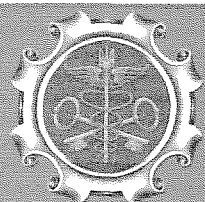

МІСЬКИЙ СІМВОЛ В УКРАЇНІ

П. В. ПАШКО

МИТНА БЕЗПЕКА

PLASKE
П. В. ПАШКО

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

П.В.ПАШКО

МИТНА БЕЗПЕКА

(теорія, методологія та практичні рекомендації)

Монографія

Одеса
АТ «ПЛАСКЕ»
2009

УДК 35.073

ББК 65.9

П 223

Автор – Пашко Павло Володимирович, кандидат технічних наук, доцент, державний радник митної служби 2 рангу, заступник Голови Державної митної служби України

Під науковою редакцією доктора економічних наук, професора Бойка Євгена Івановича (Інститут регіональних досліджень НАН України).

Рецензенти:

Мікула Надія Анатоліївна – доктор економічних наук, професор (Інститут регіональних досліджень НАН України),

Петруня Юрій Євгенович – доктор економічних наук, професор (Академія митної служби України),

Сфіменко Тетяна Іванівна – доктор економічних наук, професор (Державна установа «Інститут економіки та прогнозування» НАН України).

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту регіональних досліджень Національної Академії наук України (протокол від 25.05.09 р. №25)

П 223

П.В.Пашко Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) / Монографія. – Одеса: АТ «ПЛАСКЕ», 2009. – 628 с., іл.

ISBN 978-966-8692-26-0

Монографія присвячена вирішенню актуальних наукових і господарських проблем, пов'язаних із забезпеченням митної безпеки.

Висвітлені теоретико-методологічні та прикладні засади формування та функціонування механізмів забезпечення митної безпеки, основні складові митної безпеки, її роль та місце в розвитку економіки України; запропонована стратегія та заходи щодо її реалізації та забезпечення. Особлива увага приділена розробці підходів до аналізу та управлінню ризиковими ситуаціями в митній справі, визначенню напрямків запровадження багатofункціональної комплексної системи «Електронна митниця» для удосконалення митних процедур, розробці методів визначення стану митної безпеки. В книзі використані нормативні документи та статистичні дані станом на 01.05.2009 року.

Для наукових працівників, викладачів, студентів та аспірантів вищих та спеціальних закладів освіти, працівників митниць, декларантів, керівників підприємств і організацій, державних службовців, підприємців, інших осіб, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, всіх, кого цікавлять питання діяльності Державної митної служби України.

© П. В. Пашко, 2009

© ІРД НАН України, 2009

© АТ «ПЛАСКЕ», 2009

Зміст

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ	
1.1. Митна безпека держави та її особливості	13
1.2. Умови та чинники забезпечення митної безпеки	54
1.3. Принципи забезпечення митної безпеки держави	74
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ	
2.1. Ретроспектива та сучасний стан реалізації митної політики в процесі забезпечення митної безпеки	104
2.2. Організаційно-економічний механізм забезпечення митної безпеки	129
2.3. Принципи визначення стану забезпечення митної безпеки	142
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	
3.1. Діяльність митної служби України із забезпечення митної безпеки	170
3.2. Стан забезпечення митної безпеки під час організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил	211
3.3. Модернізація діяльності митної служби по забезпечення митної безпеки	238
РОЗДІЛ 4. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	
4.1. Система управління забезпеченням митної безпеки	297
4.2. Концепція базової стратегії забезпечення митної безпеки	337

**РОЗДІЛ 5. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ
ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ
БЕЗПЕКИ**

5.1. Вдосконалення механізму забезпечення митної безпеки 374

5.2. Формування мотиваційного інструментарію
організаційно-економічного механізму забезпечення
митної безпеки 502

5.3. Удосконалення митних процедур шляхом запрова-
дження новітніх інформаційно-телекомунікаційних систем 533

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ 565

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ 568

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 573

Вступ

Однією з особливостей сучасного етапу економічного розвитку є швидке зростання обсягів міжнародних економічних контактів, дальший розвиток світового розподілу праці, поглиблення економічної взаємозалежності держав. Кінцевим результатом такого процесу повинно стати вільне переміщення товарів, послуг, об'єктів інтелектуальної власності, капіталів, робочої сили через кордони різних держав та поступове зникнення торговельних бар'єрів між ними. У цю систему поступово йде й українська економіка.

З огляду на своє геополітичне становище, історичний досвід, культурні традиції, багаті природні ресурси, потужний економічний, науково-технічний та інтелектуальний потенціал Україна є впливовою світовою державою, здатною відігравати значну роль у забезпеченні політико-економічної стабільності в Європі та світі. Обов'язковою умовою успішної реалізації Україною своїх потенційних можливостей є її активне й повномасштабне входження до світового політичного, економічного та правового простору, що пов'язане з розширенням митних економічних відносин, посиленням зовнішньоекономічної діяльності та підвищенням значення митної справи.

Торуючи свій шлях у світову економічну систему, Україна спирається на свої фундаментальні загальнонаціональні інтереси, відповідно до яких визначаються засади, напрями, пріоритети та функції її митної політики. У цьому контексті важливого значення набуває оптимізація вигод, які отримує наша країна внаслідок зовнішньоекономічної діяльності, та врахування небезпек та загроз, що випливають з цього процесу. Важливою складовою національної безпеки України є митна безпека. Отже, розв'язання про-

блеми її забезпечення стає актуальним та значущим для безпеки держави.

Сьогодні світова фінансова криза фактично еволюціонувала в кризу міжнародних торговельних відносин. Більшість країн світу застосовує як приховані, так і явні протекціоністські дії для захисту власних ринків, що може призвести до скорочення обсягів міжнародної торгівлі та становить загрозу економічним інтересам України.

Митна безпека визначається як стан захищеності митних інтересів держави, які є її національними інтересами і забезпечення та реалізація яких досягаються провадженням митної справи. Метою системи забезпечення митної безпеки держави є впровадження сукупності засобів в митній справі, здатних протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам та викликам у сфері митних економічних відносин; забезпечити можливість досягнення необхідного рівня захищеності, надійності та усталеності митної служби, шляхом створення ефективного регулюючого організаційно-економічного механізму.

Цьому сприяє митна політика, яка є системою цілей, принципів, функцій, напрямів, засобів і механізмів діяльності держави в сфері митних економічних відносин. Цілі митної політики — забезпечення національних митних інтересів держави та їх безпеки. Митна справа виступає як засіб реалізації митної політики шляхом організації та проведення митної діяльності, яка, в свою чергу є формою здійснення митної справи, що включає в себе митне регулювання, митні правила, митні процедури, боротьбу з контрабандою та порушеннями митного законодавства і інші засоби забезпечення митної безпеки та досягнення цілей і виконання завдань, які встановлені державою для митної служби.

Митна служба України, яка безпосередньо здійснює митну справу, повинна сприяти формуванню нової моделі митної політики України, забезпечити прискорення та спрощення митних процедур для розширення ринків збуту української продукції, постачання сировинних ресурсів, сприяння вітчизняним виробникам та іноземним інвесто-

рам, стимулювання економічного розвитку країни та нівелювання негативного впливу світових кризових явищ на вітчизняну економіку.

Незважаючи на значний інтерес учених та практиків до вирішення проблеми забезпечення національної, зокрема митної, безпеки, поки що відсутній як у теоретичному, так і в практичному відношенні системний підхід до розгляду системи митної безпеки як об'єкта регулювання. Формування й функціонування механізму забезпечення митної безпеки та його реалізація на практиці пов'язано з низкою серйозних теоретичних і прикладних проблем, що потребують вирішення.

У запропонованому дослідженні розглядаються теоретико-методологічні та прикладні основи формування й функціонування механізму забезпечення митної безпеки України.

Теоретичною і методологічною основою дослідження послужили положення сучасної економічної теорії, економічні закони, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань проблем національної безпеки та механізмів її забезпечення. Джерелом інформації стали законодавчі та нормативні документи України, офіційні статистичні матеріали, матеріали міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, накази, листи та звітні дані Держмитслужби, результати власних досліджень автора.

Розробку наукових положень, методичних і практичних рекомендацій здійснено на підставі критичного вивчення опублікованих наукових праць, аналізу статистичної інформації, вивчення реальних процесів управління митною справою в Україні та інших державах, використання особистого досвіду автора.

У монографії сформовано концептуальні засади формування механізму забезпечення митної безпеки; вперше запропоновано поняття «митні інтереси» та «митна безпека» держави; визначені концептуальні теоретико-методологічні засади, особливості, умови, чинники та

принципи забезпечення митної безпеки; обґрунтовано методологію формування та функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки; запропоновано використання поняття «митна безпекоспроможність»; розроблено методичні підходи до визначення показника митної безпекоспроможності; визначено основні напрями витрат для забезпечення очікуваного рівня митної безпекоспроможності; формалізовані підходи до визначення рівня завантаженості працівників митниць; запропоновано заходи щодо модернізації системи митного регулювання з запровадженням новітньої багатофункціональної комплексної системи митної служби «Електронна митниця»; удосконалено методичний інструментарій розрахунку очікуваних (прогнозних) обсягів податкових надходжень від імпорту товарів; проведений аналіз стану реалізації митної політики, її принципів та базових функцій; уточнено поняття «митна справа»; запропоновано підхід до визначення основних показників діяльності підрозділів митниць в регіонах; подальшого розвитку набуло визначення інституційного механізму забезпечення митної безпеки; представлені погляди на взаємозв'язок складових ознак митної безпеки з основними елементами криміналістичної та адміністративної характеристик контрабанди та порушень митних правил; запропоновано визначення механізмів закладання основ нового світогляду працівників митної служби, мотиваційного інструментарію їх забезпечення; досліджені механізми забезпечення діяльності митної служби; уточнений понятійний апарат механізмів забезпечення митної безпеки; розроблено нову систему визначення числових індикаторів ступеню ризику митного оформлення товарів з використанням відомих методів нечіткої логіки.

Дослідження розраховано на широке коло фахівців, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю та яких цікавлять питання діяльності Державної митної служби України, а також фахівців інших галузей, інтереси яких зосереджено на системному вивченні явищ забезпечення митної безпеки держави.

Розділ I

ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Митна безпека держави та її особливості

Національна єдність як запорука забезпечення ефективного захисту інтересів особи, суспільства й держави досягається за умови поваги до гідності людини та реалізації життєво важливих національних інтересів України [450]. Життєдіяльність людини потребує певних умов існування: природно-кліматичних, ресурсних, соціальних та інших, причому ці системи повинні бути адаптовані для задоволення потреб людини [45, 269].

Одною з таких систем є економічна система, призначення якої полягає в забезпеченні потреб людини через реалізацію та досягнення національних інтересів у цій сфері, зокрема конкурентоспроможності держави й економічного добробуту населення. Діяльність державних систем і механізмів управління економікою на різних рівнях влади повинна мати на меті підвищення ефективності функціонування національного господарства та забезпечення його економічної безпеки. Підвищення ефективності економічних систем, - відзначає відомий економіст Дуглас Норт [281],- завжди є актуальним завданням, над вирішенням якого працюють вчені усього світу.

Згідно з теорією потреб основною, після фізіологічних потреб будь якої організованої структури, як людини, так

і держави, є потреба безпеки. Так А. Маслоу у створеній ним ієрархії потреб відносить до другого рівня потреби самозбереження (безпеки, захищеності), які стоять вище фізіологічних потреб (задоволення почуття голоду, спраги) та також передують соціальним потребам (задоволенню почуттів духовної близькості, любові) [192, С. 199].

Якщо розглядати потреби не окремого індивідуума, а суспільства (як суспільства взагалі, так і суспільства, обмеженого кордонами держави або території), то класифікацію А. Маслоу не можна вважати застосовною. Для людської спільноти як групи людей, об'єднаних спільними інтересами, цілями, умовами життя, традиціями тощо, первинною потребою є безпека. Лише в безпеці людина спроможна існувати, відтворюватися та ефективно працювати. Потреба в безпеці є близькою до фізіологічних потреб. Так, потреба в самозбереженні стоїть поряд з потребою в їжі та воді.

За запропонованою В. К. Терещенком ієрархією потреб, до першого рівня належать матеріальні потреби, яким відповідають мотиви самозбереження та придбання. Такі потреби називають фундаментальними, первинним, елементарними [497].

В умовах стрімкого розвитку суспільства поняття «безпека» одержало досить широке застосування в науковій літературі, навчальних посібниках у зв'язку зі зростанням кількості небезпек і уваги до них з боку держави, громадських організацій, різних партій і рухів, науковців [522, 275, 298, 161].

Відомий мовознавець В. Даль визначає «безпеку» як відсутність небезпеки, схоронність, надійність [91]. При цьому «небезпека» трактується ним як обережність, обачність.

Сучасне розуміння поняття дає «Великий тлумачний словник сучасної української мови», який трактує «безпеку» як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [59, С. 43].

Аналогічне тлумачення дає й «Словарь русского языка» С.І. Ожегова, згідно з яким безпека – це стан, за якого не

загрожує небезпека. При цьому небезпека трактується як можливість, загроза чого-небудь дуже поганого, якого-небудь нещастя [286, С. 47].

Укладачі «Современного экономического словаря» Б.А.Райзберг, Л.Ш.Лозовський та Є.Б.Стародубцев визначають поняття економічної безпеки як: 1) створювані державою умови, що гарантують недопущення заподіяння господарству країни непоправної шкоди від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз; 2) запобігання витоку конфіденційної інформації з фірми, порушенню комерційної таємниці, здійсненню економічних диверсій [461, С. 31].

Л.Коженювські зазначає, що безпека – це той стан системи, коли вона здатна до виживання й розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, в умовах дії факторів, що є непередбачуваними та важко прогнозованими [167].

Підсумовуючи наведені трактування, ми можемо відзначити, що далеко не всі спеціалізовані джерела, тлумачні словники містять тлумачення поняття «безпека», а в тих джерелах, де воно присутнє, поняття «безпека» розкривається через поняття «небезпека», яке в сучасній економічній літературі асоціюється з поняттями «ризик», «загроза», «виклик», «вплив

Так, Ю.Кунєв показує, що термін «безпека» зазвичай означає відсутність небезпеки (неприпустимого ризику), пов'язаної з можливістю заподіяння будь-якої шкоди системі [201].

Отже, суть самого поняття «безпека» полягає в можливості або здатності протистояти різноманітним небезпекам, загрозам, викликам, впливам, ризикам. Таким чином, для глибшого розуміння поняття «безпека» необхідно розглянути зміст та взаємозв'язок понять, що пов'язані з ним.

Прояви небезпеки класифікуються за походженням (природні, техногенні, антропогенні, біогенні, екологічні, економічні, соціальні й соціогенні); за впливом на людину (механічні, фізичні, біологічні, психофізіологічні, економічні, соціальні); за сферами та видами діяльності людини; за ступенем небезпеки (реальна й потенційна); за прямою та опосередкованою дією та за багатьма іншими ознаками [250].

При цьому джерела небезпеки – це умови й чинники, які утримують в собі (а за певних умов є самі по собі або в різній сукупності) та виявляють ворожі наміри, шкідливі властивості, деструктивну природу й інші загрози.

Найзагальнішим поняттям, яке оцінює небезпеку, є ризик.

Економічний ризик згідно з «Большим экономическим словарем» – це можливість отримання того чи іншого результату господарського рішення, що приймається, або здійснюваної дії [46, С. 348].

Погляд іноземних учених на розуміння поняття ризику розкривають І.Бернар та Ж-К.Коллі: ризик – це елемент невизначеності, який може відобразитися на діяльності того чи іншого суб'єкта господарювання або на проведенні якої-небудь економічної операції [40, С. 500].

«Бизнес: оксфордский толковый словарь» тлумачить поняття «ризик» як подію, здатну спричинити грошові збитки, покриття яких гарантує договір страхування, або як можливість понести втрати у вигляді конкретного збитку або шкоди [42, С. 483].

Корені терміна «ризик» слід шукати в грецьких словах *risikon*, *risa* – стрімчак, скеля. Італійською мовою *risiko* означає «небезпека, загроза»; французьке *risque* – буквально «об'їжджати стрімчак, скелю». У словнику Н.Вебстера «ризик» визначається як «небезпека, можливість збитку чи втрат». У словнику С.Ожегова «ризик» визначається як «можливість небезпеки» чи як «дія навмання в сподіванні щасливого результату».

У науковій літературі неоднозначно трактуються риси, властивості й елементи ризику, розуміється його зміст, співвідношення об'єктивних і суб'єктивних чинників. Розмаїття думок щодо суті ризику пояснюється, зокрема, багатоаспектністю цього явища, практично повним його ігноруванням в існуючому господарському законодавстві, недостатнім використанням у реальній економічній практиці й управлінській діяльності.

Щодо сутності ризиків дотепер не склалося однозначного тлумачення. Це пояснюється складністю цього яви-

ша та його недостатнім теоретичним вивченням [30, 143, 144]. Спробуємо визначити загальнотеоретичне поняття ризику.

1) Ризик – загальнонаукове поняття; інтегральний показник, що поєднує в собі оцінки як імовірності реалізації рішення, так і його наслідків. Ризикована ситуація включає два взаємозв'язані компоненти: об'єктивний і суб'єктивний. Перший відображає ту або іншу невизначеність у середовищі діяльності суб'єкта, другий характеризує ступінь готовності суб'єкта ухвалювати рішення з урахуванням виду й динаміки цієї невизначеності [75].

2) Ризик – це складне явище, що має безліч розбіжних, а іноді й протилежних реальних обґрунтувань. Це зумовлює можливість існування декількох визначень поняття ризику з різних поглядів. Ризик – можливість небезпеки, або дія навмання в сподіванні сприятливого результату, або ймовірність виникнення збитків чи недоодержання доходів порівняно з прогнозованим варіантом у результаті здійснення господарської діяльності. Оскільки ризик може статися, а може й не статися, то можливі три результати: «-» – збиток, «0» – нейтральний результат, «+» – прибуток.

3) Ризик – потенційна, чисельно вимірювана можливість втрати. Поняттям ризику характеризується невизначеність, пов'язана з можливістю виникнення в ході реалізації проекту несприятливих ситуацій і наслідків.

4) Ризик – імовірність виникнення втрат, збитків, недонадходжень планованих доходів, прибутків.

5) Ризик – це невизначеність наших фінансових результатів у майбутньому.

6) Ризик – це ступінь невизначеності отримання майбутніх чистих доходів.

7) Ризик – це вартісне вираження події ймовірності, що веде до втрат.

8) Ризик – шанс отримання несприятливого результату, небезпека, загроза втрат і пошкоджень.

9) Ризик – це діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якого є

можливість кількісно та якісно визначити ймовірність досягнення передбачуваного результату, невдачі й відхилення від мети [342].

10) Під ризиком прийнято розуміти ймовірність (загрозу) втрати суб'єктом господарювання частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи ймовірність появи додаткових витрат у результаті здійснення певної операційної та фінансової діяльності.

Таким чином, поняття «ризик» можна визначити як імовірність виникнення небезпеки втрати ресурсів чи недоодержання доходів порівняно з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів.

У наведених визначеннях виділяється така характерна риса ризику, як небезпека, можливість невдачі [113].

11) Ризик – потенційно існуюча ймовірність втрати ресурсів або неотримання доходів [163].

12) Ризик є мірою можливого збитку в разі реалізації загрози, наприклад витоку або неправомірного використання інформації, тощо. Ризик відображає ймовірні фінансові втрати, прями або непрямі.

Отже, ризик є категорією, яка поєднує всі складові, що формують потенційну небезпеку: ймовірність, чинники, наслідки. Утім поняття «ризик», складовою якого є невизначеність, поєднує в собі як реальну небезпеку, так і потенційну, яка може й не реалізуватися. Крім того, ризик може бути динамічним, тобто таким, результатом якого можуть бути як втрати, так і вигоди [467].

Ми можемо трактувати безпеку як стан, у якому ризик (небезпека) є несуттєвим, тобто рівень загрози системі (об'єктові) є прийнятним. Звісно, такий стан може бути досягнутий лише за умови управління ризиком і вжиття відповідних заходів до подолання ризику: уникання, попередження, прийняття, оптимізації [65].

Реальний негативний результат ризику розкривається через поняття «загроза».

Як уже зазначалося, небезпека проявляється у вигляді загроз. Тому термін «небезпека» характеризує можливість появи будь-яких загроз технічного, природного, еко-

номічного, інформаційного або соціального характеру, під час реалізації яких можуть відбуватися несприятливі події та процеси.

Отже, термін «небезпека» близький до поняття «загроза».

Під загрозою можна розуміти конкретну чи безпосередню форму небезпеки на стадії переходу її з можливості в реальність, що характеризується сукупністю несприятливих умов і чинників у відповідних сферах і видах діяльності людини чи суспільства та конкретизується відповідною формою прояву й способом впливу, та наслідки якої можуть заподіяти будь-якої шкоди [250]. Отже, загроза – це суттєвий ризик, коли його ігнорування (тобто прийняття або збільшення) уже неможливе.

Загроза – це сукупність явищ та дестабілізуючих чинників, що становлять можливу небезпеку не тільки людині, але й суспільству та державі в цілому. А отже, профілактика загроз і захист від них – актуальна гуманна та соціально-економічна проблема, у вирішенні якої держава не може бути не заінтересована [55, 61].

Митна загроза – конкретна [508] чи безпосередня форма митної небезпеки на стадії переходу її з можливості в реальність як результат протиріч, що мають місце й формуються в самому суспільстві, у зовнішньоекономічних сферах, у політичних та економічних відносинах, у сфері організації та забезпечення митної діяльності, у техногенних, природних та інших явищах тощо, яка конкретизується відповідною формою прояву й способом впливу й наслідки якої можуть заподіяти будь-якої митної шкоди.

Загрози тісно пов'язані з такими поняттями, як виклик і вплив.

Виклик – це такий прояв загрози, який потребує реагування з метою попередження або зниження можливої шкоди. Іншими словами – це критична точка загрози, що потребує відповідного реагування, у т.ч. суб'єктів державного управління безпекою держави.

Визначення поняття «вплив» ґрунтується на уявленні про існування залежності між величиною дії будь-якого шкідливого чинника на об'єкт, що розглядається, з нега-

тивним ефектом від такої дії. Отже, вплив є наслідком небезпеки (загрози, виклику). Впливи можуть мати різну тривалість у часі (разовий вплив, безперервний, періодичний) і різні просторовий масштаб (локальний, регіональний, глобальний) та походження. Для їх оцінки встановлюються критерії, що враховують як природу шкідливого впливу, так і ступінь його небезпеки для того або іншого об'єкта.

З поняттями «ризик», «небезпека», «загроза» тісно пов'язане поняття «школа». Якщо ризиком є тільки імовірність можливого негативного відхилення, то школа є дійсним, фактичним негативним відхиленням. Тобто школа – це реальний наслідок небезпеки (загрози, виклику). Через школу реалізується ризик, набуваючи конкретних вимірюваних економічних рис.

Школа визначається як економічна, кількісна категорія, що виражає вартість утрат, збитку, проведених заходів або робіт тощо. У найзагальнішому визначенні, школа – це оцінені наслідки дій, заходів тощо, які призвели чи можуть призвести до зменшення або знищення майнової, немайнової чи іншої сфери фізичної чи юридичної особи, суспільства в цілому або держави. При цьому школа може виникати як результат загроз, так і як результат відповідних дій (бездіяльності) органів державної влади.

Усі перелічені вище складові потрібно розглядати комплексно (рис. 1.1), тому що небезпека визначається сукупністю реальних або потенційних чинників, явищ, подій, процесів, які можуть справити негативний вплив та спричинити будь-яку школу чи збиток, створити загрозу нормальному функціонуванню держави та її регіонів в основних сферах та видах їх діяльності [18, 43,].

Звісно, наведені вище загальні поняття безпеки, небезпеки та ризику повинні уточнюватись або змінюватись відповідно до об'єкта вивчення. Держава як об'єкт дослідження має свої специфічні особливості, оскільки одночасно може виступати в різних ролях, діяти як один або декілька суб'єктів господарювання, є складною соціально-економічною системою й водночас інституцією, визначає

Рис. 1.1. Зв'язок понять, що розкривають зміст поняття «небезпека».

правила гри й у той же час діє як гравець на ринку, може вступати у відносини з іншими державами та підприємствами як держава або як юридична особа. Тому доцільно окремо розглянути зміст поняття «національна безпека», яке сьогодні ототожнюється з «безпекою держави».

Поеднання системотвірних ознак безпеки можна представити у вигляді складної словесної конструкції: «Для стабільного функціонування держави та її регіонів в основних сферах і видах діяльності, у тому числі в митній галузі, потрібно забезпечувати захист від небезпек. Кожна небезпека має своє джерело. Цим джерелом можуть бути явища, процеси, об'єкти й суб'єкти, властивості, умови й чинники, що утримують або містять у собі і становлять (за певних умов, самі по собі чи в різній сукупності) або виявляють у визначеній формі ворожі наміри, шкідливі властивості, деструктивну природу й інші загрози. При цьому загрози можуть бути технічного, економічного, інформаційного, соціального й іншого характеру в різних сферах і видах діяльності. Загрози конкретизуються у вигляді викликів – відповідних форм прояву та способів впливу, що призводять до фактичних або можливих негативних наслідків, економічної, соціальної чи будь-якої іншої шкоди, збитку або втрат, які можуть статися або відбуваються з визначеною ймовірністю (ризиком)».

Водночас з утворенням держави, коли постає питання захисту національних інтересів, виникає проблема забезпечення її національної безпеки. Сьогодні Україна проходить складний шлях державотворення. Зовнішня політика будь-якої країни залежить від її стратегічних пріоритетів та цілей, які повинні відповідати існуючим викликам і загрозам. Суттєво змінилося сприйняття України світом. Вона отримала нові можливості для реалізації власних національних інтересів у мінливому й суперечливому глобальному просторі. Ця історична подія супроводжується створенням нових державних інститутів зі сферами відповідальності, які повинні відповідати існуючим викликам і загрозам.

Н. Нижник, Г. Ситник, В. Білоус стверджують, що сьогодні немає єдиної думки в трактуванні базових понять національної безпеки [275].

Аналіз наукових джерел дає можливість стверджувати, що поняття національної безпеки впливає з поняття національного суверенітету.

С. Мочерний писав, що поняття «суверенітет» узагалі визначається як незалежність держави від інших країн під час здійснення внутрішньої та зовнішньої політики в інтересах народу за одночасного реального втілення прав окремої особи й трудового колективу [258]. Національна безпека, за С. Мочерним, є складовою національного суверенітету.

Виходячи з наведених визначень, національний суверенітет та його складова – національна безпека пов'язані з поняттям «інтерес народу» або «національний інтерес». Б.Кормич зазначає, що американська концепція національної безпеки, що отримала широке визнання, базується на теорії «національних інтересів» [182, 183].

Проблемі визначення та класифікації національних інтересів [80, 81, 216, 384] і митної безпеки [335, 35] присвячено численні праці вітчизняних учених, але визначення поняття «митні інтереси» держави, взаємозв'язків таких інтересів зі складовими національної безпеки України –

зовнішньоекономічною та митною безпеками – на сьогодні відсутні.

Н. Нижник, Г. Ситник, В. Білоус зазначають, що національні інтереси за своєю спрямованістю орієнтовано на забезпечення виживання та прогресивний розвиток, і, певною мірою, лідерства особи, суспільства, держави – це об'єктивні потреби матеріального й духовного існування як внутрішньо цілісного та самобутнього утворення, це усвідомлені суспільством і задокументовані життєво важливі потреби існування, фундаментальні цінності народу [275]. Ці автори окремо виділяють життєво важливі національні інтереси, тобто сукупність потреб, задоволення яких забезпечує саме існування й можливість прогресивного розвитку особи, суспільства, держави: територіальну цілісність, державний суверенітет, намагання посісти гідне місце у світовому співтоваристві, добробут громадян на основі забезпечення прав і свобод особи, а також усіх соціальних груп.

На думку автора, до життєво важливих національних інтересів можна з упевненістю віднести економічні інтереси, адже без їх дотримання неможливе забезпечення перелічених складових.

Під національними економічними інтересами слід розуміти сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування та сталий розвиток її економічної системи, а через неї – і економіки. Економічні інтереси виступають як провідна складова системної сукупності національних інтересів, тому що економічна сфера є базовою.

Під небезпекою для національних інтересів держави розуміють практичні дії однієї держави або групи держав, юридичних чи фізичних осіб із заподіяння шкоди національним інтересам країни (іншої або своєї), тобто процес безпосереднього практичного заподіяння шкоди національним інтересам держави [275].

Автор роботи вважає, що наведене вище визначення є доволі вузьким, оскільки охоплює лише відносини реагування й унеможливорює превентивні протидії небезпеці.

Виходячи з викладених раніше визначень понять «безпека», «небезпека», «ризик», «загроза», «школа», під небезпекою для національних інтересів слід розуміти не лише практичні дії але й дії чи навіть наміри, що несуть потенційну загрозу заподіяння шкоди національним інтересам.

Згідно із Законом України «Про основи національної безпеки України» суттю категорії «національна безпека» є захищеність гарантованих Конституцією та законодавчими актами України життєво важливих потреб, інтересів і цінностей людини, населення, держави та її регіонів від внутрішніх та зовнішніх загроз, яка забезпечується діяльністю державних органів із виключення (зниження) небезпеки та зі створення безпечних умов життєдіяльності [445]. Статтею 1 цього Закону визначено, що національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини й громадянина, суспільства та держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення реальних і потенційних загроз національним інтересам, запобігання їм та їх нейтралізація. Автор вважає що можливо уточнити це поняття і визначити його як стан і тенденції розвитку захищеності життєво важливих інтересів людини й громадянина, суспільства та держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення реальних і потенційних загроз національним інтересам, запобігання цим загрозам та їх нейтралізація.

Схоже визначення міститься в Постанові Верховної Ради України «Про концепцію (основи державної політики) національної безпеки України». Національну безпеку розуміють як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей [442].

С.Мочерний дає такі визначення категорії «національна безпека»: найкоротше (внутрішня суть) – комплекс ефективних заходів з боку держави, суспільства (у тому числі громадянського) і особи, за допомогою яких забезпечується захист демократичної системи суспільних відносин, здійснюється їх розвиток в інтересах народу; розгор-

нута (з урахуванням основних ознак, властивостей, якісних сторін суті) – система заходів з боку основних суб'єктів суспільства, які забезпечують повновладдя нації на своїй території в усіх сферах суспільного життя на основі власності на національне багатство; повне визначення – система ефективних економічних, правових, політичних, ідеологічних та інших заходів у всіх сферах національної безпеки, які забезпечують стабільний розвиток цих сфер у їх взаємодії в інтересах народу й дають йому можливість здійснювати соціальний контроль над ефективністю цих заходів та їх втіленням [258].

Потреби в безпеці пов'язані з прагненням і бажанням держави досягти стабільного й безпечного стану та містять у собі потреби в захисті від економічних, екологічних, технологічних, соціально-економічних та інших небезпек з боку навколишнього оточення й упевненість у тому, що пріоритетні потреби держави та людини задовольнятимуться (рис. 1.2).

Отже, метою безпеки є комплексний і системний результат впливу на потенційні й реальні загрози, досягнення стабільного функціонування в нестабільних зовнішніх і внутрішніх умовах, забезпечення зниження й виявлення та нейтралізації ризик-чинників, які безпосередньо впливають як на саму діяльність, так і на її специфіку.

Також слід зауважити, що в просторово-географічному плані сфера національних інтересів не обмежується територією країни, а поширюється на процеси, що відбуваються в різних регіонах і країнах планети й можуть безпосередньо впливати на розвиток нації [275]. Звідси виникає розподіл національної безпеки на внутрішню та зовнішню.

Утім, на думку автора, реалії сьогодення (трансформаційні процеси в усіх сферах діяльності) стирають межу між внутрішньою та зовнішньою складовими національної безпеки, а отже, її слід розглядати комплексно як єдину систему.

У Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 12.02.07 №105/2007, поставлено завдання з уточнення й чіткого розмежуван-

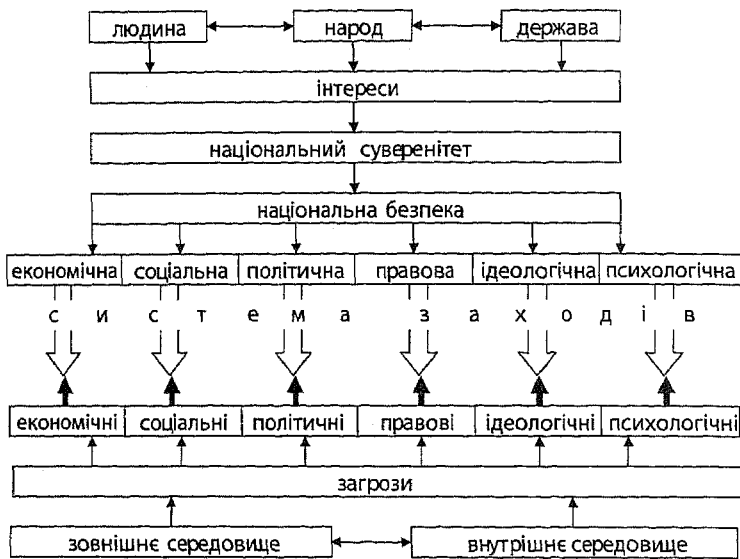

Рис. 1.2. Принципова структурна схема системи національної безпеки

ня завдань і сфер відповідальності суб'єктів забезпечення національної безпеки та з розроблення й упровадження системи визначення та моніторингу граничних значень показників, що характеризують рівень захищеності національних інтересів у різних сферах життєдіяльності, а також виникнення реальних загроз національній безпеці. Ця Стратегія є базою для розроблення конкретних програм, проектів і планів заходів за складовими державної політики національної безпеки, а також механізмів їх реалізації та розрахована на весь період досягнення визначених нею цілей [450].

Оскільки національна безпека є складною системою, то вона має свої підсистеми, елементи, складові. Основні елементи національної безпеки можна поділити на дві групи: силові (воєнна [289], внутрішня безпека) і несилові (політична, економічна, соціальна, енергетична, екологічна, гуманітарна, демографічна, інформаційна, фінансова та інші), які мають певну специфічну своєрідність, але перебу-

вають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності [76, 94, 131, 145]. При цьому економічна складова є основою національної безпеки.

Узагалі, наведений поділ системи національної безпеки на частини (складові, елементи, тощо) і самі ці частини є умовними, оскільки економічна безпека є досить широким поняттям, яке охоплює і економічний, і науково-технічний, і інформаційний аспекти, екологічну сферу тощо [258].

Як зазначається в Стратегії, у сучасному світі нівелюється різниця між внутрішнім і зовнішнім аспектами безпеки, зростає вага несилових складових її забезпечення [450].

Сьогодні, коли протистояння держав найчастіше виражається в економічній сфері, однією з найважливіших складових національної безпеки безперечно є економічна безпека та її складові, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю, – зовнішньоекономічна та митна безпеки [336].

О.Белов зазначає, що економічна політика є визначальною складовою національної безпеки, її системотвірним чинником [31].

В економічній науці останнім часом активно досліджуються категорія економічної безпеки, її критерії, показники, механізми реалізації, ведеться активна дискусія з цих питань. Пошуком і розробленням методів наукової оцінки процесів формування національної безпеки та безпеки в окремих сферах життєдіяльності, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління, створення моделей нейтралізації та оптимізації системних, внутрішніх і зовнішніх небезпечних впливів займаються вітчизняні і зарубіжні вчені: А.С.Ачкасов [23], О.Ю.Бакаєв [24], С.В.Барамзин [28], О.Ф.Белов [31], І.Г.Бережнюк [34], І.В.Бережна [33], А.В.Березний [39], І.Ф.Бінько [270], Є.І.Бойко [45], П.Ю.Беленький [41], М.В.Ванін [57], О.Д.Василик [58], А.Д.Войцещук [67], А.Е.Воронкова [70], В.М.Гесць [74], Б.М.Габрічидзе [175], О.І.Гойчук [76], В.П.Горбулін [80], Т.М.Голендєєва [77], О.М.Гончаренко

[79], О.П.Гребельник [86], С.Н.Гречишников [87], О.Г.Данілян [92], Б.М.Данилишин [271], М.І.Долішній [112], В.В.Дорофієнко [115], А.А.Дубініна [118], О.Б.Єгоров [126], Т.І.Єфіменко [17], Я.А.Жаліло [176], А.А.Задоя [137], М.Калдор [538], А.Б.Качинський [81], С.В.Ківалов [162], М.А.Козоріз [168], К.Кокер [531], Б.А.Кормич [161], В.С.Кравців [195], Л.М.Кузьменко [199], Е.М.Лисицин [79], В.А.Ліпкан [215], Л.А.Лозбенко [493], А.А.Мазаракі [221], М.І.Макаренко [223], Н.А.Мікула [251], І.М.Миценко [250], В.І.Мунтян [260], Л.А.Мусіна [262], В.П.Науменко [268], О.Б.Наумов [335], Д.Норт [280], Г.А.Пастернак-Таранушенко [308], Ю.Є.Петруня [382], П.Я.Пісной [387], В.А.Предборський [399], Н.В.Пригульська [405], Д.В.Приймаченко [400], С.І.Пирожков [232], М.Л.Рубанець [270], А.А.Садеков [472], С.С.Терещенко [498], Т.Терріф [542], І.О.Тивончук [395], В.І.Топіха [499], В.Чіжович [532], І.Я.Чугунов [517], О.О.Швиданенко [518], Л.Т.Шевчук [520], В.А.Шамахов [494], В.І.Щелкунов [524], Г.Еванс [534], Ф.О.Ярошенко [530] та інших.

Згідно зі статтею 17 Конституції України забезпечення економічної безпеки належить до найважливіших функцій держави [177]. Основними інституціями, що займаються проблематикою економічної безпеки України, є Рада національної безпеки та оборони України, Національний інститут стратегічних досліджень Адміністрації Президента України, Національний інститут проблем міжнародної безпеки, Інститут економіки НАН України, Українська академія зовнішньої торгівлі, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка та інші державні та наукові установи.

Економічна безпека визначається Концепцією національної безпеки України як такий стан національної економіки й кредитно-фінансової системи, який дає можливість:

а) гарантувати економічний розвиток держави на підставі досягнень науково-технічного-прогресу;

б) зберігати або швидко оновлювати виробництво в умовах припинення зовнішніх поставок або надзвичайних ситуацій внутрішнього характеру;

в) забезпечувати стійке функціонування національної кредитно-фінансової системи й задоволення потреб суспільства за несприятливих внутрішніх і зовнішніх умов [167].

Учені пропонують і інші визначення поняття економічної безпеки. Зокрема, можна виділити три основні підходи:

1. Виходячи з інтересів країни (національних, соціальних та ін.), економічну безпеку розуміють як стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечуються гарантований захист національних інтересів влади, соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал, навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Так, Н.Нижник, Г.Ситник, В.Білоус трактують економічну безпеку як такий стан правових норм і відповідних їм інститутів безпеки, який гарантував би позитивні темпи економічного розвитку, здатність зберігати чи відновлювати виробництво, забезпечувати стійке функціонування кредитно-фінансової системи тощо [275].

2. Виходячи з поняття «стійкість», економічна безпека – це стан національної економіки, що характеризується стійкістю, «імунітетом» до впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, які порушують нормальне функціонування суспільного відтворення, підривають досягнутий рівень життя населення й тим самим викликають підвищену соціальну напруженість у суспільстві, а також загрозу самому існуванню держави [258, 22].

3. Виходячи з поняття «незалежність», економічна безпека розуміється як сукупність умов і чинників, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення й самовдосконалення [258, 14].

С.Мочерний пропонує таке визначення економічного суверенітету (у політекономічному аспекті): це право власності народу на своє національне багатство, на основі яко-

го вповноважені ним органи влади самостійно здійснюють регулювання економіки та зовнішньоекономічної діяльності в інтересах народу [258].

Автор вважає що економічна безпека це стан економічного забезпечення національної безпеки держави, загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний, збалансований і стабільний розвиток економічної системи держави, забезпечення самодостатності та стійкості системи, що включає механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Економічна безпека держави є комплексною системою, яка включає в себе множини елементів і напрямів [165]. Серед них: фінансова, грошова, енергетична, зовнішньоекономічна [514], митна [335], ресурсна, демографічна [271], продовольча [500], валютна, кримінальна, медична, інформаційна [181] безпеки, безпека питної води та інші [232, 405]. При цьому структура економічної безпеки тісно пов'язана зі структурою самої економічної системи. Досягнення економічної безпеки можливе як результат досягнення кінцевих цілей її складових. У іншому разі, якщо в якій-небудь підсистемі не буде досягнутий суверенітет (безпека), країна стає частково залежною від зовнішнього оточення (інших країн, міжнародних організацій тощо) (рис. 1.3).

Наукове розроблення проблем економічної безпеки в розвинутих країнах світу активно проводиться починаючи з 80-х років ХХ ст. При цьому головною метою економічної безпеки західні автори визначають збереження й зміцнення позицій держави у світовій господарській системі.

Питання визначення складових економічної безпеки української держави набуває надзвичайного значення, оскільки змінюється структура економічної системи й комплекс заходів економічної безпеки повинен адекватно реагувати на ці зміни.

В умовах посилення інтеграційних процесів у світовій економіці, поглиблення міжнародного поділу праці, входу України в міжнародний товарний обмін внутріш-

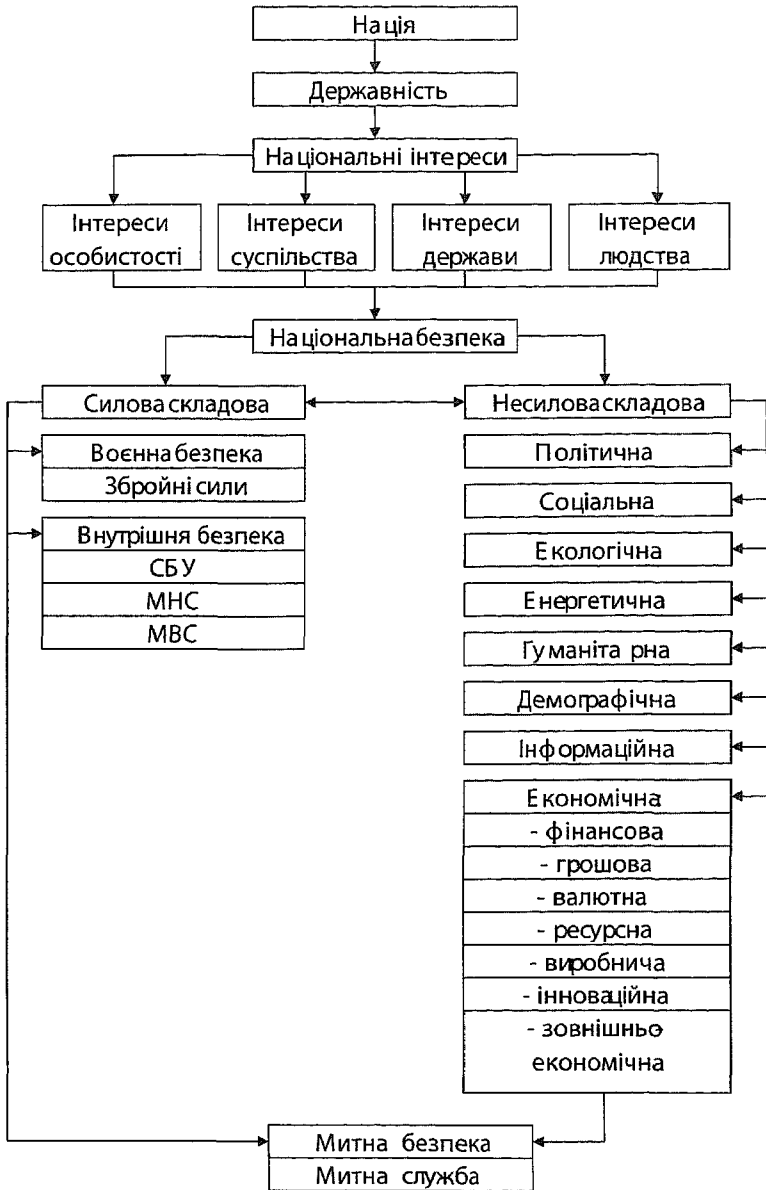

Рис. 1.3. Умовна структура національної та економічної безпеки й місце митної безпеки

ній стан економіки й добробут народу стають залежними від зовнішньоекономічної діяльності. Таким чином, зовнішньоекономічна складова економічної безпеки набуває великого значення [66].

В умовах інтеграції у світову економічну систему використання переваг зовнішньої торгівлі поряд з позитивними наслідками результатів торгівлі породжує низку ризиків для національної економіки [279] тому питанню забезпечення економічної безпеки у сфері зовнішньоекономічних відносин і зовнішньої торгівлі приділяється значна увага. Прагнення досягти зовнішньоекономічної безпеки висуває на порядок денний питання необхідності визначення поняття митної безпеки як її складової, а також розроблення механізмів останньої.

Категорії, які описують зовнішньоекономічну безпеку, представлено в багатьох наукових роботах [262, 44, 86, 95, 218, 215, 208, 274, 515], але комплексне вивчення питання митної безпеки та визначення поєднаних з нею категорій на сьогодні відсутні.

Для реалізації Указу Президента України «Про стратегію національної безпеки України» [450] у митній сфері потрібно визначити об'єкти і суб'єктів забезпечення митної безпеки, завдання й сфери відповідальності цих суб'єктів і критерії їх оцінки, механізми реалізації національних інтересів у митній діяльності.

Після прийняття у 2002 році Митного кодексу України [237] залишаються не повною мірою вирішеними питання ролі поняття митної політики та комплексності його визначення, складових цієї політики у системі загальнодержавної політики, а також складових митної безпеки та механізмів її забезпечення.

З огляду на вищевикладене метою дослідження є визначення поняття митної безпеки, її об'єкта й суб'єкта, місця та ролі в системі загальнодержавної політики, системотвірних ознак, основних загроз митній безпеці, напрямів формування й удосконалення її організаційно-економічного механізму.

Сьогодні в Україні відбуваються кардинальні політичні й економічні зрушення в суспільстві як складова історичних змін у системі міжнародних відносин, переходу від ери конфронтації до ери відкритості й співробітництва з одночасним загостренням суперечностей глобалізації та регіоналізації. Процес побудови вільного громадянського суспільства в Україні збігається з пошуками нею свого місця в сучасному складному, різноманітному й суперечливому світі.

Однією з особливостей сучасного етапу економічного розвитку є швидке зростання обсягів міжнародних економічних контактів, дальший розвиток світового розподілу праці, поглиблення економічної взаємозалежності держав. Кінцевим результатом такого процесу повинно стати вільне переміщення товарів, послуг, об'єктів інтелектуальної власності, капіталів, робочої сили через кордони різних держав та поступове зникнення торговельних бар'єрів між ними. У цю систему поступово інтегрує й українська економіка.

З огляду на своє геополітичне становище, історичний досвід, культурні традиції, багаті природні ресурси, потужний економічний, науково-технічний та інтелектуальний потенціал Україна повинна стати впливовою світовою державою, здатною відігравати значну роль у забезпеченні політико-економічної стабільності в Європі та світі [228, 235, 379]. Обов'язковою умовою успішної реалізації Україною своїх потенційних можливостей є її активне й повномасштабне входження до світового, політичного економічного та правового простору. Долаючи кризові явища в суспільстві й відстоюючи свій шлях у світ, Україна спирається на свої фундаментальні загальнонаціональні інтереси, відповідно до яких визначаються засади, напрями, пріоритети та функції її зовнішньої політики [261, 336]. У цьому контексті важливого значення набуває оптимізація вигод, які отримує наша країна від міжнародної інтеграції, та загроз, що випливають з цього процесу. Як уже зазначалося, важливою складовою національної безпеки України є економічна безпека [232] та її складові – зовнішньоекономічна та митна безпеки [335]. Отже, на перше місце вихо-

дять проблеми забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави та її митної безпеки.

Згідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» метою державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є: захист економічних інтересів України й законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; підтримка конкуренції та ліквідація монополізму у сфері зовнішньоекономічної діяльності [440].

Отже, метою системи митної безпеки є досягнення усталеної та передбаченої роботи митної служби, достатнього рівня сприяння зовнішньоекономічній діяльності в нестабільних зовнішніх і внутрішніх умовах, забезпечення зниження ризиків, а також виявлення та нейтралізації ризик-чинників, які безпосередньо впливають на стан реалізації митної справи й опосередковано – на зовнішньоекономічну діяльність та її ефективність [360, 363].

Поняття «зовнішньоекономічна безпека» та «митна безпека» впливають з категорії «національна безпека». А отже, їх суттю є захищеність життєво важливих потреб, інтересів і цінностей людини, населення, держави та її регіонів від внутрішніх та зовнішніх загроз, джерелом яких є зовнішньоекономічні зв'язки.

З іншого боку, митна безпека являє собою комплекс (систему) ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави, суспільства й людей із захисту інтересів (у тому числі інтересів власності) народу та держави в зовнішньоекономічній сфері і, зокрема, у митній сфері.

Зовнішньоекономічна безпека та митна безпека – це поняття, які мають взаємні пересічення, але взаємно не поглинаються. З одного боку, митна безпека впливає із зовнішньоекономічної безпеки та є її складовою, з іншого – митна безпека, яка забезпечується виконанням митної справи, перебуває на стику силових і несилових складових національної безпеки й може бути виділена в окреме поняття.

Митну безпеку можна визначити як стан захищеності митних інтересів держави [339, 378, 95].

Під забезпеченням митної безпеки можна розуміти упровадження в митній справі сукупності засобів, здатних протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам та викликам у сфері митних економічних відносин; забезпечити можливість досягнення необхідного рівня захищеності, надійності та усталеності митної служби шляхом створення ефективного регуляторного організаційно-економічного механізму. У цьому контексті поняття «забезпечення митної безпеки» слід розглядати як здатність управлінських рішень в рамках створеної системи захисту економічних інтересів держави, протидіяти можливим небезпекам у митній галузі [333].

Головна мета забезпечення митної безпеки – це досягти необхідного рівня надійності митної системи [368].

Економічні інтереси держави в митній сфері повинні визначатися поточним станом зовнішньоекономічних відносин, ступенем реалізації поставлених стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку, задоволенням матеріальних потреб громадян [334] та ступенем захисту культурного середовища держави.

Під митними інтересами держави слід розуміти специфічні національні інтереси держави, забезпечення та реалізація яких досягаються провадженням митної справи [331].

До життєво важливих національних інтересів, недотримання яких негайно призведе до загрози національним інтересам, можна віднести [80]:

- виживання та розвиток України як суб'єкта системи міжнародних відносин;
- консолідацію суспільства міжетнічну та міжконфесійну злагоду;
- соціально-економічні реформи, забезпечення реформ, забезпечення та примноження матеріальних цінностей;

- збереження та примноження духовних цінностей і зміцнення соціально-культурної ідентичності українського народу;
- збереження суверенітету й незалежності;
- ефективну систему оборони та безпеки;
- розвиток науково-технічного потенціалу держави.

Другу групу національних інтересів – важливих, недотримання яких може заподіяти збитків, що зрештою вплине на життєво важливі інтереси, – становлять:

- удосконалення механізму державного управління та місцевого самоврядування;
- гарантування права приватної власності;
- збереження територіальної цілісності;
- розвиток демократії, утвердження прав і свобод людини громадянського суспільства;
- інтегрування в європейській та світовій цивілізаційний простір;
- забезпечення та закріплення верховенства права;
- підтримання екологічно та технічно безпечних умов життєдіяльності;
- створення системи стратегічного партнерства та підтримання регіональної безпеки, у тому числі з країнами Центральної та Східної Європи й Чорноморсько-Каспійського регіону.

І до останньої групи національних інтересів – периферійних, недотримання яких може заподіяти збитків, що суттєво на вплине на життєво важливі інтереси, – можна віднести:

- раціональне використання природних ресурсів;
- механізм громадського контролю над сектором безпеки;
- підтримання української діаспори за кордоном.

Економічні інтереси України є прямо чи опосередковано складовою її національних інтересів і в ієрархії останніх займають місце як серед життєво важливих, так і у складі важливих та периферійних інтересів.

Потрібно відрізнити національні інтереси, підґрунтя яких повинно становити життєво важливі інтереси особистості й суспільства, і державні інтереси, тобто інституціональні інтереси політичної влади суспільства.

Під національними економічними інтересами можна розуміти сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування та сталий розвиток її економічної системи, а через неї – і економіки. Економічні інтереси виступають як провідна складова системної сукупності національних інтересів, тому що економічна сфера є базовою.

Серед найважливіших національних економічних інтересів, від реалізації яких залежить майбутнє української держави, добробут і процвітання нації, слід виділити такі [260]:

- створення самодостатньої, конкурентоспроможної, потужної національної економіки складного типу;
- забезпечення незалежності й свободи вибору шляхів розвитку країни, збереження її територіальної цілісності, а також умов побудови демократичної, правової держави;
- створення надійної системи економічної безпеки України, налагодження її самостійного прогресивного соціально-економічного розвитку;
- створення системи ефективного управління різними сферами суспільного життя, визначення місця й функцій державного управління в системі життєзабезпечення країни;
- здійснення широкого комплексу інституційних змін з метою динамічного розвитку національної економіки;
- здійснення ефективної реформи податкової системи, посилення стимулюючого впливу податків на розвиток виробництва;
- забезпечення ефективного розвитку національної промисловості;
- здійснення державою протекціоністських заходів, спрямованих на підтримання як вітчизняного товаровиробника, так і вітчизняного споживача;

- істотне зменшення енергоємності й матеріаломісткості валового внутрішнього продукту;
- здійснення кардинальної модернізації виробництва;
- створення замкнених циклів виробництва стратегічно важливої продукції, зокрема військової техніки та озброєння;
- створення потужного військово-промислового комплексу, зокрема ракетно-космічної галузі, і власної єдиної та надійно захищеної інформаційної системи;
- збереження та розвиток інтелектуального й науково-технічного потенціалу України;
- створення достатніх запасів державних золотовалютних резервів;
- здійснення політики енерго- й ресурсозбереження;
- пошук і освоєння родовищ нафти, газу, вугілля, золота, алмазів тощо;
- забезпечення альтернативних джерел надходження нафти й газу;
- проведення земельної реформи, подання соціальної допомоги селу;
- здійснення реформи агропромислового комплексу, відродження села;
- залучення внутрішніх інвестиційних ресурсів до розвитку національної економіки;
- підвищення добробуту українських громадян;
- вирішення державою соціальних проблем (житлового забезпечення, безробіття, бідності, злочинності тощо);
- забезпечення сприятливої демографічної ситуації, відтворення природного приросту населення: до 2010 року вийти на рівень 1990 року;
- забезпечення умов для досягнення рівня середньої тривалості життя населення, який мав місце 1990 року й становив 72,5 року;
- сприяння розвитку внутрішнього ринку та внутрішнього попиту;
- проведення рішучої боротьби з «тіньовою» економікою;

- створення соціально однорідного оточення в усіх регіонах держави, усунення дисбалансу в їх соціально-економічному розвитку;
- забезпечення зайнятості населення, проведення всеохоплюючої інвентаризації трудових ресурсів;
- створення рівних соціальних і економічних можливостей для всіх громадян України;
- здобуття Україною гідного місця у світовому розподілі праці та міжнародній торгівлі, інтеграції у світове господарство;
- побудова економічних відносин з іншими країнами на засадах рівноправності та взаємної вигоди;
- забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції;
- удосконалення товарної структури експорту й імпорту;
- забезпечення географічної збалансованості експорту й імпорту;
- нарощування експортного потенціалу, забезпечення позитивного сальдо зовнішньоторговельної діяльності;
- підтримання вітчизняних експортерів, сприяння виробникам імпортозамінної продукції, особливо критичного імпорту;
- захист національного ринку від несприятливої дії світової кон'юнктури та іноземної конкуренції;
- ефективне використання Україною свого вигідного географічного положення для здійснення міжнародного транзиту.

До цієї ж групи можна додатково віднести економічні інтереси, пов'язані з митною сферою:

- приєднання та адаптацію до міжнародної системи митних взаємовідносин;
- структурну перебудову митної системи, наближення її до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- зменшення впливу адміністративних бар'єрів на здійснення зовнішньоекономічної діяльності;

- створення вітчизняних технічних засобів для неруйнівного контролю товарів (вантажів), які потрапляють на територію України з-за кордону;
- удосконалення митного тарифу та приведення його структури до загальносвітової [344].

Митні інтереси – це певний спектр (сукупність) національних інтересів держави, що пов'язані із їх забезпеченням і реалізацією виконанням митної справи й задоволення яких сприяє забезпеченню ефективного функціонування, стійкого розвитку економічної системи, зменшенню загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві в сферах, що пов'язані з митною сферою та визначається поточним станом зовнішньоекономічних відносин, повнотою задоволення матеріальних потреб громадян, ступенями реалізації визначених стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку й захисту культурного та інформаційного середовища держави, станом зовнішньоекономічної та митної безпеки [339, 343, 355, 477].

Автор уточнює поняття митна справа и вважає що це засіб реалізації митної політики шляхом організації та провадження митної діяльності. Виникає необхідність сформулювати поняття «митна діяльність». На думку автора це форма здійснення митної справи, яка включає в себе митне регулювання, митні правила, митні процедури, боротьбу з контрабандою та порушеннями митного законодавства, інші засоби забезпечення митної безпеки та досягнення цілей і виконання завдань, установлених державою для митної служби.

Суб'єкти організації та забезпечення здійснення митної справи – органи державної влади, функціями яких є формування законодавчої та нормативної баз в митній сфері; організація забезпечення надходжень доходів до Державного бюджету; участь у зовнішньоекономічній діяльності та сприяння їй, її митно-тарифне та нетарифне регулювання; захист від митного й економічного шахрайства; підготовка кадрового персоналу; захист культурного й інформаційного середовищ держави.

До таких суб'єктів в Україні належать Кабінет Міністрів України; міністерства: фінансів, економіки, аграрної політики, закордонних справ, охорони здоров'я, охорони навколишнього природного середовища, транспорту та зв'язку, юстиції; державні служби: митна, прикордонна, податкова, експортного контролю; державні комітети: з питань регуляторної політики та підприємництва, фінансового моніторингу; Служба безпеки; Державний департамент інтелектуальної власності; Державна служба лікарських засобів і виробів медичного призначення та інші.

Оскільки безпосередньо митна справа організується й реалізується митною службою, яка є органом виконавчої влади, який делеговано право здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, переміщуваних через митний кордон, то вона є головним суб'єктом забезпечення митної безпеки, а предметом митної безпеки, тобто тим, на захист чого митна безпека спрямована, є митні інтереси держави [355]. Тоді об'єкт митної безпеки – діяльність митної служби із забезпечення митних інтересів держави.

Місце митної безпеки в системі національної безпеки та її зв'язок з митною політикою представлений на рис. 1.4.

Метою реалізації митних інтересів повинно бути підтримання такого стану економічної сфери держави, який характеризується стійкістю до негативних зовнішніх загроз, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування економіки держави й економічне зростання.

Митні інтереси повинні визначатися виходячи з потреби забезпечення гідного місця держави на міжнародній економічній арені й з урахуванням умов сучасного швидкозмінного середовища.

Митні інтереси потребують спочатку визначення, а згодом – реалізації та захисту. Визначення митних інтересів повинно ґрунтуватися на таких чинниках:

- сукупності економічних інтересів;
- сукупності цілей на конкретному етапі здійснення митної політики;

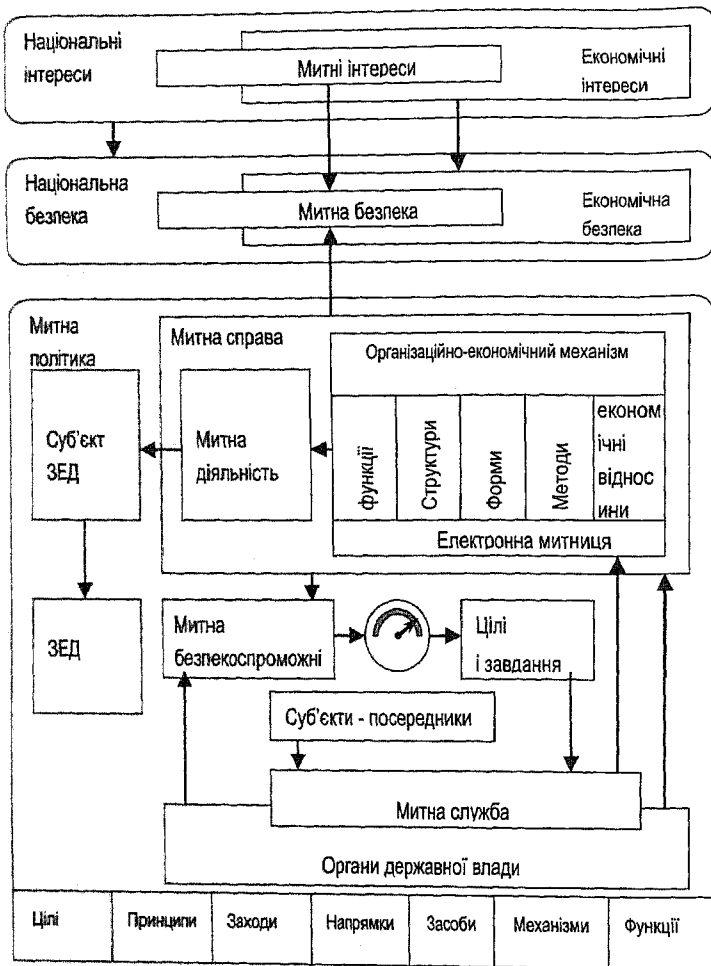

Рис. 1.4. Місце митної безпеки в системі національної безпеки та її зв'язок з митною політикою та митною справою.

- урахуванні поточного стану зовнішньоекономічної та митної безпеки;
- сукупності існуючих на цей час зовнішніх і внутрішніх загроз.

З цього випливає, що митні інтереси держави не є завжди однаковими: вони змінюються зі зміною вищенаве-

дених чинників, умов існування країни та згідно з етапом її розвитку.

Як уже зазначалося, заходи митної безпеки спрямовано на дотримання митних інтересів держави. Захист митних інтересів забезпечує зовнішньоекономічну безпеку та власне митну безпеку, з чого випливають відповідно дві групи митних інтересів.

І хоча митні інтереси підвищують як зовнішньоекономічну, так і митну безпеку, при цьому ці групи інтересів мають певні відмінності.

До митних інтересів, захист яких підвищує зовнішньоекономічну безпеку України як складову економічної безпеки, можна віднести:

- створення умов для активізації розвитку економічних суб'єктів, вітчизняного науково-технічного й інноваційного потенціалів, підвищення конкурентоздатності національної економіки;
- упровадження дійового механізму збереження й відтворення природних, трудових, інтелектуальних, енергетичних ресурсів і основних фондів на території держави, а також економічного стимулювання найефективнішого їх використання в межах країни;
- заохочення підприємств до ефективного зовнішньоекономічного співробітництва;
- забезпечення збалансованості структури зовнішньої торгівлі шляхом застосування прийнятих у міжнародній практиці заходів, що підвищить експортний потенціал, задовольнить потреби внутрішнього ринку, захистить вітчизняних товаровиробників та інші.

До митних інтересів, захист яких забезпечує митну безпеку України, можна віднести:

- створення сприятливих умов для полегшення торгівлі; сприяння транзитові; прискорення товарообігу й пасажиропотоку через митний кордон;
- своєчасне й повне стягнення податків і митних зборів;
- ефективну організацію боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил та ефективного запобіган-

- ня їм (у тому числі попередження та відвернення правопорушень);
- наближення митного законодавства України до світових вимог, розвиток міжнародного співробітництва в галузі митної справи;
 - забезпечення конфіденційності інформації щодо суб'єктів ЗЕД;
 - збільшення транзитної привабливості країни;
 - недопущення ввезення на територію держави неякісних товарів, використання й споживання яких становить небезпеку для здоров'я населення;
 - недопущення ввезення продукції низького морально-етичного змісту, зокрема такої, що пропагує міжнародні конфлікти, сепаратизм тощо [344].

Митним інтересам держави протистоять загрози. Джерело митної загрози – дії та вплив людських, соціально-економічних, техногенних і природних чинників, її носії – товари та транспортні засоби, що перетинають митний кордон; особи, пов'язані з митною діяльністю; природні й техногенні явища, які здатні зупинити або обмежити митну діяльність.

Критична точка прояву митної загрози, що потребує відповідного реагування митної служби з метою попередження або зниження можливої митної шкоди, є митним викликом [355].

Прояви митної небезпеки можна віднести до економічних, соціальних, реальних і потенційних, прямої та опосередкованої дії.

Зовнішніми й внутрішніми загрозами, які впливають на стан реалізації митної справи, можуть бути різні критичні ситуації (стан війни, стихійні лиха, страйки), тривалі важкі економічні ситуації, надзвичайні ситуації, різні, у тому числі діаметрально протилежні, економічні інтереси України та інших держав, обмежувальні та протекціоністські дії як окремих фінансових груп, так і держав тощо.

Недостатнє врахування загроз і нехтування ними призводить до зниження темпів росту національної економі-

ки, до зупинки виробництва, до втрат бюджету, до втрати транзитної привабливості України, незважаючи на її вигідне географічне розташування, до втрати зовнішньоекономічних переваг, до ввезення неякісних товарів, використання й споживання яких загрожує здоров'ю та безпеці населення, до неконтрольованого вивезення стратегічно важливих товарів з території України, до ввезення продукції низького морально-етичного змісту, зокрема такої, що пропагує міжнаціональні сутички, сепаратизм тощо.

Митні загрози є результатом суперечностей, що мають місце й формуються в самому суспільстві, у зовнішньоекономічних сферах і видах, у політичних та економічних відносинах, у регіонах, у природних та інших явищах тощо, тому нагальною є потреба виявлення причин цих суперечностей з метою їх попередження та досягнення стану безпеки. Причини небезпеки – це суперечності, які призводять до загроз і результати прояву яких набувають якісно суттєвого характеру.

Законом України «Про основи національної безпеки України» визначено низку чинників, що діють у сфері зовнішніх економічних зв'язків і є загрозою національній безпеці України, зокрема:

- критичну залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку;
- нераціональну структуру експорту – з переважно сировинним характером і низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості;
- велику боргову залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього й внутрішнього боргів;
- небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в стратегічних галузях економіки [445].

Джерелами митної небезпеки можуть бути [142, 333]:

- спонтанність природних процесів і явищ, стихійні лиха, які унеможливають належний перебіг процесів зовнішньоекономічних відносин;

- випадковість (наприклад, як чинник суб'єктивного неналежного здійснення митних процедур);
- наявність протиборчих тенденцій, зіткнення суперечливих інтересів (від воєн до конкуренції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності);
- імовірнісний характер науково-технічного прогресу з його, наприклад, впливом на сучасні технічні засоби митного контролю;
- неможливість однозначного пізнання об'єкта, неповнота й недостовірність інформації про нього – явище, актуальне для митних органів, які не мають права на провадження оперативно-розшукової діяльності, а інформацію про суб'єкта ЗЕД отримують від самого суб'єкта;
- обмеженість і недостатність ресурсів (чисельність митних органів протягом 18 років залишається незмінною, а інтенсивність експортно-імпортних операцій зростає з року в рік);
- відносна обмеженість свідомої діяльності людини, розбіжність у соціально-характерно для різних митниць, розташованих по всій території України;
- незбалансованість основних компонентів господарського та управлінського механізмів митної служби, що підтверджується частими реорганізаціями системи.

Небезпеку можна трактувати як суттєвий ризик, виникнення якого є високо ймовірним. Тоді митна безпека – об'єктивно існуюча можливість негативного впливу на стан митної безпеки, а її джерело – це сукупність реальних або потенційних економічних, політичних, техногенних та природних умов і явищ, їх властивостей та протиріч, дій і намірів певних суб'єктів митних економічних відносин, яка містить у собі та створює (у різному поєднанні) ризикові ситуації [365], які сприяють виникненню намірів переміщення товарів і транспортних засобів на територію держави шляхом економічного й митного шахрайства, прояву деструктивних властивостей існуючого регуляторного інструменту організації та забезпечення митної діяльності, а також інших митних небезпек.

З огляду на викладене слід приділити увагу змістові поняття ризику в митній сфері, зокрема доцільно визначити, як саме трактується поняття «митний ризик» митними адміністраціями різних держав.

Так, у Європейському Союзі під митним ризиком розуміють імовірність того, що щось перешкоджатиме застосуванню заходів Євросоюзу або національних заходів щодо поведження митниць з товарами. Щоб мінімізувати можливість виникнення ризику, митниці можуть використовувати управління ризиком як метод ефективнішого встановлення пріоритетів і результативнішого розподілу ресурсів, потрібних для підтримання належного балансу між контролем і сприянням законній торгівлі [245].

Фахівці з митної справи Російської Федерації сформулювали термін митного ризику таким чином: «це потенційна ймовірність недотримання митного законодавства» [494].

Поняття митного ризику трактується українськими фахівцями з митної справи як кількісна величина виклику у вигляді певної оцінки небезпеки, що діє, або ймовірності реалізації в митній галузі потенційної загрози з погляду небажаних наслідків [336].

П.Я.Пісной вважає, що під поняттям «митний ризик» слід розуміти ймовірність реалізації певної митної загрози з прогнозованим або непрогнозованим можливим збитком, а також можливими наслідками її для митної галузі. При цьому ймовірність реалізації повинна збалансовано розраховуватися на підставі комплексної оцінки показників цієї ймовірності – як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі [387, 388].

Наведені визначення не охоплюють усього змісту терміна «митний ризик». Зважаючи на вищевикладене, автором пропонується своє бачення поняття митного ризику, а саме: митний ризик – це кількісна величина митного виклику у вигляді визначеної оцінки чи ймовірності реалізації діючої або потенційної митної загрози з погляду усвідомленої можливості виникнення митної шкоди, при цьому ймовірність реалізації загрози повинна збалансовано

розраховуватися на підставі комплексної оцінки показників імовірності реалізації конкретної загрози як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі.

У цьому контексті слушно також зауважити той факт, що ризик може бути й наслідком відповідного рішення і завжди пов'язаний із суб'єктом, який не тільки здійснює вибір, але й оцінює ймовірність можливих подій і пов'язаних з ними втрат.

Суб'єктами в цьому разі виступають Кабінет Міністрів України (Митний кодекс України в ст. 3 визначає Кабінет Міністрів України відповідальним за організацію та забезпечення здійснення митної справи та координацію діяльності Державної митної служби України), Міністерство фінансів України (постановою Кабінету Міністрів України [427] Мінфін визначається відповідальним за забезпечення реалізації митної політики, за здійснення контролю за її проведенням Держмитслужбою України, за розроблення пропозицій щодо вдосконалення митних відносин з іншими державами, за забезпечення підготовки та реалізації спільних проектів з цих питань) та адміністрація митної служби України (у особі Державної митної служби України), які приймають рішення з питань державної стратегії розвитку галузі, а також того, хто в праві оцінювати ймовірність настання можливих подій у зв'язку з виникненнями тих або інших ризикованих ситуацій (реалізації подій, загроз, викликів) і пов'язаної з ними шкоди державі.

Суттю управління ризиками є «систематичне застосування управлінських процедур і методів, які надають у розпорядження митних служб інформацію, необхідну для роботи з транспортними операціями або товарними партіями, які становлять певний ризик» [463, 136].

Отже, використання терміна «управління ризиками» у прямому його розумінні (управляти ризиками) виявляється не дуже коректним, точніше було б його називати «управління ризиковими ситуаціями».

Таким чином, для повнішої характеристики визначень понять «митний ризик» та «управління митним ризиком» («управління ризиковою ситуацією») доцільно визначити

поняття «ризикова ситуація», оскільки воно безпосередньо поєднане зі змістом терміна «ризик».

Поняття ризикової ситуації можна визначити як поєднання, сукупність різних обставин і умов того чи іншого виду діяльності. Іншими словами, саме сукупність умов і обставин створює ризикову ситуацію та виступає причиною ризику.

Ризикову ситуацію характеризують три одночасних умови:

- наявність невизначеності;
- необхідність вибору альтернативи (при цьому варто мати на увазі, що відмова від вибору також є різновидом вибору);
- можливість оцінити ймовірність здійснення обраних альтернатив.

Слід зазначити, що ризикова ситуація якісно відрізняється від ситуації невизначеності. Ситуація невизначеності характеризується тим, що ймовірність досягнення результатів подій чи рішень щодо цих подій у принципі не має однозначної альтернативи.

Створення ризикової ситуації зумовлено такими чинниками:

- непередбаченими змінами у внутрішніх і зовнішніх умовах діяльності;
- наявністю альтернативних рішень;
- імовірністю виникнення збитків;
- імовірністю одержання додаткового прибутку.

Названі чинники є зовнішньою характеристикою виникнення ризикової ситуації. Але управління цією ситуацією здійснюється суб'єктом, який має певні особливості, а саме: суб'єктом, що робить вибір з декількох альтернатив, має в розпорядженні об'єктивні ймовірності одержання передбачуваного результату, що ґрунтуються, наприклад, на проведених статистичних дослідженнях.

Отже, поняття «управління ризиком» тотожне такому поняттю, як управління ризиковими ситуаціями, яке може бути визначене як метод систематичної ідентифікації

та реалізації всіх заходів, необхідних для обмеження ймовірності появи митних загроз і викликів.

Міжнародні й національні стратегії можуть ефективно реалізовуватися шляхом збору даних та інформації, аналізу й оцінки ризику, визначення дій і контролю результатів. Тоді можливо визначити, де існують області найбільшої схильності до ризику, і підтримати управлінські рішення з ефективного розподілення обмежених ресурсів.

Під час управління ризиковими ситуаціями повинен бути дотриманий баланс між витратами й вигодами, оскільки ясно, що реагувати однаково на всі загрози може бути досить неефективно. Потрібно також визначити критерії, які дають можливість вирішити, що саме складає допустимий або неприпустимий рівень ризику.

Оцінка впливу й заподіяної шкоди та вибір управлінських рішень є суттю управління ризиком.

Якщо митний вплив – це залежність між величиною дії митного виклику на об'єкт, що розглядається, і розміром митної шкоди, заподіяної цим викликом, то митна шкода – оцінені наслідки фактичних або можливих небажаних економічних і соціальних утрат, що виникають внаслідок митних викликів та можуть мати як вартісну, так і загальну ситуаційну експертну оцінку втрат, збитку, проведених заходів або робіт з ліквідації небажаних наслідків, а також додаткових витрат на їх попередження тощо [355].

Для забезпечення ефективності процесу управління ризиком потрібні відповідні інструменти й кваліфіковані люди. Це особливо справедливо для систем інформаційних технологій, які надто важливі за сьогоднішніх обсягів, швидкості та складності міжнародної торгівлі.

Управління ризиком має розглядатися не як статичний процес, а як процес інтерактивного діалогу, у якому інформація безперервно оновлюється, аналізується, використовується й переглядається.

У Держмитслужбі сьогодні існує спеціальний орган (його назва змінювалась: Департамент аналізу ризиків, Департамент аналітичної роботи та інформаційної розвідки; Департамент аналітичної роботи та інформаційного

моніторингу; Департамент аналітичної роботи, управління ризиками та аудиту), який відповідає за аналіз митних ризиків та готує пропозиції за управлінськими рішеннями, які можна поділити на декілька груп:

- пропозиції керівництву Держмитслужби щодо внесення змін до нормативної бази митної справи та чинного законодавства;
- перевірка діяльності митних органів за напрямками, визначеними Положенням про Департамент аналітичної роботи та інформаційного моніторингу;
- створення профілів ризику та введення їх у дію через програмні продукти, з якими безпосередньо працює інспекторський склад під час митного оформлення товарів і транспортних засобів.

На сьогодні від митних адміністрацій очікується максимальне сприяння в здійсненні зовнішньоекономічної діяльності й гарантування при цьому, що міжнародний рух товарів, транспортних засобів, багажу та інших товарів, які переміщуються людьми, контролюватиметься належним чином. Рівень ризику визначається в контексті національного й міжнародного набору пріоритетів для митних адміністрацій.

Деякі автори розглядають наступні сфери можливого виникнення митних ризиків:

чинне національне законодавство з питань митного регулювання та зовнішньоекономічної діяльності (аналізуючи діючі норми національного й міжнародного законодавства, можна виявити певні області виникнення ризиків, до того ж зміни існуючих правил або самі нові правила чи норми, що впроваджуються, можуть викликати виникнення нових областей ризику);

- економічний стан держави, від якого залежать характеристики товарних потоків, основні шляхи руху товарів у міждержавній площині (особливу увагу також варто приділити виявленню або появі нових торгових потоків, які можуть вплинути на економічну діяльність, структуру споживання або суспільну безпеку. Вони мо-

- жуть викликати появу нових областей ризику, що, можливо, потребують свого аналізу ризиків);
- бажання юридичних чи фізичних осіб, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності отримати надлишкові прибутки шляхом реалізації дій, завдяки яким товари й транспортні засоби переміщуються через митний кордон України з порушенням чинного законодавства. (Як правило, структури, методи роботи, репутація й фінансове положення суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності є дуже важливими чинниками та хорошими індикаторами того, чи представляє конкретний торговець область можливого виникнення ризиків під час здійснення ним переміщення товарів через митний кордон.);
 - ввезення в Україну іноземних товарів, які є конкурентами товарам вітчизняного виробництва або стосовно яких можуть існувати зловживання за деякими напрямками, пов'язаними з митними правовідносинами тощо (цьому напрямку виникнення ризиків варто приділяти окрему увагу);
 - інші області виникнення ризику.

В.П.Науменко визначає такі основні ризики, які виникають під час переміщенні товарів і предметів через митний кордон України:

- ризик зовнішньоекономічної угоди;
- ризик переміщення товарів до їх одержувачів;
- ризик митно-тарифного та нетарифного регулювання;
- ризик митного декларування;
- ризик митного оформлення;
- інформаційний ризик [268].

Потрібно зауважити, що наведені види ризиків відбивають лише зовнішньоторговельну складову митної діяльності. Утім, не слід забувати, що на митну службу покладено також завдання правоохоронної діяльності, а це потребує додання до переліку ризиків такого специфічного елемента, як ризик правопорушень при перетинанні кордону.

Установлення митно-тарифних і нетарифних заходів [310] є складовою дій, які забезпечують зовнішньое-

кономічну безпеку, а виконання митних правил, порядків і процедур, тобто реалізація митної справи, – дій, які забезпечують митну безпеку держави.

Досягнення зовнішньоекономічної безпеки, яка забезпечується митно-тарифними і нетарифними заходами, здійснюється за такими основними напрямками:

- підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- зменшення залежності країни від іноземних товарів;
- поліпшення стану платіжного балансу держави;
- створення сприятливих умов для розвитку й захисту вітчизняного товаровиробника;
- формування раціональної структури споживчого ринку на основі збалансованої пропозиції вітчизняних та іноземних товарів;
- інші.

Слід ураховувати, що напрями, у яких повинна забезпечуватися митна безпека, мають специфічні особливості.

До основних напрямів досягнення митної безпеки належать:

- удосконалення й виконання норм законодавства з питань митної справи та контроль за їх додержанням;
- стабілізація системи збору надходжень;
- установа сучасних порядків і процедур митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, уніфікація цих порядків і процедур, забезпечення стійкого функціонування системи їх реалізації та удосконалення форм і методів реалізації;
- створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, сприяння транзитові, прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон;
- відвернення та попередження контрабанди та порушень митних правил;
- створення системи судово-експертних митних лабораторій;

- ведення митної статистики та розроблення на її основі конкретних контрольних заходів;
- розвиток міжнародного співробітництва в галузі митної справи та приєднання до міжнародних митних конвенцій, наближення митного законодавства України до світових вимог;
- введення системи відомчої науково-дослідної роботи;
- створення належних умов для ефективної боротьби з корупцією, реалізація політики митної етики;
- протидія неконтрольованому впливу національних матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних ресурсів;
- інші [367].

До сфери забезпечення митної безпеки належить також необхідність підтримки в працездатному стані інформаційно-телекомунікаційних систем митної служби.

1.2. Умови та чинники забезпечення митної безпеки

В умовах, що склалися в економічному розвитку України, конче потрібно знайти форми взаємодії господарства країни з міжнародною економічною системою через різні форми співробітництва із закордонними партнерами [211]. Важлива роль у цій справі надається забезпеченню митної безпеки.

Сьогодні в Україні зникають або втрачають значення чинники розвитку, що протягом тривалого часу визначали пріоритети, з'являються нові, що потребують теоретичного обґрунтування й практичної реалізації. Серед низки проблем виділяються ті, що вітчизняною економічною наукою майже не розроблялися, однак в умовах трансформаційної економіки потреба їх вирішення стає все більш очевидною. Саме такою проблемою є проблема вивчення чинників, що впливають на національну митну безпеку, й створення необхідних умов забезпечення цієї безпеки.

Проблеми, пов'язані з митною безпекою, мають двоїсту природу. З одного боку, вони мають глобальний характер, а з іншого – являють значний економічний інтерес для кожної конкретної країни. Такий характер проблем митної безпеки зумовлено глибинними процесами інтернаціоналізації господарського життя, що привело до значної відкритості економіки України, посиливши вразливість до впливу екзогенних (зовнішніх) чинників економічного розвитку. Поряд з цим не стали стабільними ендогенні (внутрішні) чинники, наслідком чого, наприклад, є падіння рівня життя населення наприкінці 2008 – на початку 2009 року. Тому виникає об'єктивна потреба ґрунтовно осмислити суть митної безпеки в системі національної економічної безпеки України, виявити умови й чинники, що справляють на неї як позитивний, так і негативний вплив.

Раніше автор вже визначив поняття митної безпеки, яке можна трактувати як стан захищеності митних інтересів держави, що забезпечує за певних умов усталеність економіки країни до ендогенних (внутрішніх) та екзогенних (зовнішніх) впливів, що створюють загрозу для суспільства.

У Стратегії національної безпеки України зазначається, що дальші розвиток і захист найвагоміших здобутків України потребують чіткої визначеності держави в стратегічних пріоритетах та цілях, які мають відповідати викликам і загрозам ХХІ століття, а також її взаємодії із сучасними системами міжнародної та регіональної безпеки.

Національна єдність як запорука забезпечення ефективного захисту інтересів особи, суспільства й держави досягається за умов поваги до гідності людини, а також забезпечення життєво важливих національних інтересів України:

- прав і свобод людини й громадянина;
- суверенітету України, її територіальної цілісності, недоторканності державного кордону, демократичного конституційного ладу, верховенства права;

- соборності держави на основі консолідації всіх територіальних громад, суспільних верств, етнічних груп навколо цінностей незалежного, вільного, суверенного й демократичного розвитку єдиної України;
- конкурентоспроможності держави та економічного добробуту населення шляхом усебічного розвитку людського, науково-технічного, інноваційного потенціалів країни;
- удосконалення механізмів реалізації конституційного принципу розподілу влади на законодавчу, виконавчу й судову;
- неухильного додержання гарантій незалежності та об'єктивності суду;
- обмеження втручання держави в діяльність економічних суб'єктів, громадян, громадських організацій та політичних партій, релігійних об'єднань;
- безпечних умов життєдіяльності, захисту навколишнього природного середовища;
- збереження й розвитку духовних і культурних цінностей суспільства;
- гармонійних відносин з іншими державами світу, прийняття Української держави міжнародним співтовариством як повноцінного й рівноправного його члена [450].

Формування усталених виробничо-економічних зв'язків між окремими країнами на основі міжнародного розподілу праці – це об'єктивна історична тенденція розвитку виробничих сил, яка знаходить вираження в зростанні взаємозалежності національних економік, у виході відтворного процесу за межі національних кордонів. Така інтернаціоналізація охоплює всі країни незалежно від рівня їх розвитку.

Унаслідок цього процесу виникла система господарських відносин між країнами світу, інакше кажучи, міжнародні економічні відносини, найважливішими формами яких є: міжнародна торгівля, вивезення капіталу й міжнародний кредит, міжнародні розрахункові відносини, міжнародне науково-технічне й виробниче співробіт-

ництво, міжнародна міграція робочої сили. Ці форми тісно пов'язані та взаємодіють одна з одною. Важливою складовою міждержавних економічних відносин є митна політика кожної країни.

Розвиток економіки України неможливий без розумної організації зовнішньоекономічних зв'язків. У той же час ефективність зовнішньоекономічних зв'язків залежить від успіхів міжнародної торгівлі. Не можна не погодитися із С.Соколенком з приводу його висловлювання, що раніше, коли війни визначали долі цілих народів, війна й усе, що з нею пов'язано, була основним видом комерції та бізнесу. Тепер же долі народів визначаються їх успіхами в міжнародній торгівлі, хоча сам цей вид бізнесу являє собою постійний ланцюг торгових війн і компромісів у боротьбі за ринки збуту, джерела сировини й технології [481, С. 9].

Процес реалізації національного зовнішньоекономічного механізму визначається не тільки проблемами, що накопичуються всередині України, але й зовнішньоекономічними умовами – загостренням конкуренції на світових ринках. Практика роботи в зовнішньоекономічній сфері останніми роками показує, що перед Україною постійно виникають численні проблеми в галузі зовнішньоекономічної діяльності – організаційного, структурного, фінансового, економічного, юридичного, кадрового характеру.

С. Соколенко стверджує, що недосконалість законів і огріхи, що допускають законодавці, негативно впливають на регульовану сферу життя суспільства [481, С. 26].

Повною мірою це відноситься й до митного регулювання. Закон України «Про єдиний митний тариф» визначає порядок декларування товарів, сплати мита й митних зборів, надання митних пільг, інші умови митного контролю [425]. Закони України «Про єдиний митний тариф» та «Про митний тариф України» [443] є об'єктами постійних змін. Цей процес особливо активізувався в період виконання Україною своїх зобов'язань щодо вступу до СОТ.

На сучасному етапі Україна визначає шляхи й методи виходу на нові для нашої країни, але апробовані міжна-

родною практикою параметри, у тому числі пов'язані з діяльністю митної служби.

Для забезпечення митної безпеки в різні роки більшого або меншого значення набували наступні дії (обставини, умови, фактори) у сфері зовнішньоекономічної діяльності :

- збільшення обсягів експорту товарів вітчизняного виробництва;
- обмеження некритичного імпорту зарубіжних товарів;
- приведення ставок ввізного мита у відповідність до вимог СОТ;
- удосконалення по всій вертикалі митної служби процедури митного контролю та одночасна її лібералізація;
- своєчасне надходження митних платежів до Державного бюджету;
- участь України в роботі ВМО;
- підвищення фахового рівня працівників митної служби в рамках міжнародної технічної допомоги ТАСІС;
- відповідність діяльності митної служби України діяльності митних служб інших країн з метою дотримання положень і вимог ВМО;
- захист культурної та історичної спадщини українського народу;
- забезпечення стабільного джерела поповнення Державного бюджету;
- ефективне забезпечення економічних інтересів України та їх захист [84].

Вихідним інструментом забезпечення митної безпеки повинна стати комплексна програма регулювання митної безпеки, яка визначила б основні цілі й пріоритети, містила б підпрограмні рішення ключових проблем безпеки. Така програма повинна служити орієнтиром під час вибору пріоритетних напрямів діяльності митної служби. Її ефективність, ступінь впливу на систему митної безпеки будуть залежати від адекватності цілям і пріоритетам дії економічних регуляторів.

Серед економічних регуляторів центральне місце займає Державний бюджет. Через бюджетний механізм дер-

жава отримує можливість безпосередньо брати участь у вирішенні найактуальніших загальнонаціональних завдань. Митна служба є одним з головних механізмів наповнення Державного бюджету за рахунок справляння податків і зборів під час митного оформлення товарів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

У 1996 – 2008 рр. до Державного бюджету надійшло податків і зборів, справляння яких згідно із законодавством покладено на митні органи, на загальну суму 286 610,3 млн. грн. (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Податки та збори, які були перераховані Держмитслужбою до Державного бюджету в 1996 – 2008 рр.

Рік	Млн. грн.	Рік	Млн. грн.
1996	1 249,0	2003	14 038,2
1997	2 733,0	2004	18 093,1
1998	3 042,0	2005	31 001,1
1999	3 525,0	2006	41 173,9
2000	5 163,0	2007	54 119,5
2001	6 484,9	2008	96 047,2
2002	9 940,4	Сума	286610,3

Робота митної служби в складних умовах потребує стимулювання ефективності митної справи. Конче потрібна переоцінка саморегулюючої спроможності митної діяльності, і основною причиною цієї потреби є те, що методи економічного впливу повинні бути спрямовані не на усунення чинників, які породжують негативні наслідки, а, головним чином, на запобігання конфліктним ситуаціям.

Проведені автором дослідження дають можливість стверджувати, що формування організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки нерозривно пов'язано з прискореним розвитком новітніх технологій послуг у митній справі, які ґрунтуються на знаннях, а також на інтеграції науки, техніки й мистецтва.

Удосконалення старого або створення нового механізму забезпечення митної безпеки слід розглядати як основу зростання прибутковості та безпеки держави.

Економіка України має достатню залежність від експортно-імпортних операцій [127, 86] (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2
Товарообіг між країнами світу та Україною

Країна	2007 рік		2008 рік		Зміни відносно попереднього року	
					абсолютне значення	відносне значення
Усього (231 країна)	110 098	100%	148 668	100%	38 570	35%
Росія	29 690	27%	35 006	24%	5 316	18%
Німеччина	7 450	7%	8 959	6%	1 509	20%
Польща	4 521	4%	6 667	4%	2 147	47%
Туреччина	4 595	4%	6 538	4%	1 943	42%
Китай	3 738	3%	6 149	4%	2 410	64%1
Італія	4 459	4%	5 350	4%	891	20%
Білорусь	3 004	3%	4 915	3%	1 911	64%
США	2 429	2%	4 719	3%	2 290	94%
Казахстан	3 074	3%	4 268	3%	1 194	39%
Туркменістан	5 271	5%	4 132	3%	-1 138	-22%
Японія	1 497	1%	2 912	2%	1 414	14%
Угорщина	2 475	2%	2 693	2%	218	9%
Південна Корея	1 742	2%	2 672	2%	930	53%
Нідерланди	1 643	1%	2 402	12%	760	46%
Усього за вибіркою (14 країн)	75 588	69%	97 382	66%	21 795	29%\
інші країни (217)	34 511	31%	51 286	34%	16 775	49%\

Наприклад, О.Ладюк визначає Україну як імпортозалежну, так і експортозалежну від Російської Федерації

[207], пояснює потребу у співробітництві України з Росією на основі визначених та систематизованих національних інтересів і умов:

- налагодження нових і раціоналізації існуючих коопераційних зв'язків для підвищення участі України в замкнених циклах спільного виробництва певної продукції;
- використання єдиної бази стандартів;
- збереження традиційного ринку збуту товарів;
- завантаження російською нафтою українських нафтопереробних заводів, побудованих за часів СРСР;
- збільшення обсягів транспортування російських енергоносіїв до Європи територією України.

Аналіз українсько-російських торговельних відносин свідчить про такі загрози безпеці України з боку Росії в торговельній сфері:

- підвищення залежності України від постачання російських енергоносіїв, а також їх одержання з Туркменістану, Казахстану та Узбекистану через російські трубопроводи, що перешкоджає налагодженню рівноправних відносин і є чинником політичного тиску з боку Росії;
- дискримінацію української пропозиції щодо транспортування каспійської нафти територією України, що ускладнює розв'язання проблеми диверсифікації енергозабезпечення України;
- реалізацію схем транспортування російських енергоносіїв в обхід території України, що спричинить зменшення можливостей України закуповувати енергоносії в Росії, а також значні фінансові втрати внаслідок зменшення обсягів їх транзиту територією України;
- припинення практики товарного покриття плати за енергоносії, а також перехід на валютні розрахунки, унаслідок чого, з огляду на дефіцит балансу зовнішньої торгівлі України, буде втрачена можливість закуповувати енергоносії в необхідних обсягах;
- активізацію зусиль Росії в одержанні у свою власність об'єктів колишньої союзної власності, розташованих на території України (санаторно-курортних комплек-

- сів Криму, газосховищ, підприємств машинобудівного, паливно-енергетичного та транспортного комплексів);
- введення з вересня 1996 р. російською стороною податку на додану вартість на імпорتنі товари українського походження;
 - стягування російською стороною з 01.07.01 ПДВ (20%) з експорту української продукції;
 - введення Росією з 15.05.97 в односторонньому порядку єдиної ставки мита в розмірі 25% на цукор білий, що ввозиться на її територію;
 - установлення кількісних обмежень на імпорт українського алкоголю;
 - посилення боротьби за ємний російський ринок з боку країн далекого зарубіжжя й поразку України в цій боротьбі внаслідок нижчої конкурентоспроможності її експортної продукції;
 - переорієнтацію значної частини російського ринку (75% російського імпорту) на продукцію країн далекого зарубіжжя, що призводить до витіснення українських товарів з російського ринку й, у свою чергу, є додатковим чинником падіння їх виробництва в Україні;
 - зволікання з фактичною реалізацією Програми економічного співробітництва між Україною та Російською Федерацією на 1998–2007 рр. [207].

За інформацією Державного комітету ветеринарної медицини [99], за станом на 15.01.09 ввезення української м'ясо-молочної продукції на територію Російської Федерації здійснюється лише тими підприємствами, яким надано дозвіл Федеральною службою ветеринарного та фітосанітарного нагляду Російської Федерації (кількість таких підприємств, що випускають м'ясну продукцію – 12; що випускають молочну продукцію – 12.

Законом України від 16.04.91 №959-ХІІ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [440] запроваджено ліцензування зовнішньоекономічних операцій, яке визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу

на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів.

Переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, і обсяги квот у 2009 році затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.08 №1123 [430].

До Переліку товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, включено, зокрема:

- продукти (напівфабрикати), вироблені з використанням легованих чорних металів, кольорових металів та їх сплавів (феронікелю, феротитану, міді, алюмінію необробленого, свинцю необробленого тощо);
- нафту сиру українського походження;
- газ природний у газоподібному стані українського походження;
- золото та срібло необроблені, а також відходи й брухт золота та срібла;
- обладнання для виробництва дисків для лазерних систем зчитування;
- папір;
- озоноруйнівні речовини.

До Переліку товарів, імпорт яких підлягає ліцензуванню, включено, зокрема:

- свинину та м'ясо свійської птиці;
- готові харчові продукти з вмістом какао й цукрові сиropи;
- гербіциди, інсектициди тощо;
- озоноруйнівні речовини та продукцію, що може їх містити;
- обладнання для виробництва дисків для лазерних систем зчитування;
- папір.

Постановою Кабінету Міністрів України від 09.01.09 №2 запроваджено ліцензування в період до 01.05.09 експорту палива рідкого (мазуту).

Обов'язкову сертифікацію продукції в Україні введено Декретом Кабінету Міністрів України від 10.05.93 №46-93 «Про стандартизацію і сертифікацію».

Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, затверджено наказом Держспоживстандарту України від 01.02.05 №28. До Переліку включено досить широкий спектр товарів (електротехнічні товари, транспортні засоби, товари легкої та харчової промисловості тощо).

Митне оформлення зазначених товарів завершується в разі подання сертифіката відповідності (свідоцтва про визнання відповідності) на цей товар (постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.08 №446 «Про затвердження Порядку митного оформлення товарів, що ввозяться на митну територію України та підлягають обов'язковій сертифікації в Україні, і визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» [433]).

Головним державним інспектором ветеринарної медицини України періодично надсилаються до Держмитслужби відповідні рішення про заборону імпорту в Україну тварин та птиці на підставі офіційних повідомлень Міжнародного епізоотичного бюро. Зазначена інформація надсилається до митних органів для використання в роботі.

Обов'язковими до виконання є також рішення Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при Кабінеті Міністрів України, якими вводиться заборона на ввезення в Україну продукції тваринного походження з визначених країн.

Протягом 2007 – 2008 років до митних органів була доведена інформація про заборону ввезення в Україну тварин, продуктів тваринного походження з країн і зон, у яких зареєстровано особливо небезпечну хворобу – африканську чуму свиней.

У 2006 році була введена тимчасова заборона на ввезення м'яса та м'ясопродуктів на територію України з Республіки Польща, Республіки Білорусь, Республіки Молдова у зв'язку з неодноразовими випадками надходження товарів, які не супроводжувалися потрібними ветеринарними документами. Дозволи на ввезення зазначених товарів в Україну з територій цих країн були надані окремим підприємствам.

Беручи до уваги ресурси й географічне розташування України, моделювання перебудови системи забезпечення митної безпеки може сприяти організації гармонійної із зовнішнім оточенням структури, яка забезпечуватиме найвищий дохід при зниженні ризику.

У Стратегії національної безпеки визначено, що мінливе й суперечливе зовнішнє середовище характеризується посиленням дії ряду чинників, які ставлять під загрозу стратегічну стабільність у світі, зокрема:

- провідні держави світу та міжнародні організації втрачають спроможність ефективно боротися з поглибленням розриву в темпах розвитку та рівні життя в багатих і бідних країнах;
- активізується боротьба за природні ресурси, насамперед за контроль над джерелами енергоносіїв та шляхами їх доставки, що особливо наочно проявляється в зростанні напруженості навколо формування нових стратегічно важливих для України транспортно-енергетичних коридорів з Каспійського регіону;
- загострюється проблема неконтрольованості розповсюдження зброї масового ураження та засобів її доставки. Україна з її науково-технологічним потенціалом, ядерними, хімічними, ракетно-космічними виробництвами може бути об'єктом заінтересованості міжнародних терористичних угруповань;
- зростає небезпека ескалації «заморожених» і виникнення нових регіональних конфліктів біля кордонів України. Ідеться, насамперед, про тривале невирішення конфліктів у Придністров'ї та на Кавказі, чому сприяє втягнення в них інших держав, а також «тіньового» бізнесу й міжнародних злочинних угруповань [450].

Згідно зі Стратегією найсерйознішу небезпеку для світової спільноти та окремих держав, у тому числі й України, створює тероризм. Ця загроза значно посилюється через ймовірність використання терористами зброї масового ураження. Також мають місце окремі терористичні прояви як засіб реалізації економічних та політичних інтересів.

Україна також стала об'єктом зростаючої заінтересованості міжнародних злочинних угруповань, зокрема у сферах відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом (брудних коштів), незаконної міграції, торгівлі людьми, зброєю, небезпечними матеріалами, наркотичними речовинами тощо.

Боротьба з тероризмом – це можливе перспективне завдання й для митної системи України, пов'язане з глобалізацією цього явища та зміною шляхів переміщення товарів, які можуть рухатися через Україну.

Наприклад, співробітниками Чорноморської регіональної митниці у 2000 році було виявлено понад 3 тони марихуани у вантажі бананів, що прибув із Колумбії; у 2002 році в рамках операції «Truck Stop» – найбільшу партію героїну – 203 кг 390 г – у схованці автомобіля, що прямував з Туреччини в Польщу.

З проблемою потреби зміни пріоритетів діяльності національної митної служби стикнулася вже не одна країна. Наприклад, головним завданням митної служби Сполучених Штатів Америки в середині минулого сторіччя було наповнення державного бюджету, але наприкінці сторіччя, у 80–90-х роках, її завданням стала боротьба з переміщенням наркотиків, а після 11 вересня 2001 року була проведена реорганізація й митна служба стала складовою Департаменту по боротьбі з тероризмом («U.S. Department of Homeland Security»).

Посилюється негативний зовнішній вплив і на інформаційний простір України, що загрожує «розмиванням» суспільних цінностей і національної ідентичності. Недостатніми залишаються обсяги виробництва конкурентоспроможного національного інформаційного продукту. Наближається до критичного стан безпеки інформаційно-комп'ютерних систем у галузі державного управління, у фінансовій і банківській сферах, у галузях енергетики, транспорту, внутрішніх та міжнародних комунікацій тощо [450].

Зовнішньоекономічні відносини між країнами зумовили появу інституту держави як форми організації сус-

пільного життя та створення системи формалізованих відносин, які регламентують як внутрішню, так і зовнішню сферу взаємовідносин. Тоді як внутрішні чинники визначають умови й можливості держави забезпечувати власні національні інтереси з урахуванням ступеня безпеки, дія зовнішніх чинників зумовлена прагненням країн – учасниць міжнародних відносин реалізувати насамперед свої інтереси та їх захист. Внутрішні й зовнішні умови формують шкалу пріоритетів кожної країни, на підставі якої базується її зовнішньоекономічна діяльність.

О. Гребельник зазначає, що місце митних відносин у моделі «внутрішні відносини – кордон – зовнішні відносини» визначається із суті й значення зовнішніх і внутрішніх чинників, які принципово не змінюються, оскільки митні відносини є частиною як внутрішньоекономічних, так і зовнішньоекономічних відносин. Митні відносини, історично формуючись на стику дії зовнішніх і внутрішніх чинників, відіграють роль певного регулятора, значною мірою – бар'єра чи обмежувача, який перешкоджає імпорту, а в окремих випадках – експорту або транзиту товарів.

Таким чином, митно-тарифна система регулює зовнішньоекономічні відносини й забезпечує захист економіки країни [86, С.8].

Економічна модернізація митної системи [185] відбувається під впливом чинників двох видів:

- 1) глобальних чинників, тобто властивих усім країнам:
 - а) збільшення людських і матеріальних ресурсів;
 - б) структури попиту населення, яка змінюється відповідно до ступеня економічного розвитку країни;
 - в) ступеня доступу до технологічного прогресу;
 - г) ступеня доступу до міжнародної торгівлі;
- 2) чинників, властивих конкретній країні:
 - а) цілей, що стоять перед усім суспільством;
 - б) наявних природних багатств;
 - в) розміру країни;
 - г) ступеня доступу до міжнародного капіталу;
 - д) зміни чинників першої групи протягом певного періоду.

Ключовими чинниками, зміна яких потребує певного часу й на які держава з ринковою економікою може певним чином впливати, є чинники першої групи. Деякі з наведених чинників другої групи або взагалі не можна змінити (наявних природних багатств; величини країни), або змінити можна, але тільки по закінченні тривалого періоду часу (після часткової зміни чинників першої групи).

Формування ринкової системи в Україні передбачає інтенсифікацію зовнішньоекономічних процесів. У результаті зростає відкритість національної економіки й посилюється її залежність від екзогенних факторів.

Зовнішньоекономічні зв'язки не можуть бути абсолютно безпечними. Незважаючи на те, що кожна держава дотримує певних національних і міжнародних норм, кожне держава зберігає за собою право розірвати укладені угоди в разі появи реальної загрози національній економічній безпеці. Тому, формуючи умови й принципи митної безпеки, потрібно мати на увазі, що в міжнародних економічних відносинах не може бути абсолютної безпеки: мова може йти лише про відносну безпеку [464].

Відносна економічна безпека передбачає обмеження залежності від партнера за життєво важливими економічними параметрами, які в разі їх порушення впливають на свободу вибору параметра в політичних рішеннях партнерів або стають неприйнятними з комерційної точки зору. Тому і сьогодні, і в перспективі вимоги безпеки повинні бути в центрі уваги виходячи з ролі держави в міжнародних взаємовідносинах, що не виключає можливості виникнення конфліктних ситуацій.

Національне регулювання в усіх країнах виходить насамперед з власних інтересів. Однак зважена зовнішньоекономічна політика повинна знаходити розуміння в країнах-партнерів. Усвідомлення вимог світового ринку, економічних закономірностей його розвитку дасть змогу учасникам зовнішньоекономічної діяльності не порушувати основних правил і своєчасно корегувати шлях свого розвитку.

Вплив екзогенних чинників на митну безпеку повинен бути спрямований на забезпечення взаємної вигоди, роз-

виток форм міжнародних зв'язків, нейтралізацію потенційних коливань світового ринку, а також підвищення ступеня передбачуваності тенденцій міжнародного обміну, стабілізацію світової валютно-фінансової системи.

Посилення впливу екзогенних чинників на митну безпеку неминуче викликає необхідність установлення взаємозалежності між державами шляхом змін у формуванні принципів митної політики. Стабілізуючою умовою митної безпеки є превалювання в міжнародних взаємовідносинах екзогенних чинників економіки країни над ендегенними чинниками міжнародних взаємовідносин [464].

Одна з важливих особливостей нашої епохи – стрімко зростаючі взаємозв'язок і взаємозалежність країн сучасного світу – проявляється в ломці національних перегородок, у зближенні національних економічних систем, що підвищує роль міждержавної координації економічних політик. У сучасних умовах кожній країні потрібні якісно нові підходи до оцінки власної ролі в загальносвітовій системі господарських взаємозв'язків. Розуміння свого значення як невід'ємної складової цієї системи створює нові можливості для прискорення економічного зростання.

С.Белянський, оцінюючи реальність зовнішньоекономічних зв'язків України, вважає, що зв'язки між державами повинні враховувати інтереси декількох гео економічних ансамблів, навіть континентів. Повною мірою усвідомлення взаємозалежності країн сучасного світу розширює контакти й можливості обміну, прискорює поширення інформації та змішування культур. Автор відзначає, що висока інтенсивність обміну між країнами СНД продукцією та послугами потребує особливого підходу в системі господарських взаємозв'язків і взаємодій [32]. У відносинах з країнами СНД, насамперед з Росією, Україна, пише автор, повинна проводити гнучку економічну політику, що забезпечить урахування таких чинників:

1. Необхідності надання господарським зв'язкам переважно тактичного характеру з урахуванням інтересів і можливостей України не лише на ринку СНД, але й на світовому ринку в цілому.

2. Потреби визначення пріоритетності іноземного інвестування в економіку України з урахуванням дефіцитності ринку в межах СНД.

3. Потреби модернізації взаємних зв'язків і реалізації їх оптимальних напрямів і форм.

4. Необхідності розвитку міждержавних структур.

Митна безпека базується на забезпеченні захисту національних інтересів та відповідних аспектах державної митної політики й здійснюється шляхом реалізації чинного законодавства та міжнародно-правових актів і традицій. В основному засоби реалізації митної безпеки є задіяними у ході забезпечення контролю за переміщенням фізичними та юридичними особами товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Митна безпека підпадає під вплив тих самих об'єктивних законів, що й державна політика взагалі.

А.Дубініна та С.Сорокіна визначають такі об'єктивні чинники, що впливають на стан забезпечення митної безпеки:

- економічні: загальний стан економіки країни, особливості її економічної системи, особливості розвитку окремих галузей економіки, існуючі зовнішні економічні зв'язки, стан світових економічних відносин та інші;
- ідеологічні та політичні: програми уряду із захисту внутрішнього ринку та окремих його сфер, з екологічної безпеки країни, з охорони моралі та духовності;
- міжнародні: членство держави в різноманітних міжнародних організаціях, наявність двосторонніх і багатосторонніх міжнародних угод, участь держави в митних та економічних союзах, підтримання певних міжнародно-правових і економічних санкцій, політика уряду щодо надання преференцій окремим державам та інше [118, С. 20].

А.Ревенко до чинників, що справляють вплив на стан митної безпеки, відносить такі їх групи:

1. Внутрішньодержавні соціально-економічні й політичні чинники.

2. Чинники, що склалися у зв'язку з розпадом Радянського Союзу.

3. Чинники, зумовлені потребами міжнародних економічних відносин [464].

Україна ввійшла в третє тисячоліття з розумінням того, що потрібно зробити, щоб зберегти й поліпшити свою економічну систему та внести свій вклад у розвиток світової спільноти. Життя вимагає від українського суспільства скоординованих та цілеспрямованих дій.

Проблеми зростання ефективності функціонування митної служби України потребують вивчення, виявлення, класифікації чинників, пов'язаних з негативним впливом на миту безпеку і з удосконаленням міжнародних економічних відносин, з підвищенням безпеки кордонів, тобто врахування всієї сукупності чинників.

Автор вважає, що серед чинників митної безпеки потрібно виділити ті, які найбільшою мірою сприяють її збереженню:

1. Єдність оцінок уразливості економіки, а також можливості матеріалізації загроз.

2. Обмеження залежності зовнішньоекономічної діяльності України від іноземних партнерів за життєво важливими економічними параметрами.

3. Перехід на нові форми інформаційних та обслуговуючих митних технологій.

4. Стабільність валютно-фінансової системи.

5. Ефективність управління економічними ланками народногосподарського комплексу країни.

6. Стабільний (без пікових спадів та зростань) ритм роботи базових галузей народного господарства.

7. Стабільність внутрішнього ринку.

У сучасному взаємопов'язаному світі одночасна позитивна взаємодія всіх перелічених чинників є рідким випадком. Як правило, комплекс заходів митної безпеки опиняється в стані лише протидіяти економічній загрозі.

Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки є складовою інститутом національної безпеки держави.

Суть зовнішньоекономічної безпеки полягає в спроможності держави протистояти впливові екзогенних негативних чинників і мінімізувати заподіяні ними збитки; активно використовувати участь у світовому розподілі праці для створення сприятливих умов розвитку національної економіки за допомогою комплексу заходів, спрямованих на стійкий розвиток національної економіки з використанням переваг сучасних форм міжнародного поділу праці; не допускати критичної залежності економіки України від іноземних держав або їх угруповань у життєво важливих питаннях економічної співпраці. Зовнішньоекономічна безпека потребує усталеності всієї системи зовнішніх економічних зв'язків та її здатності чинити опір зовнішнім ризикам і загрозам глобалізації, що стосуються національних інтересів України.

А.Чесноков [514] вважає, що зовнішньоекономічна безпека – це здатність держави через комплекс заходів у зовнішньоекономічній сфері забезпечити сталий розвиток економічної системи держави та її витривалість до зовнішніх негативних чинників, проявів глобалізаційних перетворень у світовій господарській системі з метою реалізації національних економічних інтересів.

Україні потрібно запровадити таку систему забезпечення митної безпеки, яка була б перевірена на практиці іншими державами й урахувала б національні особливості самої України.

Така система повинна включати як обов'язкові умови загальних закономірностей еволюції світових систем, так і конкретно-історичні умови безпеки, національну специфіку й традиції в організації митної справи, стереотипи інформаційної свідомості та особливості трансформаційного процесу. А тому нам потрібно збагатити власний досвід забезпечення митної безпеки, урахувати помилки й прорахунки, у тому числі й у частині недооцінки суб'єктивних чинників, реального стану продуктивних сил країни та суспільних відносин і віднесення життєвих інтересів суспіль-

ства до другорядних заради цінностей економічного лібералізму.

У 2006 році Україна приєдналася до міжнародної Конвенції «Про спрощення і гармонізацію митних процедур» шляхом ратифікації її у Верховній Раді [447] та зобов'язалася привести у відповідність до цієї Конвенції своє законодавство протягом 3 років.

З огляду на зростаючий вплив зовнішніх факторів і ускладнення функціонування митних органів та в існуючих умовах їх саморегулювання з'являється об'єктивна потреба у свідомому й цілеспрямованому регулюванні процесів відтворення системи управління митною службою, у доповненні її важелями економічного регулювання, які забезпечать стимулюючі механізми забезпечення митної безпеки.

Для розкриття логіки наступних суджень вихідною посилкою є гіпотеза про взаємодію державних і митних регуляторів, у результаті застосування якої можна утворити якісно вдосконалену систему забезпечення митної безпеки, здатну за сприятливих умов на кожному принципово відмінному від попереднього етапі свого функціонування до самовдосконалення через подолання суперечливостей інтересів зовнішньоекономічної діяльності.

Причому, у міру ускладнення міжнародних відносин і наростання різновекторних сил взаємодії держав митна система держави стає все досконалішою й усталенішою до дії зовнішнього середовища.

Принципову схему регулювання й взаємодії механізмів національної та митної безпеки наведено на рис. 1.5.

Безпека розвитку становить ключову складову політики кожної держави. Найактуальнішою вона є для країн, що перебувають у процесі системних трансформацій. Природно, що практично всі успіхи й негаразди ринкових перетворень в Україні немовби фокусуються в проблемі економічної безпеки держави. В узагальненому вигляді зміст цієї проблеми визначається тим, що в стратегічному (глобальному) плані економічну безпеку гарантує лише конкурентоспроможна економіка. У сьогоденнішньому і, особли-

во, у завтрашньому світі конкурентоспроможними можуть бути лише ринково організовані відкриті економіки. Тому й значення митної безпеки стає все актуальнішим, а умови та чинники її забезпечення – предметом обговорення, прийняття управлінських рішень та контролю на найвищому державному рівні.

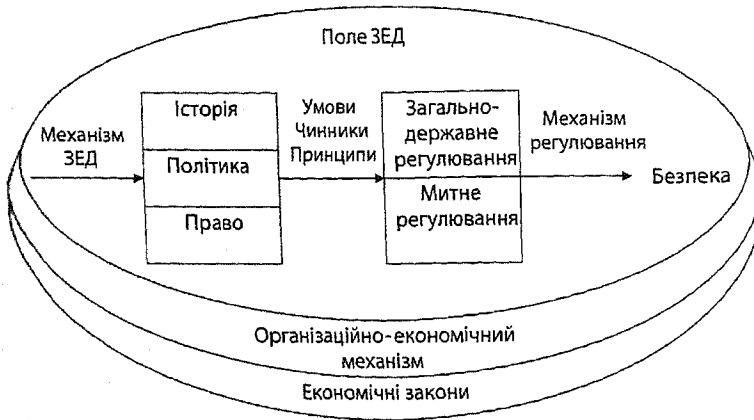

Рис. 1.5. Принципова схема взаємодії механізмів національної та митної безпеки.

Своєрідною інституційною гарантією захисту від не-прогнозованого втручання у сферу регулювання митної безпеки повинно стати дотримання принципів цього регулювання. Вказані принципи, доповнюючи економічні закони і закономірності, повинні розкривати притаманні їм істотні риси та постійно повторювані зв'язки між елементами системи.

1.3. Принципи забезпечення митної безпеки держави

Політика національної безпеки, що спрямована на захист життєво важливих національних інтересів, базується

на визначених законодавством України принципах. Життєво важливі національні інтереси України реалізуються в складних внутрішньому та зовнішньому середовищах, які характеризуються низкою викликів та загроз [450].

Природа митної політики передбачає наявність поряд з національними інтересами та інтересами національної безпеки взагалі, певних принципів, які розкривають зміст національних інтересів держави на конкретному етапі та якими керуються компетентні органи державної влади під час розроблення митної політики й утілення її в життя [118, 172, 204, 385].

Джерелом визначення принципів формування митної політики, як і митного права, виступають нормативно-правові акти. Ми можемо виділити принципи загального значення, які є базою для розроблення всієї державної політики України, та специфічні принципи, властиві державному регулюванню зовнішньоекономічних відносин [161]. Визначення таких принципів можна знайти в законодавчих актах з митних питань та в певних програмних документах: Посланнях Президента, програмах діяльності Кабінету Міністрів, інших концептуальних документах [118].

На основі аналізу настанов національного законодавства та практики інших країн можна сформулювати низку галузевих принципів формування й здійснення митної політики.

Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [440] передбачено, що суб'єкти господарської діяльності України та іноземні суб'єкти господарської діяльності під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності керуються такими принципами:

1. Принципом суверенітету народу України в здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.
2. Принципом свободи зовнішньоекономічного підприємництва.
3. Принципом юридичної рівності й недискримінації.
4. Принципом верховенства закону.
5. Принципом захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

6. Принципом еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу під час ввезення та вивезення товарів.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [440] визнає рівність перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності, у тому числі держави, під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Забороняються також будь-які, крім передбачених цим Законом, дії держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація як українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, так і іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками; визнається неприпустимість обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених цим Законом. З принципом виключення невинуватого втручання з боку держави та її органів у зовнішньоекономічну діяльність пов'язано право суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на відшкодування за рахунок держави збитків, заподіяних незаконними діями її органів. Це право ґрунтується на ст. 56 Конституції України [177], ст. 34 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [440], ст. 150 Митного кодексу України [237].

Залежно від завдань, які держава ставить перед митницею, змінюється важливість функцій останньої. Цю еволюцію загально можливо представити у вигляді схеми, яка розроблена ВМО, наведеної на рис. 1.6. Різні країни перебувають на різних ступенях еволюції, але загальна мета кожної держави – це забезпечення безпеки, що є кінцевим завданням будь-якої митної служби.

Сьогодні, за нових реалій міжнародних економічних відносин, коли основними критеріями ефективного розвитку стають якість і швидкість упровадження нових інформаційних систем та управлінських підходів, назріла потреба змінити самі підходи до політики забезпечення митної безпеки.

В.Новицький пише, що сьогодні поради можна дістати в будь-якій кількості, та зі слушними думками вже не-

Рис. 1.6. Взаємозв'язок зміни завдань і функцій митниці.

просто впоратися навіть вітчизняній видавничій індустрії. Утім дедалі частіше розумієш, що кількість ідей (і навіть дотепних), заяв і нормативних положень у випадках, коли відповідні розробки «вкладаються» у формат законодавчих актів та інших офіційних документів, не переходить у якість [278].

Сьогодні важливо з'ясувати не принципову необхідність забезпечення митної безпеки в Україні, а те, чому важливі й зрозумілі ідеї та механізми не реалізуються, а також визначити практично спрямований організаційно-економічний механізм забезпечення митної безпеки за ознаками економічної ефективності й адаптивності. Неодмінною умовою розроблення ефективного механізму забезпечення митної безпеки є комплексність підходу.

З великого спектра проблем, які розв'язують країни у сфері міжнародних відносин, основною є збереження суверенітету. Ідеться не стільки про політичну незалежність, скільки про економічний суверенітет країни, який означає свободу держави у виборі форм і шляхів збереження й захисту своєї національної економіки від будь-якого втручання з боку іноземних держав та їхньої економічної діяльності.

О. Гребельник основними причинами введення й підтримання захисних заходів вважає такі:

1. Створення системи регулювання імпорту з метою захисту вітчизняного ринку від іноземної конкуренції.
2. Необхідність захисту певних галузей і підприємств у період становлення нових виробництв, структурної перебудови й подолання кризових явищ.
3. Необхідність захисту за будь-яких обставин певних стратегічних галузей і підприємств, які забезпечують безперервність процесу відтворення національного валового продукту або обороноздатність країни.
4. Потребу мати резерв торговельно-політичних поступок в обмін на аналогічні поступки країн-партнерів, важливих для вітчизняного експорту [86, С. 20–21].

Відповідно до Митного кодексу України митне регулювання здійснюється на основі принципів:

- виключної юрисдикції України на її митній території;
- виключної компетенції митних органів України в здійсненні митної справи;
- законності;
- єдиного порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України;
- системності;
- ефективності;
- додержання прав і охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб;
- гласності й прозорості [237].

Під час реалізації національної митної політики компетентні органи державної влади керуються законодавчи-

ми актами та програмними документами з митних питань, формують і проводять у життя такі принципи забезпечення митної безпеки:

- єдності митної політики як складової зовнішньої політики України;
- єдності державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та контролю за її здійсненням;
- єдності тарифної політики України;
- єдності політики експортно-імпортного контролю;
- єдності митної території України;
- гармонізації та уніфікації митної діяльності України із загальноприйнятими в міжнародній практиці нормами й стандартами;
- захисту державою прав і законних інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності;
- юридичної рівності й недискримінації, виключення невинуватого втручання держави в зовнішньоекономічну діяльність [118, 162].

Митна справа є складовою зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності України. У митній справі Україна додержує визнаних у міжнародних відносинах систем класифікації та кодування товарів, єдиної форми декларування експорту й імпорту товарів, а також митної інформації, інших міжнародних норм і стандартів.

Засади митної справи, у тому числі розміри податків і зборів та умови митного обкладення, спеціальні митні зони й митні режими на території України, перелік товарів, експорт, імпорт і транзит яких через територію України забороняється, визначаються виключно законами України та Митним кодексом України.

Безпосередньо здійснення митної справи покладається на митні органи України. Митні органи, реалізуючи митну політику України, виконують такі основні завдання:

- виконання та контролю за додержанням законодавства України з питань митної справи;
- захисту економічних інтересів України;

- забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи, укладених у встановленому законом порядку;
- сприяння захистові інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних зв'язків, інших юридичних та фізичних осіб;
- застосування відповідно до законодавства заходів тарифного та нетарифного регулювання під час переміщення суб'єктами ЗЕД товарів через митний кордон України;
- здійснення процедур митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, удосконалення форм і методів здійснення цих процедур;
- контролю за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;
- здійснення спільно з іншими вповноваженими органами державної влади заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і щодо додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку;
- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та зростання пасажиропотоку через митний кордон України;
- боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил;
- розвитку міжнародного співробітництва в галузі митної справи;
- ведення митної статистики;
- ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності;
- здійснення верифікації (установлення достовірності) сертифікатів про походження товарів з України [242].

Автор вважає, що наступним кроком має стати розширення цих завдань та доповнення їх такими: підвищення рівня митної безпеки України; розвиток й упровадження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-

телекомунікаційних систем у митній справі; здійснення судово-експертної діяльності в межах питань, віднесених до компетенції митної служби України; підготовки фахівців з митної справи [412].

Крім завдань держава повинна встановити для митній служби цілі, які потребують аналізу, який, в свою чергу, є базою для прийняття рішень по оцінці діяльності митної служби.

Митна політика нерозривно пов'язана з порядком переміщення товарів і транспортних засобів через державний кордон, адже вона визначає основні цілі й функції митних органів, виходячи з цілей і завдань держави. Крім того, митна політика визначає роль митних органів держави у міжнародному співробітництві з питань вирішення глобальних завдань держави, нації, людства. До таких питань можна віднести дотримання норм міжнародної безпеки, а саме запобігання незаконному переміщенню зброї, шкідливих речовин, небезпечних технологій, дотримання міжнародних економічних санкцій, до яких приєдналася Україна, вимог екологічної безпеки, боротьбу з міжнародною злочинністю.

Т.Корнева виділяє важливі для теоретичного визначення та практичного використання принципи такої недругорядної функції митного регулювання, як функція митного контролю [184]. Вона пише, що, оскільки контроль є однією з основних функцій державного управління, на нього поширюються загальні (або основні) принципи, притаманні державному управлінню в цілому.

Визначаючи принципи митного контролю, Т.Корнева підкреслює, що ряд з них є тотожними принципам державного управління, а деякі – властиві лише такій функції державного управління, як митний контроль. Принципами митного контролю є: законність; демократизм; повномасштабне й чітке митне регулювання; забезпечення ефективності митно-правових засобів митного контролю; урахування досвіду міжнародно-правового співробітництва та регулювання в галузі митної справи; відповідальність митного органу перед державою й підконтрольною

структурою; субординація в службових відносинах; плановість; систематичність; професіоналізм співробітників; об'єктивність; збирання доказів; неупередженість; гласність і прозорість; взаємодія контрольних органів між собою та з правоохоронними органами; допомога підконтрольному об'єкту; ризик; менеджмент.

Вона розглядає значимість кожного принципу й робить спробу вийти за межі основного митного закону. Т. Корнева сподівається, що це відкриє нові можливості для дальшого глибокого вивчення та наукового розроблення проблем митного контролю, а також законодавства, що його регулює.

Діяльність митних органів України багатопланова та специфічна. І. Коросташова зазначає, що це виявляється в різноманітті завдань і функцій, які виконують митні органи та які закріплено в чинному законодавстві України, а саме в ст. 9 Митного кодексу України та в «Положенні про Державну митну службу України», затвердженому Указом Президента України від 24.08.00 №1022/2000. Правовий статус митних органів визначається їх місцем і значенням у загальній системі органів державної влади, зокрема органів державної виконавчої влади. Відповідно до Указу Президента України «Про зміни в структурі органів виконавчої влади» від 15.12.99 №1573 Державну митну службу України віднесено до центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом [187].

Відповідно до ст. 116 Конституції України у редакції від 08.12.04, Закону України «Про Кабінет Міністрів України» постановою Уряду від 18.07.07 № 940 затверджено Положення про Державну митну службу України, Укази Президента України № 1022 2000 року та № 1573 1999 року виходять за межі повноважень Президента, визначені Конституцією України. Завдання, права і обов'язки Держмитслужби визначені Митним кодексом України та постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.2004 № 940.

У загальній теорії держави та права виконавчу владу визначають як вторинну підзаконну гілку державної влади, яка має універсальний, предметний, організуючий ха-

рактер і спрямована на виконання законів та інших актів законодавчої влади. Виконавча влада реалізується державою через уряд (президента) та його органи на місцях.

Діяльність органів державної виконавчої влади, які є органами державного управління, полягає в практичній реалізації норм Конституції та законів України, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів України й інших нормативно-правових актів. У свою чергу, митні органи, маючи спеціальний статус, здійснюють виконавчу та розпорядчу діяльність у галузі митної справи.

Більшість завдань і функцій митних органів має в основному організаційний та контролюючий характер [187]. З точки зору автора, економічна складова повинна бути переважною.

Отже, митні принципи – це загальні закономірності. Керуючись ними здійснюється діяльність митної служби, у першу чергу – з виконання захисної функції.

У дослідженні чільне місце відводиться економічному аспектові в контексті потреби проведення організаційних удосконалень функціонування системи забезпечення митної безпеки. Це стосується рівня забезпеченості діяльності митних служб чинниками ефективності.

Забезпечення митної безпеки є багатогранною проблемою й стосується широкого кола сфер життєзабезпечення держави. Серед них слід виділити як стрижневі сферу відносин власності, сфери інтеграційних, міждержавних відносин, бюджетно-податкову, національної безпеки.

Виходячи звищевикладених теоретико-методологічних основ функціонування системи забезпечення митної безпеки зазначені відносини повинні:

- розбудовуватися на економічно-правових засадах;
- сприяти розширенню повноважень митниці з метою забезпечення ефективності організації її діяльності;
- урахувувати особливості митної діяльності з метою гармонізації функціонування митних органів для досягнення міжнародних стандартів;

- оптимально поєднувати місцеві, територіальні, національні й зовнішні умови та сприяти мінімізації впливу на них деструктивних чинників;
- забезпечувати координацію дій митних органів з подолання контрабандних дій;
- поглиблювати митну співпрацю у сфері інформаційних технологій та за іншими інноваційними напрямками.

Питання підвищення ефективності роботи митних служб поки ще не стали першочерговими, але існуюча тенденція об'єктивного взаємозв'язку між посиленням митної безпеки й ефективністю функціонування цих служб, яка визначає конкурентоспроможність останніх, дає шанс сформуванню ефективного організаційно-економічного забезпечення митної безпеки.

Побудова митних відносин базується, в основному, на правових аспектах, які передбачають чітке розмежування прав та обов'язків усіх сторін і учасників зовнішньоекономічної діяльності, законодавче закріплення основних принципів митної політики, правил та принципів здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

О.Гребельник зауважує, що митно-тарифні відносини — це не пасивний об'єкт регулювання [86, С.11]. Вони є активним чинником розвитку національної системи господарювання, оскільки, притримуючи або стимулюючи іноземну конкуренцію, стимулюючи процес іноземного інвестування або перешкоджаючи його перебігу, захищаючи національного товаровиробника чи національний ринок, позитивно впливають на стабілізацію та розвиток національної економіки, сприяють підвищенню ефективності вітчизняного виробництва.

Призначенням митних відносин є обслуговування міжнародних економічних відносин і поглиблення економічних зв'язків на світовому ринку, що безпосередньо залежить від розвитку митних відносин. За допомогою митного регулювання держава може провадити певну політику економічної безпеки.

Автор вважає, що митні економічні відносини — система господарських, фінансових, технічних, наукових,

кредитно-грошових, інформаційних зв'язків та відносин між митною службою, суб'єктами-посередниками, суб'єктами організації та забезпечення здійснення митної справи, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами в питаннях виробництва й перероблення, власності, переміщення, використання, зберігання, митного контролю й митного оформлення товарів і транспортних засобів, які пов'язані з переміщенням через митний кордон.

Активний розвиток світових господарських зв'язків потребує нових поглядів і підходів до розроблення й прийняття ефективних управлінських рішень з питань безпечних зовнішньоекономічних зв'язків.

Складовими процесу формування стабільної економічної атмосфери митних відносин повинні стати:

1. Орієнтація на державні пріоритети розвитку зовнішньоекономічних відносин.

2. Глобалізація регулювання процесів контролю за переміщенням товарів.

3. Створення умов для збереження, розвитку й використання потенціалу країни із забезпечення митної безпеки.

4. Ефективне використання ринкових механізмів для сприяння митній діяльності.

5. Сприяння розвитку митної інфраструктури, яка забезпечить можливість неспинного переміщення товарів через митний кордон.

6. Якісне інформаційне забезпечення процесу митного регулювання.

7. Підготовка кваліфікованих кадрів у митній галузі.

8. Удосконалення управління митною справою.

Такі організаційно-економічні дії сприятимуть досягненню економікою країни певних переваг на світовому ринку й захистові його від конкуренції іноземних виробників.

Забезпечення безперервної та безпечної митної діяльності усіх видів відповідно до потенційних можливостей наявних і створюваних додатково об'єктів та засобів – це

насамперед якісний підхід до вдосконалення митної системи на базі інноваційних технологій і процесів.

Потенціал країни із забезпечення митної безпеки є змінним і залежить від динаміки кількісних та якісних характеристик потужностей об'єктів і засобів цієї безпеки, від створених умов і встановлених принципів функціонування митних органів. Останні, у свою чергу, перебувають під значним впливом тенденцій розвитку світової торгівлі, а також зростаючих в умовах глобалізації та інтеграції потоків торгівлі між країнами та загострення конкурентної боротьби.

Оскільки система митного регулювання є однією з основних функцій державного управління, то на нього поширюються як загальні (або основні) принципи, притаманні державному управлінню в цілому, так і специфічні принципи, на яких базується митна політика країни.

За умови виділення економічних заходів державного регулювання митної справи як пріоритетних варто визначити мету, задля якої встановлюються засоби митного регулювання, та критерії оцінки ефективності використання цих засобів.

Автор вважає, що принцип ефективності, який передбачає захист економічних інтересів, як за своїм статусом в ієрархії державних принципів, так і за змістом не розкритий у законодавчих актах і застосовується із заниженими можливостями дії економічних важелів. Крім того, розвиток сфери міжнародного науково-технічного співробітництва потребує особливої уваги до оцінки науково-технічних об'єктів і систем їх захисту, тому з'явилася необхідність прийняття рішень митними органами про рух інноваційних об'єктів в умовах значної невизначеності.

Автор з позиції зростаючого значення інновацій для стабілізації економічного розвитку й зміцнення національної безпеки показує основні аспекти загальнодержавного значення інновацій, зокрема:

- вплив на макроекономічні показники; зміна структури економіки під впливом інноваційних процесів;

- вплив на структуру суспільного виробництва. Інновації є безпосередньою причиною виникнення одних виробництв і галузей, поступового відмирання й зникнення інших;
- зміна економічної організації суспільства, зокрема змісту власне державного регулювання економіки;
- активізація міжнародного науково-технічного співробітництва. Інноваційні процеси набувають міжнародного характеру, що супроводжується високим ступенем інтеграції;
- визначення глобальної конкурентоспроможності національної економіки, яка залежить від рівня розвитку інноваційних процесів;
- вплив на рівень національної безпеки через взаємозв'язок рівня науково-інноваційного потенціалу й рівня національної безпеки. Спроможність до інновацій сьогодні стала однією з найважливіших детермінант безпеки держави [207, С. 76–78].

Виходячи з позицій митного регулювання інноваційна сфера являє серйозну політичну проблему, до якої повинна бути посилена увага з боку митних органів. Слід створювати сучасні системи митного обслуговування, уживати заходів до активізації контролю інноваційних систем, створювати спеціальні механізми вартісної митної оцінки переходу інновацій з однієї держави до іншої з метою запобігання необоротним утратам у майбутньому, удосконалювати систему матеріальної заінтересованості митних органів і їх відповідальності, систематично підвищувати інтелектуальний потенціал митних працівників органів.

Автор вважає, що новаторський методологічний підхід на основі стратегії побудови антивитратних економічних відносин до вирішення питань, пов'язаних з умовами забезпечення митної безпеки, дасть можливість ефективно регулювати зовнішньоекономічну діяльність. Економічну основу виникнення додаткового ефекту від раціональної експлуатації митної системи та зниження ризиків митної справи становить різниця у витратах на експлуатацію мит-

ної служби держави і втратах, пов'язаних з переведенням інноваційних об'єктів з однієї держави до іншої за заниженою вартісною оцінкою. Забезпечення митної служби аналітичними підрозділами й спеціальними економічними інструментами сприятиме вагомому внеску до бюджету за рахунок забезпечення митної безпеки.

Важлива роль у вирішенні складних питань побудови в Україні високорозвиненої митної служби, ефективно спрямованої на безпеку, належить формуванню нового організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки. Зрозуміло, що останнє можливе за умови як переосмислення теорії й практики з питання забезпечення митної безпеки, так і продукування нових теоретичних ідей на базі практики. При цьому, як автор глибоко переконаний, під час оцінювання стану забезпечення митної безпеки потрібно позбавитися двох характерних крайностей. Одна з них полягає в тому, що акцент робиться на встановлення, у першу чергу, політико-правової основи зовнішньоекономічної діяльності та її безпеки. Друга – у нехтуванні тим, що було розроблено економістами-теоретиками нашої країни, і орієнтуванні виключно на концепції, закони, принципи господарювання високорозвинених ринкових систем.

У цій роботі в пошуках наукової парадигми економічного регулювання забезпечення митної безпеки враховуватимуться особливості структури народного господарства України, її багаторічні економічні зв'язки, соціально-психологічні зв'язки, а також історичні особливості країни. Важливими у вивченні проблеми є економічні аспекти використання митних механізмів, в тому числі й у контексті трансформації економіки та виникаючих при цьому проблем.

Відомо, що розвинута економіка характеризується зростанням кореляції інноваційної та економічної політик. Сприяння розвитку митної справи на інноваційних засадах і технологіях переведе використання потенціалу митного регулювання на більш високий наукоємний рівень.

Взаємозв'язок інноваційної політики й стратегії забезпечення національної безпеки, у тому числі забезпечення митної безпеки, відстежується за такими напрямками:

По-перше, у сучасних умовах зовнішньоекономічних відносин підтримання необхідного рівня якості забезпечення митної безпеки неможливе без постійних інновацій в області організації митної справи й формування психології працівників митної служби.

По-друге, використання інноваційних економічних механізмів у процесі вирішення митних завдань підвищить економічність митної системи, її роль у наповненні бюджету країни. Система заходів щодо вдосконалення механізму забезпечення митної безпеки, з точки зору автора, повинна бути перш за все заснована на достатності фінансування розвитку науково-дослідної та дослідно-експериментальної баз, інформаційного забезпечення, у т.ч. міжнародними інформаційними системами, участі в міжнародному науково-технічному співробітництві. Значимим інструментом здійснення таких заходів є створення й реалізація цільової програми державної підтримки інтеграції науки та митної справи.

Цілком природно, що серцевиною механізму економічної мотивації створення сучасної системи митної безпеки виступають адаптація митної системи до таких, що змінюються, умов (економічних, політичних, законодавчих) середовища, в якому вона діє, розвиток базових принципів розбудови цієї системи, а також створення шляхом системного підходу новітньої організації, адаптованої до потреб зовнішнього середовища.

Вихідними принципами, на основі й з урахуванням яких повинна встановлюватися та економічно вдосконалюватися система забезпечення митної безпеки, з точки зору автора, є:

1. Первинність економічних цілей, функцій і завдань під час вирішення завдань митної безпеки.
2. Доцільність спеціалізації підрозділів і виконавців на основі наукової організації праці працівників усіх рівнів.
3. Мінімізація кількості рівнів в ієрархії управління.

4. Адаптивність і гнучкість системи забезпечення митної безпеки, тобто спроможність до швидкої перебудови при зміні цілей, завдань, передумов погіршення якості роботи митної служби.

5. Бюджетна збалансованість усіх рівнів митної справи: матеріальних, трудових, фінансових, енергетичних та інших.

6. Цільова орієнтація на швидке й ефективне впровадження сучасних науково-технічних досягнень.

7. Логічність, обґрунтованість і юридична захищеність використовуваних організаційно-економічних прийомів та механізмів.

Рациональна система регулювання митних відносин завжди буде націлена на збільшення обсягів послуг, на підвищення ефективності використання національних ресурсів.

З точки зору новаторського підходу й відповідного до вищевикладеного обґрунтування необхідності побудови ефективного економічного середовища для якісного вирішення питань забезпечення митної безпеки, автор пропонує законодавчо встановлені основні принципи здійснення митно-тарифного регулювання України [425, 443] доповнити принципом – «інноваційність і якість». Новий підхід до розвитку системи забезпечення митної безпеки посилить роль митної справи в системі національної безпеки країни.

Принципи забезпечення митної безпеки повинні бути складовою принципів забезпечення економічної безпеки країни та розкривати притаманні їм сутні риси,

У сучасних умовах розвитку міжнародного співробітництва, урахувавши тенденції глобалізації та регіоналізації, прагнення України до європейської інтеграції, можна з упевненістю стверджувати, що формування й функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки неможливе без урахування досвіду іноземних держав і вимог сьогодення. З огляду на це необхідним є дослідження впливу міжнародної митної політики на забезпечення митної безпеки України, а також вивчен-

ня міжнародну досвіду, у тому числі в нормотворчому напрямі [458].

Формування митного законодавства в Україні, що розпочалося з прийняттям Закону України «Про митну справу в Україні», відіграло значну роль у становленні державності, зміцненні суверенітету, захисті державних інтересів України. Однак, як зазначає С.Ківалов, розвиток ринкових відносин, вибір курсу на інтеграцію у світове економічне та митне суспільство зумовили необхідність переходу до нового митного законодавства, яке відповідало б міжнародним митним нормам і стандартам, особливо тим, від наявності яких залежить прийом України до СОТ [162]. У Митному кодексі України (2002 р.) була здійснена спроба врахувати сучасні вимоги, зокрема передбачено спрощення режиму переміщення товарів через митний кордон [236]. Проте ефективність ЗЕД багато в чому залежить від вимог митного законодавства інших країн, яке постійно вдосконалюється.

Так, Б.Кормич наголошує, що право ЄС, зокрема митне, є динамічним, що пов'язано з інтеграційним процесом [180]. Отже, важливим завданням на шляху інтеграції України у світову господарську систему є постійна адаптація митного права та митної політики до сучасних тенденцій.

Протягом останніх десятиріч під егідою таких міжнародних організацій, як СОТ, ВМО, МВФ, ЮНКТАД та інших здійснювалася активна робота зі спрощення та уніфікації принципів і методів регулювання зовнішньої торгівлі, у тому числі форм та методів діяльності митних органів [499].

На цьому шляху існує низка невирішених завдань: уніфікації діяльності митних органів з метою полегшення міжнародної торгівлі; прискорення товарообігу при забезпеченні в повному обсязі контрольних, фіскальних і правоохоронних функцій; удосконалення механізму здійснення митних операцій; розширення міжнародного співробітництва у сфері митної діяльності [401].

Завдання координації діяльності митних органів різних країн, подання їм технічної допомоги, підготовки спеціалістів у сфері митної діяльності виконує Всесвітня митна організація, учасницею якої з 1992 р. є Україна [401].

Сьогодні ВМО є дійсно глобальним інструментом, що забезпечує міжнародне співробітництво в митній сфері [476]. Головною метою ВМО є сприяння підвищенню ефективності діяльності митних систем світу, прискорення світового товарообігу, полегшення переміщення товарів і пасажирів через митні кордони. Членство у ВМО дає Україні можливість реально впливати на формування торгового й митного клімату у світі шляхом надання своїх пропозицій у процесі створення актів (стандартів, конвенцій, рекомендацій) цієї організації.

Таким чином, успішне вирішення окреслених вище проблем можливе лише за умови використання передового міжнародного досвіду митної політики й за активної підтримки, технічної та методичної допомоги ВМО.

ВМО взяла на себе ініціативу в розробленні програм реформування діяльності митних адміністрацій. Реалізацію цих програм спрямовано на усунення перешкод у міжнародній торгівлі, реформування та модернізацію митних органів. Зокрема, була підготовлена загальна Програма реформування та модернізації митних адміністрацій, спрямована на налагодження високопрофесійної, ефективної та економічно вигідної організації діяльності національних митних адміністрацій, у результаті чого буде встановлений баланс між контролем і сприянням торгівлі [470].

Модернізація митних адміністрацій по суті є системою комплексних заходів, що визначають перетворення стратегічного характеру в діяльності митних адміністрацій, а також механізмів управління перетвореннями та їх реалізацією для забезпечення ефективного функціонування митних адміністрацій в умовах високої динаміки внутрішнього й зовнішнього оточення [401].

Д. Приймаченко зазначає, що результати модернізації митної адміністрації в Україні були менш дієві та результативні, ніж в інших країнах (США, Франції, Великобританії,

Німеччині, Нідерландах, Перу, Китаї). Причиною цього став неналежний рівень правового забезпечення. Утім модернізація мала в цілому успішні наслідки, зокрема: удосконалення національного митного законодавства; більш позитивне сприйняття політики уряду в питанні захисту інтересів громадян і суспільства; підвищення рівня безпеки зовнішньої торгівлі; удосконалення системи збирання обов'язкових платежів та зборів до Держбюджету; спрощення митних процедур; налагодження співпраці митних органів з громадянами й суб'єктами господарювання; підвищення рівня правопорядку у сфері митно-правового регулювання суспільних відносин; активізацію міжнародного співробітництва в галузі митної діяльності; запровадження та застосування митних конвенцій і угод щодо вирішення завдань, пов'язаних з реалізацією митної політики, тощо.

Важливим документом стала Кіотська конвенція ВМО [447], нормами якої передбачено спрощення і гармонізацію митних процедур і правил.

Конвенцію, з одного боку, спрямовано на стимулювання зовнішньоторговельної діяльності шляхом спрощення й прискорення процедур митного оформлення та митного контролю, а з іншого боку – на те, щоб такі прискорення й спрощення не призвели до нівелювання інтересів держави та суспільства в частині справляння мита й податків, захисту внутрішнього ринку, а також інших інтересів держави та суспільства, тобто щоб митні адміністрації могли ефективно вирішувати завдання, поставлені перед ними, завдяки переходові до застосування засобів контролю на основі методів аудиту й управління ризиками. Саме тому Кіотська конвенція є орієнтиром під час побудови механізму митного регулювання в багатьох країнах. Крім того, Кіотська конвенція є базою для уніфікації митного законодавства різних країн.

Положення Конвенції сформульовано у вигляді принципів, які, власне, і є базою для вироблення на їх основі конкретних правил регулювання тих або інших процедур

і для того самого пошуку компромісу між інтересами бізнесу та держави [447].

Міжнародним актом у галузі забезпечення безпеки зовнішньої торгівлі, спрощення її процедур та здійснення митної діяльності стали Рамкові стандарти ВМО [463], які являють собою набір принципів і стандартів діяльності митних адміністрацій. Рамкові стандарти ВМО – це пакет документів, що узагальнюють практику й досвід митних адміністрацій США та ЄС. Основні завдання цього документа – оптимізація вимог забезпечення безпеки та сприяння зовнішній торгівлі. Згідно з Рамковими стандартами основними шляхами дальшого розвитку митних адміністрацій є: удосконалення міжнародного митного співробітництва, налагодження співпраці з діловими колами, розширення повноважень митних адміністрацій у правоохоронній сфері, застосування методів вибірковості та аналізу ризиків, підвищення ролі аналітичної й розвідувальної роботи, комп'ютеризація, використання досконаліших технічних засобів митного контролю.

У 2005 р. Рамкові стандарти були схвалені представниками всіх країн – членів ВМО. Державна митна служба України разом зі 118 митними адміністраціями – членами ВМО підписала Декларацію про наміри щодо імплементації Рамкових стандартів ВМО на національному рівні. Сьогодні 129 зі 169 митних адміністрацій – членів ВМО розпочали роботу з підвищення інституційних спроможностей, яка є необхідним підґрунтям утілення принципів і підходів Рамкових стандартів ВМО.

Як зазначає А.Мазур, текст Рамкових стандартів ВМО свідчить про те, що: по-перше, глобалізаційні процеси сприймаються як доконаний факт; по-друге, є прагнення сформуванню моделі діяльності митних служб, яка врахувала би факт глобалізації та була адекватною йому [222].

Принципами, відповідно до яких згідно з Рамковими стандартами ВМО повинна відбуватися модернізація національних митних адміністрацій, є:

- попередній обмін між митними адміністраціями різних країн даними в електронному вигляді;

- підтримання системи інформаційного обміну на сучасному рівні, використання останніх досягнень високих комп'ютерних технологій;
- забезпечення митними адміністраціями безпеки вантажоперевезень;
- співробітництво митних адміністрацій з представниками суб'єктів господарювання – учасників ЗЕД [268].

Цим принципам відповідають основні елементи Рамкових стандартів ВМО. Ці елементи передбачають, що:

- будуть гармонізовані вимоги до попереднього електронного повідомлення про вантаж, що ввозиться в країну, вивозиться з неї або є транзитним;
- країни, які приєдналися до Рамкових стандартів, повинні поступово підходити до питань управління ризиками для забезпечення безпеки міжнародного торговельного ланцюга постачання;
- відповідно до обґрунтованого запиту від митної адміністрації приймаючої країни митна адміністрація країни, з якої відправляється вантаж, повинна здійснити митний огляд контейнерів і вантажів підвищеного ризику під час експорту, використовуючи при цьому сучасні технології неруйнівного митного огляду;
- митні адміністрації можуть надавати пільги суб'єктам господарювання, що дотримують мінімальні стандарти безпеки міжнародного торговельного ланцюга постачання товарів і використовують ефективні методи роботи.

Отже, Рамкові стандарти передбачають, зокрема, виявлення потенційно небезпечних вантажів, тобто йдеться про потребу створення митними адміністраціями автоматизованої системи управління ризиками. Така система повинна включати механізм валідації оцінок загроз і рішень щодо відстеження руху товарів, а також визначення найефективніших методів роботи.

В.Приймаченко зазначає, що в разі запровадження Рамкових стандартів ВМО в майбутньому може бути створена така модель діяльності митних адміністрацій, яка дасть можливість уніфікувати митні правила й процедури,

підвищити їх ефективність з точки зору зниження ризиків і забезпечення безпеки, сприяти прискоренню міжнародної торгівлі, підвищити надійність торговельного ланцюга постачання товарів, що, у свою чергу, приведе до зниження собівартості товарів, забезпечить надходження додаткових коштів до Державного бюджету тощо [401].

Окремі кроки на цьому шляху вже здійснено. Так, Державною митною службою України було проведено оцінювання відповідності власних інституційних спроможностей положенням Рамкових стандартів ВМО. Європейська комісія ЄС включила Україну до переліку країн – членів ВМО й має намір сприяти в розробленні та реалізації національного плану дій з розвитку інституційних спроможностей для забезпечення імплементації Рамкових стандартів у законодавство України.

Упровадження Рамкових стандартів ВМО є, безперечно, важливим кроком на шляху інтеграції України у світову економічну систему. Це дасть можливість забезпечити спрощення митних процедур і одночасно підвищення їх результативності. Утім, на нашу думку, запровадження стандартів не є панацеєю, що повною мірою забезпечить митну безпеку країни. Рамкові стандарти стосуються конкретних вимог до виконання митних процедур, відповідають вимогам лібералізації митної торгівлі та передбачають захист від конкретних ризиків. Але вони розглядають діяльність митних органів у системі міжнародного обігу товарів, а не в системі безпеки держави. Отже, разом з упровадженням стандартів слід змінювати погляд на системи зовнішньоекономічної та митної безпеки, адаптувати ці системи до вимог Рамкових стандартів ВМО й вимог національної безпеки.

Оскільки стратегічним пріоритетом міжнародного митного співробітництва України визначено митне співробітництво з Європейським Союзом, саме цьому напрямкові слід сьогодні приділити найбільшу увагу. Важливим аргументом на користь цього є й той факт, що спільний кордон між Україною та ЄС становить близько 1400 км [380].

Зовнішню торгівлю віднесено до сфери виключного ведення Євросоюзу, його держави-члени утворюють митний союз та єдиний внутрішній ринок [110].

При цьому не слід забувати, що митне право як частина права ЄС має наднаціональний характер, а отже істотно відрізняється від національного та міжнародного митного права [180].

Б.Кормич зазначає, що національне митне право спрямовано на регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон держави, міжнародне митне право – відносин, що виникають між суверенними державами й окремими митними територіями у зв'язку зі співробітництвом у митній сфері, а митне право ЄС виступає основою самого існування ЄС у цілому (регулює відносини, що стосуються функціонування митного союзу ЄС); регулює торговельні відносини між ЄС і третіми країнами, а також відносини в митній сфері між ЄС у цілому й країнами-учасниками та третіми країнами й міжнародними міжурядовими організаціями.

Утім окремі питання залишаються досі неврегульованими. Так, питання боротьби з порушеннями митних правил залишаються в компетенції країн – учасниць ЄС. До того ж документи ВМО мають у цій сфері більший вплив, ніж акти ЄС, а Генеральна угода з тарифів і торгівлі справила найсильніший вплив на митне законодавство ЄС.

Митна інтеграція в рамках ЄС здійснюється поступово та багатовекторно шляхом вирішення конкретних питань. При цьому не існує чіткого бачення кінцевих цілей або чіткої доктрини. Цілісна доктрина права ЄС формується на основі вже прийнятих нормативно-правових актів, тобто не як основа, а як результат інтеграційних процесів [180]. Цей факт, на думку автора, суттєво ускладнює інтеграційні процеси на шляху України до ЄС, адже у вітчизняній практиці прийнято насамперед формувати концепцію, на основі якої приймаються конкретні акти та програмні документи.

Україна донедавна входила до системи преференцій ЄС зі статусом країни з перехідною економікою [488].

Українсько-європейські відносини співробітництва в митній сфері багато в чому спираються на положення Угоди про партнерство й співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (Люксембург, 14.06.94) [380], яка ратифікована Законом України від 10.11.94 і набрала чинності 01.03.98. Слід зазначити, що, з правової точки зору, саме Європейське Співтовариство – перша та найважливіша організація ЄС, яка є суб'єктом міжнародного права й здійснює міжнародне співробітництво, митну співпрацю (доки не прийнято конституцію ЄС).

Митне співробітництво України та ЄС здійснюється за такими напрямами:

- зближення чинного й майбутнього митного законодавства України із законодавством Співтовариства;
- подання Євросоюзом технічної допомоги, якої може потребувати Україна під час здійснення заходів, пов'язаних зі зближенням законодавства України з законодавством ЄС (обмін експертами, завчасне надання інформації, організація семінарів, професійна підготовка, допомога в перекладі актів законодавства Співтовариства);
- подання взаємної допомоги у вирішенні митних питань.

Відповідно до умов Угоди про партнерство й співробітництво безпосередніми формами митного співробітництва між Україною та ЄС є: обмін інформацією; удосконалення методів роботи; запровадження уніфікованої номенклатури товарів та єдиного адміністративного документа; взаємозв'язок між транзитними системами; спрощення перевірок та формальностей, що стосуються перевезення товарів; підтримання впровадження сучасних митних інформаційних систем; організація семінарів і навчальних циклів. Важливою формою митного співробітництва є технічна допомога митній службі України в рамках програми TACIS, зокрема з боку Євромитниці – консорціуму, створе-

ного митними службами ЄС для підготовки й забезпечення реалізації проектів технічної допомоги митним та іншим правоохоронним органам.

Згідно з вимогами Протоколу про взаємну адміністративну допомогу між митними органами, який є невід'ємною частиною Угоди про партнерство й співробітництво, були укладені двосторонні Угоди про співробітництво та взаємодопомогу в митних справах з більшістю країн ЄС. Ці Угоди передбачають обмін інформацією, потрібною для виявлення, розслідування та припинення митних правопорушень [380].

Подання технічної допомоги Державній митній службі України з боку відповідних структур ЄС сприяло розвитку системи митних органів України. Кошти спрямовувалися на будівництво та реконструкцію відповідно до загальноприйнятих світових норм пунктів пропуску через державний корд

он для автомобільного сполучення, на оснащення органів митного контролю сучасними технічними засобами, на підвищення фахового рівня співробітників Держмитслужби України.

Для забезпечення виконання завдань, визначених Угодою, була створена низка двосторонніх органів: Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітет з парламентського співробітництва, Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС. У діяльності цих органів активну участь бере Державна митна служба України.

Іншими важливими документами, що є підґрунтям митного співробітництва між Україною та ЄС, є План дій ЄС [392] у сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні (12.12.01) і План дій «Україна – Європейський Союз» (21.02.05) [391].

С.Перепьолкін пише, що сьогодні взаємні відносини в митній сфері між Україною та ЄС реалізуються через співробітництво Державної митної служби України та Європейської Комісії в питаннях, що регулюються Угодою про партнерство й співробітництво, а також на основі двохсторонніх угод, оскільки питання порушення митних

правил залишаються в компетенції держав – учасниць ЄС [380]. За станом на 01.01.08 Держмитслужбою укладено двосторонні міждержавні угоди та меморандуми зі 43 країнами [97].

Утім положення Угоди діють лише до набуття ЄС статусу самостійного суб'єкта права й компетенції в галузі митної справи. Надалі потрібне укладання нової двосторонньої угоди про співробітництво та взаємодопомогу в митній справі.

На шляху до зміцнення митного співробітництва між Україною та ЄС існує низка серйозних проблем: гармонізації законодавства, спрощення митних процедур, протидії контрабанді.

Головною проблемою, що стримує розвиток митного співробітництва між Україною та країнами ЄС, є потреба гармонізації митного законодавства. На цьому напрямі, на думку В.Суворкіна, слід відмітити наступні проблеми.

1-а проблема. Однією з головних перепон на шляху гармонізації митного законодавства є те, що митна служба України надає перевагу фіскальній спрямованості діяльності [488]. Крім того, гармонізація законодавства стикається з кардинально різними підходами до митного контролю. Так, в Україні митний контроль здійснюється фундаментально, у країнах ЄС – переважно формально, тобто з перевіркою товарів на основі оброблення попередньої інформації та виконанням надалі процедури митного аудиту.

2-а проблема. Існуючий порядок проведення ідентифікаційного огляду товарів не відповідає сучасним вимогам.

3-я проблема. Непослідовність у впровадженні тарифно-нетарифної політики, неповна відповідність законодавства України вимогам ГАТТ/СОТ.

В. Суворкін відзначає, що прийняття Митного кодексу не спричинило очікуваних змін у прогресуванні митних відносин України з країнами ЄС, адже не всі норми ГАТТ/СОТ були враховані [488].

Посилаючись на Л.В.Таран, В.Суворкін зазначає, що Україна в той час опинилася перед дилемою: з одного боку,

потрібно було терміново гармонізувати власне законодавство з нормами СОТ, інакше існував ризик потрапити на узбіччя міжнародної торгівлі, з іншого боку – форсування переговорів про вступ до СОТ призводило до тарифно-нетарифних поступок, не завжди виправданих [488].

Іншим стратегічним напрямом міжнародного співробітництва України є країни СНД, зокрема її найближчі сусіди – Російська Федерація та Республіка Білорусь.

У контексті митної тематики інтеграцію країн СНД [249] пропонується реалізувати насамперед в увазі до функціонування Митного союзу. Слід зауважити, що головна мета створення запропонованого Союзу – повне зняття обмежень у взаємній торгівлі, створення єдиного торговельного режиму й митного тарифу – не була досягнута. Сьогодні зусилля засновників Митного союзу спрямовуються на перетворення його в Євразійську економічну спільноту – аналог ЄС.

СНД як міжнародна організація, що об'єднує суверенні держави, утворені на теренах регіону колишнього СРСР, має на меті всебічний збалансований економічний і соціальний розвиток держав-членів у рамках єдиного економічного простору. На думку деяких авторів, СНД є аморфним і недієздатним утворенням, тому потрібне створення Митного союзу з єдиною митною територією, єдиним митним тарифом та єдиною митною службою [222, 383]. А.Мазур зазначає, що прийняті в рамках СНД угоди мають виключно технічний характер і не виконують завдання митної та економічної інтеграції, як і прийняті Основи митних законодавств держав – учасниць СНД [222].

Слід зауважити, що деякі автори не поділяють позитивних сподівань щодо інтеграції України в Європу, доводять доцільність інтеграції з країнами СНД і неминучість руйнівних наслідків євроінтеграції [269, 307]. Їх основними аргументами є те, що вітчизняна продукція більшості галузей народного господарства ніколи не була й найближчим часом навряд чи буде конкурентоспроможною на зовнішніх ринках через високий рівень витрат на її виробництво, що зумовлюється потребою додаткових витрат на ви-

робництво в Україні та інших країнах СНД у зв'язку зі специфікою природно-кліматичних умов, переважанням застарілих технологій і техніки, відсутністю належної кількості власних джерел сировини, палива та енергії. А отже конкуренція з боку іноземних виробників завдасть руйнівної шкоди вітчизняним товаровиробникам. І навпроти, інтеграція з країнами СНД дасть можливість відновити виробничі відносини й самозабезпечення основними товарами [269]. В основу економічної політики держави пропонується покласти принципи захисту внутрішнього ринку товарів, виробництво яких має можливості для розвитку всередині країни; обмеження або припинення імпорту продукції; припинення експорту капіталу з країни тощо.

На думку автора, ці пропозиції є надто радикальними й навряд чи здійсненими за сьогоднішніх обставин. Звісно, не можна нехтувати економічною безпекою вітчизняних товаровиробників, але пропоновані заходи щодо країн-членів СНД повинні носити персоніфікований характер.

Утім, яким би чином не склалися політичні й економічні відносини між Україною та СНД, не слід забувати, що Російська Федерація та Республіка Білорусь є й залишаться важливими економічними партнерами України. Тому важливим напрямом співробітництва з цими країнами є вирішення проблем переміщення товарів через кордон, подолання транскордонної злочинності [381].

Таке співробітництво здійснюється сьогодні на основі двосторонніх договорів між урядами держав. Ці договори, зокрема, визначають розташування, статус і режим роботи пунктів пропуску через державний кордон, порядок співробітництва між митними та іншими контрольними органами держав. Найтісніше співробітництво між державами в питаннях здійснення митного контролю спричинюють норми, установлені в угодах про проведення спільного контролю.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можна визначити основні проблеми, що стоять сьогодні перед зовнішньоекономічною та митною політикою України, а саме:

- необхідність остаточно зробити нелегкий вибір стратегічного інтеграційного шляху: або до ЄС, або з країнами СНД. На жаль, реалії сьогодення, політична ситуація на карті Європи та розстановка сил у сучасному світі унеможливляють поєднання цих двох шляхів, а вибір одного з них водночас створює проблеми в економічних відносинах з іншою групою держав;
- потребу узгодження політичних і економічних інтересів України з потенційними стратегічними партнерами;
- потребу оптимізації вигод від активізації міжнародної торгівлі відповідно до вимог забезпечення державної безпеки;
- потребу забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку.

Отже, пріоритетними напрямками митної політики України є:

- проведення активної міжнародної політики України з метою створення сприятливих умов для прогресивного економічного та соціального розвитку України;
- забезпечення повноправної участі України в діяльності ВМО та інших міжнародних організацій;
- участь у заходах, пов'язаних з протидією розповсюдженню зброї, засобів доставки її та військового спорядження;
- поглиблення транскордонного співробітництва;
- адаптація законодавства України в митній сфері до міжнародного законодавства тощо.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Ретроспектива та сучасний стан реалізації митної політики в процесі забезпечення митної безпеки

Для визначення сталих тенденцій розвитку митної справи, що сформувалися в минулому, осмислення процесів, які відбуваються сьогодні, і формування напрямів забезпечення митної безпеки в перспективі слід дослідити ретроспективу й сучасний стан забезпечення митної політики.

Дослідженню історичних передумов формування митної політики й організації митної справи присвятили роботи С.Бондаренко [47], А.Войцещук [67], А.Гаврилюк [71], К.Гальський [247, 302], Л.Деркач [101, 102], О.Диніс [108], С.Дмитрієв [109], Ю.Дьомін [120], С.Ківалов [161, 158], В.Ковальський [164], О.Михайлов [248], О.Морозов [257], А.Павлов [301], Й.Рисич [466], П.Струве [487], С.Терещенко [498], В.Ченцов [513] та інші автори.

Й.Рисич зазначає, що митна справа є важливим атрибутом державного суверенітету, що завжди зумовлювало

наявність чи відсутність правового регулювання митної справи в конституційних документах [466].

Виникнення зовнішньої торгівлі стало важливим етапом в еволюції суспільства й об'єктивно спричинило виникнення інституцій, покликаних регулювати митні відносини та забезпечувати митну безпеку.

А.Павлов відзначає, що як самодостатня структура в самостійній державі митна служба України існувала лише за часів Гетьманщини в XVII–XVIII століттях і в період визвольних змагань 1918–1920 рр. [301].

Утім історія митної справи на території сучасної України сягає корінням ще в V–II століття до н.е. і пов'язується з утворенням у Північному Причорномор'ї центрів античної цивілізації – поселень і місць, які відіграли значну роль у політичному, фінансовому та торговельному розвитку території. За тих часів міста-держави існували переважно за рахунок торгівлі й основу їх доходів становила єдина система ввізних та вивізних мит на товари, а також кошти від стягнення штрафів, конфіскації майна злочинців і правопорушників [301, 302]. Збирання мита й податків здійснювали представники громади – впливові мешканці міста.

Пізніше, коли ці землі потрапили під владу Риму, був запроваджений інститут митарів і були створені митно-поліцейські пости. До тих часів належить і перша нормативно-правова регламентація торгівлі й митної справи – перші правові норми та законодавчі акти.

Наступний значний етап розвитку митної справи належить до періоду Київської держави, коли зовнішня торгівля й митна справа розвивалися разом із державотворенням і зміцненням економічного потенціалу. Уважається, що система мит була привнесена на Русь грецькими священниками, яких запросив князь Володимир у 988–989 рр. Перше згадування про мито належить до 907 р. [248]. Одним з організаторів митної справи в Україні був князь Олег, який надавав великого значення створенню митних застав. Першими митними договорами Київської Русі є договори князів Олега (911 р.) та Ігоря (945 р.) з Візантією. З

подрібненням Київської держави в кожному князівстві виникає власна система митних зборів і платежів.

Зі створенням Великого князівства Литовського, Руського та Жематійського було встановлене єдине економічне й торговельне поле між Києвом і Вільно, утім автономні держави, що входили до Великого князівства, самостійно встановлювали правові норми, податкову й митну системи, визначали порядок зовнішньоекономічної діяльності.

Створення Речі Посполитої привело до лібералізації торгівлі між територіями (провінціями), що ввійшли до неї. Разом з тим втрата самостійності негативно вплинула на юридичний стан українців, обмежувала їх участь в управлінні торгівлею. Була запроваджена складна система положень і стандартів у галузі митної справи. Окремі акти регулювали всі сторони діяльності митниці, процес обкладення податками ввезення й вивезення товарів. Відбувся розподіл повноважень між центральною та місцевою владами. Місцеві воєводи, старости й власники маєтків справляли митні збори на шляхах і переправах. Гальмування розвитку зовнішньої торгівлі відбувалося через запровадження багатопарової та несправедливої системи митних поборів, які надходили не до державної казни, а до кишень місцевих правителів. При цьому вони керувалися рішеннями Люблінського сейму 1569 р. та Литовськими статутами 1566 р. і 1588 р., згідно з якими шляхта отримала привілеї в зовнішньоекономічній діяльності – була ліквідована державна монополія на експорт окремих товарів. У XVI столітті великого розмаху набула контрабанда, що спричинило появу відповідних актів, які передбачали накладення штрафу. Утім подолати це явище не вдалося.

За часів панування Московського царя українські землі не мали змоги самостійно провадити зовнішню політику. При цьому зберігалися привілеї шляхти. У Московському царстві питаннями зовнішньої політики та торгівлі відала Боярська дума. Із XVI століття видаються «митні грамоти» і відбувається примусовий набір представників купецтва як митних голів. У 1653 р. був прийнятий Єдиний митний устав, згідно з яким дрібні митні збори були замінені єди-

ним митом у розмірі 5%. З цього моменту митниця стає державною службою, призначеною для захисту економічних інтересів країни.

Наприклад, у 1659 р. жителі Харкова – отаман Тимофій Лаврінов, сотники та рядові черкаси – усім містом подали цареві Олексію Михайловичу чолобитну, у який просили дозволу відкрити ярмарок, щоб сюди могли з'їжджатися з російських і малоросійських міст різні люди для торгівлі й «было бы отъ государства безпенно». У 1660 р. харківському воєводі Іванові Офросимову була надіслана царська грамота, якою велілося збудувати в Харкові митну «избу» і для митного збору обрати так званих цілувальників зі служилих та з «жилицьких» людей – трьох чоловіків гарних, «кого на таке діло стане». Мито велено було брати з усіх приїжджих торгових і промислових людей, «съ покупныхъ и продажныхъ со всяких, съ вьщих и не съ вьщих товаров и съ лошадей, и со всякой животины, и съ хлеба, и съ соли», «а съ харьковскихъ черкасъ таможенихъ пошлин иматъ не велено». Митна хата й цілувальники з'явилися тільки в 1661 р. Першими цілувальниками були обрані чотири чоловіки: з руських людей – Пилип Сурядний та Назар Лебідь, із черкас – Грицько Леблот і Парфен Довгопол. Усього впродовж першого року з митного збору було виручено 250 рублів (архівні записи свідчать, яким великим був той збір: «черкашининъ Павлик явил вялой рыбы и ту рыбу продал на 50 рублевъ, и съ техъ денегъ государеву пошлину заплатил по поль копейки съ рубля») [263].

Петром I з метою стимулювання розвитку зовнішньої торгівлі був запроваджений у 1724 р. митний тариф, що забезпечував позитивне торговельне сальдо й надходження грошей до казни. Проведення політики протекціонізму до вітчизняних товаровиробників привело до заборони ввезення окремих товарів.

З 1754 р. були скасовані внутрішні мита, а з 1755 р. митна служба залишилася лише на кордоні. Митний статут 1755 р. об'єднав воедино російське зовнішньоторговельне регулювання. Відтоді митна політика стала відображенням зовнішньоторговельної політики держави.

У 1870р. були відроджені митниці на сході України: на основі височайше затвердженого імператором Олександром II рішення Державної Ради в Харкові та Києві знов почали функціонувати Головні складські митниці [157, 486].

Спостерігалися серйозні зміни курсу – від лібералізації до жорсткого протекціонізму. Так, за часів правління Катерини II тариф 1782 р. звільнив більшість імпортованих товарів від обкладення митом, а інші обкладалися в розмірі 10% їх вартості. Після війни 1912 р., коли виникла потреба стимулювати вітчизняного товаровиробника, навпроти, були підвищені ставки мита на імпортні товари та був спрощений порядок вивезення спирту. Іншим прикладом протекції є прийняття в 1822 р. «Покровительственного таможенного тарифа», який перешкоджав ввезенню іноземних товарів, проте полегшував товарообмін з Польщею. Наступні митні тарифи в Російській імперії встановлювалися в 1850, 1857 і 1868 рр.

Крім того, митна політика щодо товарів з окремих країн відображала пріоритети державної міжнародної політики того часу. Наприклад, за часів правління Олександра I був упроваджений митний тариф, вигідний англійським товаровиробникам, але не вигідний французьким.

У 1811 р. в Російській імперії були створені 11 митних округів, і ця структура збереглася до сьогодні. Разом з тим зросли права митників та престиж служби.

Загалом можна стверджувати, що митна політика в Російській імперії майже до початку ХХ століття носила переважно протекціоністський характер. Зростання митних ставок приводило до зростання митних доходів, сприяло розвиткові промисловості й підвищенню активності торговельного балансу.

О.Михайлов зазначає, що про значущість митної політики свідчить той факт, що на початку ХХ століття найефективнішими джерелами поповнення доходної частини бюджету були винна монополія – 21–25%, акцизні й митні збори – 18–23%, надходження від експлуатації залізниць – 18–23% державних доходів [248].

У цілому митна політика за всіх часів відповідала потребам держави, а наприкінці XIX–XX століть – світовим стандартам.

Росії довелося відійти від політики протекціонізму внаслідок входження в Антанту, коли в силу політичної кон'юнктури довелося поступитися незалежністю в митній справі й політиці. Унаслідок цього до Жовтневої революції 1917 р. митна система в Росії майже перестала існувати.

Після революції митною справою керував Центральний комітет профспілок митних робітників. У грудні 1917 р. була прийнята постанова Раднаркому «О порядке выдачи разрешения на ввоз и вывоз товаров», якою був установлений державний контроль за зовнішньоторговельними операціями шляхом ліцензування: для експортування й імпортування товарів був потрібен дозвіл. А вже у квітні 1918 р. зовнішня торгівля була націоналізована й монополізована державою. У травні 1918 р. митна справа була оголошена функцією центральної влади й був відновлений Департамент митних зборів у складі Наркомату з фінансових справ, як це було за часів царизму [248].

09.03.19 був підписаний Декрет Раднаркому «О переходе таможенных учреждений и пограничной охраны в ведение Совета Народного Хозяйства Украины» [244].

У листопаді 1920 р. Раднарком РРФСР видав Декрет «О порядке приема, хранения и выдачи импортных и экспортных товаров», який був покладений в основу Митного статуту СРСР 1924 р.

У лютому 1922 р. був створений Митно-тарифний комітет, який мав статус дорадчо-координаційного органу. До головних завдань Митно-тарифного комітету належали узгодження й розроблення концептуальних основ митно-тарифної політики. Згодом, у зв'язку з переходом до адміністративних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності та реорганізацією зовнішньоекономічних органів, роль комітету знизилася й у 1964 р. він припинив існування.

У березні 1922 р. Раднарком РРФСР затвердив Тимчасове положення про місцеві митні установи, відповідно до

якого Наркоматом зовнішньої торгівлі визначався склад восьми митних округів. Митними установами керувало Державне митне управління, які мало у своїй структурі митниці трьох розрядів і митні пости. До складу Державного митного управління входило 283 місцеві митні установи.

С.Дмитрієв пише, що до 1932 р. митна справа перестала відігравати суттєву роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. Протягом 1932–1937 рр. були запроваджені прискорений пропуск через кордон вантажів суспільного сектора й централізований розрахунок за митними зборами з цих вантажів, що привело до скорочення чисельності митних службовців [109].

У травні 1964 р. був затверджений новий Митний кодекс СРСР, який існував до середини 80-х років. У 1986–1991 рр. митна служба виділилася в окрему галузь державного управління. Функції митної системи того часу, як і раніше, полягали в забезпеченні дотримання монополії держави на зовнішньоекономічну діяльність.

Й.Рисич, оцінюючи митну політику тих часів, зазначає, що радянський конституціоналізм, складовими якого були митна політика та митна справа, мав переважно ідеологічний зміст, але не правовий [466]. Тому всі конституційні документи УСРР, а потім УРСР віддали митну справу в підпорядкування наркоматам – спочатку РРФСР, а згодом СРСР.

Етапи розвитку митної справи на території України представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Етапи розвитку митної справи на території України

Історичний період	Ознаки митної політики
Античний період	Виникнення митної справи, перші нормативні акти, виникнення спеціалізованих митних підрозділів і постів
Київська Русь та Галицько-Волинське князівство	Перші міжнародні митні договори, створення митних застав, митна справа – справа державна

Таблиця 2.1 (продовження)
 Етапи розвитку митної справи на території України

Історичний період	Ознаки митної політики
Литовсько-польська доба	Розвиток торгівлі, створення митних застав і перевозів, використання вигідного географічного положення – збільшення митних дозорів
Московське царство	Утрата державою самостійності. Стимування зовнішньої торгівлі
Російська імперія	Протекціонізм, перехід від охоронних мит до протекціоністських та фіскальних, зростання ставок мит
Радянський період	Державна монополія на зовнішню торгівлю. Формування митної справи як галузі державного управління

Підсумовуючи дослідження історичних передумов формування митної політики, можна зауважити, що, незважаючи на різнопланові за змістом процедури митного контролю й ставки мита, митарів тих часів об'єднувало те, що всі вони стояли на захисті надбань держави та її економічних інтересів. Внесок митників у цю важливу справу був суттєвим.

Створення нових законодавчих актів із митної справи, даліше вдосконалення практичної діяльності митників поруч з використанням сучасних надбань повинні базуватися на знанні минулого, використанні кращих традицій попередників [147].

Новітня історія української митниці розпочалася в 1991 р. – з набуттям Україною незалежності. У квітні 1991 р. Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [440], а згодом Законом України «Про економічну самостійність» [424] була встановлена правова норма: Україна веде власну митну справу [466].

С.Бондаренко з 1991 р. і до сьогодні виділяє три основні етапи розроблення митної політики України [47].

Перший етап 1991–1993 рр. У цей час розроблялися основи митної політики, формувалося необхідне законодавство. З 1 січня 1992 року введено в дію Митний кодекс України.

Ситуація ускладнювалася тим, що не було потрібного досвіду, якісної статистичної інформації про обсяги імпор-

ту та експорту, потрібної для встановлення розміру митних ставок.

Уже на початку 1992 р. були розроблені основні положення тарифного регулювання, які були введені в дію Законом «Про Єдиний митний тариф» від 05.02.92, а Декретом Кабінету Міністрів України «Про Єдиний митний тариф України» від 11.01.93 були встановлені ставки імпортового мита.

Дефіцит споживчого ринку та спад виробництва поставили завдання наситити внутрішній ринок товарами народного споживання, що призвело до лібералізації зовнішньої торгівлі, зокрема імпоротної політики.

На другому етапі, що розпочався в 1994 р., в Україні стала проводитися політика протекціонізму, що відобразилося на підвищенні ставок мита на 60–200%. Стимуляція імпорту стосувалася лише товарів, що не загрожували вітчизняному товаровиробникові.

Підвищення митних ставок на різні групи товарів відбувалося в травні 1994 р., лютому та грудні 1995 р. [482].

Застосовувалися заходи щодо унеможливлення ухилення від сплати мита шляхом зниження митної вартості.

У той же період було запроваджене справляння податків безпосередньо на кордоні, до моменту фактичної реалізації товарів, що також посилювало протекціонізм.

З 1996 р. розпочався третій етап, який характеризується вдосконаленням митної політики. За словами С.Бондаренка, митна політика стає гнучкішою та виваженішою, удосконалюється й деталізується митний тариф [47]. Протягом 1996 р. у Єдиному митному тарифі були змінені ставки більше ніж за 1500 товарними позиціями. Крім цього, у зв'язку з наміром України вступити до СОТ стало необхідним поступове зниження рівня митних ставок. Уже в 1997 р. середній рівень імпортного мита знизився до 6%.

Утім у рамках політики «помірного» протекціонізму робилися спроби захищати передусім галузі з високою швидкістю обігу капіталу й тільки конкурентоспроможні, якісні товари.

Із середини 90-х років митне право України відіграв все більшу роль у боротьбі з організованою міжнародною злочинністю, зокрема в боротьбі з незаконним обігом наркотиків і культурних цінностей, торгівлею людьми та зброєю. Проте в той час удосконалення митної політики й митної справи відбувалося без належного наукового підґрунтя.

Митне законодавство України того часу переслідувало дві групи цілей: економічні (фіскальні й регулятивні) і захисні (захист безпеки країни). «Пріоритетним напрямом діяльності митних органів є стягнення й спрямування в повному обсязі до Державного бюджету митних платежів, – пише Л.Деркач [102, С. 26], – Показовий факт: останні три роки Українська митниця повністю виконує й перевищує бюджетні зобов'язання: 1995 рік – 340 млн. грн., 1996 рік – 1,249 млн. грн., 1997 рік – понад 2,73 млн. грн. (а це в 1,6 разу більше загальної суми коштів, перерахованих до бюджету за 5 попередніх років)».

Тривало удосконалення митної політики на конституційному рівні. Так, у Конституції України 1996 р. митній справі присвячено дві статті. У ст. 92 записано, що засади зовнішньої політики, зовнішньоекономічної діяльності та митної справи визначаються виключно законами України. Стаття 116 відносить до повноважень Кабінету Міністрів організацію та забезпечення «здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи» [466].

У 1997 р. гостро постало питання надання пільг імпортерам, тому були прийняті закони, що скасовували всі види пільг юридичним та фізичним особам на ввезення під-акцизних і майже всіх непідакцизних товарів.

Ще одним кроком на шляху вдосконалення митної політики стало встановлення протягом 1996–1997 рр. мінімальної митної вартості деяких імпортованих товарів.

З 1997 р., з набуттям досвіду проведення митної політики, розпочалася робота з уточнення структури митного тарифу з метою «мікрорегулювання» обсягів ввезення окремих товарів [47].

У зв'язку з азіатською та російською економічними кризами 1998 р. нагальною потребою стало додаткове по-

повнення бюджету. Однак перегини того часу призвели до того, що надмірне підвищення митних ставок не збільшувало обсяги надходжень до бюджету, а стимулювало контрабандне ввезення товарів.

Ще одним з кроків удосконалення митної політики стало прийняття наприкінці 1998 р. Антидемпінгового кодексу, покликаного сприяти захистові вітчизняного виробника за допомогою визнаних у міжнародній практиці інструментів.

Наступним кроком у напрямі удосконалення митної політики та митної справи стало прийняття нового Митного кодексу України, введеного в дію з 01.01.04, який визначає засади організації та здійснення митної справи в Україні, регулює економічні, організаційні, правові, кадрові й соціальні аспекти діяльності митної служби України. Кодекс спрямовано на забезпечення захисту економічних інтересів України, на створення сприятливих умов для розвитку її економіки, захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності й громадян, на забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи [237].

Митний кодекс висвітлює всі аспекти митного контролю та митного оформлення вантажів, спрощує процедури митного контролю через запровадження нових форм і засобів контролю.

Нова редакція Митного кодексу враховує норми міжнародного права, положення міжнародних конвенцій та угод з питань митної справи, до яких Україна приєдналася або планує приєднатися.

Норми Митного кодексу спрямовано на:

- регулювання процедур експортно-імпортних операцій;
- здійснення митного контролю товарів, вантажів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон;
- установлення різних видів митних режимів;
- визначення особливостей митних процедур під час переміщення товарів через митний кордон різними видами транспорту;

- деталізацію процесуальних норм провадження в справах про порушення митних правил тощо.

Митний кодекс установлює принципи побудови митного тарифу України, які відповідають вимогам Світової організації торгівлі.

Реалізація митних інтересів держави та подолання небезпеки повинні забезпечуватися відповідною митною політикою, яку формує держава з урахуванням міжнародного досвіду [54, 56, 64, 107, 116, 128].

У Митному кодексі України сформульовано концептуальне визначення митної політики: це система принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [237].

Автор уточнює це визначення та вважає, що митна політика – це система цілей, принципів, функцій, напрямів, засобів і механізмів діяльності держави у сфері митних економічних відносин. Цілі митної політики – забезпечення національних митних інтересів держави та їх безпеки.

Зміст і функції митної політики розкривають С.Ківалов та Б.Кормич. Вони визначають митну політику як певний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування митних кордонів і на забезпечення захисту національних інтересів, а також національної безпеки держави в зовнішньоекономічній сфері [161].

Відповідно до Митного кодексу головною метою проведення митної політики в Україні є забезпечення економічних інтересів і економічної безпеки держави [237] з використанням митно-тарифних і нетарифних заходів та за допомогою механізму реалізації – митної справи.

Під державною митною політикою ми розуміємо комплекс цілей і методів впливу митних органів, які забезпечують економічну безпеку та ініціюють її підвищення, а також захист суверенітету держави.

Зовнішньоекономічна діяльність держави завжди була нерозривно пов'язана з митною діяльністю та митною по-

літикою, оскільки причиною виникнення зовнішньоекономічної діяльності є наявність міждержавних економічних (торговельних) зв'язків як об'єкта державного впливу та контролю. Цей факт зумовлює переважаючий економічного характеру функцій митної політики держави та, відповідно, митної служби, яка реалізує державну митну політику [364].

Окремі засоби митної політики, об'єднуючись в специфічному державному інституті під назвою «Митна справа», кінцевою метою свого застосування мають реалізацію головної функції митної політики України – захист національних інтересів та національної безпеки [161, С.59]. Автор вважає, що головною функцією митної політики можливо визначити її призначення для захисту національних інтересів та забезпеченню національної безпеки.

Функції митної політики держави це призначення й сукупність обов'язків по відношенню до держави. Вони змінюються відповідно до її змін. Сьогодні можна визначити 6 базових функцій митної політики :

- фінансову;
- економіко-регуляторну;
- захисну;
- контрольну-організаційну;
- інформаційно-статистичну;
- міжнародно-політичну.

Зміст фінансової функції митної політики [161, 127, 509] полягає в наповненні Державного бюджету за рахунок надходжень від справляння мита, податку на додану вартість, акцизного збору з товарів та інших предметів під час переміщення їх через митний кордон. Від перелічених вище податків та зборів слід відрізнити такі митні платежі, як збір за митне оформлення, плата за зберігання товарів на митних складах, за митне супроводження тощо, які не виконують фінансової функції, а є платою за послуги митниці [118]. До фінансової функції належить і здійснення валютного, грошово-вексельного та умовно-гарантійного контролю. Крім цього, до цієї функції належать здійснення контролю за правильністю визначення митної вартос-

ті товарів, аналіз і визначення шляхів ліквідації надтарифних та псевдотарифних механізмів митно-тарифного регулювання [127].

Здійснення економіко-регуляторної функції передбачає вплив з боку держави та її компетентних органів на зовнішньоекономічні відносини за допомогою засобів економічного й неекономічного (адміністративного) характеру з метою регулювання таких відносин для забезпечення національних інтересів та інтересів національних товаровиробників і створення сприятливих для них умов, гарантування виконання державної політики у сфері економіки, а також виконання міжнародно-правових зобов'язань держави. Подібне регулювання здійснюється за допомогою встановлення ставок мита й митних зборів, ліцензування, квотування, сертифікації та встановлення інших нетарифних обмежень. Важливі складові цієї функції — розвиток інвестиційного клімату, сприяння імпорту інноваційного характеру, забезпечення процесу провадження зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів ЗЕД науково-статистичним і експертно-дослідним супроводженням, урахування інтересів регіонального й галузевого розвитку зовнішньої торгівлі, запровадження заохочувальних і стимулюючих заходів у системі регулювання ЗЕД, розвиток конкурентного та антимонопольного середовищ, забезпечення процесу здійснення антидемпінгового й антисубсидійного розслідування, запровадження механізмів попередньо-визначального та постінспекційного контролю, ефективне використання заходів класифікаційного й верифікаційного контролю. Кабінет Міністрів України щороку оприлюднює інформацію про (результати здійснення державної регуляторної політики органами виконавчої влади [446].

Іноді цю функцію називають регулятивною [161], економічно-регулятивною [127], нормотворчою [509], але назва «економіко-регуляторна», на думку автора, точніше відображає її суть.

Ця функція реалізується в правовій формі як нормотворчість (підготовка, прийняття, відстеження результа-

тивності та перегляд регуляторних актів у вигляді Законів України про встановлення ставок мита, а також рішень компетентних органів щодо введення нетарифних заходів регулювання тощо) та в організаційній формі регулювання, а саме шляхом здійснення митної справи.

Захисну функцію митної політики іноді ще називають «правоохоронною», але як функція державної політики вона має дещо ширше значення, аніж просто правоохоронна діяльність держави [161]. Ця функція, у першу чергу, спрямована на захист держави від зовнішніх та внутрішніх загроз і в широкому розумінні включає: забезпечення національної безпеки держави, підтримання міжнародної безпеки, суспільного порядку, моральності, захист внутрішнього ринку, захист інтересів споживачів, створення умов для підтримання законності в частині порядку переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, ефективну боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил, захист прав інтелектуальної власності, сприяння провадженню антимонопольної політики, забезпеченню екологічної безпеки, здійснення заходів антикорупційного характеру, забезпечення судово-експертної діяльності, апеляційної роботи, збереження історико-культурного надбання, сприяння боротьбі з міжнародним тероризмом, злочинністю тощо. Велика частина подібних завдань реалізується в процесі виконання митними органами своїх контрольних функцій, а також під час виконання завдань з боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. Важливими складовими цієї функції є:

- адміністративно-процесуальна (притягнення до відповідальності осіб, що здійснили адміністративні правопорушення у сфері митної справи, а також провадження за скаргами щодо дій (рішень) митних органів, що порушують права громадян та організацій; до цього можна віднести дисциплінарне провадження, тобто притягнення до дисциплінарної відповідальності співробітників митних органів, які вчинили проступки, що

не тягнуть за собою кримінальної або адміністративної відповідальності);

- кримінально-процесуальна, змістом якої є провадження розслідування у формі дізнання в справах, віднесених до компетенції митних органів (ст. 201 Кримінального кодексу України);
- оперативно-розшукова діяльність (здійснення ОРД з метою виявлення, припинення, розкриття злочинів, проведення дізнання, яке належить до компетенції митних органів, а також розшуку осіб, причетних до скоєння злочинів, та проведення дій із забезпечення власної безпеки митних органів).

У деяких випадках правоохоронна функція митної політики отримувала пріоритетне значення й ставала головним завданням держави в митній сфері.

В українському національному законодавстві не врегульовано питання надання митним органам статусу правоохоронних, хоча фактично вони виконують подібні функції (частково). Значні посилення та розширення цієї функції можливі в разі надання митним органам права на проведення оперативно-розшукової діяльності. Крім адміністративно-процесуальних дій, митниця зможе в повному обсязі виконувати кримінально-процесуальні дії, змістом яких є проведення дізнання та слідства в справах, що можуть бути віднесені до компетенції митних органів, у першу чергу, у справах про контрабанду.

Головні завдання контрольно-організаційною функції – це визначення та забезпечення умов і порядків переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон [509] та їх практична реалізація шляхом проведення митного контролю й митного оформлення товарів і транспортних засобів, тобто перевірки законності їх переміщення через митний кордон; видача дозвільних документів на право займатися декларуванням товарів, відкривати й експлуатувати митні склади, розміщувати суб'єктів господарювання у пунктах пропуску, провадити діяльність митного перевізника; погодження документів на відкрит-

тя вантажних митних комплексів; ефективне використання заходів класифікаційного й версифікаційного контролю; проведення експертних досліджень, унесення об'єктів інтелектуальної власності до відповідного реєстру; погодження місць прибуття транспортних засобів; видача свідоцтв про відповідність визначеним державою вимогам інфраструктури спеціальних економічних зон, свідоцтв про внесення суб'єктів СЕЗ до реєстру; затвердження переліку документів, що подаються під час митного оформлення; визначення підприємств, яким надається режим сприяння під час митного оформлення; запровадження механізмів попереднього визначального та постінспекційного контролю та інші.

Хоча порядок переміщення товарів через митний кордон є вираженням певної митної політики держави, проте організація процесу безпосереднього здійснення митної справи й охоронна діяльність можуть бути розглянуті як елементи, що сприяють забезпеченню життєздатності й результативності встановлених митних правил.

Цей блок може бути представлений такими правовими інститутами як: митний контроль, митне оформлення, митні платежі, порядки переміщення товарів і транспортних засобів фізичними особами, митні режими переміщення.

Однією з найважливіших контрольних складових у діяльності митних органів є аналіз ризиків та управління ними на основі цього аналізу [463, 136].

До цієї ж функції належать: забезпечення однозначного застосування норм законодавства; створення умов для декларативного, документального, оглядового забезпечення проведення належного митного контролю й митного оформлення; забезпечення митної служби системами зв'язку, технічними засобами контролю; оптимізація системи митних органів тощо.

Важливою адміністративною складовою контрольної-організаційної функції є забезпечення митних органів висококваліфікованими кадрами як одним з основних ресурсів, необхідних для забезпечення митної безпеки держави,

багаторівневе безперервне навчання кадрів, підвищення соціальної захищеності митників

Відносно самостійні напрями цієї функції – науково-дослідне й освітнє. Митна справа потребує серйозного вивчення кожної складової її елементів, у тому числі питань підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації професійних кадрів для роботи в системі митних органів, а також проведення товарознавчих та інших експертиз.

Автор убачає, що запропонована назва цієї функції митної політики – «контрольно-організаційна» – точніше відображає наповнення цієї функції, аніж назви «контрольна» [509] чи «адміністративна» [127], та підтверджує доцільність виділення її в окрему функцію.

Інформаційно-статистична функція є важливою у плані координування напрямів розвитку митних органів. Це відносно нова функція [67, 367], яка виникла та стала суттєвою в процесі розвитку всесвітніх інформаційних технологій, а особливо після появи мережі Internet, та дала можливість ввести інформаційні методи митного контролю, реалізувати митне спілкування в режимі one-line митниць різних країн й суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності шляхом введення електронного декларування та отримання результатів митного оформлення через Internet мережі. Сьогодні всі передові митні технології створено на базі та з використанням інформаційних систем, які пройшли шлях від допоміжного забезпечувального механізму до стрижня та провідної сили митних технологій контролю, оброблення, аналізу та зберігання митної інформації. Тенденції світового розвитку свідчать, що з метою спрощення митних процедур і процедур логістики під час постачання товарів для ввезення та вивезення з території країни, а також зменшення ризиків порушення безпеки мешканців потрібно створювати національні електронні інформаційні системи, які будуть функціонально сумісними з аналогічними системами різних країн, доступними, безпечними, об'єднаними й контрольованими. Європейська спільнота визнає, що зазначена мета може бути досягнута шляхом зменшення відмінності між митними процедура-

ми країн світу, і називає механізм реалізації цього завдання «Електронною митницею». Важливими складовими інформаційно-статистичної функції є організація збору та зберігання інформації про результати митного контролю та митного оформлення, забезпечення процесу здійснення зовнішньоекономічної діяльності науково-статистичним супроводженням, обмін попередньою інформацією з країнами – торговими партнерами про товари й транспортні засоби, обмін інформацією з іншими державними органами та державами, забезпечення виконання процедур митного оформлення й митного контролю та участь в цих процедурах, автоматизація (без участі людського чинника) процесу аналізу митних ризиків і регулювання цього процесу тощо.

Підтвердженням актуальності та доцільності виділення цієї функції як окремої є прийняття програм введення міжнаціональних і національних комплексних систем «Електронна митниця» у Європі [533, 246, 245], Росії [179], Китаї [528] та інших країнах. А введення в Україні електронних систем обміну міжнародною інформацією з Молдовою [456], Республікою Білорусь [454], Росією [455], Євросоюзу (Програми «NCTS») [391], внутрішньодержавної системи «Аркан» [406], систем обміну інформацією із СБУ, Державною податковою адміністрацією, Державним комітетом фінансового моніторингу та іншими міністерствами й відомствами, створення країнами – членами ОЧЕС робочої групи з визначення умов обміну попередньою митною інформацією [138] та інші численні приклади є підтвердженням уже розпочатої у світі практичної реалізації згаданої функції.

Міжнародно-політична функція [127] полягає в забезпеченні здійснення міжнародно-інтеграційного процесу, виконанні міжнародно-правових заходів, розвитку міжнародного митного співробітництва, залученні організаційної та фінансової допомоги для розвитку митної справи. Невтручання митних органів у внутрішньодержавні політичні процеси сприяє стабілізації політичної ситуації в країні. Одной із складових цієї функції є пристосування

митного права до митної політики та стандартам ВМО та ГАТТ [532].

Митна політика слугує забезпеченню й реалізації зовнішньоекономічних завдань та інтересів держави. Поміrkована й урівноважена, а головне, стабільна митна політика сприяє зміцненню національної економіки, розвитку експортного потенціалу вітчизняної продукції, прискоренню та поглибленню інтеграції у світову економічну систему й активізації участі в діяльності міжнародних економічних і фінансових організацій, протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам, якщо вони виникають.

Установлення митно-тарифних та нетарифних заходів є складовою дій, які забезпечують зовнішньоекономічну безпеку та впливає на митну безпеку, а виконання митних правил, порядків і процедур, у тому числі тих, завдяки яким реалізуються заходи митної політики, справляння податків та зборів, організації протидії митним порушенням, тобто власне митна справа, забезпечує митну безпеку держави.

Але зобов'язання України у зв'язку з приєднанням до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур [447] виявили нагальну потребу внесення змін до чинного Митного кодексу, які у вигляді проекту Закону України (реєстраційний №2778 від 16.07.08) і були внесені до Верховної Ради України народними депутатами С.Терьохіним і К.Бондаревим [412].

Сьогодні митна служба України (створена в 1991 р. як Державний митний комітет України, реорганізована на основі Указу Президента від 29.11.96 у Державну митну службу України) являє собою розгалужену багатофункціональну структуру, що органічно вписується в економічну систему держави. До структури митної служби входять близько 50 митниць, майже 160 митних постів і вже приблизно 18000 працівників митниці.

Система митних органів України, яка формувалася за часів незалежності, загалом відповідає поставленим перед митною службою завданням. Утім завдання підвищення ефективності роботи митних органів викликало потре-

бу вдосконалення митної системи. Напрямами такого вдосконалення стала організація регіональних митниць, митниць централізованого підпорядкування й митниць, підпорядкованих регіональним структурам. Очікувалося, що така реорганізація вможливить оптимізацію чисельності управлінського апарату та підвищення ефективності роботи митних органів.

Нова редакція Митного кодексу закріпила структуру митних органів України, визначила статус всіх її складових, установила повноваження митниць та інших структур, конкретизувала принципи взаємодії митних органів з іншими органами державної влади, підприємствами й громадянами, міжнародними організаціями, митними службами іноземних держав.

Підсумовуючи досягнення минулого, можна відзначити, що розвиток митної справи та митної політики відбувався закономірно й залежно від розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Митна політика за всіх часів була відображенням політики держави в частині зв'язків із зовнішніми ринками.

Слід зазначити, що, з одного боку, митна політика є одним із важливих засобів регулювання зовнішньоекономічної діяльності [47, 90], а з іншого – її розвиток визначається зовнішньоекономічною політикою. У зв'язку з приєднанням України до СОТ у 2008 р. митна політика й далі вдосконалюватиметься, а її вплив на економічну ситуацію в Україні зростатиме.

Економічна політика реалізується шляхом здійснення внутрішньоекономічної та зовнішньоекономічної політики, які є її складовими.

Виступаючи одним із засобів вирішення внутрішньоекономічних завдань, що стоять перед кожною державою, митна політика відіграє суттєву роль у реалізації державної політики в галузі економіки. Особливого значення в Україні це набуло під час вирішення завдань зі стимулювання розвитку та структурної перебудови національної економіки, підвищення її конкурентоспроможності й захисту вітчизняного ринку. Митну політику України в цій

сфері орієнтовано на забезпечення продовольчої безпеки; захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту – поставок продукції, яка може завдати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей і навколишньому природному середовищу; збільшення надходжень до Державного бюджету для задоволення внутрішніх потреб держави, що забезпечується за рахунок фіскальної спрямованості митної політики. Від митної політики багато в чому залежать досягнення фінансової стабілізації в державі, стимулювання залучення іноземних інвестицій в національне виробництво.

Одним з напрямів митної політики є проведення активної міжнародної політики України з метою створення сприятливих умов для прогресивного економічного та соціального розвитку держави; забезпечення повноправної участі України в діяльності ВМО та інших міжнародних організацій; участь у заходах, пов'язаних з протидією розповсюдженню зброї, засобів доставки її та військового спорядження; поглиблення транскордонного співробітництва; адаптації законодавства України в митній сфері до законодавства Європейського Союзу тощо.

Безпека зовнішньоекономічного та економічного розвитку становить ключову складову політики кожної держави. Найактуальнішою вона є для країн, що перебувають у процесі системних трансформацій. Природно, що практично всі успіхи й негаразди ринкових перетворень в Україні немовби фокусуються в проблемі економічної безпеки держави. В узагальненому вигляді її зміст визначається тим, що в стратегічному (глобальному) плані економічну безпеку гарантує лише конкурентоспроможна економіка. У сьогоденнішньому і, особливо, у завтрашньому світі конкурентоспроможними можуть бути лише ринково організовані відкриті економіки [95, С. 129–138].

Основні напрями державної політики з питань національної безпеки України викладено в ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України» [445], серед них :

в економічній сфері:

- забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки;
- прискорення прогресивних структурних та інституціональних змін в економіці, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів; стимулювання випереджувального розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв;
- удосконалення антимонопольної політики; створення ефективного механізму державного регулювання природних монополій;
- подолання «тінізації» економіки через реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної сфери та припинення відпливу капіталів за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси;
- забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, внутрішньої та зовнішньої захищеності національної валюти, її стабільності;
- реалізація виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень;
- забезпечення енергетичної безпеки;
- забезпечення продовольчої безпеки;
- захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту – поставок продукції, яка може завдавати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу;
- зростання участі України в міжнародному поділі праці, розвиток експортного потенціалу високотехнологічної продукції, поглиблення інтеграції в європейську й світову економічні системи та активізація участі в діяльності міжнародних економічних і фінансових організацій;

у зовнішньополітичній сфері – проведення активної міжнародної політики України з метою:

- створення сприятливих зовнішньополітичних умов для прогресивного економічного й соціального розвитку України;
- запобігання втручанню у внутрішні справи України й відвернення посягань на її державний суверенітет і територіальну цілісність з боку інших держав;
- забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки;
- сприяння усуненню конфліктів, насамперед у регіонах, що межують з Україною;
- участь у міжнародній миротворчій діяльності;
- участь у заходах щодо боротьби з міжнародними організованими злочинними угрупованнями та міжнародним тероризмом, протидія розповсюдженню ядерної та іншої зброї масового ураження й засобів її доставки;
- адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

у сфері державної безпеки:

- реформування правоохоронної системи з метою підвищення ефективності її діяльності на основі оптимізації структури; підвищення рівня координації діяльності правоохоронних органів; поліпшення їх фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового й кадрового забезпечення;
- зосередження ресурсів і посилення координації діяльності правоохоронних, розвідувальних і контррозвідувальних органів України для боротьби з організованою злочинністю та наркобізнесом;
- участь України в міжнародному співробітництві у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, тероризмом, наркобізнесом, нелегальною міграцією;
- налагодження ефективно діючої системи контролю за поставками продукції та технологій оборонного призначення й подвійного використання.

Всі ці напрями пов'язані з митною політикою та забезпеченням митної безпеки.

Правовою базою дослідження проблеми економічної, у тому числі зовнішньоекономічної, безпеки є Закон України від 19.06.03 №964-IV «Про основи національної безпеки України» [445]. Статтею 1 Закону визначено, що національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини й громадянина, суспільства та держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасні виявлення, відвернення й нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам. Крім того, цим нормативним актом визначено ряд чинників, що діють у сфері зовнішніх економічних зв'язків і є загрозою національній безпеці України, серед них:

- критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку;
- нерациональна структура експорту з переважно сировинним характером і низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості;
- велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього й внутрішнього боргів;
- небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в стратегічних галузях економіки тощо.

Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки є складовою інституту національної безпеки держави.

Суть зовнішньоекономічної безпеки полягає в спроможності держави протистояти впливові екзогенних негативних чинників і мінімізувати заповідані ними збитки; активно використовувати участь у світовому розподілі праці для створення сприятливих умов розвитку національної економіки за допомогою комплексу заходів, спрямованих на забезпечення усталеного розвитку національної економіки з використанням переваг сучасних форм міжнародного поділу праці; не допускати критичної залеж-

ності економіки країни від іноземних держав або їх угруповань у життєво важливих питаннях економічної співпраці. Зовнішньоекономічна безпека потребує усталеності всієї системи зовнішніх економічних зв'язків та її здатності чинити опір зовнішнім ризикам і загрозам глобалізації, що стосуються національних інтересів України.

Заходи регулювання зовнішньої торгівлі спрямовуються на досягнення економікою країни певних переваг на світовому ринку й на захист внутрішнього ринку від конкуренції іноземних товарів та є складовою зовнішньоекономічної політики держави [382, 137].

2.2. Організаційно-економічний механізм забезпечення митної безпеки

Теорію економічних механізмів світовим науковим співтовариством визнано актуальною й такою, що є необхідним інструментом ефективного функціонування та розвитку суб'єктів господарювання [139].

В Україні існують основні атрибути національної економіки – грошова, фінансова, платіжна, податкова, митна, банківська та інші системи, які у своїй сукупності становлять економічну систему держави. Одночасно з цим працюють системи й підсистеми державного регулювання економіки, домагаючися досягнення узгодженості та відповідності регуляторів умовам і потребам розвитку економічної системи, інтересам держави та народу країни.

Проблеми формування організаційно-економічних механізмів знайшли висвітлення в роботах багатьох відомих учених [45, 112, 139, 254, 213, 395]. Так, Нобелівська премія з економіки 2007 року була вручена Лео (Леоніду) Гурвицю, Роджеру Майєрсу та Еріку Маскіну за «грунтовний внесок у теорію економічних механізмів».

Словник сучасної економіки Макміллана визначає термін «механізм», контекст якого характеризує його технічну суть, таким чином: механізм – це «внутріш-

ній устрій машини, пристрою, апарата, що приводить їх у дію» [480, С. 309]. Економічна інтерпретація поняття «механізм» дає можливість глибше визначити його природу функціонування у сфері управління. Так, «Социологический энциклопедический словарь» визначає механізм як сукупність методів і засобів впливу на економічні процеси, їх регулювання [484, С. 223]. Таке визначення висвітлює концептуальну сутність механізму управління соціально-економічними процесами.

Дослідник проблем змін і взаємозалежності ринкових ситуацій, Л.Гурвиць визначив поняття «механізм» як взаємодію між суб'єктами й центром, що складається з трьох стадій: кожний суб'єкт окремо посилає центрові повідомлення m_i ; центр, отримавши всі повідомлення, розраховує передбачуваний результат: $Y = f(m_1, \dots, m_n)$; центр оголошує результат Y і при потребі втілює його в життя [139, С.8].

Автори стверджують, що можливе застосування й більш складних механізмів, що складаються, наприклад, з декількох раундів. Але, як показують теорія й практика, дуже багато задач можна вирішити (без втрати спільності), зосередивши увагу на найпростіших механізмах. А після того, як задача буде зведена до застосування простого механізму, слід зосередити увагу на властивостях функції f .

А.Кульман розглядає економічний механізм як систему взаємозв'язків економічних явищ, що виникають за певних умов під впливом початкового імпульсу [200].

Засновник теорії механізмів Л.Гурвиць увів і поняття економічного механізму й умови сумісності стимулів (incentive compatibility) для механізмів з неповною інформацією [535]. Ця умова є припущенням щодо раціональності економічних суб'єктів взаємодії.

Під час дослідження проблем теорії економічних механізмів в умовах посилення взаємозалежності Р.Майерсон працював над розробленням математичного апарата функціонування економічних механізмів в умовах неповної інформації [139].

У підсумку, задача пошуку оптимального економічного механізму зводиться до задачі вибору функцій розподілу й оплати при обмеженості участі та сумісності стимулів. З Урахуванням умов сумісності стимулів максимальна плата, якої можна вимагати від конкретного суб'єкту, легко розраховується й називається віртуальною граничною цінністю гравця [139].

Е. Маскін уніс до теорії економічних механізмів задачу імплементації, що потребує, щоб усі рівноваги отриманих механізмів приводили до бажаної економічної функції, визначив умови й універсальний механізм імплементації [539].

Теорія економічних механізмів виросла з «прикладного» розділу економічної науки, що займався вивченням будови й функціонування економік. На ній базуються множини взаємодій і сумісності рівноважної поведінки економічних суб'єктів зі стимулами.

На базі ґрунтовного аналізу сутності механізмів авторами [230, С.11–65] визначено, що поняття «механізм» є співвідносним і потребує доповнення – «механізм певного об'єкта, процесу, події»; система, процес та їх механізми не повинні розглядатися як зовнішні по відношенню один до одного, побудова механізму означає проникнення в суть, будову, у взаємозв'язок і взаємозалежність елементів підсистем. Особливої уваги заслуговує думка авторів про те, що економічний механізм є інструментом управління системою з метою досягнення цілей створення та функціонування системи.

У контексті процесів трансформації економіки та європейської інтеграції вельми актуальною є робота А. Ліманського, де опрацьовано новий підхід до трактування організаційно-економічних механізмів підвищення ефективності промислових підприємств з урахуванням тенденцій змін в економіці Польщі й України [213]. Цю важливу для практичного застосування тему автор досліджує відповідно до сучасної політико-економічної ситуації в Україні, розробляє методологічні й методичні підходи до розвитку організаційно-економічних механізмів інтеграції

в ЄС як умови ефективного функціонування підприємств. Практичне втілення ідей роботи спирається на обґрунтування шляхів і форм створення польсько-українських інституціональних структур співпраці в умовах інтеграції з Євросоюзом. Роботу А.Ліманського пронизує думка, що внаслідок формування організаційно-економічних механізмів і умов розвитку співпраці на польсько-українському прикордонні буде створена якісно нова ситуація. В основі – нова роль прикордоння, яке не лише розділяє суспільства й території держав, а й перетворюється на економічний кордон.

У роботі О.Могильного [254] уточнено суть категорії «організаційно-економічний механізм» в аспекті державного регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки. Організаційно-економічний механізм державного регулювання визначено автором як сукупність логічно впорядкованих регуляторних дій держави, спрямованих на комплекс забезпечення переходу від централізованого планового управління до регулювання його розвитку ринковими засобами. Основними об'єктами регулювання, зазначає автор, є аграрна реформа, приватизація об'єктів державної власності, створення умов для оптимізації організаційно-правової структури сільського господарства, формування інститутів аграрного ринку й конкурентного середовища та приведення системи управління у відповідність до реалій перехідного періоду.

О.Руднева вважає, що під час розроблення та застосування економічних механізмів управління реалізацією комплексної програми повинні простежуватися такі їх ознаки, як наявність: системи органів програмного управління різного рівня; комплексу заходів щодо вдосконалення й узгодження економічних нормативів; методів визначення, застосування яких служить однією з причин виникнення програмної проблеми; систему засобів стимулювання виконавців; методів і форм управління процесами розподілу виділених ресурсів і розпорядження останніми; форм і методів контролю за здійсненням завдань [469].

Найсуттєвіші характеристики механізмів забезпечення керованості будь-якої системи пропонують автори книги «Менеджмент трудової активності працівників підприємства»: наявність об'єкта діяльності, об'єкта управління діяльністю як безліччю підоб'єктів; наявність об'єкта – користувача механізму; наявність мети, завдань, стратегії, які визначають відносини користувача й об'єкта та є критеріями, за якими здійснюється відбір об'єкта та його властивостей; наявність прямих і зворотних зв'язків між формівними елементами об'єкта, між суб'єктом і об'єктом, цілями, завданнями, стратегіями, взаємопов'язаними зовнішніми та внутрішніми механізмами [230, С. 23–24].

Вивчаючи досвід регулювання розвитку й реформування телекомунікацій в інших країнах світу, О.Кравчук обґрунтував потребу враховувати під час реформування вітчизняного електрозв'язку загальносвітові та загальноєвропейські тенденції розвитку національних інформаційних інфраструктур: демонополізацію, лібералізацію, приватизацію, інтеграцію та цифровізацію, що дасть змогу Україні гідно інтегруватись у світовий інформаційний простір [196]. За результатами аналізу національних і зарубіжних механізмів регулювання розвитку телекомунікацій автор формує теоретико-методологічні положення державного регулювання підприємницької діяльності: розподіл регулятивної та виконавчої функцій; реформування засад тарифної політики; поступове впровадження нових принципів ліцензування й сертифікації з метою спрощення входження на ринок нових операторів.

У своїй роботі О.Кравчук дає досить аргументований матеріал з цілеспрямованого перетворення системи економічних відносин, у першу чергу, відносин власника. Автор зазначає, що можна не лише зберегти досягнутий рівень ефективності інформаційних систем, а й забезпечити його підвищення завдяки використанню адаптивного організаційно-економічного механізму.

В.Щербань формує поняття «продовольча безпека», розглядаючи цей вид безпеки як такий стан розвитку конкурентоспроможного збалансованого агропромислового

виробництва, що на основі системи державно-правових, організаційних, науково-технологічних, економічних, соціальних, екологічних та інших відносин (механізмів) забезпечує максимально можливий рівень кількості та якості (екологічності) виробництва продуктів харчування відповідно до сформованих соціальних критеріїв якості життя [526].

«Під час формування продовольчої безпеки в ринковому середовищі,» – пише автор, – «слід забезпечити спільну цілеспрямовану й скоординовану дію законодавчих та виконавчих структур усіх рівнів, наукових і фінансових установ, промисловців та підприємців, для чого потрібно створити відповідну нормативно-правову базу та ефективний організаційно-економічний механізм».

В.Щербань визначає організаційно-економічний механізм як сукупність форм і методів регламентації, обмежень та дозволів у системі еколого-правового регулювання стану продовольчої безпеки на основі одночасного застосування адміністративних і екологічних методів управління.

Визначальні принципи формування механізмів відображено в колективній роботі «Менеджмент трудової активності працівників підприємства», а саме:

- включення – можливість інтеграції розробленого механізму в систему механізмів вищого та нижчого рівнів;
- цілісну або системну єдність – механізм, що сприяє підвищенню цілісності системи, взаємодії підсистем, відповідає цілям господарювання в цілому;
- розвиток – можливість поповнення, удосконалення й оновлення елементів механізму та його підсистем;
- складність – урахування причинно-наслідкових зв'язків механізму;
- динамізм – безперервнi вдосконалення й розвиток діяльності;
- організованість – відповідність складових елементів цілому механізму;
- стандартизацію та регламентацію – норми, правила й регламенти, установлені з метою безперебійної роботи механізму;

- оптимізацію – сумірність витрат і отриманих доходів;
- гласність – популяризацію цілей, завдань, ефектів функціонування механізму;
- обмеження, як форма регулювання – ґрунтується на спрямуванні механізму на пріоритетний розвиток [230, С. 55–59].

В. Щербань також вважає, що економічний механізм еколого-економічної та правової відповідальності на сучасному етапі повинен ґрунтуватися на цілісній системі принципів:

- забезпечення паритету економічних, екологічних і соціальних цінностей;
- повного обліку результатів господарської діяльності;
- найповнішого відшкодування соціально-економічних збитків;
- забезпечення балансу між економічними стимулами;
- заохоченні відповідальної поведінки суб'єктів господарювання за допомогою фінансово-економічних методів [526].

Усі наведені формулювання визначають організаційно-економічні механізми різних складових національної безпеки, не торкаючися проблем митної безпеки.

Стратегічною метою забезпечення митної безпеки повинно стати входження України до кола економічно розвинутих країн світу та зниження її ризиків у сучасних міжнародних інтеграційних процесах.

Важливими якісними рисами майбутнього механізму забезпечення митної безпеки повинні стати:

- інноваційність та якість дій митних органів;
- високий рівень транснаціональної інтеграції науки й технології митної справи;
- широке використання інформаційних технологій;
- достатнє фінансове забезпечення митної справи;
- збереження національного впливу на об'єкти митної безпеки;
- раціональне використання ресурсів забезпечення митної безпеки.

Побудова сучасного механізму забезпечення митної безпеки за всіма переліченими вище ознаками потребує державної підтримки й наявності спеціалістів у реалізації механізму забезпечення митної безпеки.

Основними вимогами до митних процедур є їх повнота та якість, які, у першу чергу, залежать від технічного рівня цих процедур, а потім уже від інших чинників – організаційних, інформаційних, трудових тощо.

Рівень митного процесу прямо пов'язаний з рівнем обладнання робочих місць митників і рівнем технічних засобів митного контролю, до яких висуваються такі вимоги:

- забезпечення достатнього рівня пропускнуої спроможності підсистем митного контролю;
- забезпечення регулярності досягнення найкоротшого часу проходження товарів і пасажирів через кордон, а також процедур митного оформлення;
- забезпечення збереження вантажів, товарів, предметів – мінімуму втрат через порушення умов проходження митних процедур;
- забезпечення безпеки людей та вантажів – властивості митної системи не створювати небезпеки для здоров'я й життя людей, для вантажів, що швидко псуються або є небезпечними.

Виконання цих вимог безпосередньо залежить від якості та надійності митного процесу, що треба врахувати при розробленні механізмів забезпечення митної безпеки.

Досягнення стану забезпечення високого рівня митної безпеки передбачає створення сприятливого внутрішнього економічно усталеного стану країни. У такому розумінні, з точки зору автору, можна вживати поняття «митна безпекоспроможність» країни як стан реалізації митної справи, який визначає здатність митної служби незалежно від будь-яких зовнішніх і внутрішніх загроз цілодобово забезпечувати ефективне досягнення встановлених державою цілей і завдань за наявних інфраструктури, кадрового, матеріального й технічного забезпечень [355].

Організаційно-економічний механізм забезпечення митної безпеки можна визначити як органічне поєднан-

ня структури, функцій, форм, методів та економічних відносин, які в сукупності є регулятором митної діяльності, з метою усталеного функціонування митної служби з визначеним ступенем надійності та ефективності [348].

Ківалов С.В. стверджує, що митна служба є засобом проведення митної політики [161, С.68].

Автор роботи вважає, що головним завданням митної служби із забезпечення митної безпеки є захист митних інтересів шляхом здійснення митної справи, яка є засобом реалізації митної політики шляхом організації та провадження митної діяльності.

Митна діяльність є формою здійснення митної справи та включає в себе порядок переміщення через митний кордон України товарів та транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане з встановленням та справлянням податків і зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьба з контрабандою та порушеннями митного законодавства та інші засоби забезпечення митної безпеки [224, 503]. Це поняття уточнене автором в першому розділі.

Перш ніж розглянути поняття «митна надійність», слід уточнити його співвідношення з іншими більш загальними поняттями – «ефективність», «якість» тощо. Під ефективністю, звичайно, розуміють той ступінь досягнення системою мети, який характеризує її якість або здатність виконувати задані функції найекономічнішим шляхом [496]. Існують також інші визначення цього поняття. У свою чергу, якістю системи називають сукупність її властивостей, які зумовлюють здатність використання системи за призначенням і показують її специфіку та відмінність від інших систем. Коли говорять, що система хороша, відмінна, задовільна чи погана якості, розуміють під цим цілий спектр властивостей, серед яких однією з найважливіших є надійність.

Головна мета забезпечення митної безпекоспроможності [337] – це досягнення необхідного рівня надійності митної служби та забезпечення виконання нею своїх функцій. При цьому автор вважає, що надійність митної служби

би – це її властивості зберігати за часом у встановлених межах оптимальний рівень здійснення митної справи.

При цьому митна усталеність розуміється як своєчасна й достатня реакція митної служби на зовнішні та внутрішні загрози й виклики [355].

Теоретичний зміст критерію митної безпекоспроможності полягає в множині організаційно-економічних показників – параметрів, які оцінюють митну безпеку й визначають у сукупності повноту організаційно-економічного та інформаційного забезпечень. У сукупності показників важливу роль для митної системи відіграють ефективність її роботи на шляху досягнення цілей, рівень витрат і їх структура. Під митною ефективністю розуміється ступінь досягнення митною службою мети, яка характеризує здатність системи виконувати задані функції найекономічнішим способом. Розроблення механізмів оцінки цих показників митної системи є важливим науковим завданням [355].

Для визначення суті такого багаторівневого явища, як митна безпекоспроможність, яка тісно пов'язана з митною безпекою, бачиться потрібним представлення безпекоспроможності у вигляді відповідності митних структур та інститутів країни завданням митної безпеки в межах світової економічної системи.

Якщо врахувати зазначене вище, то критерієм ефективності забезпечення митної безпеки може бути мінімум неузгодженості фактичного й очікуваного рівнів митної безпекоспроможності. Досягнення очікуваного (запланованого) рівня є завданням системи управління забезпеченням митної безпеки.

Оцінка митної безпекоспроможності – це визначення множини організаційно-економічних показників діяльності митної служби у вигляді якісних характеристик та кількісних індикаторів, які оцінюють можливість здійснення митної справи на визначеному рівні надійності.

Забезпечення митної безпекоспроможності – це комплексний науковий напрям, який повинен визначати можливість домогтися необхідного рівня надійності й уста-

леності митної системи в існуючих економічних умовах, що досягається шляхом виявлення та ідентифікації митних небезпек; прогнозування й розроблення методів і засобів захисту митних органів від впливу таких небезпек у повсякденної діяльності; створення ефективного регулювального організаційно-економічного механізму управління митною службою.

Автор вважає можливим визначити показник митної безпекоспроможності як множину організаційно-економічних показників результатів діяльності митної служби у вигляді якісних характеристик та кількісних індикаторів, які оцінюють можливість здійснення митної справи на визначеному рівні надійності. Цільовим критерієм управління митною справою в такому разі може бути рівень митної безпекоспроможності.

Під час розгляду організаційно-економічних питань забезпечення митної безпеки принципова установка на митну безпекоспроможність як корисність потенціалу митниці дає змогу визначити його належну практичну реалізацію як відповідний рівень задоволення потреб суспільства.

Митна безпека може буде забезпечена лише за умови, що політика держави й правова система стабільні та є основою перспективного розвитку авторитету країни. Безпекоспроможність країни, у тому числі митна, тісно взаємопов'язана з довгостроковою стратегією економічного зростання. Стабільність забезпечення митної безпеки впливає на зростання показників економічного розвитку держави.

Критерії, характеристики та чинники оцінки митної безпекоспроможності на рівні міжнародних відносин, безумовно, мають свою специфіку. Завдання в досягненні визначеного рівня митної безпекоспроможності визначає насамперед важливу позицію митної служби в системі міжнародних відносин, головним чином у сфері міжнародної торгівлі, і водночас вимушує її бути гнучкою. Безпекоспроможність здатна нарощувати потенціал країни за рахунок розвитку своїх властивостей.

Цілком природно, що, розглядаючи різні чинники, які впливають на стан забезпечення митної безпеки, ми повинні визначити заходи, яких слід уживати для забезпечення стабільності митної політики, та напрями політики уряду.

У формуванні митної безпекоспроможності значна роль належить ефективності митних процедур і державного регулювання, тому що безпекоспроможність не може бути досягнута за відсутності адміністративно-правових методів регулювання [389].

Логічну схему організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки, яка утілює провідні ідеї дослідження, представлено на рис. 2.1. Вона передбачає:

Він передбачає:

- багаторівневність (макро-, мезо- і мікрорівні);
- спрямованість на досягнення цілей (зокрема, на забезпечення високого рівня митної конкурентоспроможності);
- державне (правове, адміністративне тощо) і договірне (погоджувальне) регулювання;
- відповідність митної безпеки вимогам до безпеки країни у зовнішньоекономічній діяльності;
- процес забезпечення митної безпеки як об'єкт управління;
- реальність розроблення й реалізації організаційно-економічного механізму досягнення високого рівня безпекоспроможності митної справи.

Формування механізму забезпечення митної безпекоспроможності повинно відбуватися поетапно на основі принципів економічної заінтересованості та взаємної узгодженості із з учасниками забезпечення митної безпекоспроможності. Очевидно, таке формування буде мати різну інтенсивність. Тому часові рамки проходження цих етапів можна визначити лише орієнтовно (рис. 2.2).

Наявність складного і важкого процесу перебудови митного механізму, передбачає проведення необхідних аналітичних досліджень для виявлення реальних можливостей, умов і передумов подальших заходів. У нинішній

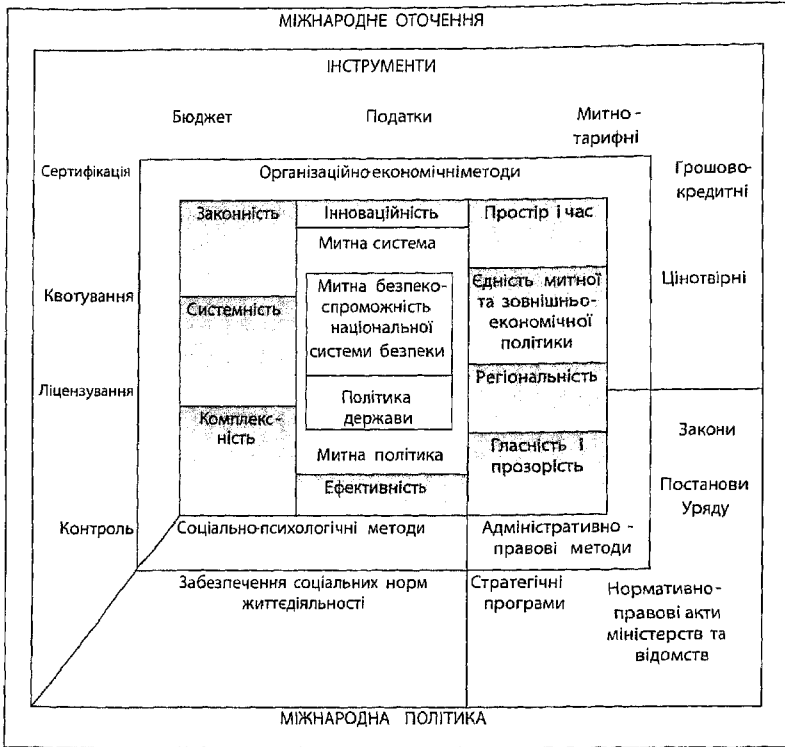

Рис. 2.1. Логічна схема організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки

період вимагається енергійне впровадження нових елементів цього механізму, нових форм відносин на базі економічних методів. Принципово важливо спиратися на реально досягнуті результати вже проведених реформ.

Завданням вже сьогодення залишається розробка взаємоприйнятних принципів і методів безпеко-спроможності у окремих регіонах та в цілому в Україні. Необхідні регулярні дослідження і консультації по формуванню інформовано-обґрунтованого процесу митної справи.

Практичні аспекти дії організаційно-економічного механізму передбачають структурну перебудову процесу митної справи з урахуванням змін у світовому співробітництві.

цтві. Центр процесу перебудови повинен переміститися у сферу науки і економіки. Повинні отримати розвиток такі перспективні форми митної діяльності як організаційно-економічний та інформаційно-технологічний у якісній взаємодії. Необхідно ці механізми повернути до працівника митниці, який повинен бути головною складовою частиною механізму, який створюється. У цей період слід провести координацію планових заходів, уточнити орієнтири і, можливо, продовжити горизонти робіт, скорегувати цільові програми розвитку системи митної безпеки.

Ефективність перебудови механізму забезпечення митної безпеки залежатиме від того, якою мірою вдасться реалізувати поставлені завдання попередніх етапів. Головним змістом координації програм стане визначення пріоритетів співробітництва, узгодження різних сторін внутрішньо- і зовнішньоекономічної політик країни.

2.3. Принципи визначення стану забезпечення митної безпеки

Державна політика носить комплексний характер, що допомагає враховувати та поєднувати інтереси багатьох її суб'єктів: держави – суб'єкта цієї конкретної політики та інших держав, суспільства, окремих індивідів.

А.Гальчинський, В.Гець, А.Кінах і В.Семиноженко зазначають, що метою державної економічної політики є досягнення максимально можливого добробуту суспільства шляхом усебічного розвитку соціально-економічної системи й забезпечення соціальної та політичної стабільності [146].

Митна політика як складова державної політики повинна бути логічною, стабільною, зваженою та реалізовуватися в життя на основі норм митного права. Її головне за-

Рис. 2.2. Схема регулювання митної безпеки спроможності

вдання – це розроблення й правове закріплення стратегії та тактики державних реформ у митній галузі.

Беззаперечною умовою ефективною реалізації політики національної безпеки є забезпечення дієздатності системи державної влади через збалансований розподіл функцій і повноважень між її гілками та органами, чітке розмежування на законодавчому рівні політичних і адміністративних повноважень, функцій і відповідальності, регламентація діяльності органів державної влади [69, 198, 529].

Створення та зміцнення політико-правової бази зумовлює добір арсеналу засобів її реалізації.

На цей час відповідно до Конституції України в редакції 08.12.04 та Закону України “Про Кабінет Міністрів України” українським Урядом встановлено [177, 441], що спрямовування й координування діяльності Державної митної служби України здійснюються Міністром фінансів України:

При цьому Урядом України встановлено [415], що спрямування і координація міністрами діяльності центральних органів виконавчої влади, здійснюється шляхом:

- формування державної політики у відповідних сферах та здійснення контролю за її реалізацією визначеними центральними органами виконавчої влади;
- унесення на розгляд Кабінету Міністрів України розроблених цими органами проектів нормативно-правових актів і погодження проектів нормативно-правових актів зазначених органів;
- визначення порядку обміну інформацією між міністерством та центральним органом виконавчої влади;
- затвердження структури центрального органу виконавчої влади.

Таким чином, можна вважати, що сьогодні Міністерство фінансів є органом, який відповідає за формування митної політики України та після всебічного вивчення цього явища готує на розгляд Кабінету Міністрів пропозиції щодо напрямів митної політики для наступного їх визначення Верховною Радою України.

Митна політика виступає складовою внутрішньої та зовнішньої політик, які визначають зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин і організації митної справи та управління митної системи, відіграє істотну роль у виході держави на світовий ринок, а її головним функціональним завданням є забезпечення захисту національних інтересів і національної безпеки в економічній, а також – прямо та опосередковано – у політичній, соціальній, екологічній та інших сферах, що відображено в Основних напрямках дер-

жавної політики з питань національної безпеки України [445].

Чим складніше завдання, що стоять перед державою, чим ширше коло цих завдань, тим гостріше постає питання системного, тобто цілеспрямованого й взаємопов'язаного, вирішення цих завдань. Системний підхід до реалізації державної політики у сфері забезпечення митної безпеки потребує формулювання насамперед загальних, принципових положень.

Важливим методологічним аспектом дослідження митно-тарифної політики є формулювання її основних, загальних принципів та концептуальних положень [86]. Принципи державної митно-тарифної політики є об'єктивним підґрунтям формування системи митної безпеки, оскільки, з одного боку, відображають певні закономірності, а з іншого – у загальному вигляді визначають умови, рамки й загальнообов'язкові та беззаперечні правила функціонування системи митної безпеки [130].

Як одна з функцій державного регулювання митна справа підпадає під дію загальних принципів державного регулювання економіки, зокрема регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

У ст. 7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначаються цілі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності:

- забезпечення збалансованості економіки, а також рівноваги внутрішнього ринку України;
- стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, у тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- створення найсприятливіших умов для залучення економіки України до системи світового розподілу праці та наближення її до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн [440].

До загальних принципів державного регулювання економіки можна віднести:

- дотримання норм законності, прийнятих у демократичному суспільстві;

- відповідність загальної спрямованості регулювання та відповідність регуляторних заходів інтересам розвитку соціально-економічної системи держави;
- гармонізацію економічних інтересів сфер виробництва й споживання;
- забезпечення економічної та соціальної ефективності регулювання;
- узгодження регіонального й галузевого підходів;
- повноту використання ресурсів;
- дотримання екологічних норм [269].

У ст. 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначаються такі принципи зовнішньоекономічної діяльності:

- суверенітету України в здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;
- свободи зовнішньоекономічного підприємництва;
- юридичної рівності та недискримінації;
- верховенства закону;
- захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- еквівалентності обміну, недопустимості демпінгу під час ввезення й вивезення товарів [440].

Ці базові принципи повинні бути покладені в основу всіх складових зовнішньоекономічної діяльності, у тому числі в основу державної політики забезпечення митної безпеки.

Статтею 13 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» встановлено такі принципи митного регулювання під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності:

- Україна самостійно здійснює митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності на своїй території. Митну політику України визначає Верховна Рада України;
- митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», законів України про митне регулювання, Єдиного митного тарифу України й міжнародних договорів України;

- територія України являє собою єдиний митний простір, на якому діють митні правила України з дотриманням зобов'язань, що випливають з участі України в митному союзі з країнами СНД та інших митних союзах;
- Єдиний митний тариф України визначається згідно з відповідним Законом України й міждержавними договорами України;
- митний контроль і митне оподаткування на територіях спеціальних економічних зон регулюються спеціальними законами України, міжнародними договорами, які встановлюють спеціальний правовий режим цих зон у кожному окремому випадку;
- до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (іноземних суб'єктів господарської діяльності), які вдаються до демпінгу, і до тих держав, що застосовують стосовно України дискримінаційні санкції, можуть застосовуватися митні заходи (антидискримінаційні, антидемпінгові, антисубсидійні, спеціальні);
- митні правила України, які повинні включати порядок декларування товарів, сплати мит і митних зборів, надання митних пільг та інші умови проходження митного контролю, встановлюються законами України про митне регулювання;
- Україна як держава несе відповідальність за дії своїх митних органів [440].

Результати аналізу норм закону в частині встановлення принципів митного регулювання з точки зору забезпечення митної безпеки дають можливість зробити висновок про те, що ці принципи визначають лише загальні підходи до формування митної політики, передбачають певні дії у відповідь на загрози безпеці: на дискримінаційні та/або недружелюбні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань; на дії, спрямовані проти недобросовісної конкуренції та зростання імпорту; на дії в разі порушення законів України. На думку автора, усі ці заходи мають реактивний характер і не дають змоги ефективно протидіяти загрозам.

У Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 12.02.07 №105/2007, передбачено низку превентивних заходів для забезпечення безпеки держави [450].

Зокрема, зазначено, що одним з основних стратегічних пріоритетів політики національної безпеки є забезпечення сприятливих зовнішніх умов для розвитку та безпеки держави, що передбачає:

- формування навколо України безпечного міжнародного середовища, зміцнення систем колективної безпеки на європейському та трансатлантичному просторах;
- розвиток взаємин і кооперації в глобальному й регіональному вимірах;
- захист і підтримку українських громадян та їхніх інтересів за кордоном;
- завершення правового оформлення (делімітації та демаркації) державного кордону України, зокрема вирішення з Російською Федерацією на основі норм міжнародного права питання розмежування в Азовському й Чорному морях і Керченській протоці, урегулювання з Румунією спірних питань делімітації континентального шельфу та виключних економічних зон у Чорному морі;
- забезпечення гідного місця України в глобальному поділі праці, безпечне та збалансоване входження української економіки до світової економічної системи, зокрема у форматі Світової організації торгівлі;
- укладення нової базової угоди з ЄС, формування зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, створення основи для повноправного членства України в ЄС;
- приєднання України до європейської та євроатлантичної систем безпеки, що зумовить взаємовигідну співпрацю з Організацією Північноатлантичного договору, формування умов для вступу України до НАТО, участь у безпекових програмах Європейського Союзу та ОБСЄ;
- розвиток українсько-російського партнерства на основі прагматизму й відкритості, взаємовигідної кооперації та співпраці як ключових умов забезпечення національної та регіональної безпеки;

- розвиток гармонійних, взаємовигідних, добросусідських відносин з країнами регіону, утвердження на цій основі регіонального лідерства України;
- розширення активної взаємодії зі США й Канадою, країнами – членами Європейського Союзу, іншими країнами Європи та країнами – регіональними лідерами;
- підтримання міжнародного миру та безпеки шляхом дальшої участі в міжнародній миротворчій діяльності, багатосторонніх заходах протидії розповсюдженню зброї масового ураження, тероризмові, транснаціональній організованій злочинності, торгівлі людьми, незаконному обігові наркотиків та іншим викликам міжнародній безпеці;
- забезпечення інформаційної безпеки під час інтеграції до структур глобального інформаційного суспільства.

Утім слід зазначити, що застосування превентивних заходів за всієї їх доцільності теж не дає можливості гарантувати досягнення очікуваного рівня митної та економічної безпеки держави. Застосування таких заходів може не дати результату через наявність об'єктивних загроз, які не можна повністю усунути. Крім того, як відомо, економічний ефект є прямо пов'язаним з ризиком, а отже превентивні дії призводять одночасно до зниження ефективності зовнішньоекономічної діяльності. Загалом слід зазначити, що передбачені заходи багато в чому є декларативними, оскільки, хоча подібні дії передбачено законодавствами багатьох країн, вони не завжди виконуються.

Сучасні вимоги до забезпечення митної безпеки потребують застосування комплексу превентивних, поточних і реактивних дій з боку держави для забезпечення митної безпеки. З огляду на це є потреба переглянути й удосконалити принципи державної політики в процесі формування митної безпеки. Ці принципи повинні лягти в основу створення адаптивного механізму забезпечення митної безпеки й базуватися на існуючому й перспективному стані економіки та очікуваних ризиках.

Отже, державну політику у сфері забезпечення митної безпеки слід формувати за такими принципами:

1. Для успішної реалізації завдань забезпечення митної безпеки держави слід досконало знати об'єкт управління (його структуру, стан, історичні особливості, тенденції розвитку, оточуюче середовище й зміни в ньому).

Загальну характеристику об'єкта управління системи митної безпеки та основні ознаки цієї системи вже визначено в інших частинах цієї роботи. Утім слід додати таке. У ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначаються види зовнішньоекономічної діяльності, перелік яких є досить об'ємним, але не вичерпним [440]. Цей перелік можна укрупнити й виділити такі основні напрями зовнішньоекономічної діяльності:

- зовнішню торгівлю;
- фінансово-кредитні відносини;
- техніко-економічні відносини;
- науково-технічні, транспортні та інші зв'язки.

Кожен з цих напрямів є потенційним джерелом загроз митній безпеці держави.

2. За сучасних масштабів і умов зовнішньоекономічної діяльності та діяльності митних органів їх ефективність усе більше визначається організаційним чинником, якістю управління, структурою органів управління. Суть управління митною безпекою полягає в обміні інформацією та конкретних діях, спрямованих на досягнення певного рівня такої безпеки. Інтенсивність і результативність цих дій визначаються насамперед структурою системи, її організаційним рівнем.

У зовнішньоекономічному комплексі України, який охоплює всі напрями зовнішньоекономічної діяльності, виділяють чотири рівні:

- перший – вищі органи управління зовнішньоекономічною діяльністю;
- другий – міністерства, галузеві й міжгалузеві відомства;
- третій – зовнішньоторговельні госпрозрахункові організації;
- четвертий – підприємства й установи [262, С. 105].

3. Критерії управління митною безпекою є об'єктивними й не можуть установлюватися довільно: їх установлення

потребує не формального акту, а змістовно-сутнісного підходу на основі вивчення чинників митної безпеки.

Державну політику у сфері формування митної політики пов'язано як із внутрішніми, так і із зовнішніми чинниками, які мають вплив на становлення й розвиток держави, її зовнішньоекономічної діяльності та митної системи. Серед чинників митної безпеки, на думку автора, потрібно виділити ті, які найбільшою мірою сприяють її збереженню.

Внутрішніми чинниками механізмів забезпечення митної безпеки країни можна вважати:

- правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності
- нормальний ритм базових галузей народного господарства та ефективність управління економічними ланками;
- високу конкурентоспроможність товарів в експорті;
- гнучкість фінансово-кредитної та валютно-фінансової систем країни;
- стабільність внутрішнього ринку й наявність значної частки конкурентоспроможних підприємств;
- ексклюзивність ринкової ніші вітчизняного товару;
- високу освіченість і професіоналізм суб'єктів підприємницької сфери та високу культуру бізнесу;
- високий рівень витрат на інноваційну складову економіки країни з відповідною державною підтримкою науки;
- відповідність національної системи стандартизації та сертифікації міжнародній системі;
- виважені ставки мита;
- перехід на нові форми інформаційних технологій;
- єдність оцінок ступеня вразливості економіки й можливості матеріалізації загроз.

До зовнішніх чинників державного забезпечення митної безпеки слід віднести:

- стабільність політичної та правової систем країни;
- прийнятність, з точки зору економічної безпеки, питомої ваги експорту у ВВП;
- усвідомлену відкритість суспільства й ринків країни;

- високу якість інформаційного забезпечення митної безпеки;
- рівень міжнародної інтеграції та кооперації;
- гармонізацію національної системи мит з міжнародними митними системами;
- обмеження залежності держави від партнерів за життєво важливими економічними параметрами.

Проблеми зростання ефективності функціонування митної служби України потребують вивчення, виявлення й класифікації чинників, що можуть прямо чи опосередковано негативно впливати на зовнішньоекономічну діяльність, на саму митну службу та її діяльність, а також пов'язаних з удосконаленням міжнародних економічних відносин, посиленням безпеки кордонів, тобто необхідним є врахування всієї сукупності чинників.

4. Критерієм оцінки ефективності політики митної безпеки може слугувати лише рівень, якого повинна досягти митна безпека в процесі розвитку системи митної безпеки.

5. Знання внутрішніх можливостей системи митної безпеки дає змогу зробити митну політику цілеспрямованою, високоефективною. Міра можливості країни забезпечити митну безпеку може бути визначена за такими ключовими елементами:

- відповідністю митних органів вимогам світових стандартів і правил. Центральними чинниками тут є витрати на утримання митних органів та застосування новітніх технологій митної справи;
- здійсненням і захистом політики обмежень імпорту та протекціонізму;
- співвідносною митної безпекоспроможності й зростаючого рівня валового національного доходу.

Ця сукупність чинників позитивно впливає на зміцнення позицій митної безпеки держави. Досягнення стану стабільної митної безпекоспроможності в існуючих умовах та в довгостроковому періоді є необхідним для держави.

Взаємозв'язок принципів державної політики забезпечення митної безпеки представлено на рис. 2.3.

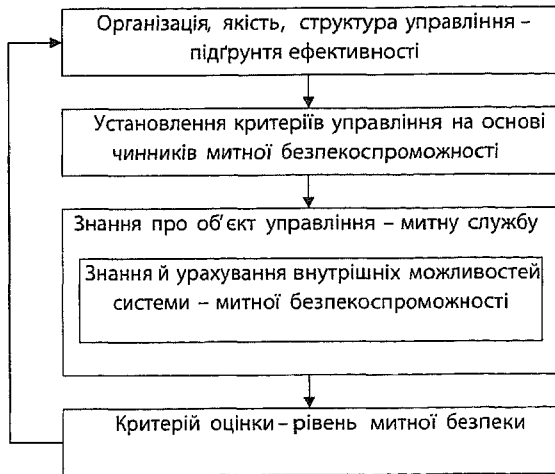

Рис. 2.3. Взаємозв'язок принципів державної політики забезпечення митної безпеки

Незважаючи на те, що всі перелічені концептуальні положення державної політики у сфері митної безпеки є вкрай важливими, доцільно детальніше зупинитися на організаційній складовій забезпечення митної безпеки, оскільки походження питання забезпечення митної безпеки безпосередньо пов'язано з рівнем організаційного забезпечення здійснення митних процедур.

На думку автора, у формуванні й реалізації політики митної безпеки, як у будь-якому процесі, присутні три основні фактори: капітал, інновації та праця. Сьогодні людський чинник, тобто кваліфікаційний склад працівників митних органів, превалює над технічним рівнем обладнання. Отже, під час формування системи забезпечення митної безпеки слід насамперед приділяти увагу не лише підвищенню кваліфікації працівників митної служби, але й підвищенню технічного рівня системи.

Зміна структури міжнародної торгівлі під впливом інтеграційних і інноваційних процесів потребує використання інтенсивних чинників у митній справі, у цьому разі – організаційних та інноваційних.

Хоча відносини між людьми та державою в процесі здійснення митної справи за всіма ознаками є службою, це не означає, що вони не підпорядковані основним законам трудових і організаційних відносин.

Ефективність багато в чому залежить від ступеня досконалості організації всієї системи [122, С. 214]. Суть організаційного процесу полягає в удосконаленні існуючих та застосуванні нових методів і форм організації роботи в усіх ланках управління економікою.

Організаційному процесові властиві певні особливості.

По-перше, він забезпечує реалізацію створюваних нововведень в економічних системах, тобто інтенсифікує процеси.

По-друге, дає можливість планомірно удосконалювати й упорядковувати процеси зі зменшенням утрат робочого часу й часу простоїв.

По-третє, здійснення заходів організаційного характеру в багатьох випадках не потребує нових витрат (у крайньому разі – незначних додаткових ресурсів).

До організаційного процесу [122, С. 215-216] можна віднести удосконалення не лише безпосередньо процесів виробництва й праці, а й функціонування окремих чи всієї сукупності елементів господарського механізму – системи управління, планування (програмування), фінансування, матеріального стимулювання, матеріально-технічного забезпечення, науково-технічного обслуговування тощо.

Основними сучасними тенденціями організаційного процесу митної справи, на думку автора, повинні бути:

- посилення взаємозв'язків між усіма елементами системи митної безпеки;
- забезпечення безперервності та гнучкості митних процедур;
- удосконалення форм і систем оплати праці відповідно до об'єктивних і економічно доцільних положень щодо мотивації праці митників;
- сприяння скороченню тривалості митних процесів;

- формування нових типів організаційних та науково-технічних митних комплексів з метою раціонального використання ресурсів і капіталу;
- активізація людського чинника через здійснення такої кадрової політики, яка відповідає сучасним вимогам до правильного добору керівників усіх рівнів, підвищення їх компетентності, діловитості й відповідальності, а також забезпечення належної організованості та виконавської дисципліни.

Тільки комплекс заходів такого спрямування може забезпечити реалізацію наявних резервів прискорення й підвищення ефективності митних процедур.

Уряд повинен постійно відстежувати й переглядати умови та результати діяльності митних органів у разі зміни в міжнародних процесах, а також порушень процедур або законодавства в процесі митного контролю.

У сфері забезпечення митної безпеки потрібне вжиття заходів до захисту прав учасників зовнішньоекономічної діяльності, використання надійних і легко зрозумілих інструментів митної справи.

На думку автора, перехід від декларування до реалізації намірів потребує зміни підходів до ролі держави у формуванні політики митної безпеки.

Держава в умовах невідпрацьованих і неадаптованих повною мірою до світової практики механізмів регулювання процесів переміщення через кордон людей і товарів, установлення ставок мит, а також контролю за якістю проведення процедур повинна відігравати вирішальну роль у створенні умов національної безпеки.

Забезпечення можливостей держави впливати на митні процеси має ґрунтуватися на економічному підході до формування митної системи. Не принижуючи ролі таких потужних механізмів державного управління, як бюджетно-податковий, кредитно-грошовий, адміністративно-економічний та митного регулювання, зазначимо, що митна сфера є тією специфічною галуззю, яка повинна використовуватися державою для реалізації завдань зовніш-

ноекономічної діяльності й досягнення стабільного положення України у світовій економічній системі.

Аналізуючи співвідношення митної та економічної політик [402], останню можна розглядати як загальне, внутрішню та зовнішню політику – як загальне, а митну політику – як одиничне. Тобто, економічна політика взагалі як мета реалізується шляхом здійснення внутрішньоекономічної та зовнішньоекономічної політик як її засобів. Відповідно рівень одиничного є засобом реалізації рівня особливого, що являє собою мету. Отже, мета нижчого порядку є одночасно засобом реалізації мети вищого порядку.

Основні напрями митної політики для забезпечення національних інтересів повинні врахувати:

- адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу, норм і правил СОТ [127];
- забезпечення умов для сталого економічного зростання та зростання конкурентоспроможності експортного потенціалу країни;
- поліпшення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів;
- подолання «тінізації» зовнішньої торгівлі через реформування податкової системи, припинення відпливу капіталу за кордон;
- забезпечення стабільних надходжень до Державного бюджету;
- забезпечення екологічної безпеки;
- забезпечення продовольчої безпеки;
- захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту;
- активізацію участі України в діяльності міжнародних економічних і фінансових організацій;
- забезпечення необхідних умов для реалізації прав інтелектуальної власності [127].

Важливими складовими напрямів митної політики повинні стати:

- визначення критеріїв і важелів підвищення ефективності митної справи;
- поглиблення транскордонного співробітництва із суміжними державами;

- організація боротьби з митними правопорушеннями, організованими злочинними угрупованнями;
- участь у системі захисту духовного здоров'я людини;
- забезпечення дієвого контролю за переміщенням через митний кордон товарів і транспортних засобів тощо.

Україні потрібно запровадити таку систему забезпечення митної безпеки, яка ураховувала б свої національні особливості.

Така система повинна включати як обов'язкові умови загальних закономірностей еволюції світових систем, так і конкретно-історичні умови безпеки, національну специфіку й традиції організації митної справи, стереотипи інформаційної свідомості та особливості трансформаційного процесу в Україні.

Перехід економік розвинутих країн на інтенсивний шлях розвитку неможливий без перебудови всіх елементів господарського механізму. Мова йде про рішуче підвищення ефективності таких форм і методів організаційної діяльності держави, як узгодженість економічної політики, координація міжнародних зв'язків, ціноутворення у взаємній торгівлі, забезпечення валютно-фінансових, кредитних і договірно-правових умов співробітництва. Адаптація митної справи до умов оточуючого середовища повинна враховувати стан і еволюцію світових господарських механізмів.

Оптимізація профілю діяльності митних служб, що склався, тепер прямо залежить від якості узгодження економічних політик країн, пов'язаних співробітництвом. У ході цього процесу повинні бути уточнені стратегічні цілі й принципи світової інтеграції. Він передбачає взяття до уваги взаємодоповнюваності економік при оптимальному врахуванні співвідношення результатів співробітництва й витрат.

Найважливішою умовою цих перетворень є використання економічних методів управління процесами [121, 124, 135, 153, 155, 178]. Це передбачає вироблення науково-обґрунтованих управлінських рішень, що повністю вра-

ховують економічні інтереси безпосередніх учасників зовнішньоекономічної діяльності. Економічні методи включають в себе реальні товарно-грошові зв'язки, формування реального ринку товарів, засобів виробництва та ефективної грошово-фінансової системи, митно-тарифне регулювання (експортне, імпортне й транзитне мита), ліцензування й квотування та інші важелі.

Економічні методи є різноманітні, тому перед дослідником постає нелегке завдання вибору методів, найбільш чутливих до конкретної системи і адаптованих до неї.

А.Алексєєв та А.Шукалін стверджують, що, установивши жорсткий план, можна досягти певного випуску продукції під загрозою адміністративної відповідальності [19]. Такого ж результату можна досягти встановленням відповідної системи стимулювання труда.

Економічні методи, за допомогою яких досягаються цілі, що можуть бути досягнуті також адміністративними методами, автори відносять до першого типу. Усі інші економічні методи називають дійсно економічними. Вони належать до другого типу. Перехід від адміністративних до економічних методів другого типу може бути здійснений лише насильницьким шляхом.

Різні цілі, що стоять перед двома типами економічних методів, визначають і різну ефективність їх застосування. На першому етапі перебудови митного механізму пріоритет віддається методам першого типу. Метою їх використання є підвищення ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю не за рахунок посилення обмежувальних дій держави, а через послаблення адміністративних методів, через усунення можливості вирішення економічних завдань вольовим порядком.

Однак перебудова митної системи, а головне, надання цій перебудові необоротного характеру потребують усе активнішого використання економічних методів другого типу.

Практичне значення такого підходу полягає в можливості реально оцінити запропоноване не з точки зору його абстрактної прогресивності, а з позиції реальних використання й ефективності. Той факт, що політико-економічна

ситуація останнім часом змінюється надзвичайно швидко, означає, що один і той же економічний метод може швидко перетворитися з «активатора прогресу» у «гальмо розвитку», а це потребує настільки ж швидкої реакції управління.

Коли ми говоримо про формування та забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму митної безпеки, то маємо на увазі його спрямовану деформацію за допомогою економічних методів. Замінюючи на першому етапі перебудови економічного механізму митної безпеки адміністративні методи економічними методами першого типу, слід надалі звести їх до деякого мінімуму, який дасть можливість саморозвиватися методам другого типу. Так, жорсткі нормативні показники діяльності та їх так зване планомірне підвищення, яке називається ефективним, призводять до усунення умов, стимулів, які визначають ступінь свободи організації в збільшенні доходів.

Централізована політика митних служб, «діалектично» поєднуючи заборонні й товарно-грошові відносини, адміністративні та економічні методи управління, у цілому в примусовій формі вирішує завдання забезпечення митної безпеки. Персоніфікувавшись у державному апараті, механізм митної безпеки перетворюється з виконавця державних заходів, регулюючих пропорції зовнішньоекономічних процесів, у творця таких регуляторних дій, самоізолюється від нагальних проблем внутрішнього й зовнішнього ринків.

З точки зору автора, характеристикою митної безпеки може бути митна безпекоспроможність, яка являє собою потенціал, що власне й визначає спроможність забезпечення митної безпеки, має відмітні особливості, передбачає чітко орієнтовані позиції щодо економічних умов господарювання й безпосередньо впливає на можливість збільшення митних доходів від провадження зовнішньоторговельної діяльності.

Необхідність використання поняття митна безпекоспроможність для характеристики роботи митної системи, й зокрема системи митних процедур, можна пояснити так. На вході й на виході системи митних процедур існує множина параметрів. При використанні такої характеристи-

ки, як митна безпекоспроможність, на виході з митної системи головуватиме один параметр – рівень безпекоспроможності. На вході пропонується спеціалізувати вхідні параметри за спрямованістю господарської діяльності економічної системи, наприклад регіону, що забезпечить і єдину систему митного контролю в обраній економічній системі.

При використанні запропонованих автором методичних підходів управління системою забезпечення митної безпеки значно спрощується й економічні методи набувають своєї значущості. Можливість зародження розбіжностей у такій системі реальна за відсутності надійного механізму контролю з боку високопрофесійних керівників. Проте потреба забезпечення безпеки об'єктивно продукує нове економічне мислення щодо вже усталеної системи стереотипів митної безпеки і сучасних бар'єрів захисту.

Забезпечення митної безпекоспроможності – це процес, що включає велике різноманіття елементів, предметів і явищ і визначається метою економічної віддачі дій. На митну безпекоспроможність ушливають властивості засобів праці, предметів праці та кваліфікація працівників митниці, здатних приводити в раціональну взаємодію всі елементи, тобто ефективно здійснювати процеси митної справи.

Забезпечення митної безпекоспроможності потребує безперервної роботи з досягнення гармонійної пропорційності елементів митної системи. Нехтування однією зі складових створює негативну ситуацію.

Певні можливості в досягненні деякого усталеного рівня митної безпекоспроможності відкриваються із застосуванням системного підходу в регулюванні митного процесу.

Розглянемо складові формування митної безпекоспроможності.

По-перше, митна безпекоспроможність повинна бути основною стратегічною метою діяльності митних органів, яка визначається й відстежується вищим керівництвом. Слід зауважити, що, оскільки в процесі реалізації митної справи задіяні і митниці, і вантажовласники, і перевізники та ін., забезпечення сталого рівня митної безпеки неможливе. Але підвищення ступеня митної безпеки

коспроможності повинно йти по висхідній, бо, як встановив автор, митна безпекоспроможність – це мета, показник якої – рівень митної безпекоспроможності, – постійно змінюється в складних міжнародних взаємозв'язках.

По-друге, у підвищенні рівня митної безпекоспроможності повинні брати участь усі регіони країни й підрозділи митної системи без винятку, тобто це процес комплексний. Особливу увагу слід приділити тим етапам митної справи, які сприяють скороченню часу перетинання кордону, та активному впровадженню інноваційних технологій в організацію митних процедур.

По-третє, забезпечення допустимого рівня митної безпекоспроможності можливе при безперервному відстеженні, аналізі показника, підвищенні рівня знань персоналу. Слід приділяти основну увагу заходам попередження виникнення небезпеки, тобто загроз, шляхом обґрунтування стратегічних напрямів діяльності, одержання достовірної оцінки виконуваних процедур митного контролю, створення нових механізмів регулювання митної справи.

У зв'язку з цим формуються вимоги до створення митної безпекоспроможності очікуваного рівня, яка повинна:

- системно пронизувати всю організаційну структуру митниці;
- бути орієнтована на задоволення вимог економіки та її суб'єктів;
- бути основою на повсюдному застосуванні нових технологій митних процедур, починаючи з автоматизації системи інформації та закінчуючи автоматизованими контролем суб'єктів і об'єктів, що перетинають кордон;
- передбачати заінтересовану участь усіх працівників митних органів – від нижчого до вищого рівнів – у своєчасному стимулюванні забезпечення митної безпеки.

Визначення рівня забезпечення митної безпеки можливе за наявності сукупності наступних організаційних компонентів:

- упорядкованого розподілу прав і відповідальності всіх рівнів управління митної служби з питань митної безпекоспроможності;

- затвердженого та задокументованого відповідно до вимог правових актів способу здійснення діяльності, який стосується всіх обов'язкових функціональних структур митниці;
- проведення діяльності по визначенню митних процедур та їх виконанню взаємопов'язано з ресурсними й правовими нормами інших країн та із забезпеченням дотриманням певного рівня безпекоспроможності;
- включення до системи безпеки персоналу, технічних засобів, обладнання, відповідних технологій і методології.

Оскільки статтею 11 Митного кодексу України [237] безпосереднє здійснення митної справи покладається на митні органи України, то вони і є головним суб'єктом забезпечення митної безпеки шляхом ефективної реалізації митної справи [13].

Предметом митної безпеки, тобто тим, на захист чого вона спрямована, є митні інтереси держави.

Представимо схематично процес формування митної справи на основі зв'язків між учасниками зовнішньоторговельних операцій та органами, які здійснюють митне регулювання щодо цих операцій (рис. 2.4).

Основною метою цих відносин є ефективність митного регулювання і забезпечення митної безпеки, що потребує організаційного, технологічного, фінансового, соціального забезпечення [310].

Регулювання процесу забезпечення митної безпеки, на думку автора, повинно базуватися на таких принципах:

- державному впливові на рівень забезпечення митної безпеки;
- підвищеній юридичній відповідальності учасників митних процедур – і митних органів, і вантажовласників, і перевізників, і пасажирів;
- вивченні, прогнозуванні й попередженні невідповідностей митній безпеці у митному процесі;
- застосуванні сучасних методів усебічного контролю за ходом митної процедури;

- активному застосуванню економіко-математичних методів в управлінні митною безпекоспроможністю;
- безперервному новаторському вдосконаленню ресурсів митного процесу;
- підвищеній увазі до людського ресурсу;
- особливій ролі вищого керівництва митної служби та керівництва митних органів в забезпеченні митної безпеки.

Г. Філіна стверджує, що історичний досвід у галузі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності показує, що найбільшого ефекту в зовнішній торгівлі держава досягає за рахунок розвитку промислів і впорядкування торгівлі в різних регіонах [506].

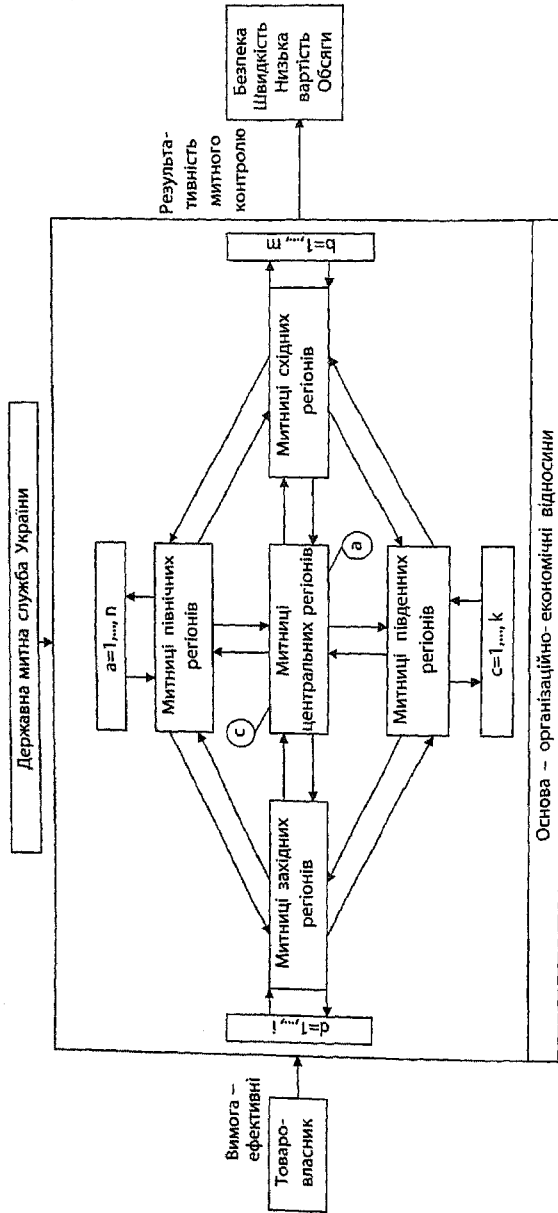
Регіональна політика, на думку дослідниці, повинна бути спрямована на забезпечення самостійності місцевих торгово-промислових центрів на тлі посилення ролі держави. Найвигіднішою формою регулювання зовнішньоекономічної діяльності для України, вважає вона, є державна монополія на зовнішню торгівлю, яка застосовувалася в СРСР [506].

При цьому доцільно ширше застосовувати принципи географічного районування виробництва, тобто враховувати як кліматичні умови, так і наявність природних ресурсів у регіоні.

Проведені дослідження, пише Г.Філіна, показали, що державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є прямо пропорційним ефективності проведення регіональної політики і включає в себе структурування економіки; перебудову промисловості; проведення інвестиційної політики, спрямованої на створення в країні сприятливого інвестиційного клімату; створення вільних економічних зон. Правильне здійснення таких заходів сприяє зміцненню зв'язків України з країнами-партнерами й зовнішній торгівлі, забезпечує впровадження нових технологій у вітчизняне виробництво та зовнішньоекономічну діяльність.

Автор згоден, що в нинішніх умовах від ефективності регіональної зовнішньоекономічної політики залежить

Рис. 2.4. Схема взаємовідносин між учасниками зовнішньоторговельних операцій та органами, які здійснюють митне регулювання щодо цих операцій.

успішність вирішення загальнонаціональних проблем, у тому числі проблеми забезпечення митної безпеки. Розроблення концепції формування системи моніторингу митної безпекоспроможності регіонів може стати основою для прийняття ефективних управлінських рішень щодо розвитку митної справи країни.

Результативність заходів держави щодо забезпечення митної безпеки залежить від ефективності здійснення митної справи на регіональному рівні. Дослідження рівня митної безпеки є порівняльним і доцільним з урахуванням природних умов регіону, рівня розвитку транспорту, умов розміщення виробництв, у тому числі наявності експортоформівних галузей, а також рівнів використання матеріальних і трудових ресурсів, розвитку енергетичного господарства, інженерних комунікацій та особливостей умов управління регіональним господарством.

Митна безпекоспроможність зумовлюється потребами не тільки окремих суб'єктів, регіонів, а й суспільства в цілому. З урахуванням цього можна побудувати взаємопов'язану послідовність складових формування митної безпекоспроможності.

Результативність митного процесу багато в чому залежить від пропускної спроможності об'єкта митної справи, тобто від технічного рівня використовуваного обладнання, інформаційних систем, професійного та кваліфікаційного рівнів персоналу, якості інфраструктури об'єкта й правової, матеріальної та кадрової забезпеченості останнього для своєчасного виконання функціональних обов'язків з оформлення документації, контролю вантажів і транспортних засобів, ведення складського господарства, забезпечення безпеки кордону й навколишнього середовища.

В аналітичній оцінці забезпечення митної безпеки можна виділити три складові:

1) оцінку відповідності митних процедур міжнародним вимогам;

2) власну оцінку митними структурами їх відповідності національним правилам та економічним нормам з метою поліпшення своїх дій;

3) оцінку ступеня контролю рівня митної безпекоспроможності.

Припускається варіант перевірки й аналізу стану забезпечення митної безпеки як представниками митних органів інших регіонів, так і вповноваженими органами інспекційного контролю (рис. 2.5).

Аналіз якості визначення митних процедур та їх виконання забезпечить надійний контроль рівня безпеки, тобто реальний захист прав і інтересів вантажовласників, перевізників, пасажирів тощо.

Митна безпека повинна характеризуватися та аналізуватися за певними параметрами, згідно з якими розраховуватимуться показники по кожному з критеріїв оцінки стану митної безпеки [336].

Такими критеріями оцінки стану митної безпеки можуть служити:

- стан захищеності митних кордонів;
- частка внесених до Державного бюджету митними органами податків і зборів у загальному обсязі доходів бюджету;
- повнота внесення цієї частки;
- стан реалізації та застосування засобів митно-тарифного й нетарифного регулювання;
- простота організації міжнародної торгівлі;
- стан зміни стандартів управління;
- рівень оновлення інформаційних технологій;
- повнота митного оформлення та застосування митних процедур;
- стан урахування певних ризиків під час здійснення митного оформлення;
- параметри результатів контролю та врахування ризиків;
- стан визначення бази нарахування митних платежів;
- ставлення суспільства до митної служби;
- параметри товаро- та пасажиропотоку через митний кордон;
- стан транзитних перевезень територією країни;
- кількість і наповненість угод про співробітництво в митній справі;

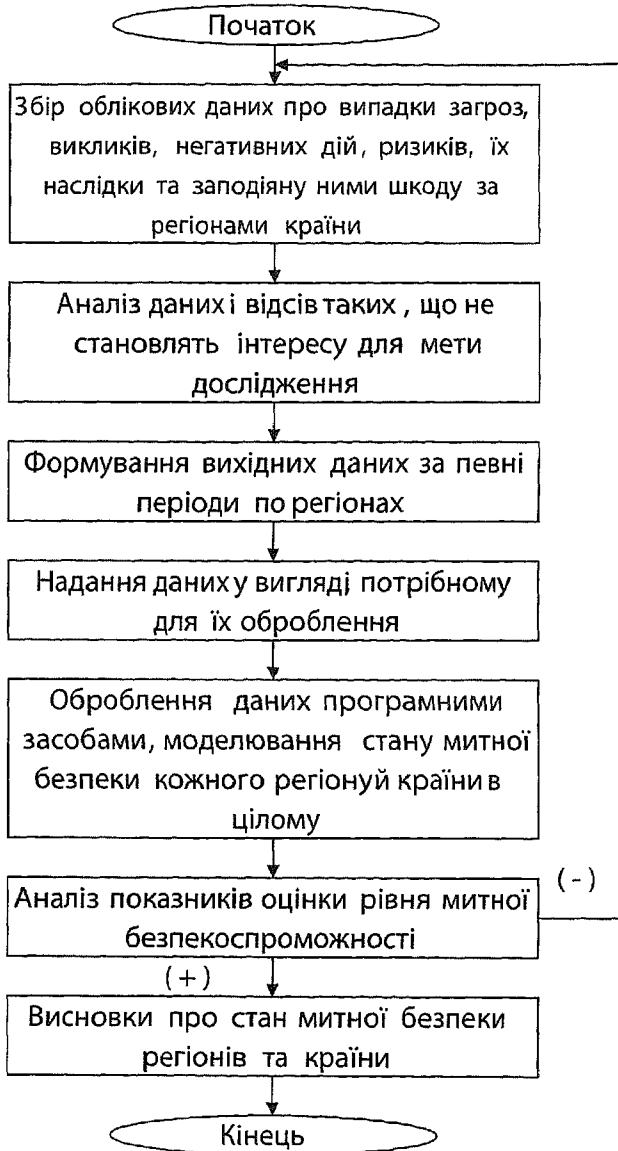

Рис. 2.5. Алгоритм проведення аналізу стану забезпечення митної безпеки

- параметри організації навчання й управління персоналом;
- рівень упровадження інновацій та використання сучасних технічних засобів;
- показники усуненої або недопущеної шкоди;
- стан реалізації заходів з протидії митному шахрайству;
- дієвість кампанії по зв'язках з громадськістю;
- дотримання стандартів поширення інформації;
- інші [370, 316].

Порогові значення показників кожного з критеріїв оцінки стану митної безпеки свідчатимуть про потенційні загрози ефективному провадженню митної справи, які існують у певний час.

Чітко визначивши складові оцінки діяльності митних органів з реалізації митної справи, можна визначити стан митної безпекоспроможності, яка досягається шляхом ефективного провадження митної справи в країні в цілому.

Ця оцінка може стати базою для розроблення заходів із забезпечення митної безпеки під час планування митною адміністрацією необхідних дій, як власних так і державних, та підготовки аналітичних матеріалів і пропозицій Урядові для коригування його діяльності.

Кількісне вимірювання рівня митної безпекоспроможності потребує використання великого комплексу індикаторів, які дають підстави для висновків щодо задоволення вищеперелічених критеріїв. Конкретний набір таких індикаторів повинен визначатися в ході економічного аналізу в рамках кожного з напрямів діяльності митної служби [316, 133].

З метою визначення критеріїв оцінки митної безпекоспроможності потрібно комплексно підійти до питання визнання ризиків як об'єктивної реальності та їх конкретизації.

Комплексність, багаторівневість і навіть багатомірність кількісного рівня митної безпеки можуть бути оцінені з використанням експертного методу прогнозування [51]. Безумовною перевагою експертних методів є те, що вони припускають використання інтуїції та досвіду висококласних

фахівців, учених, експертів, які на основі аналізу й синтезу різних напрямів знань та інформації можуть продукувати варіанти розвитку того чи іншого економічного явища.

Оцінка рівня митної безпекоспроможності може бути представлена якісними характеристиками та кількісними індикаторами.

Якісні характеристики рівня безпекоспроможності можуть бути представлені низкою показників або чинників, які впорядковуються в міру важливості чи за ступенем впливу цих характеристик на досліджуваний об'єкт. У нашому випадку, вважає автор, найбільш здійсненним і достовірним є метод рангових оцінок. Приваблює універсальність цього методу, який дає змогу одержувати результати в ситуаціях, що характеризуються відсутністю повної інформації, та проводити оцінювання за наявності показників різної природи.

Цей метод поєднується з методами економіко-математичного моделювання й визнана найефективнішою для розроблення прогнозів соціально-економічного розвитку [231, С. 346].

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Діяльність митної служби України із забезпечення митної безпеки

Законодавство України з питань митної справи складається з Конституції України, Митного кодексу України, Законів України та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, виданих на основі й на виконання Конституції України.

Специфіка митних органів як складової сектору безпеки держави визначається насамперед Митним кодексом України та Положенням про Державну митну службу України.

Використання системного підходу до концептуальних основ організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки дає можливість здійснити аналіз митної системи й типової схеми її діяльності. В основі лежить проста ідея, тому що будь-яка економічна діяльність може бути представлена як цілісна система використання ресурсів, отриманих внаслідок управлінських рішень. Такий системний підхід відображає динамічну природу всієї діяльності економічних суб'єктів і дає можливість описати її в техніко-економічних термінах і показниках.

Діючу структуру митної служби України визначено Митним кодексом України. Її можна представити у вигляді схеми (рис. 3.1).

Представлення структури митної системи в такому графічному вигляді забезпечує логічно пов'язаний контекст для розуміння як її природи й завдань для використання методів аналізу, так і оцінки отриманих результатів. Більше того, системний підхід слугує вступом до управлінського моделювання та підвищує властивість бачити й оцінювати корінні аспекти економічного аналізу системи.

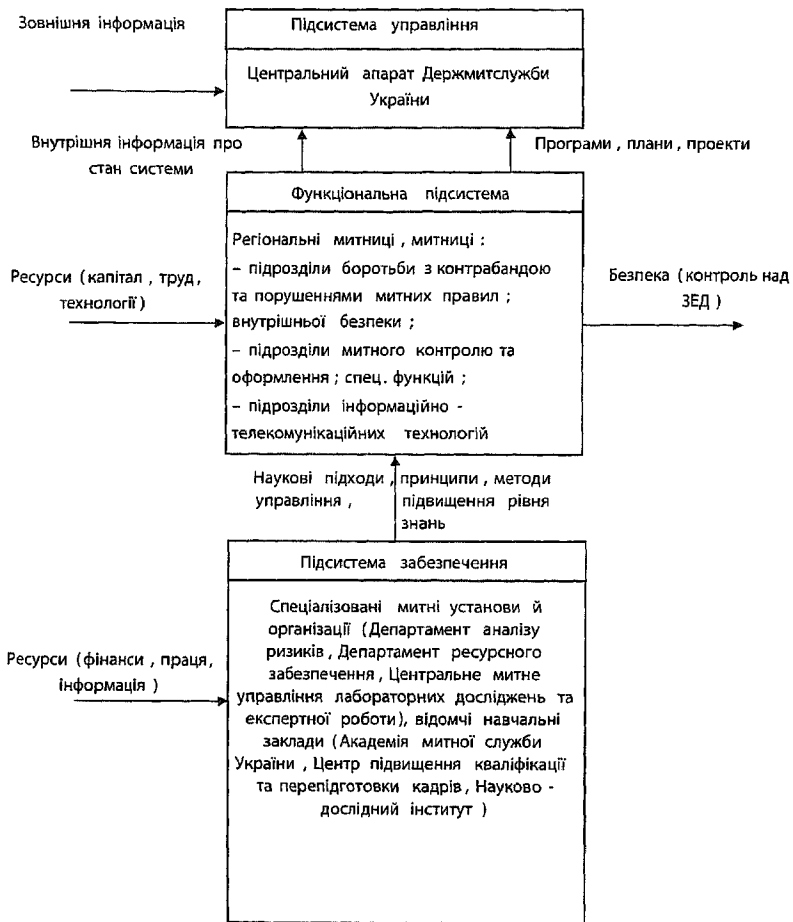

Рис. 3.1. Схема управління митної системи.

Відповідно до ст. 3 Митного кодексу України організує й забезпечує здійснення митної справи та координує діяльність спеціально вповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи Кабінет Міністрів України.

Безпосереднє керівництво митною справою покладається на спеціально вповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи – Державну митну службу України.

Функціональну структуру митної служби України складають структурні підрозділи, які в межах покладених на них завдань безпосередньо здійснюють митну справу та реалізують митну політику держави [38].

За станом на 01.01.08 у системі митних органів України діяло 3 регіональні митниці, 44 митниці, 153 митні пости, 8 спеціалізованих митних установ та організацій. Митники працюють у 217 міжнародних і міждержавних пунктах пропуску, у тому числі 109 автомобільних.

Штатну чисельність митної служби встановлює Кабінет Міністрів України за поданням Голови Державної митної служби України, погодженим з Міністерством фінансів України. У 2009 році постановою Кабінету Міністрів від 13.05.09 №464 затверджено чисельність працівників митних органів у кількості 17759 [428].

Добір працівників до митних органів, спеціалізованих митних установ і організацій здійснюється відповідно до вимог указів та розпоряджень Президента України, рішень Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, рішень колегії та наказів Держмитслужби України з кадрових питань. У межах кадрової роботи основні зусилля Держмитслужби України спрямовуються на вдосконалення роботи з кадрами, профілактику правопорушень з боку працівників митних органів і забезпечення митної служби кваліфікованим, професійним й досвідченим персоналом.

Для забезпечення митних органів кваліфікованими кадрами відповідно до Указу Президента України від 23.03.98 №216/98 створено національну систему підготов-

ки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців митної служби, яка забезпечує:

- підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів;
- підготовку фахівців з митної справи з вищою освітою;
- перепідготовку й підвищення кваліфікації працівників митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій;
- стажування молодих спеціалістів, новоприйнятих працівників, кадрового резерву, допомогу в самостійному навчанні посадових осіб митної служби України.

У митній службі України визначено порядок проведення іспиту кандидатів на заміщення вакантних осіб (наказ Держмитслужби від 18.10.02 №590). Посадові особи митної служби України підлягають проходженню атестації, порядок проведення якої визначається постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.02 №1984.

Щороку Держмитслужба аналізує якісний склад митних органів, вивчаються потреби у фахівцях на поточний рік і на перспективу (5 років).

З метою оптимізації існуючої системи підготовки фахівців для митної системи затверджено Концепцію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб Державної митної служби України на 2005 – 2010 роки (наказ Держмитслужби України від 28.01.05 №60).

Основними завданнями підрозділів, що безпосередньо здійснюють митний контроль і митне оформлення товарів, є здійснення в зоні діяльності митниці митного контролю та митного оформлення товарів, предметів і транспортних засобів відповідно до всіх митних режимів у межах зовнішньоекономічних операцій; забезпечення контролю за дотримання суб'єктами ЗЕД законодавства з питань митної справи; безпосереднє виявлення митних правопорушень. Основними завданнями підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил є: забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту економічних інтересів держави; боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил; організація й проведення заходів з виявлення, розкриття та припинення порушень

митного законодавства; розроблення, організація й проведення заходів для попередження незаконного переміщення через митний кордон України товарів, валюти, історичних і культурних цінностей, зброї та боєприпасів, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; здійснення провадження в справах про порушення митних правил, дізнання в кримінальних справах про контрабанду й безумовне забезпечення законності при цьому тощо.

У зв'язку із затвердженням нової структури центрального апарату Державної митної служби України у вересні 2008 року Голова Служби підписав наказ № 1060 про затвердження основних функцій структурних підрозділів Державної митної служби України [437], яким уперше ці функції були визначені та розподілені між структурними підрозділами центрального апарату Держмитслужби, а подвійні функції були ліквідовані, так само усунуено відсутність відповідальності за виконання окремих функцій.

Взаємовідносини в системі митних органів України ґрунтуються на поєднанні централізації й децентралізації. Кожний нижчий по вертикалі орган підпорядковується вищому. При цьому централізоване управління діяльністю митних органів гармонійно доповнюється прямим підпорядкуванням окремих митних органів та їх структурних підрозділів безпосередньо Державній митній службі.

Митна система являє собою розгалужену мережу митних органів, пише Є.Додін [111], яких наділено державно-владними повноваженнями, і мережу організацій та навчальних закладів, що входять до структури митної системи. Виділення митної системи у окрему гілку державної виконавчої влади зумовлено не тільки специфічністю виконуваних нею завдань – митного контролю й митного оформлення товарів, предметів і транспортних засобів, що переміщуються через державний кордон України, – а, головним чином, обсягом і змістом функцій, реалізовуваних системою для виконання цих завдань.

Крім того, слід відзначити, що серед пріоритетних напрямів, незмінних у часі, ті, що стосуються виконання державних завдань:

- виконання завдань, визначених Державним бюджетом України;
- спрощення та модернізація митних процедур на кордонах і всередині держави;
- розроблення українського митного законодавства, що відповідає міжнародним стандартам і стандартам ЄС та забезпечує імплементацію в Україні міжнародних стандартів з питань митної справи.

Суть здійснюваних у нашій країні реформ господарського механізму з урахуванням зовнішньоекономічної складової полягає в переході до більш високоефективного використання економічних методів і моделей.

Існуюче поширене використання адміністрування пояснюється низкою суб'єктивних причин. Орієнтування на адміністративні, а не економічні методи протягом тривалого періоду призвело до того, що вони стали базою формування постанов, інструкцій, наказів, і багато положень, що містяться в рішеннях останніх років, можуть бути виконані лише на основі адміністративного примусу.

Заміна адміністративного примусу економічною заінтересованістю потребує зміни форм організації служби. Головним двигуном і наріжним каменем удосконалення системи повинен стати рівень митної безпекоспроможності, який визначить досягнення лідерської планки.

Сучасна система зовнішньоекономічного примусу має в митній системі свої особливості:

1. Митна служба є державною монополією, що володіє практично всіма важелями й ресурсами реалізації митної справи, потужностями з пропуску вантажів, людей, транспортних засобів через державний кордон. Наслідком цього є відсутність змагання за задоволення потреб споживачів, стримування прогресу в митних технологіях.

2. Результат бюрократизації – велика армія працівників митної служби; недостатнє використання потенціалу управління на основі аналізу ризикових ситуацій.

3. Митні тарифи не завжди виходять із суспільно необхідних витрат і політики захисту вітчизняних товаровиробників, строків виконання митних процедур та умов митної служби, що призводить до деформації попиту на законні митні операції. У багатьох випадках товари, що суттєво різняться за якістю та витратами, мають однакові митні тарифи.

4. Практичне обмеження вивезення та ввезення товарів (у тому числі ліцензування й квотування, сертифікація, різні заборони на ввезення товарів тощо) можливе лише за умови мотивованого добросовісного контролю за здійсненням цих операцій з боку митної служби.

5. Під час адміністрування ланок митної служби не повною мірою враховуються інтереси їх членів і можливості впливу на кінцеві результати. Це стосується, наприклад, коштів, що держава отримує за результатами боротьби з порушеннями митних правил і які можна було б використувати з метою заохочення працівників митної служби та для розвитку митної системи.

Кожна з названих особливостей, навіть окремо, може забезпечити пріоритет адміністративних методів управління в митній організації. Для того щоб здійснити перехід до економічних методів, потрібна перебудова механізму забезпечення митної безпеки, а також удосконалення економічних відносин з країнами – учасниками міжнародної торгівлі.

Митна служба для ліквідування примусового адміністрування повинна мати три точки опори:

- право на реалізацію митної справи;
- право на отримання інформації для здійснення попереджувальних та захисних дій;
- право на перевірку достовірності заявленої інформації після завершення митного оформлення.

Це сприятиме значному спрощенню та прискоренню процедур митного контролю на основі партнерської довіри між митницею й суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності як при митному оформленні, так і після його завершення [309, 311, 312].

Сьогодні митна служба має можливість тільки реалізувати митну справу.

Оперативно-розшукова діяльність. У розділі 1 «Митні правопорушення. Розслідування та встановлення митних правопорушень» додатка III до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотської конвенції) [447] визначено стандартне правило, згідно з яким національне законодавство визначає умови, за яких митна служба правомочна:

- оглядати товари та транспортні засоби;
- вимагати пред'явлення документів або листування;
- вимагати доступу до комп'ютерних баз даних;
- проводити обшук осіб і приміщень;
- добувати докази.

Ці функції митна служба може виконувати тільки за наявності права реалізувати оперативно-розшукову діяльність. Для цього потрібно внести зміни та доповнення до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у частині визначення Держмитслужби суб'єктом реалізації ОРД. У Верховній Раді України зареєстровано проект Закону від 12.11.08 №3359 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил». Мета Закону – посилення адміністративної відповідальності за контрабанду та інші порушення митних правил, а також розширення повноважень митних органів. Для реалізації цієї мети пропонується: нова редакція ст. 201 Кримінального кодексу України, де кримінальна відповідальність за вчинення контрабанди передбачається лише в разі незаконного переміщення через митний кордон України предметів, вилучених з цивільного обігу; посилення адміністративної відповідальності за порушення митних правил шляхом унесення змін до чинних статей 351, 352, 354, 355 Митного кодексу України; надання митним органам повноважень слідчих органів і органів, що ведуть боротьбу з корупцією, з унесенням відповідних змін до Кримінально-процесуального кодексу України, Законів України «Про оперативно-розшукову ді-

ьяльність», «Про боротьбу з корупцією», «Про судову експертизу».

Слід зауважити, що цей проект Закону є не першою спробою надати такі повноваження митній службі. Аналогічний проект уже розглядався Верховною Радою (проект від 01.03.01, реєстр. №5088), але не набрав під час голосування потрібної кількості голосів.

Постаудит. У розділі 6 «Митний контроль» додатка II до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур визначено стандартне правило, згідно з яким система митного контролю передбачає й контроль на основі методів аудиту. Сьогодні Держмитслужба виконує це правило на підставі національного законодавства, яке в основному адаптовано до умов Міжнародної конвенції про гармонізацію та спрощення митних процедур і відповідає її вимогам. Постаудит здійснюється шляхом проведення митними органами документальних перевірок платників податків. Під час таких перевірок перевіряється внутрішня фінансова, бухгалтерська та інша комерційна інформація підприємства в частині відповідності його діяльності вимогам митного законодавства, зокрема в частині забезпечення достовірності даних, заявлених у вантажній митній декларації (ВМД) під час митного оформлення товарів, а також обґрунтованості та законності отримання пільг зі сплати митних платежів, відповідності фактичного використання товару заявленому митному режимові тощо. Однак сьогодні Держмитслужба виконує згадане правило в умовах державного обмеження реалізації цієї функції: митники мають право проводити перевірки самостійно лише на підприємствах, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, тобто тільки на підприємствах – перших покупцях, які безпосередньо отримали імпорتنі товари. При потребі перевірити ланцюг продажу товарів Держмитслужба зобов'язана звертатися до Державної податкової служби для здійснення спільних перевірок за графіком податківців, що унеможливує проведення оперативних і конфіденційних перевірок.

Для переходу на економічні методи управління в митній службі потрібно посилити самостійність і економічну відповідальність митних ланок. Вони повинні підпорядковуватися не чиновникам, а законам, зобов'язані нести постійну економічну відповідальність за результати своєї діяльності перед:

- споживачами – за своєчасне виконання своїх обов'язків;
- вищими органами – за перерахування платежів до бюджету й використання бюджетних коштів за призначенням;
- власними колективами підрозділів митниць – за прозорі розподіл і використання коштів, які спрямовуються на заохочення та стимулювання працівників митних органів.

Посилення самостійності й економічної відповідальності митниць сприятиме раціоналізації ведення митної справи в разі виникнення потреби здійснення самоконтролю за перебігом митних операцій, обліку виконаних робіт.

Поява нової фази діяльності митних організацій викликана не тільки й не стільки внутрішніми обставинами, скільки економічними та політичними чинниками зовнішнього порядку. Підводячи монолітну економічну базу під діяльність митних служб, потрібно пам'ятати про вплив цілої низки нових міжнародних тенденцій.

Мета ефективного й швидкого руху товарів, капіталів, послуг і людей не може бути реалізована повністю лише силами митної служби України через прикордонні формальності, різницю в податкових режимах, адміністративних умовах, технічних, санітарних, економічних нормах і стандартах нашої держави та інших країн.

Ретельний економічний аналіз стану забезпечення митної безпеки дасть змогу поставити сміливе, хоча й не просте, завдання переведення на економічний фундамент діяльності митної системи й відповідної перебудови цієї системи. Слід ще раз підкреслити, що такий рух, як вважає автор цього дослідження, буде багато в чому зумовлений тенденціями міжнародних господарських умов.

У цілому у відносинах з іншими країнами-партнерами слід виділити три основні моменти. По-перше, надання в

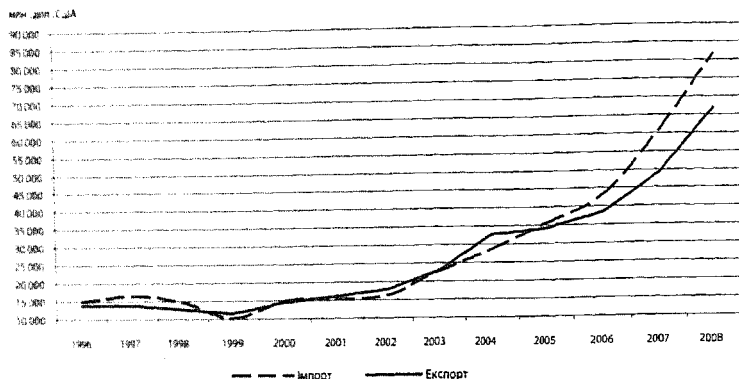

Рис. 3.2. Динаміка експорту-імпорту товарів, млн. дол. США

митній діяльності переваги створенню внутрішнього ринку. По-друге, установлення необхідної рівноваги переваг і зобов'язань. По-третє, поглиблення торгово-економічних зв'язків, яке не повинно ставити під загрозу національні інтереси.

Оскільки діяльність Державної митної служби безпосередньо пов'язана із зовнішньоекономічною активністю підприємств України й залежить від неї, доцільно розглянути результати зовнішньоекономічної діяльності підприємств, що дасть змогу побачити перспективи діяльності митних органів.

За даними Держмитслужби [97], у 2008 році зовнішньоторговельний обіг України становив 148 668 млн. дол. США, у тому числі експорт – 66 967 млн. дол. США, імпорту – 81 701 млн. дол. США. Порівняно із січнем-груднем 2007 року зростання зовнішньоторговельного обігу становить 35%, при цьому імпорту зріс на 34%; експорт – на 36%. Сальдо зовнішньоторговельного балансу негативне й становить (-) 14 735 млн. дол. США.

Обсяг зовнішньоторговельних операцій постійно зростає. Порівняно з 2007 роком приріст експорту склав 36%, імпорту – 34%, що свідчить про активізацію зовнішньоторговельних зв'язків України з країнами світу (рис. 3.2).

Товарна структура зовнішньої торгівлі, за даними митних органів, виглядає таким чином (табл. 3.1) [100].

Як видно з таблиці, у структурі експорту України традиційно переважають недорогоцінні метали та продукція з них (41,3%), мінеральні продукти (10,5%), механічне й електричне обладнання (9,5%), хімічна продукція (7,5%), транспортні засоби та шляхове обладнання (6,5%).

У структурі імпорту найбільшу питому вагу займають: мінеральні продукти (27,0%), механічне й електричне обладнання (16,4%), транспортні засоби та шляхове обладнання (14,8%), хімічна продукція (8,5%), недорогоцінні метали та продукція з них (7,8%).

Основу товарної структури імпортованих операцій України у 2008 році становлять товари таких галузевих груп: товари 84–90 груп за УКТЗЕД (машини, устаткування, обладнання, транспортні засоби тощо), частка яких становить 32% загального обсягу імпорту України; 27 групи (паливно-енергетичні матеріали) – 18%; 28–40 груп (продукція хімічної промисловості) – 14%; 72–83 груп (метали та вироби з них) – 8%; 1–24 груп (продовольчі товари, сільськогосподарська продукція) – 8%.

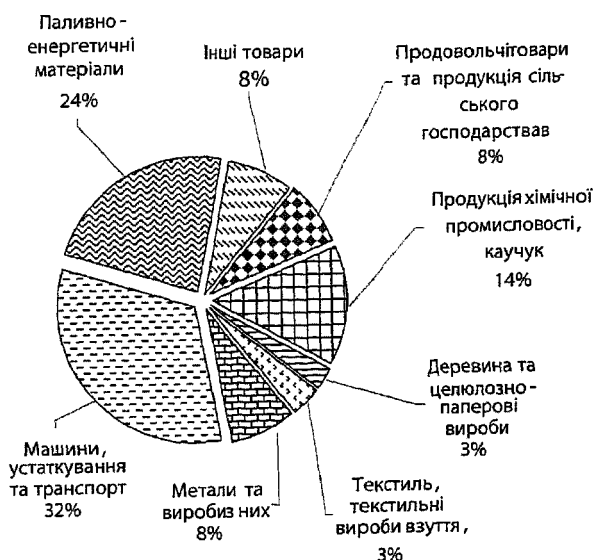

Рис. 3.3. Товарна структура імпортованих операцій України у 2008 р.

Таблиця 3.1. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2008 році

	Експорт		Імпорт		У % до загального обсягу	У % до загального обсягу
	Тис. дол. США	У % до 2007 р.	Тис. дол. США	У % до 2007 р.		
Усього	66 966 915	1,359	81 701 439	1,343	100,0	100,0
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	783 396	1,052	1 702 240	2,207	2,1	2,1
II. Продукти рослинного походження	5 577 561	3,231	1 462 586	1,700	1,8	1,8
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	1 945 834	1,133	612 935	1,579	0,8	0,8
IV. Готові харчові продукти	2 524 364	1,205	2 679 526	1,293	3,3	3,3
V. Мінеральні продукти	7 046 368	1,648	22 088 002	1,241	27,0	27,0
У т.ч. електроенергія	468 857	1,214	72 524	98,184	0,1	0,1
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	5 045 575	1,243	6 959 992	1,309	8,5	8,5
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	997 711	1,011	4 477 326	1,312	5,5	5,5
VIII. Шкіряна й хутряна сировина та вироби з неї	359 519	0,911	232 474	1,458	0,3	0,3
IX. Деревина й вироби з деревини	801 172	0,968	545 802	1,457	0,7	0,7
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	874 318	1,139	1 835 478	1,205	2,2	2,2
XI. Текстиль та вироби з текстилю	984 581	0,994	2 099 426	1,412	2,6	2,6
XII. Взуття, головні убори, парасольки	178 098	1,198	531 134	2,438	0,7	0,7
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла	454 822	1,268	1 276 616	1,287	1,6	1,6

Код і назва товару згідно з УКТЗЕД	Експорт				Імпорт			
	Тис. дол. США	У % до 2007 р.	У % до загального обсягу	Тис. дол. США	У % до 2007 р.	У % до загального обсягу		
XIV. Дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них	146 884	0,987	0,2	1 032 109	3,834	1,3		
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	27 633 591	1,329	41,3	6 390 623	1,347	7,8		
XVI. Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення й звуку	6 363 579	1,279	9,5	13 409 236	1,269	16,4		
XVII. Транспортні засоби та шляхове обладнання	4 324 102	1,309	6,5	12 092 416	1,472	14,8		
XVIII. Прилади й апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти	242 908	1,193	0,4	1 222 875	1,213	1,5		
XX. Різні товари й вироби	681 809	0,918	1,0	1 046 530	1,586	1,3		
XXI. 97 Вироби мистецтва	723	0,337	0,0	4 112	1,156	0,0		

Оснoву товарної структури експортних операцій України у 2008 році становлять товари 72–83 груп за УКТЗЕД (метали й вироби з них) – 42% загального обсягу експорту України; 84–90 груп (машини, устаткування тощо) – 16%; 1–24 груп (продовольча й сільськогосподарська продукція) – 16%; 28–40 груп (продукція хімічної промисловості) – 9% та 27 групи (паливно-енергетичні матеріали) – 6%; в цілому сумарна питома вага зазначених товарів становить 89% обсягу загального експорту.

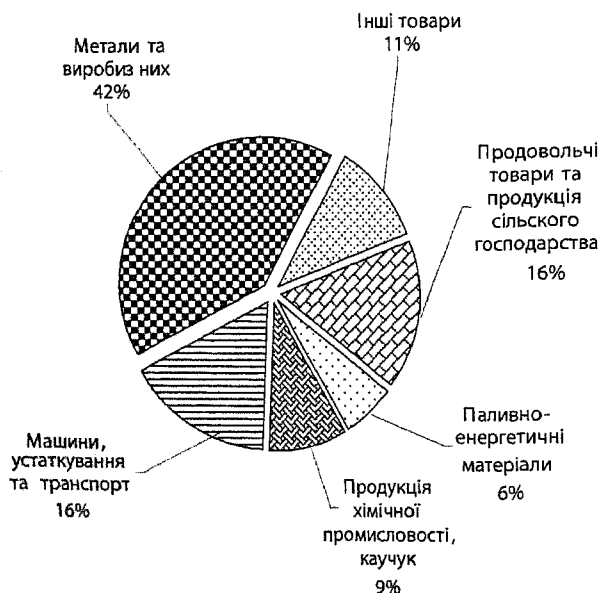

Рис. 3.4. Товарна структура експортних операцій України у 2008 р.

Географічну структуру зовнішньої торгівлі товарами за основними країнами-партнерами наведено в табл. 3.2.

Основними торговельними партнерами України залишаються країни СНД (частка в експорті – 36%, в імпорті – 37%), зокрема Російська Федерація, на частку якої припадає 24% як експорту, так і імпорту. Причому обсяг зовнішньоекономічних операцій постійно зростає. Значний обсяг зовнішньоторговельних операцій – з Казахстаном та Білоруссю.

На частку інших країн світу припадає 64% експортних операцій та 63% імпорتنних. Серед цих країн особливо слід виділити Туреччину, на частку якої припадає 7% експорту, причому зовнішньоторговельне сальдо є позитивним, що дає можливість віднести цю країну до найважливіших перспективних торговельних партнерів України.

Протягом 2008 року найбільшими торговельними партнерами (крім Росії та Німеччини) за імпортом є Китай – 7%; Польща – 5%; Білорусь, Казахстан та Японія – по 3% загального обсягу імпорту; за експортом – Туреччина – 7%; Італія – 4%; Білорусь, Казахстан і Польща – по 3%.

Дані щодо експорту-імпорту товарів за регіонами України наведено в табл. 3.3.

Результати аналізу показали, що обсяг експорту зростає майже по всіх регіонах України, крім Івано-Франківської та Львівської областей (падіння до 2007 року відповідно на 24% та 1%). Найбільший приріст спостерігається в Миколаївській області (98% до 2007 р.), АР Крим (90%), Одеській області (76%). Найменший приріст обсягу експорту спостерігається в Житомирській (3%), Чернівецькій (7%), Вінницькій та Полтавській (по 9%) областях.

Найбільший приріст обсягу імпорту спостерігається в Тернопільській області (удвічі). Також високий приріст у м. Севастополі (85%), Херсонській (79%) та Львівській (76%) областях. Разом з тим в Івано-Франківській області спостерігається спад імпорту на 8%.

Слід також відзначити, що по 13 областях і Києву спостерігається від'ємне зовнішньоторговельне сальдо.

У 2008 р. у структурі експорту найбільшу вагу мають Київ (10%), Донецька (20%), Дніпропетровська та Одеська (по 14%), Запорізька (9%) і Миколаївська (5%) області.

У структурі імпорту найбільша частка припадає на Київ (43%), Дніпропетровську (10%), Одеську (8%), Донецьку та Київську (по 6%) області.

З наведених даних можна зробити висновки про те, що найбільшу роль в активізації зовнішньоекономічної діяльності відіграють промислово розвинуті регіони [500] та Київ як бізнесовий і фінансовий центр країни. Це по-

вною мірою відповідає даним товарної структури експорту та імпорту, адже основні виробники металів і металопродукції, обладнання, мінеральних продуктів, хімічної продукції, транспортних засобів та шляхового обладнання територіально розташовані в східних і південних областях.

Слід також зауважити, що від'ємне зовнішньоторговецьке сальдо по країні спостерігається саме завдяки суттєвому перебільшенню імпорту над експортом по Києву (– 28 649 млн. дол. США).

Динаміку показників ЗЕД по регіонах України представлено в табл. 3.4.

Структуру експорту та імпорту у 2008 р. по регіонах України представлено на рисунках 3.5 і 3.6.

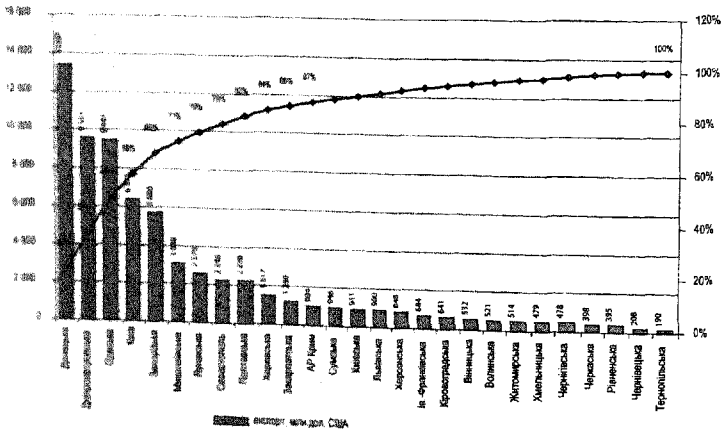

Рис. 3.5. Структура експорту у 2008 р. по регіонах

Таблиця 3.2
 Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами у 2008 році
 (за основними країнами)

Країна	Експорт		Імпорт		Сальдо
	Тис. дол. США	У % до 2007 р.	Тис. дол. США	У % до 2007 р.	
Усього	66 966 915	1,359	81 701 439	1,343	-14 734 525
Країни СНД	23 798 689	1,280	30 086 484	1,153	-6 287 795
Білорусь	2 105 611	1,349	2 809 537	1,947	-703 926
Казахстан	1 832 515	1,278	2 435 393	1,484	-602 878
Російська Федерація	15 707 471	1,243	19 298 410	1,132	-3 590 939
Європа	19 716 841	1,335	30 289 471	1,326	-10 572 630
Італія	2 911 820	1,089	2 356 785	1,321	555 035
Німеччина	1 834 821	1,116	6 922 890	1,192	-5 088 069
Польща	2 328 536	1,423	4 111 260	1,425	-1 782 724
Угорщина	1 366 595	1,107	1 256 490	1,013	110 105
Азія	15 273 284	1,474	15 215 853	1,712	57 431
Туреччина	4 633 128	1,270	1 904 581	2,014	2 728 547
Африка	3 901 028	1,397	1 533 393	2,334	2 367 634
Америка	4 139 030	1,545	4 144 387	1,866	-5 357
США	1 945 078	1,845	2 771 770	2,016	-826 692
Австралія й Океанія	66 650	4,244	431 019	3,362	-364 368
Інші	71 393	1,201	212	48,884	71 181

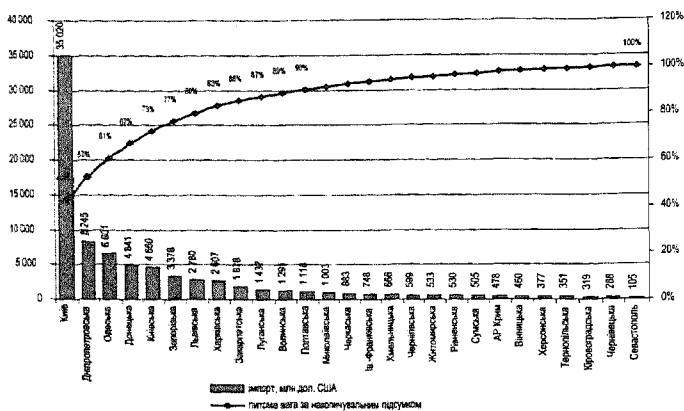

Рис. 3.6. Структура імпорту у 2008 р. по регіонах

Структуру експорту та імпорту у 2007 р. по регіонах України представлено на рисунках 3.7 і 3.8.

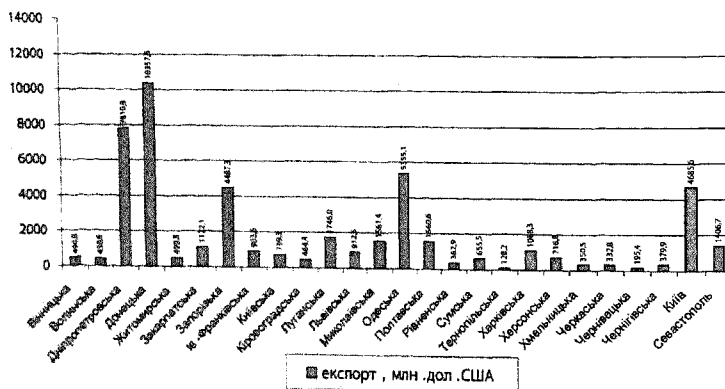

Рис. 3.7. Структура експорту у 2007 р. по регіонах

Таблиця 3.3
Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України, млн. дол. США
(Обсяги імпорту зазначено з урахуванням нерозподіленої за регіонами частини нафти, природного газу та електроенергії)

Регіон, область	2006 р.			2007 р.			2008 р.		
	експорт	імпорт	сальдо	експорт	імпорт	сальдо	експорт	імпорт	сальдо
Україна	38 418,5	40 424,0	-2 005,5	49 262,0	60 836,5	-11 574,5	66 966,9	81 701,4	-14 734,5
АР Крим	490,4	230,9	259,5	518,1	274,3	243,8	984,4	477,5	506,9
Вінницька	380,8	321,6	59,2	490,8	324,4	166,4	532,5	460,3	72,2
Волинська	292,0	645,6	-353,6	430,6	921,9	-491,3	520,6	1 291,3	-770,8
Дніпропетровська	5 842,1	3 723,2	2 118,9	7 810,8	5 000,9	2 809,9	9 551,2	8 244,9	1 306,3
Донецька	8 153,2	2 900,6	5 252,6	10 357,6	3 899,1	6 458,5	13 397,2	4 841,0	8 556,2
Житомирська	316,0	204,4	111,6	499,3	365,2	134,1	513,8	532,7	-18,9
Закарпатська	703,5	952,1	-248,6	1 122,1	1 523,0	-401,0	1 230,1	1 878,1	-648,0
Запорізька	3 101,0	2 084,1	1 016,9	4 487,3	3 000,5	1 486,8	5 685,8	3 378,0	2 307,8
Ів.-Франківська	792,2	737,9	54,3	903,6	811,9	91,7	684,3	747,8	-63,4
Київська	599,7	1 950,6	-1 350,9	739,3	3 225,1	-2 485,8	911,2	4 659,5	-3 748,3
Кіровоградська	322,2	104,2	218,0	464,4	202,6	261,7	640,5	318,6	321,9
Луганська	1 216,6	687,6	529,0	1 746,0	1 242,8	503,2	2 574,9	1 437,3	1 137,7

Таблиця 3.3 (продовження)

Регіон, область	2006 р.			2007 р.			2008 р.		
	експорт	імпорт	сальдо	експорт	імпорт	сальдо	експорт	імпорт	сальдо
Львівська	672,7	1 120,2	-447,5	912,5	1 581,4	-668,9	899,8	2 779,6	-1 879,8
Миколаївська	1 366,3	456,0	910,3	1 561,4	633,1	928,3	3 087,8	1 003,1	2 084,7
Одеська	4 511,6	1 984,5	2 527,1	5 355,1	3 994,6	1 360,5	9 447,4	6 601,3	2 846,1
Полтавська	1 075,6	632,7	442,9	1 560,6	868,4	692,2	2 235,9	1 118,4	1 117,6
Рівненська	274,3	458,2	-183,9	362,9	345,9	17,0	394,8	529,9	-135,1
Сумська	506,3	277,4	228,9	655,5	354,5	301,0	946,0	504,7	441,3
Тернопільська	100,3	118,4	-18,1	128,2	173,8	-45,6	190,0	351,4	-161,5
Харківська	814,6	1 936,6	-1 122,0	1 088,3	2 341,4	-1 253,1	1 516,7	2 607,2	-1 090,5
Херсонська	565,3	151,4	413,9	716,8	210,9	505,9	847,5	377,1	470,4
Хмельницька	238,2	287,8	-49,6	350,5	428,4	-77,9	478,8	666,4	-187,6
Черкаська	236,5	398,1	-161,6	332,8	682,6	-349,8	397,9	882,6	-484,7
Чернівецька	127,8	171,4	-43,6	195,4	174,5	20,9	208,3	288,4	-80,1
Чернігівська	304,2	260,3	43,9	379,9	402,5	-22,6	478,5	599,3	-120,8
Київ	4 367,0	17 573,0	-13 206,0	4 685,6	27 796,0	-23 110,4	6 371,1	35 020,0	-28 648,9
Севастополь	1 048,0	55,2	992,8	1 406,7	56,7	1 349,9	2 240,0	105,1	2 134,9

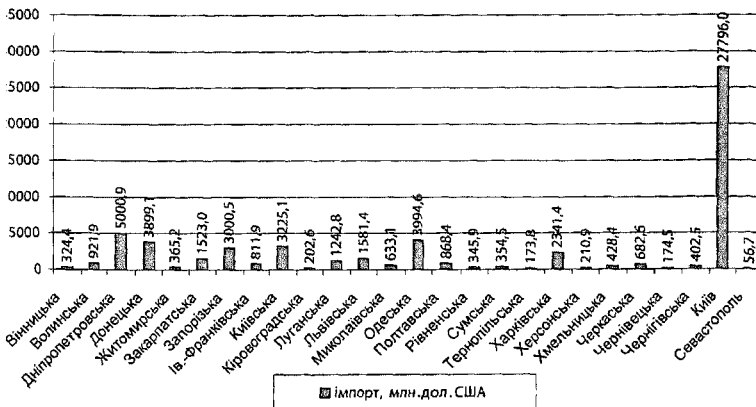

Рис. 3.8. Структура імпорту у 2007 р. по регіонах

Митна діяльність має важливу особливість – впливає на активність зовнішньоекономічної діяльності, і, якщо в ЗЕД починають переважати пасивні форми адаптації до світової економіки над активними, це слід сприймати як неефективну діяльність усіх суб'єктів ЗЕД, і особливо митної служби. При порушеннях рівноваги в експортно-імпортних операціях виникає потреба вивчити проблему з точки зору зміни негативної ситуації.

Висвітлення митних проблем у спеціальній літературі в основному зводиться до констатації фактів, що свідчать про перевантаженість та інші проблеми митниць. Незважаючи на змістовий потенціал, накопичений наукою в цій галузі, проблеми збалансованого розвитку митної справи, забезпечення митної безпеки ще далекі від вирішення.

З метою визначення стану й перспектив зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаних з митною справою, потрібно провести ретроспективний аналіз і оцінювання найважливіших організаційно-економічних проблем діючого національного митного комплексу.

Протягом 2007–2008 рр. керівництво Держмитслужби головні зусилля зосереджувало на забезпеченні вчасного та якісного виконання митною службою її основних завдань, актів і доручень Президента України, Кабінету Мі-

Таблиця 3.4
Динаміка (темпи росту) показників ЗЕД по регіонах України

Регіон	2004 р.		2007 р.		2008 р.					
	млн дол.	млн дол.	млн дол.	млн дол.	млн дол.	млн дол.				
Україна	1,121	1,246	3,595	1,282	1,505	5,771	1,343	1,359	1,741	1,273
АР Крим	0,976	1,37	0,905	1,056	1,188	0,940	1,900	1,741	1,419	2,079
Вінницька	0,961	1,118	0,601	1,289	1,009	2,810	1,085	1,401	1,419	0,434
Волинська	0,974	1,476	1,973	1,475	1,428	1,389	1,209	1,401	1,401	1,569
Дніпропетровська	1,220	1,359	1,056	1,337	1,343	1,326	1,223	1,649	1,649	0,465
Донецька	1,106	1,122	1,042	1,270	1,344	1,230	1,293	1,242	1,242	1,325
Житомирська	1,307	1,115	1,296	1,580	1,787	1,201	1,029	1,459	1,459	-0,141
Закарпатська	1,194	1,387	2,052	1,595	1,600	1,613	1,096	1,233	1,233	1,616
Запорізька	1,191	1,235	1,067	1,447	1,440	1,462	1,267	1,126	1,126	1,552
Ів.-Франківська	1,033	1,286	0,611	1,141	1,100	1,688	0,757	0,921	0,921	-0,692
Київська	1,129	1,297	1,358	1,233	1,653	1,840	1,232	1,445	1,445	1,508
Кіровоградська	1,356	1,064	0,937	1,441	1,945	1,201	1,379	1,572	1,572	1,230
Луганська	1,264	1,278	1,426	1,435	1,807	0,951	1,475	1,157	1,157	2,261

Таблиця 3.4 (продовження)

Регіон, область	2006 р.		2007 р.		2008 р.				
	експорт	імпорт	сальдо	експорт	імпорт	сальдо	експорт	імпорт	сальдо
Львівська	1,252	1,196	1,003	1,356	1,412	1,495	0,986	1,758	2,810
Миколаївська	1,070	0,97	1,481	1,143	1,388	1,020	1,978	1,584	2,246
Одеська	1,076	1,26	2,193	1,187	2,013	0,538	1,764	1,653	2,092
Полтавська	1,011	1,183	0,916	1,451	1,373	1,563	1,433	1,288	1,615
Рівненська	1,449	1,539	2,659	1,323	0,755	-0,093	1,088	1,532	-7,933
Сумська	0,861	1,103	0,724	1,295	1,278	1,315	1,443	1,424	1,466
Тернопільська	1,073	1,238	1,887	1,278	1,468	2,523	1,482	2,022	3,539
Харківська	1,123	1,364	1,502	1,336	1,209	1,117	1,394	1,114	0,870
Херсонська	1,221	1,512	0,7	1,268	1,393	1,222	1,182	1,788	0,930
Хмельницька	1,301	1,055	0,758	1,471	1,488	1,572	1,366	1,556	2,409
Черкаська	0,799	1,284	2,917	1,407	1,715	2,165	1,196	1,293	1,386
Чернівецька	1,224	1,059	0,998	1,529	1,018	-0,479	1,066	1,653	-3,833
Чернігівська	1,213	1,054	13,921	1,249	1,546	-0,515	1,259	1,489	5,349
Київ	1,009	1,336	1,513	1,073	1,582	1,750	1,360	1,260	1,240
Севастополь	1,903	1,187	1,382	1,342	1,028	1,360	1,592	1,852	1,582

ністрів України. Зокрема, щодо наповнення Держбюджету України; розроблення сучасного митного законодавства та імплементації міжнародних стандартів і стандартів Євросоюзу; забезпечення комплексного контролю за додержанням митного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами; удосконалення механізму функціонування митної служби України; спрощення та модернізації митних процедур на кордоні й усередині держави; активізації участі Держмитслужби в роботі з оптимізації митно-тарифної та податкової політики держави; приведення діяльності митної служби, пов'язаної зі здійсненням процедур митного контролю, митного оформлення, з відверненням, виявленням, розкриттям та попередженням порушень законодавства з питань митної справи, у відповідність до визнаних Україною міжнародних стандартів; створення організаційно-правових передумов розгортання системної та результативної наукової діяльності в митній службі.

У ході реалізації визначених пріоритетів спостерігається зростання результатів діяльності Державної митної служби (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Основні показники діяльності митної служби України

(*з урахуванням кількості оформлень за деклараціями ТР80 ЦДМ, ТР80 УМВ та за книжками міжнародних дорожніх перевезень (книжки МДП))

Назва показника	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Товарообіг, млн. дол. США	69 769,9	81 682,2	110 098,4	148 668,3
у т.ч.:				
- експорт	34 215,9	38 418,5	49 262,0	66 966,9
- імпорт	35 554,0	43 263,7	60 836,5	81 701,4
у т. ч. обкладений:				
- митом	12 576,0	13 935,4	19 285,3	28 644,0
- акцизним збором	1 884,9	3 809,1	6 611,4	11 965,3
- ПДВ у грош. формі	20 921,4	29 039,5	38 933,3	73 605,8
Кількість суб'єктів, що здійснювали ЗЕД	34 048	34 418	34 320	36 421
Оформлено вантажів, млн. тонн	428,9	423,9	484,3	427,6

Назва показника	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
З них:				
– експорт	126,0	128,3	145,5	149,8
– імпорт	103,3	90,3	117,3	101,1
– транзит	199,6	205,3	221,4	176,7
Оформлено вантажних митних декларацій, тис. шт.	2 620,8	2 969,9	3 301,6	3 492,1
з них:				
– експорт	605,4	652,0	742,0	–54,8
– імпорт	869,1	1 034,2	1 135,9	127,9
– транзит	415,7	437,7	481,5	21,4
Активність переміщення через кордон				
Пропрямувало громадян, млн. осіб	73,4	77,1	84,0	87,6
з них: – з декларуванням	9,9	11,4	13,7	11,4
Пропущено транспортних засобів, млн. шт.	22,0	21,9	23,7	23,3

Протягом 2007 р. в умовах зростання обсягів зовнішньоторговельних операцій митними органами забезпечено безперебійне оформлення 483,3 млн. т вантажів, з них експортних – 145,5 млн. т, імпортних – 117,3 млн. т, транзитних – 221,4 млн. т. У середньому щодня оформлялося майже 1,4 млн. т вантажів, пропускалося близько 240 тис. громадян, 67 тис. транспортних засобів.

Порівняно з 2006 р. обсяги експорту товарів зросли на 10,8 млрд. дол. США (або на 28,2%), обсяги імпорту – на 17,6 млрд. дол. США (або на 40,6%) [97].

Протягом 2008 р. забезпечено безперебійне оформлення 427,6 млн. т вантажів, що на 12% (на 56,6 млн. т) менше, ніж у 2007 році. Обсяг експорту збільшився на 4% й становив 149,8 млн. т, обсяг імпорту зменшився на 14% – до 101,1 млн. т, обсяг транзиту знизився на 20% і становив 176,7 млн. т.

У середньому щодня оформлялося 1,2 млн. т вантажів, пропускалося 240 тис. громадян, близько 64 тис. транспортних засобів.

При цьому вартість експортованих товарів порівняно з 2007 р. зросла на 17,7 млрд. дол. США (на 35,9%), імпортованих – на 20,8 млрд. дол. США (на 34,3%).

Протягом 2008 р. до Державного бюджету України перераховано податки та збори на суму 96 млрд. 47,2 млн. грн., що на 41 млрд. 927,7 млн. грн. (на 77,5%) більше, ніж у попередньому році (таблиця 3.6).

Загальні обсяги перерахувань у 2008 р. порівняно з 2007 р. збільшилися:

- за ПДВ – на 39 278,9 млн. грн. (у 1,9 разу);
- за ввізним митом – на 2 337,4 млн. грн. (на 24%);
- за акцизним збором – на 877,6 млн. грн. (у 1,7 разу);
- за єдиним збором – на 34,3 млн. грн. (на 33%).

Зменшилися надходження за вивізним митом на 93,3 млн. грн. (на 32%) і митними зборами – на 569,5 млн. грн. (на 53%).

Таблиця 3.6

Стан із справляння митних платежів у розрізі податків та зборів, млн. грн.

Вид платежу	2007 рік	2008 рік	Різниця
ПДВ	41 699,8	80 978,7	+ 39 278,9
Акцизний збір	1 332,1	2 209,7	+ 877,6
Мито	9 880,5	12 124,6	+ 2 244,1
Митні збори	1 069,2	499,7	- 569,5
Єдиний збір	103,1	137,4	+ 34,3
Плата за митне оформлення	0	60,4	+ 60,4
Інші	34,8	36,7	+ 1,9
Разом	54 119,5	96 047,2	+ 41 927,7

Завдяки здійсненню заходів з посилення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів протягом 2008 р. додатково направлено до Держбюджету 3 349,4 млн. грн., що у 2,5 разу більше, ніж у попередньому році (1 318,6 млн. грн.).

Додаткові надходження до бюджету внаслідок посилення контролю за роботою з прийняття класифікаційних рішень становили 153,4 млн. грн., унаслідок здійснення

контролю за правильністю визначення країни походження товар – 42,7 млн. грн.

Якщо проаналізувати результати діяльності митної служби й хід її адаптації до глобалізації світової економіки, то можна констатувати, що реальні показники не відповідають, зокрема в частині збалансованості експортно-імпоротної діяльності, стратегічним показникам, визначеним у стратегічних програмних документах.

Стан митної діяльності не пов'язаний з потребами розвитку ЗЕД, що зумовлює необхідність створення нових адаптивних економічно розумних механізмів проведення митних операцій.

Доводиться визнати, що в Україні досі не вироблено цілісну ідеологію та чітку програму організаційно-економічних перетворень і послідовної системної діяльності митної служби в пріоритетному напрямі забезпечення безпеки країни. Митна служба докладала зусиль до перебудови структури управління й створення нових структур, однак ці зусилля були переважно стихійними, непослідовними й суперечливими, що відображало в цілому соціально-економічний клімат країни.

Забезпеченню митного оформлення зовнішньоторговельних операцій сприяла робота з удосконалення технологій митного контролю й митного оформлення, спрямована на прискорення та спрощення процедур митного оформлення товарів, що перетинають митний кордон України, при одночасному забезпеченні ефективного контролю за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами чинного законодавства України.

У 2007 р. затверджено План заходів Держмитслужби з імплементації Рамкових стандартів безпеки та спрощення міжнародної торгівлі. Урядом підтримано пропозиції Держмитслужби щодо впровадження положень Рамкових стандартів у діяльність митних органів України.

Верховною Радою України прийнято Закон, проект якого був розроблений Держмитслужбою, щодо надання права митному органу самостійно вирішувати питання про-

довження строку зберігання товарів і транспортних засобів на складі тимчасового зберігання або на складі організації – отримувача гуманітарної допомоги. Запровадження цієї норми сприятиме скороченню терміну розгляду заяв суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності щодо продовження термінів зберігання товарів і транспортних засобів на складах тимчасового зберігання, а також децентралізації процедури прийняття таких рішень.

Урядом затверджено розпорядження про організацію роботи державних контрольних органів за принципом «єдиного офіса», проект якого був розроблений Держмитслужбою.

Спільним наказом Держмитслужби, Міністерства охорони здоров'я та Мінприроди встановлено єдину форму обліку укомплектованості місць розташування підрозділів митних органів спеціалістами, які здійснюють контроль за принципом «єдиного офіса».

З 01.01.08 уведено форми бланків вантажної митної декларації, аналогічні формам бланків єдиного адміністративного документа, що відповідно до положень Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами (Інтерлакен, 1987 р.) застосовуються в Європейському Союзі й країнах Європейської асоціації вільної торгівлі (наказ Держмитслужби від 18.09.07 №768). Запровадження такого документа в Україні передбачено Угодою про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами й Україною.

Запроваджено нову Інструкцію про порядок заповнення вантажної митної декларації (наказ Держмитслужби від 07.11.07 №933), що визначає порядок заповнення вантажних митних декларацій на бланках єдиного адміністративного документа. Правила заповнення цих бланків приведені у відповідність до тих, що застосовуються в ЄС.

З 01.03.08 набрав чинності Порядок митного оформлення товарів, які переміщуються через митний кордон з використанням книжок (карнетів) А.Т.А. (наказ Держмитслужби від 17.12.08 №1058), на підставі якого митними органами розпочато здійснення митного оформлення това-

рів з використанням книжок А.Т.А. Карнет А.Т.А. є міжнародним документом, який використовується замість національних митних декларацій як належна гарантія сплати ввізних податків і зборів у разі виявлення порушень умов тимчасового ввезення або транзиту товарів.

Запровадження обігу книжок А.Т.А в Україні сприятиме розвитку виставкової діяльності шляхом використання визнаних у міжнародному співтоваристві документів для митного оформлення, забезпечить активнішу участь українських підприємств у міжнародних виставках.

Верховною Радою України прийнято Закон від 15.04.08 №273-VI «Про внесення змін до Закону України «Про Єдиний митний тариф», проект якого був розроблений Держмитслужбою.

Із запровадженням цього Закону України:

- створено рівні умови оподаткування цукрової продукції українського походження та походженням з інших країн і врегульовано питання оподаткування товарів українського походження за пільговими ставками ввізного мита;
- уведено оподаткування цукру та цукровмісних товарів українського походження, що ввозяться на митну територію України;
- приведено у відповідність до світової практики та до ст. 218 Митного кодексу України питання оподаткування товарів, вироблених на територіях, де запроваджено митний режим спеціальної митної зони;
- створено рівні умови оподаткування товарів, що вироблені з давальницької сировини іноземного замовника та реалізуються на митній території України без вивезення за кордон, і товарів, що вироблені з давальницької сировини іноземного замовника і ввозяться на митну територію України.

Розроблено та направлено на розгляд Верховної Ради України законопроект щодо внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України». В основу проекту покладено нову версію Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, побудовану на

основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів 2007 року.

У березні 2008 р. Урядом прийнято постанову Кабінету Міністрів України (від 26.03.08 № 251), проект якої був розроблений Держмитслужбою, спрямовану на вдосконалення механізму відшкодування бюджетної заборгованості за ПДВ за операціями з експорту продукції. Діючий до цього механізм не передбачав можливості надання експортерів підтвердження про фактичне вивезення товарів, якщо кількість товарів, задекларованих митному органу, не відповідає кількості товарів, фактично вивезених за межі митної території України.

Спільним наказом Адміністрації Держприкордонслужби та Держмитслужби від 11.06.08 №505/642 затверджено Технологію прикордонного та митного контролю в пунктах пропуску через державний кордон для автомобільного сполучення, яка визначає особливості здійснення органами охорони державного кордону й митними органами процедур контролю та їх складові елементи.

Зазначена Технологія спрямована на вдосконалення взаємодії прикордонних і митних органів, на скорочення часу прикордонного та митного контролю осіб, їх особистих речей, транспортних засобів і товарів, на дальше спрощення й удосконалення контрольних процедур і підвищення їх ефективності, на адаптацію дій з прикордонного та митного контролю до вимог законодавства Євросоюзу.

У квітні 2008 р. Держмитслужбою затверджено Перелік товарів, до яких застосовуються заходи гарантування доставки при ввезенні на митну територію України (наказ Держмитслужби від 17.04.08 №396) та внесено зміни до Положення про порядок контролю за ввезенням на митну територію України окремих видів товарів. Це дало можливість урегулювати питання, що стосувалися зобов'язань перевізника з доставки ввезених товарів без зміни їх стану чи кількості або якісних характеристик у митницю призначення в установленій митним органом строк та своєчасного пред'явлення таких товарів до митного оформлення

в зазначеному місці. Крім того, розширено перелік товарів, до яких застосовуються заходи гарантування доставки.

У вересні 2008 р. підписано Меморандум про взаєморозуміння між Держмитслужбою, Асоціацією міжнародних автомобільних перевізників та Міжнародним союзом автомобільного транспорту, що дасть можливість налагодити ефективну співпрацю в зборі, переданні, обробленні даних про припинення операцій з використанням книжок МДП у митницях призначення та в обміні цими даними.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14.05.08 №446, проект якої був розроблений Держмитслужбою, затверджено оновлений Порядок митного оформлення товарів, що ввозяться на митну територію України та підлягають обов'язковій сертифікації в Україні. Практична реалізація вимог Порядку дасть можливість зменшити ризик надходження у вільний обіг на території України товарів, небезпечних для життя, здоров'я громадян і для навколишнього середовища.

Постановою Уряду (від 01.10.08 №886), проект якої був розроблений Держмитслужбою, Державній митній службі України надано право самостійно встановлювати порядок використання в митних органах дозволів та висновків Держекспортконтролю. Наказом Держмитслужби (від 16.06.09 №555) затверджено порядок, який визначив особливості контролю наявності та використання в митних органах дозволів і висновків Державної служби експортного контролю України при здійсненні митного контролю та митного оформлення товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю, та дав можливість удосконалити роботу митної служби на цьому напрямі.

У 2008 р. тривала робота з удосконалення структури митних органів з урахуванням розподілу та інтенсивності пасажиро- й товаропротоків.

Ліквідовано Західну, Кримську, Південну, Східну, Центральну регіональні, Магістральну, Приморську, Керченську, Кучурганську та Вадул-Сіретську митниці (накази

Держмитслужби від 29.01.08 №61, від 23.07.08 №804, від 22.10.08 №1175).

Створено Східну, Київську обласну, Київську центральну спеціалізовану, Кримську, Львівську, Південну, Харківську, Ізмаїльську, Дністровську, Чернівецьку митниці. Визначено зони їх діяльності (накази Держмитслужби від 29.01.08 №64, від 05.03.08 №199, від 23.07.08 №805, від 10.09.08 №991, від 22.10.08 №1176).

Забезпечувалася впровадження в практичну роботу митних органів автоматизованої системи аналізу та управління ризиками.

З початку 2008 р. у всіх митницях розпочато постійну експлуатацію автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор-2006» з імплементованим модулем автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (наказ Держмитслужби від 25.01.07 №48). Затверджено та введено в дію 32 електронні профілі ризику, унесено зміни до 24 профілів ризику й скасовано 3. За станом на початок 2009 р. діє 51 електронний профіль ризику.

Для забезпечення повноти справляння платежів до бюджету здійснювалася організаційна робота зі збільшення бази оподаткування шляхом посилення контролю за використанням податкових пільг, вексельних форм розрахунків, митним оформленням на підставі рішень судів. У результаті зростають доходи від оподаткування експортно-імпорتنих операцій (рис. 3.9).

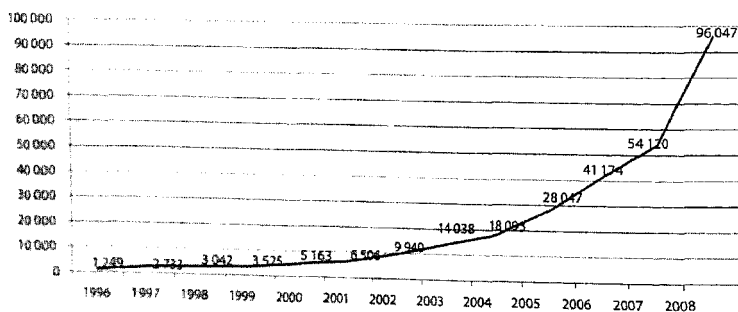

Рис. 3.9. Динаміка митних платежів, млн. грн.

Упродовж розглянутого періоду спостерігається тенденція зростання обсягів митних платежів. Так, з 1996 р. до 2008 р. обсяг митних платежів збільшився в 76 разів.

У 2008 р. митні органи забезпечили 41% (96 047,2 млн. грн.) надходжень до Державного бюджету, а у 2007 р. до Держбюджету перераховано вже 54 119,5 млн. грн., що становить 98,1% показника розпису доходів на 2008 р. і на 41 927,7 млн. грн. перевищує показник попереднього року.

Розмір середнього щоденного перерахування митних платежів та інших податків і зборів у 2008 р. становить 381,1 млн. грн., що на 75,4% (на 163,8 млн. грн.) перевищує цей показник за минулий рік [149].

Темпи зростання митних платежів представлено на рис. 3.10.

Темпи зростання митних платежів протягом розглянутого періоду значно коливалися й в останній період спостерігається їх зниження. Слід відзначити, що темпи зростання митних платежів у 2006 р. випереджали темпи зростання зовнішньоторговельного обороту (у 2006 р. темп зростання митних платежів становив 1,47 проти темпу зростання зовнішньоторговельного обороту 1,18), а у 2007 р. ці показники зрівнялися й становили 1,31.

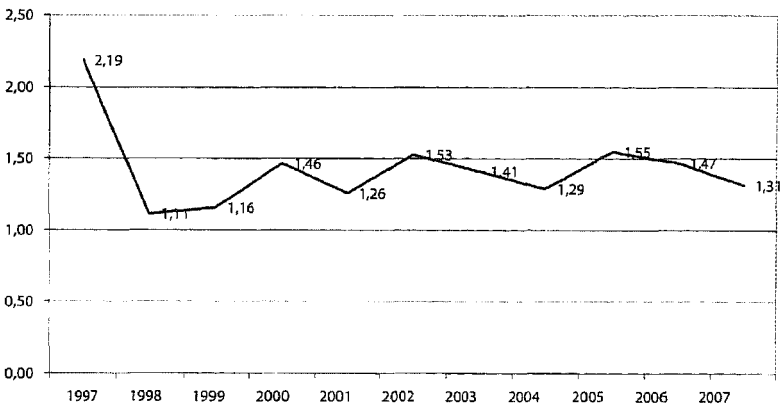

Рис. 3.10. Темпи зростання митних платежів

На основі даних про розмір митних платежів та обсяги експорту-імпорту можна розрахувати показник рентабельності зовнішньоторговельного обороту як співвідношення розміру митних платежів і зовнішньоторговельного обороту (рис. 3.11).

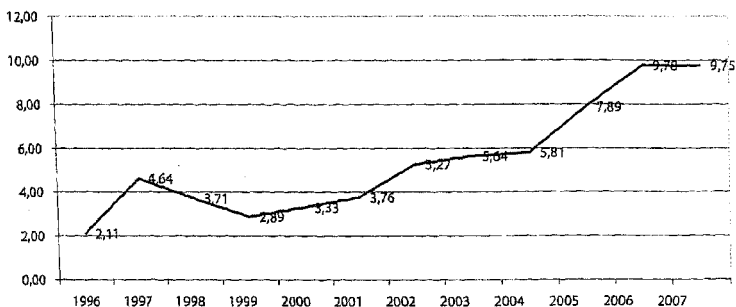

Рис. 3.11. Динаміка показника «рентабельність зовнішньоторговельного обороту», %.

Результати аналізу отриманих даних показують зростання обсягу митних платежів на грошову одиницю зовнішньоторговельного обороту. Залежність обсягу митних платежів від зовнішньоторговельного обороту представлено на рис. 3.12. Коефіцієнт кореляції між обсягом митних платежів та зовнішньоторговельним оборотом становить 0,974071, коефіцієнт достовірності апроксимації – 0,9981, що свідчить про високу достовірність моделі.

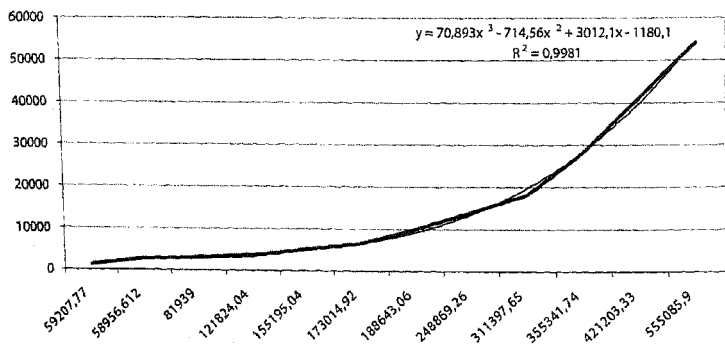

Рис. 3.12. Трендова залежність обсягу митних платежів від зовнішньоторговельного обороту

Про виконання Державною митною службою України завдань Державного бюджету свідчать дані табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Виконання Державною митною службою України завдань Державного бюджету в розрізі митних платежів, млн. грн.

Митні платежі	2007 рік			2008 рік		
	показники розпису бюджету (МФ)	фактично виконано	% виконання	показники розпису бюджету (МФ)	фактично виконано	% виконання
ПДВ	42 246,0	41 699,8	98,7	82 240,4	80 978,7	98,5
Акцизний збір	1 044,8	1 332,1	127,5	2 302,4	2 209,7	96,0
Мито	9 164,2	9 880,5	107,8	12 460,8	12 124,6	97,3
Єдиний збір	84,7	103,1	121,7	128,0	137,4	107,3
Інші надходження	617,0	1 104,0	178,9	776,0	596,8	76,9
Усього	53 156,7	54 119,5	101,8	97 907,7	96 047,2	98,1

Показник розпису доходів Державного бюджету України, установлений на 2008 р. у розмірі 97 907,7 млн. грн., виконано на 98,1%. Розмір середньоденного перерахування митних платежів та інших податків і зборів у 2008 р. склав 381,1 млн. грн., що в 1,8 разу більше, ніж у 2007 р.

Загальні обсяги перерахувань у 2008 р. порівняно з 2007 р. збільшилися майже по всіх видах митних платежів:

- за ПДВ – на 39 278,9 млн. грн. (на 94,2%); у торговому обігу обсяги надходжень ПДВ зросли на 95,6%, при зростанні обсягу імпорту), обкладеного ПДВ, на 34,1%;

- за ввізним митом – на 2 337,4 млн. грн. (на 24,4%); у торговому обігу обсяги надходжень мита зросли на 24,1%, а обсяг імпорту, обкладеного митом, зріс на 38,4%;

- за акцизним збором – на 877,6 млн. грн. (у 1,7 разу);

- за єдиним збором – на 34,3 млн. грн. (на 33,3%).

У 2008 р. не виконано завдання за обсягами надходжень ПДВ і вивізного мита. Щодо останнього показника (вивізного мита), то у 2006 р. взагалі спостерігалось його зниження на 250,6 млн. грн., або на 48,1%, порівняно з 2005 р., що було зумовлене значним зменшенням кількості об'єктів оподаткування, а саме обсягів експортованого природного газу та металобрухту. Фінансово-економічні показники діяльності Держмитслужби наведено в таблиці 3.8.

Здійснення заходів з посилення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів дало можливість протягом 2007 р. додатково направити до Держбюджету 1 318,6 млн. грн., що на 157,6 млн. грн. більше, ніж у попередньому році.

Додаткові надходження до бюджету за рахунок посилення контролю за роботою з прийняття класифікаційних рішень становили 108,0 млн. грн., за рахунок перевірки правильності визначення країни походження товарів – 11,6 млн. грн.

Митними органами забезпечується контроль за дотриманням законності під час митного оформлення товарів і вантажів.

Протягом 2007 р. порушено 294 кримінальні справи про контрабанду на загальну суму 421,0 млн. грн., що на 13 справ і на 142,9 млн. грн. більше, ніж у 2006 р. Протягом 2008 р. порушено 328 кримінальних справ про контрабанду на загальну суму 5 млрд. 515,2 млн. грн. Порівняно з попереднім роком кількість порушених кримінальних справ збільшилася на 34, а вартість предметів у справах про контрабанду зросла на 5 млрд. 94,2 млн. грн. Серед них – кримінальна справа, порушена Енергетичною регіональною митницею за фактом контрабанди природного газу на суму 5 млрд. грн. На цей час проводиться слідство в справі.

За фактами порушень митного законодавства у 2007 р. складено 25 500 протоколів про порушення митних правил на загальну суму 855,0 млн. грн., а у 2008 р. – 25 004 протоколи про порушення митних правил на загальну су-

му 6 млрд. 92,8 млн. грн., при цьому вартість реально вилучених предметів становить 1 млрд. 46,5 млн. грн. Порівняно з попереднім роком у 2007 р. кількість справ про порушення митних правил збільшилася на 1 322, загальна вартість предметів правопорушень – на 108,6 млн. грн. У 2008 р. середня вартість предметів правопорушень у справах про порушення митних правил зросла на 210 тис. грн. (у 2007 р. – 34 тис. грн., у 2008 р. – 243,7 тис. грн.).

Протягом 2007 р. вилучено предмети правопорушень на суму 387,7 млн. грн., у тому числі:

- промислові товари, сировину та матеріали – на суму 181,0 млн. грн.;
- продовольчі товари й сільгосппродукцію – на суму 36,8 млн. грн.;
- валюту – на суму 66,1 млн. грн.;
- транспортні засоби – на суму 98,4 млн. грн.

У 2007 р. у 738 випадках вилучалися наркотичні речовини, у 526 – зброя та боєприпаси, у 130 – історичні й культурні цінності.

У 2008 р. середня вартість предметів правопорушень у справах про порушення митних правил збільшилася на 210 тис. грн. (у 2007 р. – 34 тис. грн., у 2008 р. – 243,7 тис. грн.). Майже вдвічі збільшено суми накладених митними органами штрафів (2007 р. – 4,2 млн. грн., 2008 р. – 6,9 млн. грн.). З них реально сплачено до Держбюджету 3,7 млн. грн.

Суттєво зросла (на 61% порівняно з 2007 р.) вартість конфіскованих за рішеннями суду предметів правопорушень. При цьому у 75% випадків постанови про конфіскацію виносилися судами в справах з реально вилученими предметами правопорушень.

У 2006–2008 рр. зростання обсягів надходжень митних платежів до бюджету стало можливим унаслідок послідовної роботи за напрямками:

- удосконалення окремих порядків митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України;

Таблиця 3.6
Основні показники діяльності Держмитслужби з наповнення Держбюджету
млн. грн.

Назва показника	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	Зміна у 2008 р. по- рівняно з 2007 р.	
						+/-	%
Перераховано до Держбюджету	18093,1	31001,1	41173,9	54119,5	96047,2	+41927,7	177,5
з них:							
- податку на додану вартість	11993,2	23001,4	31900,5	41669,8	80978,7	+39278,9	194,2
- акцизного збору	544,4	501,9	916,2	1332,1	2209,7	+877,6	165,9
- мита	4687,4	6518,2	7245,0	9880,5	12124,6	+2244,1	122,7
- митних зборів	776,5	883,6	1004,5	1069,2	499,7	-569,5	46,7
- єдиного збору	63,4	68,7	81,5	103,1	137,4	+34,3	133,3
з них:							
- у торговому обігу	16557,3	29084,1	38722,7	51355,6	93472,7	+42117,1	182
- у неторговому обігу	668,7	943,9	1339,1	1556,8	1839,4	+282,6	118
Середньоденне перерахування платежів	72,1	123,5	166,7	217,3	381,1	+163,8	175
Умовні нарахування платежів	16269,5	13372,8	8488,9	10630,3	11668,9	+1038,6	109,8

Таблиця 3.8 (продовження)

Назва показника	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	Зміни у 2008 р. порівняно з 2007 р.	
						+ , -	%
з них:							
– податку на додану вартість	11718,2	8048,8	4133,6	5069,3	6972,6	+1903,3	137,5
– акцизного збору	32,0	51,8	95,3	46,7	38,5	-8,2	82,4
– ввізного мита	4248,9	5096,9	4197,5	5484,9	4637,3	-846,6	84,6
– вивізного мита	267,6	173,4	59,5	28,0	20,1	-7,9	71,8
– митних зборів	2,8	1,9	3,0	2,4	0,4	-2,0	16,7
Прийнято векселів за ПДВ	6462,2	7111,2	10340,0	14876,9	94,4	-14782,5	0,6
Нараховано платежі, але не сплачено на підставі рішень судів	4206,5	1799,1	1350,4	3041,2	2,0	-3039,2	0,07
Надходження після коригування заявленої митної вартості товарів	434,0	954,0	1161,0	1318,6	3 349,4	+ 2 030,8	254,0
Надходження після здійснення контролю за правильністю кодування товарів	60,5	87,6	106,3	106,0	153,4	+ 47,4	144,7
Надходження після проведення перевірки правильності визначення країни походження товарів	31,4	29,6	17,5	11,6	42,7	+ 31,2	368,1

- скасування нормативних актів Держмитслужби, які стримували активність ЗЕД підприємств і організацій;
- реалізації державної програми «Контрабанді – Стоп»;
- посилення контролю за правильністю визначення бази оподаткування, правильністю класифікації товару та правильністю визначення країни походження товару;
- оптимізації структури Держмитслужби та митних органів; перерозподілу зон діяльності митниць; ротації керівного складу митних органів;
- посилення відповідальності керівників митниць за результати роботи підпорядкованого митного органу [97].

У 2007–2008 рр. досягненням у напрямі наповнення Держбюджету України значною мірою сприяла активна взаємодія митної служби із суб'єктами господарювання, що спричинило забезпечення зростання обсягів надходжень до бюджету.

Тривала робота з підписання спільних документів про співпрацю між Держмитслужбою та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Головною метою такої співпраці є протидія «сірій» контрабанді; подолання тіньових механізмів ввезення в Україну товарів; створення надійних бар'єрів надходженню на споживчий ринок продукції без сплати визначених чинним законодавством податків і зборів; недопущення втрат Державного бюджету.

Для забезпечення повноти справляння платежів до бюджету у 2008 р. проводилася організаційна робота зі збільшення бази оподаткування шляхом посилення контролю за правильністю визначення митної вартості, а також використання податкових пільг.

Завдяки законодавчій забороні [420] надання відстрочень у сплаті податкових зобов'язань припинено із січня 2008 р. вексельні розрахунки за ПДВ.

Крім того, з прийняттям розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.01.08 №88-р [104] припинено надання податкових пільг за рішеннями судів.

Підписано спільні документи про співпрацю з Асоціацією підприємств побутової техніки та електроніки; Українською асоціацією виробників, торговців та власників

водного транспорту; імпортерами яхт та інших плавучих засобів.

3.2. Стан забезпечення митної безпеки під час організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил

Стратегічний рівень забезпечення економічної безпеки у сфері зовнішньоекономічної діяльності передбачає реалізацію державою її митної політики, яка є частиною зовнішньоторговельної діяльності держави, і регламентує обсяги, структуру й умови експорту та імпорту товарів. Як частина внутрішньої політики держави митна політика є по своїй суті, по-перше, правоохоронною, оскільки захищає інтереси держави, суб'єктів господарювання і громадян, а по-друге, регулятивною, оскільки спрямована на формування та підтримання збалансованого економічного, фінансово-господарського напрямку за рахунок (або шляхом) установалення системи митних тарифів, митних режимів, пільгового й обмежувального режимів поставок тощо [194].

У сучасних умовах досягнення необхідного рівня митної безпеки держави [361] потребує враховувати одночасно та в комплексі всі загрози, реальні й потенційні, життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави, а це зумовлює не тільки необхідність отримання достовірної та повної інформації про митні загрози й ступені їх небезпеки, але й можливість впливати на них з метою нейтралізації та ліквідування.

Серед загроз, які впливають на стан митної справи, тобто митних загроз, можна відзначити контрабанду, яка є результатом тривалої важкої економічної ситуації в країні, а також зменшення обсягів виробництва вітчизняних товарів і відставання в технологіях їх виробництва та якості [154, 197, 287, 483].

В умовах стрімкого розвитку ринкової економіки поряд зі зростанням кількості економічних злочинів різко зростає кількість митних правопорушень, тому питання контрабанди, аналіз цього явища та різного роду рекомендації щодо боротьби з нею досить широко висвітлюються в науковій та практичній літературі.

Пошук і розроблення методів наукової оцінки процесів організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, методичних підходів і практичних рекомендацій з цього питання мають місце в роботах А.Войцещука, Ю.Дьоміна, О.Егорова, І.Калетніка, М.Каленського, М.Костіна, М.Кочубея, А.Мазура, В.Настюка, В.Науменка, П.Пісного, Д.Приймаченка, В.Русскова, В.Шевчука, В.Шкарупи, В.Щербіни та інших.

Сьогодні можна констатувати, що контрабанда – це загроза національній та міжнародній безпеці, про що свідчать її основні риси, характер і наслідки прояву, а саме:

- контрабанда є одним з видів транснаціональної організованої злочинності;
- високий рівень контрабанди як форми організованої злочинності створює атмосферу суспільної недовіри до уряду й державних установ;
- існування контрабанди сповільнює процес розвитку правової ринкової економіки;
- суспільна небезпека контрабанди полягає в тому, що під час незаконного переміщення через митний кордон товарів і предметів порушується порядок державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- контрабанда тісно пов'язана з іншими видами злочинності (зокрема, з хабарництвом і корумпованістю державних посадових осіб, тероризмом та відмиванням грошей, вивезенням культурних цінностей країни [150]);
- контрабанда сприяє незаконному обігу в Україні й світі наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, завдає шкоди здоров'ю людей, відносинам співпраці держав у боротьбі з міжнародним наркобізнесом;

- контрабанда зброї є одним з особливо небезпечних її напрямів, оскільки неконтрольовані розповсюдження й нагромадження зброї сприяють дестабілізації політичної ситуації у світі;
- особливості та небезпечність контрабанди ядерних матеріалів зумовлює важливість безпеки ядерних об'єктів.

Організація боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил є одним з основних завдань Державної митної служби України, з метою виконання якого здійснюється величезна кількість заходів у межах компетенції митних органів для якомога значної мінімізації наслідків цієї загрози інтересам держави [63].

Основні показники боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил представлено в табл. 3.9.

Факт наявності порушень митних правил свідчить про те, що система не враховує способів вирішення митних проблем громадянами та суб'єктами ЗЕД.

Коефіцієнт відношення суми коштів за порушеними справами про контрабанду й порушення митних правил до товарообігу у 2005 р. становив 0,3551%, у 2006 р. – 0,2483%, у 2007 р. – 0,2295%, що свідчить про зниження активності митних органів у порушенні таких справ.

Протягом 2008 р. порівняно з 2007 р. спостерігалось зменшення кількості справ, переданих до судів (2007 р. – 19 146 справ; 2008 р. – 16 240 справ), однак абсолютна грошова оцінка цих справ у 2008 р. (5 698 428 191 грн.) суттєво вища, ніж у 2007 р. (413 960 536 грн.). Також відмічено зменшення кількості справ та збільшення сум за справами, розглянутими в судах, а саме:

у 2007 р. – 17 525 справ на суму 411 262 033 грн.;

у 2008 р. – 14 483 справ на суму 928 846 330 грн.

У 2008 р. було заведено 25 004 справи про порушення митних правил на суму 6 092,8 млн. грн., що на 86% більше, ніж у 2007 р. Середня вартість предмета правопорушення у 2008 р. становила 243 673 грн. При цьому митними органами накладено штрафи на суму 6,9 млн. грн., що на 39% більше, ніж у попередньому році. Також зросло

Таблиця 3.9
Основні показники діяльності Держмитслужби в боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил Держмитслужби

	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Порушено кримінальні справи про контрабанду на суму, млн. грн.	312	281	294	328
Закрито кримінальні справи про контрабанду на суму, млн. грн.	49	52	48	55
Справи, передані на розгляд до судів на суму, млн. грн.	65,52	148,39	41,52	76,8
Справи, розглянуті в судах на суму, млн. грн.	97	104	120	123
Справи, розглянуті в судах на суму, млн. грн.	30,64	13,92	18,96	14,8
Справи, розглянуті в судах на суму, млн. грн.	79	71	92	77
Заведено справи про порушення митних правил на суму, млн. грн.	4,14	7,62	16,39	7,4
Середня вартість предметів правопорушень у справах про порушення митних правил, тис. грн.	25 580	24 178	25 500	25 004
Справи про порушення митних правил, заведено працівниками підрозділів боротьби з контрабандою та митної варті на суму, млн. грн.	931,88	746,33	854,96	6 092,8
Справи про порушення митних правил, заведено працівниками підрозділів боротьби з контрабандою та митної варті на суму, млн. грн.	36,4	30,9	33,5	243,7
Справи про порушення митних правил, заведено працівниками підрозділів боротьби з контрабандою та митної варті на суму, млн. грн.	5 698	7 914	8 047	---
Справи про порушення митних правил митними органами на суму, млн. грн.	322,35	510,33	618,08	---
Накладено штрафи митними органами на суму, млн. грн.	4 826	4 793	5 449	8 255
Справи про порушення митних правил, передані на розгляд судів на суму, млн. грн.	3,01	4,71	4,21	6,9
Справи, по яких застосовано конфіскацію на суму, млн. грн.	19 999	18 785	19 146	16 240
Справи, по яких застосовано конфіскацію на суму, млн. грн.	619,26	539,03	413,96	5 698,4
Справи, по яких застосовано конфіскацію на суму, млн. грн.	14 784	13 587	13 499	11 191
Справи, по яких застосовано конфіскацію на суму, млн. грн.	108,54	90,52	102,28	165,72
Справи, по яких застосовано конфіскацію на суму, млн. грн.	1 914	2 106	2 724	2 460
Справи, по яких застосовано конфіскацію на суму, млн. грн.	124,45	195,24	147,07	629,75
Справи, по яких застосовано конфіскацію на суму, млн. грн.	1 564	1 319	1 302	832
Справи, по яких застосовано конфіскацію на суму, млн. грн.	438,68	106,34	161,91	133,36
Справи, по яких застосовано конфіскацію на суму, млн. грн.	5,90	5,76	8,08	9,86

кількість і сума штрафів, накладених судами (на 9,86 млн. грн., або на 18%).

Слід також зазначити, що скоротилася кількість справ (2007 р. – 13 499 справ, 2008 р. – 11 191 справ), за якими була застосована конфіскація, і зросла кількість справ, які було припинено (2007 р. – 200 справ, 2008 р. – 289 справ).

Дані по регіонах стосовно порушених кримінальних справ про злочини, пов'язані з митною небезпекою, представлено в табл. 3.10.

Результати аналізу справ по регіонах показують різні ступені порушень і відповідальності за них. Найскладніші умови забезпечення митної безпеки (за показником кількості кримінальних справ) спостерігаються в митницях східного й західного регіонів, тому потрібно створити та закріпити новий рівень взаємодії між регіональними митницями.

Детальнішу інформацію щодо порушення кримінальних справ представлено в табл. 3.11.

Дані таблиці наочно свідчать про різні результати регулювання митних процесів у митницях регіонів. Так, у Східному регіоні 40,4% кримінальних справ припадають на дві митниці: Дніпропетровську та Східну регіональну. У Західному регіоні 49,9% кримінальних справ припадають на Західну регіональну, Вадул-Сіретську та Хмельницьку митниці. Це вказує на потребу системного вивчення територіальних особливостей функціонування дільниць, на яких спостерігається найбільша схильність до криміналу, на потребу підвищення ефективності взаємного обміну між митницями інформаційно-пошуковими технологіями, а також зміцнення кадрової дисципліни, поглиблення аналізу причин порушень і можливостей їх гарантованого усунення.

Інформацію про вилучення предметів правопорушень наведено в табл. 3.12.

Як видно з таблиці, динаміка вилучення предметів правопорушень у цілому відповідає динаміці показників боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Таблиця 3.10
Кримінальні справи, порушені агродоцвж 2007 р. правоохоронними органами про злочини, передбачені ст.ст. 201, 305 Кримінального кодексу України

Регіон подання справи, порушені як приватні справи	Кримінальні справи		Правоохоронний орган, який порушив кримінальну справу						Кваліфікація злочину					
	К-ть	%	СБУ*		МВС		ДПА		Прокура-тура		ст. 201		ст. 305	
			К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Митниці прямого підпорядкування	7	2,5	6	2,4	0	-	0	-	1	4,0	6	3,3	1	1
Центральний регіон	47	16,9	41	16,6	2	33,3	0	-	4	16,0	34	18,9	13	12,9
Західний регіон	83	29,9	73	29,6	1	16,7	0	-	9	36,0	73	40,6	10	9,9
Східний регіон	109	39,2	98	39,7	2	33,3	0	-	9	36,0	49	27,2	63	62,4
Південний регіон	27	9,7	24	9,7	1	16,7	0	-	2	8,0	15	8,3	12	11,9
Кримський регіон	5	1,8	5	2,0	0	-	0	-	0	-	3	1,7	2	1,9
Всього:	278	100	247	100	6	100	0	-	25	100	180	100	101	100

Таблиця 3.11
 Інформація щодо кримінальних справ, порушених упродовж 2007 р. правоохоронними органами, про злочини, передбачені ст.ст. 201, 305 Кримінального кодексу України, по регіонах України

Місцевість, регіон	Загальна кількість кримінальних справ, порушених правоохоронними органами в зоні діяльності митного органу	Кількість кримінальних справ, порушених правоохоронним органом				Кваліфікація злочину	
		СБУ	МВС	ДПА	Прокуратура	ст. 201	ст. 305
Київська	0	0	0	0	0	0	0
Бориспільська	7	6	0	0	1	6	1
Севастопольська	0	0	0	0	0	0	0
Енергетична	0	0	0	0	0	0	0
Центральний регіон	47	41	2	0	4	34	13
Центральна регіональна	0	0	0	0	0	0	0
Вінницька	3	2	0	0	1	3	0
Глухівська	18	16	2	0	0	12	6
Дністрянська	0	0	0	0	0	0	0
Житомирська	3	1	0	0	2	2	1
Кіровоградська	2	1	0	0	1	2	0
Новгород-Сіверська	2	2	0	0	0	1	1

Таблиця 3.11 (продовження)

Митна район	Загальна кількість кримінальних справ, порушених органами прокуратури в зоні діяльності митного органу	Кількість кримінальних справ, порушених правоохоронними органами				Кваліфікації злочину	
		СБУ	МВС	ДПА	Прокуратура	ст. 201	ст. 305
Полтавська	1	1	0	0	0	1	0
Сумська	0	0	0	0	0	0	0
Черкаська	10	10	0	0	0	9	1
Чернігівська	8	8	0	0	0	4	4
Західний регіон	83	73	1	0	9	73	10
Західна регіональна	19	18	0	0	1	17	2
Вадул-Сретська	11	9	0	0	2	11	0
Виноградівська	8	7	0	0	1	7	1
Волинська	1	0	0	0	1	1	0
Івано-Франківська	8	8	0	0	0	5	3
Кельменецька	2	2	0	0	0	1	1
Рівненська	7	5	1	0	1	5	2
Тернопільська	2	2	0	0	0	2	0
Ужгородська	6	4	0	0	2	6	0
Хмельницька	9	9	0	0	0	8	1

Митниця, регіон	Загальна кількість кримінальних справ, порушених органами в зоні діяльності митного органу	Кількість кримінальних справ, порушених правоохоронним органом				Кваліфікація злочину	
		СБУ	МВС	ДПА	Прокуратура	ст. 201	ст. 305
Чолська	3	0	0	0	0	3	0
Ягодинська	7	6	0	0	1	7	0
Східний регіон	109	98	2	0	9	49	63
Східна регіональна	19	17	1	0	1	8	11
Амвросіївська	4	4	0	0	0	0	4
Бердянська	2	1	0	0	1	1	1
Дніпропетровська	25	20	1	0	4	13	12
Запорізька	12	11	0	0	1	8	4
Криворізька	1	1	0	0	0	0	1
Куп'янська	0	0	0	0	0	0	0
Луганська	16	15	0	0	1	5	12
Магістральна	14	14	0	0	0	7	7
Маріупольська	1	1	0	0	0	0	1
Старобільська	15	14	0	0	1	7	10
Харківська	0	0	0	0	0	0	0
Південний регіон	27	24	1	0	2	15	12
Південна регіональна	6	5	0	0	1	5	1

Таблиця 3.11 (продовження)

Місцевий орган	Загальна кількість кримінальних справ, порушених в межах правоохоронних органів	Кваліфікація злочину			
		СБУ	МВС	ДПА	Прокуратура
		Ст. 201	Ст. 305		
Приморська	3	0	0	0	3
Білгород-Дністровська	0	0	0	0	0
Ізмаїльська	0	0	0	0	0
Кучурганська	3	0	0	0	3
Миколаївська	8	7	1	0	2
Херсонська	7	6	0	1	3
Ягорлицька	0	0	0	0	0
Крим	5	5	0	0	2
Кримська регіональна	5	5	0	0	2
Керченська	0	0	0	0	0
Загальна кількість	278	247	6	25	101
% кримінальних справ, порушених правоохоронним органом в зоні діяльності митного органу, від загальної кількості таких справ	100	89	2	9	36

Таблиця 3.12
Інформація про вилучення предметів правопорушень

Вид товару	2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Промислові товари, сировина та матеріали на суму	142,59	44,41	146,06	49,98	181,89	47,46	386,26	36,91
Продовольчі товари на суму	65,34	20,35	34,33	11,75	36,77	9,60	41,07	3,92
Національна та іноземна валюта на суму, млн. грн.	53,01	16,51	53,16	18,19	66,11	17,25	60,92	5,82
Транспортні засоби на суму	60,17	18,74	58,67	20,08	98,45	25,69	558,15	53,34
Усього	321,11	100	292,22	100	383,22	100	1 046,4	100

Спостерігалось невелике зростання показників у 2007 р. і суттєве зростання у 2008 р.

Основними предметами, що вилучаються, традиційно залишаються промислові товари, сировина та матеріали (36,9% загальної суми у 2008 р.), якщо не брати до уваги частку транспортних засобів, яка становить 53,34% загальної вартості вилучених предметів. Ця частка суттєво зростає у 2008 р.; частка вилучених валютних цінностей у 2008 р. зменшилася до 5,8%.

Ситуація в напрямі боротьби з незаконним переміщенням через державний кордон України зброї та боєприпасів, наркотиків і наркотичних речовин порівняно з попереднім роком залишалася сталою, а саме:

- по зброї та боєприпасах: у 2007 р. зафіксовано 562 випадки, у 2008 р. – 606 випадків;
- по наркотиках і наркотичних речовинах: у 2007 р. зафіксовано 738 випадків, у 2008 р. – 735 випадків.

Президент України у своєму Указі «Про Програму боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил на 2008–2009 роки» [448] відзначив, що результати аналізу стану боротьби з контрабандою свідчать про те, що, незважаючи на комплекс заходів, здійснених органами державної влади, контрабанда залишається одним з головних дестабілізуючих чинників внутрішнього ринку України, негативно впливає на розвиток національної економіки, її стратегічних галузей.

Шляхи й способи розв'язання проблеми поширення контрабанди та порушення митних правил представлено в багатьох наукових роботах [190, 470, 48], але всі вони розглядаються через призму криміналістичних характеристик, судово-слідчої практики, офіційної статистики. Однак, щоб досягти потрібного рівня захисту від митних шахрайств, необхідно створити систему отримання попереджувальної інформації та інтенсивного виявлення потенційних загроз ще до прибуття товару в місце призначення, тобто систему попереджувальних заходів. Для цього потрібно визначити складові митних правопорушень та їх джерела з точки зору митної безпеки; інформація ж цього питання в науковій літературі сьогодні відсутня.

Митна служба кожної країни зобов'язана збирати значний обсяг податків, захищати внутрішнього виробника, забезпечувати безпеку проходження через митний кордон товарів, класти край спробам ввезення в країну заборонених і небезпечних виробів та матеріалів (наприклад, зброї або лікарських засобів з терміном використання, якій закінчився), протидіяти наркотогівлі, стежити за дотриманням чинних законів і порядків тощо.

Кожна держава розраховує, що її митні органи виконуватимуть ці функції ефективно (тобто результативно) і високопрофесійно, з найменшими затратами для національного бюджету й торговельного суспільства та не спричинять зайвих перешкод вільному рухові товарів через митний кордон. Тобто, митна служба знайде своє місце в системі захисту національної безпеки держави й відповідатиме за стан захищеності національних інтересів, за-

безпечення та реалізацію яких покладено на митні адміністрації країни [489]. Це завдання митним органам можна сформулювати як забезпечення митної безпеки держави [342].

З-поміж митних функцій із захисту інтересів держави, виконання яких забезпечує митну безпеку України, можна виділити таку важливу і специфічну функцію як організація ефективної боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил, їх відвернення та попередження.

Митні органи постійно вступають у тісну взаємодію з підприємствами, що здійснюють імпорتنі та експортні операції, пов'язані з перетинанням товаром кордону України. Ці відносини охоплюють питання, пов'язані з митним оформленням вантажів, сплатою податків, мит і зборів. Під час здійснення цих процедур митні органи повинні забезпечити митну безпеку держави.

Насамперед підприємство повинно пройти акредитацію в митниці відповідно до норм Порядку ведення обліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в митних органах [396]. Для того щоб стати акредитованим, підприємство повинно подати митниці, у зоні якої воно перебуває, низку документів. При цьому на практиці митні органи вимагають подання документів, передбачених іншими нормативними актами Держмитслужби, що додатково забезпечує митні органи корисною інформацією [475, С. 209].

Товари та інші предмети, що перегинають митний кордон України, підлягають митному оформленню. Відповідно до Митного кодексу метою цієї процедури є забезпечення митного контролю, застосування засобів державного регулювання ввезення на митну територію України, вивезення за її межі й транзиту через цю територію товарів та інших предметів.

Вантаж вважається пропущеним через митний кордон України лише за умови отримання дозволу митниці на використання цього вантажу на митній території України або за її межами з метою, заявленою митному органу [475, С. 212].

Важливим елементом забезпечення митної безпеки є декларування товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України. Декларування здійснюється шляхом заявлення митному органу в установленій формі точних даних про мету переміщення товарів та інших предметів, а також інших відомостей, потрібних для проведення митного контролю й митного оформлення. Основним документом, що використовується при декларуванні, є вантажна митна декларація. При цьому застосовуються норми Положення про вантажну митну декларацію. Цей документ-заява (ВМД) містить відомості про товари та інші предмети, транспортні засоби, мету їх переміщення через митний кордон, інформацію, потрібну для здійснення митного контролю, митного оформлення, митної статистики, нарахування митних платежів.

Державною митною службою України встановлено порядок митного оформлення товарів та інших предметів, який передбачає низку етапів, на яких перевіряються, зокрема, повноваження особи, що декларує товари, документація, на основі якої товари переміщуються через кордон, а також здійснюються реєстрація вантажної митної декларації, перевірка наявності необхідних дозвільних документів. Цей порядок може бути представлений у формі операційної схеми (рис. 3.13).

Діяльність митної служби України із захисту економічних інтересів держави свідчить, що однією зі значних загроз – за своїми масштабами, обсягами та наслідками – є контрабанда. Останнім часом контрабанда переміщується у сферу кримінальної діяльності різних угруповань, а координація її, особливо в галузі наркобізнесу, відбувається на глобальному рівні.

Точку зору стосовно такої динаміки підтримують С.Ківалов і Б.Кормич, які вважають необхідністю активізацію саме контролю за незаконним переміщенням зброї, радіоактивних і токсичних речовин та так званих «критичних технологій», а також боротьби з таким переміщенням; підтримання міжнародних економічних санкцій; підтримання екологічної безпеки; боротьбу з міжнародною зло-

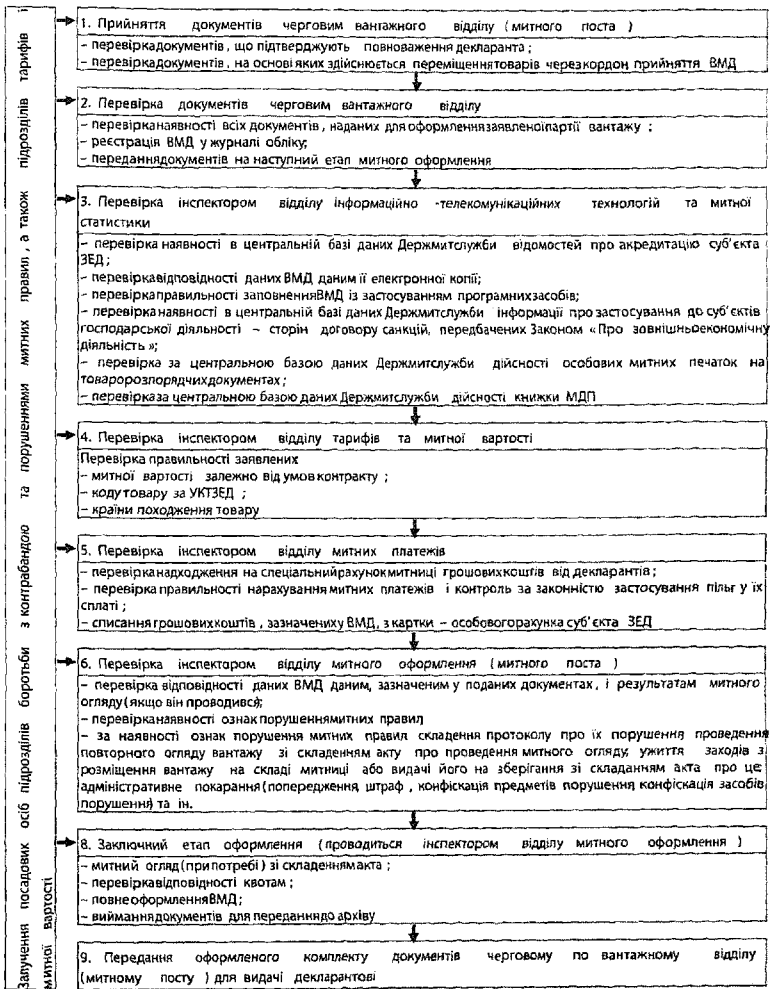

Рис. 3.13. Операційна схема митного оформлення товарів та інших предметів

чинністю, у першу чергу з контрабандою наркотичних засобів [160].

Розглянемо цю діяльність в рамках митної системи України та здатність управлінських рішень протидіяти можливому митному шахрайству.

Функцію із протидії митним правопорушенням в митній службі України покладено на спеціальні підрозділи [48, 266], які призначені не тільки для боротьби з порушеннями митних правил, що прямо визначено в ст. 3 Митного кодексу, але також є підрозділами відповідальними за організацію боротьби з контрабандою (ст. 359 Митного кодексу України).

Сьогодні ці підрозділи практично працюють за фактами безпосереднього виявлення посадовими особами митних органів порушень митного законодавства. Це пов'язано з відсутністю в митних органів права проводити ОРД. Тому в літературі з наукових та практичних питань на напрямі боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил розглядаються в основному елементи кримінально-правової характеристики контрабанди [292], природа доказів [190], види порушень і засоби боротьби з ними [119], повноваження митних органів [267, 264] та інше. Такій підхід є домінуючим у літературі й не залежить від наявності в митних органів права на проведення ОРД. Наприклад, митні органи суміжних з Україною держав мають таке право, але їх науковці також розглядають цей процес тільки через призму процесуальних питань [297, 492, 227, 88].

Результати аналізу ситуації, що склалася на внутрішньому ринку, свідчать, що не можна визнати ефективними заходи, яких уживає безпосередньо Держмитслужба України та які спрямовано на попередження й виявлення спроб контрабандного ввезення в країну різних товарів.

На думку автора дослідження, вирішення проблеми зменшення масштабів незаконного ввезення на територію України та вивезення за її межі різних товарів, матеріальних і культурних цінностей, зброї, наркотиків можливе тільки системними методами, які виходять за рамки функцій митної служби. Сьогоднішні методи спрямовано на боротьбу з наслідками загроз, але вони не торкаються джерел небезпеки.

Виявлення таких джерел, нормативно-законодавчих та організаційних суперечностей і повинно стати головним

результатом проведення заходів із боротьби з цими злочинним промислом.

В Україні на найвищому рівні неодноразово розглядалося це питання, проте, незважаючи на здійснені державою заходи, обстановка на митному кордоні України залишається складною. Негативні процеси продовжують завдавати економіці України значної шкоди, велика кількість людей заробляє на контрабандних потоках [225]. При цьому комплексний аналіз небезпек і загроз у митній галузі не проводиться. Наприклад, у розділі «Шляхи і способи розв'язання проблеми поширення контрабанди та порушення митних правил» Указу Президента України від 04.03.08 №195/2008 «Про Програму боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на 2008-2009 роки» [448] тільки пункт 2 (щодо уніфікації ставок ввізного мита на ідентичні та подібні товари, створення рівних умов господарювання для імпортерів під час ввезення товарів) можна віднести до заходів, що здатні вплинути на джерело суперечностей, які створюють ризикові ситуації в зовнішньоекономічній сфері, інші ж належать до заходів удосконалення митної справи.

Причиною того є відсутність нормативно визначених державної митної політики, шляхів її реалізації, а також органу, який повинен формувати цю політику [340].

Характерною особливістю контрабанди є те, що контрабандисти швидко реагують на зміни структури ринку, митних режимів і постійно вдосконалюють способи й методи приховання контрабанди. Сучасна контрабанда характеризується високим ступенем організованості, технічного забезпечення та міжнародними зв'язками [372].

Діяльність митної служби повинна базуватися на постійному аналізі причин і результатів проявів митної небезпеки, що призводять до загроз у зовнішньоекономічній та митній діяльності, і на вживанні відповідних невідкладних заходів ліквідації або локалізації цих причин.

Одним з напрямів діяльності підрозділів митної служби повинен стати аналіз ситуації, яка призводить до проявів у вигляді порушень митного законодавства.

Таку роботу розпочато в Департаменті аналізу ризиків та аудиту Державної митної служби України. Кожен профіль ризику має складові, у яких визначено загрозу (суть проблеми), суперечності (причини виникнення ризику), шкоду (оцінку наслідків ризику) та пропоновані заходи мінімізації або уникнення загрози.

Наприклад, причини, ознаки, шляхи та засоби вчинення правопорушень, спрямованих на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (ст. 352 Митного кодексу України) та їх наслідки можливо визначити у вигляді наступного речення:

Недостатні темпи економічного розвитку України, економічна ситуація у світі, обмежувальні та протекціоністські дії як держав так і окремих фінансових груп призводить до значної різниці в цінах на товари вітчизняного та іноземного виробництва або в їхній якості, що сприяє наміру появи цих товарів на ринках України та створює потенційну загрозу в економічній та соціальній сферах життя. Порушення встановленого законодавством України порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України призводить до дій суб'єкта ЗЕД, спрямованих на приховання від митного контролю при ввезенні на митну територію України з порушенням порядку переміщення через митний кордон України товарів на транспортному засобі, що використовувався для переміщення цих товарів через митний кордон України, а також незалежно від мотивів та мети вчинення на митній території України у визначений час з використанням спеціально виготовлені сховища (тайників) та інших засобів або способів, що ускладнюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням як підстав для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані митному органу з прямим умислом для отримання незаконних матеріальних або фінансових переваг, що здійснює суб'єкт правопорушення - осудна особа, яка досягла 16-річного віку, або посадова особа підприємства, з деяким ступенем імовірності, який розраховується

(визначається) на підставі комплексної оцінки показників їх ймовірності як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі або з використанням статистичної та оперативної інформації, та може спричинити зміну структури внутрішнього ринку та створити необ'єктивну конкуренцію для вітчизняних виробників, привести до несплати податків, які не зможе справити митна служба в бюджет держави на визначену суму. Це правопорушення тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або конфіскацію цих товарів, а також конфіскацію товарів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками) та транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів через митний кордон України за рішенням митного органу або суду, які реалізуються за бажанням суб'єкта правопорушення або у результаті дій судових виконавців, та контролюється органами прокуратури. Ця небезпека може бути зменшена за допомогою прийняття управлінських рішень у митній справі, для чого необхідно розроблення нових технологій митного контролю, які будуть спрямовані на створення системи аналізу ризикових ситуацій з використанням електронних технологій та забезпечення митних інтересів держави у вигляді удосконалення механізмів захисту внутрішнього ринку від несумлінної конкуренції з боку імпорتنної продукції; ефективної організації боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил, їхньому запобіганню та попередженню за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів. Це надасть можливість своєчасно и достатньо існуючими кадровими можливостями повністю виконати заборонну та фіскальну функцію, стан яких може бути оцінено певними показниками та критеріями.

Для визначення профілю ризику можна запропонувати авторський погляд [314, 328, 338, 341, 362] на взаємозв'язок складових ознак митної безпеки з основними елементами криміналістичної та адміністративної характеристик контрабанди й порушень митних правил (з їх поширеною деталізацією) на прикладі дій, спрямова-

них на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (ст. 352 Митного кодексу України [237]) (табл. 3.13).

Відсутність завдань для митної служби з визначення загроз і переведення таких завдань до розряду завдань з боротьби з проявами цих загроз формують відповідно вимоги до структури митних підрозділів, зокрема митної варті – підрозділу боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Головна помилка попередніх керівників напряму по боротьбі з контрабандою – це намагання відокремити ці підрозділи від митниць, надати їм статус «найчесніших митників», які контролюють «нечесних» працівників інших підрозділів, замість того, щоб організувати розшукову та супровідну роботи й подання методологічної та практичної допомоги інспекторам у митному оформленні.

Інші помилки, які потрібно врахувати під час удосконалення функцій і завдань підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил:

- залучення працівників підрозділів боротьби з контрабандою згідно з технологічними схемами до митного оформлення з правом контролю та без прокладення на них відповідальності за прийняті у рішення щодо процесу митного оформлення та контролю. Це призвело до зростання кількості корупційних явищ, тому що від безвідповідального рішення (наприклад, оглядати товар чи ні) залежали терміни й обсяги митного контролю та невиправдане збільшення чисельності працівників підрозділів боротьби з контрабандою за рахунок зменшення чисельності працівників підрозділів митного оформлення;
- повне усунення працівників підрозділів боротьби з контрабандою від збирання інформації для формування профілів ризику за такими показниками, як митна вартість і країна походження товару, сценарні профілі, ризикові суб'єкти тощо. Це призвело до роботи підрозділів БК «самих для себе», закритості, непрозорості та безконтрольності;

- відмова від оцінювання роботи за результатами супроводження справ про ПМП у судах, що є сьогодні головною метою діяльності цих підрозділів. Це призвело до зменшення обсягів перерахувань до бюджету від реалізації конфіскованого товару – іноді до 2% вартості затриманого товару;
- підбиття підсумків роботи з боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил виключно в складі підрозділів боротьби з контрабандою без участі керівників митниць, які повинні бути головним суб'єктом підбиття підсумків, тому що чільний під час виявлення порушення – це інспектор, який працює з товаром та документами. Це призвело до усунення керівників митниць від організації роботи та, як наслідок, до зниження її якості;
- введення як показника роботи цих підрозділів кількості порушень, виявлених особисто працівниками підрозділів. Це призвело до «примазування» працівників підрозділів боротьби з контрабандою до роботи відділів митного контролю та митного оформлення;
- використання працівників Департаменту аналізу ризиків та аудиту як працівників підрозділів боротьби з контрабандою. Це призвело до значного погіршення виконання ними безпосередньо функції аналізу;
- надання працівникам підрозділів боротьби з контрабандою статусу «опричників» з правом визначати відповідність дій інспекторів, які мають особисте номерне забезпечення, вимогам митного законодавства. Це призвело до виникнення в колективах митниць конфліктних ситуацій, тому що юристи-процесуали не володіли знанням тонкощів проведення митних процедур, а їх оцінки носили суб'єктивну характеристику. Додатково негативним наслідком цього став розвиток корупційних проявів усередині самої митної системи;
- намагання керівників напряму перетворити заступників керівників митниць по боротьбі з контрабандою у «наглядачів» за діями та мораллю начальників митниць [349].

Таблиця 3.13

Взаємозв'язок складових ознак митної безпеки з основними елементами криміналістичної та адміністративної характеристик контрабанди й порушень митних правил

Систематизовані чинники і поведінковий аспект митної безпеки	Причини, ознаки, шляхи і засоби вчинення правопорушень та їх наслідки
Джерело митної небезпеки – суперечність	Недостатні темпи економічного розвитку України, економічна ситуація у світі, обмежувальні та протекціоністські дії як держав так і окремих фінансових груп
Ризикова ситуація	призводить до значної різниці в цінах на товари вітчизняного та іноземного виробництва або в їхній якості,
Митна небезпека	що сприяє наміру появи цих товарів на ринках України
Ступінь прояву небезпеки	та створює потенційну загрозу
Походження проявів небезпеки	в економічній та соціальній сферах життя.
Митна загроза (реалізація ще можлива)	Порушення встановленого законодавством України порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України
Митний виклик (об'єктивний бік) – критична точка загрози, форма прояву (ознака) загрози (реалізація загрози)	призводить до дій
Джерело митної загрози	суб'єкта ЗЕД,
Приховання правопорушення	спрямованих на приховання від митного контролю при ввезенні на митну територію України
Об'єкт правопорушення (митна справа) Носій загрози (предмет правопорушення) – об'єкт митного контролю	з порушенням порядку переміщення через митний кордон України, товарів

Таблиця 3.13 (продовження)

Систематичні чинники і понятійний апарат митної безпеки	Причини, ознаки, шляхи і засоби вчинення правопорушень та їх наслідки
Засіб переміщення носія загрози	на транспортному засобі, що використовувався для переміщення цих товарів через митний кордон України, а також
Мотив і мета вчинення правопорушення	незалежно від мотивів та мети вчинення
Місце й час здійснення правопорушення	на митній території України у визначений час
Засіб правопорушення	з використанням спеціально виготовлені сховища (тайників) та інших засобів
Спосіб правопорушення	або способом, що ускладнюють виявлення таких товарів, або шляхом надання од- ним товарам вигляду інших, або з поданням як підстав для переміщення товарів підrobлених документів чи одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані
Суб'єкт забезпечення митної безпеки	митному органу
Суб'єктивна сторона	з прямим умислом
Мета	для отримання незаконних матеріальних або фінансових переваг,
Джерело загрози (суб'єкт правопорушення)	що здійснює суб'єкт правопорушення - осудна особа, яка досягла 16-річного віку, або посадова особа підприємства,
Митний ризик	з деяким ступенем імовірності,
Чисельне значення митного ризику	який розраховується (визначається) на підставі комплексної оцінки показників їх імовірності як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі або з використанням статистичної та оперативної інформації,
Митний вплив	та може спричинити зміну структури внутрішнього ринку
Негативний (шкідливий) наслідок -- непрогнозована шкода	та створити необ'єктивну конкуренцію

Таблиця 3.13 (продовження)

Систематичні чинники і моменти впливу митної безпеки	Причини, ознаки, шляхи і засоби вчинення правопорушень та їх наслідки
Суб'єкт впливу	для вітчизняних виробників,
Митна шкода	привести до несплати податків,
Митна ефективність	які не зможе справити митна служба
Об'єкт забезпечення	в бюджет держави
Вимірювання шкоди (прогнозованої)	на визначену суму.
Відповідальність за правопорушення та її вимірювання	Це правопорушення тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або конфіскацію цих товарів, а також конфіскацію товарів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками) та транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів через митний кордон України
Суб'єкт визначення ступеня відповідальності	за рішенням митного органу або суду,
Суб'єкт реалізації ступеня відповідальності	які реалізуються за бажанням суб'єкта правопорушення або у результаті дій судових виконавців,

Систематичні чинники і понятійний апарат митної безпеки	Причини, ознаки, шляхи і засоби вчинення правопорушень та їх наслідки
Засіб забезпечення (контролю) режиму за- конності	та контролюється органами прокуратури.
Організаційно-економічний механізм	Ця безпека може бути зменшена за допомогою прийняття управлінських рішень у митній справі,
Митна безпекоспроможність	для чого необхідно розроблення нових технологій митного контролю,
Забезпечення митної безпеки	які будуть спрямовані на створення системи аналізу ризикових ситуацій
«Електронна митниця» як механізм забез- печення	з використанням електронних технологій
Об'єкт митної безпеки	та забезпечення митних інтересів держави
Митні інтереси	у вигляді удосконалення механізмів захисту внутрішнього ринку від несумлінної конкуренції з боку імпорتنної продукції; ефективної організації боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил, їхньому запобіганню та попередженню
Заходи регулювання зовнішньої торгівлі	за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів.
Митна усталеність	Це надасть можливість своєчасно и достатньо
Митна надійність	існуючими кадровими можливостями
Митна безпека	повністю
Головна мета	виконати заборончу та фіскальну функцію,
Оцінка митної безпекоспроможності	стан яких може бути оцінено певними показниками та критеріями.

Цільове дослідження проблем корупції в митній службі, проведене наприкінці 2007 р. у рамках проекту «Сприяння активній участі громадян у протидії корупції в Україні», показало, що найчастіше респонденти вказують на участь у корупційних відносинах митних інспекторів (68,2%), вище керівництво митниці посідає в антирейтингу друге місце (23,9%), на долю прикордонників припадає 17%, брокерів – 15%, працівників Департаменту тарифів і митної вартості – 13% [188, С. 12].

Крупні імпортери стикаються з корумпованими прикордонниками частіше, аніж середньостатистичні підприємства. Брокери є найменше корумпованими особами, на думку крупних імпортерів, на відміну від середньостатистичної фірми. Підприємства Західного регіону (93,2% з тих, що були опитані при проведенні зовнішньоторговельних операцій) вважають митних інспекторів найкорумпованішими. Рівень корупції на різних етапах митного контролю показано на діаграмі (рис. 3.14).

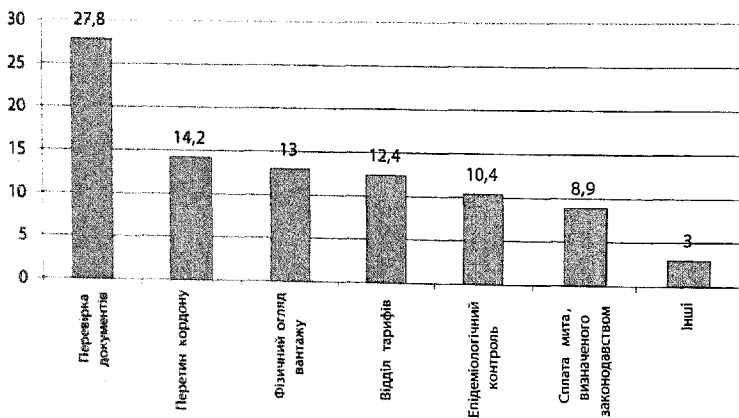

Рис. 3.14. Рівень корупції на основних етапах митного контролю, %

Під час виконання операцій імпорту неофіційний платіж найбільшого розміру здійснюється на етапі проходження контролю у відділі тарифів і митної вартості та при

перетині кордону; неофіційний платіж найменшого розміру – під час проходження фітоконтролю й епідеміологічного контролю. Під час здійснення експортних операцій розмір неофіційних платежів набагато менший. Найбільші хабарі сплачуються на етапі перевірки документів (табл. 3.14) [188, С. 14].

Представлена інформація може бути використана для того, щоб зрозуміти суть проблеми й розробити програму заходів для усунення негативних явищ у митній справі та їх наслідків [83, 511].

Суттєвим недоліком діяльності всього правоохоронного блоку Держмитслужби є підміна функції організації та безпосереднього виконання визначених завдань функцією контролю за роботою інших підрозділів.

Таким чином, на думку автора дослідження, під час проведення реорганізації напряму боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил потрібно зосередитися не стільки на структурній реорганізації, скільки на чіткому формулюванні функцій, прав, меж обов'язків та відповідальності за їх виконання. Обов'язковою умовою реорганізації, на думку автора роботи, повинно стати розроблення та встановлення порядку визначення рівня забезпечення митної безпеки й рівня відповідальності за отримання потрібної інформації підрозділами боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Головними результатами здійснення заходів щодо боротьби з митними правопорушеннями повинні стати виявлення існуючих суперечностей, які впливають на стан митної справи; проведення аналізу митних загроз і ступенів їх небезпеки; опрацювання механізмів нейтралізації таких загроз.

Для цього потрібно змінити функції та завдання підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Важливим є визначення взаємозв'язку складових митної безпеки й основних елементів криміналістичної характеристики контрабанди та порушень митних правил.

3.3. Модернізація діяльності митної служби по забезпечення митної безпеки

У межах створення довгострокової планової основи розвитку діяльності Держмитслужби проведено роботу з формування теоретичного підґрунтя переходу митної служби України на якісно новий етап розвитку та з чіткого визначення передумов, які потрібно створити в найближчій перспективі за всіма напрямками діяльності служби. У результаті такої роботи була підготовлена Концепція модернізації діяльності митної служби України (наказ Держмитслужби від 17.10.06 №895).

Визначені в Концепції передумови дають можливість приймати оптимальні рішення при вирішенні проблем, що виникають під час виконання основних завдань, поставлених перед Державною митною службою України, шляхом розкладання проблемних питань на складові, які відповідають основним напрямкам діяльності митної системи.

Послідовна реалізація Концепції дасть можливість Державній митній службі України максимально наблизити свою діяльність до міжнародних стандартів шляхом спрощення та уніфікації митних процедур під час переміщення товарів через митний кордон України, сприятиме впровадженню сучасних світових технологій і методів запобігання порушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності, які є основною складовою економічної, соціальної, екологічної та технічної безпеки держави й світового співтовариства.

З метою послідовної реалізації положень Концепції були підготовлені Основні завдання та напрями діяльності Держмитслужби на 2007 р. з досягнення відповідності Рамковим стандартам безпеки та спрощення міжнародної торгівлі (ВМО, 2005 р.), Стратегічні напрями діяльності та пріоритети митної служби України на 2008 рік і Основні пріоритетні напрями діяльності та завдання Держмитслужби на 2009 рік.

На базі цих документів здійснюється розроблення річних планів діяльності Держмитслужби, які передбачають

Таблиця 3.14

Розмір неофіційного платежу

(Примітка. Дані, наведені в таблиці, отримано з одиничних прикладів.)

Етапи митного контролю	Усього по імпортерах (грн.)			Усього по експортерах (грн.)		
	Мінімум	Максимум	Середній розмір	Мінімум	Максимум	Середній розмір
1. Перетин кордону	50	200000	33515	50	50	50
2. Перевірка документів	50	120000	12888	50	12000	1733
3. Відділ тарифів і митної вартості	50	500000	71629	0	250	130
4. Огляд вантажу	50	120000	23105	50	2000	775
5. Епідеміологічний контроль і фітоконтроль	20	600	143	50	100	64
6. Сплата мита, визначеного законодавством	50	1500	860	50	50	50

реалізацію заходів за основними напрямками діяльності митної служби, зокрема продовження роботи зі створення умов для забезпечення дальшого безпосереднього впровадження в її практичну діяльність окремих складових багатofункціональної комплексної системи «Електронна митниця», а також реалізації положень ряду міжнародних документів, таких як Рамкові стандарти безпеки та спрощення міжнародної торгівлі (ВМО, 2005 р.) і Митні прототипи (Customs Blueprints) (Європейська Комісія, 2008 р.).

В умовах глобалізації та поглиблення міжнародної інтеграції відкриваються нові можливості для розширення міжнародних і зовнішньоекономічних зв'язків, розвитку обміну товарами, технологіями, капіталом та працею [293–296]. За таких умов перед митними органами постає завдання не лише забезпечити ефективну роботу, але й постійно вдосконалювати принципи діяльності для дотримання вимог забезпечення національних інтересів і національної безпеки. У дослідженні узагальнено основні напрями діяльності Держмитслужби (рис. 3.15).

Рис. 3.15. Основні напрями діяльності Державної митної служби України

Для повнішого розуміння проблемних питань та визначення найважливіших перспектив розвитку діяльності

Державної митної служби України розглянемо детальніше основні напрями цієї діяльності.

Наповнення Державного бюджету. Це головне завдання Держмитслужби, виконання якого перебуває під щоденним контролем з боку Міністерства фінансів та Уряду України [16, 17].

У 2008 році завдання наповнення Державного бюджету було виконане таким чином (табл. 3.15).

Таблиця 3.15
Виконання завдань Державного бюджету у 2008 р.
млн. грн.

Назва показника	2008 рік
Перераховано до Держбюджету	54 119,5
з них:	
- податку на додану вартість	41 699,8
- акцизного збору	1 332,1
- мита	9 880,5
- митних зборів	1 069,2
- єдиного збору	103,1
з них:	
- у торговому обігу	51 355,6
- у неторговому обігу	1 556,8
Середньоденне перерахування платежів	217,3
Прийнято векселі за ПДВ	10 552,6
Нараховано платежі, не сплачені на підставі рішень судів	1 973,0
Умовні нарахування платежів	10 630,3
з них:	
- податку на додану вартість	5 069,3
- акцизного збору	46,7
- вв'язного мита	5 483,9
- вив'язного мита	28,0
- митних зборів	2,4
з них:	
- за угодами про вільну торгівлю	5 025,3
- за лікарські товари	2 678,0

Назва показника	2008 рік
– під час тимчасового ввезення та лізингу	2 232,8
Надходження від коригування заявленої митної вартості товарів	1 318,6
Надходження від контролю за правильністю кодування товарів	106,0
Надходження від перевірки правильності визначення країни походження товарів	11,6

2. Розвиток міжнародного співробітництва. Договірною правовою базою з питань міжнародного митного співробітництва Держмитслужби України регулює різноманітні аспекти співробітництва та включає в себе: міжнародні конвенції з митних питань; міжурядові угоди про взаємну допомогу в митних справах; угоди міжвідомчого характеру (у формі протоколів) про співробітництво в певних сферах митної справи.

Відповідно до ст. 11 Митного кодексу України та Положення про Державну митну службу України (Указ Президента України від 24.08.00 №1022) одним з основних завдань, покладених на Державну митну службу, є розвиток міжнародного співробітництва у сфері митної справи. Держмитслужба представляє Україну у Всесвітній митній організації, інших міжнародних митних організаціях, а також забезпечує виконання міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку.

Основою двосторонніх відносин між Україною та ЄС є Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Союзом, підписана 14.06.94 у Люксембурзі й ратифікована 10.11.94 Верховною Радою України. УПС набула чинності 01.03.98.

УПС містить положення, що визначають значною мірою напрями дальших відносин і відкривають можливості дальшого зближення сторін.

Інституційні рамки виконання УПС ґрунтуються на трьох спільних органах: Раді з питань співробітництва, Комітеті з питань співробітництва та Комітеті з питань парламентського співробітництва.

У рамках Комітету з питань співробітництва за домовленістю з Європейською Стороною створено 7 Підкоміте-

тів, засідання яких, як правило, відбуваються не рідше одного разу на рік для обговорення на експертному рівні стану співпраці України та ЄС.

Головування під час засідань Підкомітетів здійснюється по черзі представниками обох Сторін відповідно до правил головування в Комітеті з питань співробітництва між Україною та ЄС. Координацію роботи та підготовку до спільних засідань Підкомітетів №№1, 2 і 3 здійснює Мінекономіки України, Підкомітету №4 – Мінпаливенерго України, Підкомітету №5 (Митне та транскордонне співробітництво) – Держмитслужба України, Підкомітету №6 – Мін'юст, Підкомітету №7 – Міністерство освіти і науки України.

Для вирішення окремих проблемних питань, що виникають у двосторонніх відносинах Україна – ЄС і належать до компетенції відповідних Підкомітетів, створюються спільні з представниками Євросоюзу робочі групи.

21.02.05 на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС був офіційно схвалений План дій Україна – ЄС, розроблений у рамках Європейської політики сусідства (ЄПС), що свідчить про значне зміцнення українсько-європейських відносин. Цим Планом визначено основні завдання сторін на три роки. До нього включено низку положень, які стосуються співробітництва між Україною та ЄС у митній сфері. (Реалізація положень Плану дій Україна – ЄС, зокрема розділу «Митні справи», цілі 28 і 29 (Розроблення митного законодавства, що відповідає міжнародним стандартам та стандартам ЄС та імплементація до законодавства України міжнародно-правових норм з питань митної справи). Удосконалення функціонування митниці (Customs Service), спрощення та модернізація митних процедур на кордоні й усередині держави.)

Заходи Української сторони щодо виконання Плану дій Україна – ЄС розробляються та затверджуються щороку Кабінетом Міністрів України.

Результатами виконання вищезазначених заходів є таке:

- запровадження митного контролю, заснованого на аналізі ризиків, на основі наказів Держмитслужби від

27.05.05 №435 «Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю» і від 02.08.07 №655 «Про затвердження Положення про Департамент аналізу ризиків та аудиту».

- для впровадження митного контролю, заснованого на аналізі ризиків, і визначення необхідного організаційного забезпечення наказом Держмитслужби від 30.03.07 №275 затверджено Порядок застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками під час митного контролю та митного оформлення товарів із застосуванням вантажної митної декларації;
- запровадження порядку проведення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, за принципом «єдиного вікна» (наказ Держмитслужби від 20.04.06 №314 «Про затвердження Порядку здійснення митного контролю та митного оформлення товарів із застосуванням вантажної митної декларації».
- запровадження механізму здійснення митними органами попереднього документального контролю товарів, що підлягають різним видам контролю в пунктах пропуску через державний кордон (постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.05 №269 «Про здійснення попереднього документального контролю товарів у пунктах пропуску через державний кордон України» і спільний наказ Держмитслужби, Адміністрації Держприкордонслужби, Міністерства охорони здоров'я, Мінагрополітики, Мінприроди й Мінкультури «Про затвердження Інструкції з організації здійснення попереднього документального контролю товарів, що ввозяться на митну територію України» від 31.08.05 №819/641/435/441/310/592);
- приведення законодавства з питань митної оцінки в повну відповідність до Угоди про застосування статті VII ГАТТ. Верховна Рада України прийняла Закон

України від 22.12.05 №3269-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», яким були внесені зміни до глав 46, 47 Митного кодексу України.

З метою реалізації положень цього Закону України Держмитслужбою підготовлено проект, а Кабінетом Міністрів України видано постанову від 20.12.06 №1766 «Про затвердження Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання) відомостей для її підтвердження».

Положення Тлумачних приміток до Угоди про застосування статті VII ГАТТ ураховано в затверджених наказом Держмитслужби України від 31.01.07 №74 Методичних рекомендаціях із застосування окремих положень Митного кодексу України, що стосуються питань визначення митної вартості товарів, які імпортуються на митну територію України;

- впровадження Політики митної етики на основі визнаних у світі стандартів (Арушська Декларація). Верховна Рада України прийняла Закон «Про Дисциплінарний статут митної служби України» від 06.09.05 №2805-IV;
- здійснення заходів щодо приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. 05.10.06 Верховна Рада України прийняла Закон «Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур»;
- здійснення заходів щодо гармонізації митного законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності із загальноприйнятими в європейській і світовій практиці нормами та стандартами, зокрема Угодою з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності ГАТТ/СОР (Закон України від 16.11.06 №359-V «Про внесення змін до Митного кодексу України (щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України)» і постанова Кабінету Міністрів України

від 13.04.07 №622 «Питання реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності у митному реєстрі, отримання інформації та взаємодії митних органів з іншими правоохоронними і контролюючими органами та власниками прав на об'єкти права інтелектуальної власності у разі призупинення митного оформлення товарів за ініціативи митного органу».

З метою забезпечення виконання вимог ст.ст. 257, 2571 Митного кодексу України та п. 4 постанови Кабінету Міністрів України від 13.04.07 №622 Держмитслужбою видано наказ від 20.06.07 №520 «Про затвердження Порядку надання застави або еквівалентної гарантії з відшкодування витрат, пов'язаних із діями митних органів України щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності»;

- здійснення заходів з приведення Митного тарифу України у відповідність до Гармонізованої системи опису та кодування товарів і Комбінованої номенклатури товарів Євросоюзу. Верховною Радою України прийнято Закон від 31.05.07 №1109-V «Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України», в основу якого покладено Гармонізовану систему опису та кодування товарів 2002 р. У продовження роботи з приведення Митного тарифу України у відповідність до Гармонізованої системи опису та кодування товарів і Комбінованої номенклатури товарів (ЄС видано наказ Держмитслужби від 21.09.07 №793, яким затверджено нову редакцію Перехідних таблиць Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД 1996) у редакції товарної номенклатури Митного тарифу України, затвердженого Законом України «Про Митний тариф України» від 05.04.01 № 2371-III, до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД 2002), побудованої на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів 2002 року та Комбінованої номенклатури Європейського Союзу версії 2004 року. При цьому слід зазначити, що УКТЗЕД 1996 та УКТЗЕД 2002 побудовані на основі Перехідних таблиць Гармонізованої систе-

ми опису та кодування товарів версії 1996 та 2002 років, що розроблені Секретаріатом Всесвітньої Митної Організації у відповідності з пропозиціями Комітету з Гармонізованої системи.

Крім того, Держмитслужбою послідовно здійснюється робота із забезпечення застосування методик і стандартів проведення лабораторних досліджень, що використовуються експертними підрозділами митних служб держав ЄС (видано наказ Держмитслужби від 04.04.05 №238 «Про затвердження Порядку прийняття попередніх рішень щодо класифікації та кодування товарів в УКТЗЕД»).

З метою вступу до Європейської Асоціації експертних установ і на виконання Програми запровадження системи управління якістю в органах виконавчої влади, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 11.05.06 №614, у Центральному митному управлінні лабораторних досліджень та експертної роботи Держмитслужби розроблено, упроваджено й сертифіковано систему управління якістю відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001-2001.

З метою забезпечення підвищення кваліфікації працівників митної служби, модернізації митних лабораторій Управлінням уживаються заходи для акредитації експертних підрозділів Центрального митного управління лабораторних досліджень та експертної роботи згідно з вимогами стандарту ISO 17025, зокрема згідно з визначеною галуззю акредитації підготовлено та подано пакет документів до Національного агентства з акредитації України для проведення попереднього документального аудиту. У 2008 р. тривала робота з акредитації експертних підрозділів зазначеного митного управління відповідно до вимог стандарту ISO 17025.

Також на постійній основі Держмитслужбою забезпечується:

- виконання Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України, Урядом Республіки Молдова та Європейською Комісією щодо Місії Європейської Комісії з надання допомоги в питаннях кордону в Україні та Республіці Молдова (мандат Місії ЄК продовжено до

30.11.09). Керівництвом Місії, експерти якої постійно працюють у польових офісах, розташованих в українських частинах пунктів пропуску на придністровській ділянці українсько-молдовського державного кордону, позитивно оцінено послідовні дії митних органів з виконання положень Спільної заяви прем'єр-міністрів України й Республіки Молдова від 30.12.05 і розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.03.06 №112-р та забезпечення порядку переміщення товарів і транспортних засобів через українсько-молдовський державний кордон відповідно до взятих на себе зобов'язань згідно з міжнародними договорами, укладеними в установленому законодавством України порядку;

- налагодження обміну інформацією між Держмитслужбою та Митною службою Республіки Молдова, у т.ч. у рамках Протоколу між Державною митною службою України та Митною службою Республіки Молдова про організацію обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, переміщувані через державний кордон України від 21.11.06;
- проведення митними органами постійних консультацій із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з питань законодавства України й процедур здійснення експортно-імпортних операцій. Започатковано проведення постійних зустрічей керівників органів виконавчої влади з представниками Європейської бізнес-асоціації.

Таким чином, можна констатувати, що положення розділу «Митні справи» (цілі 28 і 29) Плану дій Україна – ЄС виконано майже в повному обсязі. У той же час деякі положення цього Плану дій мають тривалий і постійний характер (зокрема, щодо перегляду Митного кодексу з урахуванням положень законодавства ЄС; підвищення кваліфікації працівників митної служби; підвищення комп'ютеризації митної адміністрації; модернізації митних лабораторій; надання консультацій суб'єктам ЗЕД з питань законодавства й процедур здійснення експортних та імпортних операцій).

Держмитслужбою постійно здійснюються заходи у сфері міжнародного співробітництва, спрямовані на реалізацію зовнішньополітичного курсу України та підтримання тісних партнерських відносин з міжнародними організаціями (насамперед, ВМО, СОТ, Всесвітнім банком), Європейськими Союзом, митними службами зарубіжних країн та іншими партнерами. Держмитслужба залучається до участі в проведенні міжнародних заходів, пов'язаних з процесом приєднання України до Світової організації торгівлі.

Держмитслужба здійснює свої зовнішні зносини за рядом напрямів. По-перше, ідеться про співробітництво з митними адміністраціями інших країн, серед яких природним чином особливо важливе місце займають країни-сусіди та країни – найкрупніші торговельні партнери. По-друге, Держмитслужба співпрацює з партнерськими відомствами в рамках діяльності багатосторонніх міжнародних організацій, таких як СНД, ГУАМ, ОЧЕС, ОЕСР, НАТО та інших. Особливе місце займає співробітництво в рамках Всесвітньої митної організації. По-третє, Держмитслужба співпрацює з іноземними урядовими й міжнародними організаціями у сфері подання технічної допомоги. Найважливішими донорами митних органів України є Єврокомісія, Уряд США та Світовий банк. Нарешті, але не менше важливою, є міжнародна діяльність Держмитслужби, пов'язана з євроінтеграційним курсом України, гармонізацією законодавства та процедур у митній сфері з європейськими стандартами та *Acquis communautaire* (*acquis*) — правовою системою Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

У рамках реалізації євроінтеграційного курсу України Держмитслужба брала активну участь у виконанні положень базових документів щодо співробітництва між Україною та ЄС, у тому числі положень Плану дій Україна – ЄС. Зокрема, це стосується: документарного й технічного забезпечення засідань органів, створених на виконання Уго-

ди про партнерство та співробітництво між Україною й ЄС та їх державами-членами, – Ради й Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС; обміну інформацією між митними органами України та країнами – членами ЄС; за проведення спільного з суміжними державами контролю на західних кордонах України, що збігаються із зовнішнім кордоном ЄС; запровадження в практику роботи митних органів України методів аналізу ризиків; спрощення митних процедур; посилення взаємодії з діловими колами й протидії корупції; вирішення питань поліпшення захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Перспективним напрямом співробітництва є приєднання до Програми «Митниця-2013», прийнятої за Рішенням Європейського Парламенту й Ради Європейського Союзу від 23.05.07 №624.

Україна є членом Організації чорноморського економічного співробітництва. На останній зустрічі керівниками митних адміністрацій країн-членів була прийнята заява, згідно з якою узгоджено пропозицію щодо створення постійно діючої Робочої групи з митних питань у рамках ОЧЕС. Діяльність такої Робочої групи сприятиме зміцненню партнерських відносин між митними службами країн – членів ОЧЕС. Також були обговорені перспективи запровадження обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, що переміщуються між країнами – членами ОЧЕС. Як результат, країною – координатором діяльності Робочої групи ОЧЕС з митних питань була визначена Україна (з 01.05.08 строком на 2 роки).

Держмитслужба України бере активну участь у діяльності ВМО, що є одним із найважливіших напрямів міжнародного митного співробітництва. Основною метою цієї співпраці є створення Регіонального центру ВМО з інституційного розвитку на території України, а також вирішення інших питань митного співробітництва ВМО та України.

Серед міжнародних зв'язків Держмитслужби України особливе місце займають відносини із СНД. У числі основних досягнень 2007 р. слід відзначити схвалення під час проведення 46 засідання Ради керівників митних

служб держав-учасниць СНД внесеного Держмитслужбою України Типового положення про застосування спрощеного порядку здійснення митного контролю автомобільних транспортних засобів, що належать фізичним особам, а також товарів, які переміщуються фізичними особами через пункти пропуску для автомобільного сполучення. Державам-учасницям СНД рекомендовано застосовувати норми цього положення при розробленні національних нормативно-правових актів з митних питань.

Держмитслужба приділяє значну увагу питанням двостороннього співробітництва з митними адміністраціями суміжних країн. У цьому напрямі актуальними питаннями співпраці є облаштування діючих пунктів пропуску, оптимізація мережі пунктів пропуску, спрощення митних формальностей на кордоні, налагодження інформаційного обміну між митними службами, проведення спільного контролю в пунктах пропуску тощо. На сьогодні спільний контроль Україна здійснює лише з Польщею та Молдовою, що дає можливість значно прискорити оперативний контроль за товарами й транспортними засобами, які перетинають митний кордон держави.

З Росією підписано спільний Меморандум щодо активізації взаємодії між митними адміністраціями двох країн. Меморандумом передбачено продовження роботи зі створення ефективної системи обміну інформацією про товари та транспортні засоби, що переміщуються через пункти пропуску на україно-російському кордоні.

Також була підписана Технологія інформаційного обміну попередніми даними про товари та транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України та Республіки Білорусь.

Протягом 2008 р. Держмитслужбою підписано такі угоди:

- Протокол між Державною митною службою України та Митною адміністрацією Сирійської Арабської Республіки про порядок взаємодії з питань обміну даними митної статистики взаємної торгівлі (09.10.08, Дамаск);

- Протокол між Державною митною службою України й Федеральною митною службою Росії щодо організації обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон України й Російської Федерації (11.11.08, Москва);
- Протокол про обмін попередньою інформацією про товари й транспортні засоби, переміщувані через митні кордони держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав (21.11.08, Санкт-Петербург).

Держмитслужба проводить роботу з відкриття нових і реконструкції існуючих пунктів пропуску на державно-му кордоні України. У 2008 р. відбулося відкриття пункту пропуску на українсько-білоруському кордоні «Нова Рудня–Виступовичі».

Важливою сферою міжнародної діяльності Держмитслужби є залучення зовнішньої допомоги. Так, протягом 2008 р. у рамках взаємодії з Представництвом ЄК в Україні започатковано й частково реалізовано проект з постачання дев'яти мобільних рентгенівських систем загальною вартістю 13 407 млн. євро.

У рамках Програми експортного контролю та безпеки кордонів отримано технічні засоби митного контролю для митниць та комп'ютерне обладнання для навчальних закладів Держмитслужби України.

Держмитслужба отримує допомогу у вигляді обладнання та програмного забезпечення в рамках проекту BOMMOLUK-1 і програми БУМАД.

У рамках взаємодії з Місією ЄК EUBAM погоджено подання технічної допомоги Україні на суму 2,5 млн. євро.

У рамках проекту Порогової програми Корпорації «Виклики тисячоліття» «Компонент 4: Оптимізація та належне застосування нормативних актів. Вид діяльності 4.1: Регуляторна реформа у сфері міждержавних перевезень» протягом року внесено зміни до чинної нормативної бази з питань митної справи, погоджено технічне завдання з програмної стиковки Єдиної автоматизованої інформаційної системи (далі - ЄАІС) Держмитслужби України та

NCTS, а також специфікації відповідного обладнання, передано комп'ютери для програмістів.

У рамках проектів Ініціативи з нерозповсюдження зброї масового знищення Міноборони США отримано можливості збільшення розміру допомоги, яка подаватиметься в 2009 р. в обсязі до 6 млн. дол. США.

Фактично Держмитслужбою отримано протягом 2008 р. обладнання на суму 8 100 000 євро та 1 190 000 дол. США. За кошти технічної допомоги, у тому числі з використанням інструмента TAІEX, проведено 38 заходів міжнародного характеру, з них 16 – за кордоном. Співробітництво з Литовською митною адміністрацією в рамках Порогової програми Корпорації «Виклики тисячоліття» сприяло позитивному голосуванню з питання надання Україні статусу спостерігача в робочих групах ЄС – Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) і ЕМГ–НКТС (Електроної митної групи – Нової комп'ютеризованої транзитної системи).

3. Удосконалення нормативно-правової бази спрямовано на приведення існуючих національних нормативних документів з питань митної справи до вимог міжнародних конвенцій, рамочних стандартів безпеки й поліпшення світової торгівлі [299, 463], що дасть можливість Україні перейти на нові принципи безпеки міжнародної торгівлі, забезпечити митну безпеку держави.

Протягом 2007 – 2008 рр. Урядом підтримано ряд законопроектів, розроблених Держмитслужбою, частину з яких вже та направлено на розгляд Верховної Ради України: «Про внесення змін до Митного кодексу України» (метою проекту є запровадження єдиного порядку анулювання вантажних митних декларацій. Законодавче встановлення єдиного порядку проведення процедури анулювання вантажних митних декларацій сприятиме посиленню прозорості діяльності митних органів, підвищенню особистої відповідальності кожної особи, задіяної в процедурі митного оформлення, забезпеченню контролю за діями посадових осіб митних органів і запобіганню можливим проявам корупції); «Про внесення змін до Митного кодек-

су України та деяких законів України щодо оподаткування операцій з повернення в Україну товарів, що вивозились з метою ремонту» (пропонується реалізувати в національному законодавстві механізм оподаткування відремонтованих товарів, передбачений главою 10 Рекомендацій до Спеціального Додатка F до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіото, 1999 р.), до якої Україна приєдналася згідно із Законом від 05.10.06 №227-V. Законопроект передбачає встановити базою оподаткування товарів (високотехнологічного обладнання, устаткування, приладів тощо), що повертаються на митну територію України після ремонту за її межами, договірну (контрактну) вартість операцій з ремонту, але не меншу ніж різниця між митною вартістю продуктів переробки, увезених на митну територію України, і митною вартістю товарів, вивезених за межі митної території України з метою ремонту. Зареєстровано у ВРУ за №3580); «Про внесення змін до Закону України «Про Єдиний митний тариф» (проект спрямовано на усунення існуючих суперечностей між положеннями Закону України «Про Єдиний митний тариф» і Законів України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» і «Про зовнішньоекономічну діяльність»; проект перебуває на узгодженні в міністерствах і відомствах); «Про внесення змін до деяких законів України» (мета проекту – забезпечення дотримання гарантій, наданих Держмитслужбою України Спільці європейських футбольних асоціацій (УЄФА), щодо проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 р. з футболу, які стосуються скасування оподаткування товарів, переміщуваних через митний кордон України організаторами й учасниками чемпіонату. Проект перебуває на узгодженні в міністерствах і відомствах);

«Про внесення змін до Митного кодексу України» (проект стосується питань введення в митній службі контрактної форми роботи); «Про внесення змін до Митного кодексу України» (нова редакція Митного кодексу, підготовлена з метою приведення Митного кодексу України у від-

повідність до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Київської конвенції). Рес-траційний №2778 від 16.07.08); «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил» (мета проекту – удосконалення законодавства України в галузі митної справи, зокрема посилення відповідальності за контрабанду та інші порушення митних правил, розширення повноважень митних органів, посилення адміністративної відповідальності за порушення митних правил).

У ході роботи з приведення діяльності митної служби у відповідність до визнаних Україною міжнародних стандартів Кабінетом Міністрів України прийнято постанови, проекти яких були розроблені Держмитслужбою та якими внесено зміни до деяких постанов Уряду з метою приведення окремих нормативних питань у відповідність до положень Конвенції про тимчасове ввезення (Стамбул, 1990 р.), а також створення належних умов для запровадження обігу в Україні карнетів А.Т.А., які є уніфікованими міжнародними митними документами, що замінюють митну декларацію, дають можливість ідентифікувати товари й містять на міжнародному рівні гарантію покриття ввізних податків і зборів. Для забезпечення дотримання вимог цієї Конвенції постановою Кабінету Міністрів України затверджено Порядок видачі книжок (карнетів) А.Т.А., Порядок митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон з використанням книжок (карнетів) А.Т.А.

Крім цього, Урядом України прийнято постанови:

- від 26.03.08 №251 [416] (Основною метою цього документа є поліпшення існуючого порядку підтвердження відомостей про фактичне вивезення товарів за межі митної території України. Запроваджені зміни стосуються вдосконалення механізму відшкодування бюджетної заборгованості з податку на додану вартість за операціями з експорту продукції.);
- від 09.04.08 №339 [432] (затверджує Порядок, який установлює процедуру здійснення митними органами контролю за правильністю визначення митної вартос-

- ті товарів під час проведення й після закінчення операцій з їх митного контролю, митного оформлення та пропуску через митний кордон України, а також донарахування обов'язкових платежів);
- від 23.04.08 №399 [419] (з метою забезпечення однозначного тлумачення норм Порядку визначення місця здійснення митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються резидентами та нерезидентами через митний кордон України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.04.03 №584, і приведення положень Порядку у відповідність до положень Цивільного кодексу України та Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»);
 - від 14.05.08 №446 [434] (установлює новий порядок митного оформлення товарів, що підлягають обов'язковій сертифікації, і передбачає: удосконалення процедур митного контролю й митного оформлення товарів, що підлягають обов'язковій сертифікації; посилення контролю за ввезенням на митну територію України транспортних засобів, митне оформлення яких проводитиметься тільки за умови сертифікації; спрощення процедур митного оформлення окремих груп товарів; зменшення ризику надходження у вільний обіг на території України товарів, небезпечних для життя, здоров'я громадян і навколишнього природного середовища);
 - від 09.07.08 №636 [413] (з метою вдосконалення порядку пропуску через державний кордон України товарів і автомобільних транспортних засобів унесено зміни до Порядку справляння єдиного збору у пунктах пропуску через державний кордон, затвердженому, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.10.02 №1569 [435]; до Типової технологічної схеми пропуску через державний кордон автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними, а також до Порядку здійснення митного контролю ав-

томобільних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними, у пунктах пропуску через державний кордон, затверджених постановою Уряду від 24.12.03 №1989 [386]; до положень постанови Кабінету Міністрів України від 13.04.05 №269 «Про здійснення попереднього документального контролю товарів у пунктах пропуску через державний кордон України» [439]. Завдяки внесеним змінам спрощено порядок митного контролю й митного оформлення водних транспортних засобів і повітряних суден, які згідно із зовнішньоекономічними договорами держави не є товаром і використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України. Крім того, удосконалено порядок здійснення митного контролю товарів, які переміщуються через митний кордон України водними транспортними засобами в контейнерах, шляхом запровадження завчасного визначення форм і обсягів контролю, достатніх для забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи);

- від 30.07.08 №685 [418] (спрямована на вдосконалення режиму роботи прикордонних митниць, забезпечення їх у повному обсязі фахівцями зі спеціальною підготовкою, що дасть можливість прогнозувати та регулювати розвиток кадрового потенціалу митних органів, урахувавши їх потреби, а також працевлаштовувати випускників вищих навчальних закладів у митних органах за постійним місцем проживання цих осіб);
- від 20.08.08 №715 [423] (стосовно запровадження єдиного порядку пропуску через митний кордон України автомобільних транспортних засобів – причепів (напівпричепів), що зареєстровані на постійній основі на території іноземної держави й тимчасово ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту) тягачами перевізників-резидентів);
- від 27.08.08 №760 [411] (з метою виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань у зв'язку зі вступом до СОТ, усунення розбіжностей між актами за-

- конодавства, чинними на сьогодні, уникнення дублювання положень, які в них містяться);
- від 01.10.08 №886 [422] (щодо вдосконалення порядку митного контролю та митного оформлення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю);
 - від 12.11.08 №987 [417] (з метою приведення розміру плати за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів, у відповідність до вартості фактичних витрат митних органів на вчинення зазначених дій; приведення фіксованої ставки плати за одну годину роботи до євро з урахуванням норм законів про оподаткування; чіткого визначення дати виникнення зобов'язання при справлянні цієї плати);
 - від 03.12.08 №1041 [105] (щодо вдосконалення порядку митного оформлення та декларування товарів, які переміщуються громадянами через митний кордон України).

Державною митною службою України й Торгово-промисловою палатою України підписано Угоду про співробітництво в рамках реалізації заходів, передбачених Стамбульською конвенцією про тимчасове ввезення. ТПП узяла на себе зобов'язання сплачувати митним органам суми ввізних податків і зборів та будь-які інші суми, які стягуються в разі порушення користувачем книжки А.Т.А. умов тимчасового ввезення або митного транзиту товарів, а також нести відповідальність за сплату митним органам країн – учасниць Стамбульської конвенції аналогічних сум у разі порушення резидентами України законодавства іноземних держав щодо тимчасового ввезення й транзиту.

Урядом передано на розгляд до Верховної Ради України розроблений Держмитслужбою законопроект щодо внесення змін до ст. 11 Закону України «Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами

на митну територію України», спрямований на вдосконалення контролю за тимчасовим ввезенням громадянами-нерезидентами на митну територію України транспортних засобів, що перебувають на постійному обліку у відповідних реєстраційних органах іноземних держав.

Спільним наказом Держмитслужби та Адміністрації Держприкордонслужби внесено зміни до Технології прикордонного та митного контролю у пунктах пропуску через державний кордон для автомобільного сполучення. Запроваджено застосування спрощеного порядку контролю, який полягає в здійсненні обліку транспортних засобів, що тимчасово ввозяться громадянами-нерезидентами, шляхом внесення до відповідної бази даних відомостей про такі транспортні засоби та громадян, які їх ввозили, що дасть можливість в єдиному технологічному циклі здійснювати облік транспортних засобів і громадян тільки під час паспортного контролю – без повторного обліку митними органами – та значно скоротить час здійснення контрольних операцій на кордоні, підвищить пропускну спроможність пунктів пропуску через державний кордон України.

Держмитслужбою затверджено Порядок визначення підприємств, до товарів яких може застосовуватися процедура електронного декларування, застосування якого створить належні умови для впровадження електронного декларування товарів, забезпечить застосування до підприємств виключно тих критеріїв, дотримання яких є необхідним для належного виконання підприємствами своїх обов'язків під час електронного декларування товарів, сприятиме зменшенню впливу суб'єктивних чинників під час здійснення митних процедур.

Також затверджено Порядок здійснення митного контролю й митного оформлення товарів, які декларуються з поданням вантажної митної декларації в електронній формі.

Держмитслужбою затверджено відомчі класифікатори з питань митної статистики, які використовуються в процесі оформлення митних декларацій, і Порядок їх ведення.

Спільним наказом Держмитслужби, Мінпаливенерго, Мінтрансу затверджено Інструкцію про здійснення контролю за переміщенням електроенергії через митний кордон України. Метою цього нормативного акта є вдосконалення й спрощення процедур митного контролю за переміщенням електроенергії через митний кордон України та актуалізація нормативно-правової бази з питань митної справи.

З метою реалізації положень Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіото, 1999 р.) розроблено проект Закону України про внесення змін до Митного кодексу України щодо виключення обмеження розміщення в митний режим переробки товарів тільки іноземного походження, а також щодо встановлення норми про відповідальність суб'єктів ЗЕД за порушення порядку здійснення операцій з переробки. Запровадження норм цього законопроекту забезпечить створення сприятливіших умов для роботи вітчизняних підприємств, повнішої їх завантаженості.

Затверджено Типове положення про вантажний митний комплекс як спеціалізовану митну організацію. Основна мета цього Типового положення – формування конкурентного ринку з надання послуг на вантажних митних комплексах, створення поблизу або на околицях великих міст України сучасних терміналів з комплексного обслуговування та митного оформлення вантажів. Такі комплекси повинні створити умови для швидкого митного оформлення вантажів, розміщення на вантажних митних комплексах працівників усіх контрольних служб, які здійснюють державні види контролю, передбачені Митним кодексом України, поліпшити екологічну обстановку у великих містах країни та зменшити рух великовантажних транспортних засобів дорогами таких міст.

4. Розвиток співробітництва з підприємницькими структурами та їх об'єднаннями. Протягом 2008 р. підписано 3 Меморандуми, 4 Угоди та 2 Протоколи про співпрацю із суб'єктами господарювання та їх об'єднаннями. Учас-

ники цих об'єднань та окремі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності зобов'язалися, зокрема, заявляти під час імпорту митну вартість товарів, виходячи з рівнів їх вартості, що відповідають достовірній інформації, представляти митним органам достовірну інформацію про товари, а також погодилися надавати посадовим особам митних органів можливість перевіряти фінансові й банківські документи, пов'язані зі здійсненням зовнішньоекономічних операцій. Натомість зазначені суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності отримали право на лібералізацію процедур митного оформлення.

5. Удосконалення структури митних органів. У 2007 – 2009 рр. тривала робота з удосконалення структури митних органів з урахуванням розподілу та інтенсивності пасажиро- й товаропотоків. Здійснюється постійна робота з питань удосконалення мережі пропускних пунктів (відкриття, облаштування, зміна статусу тощо), а також з питань, пов'язаних з діяльністю пунктів пропуску на різних ділянках державного кордону України.

Відповідно до цілей і завдань Держмитслужби України та в межах її компетенції в питанні забезпечення національної безпеки у сфері митного контролю в рамках міжурядових угод із суміжними державами й рішень Кабінету Міністрів України відкрито 217 пунктів пропуску через державний кордон України (таблиця 3.16).

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 22.02.94 №100 «Про стан виконання рішень Президента України і Уряду з питань додержання вимог прикордонного і митного законодавства», Порядку здійснення координації діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань додержання режимів на державному кордоні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18.01.99 №48, Державна митна служба України відповідає за будівництво та реконструкцію міжнародних і міждержавних пунктів пропуску через державний кордон для автомобільного сполучення.

Таблиця 3.16
Пункти пропуску через Державний кордон України

Назва	2007 рік	2008 рік	Зміни (+, -)
Митниці	49	46	-3
- у т.ч. регіональні	8	2	-6
Митні пости	150	153	+3
Пункти пропуску (діючі)	214	217	+3
у т.ч.: - міжнародні	149	152	+3
- міждержавні	36	36	
у т.ч.: - автомобільні	109	109	
- авіаційні	24	26	+2
- морські та річкові	49	50	+1
- залізничні	37	37	
місцевого пропуску	29	29	
для пішоходів і велосипедистів	1	1	

Ураховуючи тенденції сучасного розвитку міждержавних господарських зв'язків та керуючись прагненням наблизити технічну й технологічну оснащеність кордону до вимог і стандартів Євросоюзу, у 2007 р. постановою Кабінету Міністрів України (від 13.06.07 №831) затверджено Державну цільову правоохоронну програму «Облаштування та реконструкція державного кордону» на період до 2015 р.

У рамках цієї програми передбачено здійснити до 2015 р. заходи з облаштування нових (47) та реконструкції діючих (31) пунктів пропуску.

6. Розвиток митної інфраструктури, поліпшення технічного та інформаційного забезпечення. Постійно відбувається розвиток технічної бази й митної інфраструктури як за рахунок коштів бюджету, так і завдяки залученню міжнародної технічної допомоги.

Держмитслужбою у 2008 р. у рамках реалізації Проєкту міжнародної технічної допомоги «ВОММОЛУК-1», що фінансується Європейським Союзом через програму розвитку ООН в Україні, отримано технічну допомогу (комп'ютерну техніку, технічні засоби митного контролю та автотран-

спортні засоби) на загальну суму 2 320,34 тис. грн., зокрема 3 рентгенотелевізійні інтроскопи транспортного типу, 6 детекторів вибухових і наркотичних речовин, мікроавтобус.

Крім цього, значний внесок у поліпшення та розвиток технічної бази відомчих навчальних центрів і окремих митних органів зроблено завдяки залученню міжнародної технічної допомоги в рамках Програми з установами системи експортного контролю та безпеки кордонів EXBS, у результаті виконання якої отримано комп'ютерну, копіювальну й офісну техніку на загальну суму 1 336,92 тис. грн.

Однак наймасштабнішим проектом, у якому брала участь Держмитслужба у 2008 р., був проект міжнародної технічної допомоги Європейського Союзу «Постачання мобільного інспекційного обладнання та систем рентгенівського сканування митним службам Білорусі, України та Молдови», за яким отримано 9 мобільних скануючих рентгенівських систем Rapiscan Eagle 4.5 MeV і запасні частини й витратні матеріали до них на загальну суму 13 407,00 тис. євро.

Також Держмитслужбою на виконання Державної цільової правоохоронної програми «Облаштування та реконструкція державного кордону» на період до 2015 р. докладалися зусилля до забезпечення митних органів сучасними технічними засобами митного контролю та копіювальною технікою за рахунок коштів Державного бюджету, зокрема були придбані 8 рентгенотелевізійних інтроскопів транспортного типу, 101 цифровий фотоапарат, 102 багатофункціональні пристрої.

Ужито низку заходів з розбудови й реконструкції митних об'єктів та оптимізації митної інфраструктури.

На сьогодні на державному кордоні України діє 125 пунктів пропуску для автомобільного сполучення, з яких 85 мають статус міжнародних та міждержавних, у тому числі побудовано за постійною схемою 40 пунктів пропуску. Це свідчить, що основна кількість пунктів пропуску продовжує працювати за тимчасовою схемою.

Перетворення західного кордону України на спільний з Євросоюзом кордон і посилення його охорони з боку країн

– членів ЄС збільшують через недостатні облаштуваність і технічну оснащеність державного кордону України дисбаланс між можливостями України та країн – членів ЄС протидіяти контрабанді зброї та засобів терору, наркотиків, розповсюдженню зброї масового ураження й екологічно небезпечних речовин, незаконній міграції.

Існуюча система пунктів пропуску через державний кордон не зовсім задовольняє потреби країни в розвитку міжнародних зв'язків та не забезпечує швидкого перетинання державного кордону особами й переміщення через нього вантажів, шкодить міжнародному іміджу країни, стримує зростання транзитних перевезень через територію держави, спричиняє значні економічні втрати, не сприяє інтеграції України до європейського співтовариства.

З огляду на важливість для нашої держави створення надійного міцного кордону, що забезпечить перш за все економічну безпеку держави, у 2008 р. у рамках бюджетних призначень, отриманих Держмитслужбою України на фінансування заходів з розбудови (будівництва, реконструкції) і підтримання належного стану (проведення капітального ремонту) об'єктів митної інфраструктури, у будівництво, реконструкцію пунктів пропуску для міждержавного й міжнародного автомобільного сполучення було вкладено 46,51 млн. грн. асигнувань загального фонду Державного бюджету, що становить 77% загального обсягу фінансування, отриманого Держмитслужбою на розбудову об'єктів митної інфраструктури.

Зазначене створило умови для введення в експлуатацію побудованого за постійною схемою пункт пропуску для міжнародного автомобільного сполучення «Велика Писарівка» на кордоні з Російською Федерацією; продовжити роботи з будівництва (II черга) пункту пропуску «Бачівськ», вантажної ділянки міжнародного автомобільного пункту пропуску (МАПП) «Порубне» (I черга), пункту пропуску «Просяне», створення єдиного цілісного комплексу функціонального модуля «фільтр пункту пропуску» на МАПП «Краковець», забезпечення засобами розмежування смуг руху транспортних засобів на МАПП «Рава-

Руська»; розпочати роботи з розширення МАПП «Нові Яриловичі», реконструкції МАПП «Ягодин» (II черга), пішохідного переходу на МАПП «Шегині», боксу для поглибленого огляду автотранспорту на МАПП «Рава-Руська».

У 2008 р. завершено виготовлення проектів облаштування за постійною схемою та реконструкції ще 7 пунктів пропуску, зокрема «Дольськ», «Кельменці», «Довжанський», «Вилок», «Лужанка», «Порубне» (II черга), «Ужгород» (II черга).

На виконання Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» і постанови Кабінету Міністрів України від 10.12.03 №1896 «Про Єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму» розроблено ескізний та техноробочий проекти Єдиної інформаційної системи, її введено в дослідну експлуатацію та розпочато поетапне впровадження в промислову експлуатацію.

На виконання Указів Президента України від 18.01.01 №22 «Про заходи щодо посилення боротьби з незаконною міграцією», від 09.02.04 №175 «Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам корупції» створюється автоматизована інформаційна система аналізу ризиків при перетинанні товарів державного кордону України й банк даних міжвідомчого користування.

З метою впровадження автоматизованого ведення в центральній базі даних Держмитслужби баз даних про контрабанду та порушення митних правил і для надання митним органам, Державній митній службі можливості отримувати актуалізовану статистичну звітність наказом Держмитслужби від 28.03.01 №217 введено в дослідну експлуатацію першу чергу Програмно-інформаційного комплексу «Боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил».

У Держмитслужбі функціонує Єдина автоматизована інформаційна система як сукупність окремих автомати-

зованих інформаційних систем різного функціонального призначення, об'єднаних за допомогою телекомунікаційних мереж, і велика кількість інформаційних об'єктів, що обробляються цими системами. ЄАІС Держмитслужби містить у собі засоби для накопичення, оброблення, зберігання та передання даних, необхідних для забезпечення діяльності митних органів.

У напрямі поліпшення стану інформаційного забезпечення митних органів розпочато масштабний процес реформування. Так, створено Регіональну інформаційну митницю (наказ Держмитслужби від 06.10.06 №845), одним з головних завдань якої є створення багатогалузевої комплексної системи «Електронна митниця» [451], яка забезпечить:

- підвищення ефективності та скорочення часу митного контролю та митного оформлення;
- запровадження електронного декларування;
- повноту сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), інших надходжень до бюджету;
- оперативне отримання державними органами влади всіх рівнів актуальної та достовірної статистичної інформації;
- підвищення ефективності боротьби з контрабандою, шахрайством, організованою злочинністю й тероризмом;
- дієвий контроль за додержанням передбачених законодавством заборон і обмежень щодо переміщення окремих товарів через митний кордон, захист інтелектуальної власності та культурної спадщини України;
- підвищення ефективності управління митною службою.

Для цього планується:

- створити законодавчу основу для застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій у роботі контрольних органів, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- удосконалити автоматизовані системи, що функціонують у митній службі, базуються на сучасних

інформаційно-телекомунікаційних технологіях і спрямовані на технологічне забезпечення безперервності потоку, накопичення та оброблення митної інформації в електронному вигляді, на впровадження механізму електронного декларування [4, 410];

- забезпечити взаємодію відомчої телекомунікаційної мережі, призначеної для передавання даних, голосу, відеозображення, з іншими аналогічними мережами органів державної влади;
- забезпечити захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах митних органів;

створити системи:

- адміністрування (у тому числі міжвідомчого) процесів, які відбуваються під час підготовки, прийняття, доведення управлінських рішень і контролю за їх виконанням, що є необхідною умовою для мінімізації часу проходження митних процедур суб'єктами ЗЕД та раціоналізації дій контрольних органів;
- оперативного виконання рішень, які потребують певних дій щодо товарів і транспортних засобів (огляду, затримання, обмеження руху тощо), що є необхідною умовою для недопущення несанкціонованого поводження з ними;
- електронного цифрового підпису та захисту інформації;
- удосконалити програмне забезпечення функціонування механізму електронного декларування (розробити програмне забезпечення, яке дасть змогу приймати повідомлення від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності як на рівні центральної бази даних (з дальшим інформуванням відповідного митного органу), так і безпосередньо на рівні митного органу);
- виконати роботи з гармонізації нормативно правових актів України з питань митної справи з вимогами ЄС та із забезпечення сумісності української системи контролю за переміщенням вантажів з новою

- комп'ютеризованою інформаційною митною транзитною системою ЄС - NCTS (New Customs Transit System);
- завершити створення системи аналізу ризиків як складової частини автоматизованої системи митного оформлення товарів і транспортних засобів на всіх рівнях митної системи;
 - упровадити систему електронного документообігу у всій системі управління митними органами.

Робота з інформування громадськості про діяльність Державної митної служби України була спрямована на формування в громадськості позитивного іміджу митної служби, на забезпечення прозорості роботи митних органів, а також участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики.

Для інформування громадськості про діяльність митної служби України протягом 2007–2008 рр. були проведені 226 прес-конференцій і брифінгів, 587 «гарячих ліній» та прямих ефірів на радіо й телебаченні, 1 656 інтерв'ю з керівним і особовим складом митних органів, підготовлено 3 045 відеосюжетів для центрального й регіонального телебачення, опубліковано 8 537 статей та інформаційних повідомлень. Держмитслужбою розроблено та проведено інформаційні кампанії з метою висвітлення процесу громадського обговорення проекту нової редакції Митного кодексу України, а також з питань підвищення до 10 000 євро верхньої межі для переміщуваної громадянами іноземної валюти без письмового декларування; запровадження Європейським Союзом нових митних правил щодо здійснення зовнішньоекономічних операцій (щодо подання митним органам ЄС електронних копій митних декларацій).

При Державній митній службі України й регіональних митницях і митницях діють громадські ради. Через систему громадських рад заінтересована громадськість має можливість обговорювати та вирішувати актуальні питання безпосередньо з представниками відповідних митних органів, брати участь в обговоренні проектів нормативних актів і виробленні управлінських рішень.

Організуються робочі зустрічі фахівців Держмитслужби та представників громадської ради для обговорення актуальних питань співпраці. На відомчому вебсайті Держмитслужби діє рубрика «Громадська рада», у якій розміщується інформація про діяльність ради. За станом на кінець 2008 р. Держмитслужбою розроблено проект Положення про співпрацю Державної митної служби з громадською радою при Держмитслужбі України, який перебуває на стадії обговорення та погодження

7. Боротьба з криміналом. Одним з пріоритетних напрямів діяльності митних органів України є налагодження ефективної взаємодії з відповідними службами суміжних держав і країн – торговельних партнерів України з питань обміну інформацією про взаємну торгівлю з метою виявлення кримінальних схем у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, організованих угруповань, що мають корумповані зв'язки з владними структурами й провадять заздалегідь сплановану злочинну діяльність у фінансовій, банківській, зовнішньоекономічній сферах, займаються легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

У межах співпраці з митними адміністраціями зарубіжних країн Державна митна служба з метою попередження, припинення та розслідування випадків контрабанди та порушень митного законодавства здійснює обмін інформацією на підставі міждержавних угод і міжвідомчих протоколів. На сьогодні здійснюється обмін інформацією з митними адміністраціями майже 70 країн світу.

Митними органами налагоджено ефективну співпрацю з колегами із зарубіжних країн у сфері протидії митним правопорушенням. Зокрема, 43% кримінальних справ, порушених за фактом контрабанди товарів, – це кримінальні справи, порушені на підставі результату обміну інформацією з митними органами іноземних держав [97].

Налагоджено постійний обмін інформацією із Всесвітньою митною організацією (правоохоронна комп'ютерна мережа CEN); інформаційною системою Balkan-Info, яка містить відомості про переміщення наркотичних засобів

шовковим шляхом; Інтерполом; правоохоронними органами зарубіжних країн.

8. Розвиток відомчої науки. У Держмитслужбі питанням галузевої наукової діяльності, зокрема підвищенню її результативності та посиленню практичної спрямованості, приділяється значна увага. Базові основи створення розвиненої системи наукових досліджень у митній службі та перспективного розвитку галузевої наукової діяльності закріплено на нормативному рівні в Концепції модернізації діяльності митної служби України (затверджено наказом Держмитслужби від 17.10.06 №895).

Як основи функціонування в митній службі галузевої науки визначено:

- ґрунтування на фундаментальних і прикладних наукових дослідженнях у галузі митної справи, розвиток у співпраці з профільними закладами України й зарубіжних країн;
- орієнтування на визначення пріоритетних напрямів розвитку митної справи та механізмів їх реалізації, на задоволення поточних потреб митної служби в розробленні нових, прогресивних підходів, методів і засобів реалізації митної справи;
- забезпечення достатньою методологічною, кадровою та ресурсною базою для виконання поставлених перед митною службою завдань.

Для реалізації галузевою наукою своїх функцій постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.08 №852 створено Державний науково-дослідний інститут митної справи [452].

9. Фінансове забезпечення діяльності митної служби України. Відповідно до ст. 24 Митного кодексу України фінансування, матеріально-технічне забезпечення та розвиток інфраструктури митної служби України здійснюються за рахунок Державного бюджету України.

Потреба в коштах, необхідних для забезпечення виконання покладених на митну службу функцій і повноважень, визначається щороку під час формування бюджетного запиту Держмитслужби на наступний бюджетний

рік. Обсяги бюджетних асигнувань на утримання та розвиток митних органів затверджуються Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік.

Крім бюджетних коштів, на розвиток митної системи залучається технічна допомога відповідно до міжнародних угод, зокрема Програми Європейського Союзу / Програми розвитку ООН «Білорусь, Україна, Молдова проти наркотиків (Програми БУМАД 2) і в рамках проекту «Реформа та модернізація митної служби України» за програмою TACIS, а також програми Нанна-Лугара.

Результати аналізу основних видів діяльності Державної митної служби України дають можливість визначити пріоритетні напрями її роботи. У стрімко змінюваній економічній та політичній ситуаціях ці пріоритети постійно трансформуються й розвиваються, що знаходить відображення в програмних документах Державної митної служби України. Динаміку змін пріоритетів діяльності митної системи представлено в табл. 3.17; показники визначено за матеріалами Держмитслужби [149].

Результати аналізу свідчать про поступове зміщення пріоритетів у бік міжнародного співробітництва (зокрема, упровадження в Україні Рамкових стандартів безпеки та спрощення міжнародної торгівлі ВМО), зміцнення кадрового потенціалу, боротьби з корупцією та розбудови митної інфраструктури.

Так, у 2006 р. основним пріоритетом митна служба бачила виконання завдань, визначених Державним бюджетом України на 2006 рік, шляхом удосконалення та уніфікації процедур справляння платежів; посилення контролю за повнотою бази митного оподаткування; недопущення заниження митної вартості товарів; неправильної класифікації товарів і неправильного визначення країни їх походження.

Також серед пріоритетних напрямів діяльності були визначені:

- спрощення та модернізація митних процедур на кордонах і всередині держави. Це передбачало: розширення переліку суб'єктів, які користуються спрощеною про-

Таблиця 3.17
Пріоритетні напрями роботи Державної митної служби України

2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
<p>Пріоритет I. Виконання завдань, визначених в значених Державним бюджетом України на 2006 рік</p> <p>Стратегія реалізації пріоритету – удосконалення та уніфікація процедур справляння платежів, що здійснюється митними органами; посилення контролю за повнотою бази митного оподаткування; недопущення заниження митної вартості товарів, невправильної класифікації товарів та невправильного визначення країни їх походження</p>	<p>Стратегічна мета I. Упровадження в Україні Рамкових стандартів безпеки та спрощення міжнародної торгівлі, прийнятих у 2005 р.</p> <p>Всесвітньою митною організацією</p> <p>Напрями реалізації стратегічної мети:</p> <p>I. 1. Приведення діяльності митної служби у відповідність до визначених Україною міжнародних стандартів, зокрема щодо виконання контрольних функцій.</p> <p>I. 2. Кадрове забезпечення якісного виконання завдань в умовах упровадження в</p>	<p>Мета діяльності Держмитслужби у 2008 р. – збільшення вдвічі перерахувань до Держбюджету податків і зборів, що справляються митними органами.</p> <p>Пріоритет I. Безумовне виконання завдань, визначених Державним бюджетом України на 2008 р.</p> <p>Завдання з реалізації пріоритету:</p> <p>I.1. Виконання завдань, визначених Державним бюджетом України на 2008 р.</p> <p>I.2. Протидія порушенням митних правил і контрабанді</p> <p>Пріоритет II. Приведення діяльності митної служби, пов'язаної зі здійсненням процедур митного контролю, митного оформлення, з відверненням, виявленням, розкриттям і попередженням порушень законодавства з питань митної справи, до визначених Україною міжнародних стандартів</p> <p>Завдання з реалізації пріоритету:</p> <p>II.1. Завершення розроблення проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів,</p>	<p>Пріоритет I. Удосконалення механізму реалізації фіскальної складової діяльності Держмитслужби з метою безумовного виконання показників надходжень до Державного бюджету</p> <p>Завдання з реалізації пріоритету:</p> <p>I.1. Побудова механізмів контролю за правильністю визначення митної вартості, які сприяли би прозорості, об'єктивності та контрольованості митної оцінки товару.</p> <p>I.2. Удосконалення інформаційного наповнення системи аналізу та управління ризиками з метою підвищення її ефективності та поширення застосування результатів її роботи в практичній діяльності митної служби України.</p> <p>I.3. Підвищення ефективності процедур митного контролю шляхом зосередження уваги на ідентифікації та інспектуванні товарів, зокрема високоризикованих і висококлівідних.</p> <p>I.4. Посилення контролю-перевірної функції митних органів шляхом проведення виїзних документальних (митний пост-аудит) і камеральних перевірок платників податків</p>

<p>2006 р.</p>	<p>Пріоритет II. Спро- щення та модерні- зація митних про- цедур на кордо- ні й усередині дер- жави</p> <p>Стратегія реаліза- ції пріоритету – роз- ширення переліку суб'єктів, які корис- туються спрощеною процедурою митно- го контролю това- рів: здійснення мит- ного контролю, за- снованого на ана- лізі ризиків; міні- мізація кількості та часу проведення процедури митного контролю та митно- го оформлення; за- безпечення митно- го оформлення то- варів за принципом «єдиного офісу» у повному обсязі; розширення засто- сування контролю,</p>	<p>2007 р.</p> <p>митній службі міжна- родних стандартів. I.3. Організаційно- правове забезпече- ння проведення сис- темної та результа- тивної наукової ді- яльності в митній службі</p> <p>Стратегічна мета II. Повне та якісне ви- конання державних завдань, покладе- них на митну службу України</p> <p>Напрями реалізації стратегічної мети: II.1. Виконання за- вдань, визначених Державним бюдже- том України на 2007 р.; удосконалення процедури адміні- стрування податків і зборів, що справля- ються митними орга- нами.</p>	<p>2008 р.</p> <p>потребу прийняття яких зумовлено приєднан- ням України до Міжнародної конвенції про спро- щення та гармонізацію митних процедур (Кіот- ської конвенції).</p> <p>II.2. Розроблення українського митного законо- давства, що відповідає міжнародним стандар- тів і стандартам ЄС та забезпечує імплементацію в Україні міжнародних стандартів з питань мит- ної справи.</p> <p>II.3. Поновлення роботи з унесення змін до за- конодавства України щодо надання митними ор- ганам України права на проведення оперативно- розшукової діяльності та досудового слідства в справах про контрабанду.</p> <p>II.4. Систематизація роботи з аналізу правозас- тосовної діяльності митної служби України.</p> <p>II.5. Забезпечення дальшого впровадження в митних органах уніфікованих технологій митно- го контролю та митного оформлення, які безпе- ревно охоплюють усю послідовність руху то- варів і транспортних засобів під час перебуван- ня їх під митним контролем, з метою створення умов для поступової адаптації митних техноло- гій до роботи з інформацією про товари та тран- спортні засоби.</p> <p>II.6. Розроблення та впровадження в практич- ну діяльність митних органів методики вимірю- вання тривалості процедур митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних за-</p>	<p>2009 р.</p> <p>Пріоритет II. Запровадження дійових заходів сприяння зовнішньоекономічній діяльності, які забезпечать спрощення митних процедур, підвищення ефективності застосування тех- нологій митного контролю та інформатичних технологій і вдосконалення механізму обміну інформацією</p> <p>Завдання з реалізації пріоритету: II.1. Удосконалення та уніфікація технологій митного контролю та митного оформлення, по- ступова їх адаптація до роботи з попередньою інформацією про товари й транспортні засоби. II.2. Упровадження в практичну діяльність Держмитслужби уніфікованих і вичерпних вимог до документів та інформації, що надаються (фор- муються) під час здійснення митних процедур, з метою створення оптимальної структури ін- форматичного наповнення електронних систем і нормативно-правової бази для застосування ба- гатофункціональної комплексної системи «елек- тронна митниця».</p> <p>II.3. Створення необхідних передумов, у тому числі шляхом визначення критеріїв і вимог до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, для становлення в Україні інституту вповноважених економічних операторів як одного з вагомих ва-</p>
-----------------------	---	--	--	---

Таблиця 3.17 (продовження)

<p>2006 р.</p> <p>співкочує з митни- ми органами суміж- них країн; співпраця з експертами Євро- пейського Союзу</p>	<p>2007 р.</p> <p>II.2. Спрощення та модернізація митних процедур на кордо- ні й усередині дер- жави. II.3. Розроблення митного законодав- ства, що відповідає міжнародним стан- дартам, і стандартам ЄС та забезпечує ім- плементацию в Україні міжнародних стан- дартів з питань мит- ної справи. II.4. Реформуван- ня організаційної структури митної служби.</p>	<p>2008 р.</p> <p>собів з метою створення основи для оцінки діє- вості заходів Держмитслужби зі спрощення цих процедур. II.7. Розроблення та впровадження в практичу діяльність митних органів системи аналізу та управління ризиками, її автоматизація та вдо- сконалення інформаційного наповнення з ме- тою забезпечення обґрунтованості вибіркових оглядів, підвищення їх результативності. II.8. Досягнення уніфікації та вичерпності ви- мог, що пред'являються до інформації та доку- ментів, які подаються або створюються під час застосування технологій митного контролю, мит- ного оформлення, з метою прискорення реалі- зації в повному обсязі започаткованої Держ- митслужбою процедури електронного деклара- вання. II.9. Удосконалення митних процедур на кордо- ні й усередині держави. II.10. Завершення розмежування оперативних і управлінських функцій між Держмитслужбою та митними органами (функції із застосування за- конодавства з питань митної справи та контр- олю за його дотриманням під час переміщення</p>	<p>2009 р.</p> <p>желев механізму сприяння зовнішньоекономіч- ній діяльності</p> <p>Пріоритет III. Забезпечення системного підхо- ду до вирішення проблем у сфері боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил</p> <p>Завдання з реалізації пріоритету: підвищення ефективності системи проти- дії контрабанді та порушенням митних правил шляхом застосування сучасних організаційно- технічних методів і способів відвернення, вияв- лення, розкриття й попередження порушень зако- нодавства з питань митної справи</p> <p>Пріоритет IV. Продовження побудови ефек- тивного механізму управління діяльністю Держмитслужби та підвищення якості управ- лінських рішень шляхом удосконалення ін- формаційного забезпечення керівництва, під- вищення професійного рівня персоналу Держ- митслужби, ефективної протидії корупції, ха- барництву, іншим службовим зловживанням</p>
--	---	--	--

2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
<p>– СТОП»; спрямування роботи на протидію праворушенням «інтелектуального» характеру; посилення митного контролю за здійсненням зовнішньоекономічних операцій з товарами, незаконні переміщення яких можуть нести загрозу для ситуації на внутрішньому ринку України; створення системи громадської підтримки «очиснення» житних органів від хабарництва та проявів корупції</p> <p>Пріоритет IV. Розроблення та імплементація митного законодавства, що відповідає міжнародним стандартам і стандартам ЄС</p>	<p>ня засобам масової інформації та громадськості максимуму об'єктивної та достовірної інформації з усіх напрямів діяльності митних органів.</p> <p>II.6. Удосконалення кадрового потенціалу митної служби, системи протидії проявам хабарництва й корупції.</p> <p>II.7. Розбудова митної інфраструктури; облаштування її об'єктів сучасним обладнанням</p>	<p>товарів і транспортних засобів) з метою підвищення якості рішень Держмитслужби стратегічного характеру.</p> <p>II.11. Оптимізація внутрішньої структури митних органів і структури їх географічного розташування з урахуванням результатів функціонування в митних органах уніфікованих митних технологій з метою забезпечення раціонального використання кадрового потенціалу й матеріально-фінансових ресурсів</p> <p>Пріоритет III. Забезпечення кадрової спроможності митної служби якісно виконувати свої завдання в умовах упровадження міжнародних стандартів діяльності</p> <p>Завдання з реалізації пріоритету:</p> <p>III.1. Забезпечення належної професійної підготовки персоналу всіх рівнів з метою здобуття навичок ефективного здійснення митної справи з використанням сучасних інформаційних технологій.</p> <p>III.2. Удосконалення системи виявлення, попередження та недопущення правопорушень працівниками митних органів</p> <p>Пріоритет IV. Дальший розвиток взаємодії митної служби з правоохоронними та контрольними органами України, з митними органами інших держав</p>	<p>Завдання з реалізації пріоритету:</p> <p>IV.1. Удосконалення правової основи, необхідної для поліпшення існуючого порядку проходження служби в митних органах, спеціалізованих митних установах та організаціях і формування висококваліфікованого кадрового потенціалу Держмитслужби.</p> <p>IV.2. Удосконалення та розвиток системи професійної підготовки кадрів митної служби України.</p> <p>IV.3. Удосконалення організаційної структури митної служби України, запровадження системного управління якістю відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001–2001 і застосування сучасних управлінських методів, які, зокрема, забезпечують мінімізацію можливості вчинення корупційних діянь працівниками митних органів</p> <p>Пріоритет V. Дальший розвиток взаємодії митної служби з правоохоронними та контрольними органами України, з митними органами інших держав з метою формування основи для прийняття узгоджених рішень, реалізації взаємовигідних і найефективніших шляхів довгострокової співпраці</p> <p>Завдання з реалізації пріоритету:</p> <p>V.1. Взаємодія з іншими контрольними органами, що беруть участь у процесах митного контролю й митного оформлення, спільна робота зі створен-</p>

Таблиця 3.17 (продовження)

2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
<p>Стратегія реалізації пріоритету – удосконалення Митного кодексу України з урахуванням положень законодавства ЄС; приспівання України до міжнародних конвенцій з митних питань та забезпечення їх(?) імплементації до митного законодавства України</p>	<p>Завдання з реалізації пріоритету: IV.1. Сприявання взаємодії з іншими контрольними органами, задіяними в процесі митного контролю та митного оформлення, на створення єдиного інформаційного простору як основи для прийняття узгоджених рішень щодо переміщення товарів і транспортних засобів з метою визначення місця й ролі кожного контрольного органу в майбутніх і діючих митних технологіях. IV.2. Сприявання взаємодії з учасниками ЗЕД на досягнення вичерпності обов'язків цих суб'єктів у межах проведення митних процедур з метою формування максимально безконфліктних уніфікованих технологій митного контролю та митного оформлення; визначення реальної спроможності учасників ЗЕД щодо переходу на інформаційні технології з метою створення умов для завчасного планування цими суб'єктами витрат, пов'язаних з їх майбутнім переходом на інформаційні технології.</p>	<p>Завдання з реалізації пріоритету: VI.1. Будівництво нових і реконструкція існуючих пунктів пропуску, забезпечення дальшого розвитку мережі пунктів пропуску, оптимізація їх кількості, облаштування й оснащення пунктів.</p>	<p>на єдиного інформаційного простору як основи для прийняття узгоджених рішень щодо переміщення товарів і транспортних засобів. V.2. Забезпечення досягнення домовленостей з митними адміністраціями інших країн щодо оперативного отримання актуальної та достовірної інформації про наміри суб'єктів здійснити зовнішньоекономічні операції. V.3. Сприявання міжнародної взаємодії митної служби України на пошук та реалізацію взаємовигідних і найефективніших шляхів довгострокової співпраці в оперативній діяльності</p>
<p>Пріоритет V. Розвиток і вдосконалення функціональної підсистем єдиної автоматизованої інформаційної системи Держмитслужби; реалізація перспективних інформаційних технологій</p>	<p>Пріоритет VI. Облаштування митного кордону та його технічне оснащення згідно з міжнародними стандартами, приведення інформаційної структури пунктів пропуску у відповідність до європейських норм, дальший розвиток інформаційної структури митної служби України</p>	<p>Завдання з реалізації пріоритету: VI.1. Будівництво нових і реконструкція існуючих пунктів пропуску, забезпечення дальшого розвитку мережі пунктів пропуску, оптимізація їх кількості, облаштування й оснащення пунктів.</p>	<p>Пріоритет VI. Облаштування митного кордону та його технічне оснащення згідно з міжнародними стандартами, приведення інформаційної структури пунктів пропуску у відповідність до європейських норм, дальший розвиток інформаційної структури митної служби України</p>

<p>2006 р.</p> <p>Стратегія реалізації пріоритету – розроблення й удосконалення нових автотоматизованих підсистем, програмних продуктів та інформаційного забезпечення; удосконалення технологій декларування товарів і транспортних засобів</p>	<p>2007 р.</p>	<p>2008 р.</p> <p>довгострокової співпраці в оперативній діяльності з метою безпроблемного виходження митної служби України до міжнародного інформаційного простору</p> <p>Пріоритет V. Створення організаційно-правових передумов розгортання системної та результативної наукової діяльності в митній службі</p> <p>Завдання з реалізації пріоритету:</p> <p>V.1. Забезпечення дальшого розвитку організаційно-правової основи становлення митної науки шляхом активізації діяльності Наукової ради; розширення систематизованої бази вітчизняних і зарубіжних наукових знань з митної справи; удосконалення процесів замовлення й виконання наукових робіт.</p> <p>V.2. Розроблення сучасних теоретичних основ моделювання реальних процесів в оперативній та управлінській діяльності митної служби в умовах відповідності Рамковим стандартам ВМО</p> <p>Пріоритет VI. Забезпечення відкритості й прозорості діяльності митних органів України шляхом надання засобам масової інформації та громадськості максимуму об'єктивної та достовірної інформації з усіх напрямів діяльності митних органів</p>	<p>2009 р.</p> <p>VI.2. Дальший розвиток інфраструктури митної служби України</p> <p>Пріоритет VII. Безумовне виконання завдань, визначених Державним бюджетом України на 2009 р.</p> <p>Завдання з реалізації пріоритету:</p> <p>VII.1. Виконання завдань, визначених Державним бюджетом України на 2009 р.</p> <p>VII.2. Створення умов, необхідних для забезпечення виконання завдань і функцій, покладених на митну службу України</p> <p>Пріоритет VIII. Забезпечення відкритості й прозорості діяльності митних органів України шляхом надання засобам масової інформації та громадськості максимуму об'єктивної та достовірної інформації з усіх напрямів діяльності митних органів</p>
---	-----------------------	--	---

цедурою митного контролю товарів; здійснення митного контролю, заснованого на аналізі ризиків; мінімізацію кількості й часу проведення процедур митного контролю та митного оформлення; забезпечення оформлення товарів за принципом «єдиного офісу» у повному обсязі; розширення застосування на кордоні контролю, спільного з митними органами суміжних країн; співпрацю з експертами Європейського Союзу.

- забезпечення комплексного контролю за додержанням митного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами. Стратегія реалізації цього завдання базувалася на впровадженні контролю на основі методів аудиту; спрямуванні роботи на протидію правопорушенням «інтелектуального» характеру; посиленні митного контролю за здійсненням зовнішньоекономічних операцій з товарами, незаконні переміщення яких можуть нести загрозу ситуації на внутрішньому ринку України; створенні системи громадської підтримки «очищення» митних органів від хабарництва та проявів корупції;
- розроблення українського митного законодавства, що відповідає міжнародним стандартам і стандартам ЄС та забезпечує імплементацію в Україні міжнародних стандартів з питань митної справи. Це завдання передбачалося вирішувати шляхом удосконалення Митного кодексу України з урахуванням положень законодавства ЄС, а також імплементації до митного законодавства України положень міжнародних конвенцій, до яких приєдналася Україна;
- розвиток і вдосконалення функціональних підсистем ЄАІС Держмитслужби та реалізація перспективних інформаційних технологій. Стратегією реалізації цього пріоритету були визначені розроблення й упровадження нових автоматизованих підсистем, програмних продуктів та інформаційного забезпечення, удосконалення технологій декларування товарів і транспортних засобів. Зі зміцненням позицій України на міжнародній арені та з огляду на її приєднання до Міжнародної конвенції про

спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотської конвенції від 18.05.73 у редакції Протоколу про внесення змін до цієї Конвенції від 26.06.99, до якого Україна приєдналася згідно із Законом від 05.10.06 №227-V), вступ у майбутньому до СОТ і плани щодо вступу до ЄС на першочерговим постає пріоритет наближення української митниці до міжнародно визнаних вимог до діяльності митної служби, визначених, зокрема, у Рамкових стандартах безпеки та спрощення міжнародної торгівлі, прийнятих у 2005 р. Всесвітньою митною організацією.

Зважаючи на це, головним пріоритетом української митної служби на 2007 р. було визначене впровадження в Україні Рамкових стандартів безпеки та спрощення міжнародної торгівлі. Також посилено увагу до організаційно-правового забезпечення проведення системної та результативної наукової діяльності в митній службі. З урахуванням посилення уваги міжнародної спільноти до відповідності України як можливого члена Європейського Союзу міжнародним стандартам одним з пріоритетних завдань визнано розбудову митної інфраструктури та облаштування її сучасним обладнанням.

Із цих же позицій у 2008 р. посилилася увага митної служби України до приведення до міжнародних стандартів своєї діяльності, пов'язаної з відверненням, виявленням, розкриттям і попередженням порушень законодавства з питань митної справи. Зокрема, шляхом поновлення роботи з унесення змін до законодавства України щодо надання митним органам України права на проведення оперативно-розшукової діяльності й досудового слідства в справах про контрабанду; систематизації роботи з аналізу правозастосовної діяльності митної служби України. Надано пріоритет дальшому розвитку взаємодії митних органів з правоохоронними та контрольними органами України, з митними органами інших держав. Визначено одним з пріоритетних завдань розроблення та впровадження в практичну діяльність митних органів системи аналізу й управління ризиками, її автоматизацію та вдосконалення її інформаційного наповнення з метою забез-

печення обґрунтованості вибіркових оглядів, підвищення їх результативності.

Була продовжена робота, розпочата у 2006–2007 рр., з удосконалення процедур митного контролю й митного оформлення. При цьому акценти були зміщені в бік упровадження в митних органах уніфікованих технологій митного контролю та митного оформлення, що охоплюють усю послідовність руху товарів і транспортних засобів під час перебування їх під митним контролем. Метою визначено створення умов для поступової адаптації митних технологій до роботи з електронною інформацією про товари й транспортні засоби, що передбачає досягнення уніфікації та вичерпності вимог, які пред'являються до інформації та документів, що подаються або утворюються під час застосування технологій митного контролю, митного оформлення, а також прискорення реалізації в повному обсязі започаткованої Держмитслужбою процедури електронного декларування. Актуалізується питання впровадження в практичну діяльність митних органів методики вимірювання тривалості процедур митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що має суттєво допомогти в напруженій роботі Держмитслужби з уніфікації та прискорення митних процедур.

Також, ураховуючи важливість впливу людського чинника, оскільки більша частина роботи митників – це робота людей-фахівців з людьми-користувачами, під час визначення пріоритетних завдань митної служби на 2008 р. Держмитслужбою була підвищена увага до забезпечення кадрової спроможності митної служби якісно виконувати свої завдання в умовах запровадження міжнародних стандартів діяльності.

Однак у 2008 р. до переліку пріоритетних напрямів і завдань митної служби не було включене питання розбудови й облаштування митної інфраструктури сучасним обладнанням у зв'язку зі зміщенням уваги керівництва на питання застосування в процесах митного контролю рентгенотелевізійних інтроскопів.

Ураховуючи складну економічну й політичну ситуацію, що склалася в Україні у зв'язку з всесвітньою фінансово-економічною кризою, пріоритети діяльності Держмитслужби у 2009 р. змістилися в бік удосконалення механізму реалізації фіскальної складової з метою безумовного виконання показників надходжень до Державного бюджету. Знову переважала увага до запровадження дійових заходів сприяння зовнішньоекономічній діяльності, які повинні забезпечити спрощення митних процедур, підвищення ефективності застосування технологій митного контролю та інформаційних технологій, а також удосконалення механізму обміну інформацією. У сфері боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил акцент зроблено на забезпеченні системного підходу.

У 2009 р. серед пріоритетних залишилося питання дальшого розвитку взаємодії митної служби з правоохоронними та контрольними органами України, з митними органами інших держав. При цьому увагу акцентовано на меті взаємодії – формуванні основи для прийняття узгоджених рішень, реалізації взаємовигідних і найефективніших шляхів довгострокової співпраці; приділено більшу увагу забезпеченню досягнення домовленостей з митними адміністраціями інших країн у питанні оперативного отримання актуальної та достовірної інформації про наміри суб'єктів здійснювати зовнішньоекономічні операції.

Уперше у 2009 р. офіційно оголошеними пріоритетами Держмитслужби стали побудова ефективного механізму управління діяльністю Держмитслужби, а також підвищення якості управлінських рішень шляхом удосконалення інформаційного забезпечення керівництва. Серед завдань з реалізації цього пріоритету передбачено запровадження системи управління якістю відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001–2001 і застосування сучасних управлінських методів.

У 2009 р. (на відміну від 2008 р.) до переліку пріоритетів Держмитслужби знову включено питання облаштування митного кордону та його технічного оснащення відповідно до міжнародних стандартів, приведення інфра-

структури пунктів пропуску у відповідність до європейських норм, а також дальшого розвитку інфраструктури митної служби України.

Як свідчать результати аналізу завдань, що визначалися Держмитслужбою у 2006–2009 рр. як пріоритетні, зміни міжнародного стану України, внутрішньодержавна ситуація досить суттєво впливали на зміну спрямованості головних зусиль колективу Держмитслужби.

Протягом століть митниця була й наразі залишається одним з найважливіших чинників становлення державності й забезпечення незалежності країни, запорукою владного та фінансового суверенітету. Тому, на думку автора, основним стратегічним пріоритетом діяльності Державної митної служби повинно бути забезпечення економічної, зокрема митної, безпеки України.

Для митної служби України система стратегічного планування у сфері національної безпеки повинна базуватися на трьох взаємопов'язаних засадах:

- аналізі видів потенційних і реальних загроз національній безпеці України залежно від сфери та ступеня їх прояву й визначенні способів нейтралізації таких загроз;
- визначенні реальної спроможності (кадрової, технічної, технологічної, ресурсно-фінансової) митної служби України виявляти, розпізнавати й нейтралізувати зазначені загрози, утілені в конкретних транспортних засобах і предметах, що є об'єктами контролю з боку митних органів;
- аналізі результатів діяльності з виявлення, розпізнавання й нейтралізації згаданих загроз.

Мета Держмитслужби досягти забезпечення митної безпеки спричинила появу низки нових завдань, виникнення нагальної потреби в проведенні модернізації діяльності митної служби та в реформуванні її структури. Реформування структури спрямовано на поліпшення керівності митних органів, підвищення рівня контролю за їх діяльністю, посилення протидії порушникам митного законодавства. Майбутню модель діяльності митної служ-

би, а також визначає структуру та зміст окремих стратегічних напрямів розвитку митної служби України, окреслено в Концепції модернізації діяльності митної служби України (наказ Держмитслужби від 17.10.06 №895) і в розпорядженні Уряду від 17.09.08 №1236-р «Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» [451].

Як очікується, після завершення реформування структури, яке вже розпочалося, система управління діяльністю митної служби стане багаторівневою, здатною оперативіно реагувати на регіональні особливості й при цьому залишатися простою, гнучкою та контрольованою по вертикалі на всіх рівнях.

Ґрунтуючись на результатах аналітичного огляду митної системи, можна виявити основні специфічні питання, що стосуються забезпечення митної безпеки. Операції з охорони державних економічних інтересів є наслідком щоденних рішень, оперативної діяльності й фінансування. Завдання створюваного організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки полягає в постійному збереженні балансу між потребами зовнішньоекономічної діяльності та джерелами можливостей митної системи, який сьогодні більше нагадує боротьбу за збереження мінімально можливих позицій у захисті економічних інтересів держави в митній сфері. Ефективність роботи митної системи залежить від стратегічних напрямів використання ресурсів і рівня трансформування основ митної справи.

Урешті-решт, успішність формування адаптивної митної системи залежить від правильного управління в трьох загальних областях прийняття рішень:

- вибору рішень і їх виконання на основі розумного економічного аналізу та менеджменту;
- провадження ефективної діяльності через оптимальне використання наявних ресурсів;
- урахування ризиків, що виникають у митній діяльності, та управління ними.

Прийняття альтернативних рішень із забезпечення митної безпеки й успішна їх реалізація – основна рушійна

сила в процесі створення надійної системи захисту економічних інтересів держави.

Для опанування правилами ефективного вибору пріоритетних напрямів діяльності митної служби слід цілеспрямовано усвідомити дії організації та реакції зовнішнього оточення на ці дії.

Формування шляхів розвитку митної системи пов'язано з проявом стратегічного мислення, що знаходить відображення в механізмах розроблення та реалізації стратегій. Розглянуті раніше проблеми та шляхи реорганізації митної системи демонстрували управлінську поведінку у вигляді «опору митної безпеки». Стратегічне управління повинно передбачати зміну напрямку мислення, що є передумовою переходу від усталених способів і норм дій до таких, які відповідають новим умовам взаємодії внутрішнього й зовнішнього середовищ. Формування стратегії розвитку митної служби потребує з'ясування її характеристик, які є визначальними для розвитку цієї служби, визначення пріоритетних організаційних завдань за кожною такою характеристикою, а також розподілу цих завдань за часом та послідовністю вирішення (табл. 3.18).

Зазначені в таблиці організаційні завдання не вичерпують усієї проблематики системного впровадження стратегічного управління в практику митної системи, однак можуть слугувати орієнтирами для визначення напрямів дослідження її розвитку.

Зважаючи на різні стани системи, можна по-різному підходити до формування організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки. Світовий досвід свідчить: на основі загальних принципів (міжнародних і конкретної держави) митна система обирає той чи інший напрям розвитку, ураховуючи особливості внутрішньої державної системи, вводячи цей орієнтир як основу забезпечення митної безпеки. Розглянемо найпоширеніші підходи до організації системи митної безпеки.

Основна мета розвитку митної служби України – це надання теоретичного підґрунтя переходові митної служби України на якісно новий етап функціонування, а та-

Таблиця 3.18
Характеристики митної служби, визначальні для її розвитку, організаційні завдання за цими характеристиками та часові пріоритети вирішення таких завдань

Характеристики митної служби, визначальні для її розвитку	Організаційні завдання за характеристиками визначальними для розвитку митної служби, й часові пріоритети вирішення таких завдань	Середньострокові (модернізація митної служби)	Стратегічні (трансформація митної служби)
1. Цілі	Доведення митної безпеки до досяжного рівня	Доведення митної безпеки до мінімально можливого рівня ризику в умовах часу	Забезпечення безризикових митних процедур
2. Способи досягнення цілей	Ретроспективний аналіз	Визначення якостей та недоліків забезпечення митної безпеки системи	Комплексний аналіз та робота з використанням зовнішніх можливостей та внутрішнього потенціалу
3. Обмеження	1. За умовами ЗЕД. 2. За внутрішніми правовими умовами	1. Нездатність змінювати зовнішні умови. 2. Фінансова спроможність системи	1. Нездатність формувати зовнішні умови. 2. Нездатність вільно розширювати фінансову спроможність системи
4. Мотивація митної системи	1. Стабільність і ефективність митної системи. 2. Мотивація персоналу	Створення творчого клімату в митній системі	Мотивація творчості, ініціативи, спрямованості на перспективу

Таблиця 3.18 (продовження)

Характеристики митної служби, визначальні для її розвитку	Організаційні завдання за характеристиками визначальними для розвитку митної служби, й часові пріоритети вирішення таких завдань	Середньострокові (модернізація митної служби)	Стратегічні (трансформація митної служби)
5. Інформаційне забезпечення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прозорість внутрішньої та зовнішньої інформації про митну безпеку. 2. Збільшення обсягу можливостей інформаційних систем 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Внутрішня й зовнішня інформації про можливість забезпечення митної безпеки. 2. Системне ознайомлення персоналу зі станом і перспективами розвитку 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бази стратегічних даних по взаємозв'язках. 2. Моніторингова система підтримання стратегічних рішень. 3. Модулювання стратегічного розвитку системи
6. Вирішувані завдання й проблеми	Типові	Нові	Інноваційні
7. Стиль керівництва	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відповідно до законодавчих та нормативних актів. 2. Установлення єдиних підходів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зорієнтований на ризик 2. Економічно обґрунтований 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оснований на стратегічному мисленні. 2. Економічно обґрунтований з урахуванням ризиків
8. Спосіб вирішення проблеми забезпечення митної безпеки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Реакція на проблему, що вже виникла. 2. Орієнтація на попередній досвід. 3. Мінімізація митної безпеки 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Активний пошук можливостей. 2. Передбачення проблеми. 3. Численні альтернативи. 4. Усвідомлений ризик 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Передбачення можливості прояву проблем. 2. Творчий пошук. 3. Інноваційний підхід. 4. Численні альтернативи з орієнтацією на довгострокову перспективу. 5. Мінімальний ризик

кож чітке визначення передумов, які потрібно створити в найближчій перспективі за всіма напрямками діяльності служби з метою забезпечення безризиковості митних процедур.

Передумови, що закладаються в зміст стратегічного бачення, дають можливість приймати оптимальні рішення під час опрацювання проблемних питань, які виникають при виконанні основних завдань, поставлених перед Державною митною службою України, шляхом розкладання їх на складові, які відповідають основним напрямкам діяльності митної системи.

Такими передумовами є наявність [97]:

1) нормативно-правової бази за всіма напрямками діяльності митної служби України. Ця нормативно-правова база:

- є доступною для перегляду та сприйняття суб'єктами відносин, що виникають під час виконання вимог законодавства з питань митної справи, а також здійснення контролю за дотриманням цих вимог (далі – суб'єкти);
- чітко окреслює права, обов'язки й відповідальність суб'єктів;
- за понятійним апаратом, принципами побудови правових норм відповідає вимогам національного законодавства та правової системи Європейського Союзу (*Acquis communautaire*), нормам і правилам ГАТТ/СОТ, міжнародних конвенцій, рекомендаціям Всесвітньої митної організації;
- передбачає впровадження в діяльність митної служби України новітніх досягнень науки й техніки;

2) ефективного механізму управління діяльністю митної служби, який:

- базується на чіткому розподілі функцій, повноважень і відповідальності (утілених у положеннях та посадових інструкціях) між складовими митної служби, між їх персоналом;
- оцінюється за результативністю управлінських рішень, прийнятих на будь-якому рівні;

- удосконалюється за рахунок поліпшення інформаційного наповнення процесів прийняття управлінських рішень, а також підвищення професійних якостей персоналу митної служби;
 - на рівні оперативної діяльності митної служби забезпечує автономне виконання функцій із застосування в межах визначених повноважень законодавства з питань митної справи та функцій контролю за його дотриманням під час переміщення товарів і транспортних засобів або розпорядження ними;
 - на рівні управлінської діяльності митної служби забезпечує переважно контроль виконання управлінських рішень; оцінку ефективності цих рішень, а також діяльності митної служби; підвищення рівня виконання зазначених функцій; координацію діяльності митної служби та взаємодії з іншими державними й недержавними структурами;
 - визначається науково обґрунтованою стратегією розвитку митної служби;
- 3) простих та ефективних митних процедур і технологій контролю на кордоні та всередині держави, які:
- однаково розуміються та застосовуються всіма митними органами;
 - застосовуються з передбачуваними для всіх суб'єктів результатами;
 - узгоджуються з положеннями міжнародних конвенцій, митних і торговельних угод та є сумісними з митними процедурами й технологіями суміжних держав;
 - забезпечені необхідними інструментами (інструкціями, методиками, технічними засобами тощо) для контролю за дотриманням законодавства з питань митної справи, у тому числі за ефективністю застосування заходів тарифного й нетарифного регулювання, справляння податків і зборів (обов'язкових платежів);
 - удосконалюються за результатами внутрішнього та зовнішнього відносно митної служби оцінювання ефективності їх застосування;

- дають можливість упроваджувати сучасні організаційно-технічні методи та засоби, спрямовані на мінімізацію часових і ресурсних затрат фізичних та юридичних осіб під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України;
- 4) досконалої митної інфраструктури, яка:
 - за розташуванням об'єктів, їх технічним оснащенням і пропускною спроможністю відповідає вимогам забезпечення дотримання законодавства з питань митної справи та вимогам до мінімізації витрат на здійснення законних операцій під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України або розпорядження ними;
 - має довгострокові диференційовані (внутрішні та зовнішні) джерела фінансування й розбудови, експлуатації та реконструкції;
 - ураховує можливість проведення митних процедур на митному кордоні спільно з митними органами сусідніх держав;
- 5) дійових механізмів сприяння зовнішньоекономічній діяльності, які повинні враховувати:
 - вагомість для учасників зовнішньоекономічної діяльності стимулів застосування до них таких механізмів;
 - єдині для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності правила застосування до них цих механізмів;
 - невідворотність виявлення та припинення можливих порушень законодавства, допущених учасниками зовнішньоекономічної діяльності під час застосування до них цих механізмів;
 - потребу відповідності цих механізмів механізмам, наявним у міжнародній практиці;
- 6) ефективної системи протидії контрабанді та порушенням митних правил, яка:
 - передбачає застосування сучасних організаційно-технічних методів і засобів відвернення, виявлення, розкриття та попередження порушень законодавства з питань митної справи;

- забезпечена необхідними кадровими, матеріально-технічними, інформаційними засобами для виконання поставлених перед митною службою завдань;
- побудована на взаємодії митної служби з правоохоронними й контрольними органами України та митними органами інших держав;
- спирається на вдосконалену структуру митних підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, яка являє собою єдиний блок підрозділів, діяльність яких пов'язана з виконанням правоохоронних функцій з чітко визначеними організаційно-правовими засадами їх діяльності;

7) ефективної системи роботи з персоналом митних органів, яка:

- базується на принципі відповідності індивідуальних якостей персоналу вимогам посадових інструкцій;
- передбачає можливість добору (переважно на конкурсній основі), просування по службі та збереження в митній службі найкваліфікованішого й найдобросовіснішого персоналу;
- визначає механізми, мотиваційні стимули для підвищення рівня правосвідомості, професійної підготовки, ділової етики персоналу, а також засоби контролю за цим рівнем;
- має надійні довгострокові джерела задоволення кадрових потреб митної служби;
- відповідає міжнародним стандартам і принципам;

8) надійної ефективної системи інформаційно-телекомунікаційного забезпечення всіх напрямів діяльності митної служби. Ця система повинна:

- бути сумісною з аналогічними системами органів державної влади України, митних органів іноземних держав;
- базуватися на застосуванні прогресивних інформаційних технологій та інструментів;
- бути орієнтованою перш за все на вирішення ключових, зважаючи на пріоритети розвитку, завдань митної служби: максимальне спрощення механізму взаємо-

дії митної служби з фізичними, юридичними особами, уповноваженими державними органами під час застосування законодавства з питань митної справи; спрощення процесів прийняття управлінських рішень; удосконалення систем виявлення митних правопорушень і протидії їм, систем адміністрування податків і зборів (обов'язкових платежів); створення систематизованої навчально-методичної бази даних з питань митного законодавства; забезпечення оцінки якості виконання митної справи;

- мати диференційовану за джерелами ресурсну базу для розроблення, упровадження та експлуатації цієї системи;

9) розвиненої системи наукових досліджень, яка:

- ґрунтується на фундаментальних і прикладних наукових дослідженнях у галузі митної справи, розвивається в співпраці з профільними закладами України та зарубіжних країн;
- орієнтована на визначення пріоритетних напрямів розвитку митної справи та механізмів їх реалізації, на задоволення поточних потреб митної служби в розробленні нових, прогресивних підходів, методів і засобів реалізації митної справи;
- має достатню методологічну, кадрову та ресурсну базу для виконання поставлених перед митною службою завдань.

10) інноваційного аспекту технології та управління митної діяльності, який являє собою:

- запровадження в регіональних структурах програмно-інформаційних комплексів;
- формування інноваційних технологій забезпечення митної безпеки;
- розвиток знань та інтелекту.

11) посилення взаємодії митниць (взаємозв'язок забезпечить синергетичний ефект).

Є.Моліна розглядає регіоналізацію вітчизняної економіки як прояв децентралізації економіки, влади й управ-

ління, яка являє собою соціально-економічну інновацію, упроваджувану на державному рівні [255].

На «поверхні» цього процесу – інституціоналізація регіональних відтворювальних систем, часткове «замикання» регіональних чинників, що сприяють становленню конкурентних відносин як по горизонталі, так і по вертикалі [117, 225, 251].

Результатом стає об'єднання за об'єктивно необхідних умов, що склалися історично, територіально локалізованих природних ресурсів, підприємств, інфраструктури, систем розселення тощо, що, у свою чергу, підвищує ефективність життєдіяльності й простору регіону. Таким чином, у представленому контексті, призначення підсилення ролі митниць у регіонах полягає у створенні більш ініційованого поля діяльності, узгодження інтересів і координації дій у напрямі забезпечення митної безпеки. Це дослідження ґрунтується на переконанні, що концентрація енергії життєдіяльності територій, тобто об'єктивне збільшення інформаційного поля митниць, логічно припустити, викликає синергетичний ефект унаслідок самоорганізації систем. Така думка має багатьох прихильників [195, 335, 535, С.105].

Активізація ролі митниць у регіонах, у поєднанні з їх самоорганізацією, спрямованістю та ініційованістю дій, органічно вписуватиметься в проект створення надійної та гар-

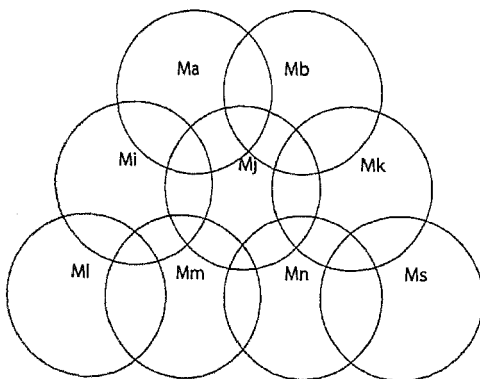

Рис. 3.16. Зони збігу загальноекономічних інтересів митниць (Ma, ..., Ms – митниці у регіонах)

монійної системи захисту інтересів регіонів і держави (рис. 3.16). Орієнтована самоорганізація «знизу» сприяє підсиленню «організуючого» процесу економічного, технологічного, інтелектуального й культурного зростання будь-якої економічної системи при загальному процесі розвитку системи.

Надійність організаційно-економічного механізму забезпечення взаємозв'язків між митницями в регіонах, на думку автора, збільшується за рахунок позитивного впливу «сусідської» інформації підрозділів про найнебезпечніші джерела фактичних і потенційних загроз. До найзначніших регіональних чинників безпосереднього впливу на рівень забезпечення митної безпеки варто віднести:

1. Відповідність напряму діяльності митних органів природним і трудовим ресурсам.
2. Складові регіональної транспортної системи.
3. Збалансованість розподілу праці на загальнодержавному й міжнародному рівнях.
4. Регіональний розподіл процедур управління державною власністю на рівнях державної влади та місцевого самоврядування.

Кожний регіон має низку економічних, соціально-географічних і соціальних проблем, які для митної справи можуть стати значущими в аспекті безпеки кордону. Тому процеси регіоналізації митного сектору викликані потребою вирішити проблеми диспропорційного розвитку регіональних митниць (рис. 3.17).

Звичайно, не можна вважати, що конструювання моделі регіональних взаємозв'язків митниць дасть можливість вирішити в цілому всі визначені в цій роботі проблеми митної безпеки, але врахування специфіки й потреб регіонів під час побудови мережі взаємозв'язків митниць регіонів дасть можливість використовувати їх конкурентні переваги. Принципи та методи вирівнювання організаційно-економічного розвитку регіональних митних структур повинні застосовуватися в загальній системі управління митною службою. Ідеться не про вибір «полюсів» росту [82], а про гармонійний цілісний розвиток усіх регіональних елементів державної митної системи.

Рис. 3.17. Структура синергетичних взаємозв'язків митниць регіонів України в межах партнерської взаємодії митних органів

Використання визначених вище потенційних сфер синергетичних зв'язків дасть можливість митницям удосконалити процес забезпечення митної безпеки й досягти підвищення загальної ефективності діяльності. Реалізація синергії в співпраці митниць уможливорює оптимальні використання ресурсів та зменшення ризиків [72, 85].

Н.Коцан вважає, що об'єктом суспільно-географічного дослідження митної діяльності є митно-територіальний комплекс (система), а предметом вивчення – територіальна організація компонентів, елементів, функцій і управлінських органів митно-територіального комплексу, покликаних регулювати зовнішньоекономічну діяльність держави, захищати її інтереси [193].

Представлена Концепція розвитку діяльності митної служби України – це система передумов, правовою основою яких є норми законодавства України та міжнародних правових актів з питань митної справи.

Послідовна реалізація Концепції дасть можливість Державній митній службі України максимально наблизити свою діяльність до міжнародних стандартів шляхом спрощення та уніфікації митних процедур під час переміщення товарів через митний кордон України, сприятиме впровадженню в дію сучасних світових технологій і методів запобігання порушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності, які є основною складовою економічної, соціальної, екологічної та технічної безпеки держави й світового співтовариства.

Як теоретичне підґрунтя Концепція повинна використовуватися керівним складом митної служби під час здійснення поточної діяльності, розроблення проектів нормативно-правових актів, програм розвитку й стратегічних документів, спрямованих на виконання основних завдань, поставлених перед Державною митною службою України державою та обумовлених міжнародними організаціями.

На думку автора, основними першочерговими завданнями розвитку митної служби України на інноваційних заходах є:

1) створення ефективного механізму взаємодії митної служби з правоохоронними, контрольними органами України та митними органами інших держав;

2) створення та включення до організаційної структури митної служби системи впорядкування організації процесів прийняття управлінських рішень, забезпечення ефективного функціонування цієї системи у адаптованій до сучасних умов (правових, організаційних, міжнародних) структури;

3) приведення існуючої митної інфраструктури митної системи у відповідність до вимог сучасних технологій митного контролю та митного оформлення; розроблення стратегії розбудови об'єктів митної інфраструктури;

4) використання новітніх форм і методів митного контролю;

5) використання сучасних високотехнологічних систем митного оформлення, у тому числі із запровадженими ав-

томатизованими системами прийняття рішень з урахуванням ризиків;

б) диференційована й ефективна мотивація працівників митної служби, забезпечення цільової спрямованості професійного навчання з урахуванням перспектив розвитку митної служби.

На сучасному етапі в митниці існує багато проблем: удосконалення форм і методів митного контролю, технологій митного оформлення; оптимізації структури митної служби й штатної чисельності її працівників; розроблення типових митних процедур; продовження формування уніфікованих вимог до митних документів і документів, що використовуються для цілей митного контролю й митного оформлення, тощо.

РОЗДІЛ 4.

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

4.1. Система управління забезпеченням митної безпеки

Україна на нинішньому етапі вирішує низку надзвичайно складних і важливих завдань, пов'язаних з формуванням соціально орієнтованої ринкової економіки, входу в європейську та світову економічну системи. У цих умовах особливо актуалізується вивчення світового досвіду соціально-економічних перетворень, проблем міжнародних взаємодій, залучення загальноцивілізаційних досягнень до процесу національного розвитку і, як наслідок, забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим трансформація соціально-економічного устрою поставила цілу низку наукових проблем, зокрема управління, самоорганізації та розвитку економічних та інших систем, – проблем, на які досі немає ясних відповідей, побудованих на теоретично вивіреному підґрунті [508, 49, 507].

Значна розбалансованість механізму управління соціально-економічними процесами, викликана радикальним використанням матеріальних і трудових ресурсів, зумовила потребу зміцнення управління народним господарством через реорганізацію системи органів виконавчої

влади всіх рівнів і перегляд сфери їх повноважень та відповідальності в напрямі підвищення рівня територіального самоуправління. Звідси, неабиякої ролі набуває потреба узгодження територіального (регіонального) розвитку й економічного інтересу таких державних структур, як митна служба, для якої необхідність своєчасного попередження негативних наслідків зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення митної безпеки є безкомпромісною й жорстко регламентованою діяльністю. Потужним важелем координації організаційно-економічної взаємодії суб'єктів та об'єктів управління повинно стати створення якісно нових підходів до формування й розвитку систем управління об'єктами різної господарської спрямованості, об'єднаних територіально.

Пошук нових підходів до формування й розвитку територіальних суспільних систем, у яких було б створене відповідне середовище, — одна з найнагальніших проблем, що потребує вирішення [23, 29, 82, 206].

Розвиток науки управління характеризується множиною шкіл та підходів, що розробляють ті чи інші аспекти управління. В узагальненому вигляді ключові положення концепцій семи головних шкіл залишили помітний слід у сучасному розумінні проблеми науки управління [33; 502, С. 19; 519].

Сучасна система поглядів на управління сформувалася під впливом об'єктивних змін у світовому суспільному розвитку. Головними чинниками впливу на управлінську науку є науково-технічний прогрес та інтеграція науки до виробничого потенціалу. Небачене зростання підприємницьких структур і утворення великої кількості малих та середніх підприємств призвели до ускладнення системи відносин, що радикально змінило економічну сферу й погляди на головні положення системи управління.

Суб'єкт господарювання, що розглядається в єдності чинників внутрішнього й зовнішнього середовищ, у нових підходах до управління розглядається як відкрита система.

Стрижень нового мислення в управлінні спрямовано на надійність і безпеку процесів та продукції [41, 524].

В управлінні важливу роль починають відігравати швидкість і адекватність реагування суб'єкта господарювання на зміни умов функціонування. Системи управління в процесі розвитку характеризуються нововведеннями в стилі керівників і адекватністю мотивації робітників.

Нова парадигма управління потребує й нової системи поглядів на об'єкт управління, яка передбачає:

- децентралізацію управління на базі поєднання ринкового й державного механізмів регулювання господарських процесів;
- підвищення ролі самоуправління на всіх рівнях;
- поєднання ринкових і адміністративних методів управління підприємствами державного сектору;
- самоуправління організацій недержавного сектору як відкритих, соціально орієнтованих систем [502, С. 27-28].

Ці процеси зачіпають механізми регулювання об'єктів, що тісно пов'язані з системами, які впливають на міжнародну торгівлю та самі піддаються впливу з її боку, зокрема з системою забезпечення митної безпеки.

Окремо досліджуваний організаційно-економічний механізм забезпечення митної безпеки відображає єдність організованої операційної та економічної діяльності. Він функціонує на основі централізованого управління державною системою безпеки. Система забезпечення митної безпеки визначається як підсистема управління національною безпекою. Як об'єкт управління система забезпечення митної безпеки є динамічно розвинутою, такою, що уможливорює взаємозв'язки та взаємозалежності підрозділів, цілеспрямовано взаємодіє із зовнішнім та внутрішнім середовищами.

У рамках митної системи країни митні підрозділи об'єднано єдиними процесами митної справи, і тому зв'язки між ними не розриваються. Змінюються лише організаційні та економічні аспекти управління.

Робота митних підрозділів формується на основі потоку операцій, які організуються відповідно до типу, осо-

бливостей і масштабу дій, узгоджених у часі й просторі на основі загальних закономірностей митної справи. Митні процедури являють собою сукупність послідовно виконуваних операцій із забезпечення руху транспорту або людей через кордон держави. Таким чином, об'єктами управління механізму забезпечення митної безпеки є як операційні одиниці, так і операційний процес як сукупність послідовно виконуваних операцій.

Результати аналізу стану митної безпеки в Україні показують, що даліше якісне забезпечення митної безпеки неможливе без поліпшення процесів управління в митній службі. Це диктується насамперед необхідністю завершення процесу становлення митної служби України, потребою її вдосконалення відповідно до потреб ринкових відносин, зміцнення світових господарських зв'язків, адаптації національної митної справи до міжнародних стандартів.

Ю.Кунєв показує, що необхідною методологічною вимогою є «охоплення» під час опису будь-якої підсистеми державного управління (і будь-якої її ланки) – від об'єкта управління (організації, установи тощо) до вищого рівня державної влади – усього різноманіття взаємодіючих елементів та представлення їх у вигляді єдиної взаємозумовленої конструкції (об'єктивної системи) [203].

Концепції управління, що будуються на системному й ситуаційному підходах, передбачають налагодження на сучасному рівні (у всій сукупності правових, матеріальних, організаційних, кадрових, мотиваційних аспектів) організаційно-економічної системи, яка має низку специфічних, притаманних лише їй особливостей.

Для системи забезпечення митної безпеки характерні такі особливості.

По-перше, цілісність. Усі елементи й частини системи забезпечення митної безпеки слугують досягненню спільної мети – забезпеченню безпеки.

По-друге, складність. Процеси планування митної безпеки й управління нею різноманітні та мають зворотний характер, що потребує додаткових зусиль для реалізації цілей.

По-третє, паралельне виконання операцій і рух грошових потоків. Це дає можливість постійно й динамічно оцінювати діяльність підрозділів і всієї системи та одночасно створює особливий клімат напруженості й активності в системі управління митною безпекою.

По-четверте, певний ступінь надійності функціонування. Митні органи мають структуру, яка зумовлює ризик можливості застосування альтернативних технологій контролю й методів проведення митних операцій.

Проблема потреби вдосконалення механізму управління митною службою звертає на себе увагу в останнє десятиріччя [203]. Ю.Кунєв виділяє три схеми систем управління митною службою:

- перша – управління зовнішнє стосовно митної служби. Суб'єктом управління є органи державної влади або їх посадові особи, яким підпорядковано митну службу. Об'єкт управління – система митних органів або(і) її керівники. Також об'єктом управляючого впливу є інформація про стан об'єкта управління;
- друга – управління суспільними відносинами у сфері здійснення митної справи, яке здійснюється самою митною службою. Суб'єктом управління є працівники митних органів. Об'єкт управління – суспільні відносини у сфері здійснення митної справи.
- третя – внутрішнє управління в системі митної служби, тобто забезпечення організації та функціонування системи. Суб'єктом управління є керівні підрозділи або посадові особи митної служби. Об'єктом – працівники служби, підрозділи, органи та їх діяльність.

Автор визначає зміст управління в митній службі, розглядаючи суть і зміст управління суспільними відносинами. У своїй статті Ю.Кунєв зазначає, що управління митною службою є особливим видом діяльності спеціально створених апаратів, а також посадових осіб, наділених певними повноваженнями щодо впорядкування системи митної служби, забезпечення її оптимального функціонування й розвитку з метою ефективного вирішення завдань з реалізації митної політики держави.

Рис. 4.1. Взаємозв'язок між основними функціями управління забезпеченням митної безпеки

Розгляд проблеми забезпечення митної безпеки у цій роботі здійснюється в управлінському аспекті і з точки зору впливу на безпеку результатів здійснення митних операцій для забезпечення високого рівня митної безпекоспроможності. Інакше кажучи, потреба формування організаційно-економічного механізму управління митними процесами зумовлена вимогами як національної безпеки, так і необхідністю раціональнішого використання матеріальних і трудових ресурсів митної системи.

Основні функціональні позиції управління забезпеченням митної безпеки можна представити схематично (рис. 4.1).

Управлінню процесами забезпечення митної безпеки притаманні такі цілі, характерні загалом для управління будь-якими процесами:

- 1) підтримання процесу в досягнутому стані, який задовольняє і суб'єкт, і об'єкт управління, при цьому такий стан повинен носити тимчасовий характер;
- 2) забезпечення виходу процесу з небажаного стану, коли його параметри знижуються нижче встановленого рівня або/і не відповідають цільовим установкам суб'єкта управління;
- 3) розвиток процесу зі зміною його кількісних параметрів і якості функціонування та переведення процесу у більш сприятливий стан. У випадку процесів забезпечення митної безпеки – виведення їх на рівень, досягнутий передовими країнами світу.

Розглянемо, що являє собою система забезпечення митної безпеки як керована система, її основні елементи та їх призначення (рис. 4.2).

Дослідімо систему забезпечення митної безпеки як економічну систему, структура якої базується на таких головних економічних ресурсах, як: люди, засоби виробництва, грошові кошти. Усі елементи системи працюють на основну мету – забезпечення митної безпеки й перебувають у русі, взаємодії, а також слугують об'єктами управління системи забезпечення митної безпеки, яку в цьому дослідженні віднесено до сфери управління національною безпекою як її підсистему.

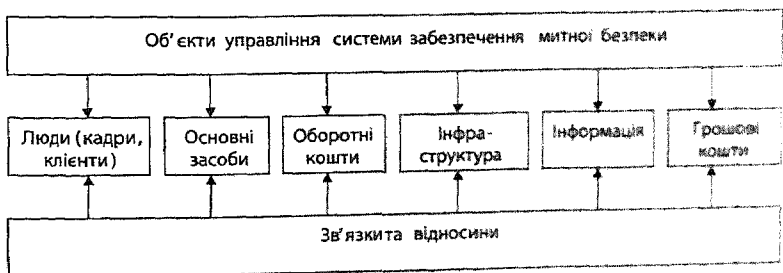

Рис. 4.2. Об'єкти управління системи забезпечення митної безпеки

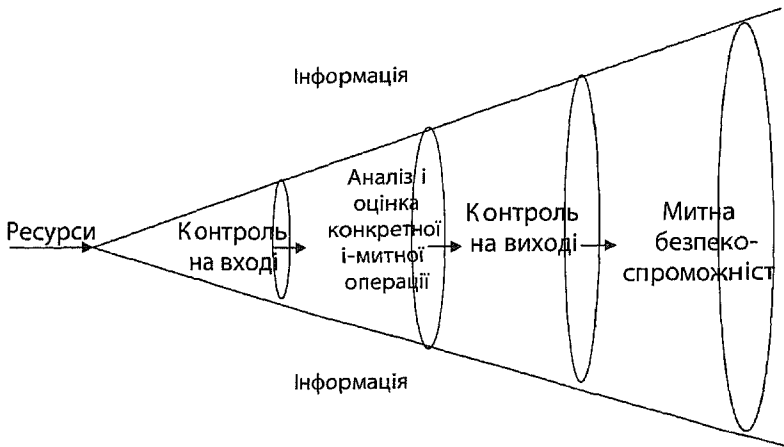

Рис. 4.3. Схема посилення дій і нарощування витрат із забезпечення митної безпеки

Управління системою забезпечення митної безпеки поєднує в собі управління економічними об'єктами й процесами, які перетворюють ресурси у конкретні організаційно-економічні продукти – сукупність операцій із забезпечення митної безпеки під час митного оформлення та огляду товарів, транспортних засобів, людей.

Будь-який економічний процес передбачає перетворення, тобто вхідні ресурси змінюють свою натурально-речову форму й вартісну характеристику в процесі отримання кінцевого продукту, у цьому разі – комплексу митних операцій і процедур із забезпечення митної безпеки. Схему посилення дій і нарощування витрат із забезпечення митної безпеки представлено на рис. 4.3.

На рис. 4.3 зображено посилення процесу перетворення ресурсів у просторі й часі, враховуючи, що простір і час також можна розглядати, як непоновлювані ресурси.

У загальній моделі системи формування митних операцій управління повинно стосуватися не лише економічних об'єктів, але й економічних процесів і операцій.

Параметри, що визначають характер і результативність протікання митних процесів, називані чинниками,

створюють умови якісного режиму перетворення ресурсів у продукт митної безпеки.

Основою концепції управління забезпеченням митної безпеки повинен стати погляд на митну безпеку як на зміну вихідного стану митної системи, пов'язану з витратами часу й коштів. Процес цих змін, здійснюваних за завчасно розробленими правилами в рамках бюджету й часових обмежень, – це управління забезпеченням митної безпеки.

В цьому дослідженні за цільовий критерій управління забезпеченням митної безпеки обрано показник митної безпекоспроможності (табл. 4.1), рівень якого може формувати вектор розвитку системи.

У національних масштабах суб'єктом, який здійснює управління забезпеченням митної безпеки сьогодні, з точки зору адаптації організаційних структур і формованого ринкового середовища, повинна бути трирівнева інтегрована система управління забезпеченням митної безпеки.

Першим рівнем є загальнонаціональний рівень забезпечення митної безпеки на рівні; другим – регіональний; третім – функціональний рівень забезпечення митної безпеки.

Усі види діяльності з вирішення управлінських проблем митної безпеки інтегрують в єдиний ланцюг, у якому всі функції підрозділів взаємопов'язані. Кожну дію функціональних органів можна визначити як процес, тоді управління митною безпекою уявлятиметься як динамічно змінні в просторі й часі, пов'язані між собою управлінські функції, які забезпечують загальну мету – забезпечення митної безпеки.

У центрі уваги перебуває якість операцій, яка забезпечує уявлення про митні органи, їх середовище роботи, характер відносин між людьми та взаємовідносин регіональних підсистем, стиль керівництва й майстерність професіоналів.

Процедуру прийняття управлінських рішень на різних рівнях системи управління митною безпекою можна представити таким чином (рис. 4.4).

Таблиця 4.1
Визначення та характеристика рівнів митної безпеки

Характеристика рівня митної безпеки	Рівень митної безпеки-спроможності	Дії митних структур	Використання ресурсів	Шляхи досягнення / прогнозування
1. Рівень гарантованої митної безпеки	1	Використання адаптаційного організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки на інноваційних засадах	100% відповідність потребам системи забезпечення митної безпеки	Ідеальний стан системи забезпечення митної безпеки
2. Достатній рівень митної безпеки	0,95	Використання модернізованої системи управління митною безпекою на інноваційних засадах	Ефективне	Необхідність додання організаційно-економічних зусиль для повного використання потенціалу митної системи в умовах, що склалися
3. Граничний рівень митної безпеки	0,9	Використання традиційно сформованої діючої системи з внесенням деяких удосконалень	Нерегульовано ефективно	Потреба трансформації системи забезпечення митної безпеки
4. Кризовий рівень митної безпеки	0,85	Здійснення дій, імітуючих функціонування системи забезпечення митної безпеки	Неефективне	Жорстке дотримання принципів адміністративного управління

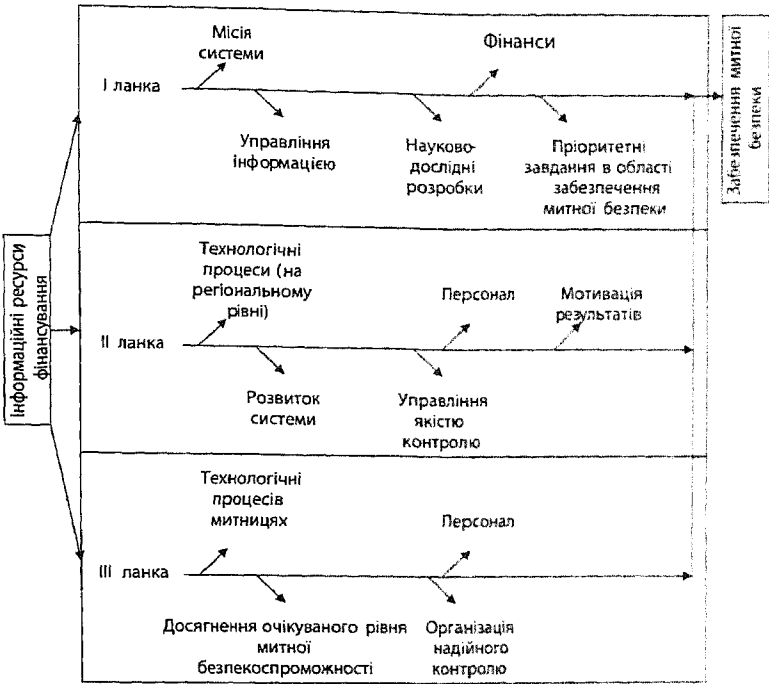

Рис. 4.4. Розподіл дій за рівнями інтегрованої системи управління забезпеченням митної безпеки

Структуризація всієї системи управління забезпеченням митної безпеки уможливує розподілення сфери управлінських дій за масштабами й межами рішень, що приймаються, оцінкою очікуваних наслідків і відповідальністю структурних організацій Державної митної служби.

У забезпеченні нормального функціонування сучасної митної служби важлива роль належить державі. Держава протягом усієї історії свого існування поряд із завданням підтримання порядку, законності, організації національної безпеки виконувала певні функції й у сфері економіки.

Світова практика свідчить про те, що адміністрування небезпечно, якщо воно не має економічного обґрунтування. Відсутність такого обґрунтування призводить до

неточного уявлення устрою сучасної ринкової економіки [300, С. 38].

Однак той же світовий досвід економічної практики доводить, що не може бути ефективною соціально орієнтованою економікою, яка ґрунтується на сучасних науково-технічних досягненнях, без активної регулювальної ролі держави. Реальна ринкова економіка, навіть на перших етапах її становлення, не обходилася без втручання держави. Змінювалися лише завдання, форми, інструментарій такого втручання та його масштаби [50].

Звісно, що економічна політика в перехідний період значно відрізняється від стартової економічної політики та перебуває в стані постійної трансформації до досягнення фінального рівня. Складні й суперечливі процеси, що відбуваються в перехідний період, потребують послідовного коректування стану трансформації суб'єктів. Трансформувати економічну систему потрібно за пріоритетами єдиної загальнодержавної програми довгострокового розвитку суспільства на основі всебічних науково-економічних обґрунтувань. Інакше – недоцільно, оскільки це призведе до втрати наявних капіталу й ресурсів.

Зовнішньоекономічна стратегія на новому етапі повинна виходити з ідеї широкомасштабного включення економіки України до світового конкурентного простору, при цьому метою розвитку зовнішньоекономічної діяльності повинно бути не тільки налагодження світових господарських зв'язків, а й економічний розвиток.

В умовах активного орієнтування держави на повноцінну участь у міжнародному розподілі праці, який виявляє потенційні можливості країни з підвищення конкурентоспроможності її народногосподарського комплексу, цьому спрямуванню повинен відповідати рівень готовності митних органів до високоефективних форм співробітництва.

Співвідношення внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на зовнішньоекономічну діяльність значною мірою визначає характер і економічну спрямованість розвитку митної справи у справі забезпечення зміцнення економічної безпеки країни.

Предметом державної діяльності в області митної безпеки є моніторинг чинників, що підривають безпеку митних операцій, формування й реалізація митної політики, яка забезпечує ефективну безпеку. Регулярна державна діяльність із забезпечення митної безпеки повинна передбачати:

- розроблення й здійснення комплексу оперативних і перспективних заходів, що стосуються попередження та нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз, а також оцінювання їх результатів;
- практичну організацію роботи з реалізації комплексу державних заходів, що стосуються забезпечення митної безпеки;
- моніторинг фактів виявлення й прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз;
- створення інформаційної системи об'єктивного загального моніторингу митної безпеки;
- постійний аналіз рішень щодо фінансового забезпечення митної безпекоспроможності кордону.

Одним з першочергових завдань Уряду України є розгляд і прийняття Концепції забезпечення митної безпеки України, яка містила б стандартизовану систему критеріїв та показників митної безпеки.

Загальний цикл управління забезпеченням митної безпеки представлено на рис. 4.5.

Схема функціонального управління митною безпекою реалізується наступним чином. Суб'єкт управління ініціює діяльність митних органів для досягнення ідеального – 100% – рівня митної безпекоспроможності. Процес забезпечення митної безпеки як об'єкт управління, реагуючи на управлінський вплив, приводить до потрібного рівня митної безпеки. Про хід цього процесу керівний орган отримує інформацію каналом зворотного зв'язку. Залежно від інформації про зміну рівня митної безпеки суб'єкт управління виробляє й передає об'єктові управління керівний вплив. Керована система взаємодіє із зовнішнім середовищем і підтримує певний усталений стан процесу забезпечення митної безпеки або впливає за принципом «управ-

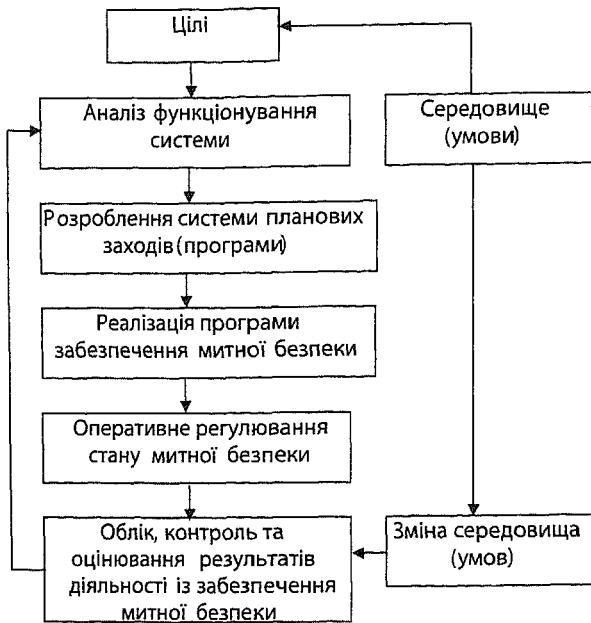

Рис. 4.5. Загальний цикл управління забезпеченням митної безпеки

ліній за відхиленням» на процес у бік його розвитку. Ця форма управління є прийнятнішою для процесів забезпечення митної безпеки.

Митна система тяжіє до ситуаційного управління, близького за своєю природою до «управління за відхиленням» і діє залежно від ситуації, яку формує зовнішнє середовище.

Керівні впливи на процес забезпечення митної безпеки містяться в законах, указах, підзаконних нормативних актах, державних стратегіях і програмах національної безпеки, постановах митних органів, положеннях, інструкціях, правилах, що діють у митній системі. Сучасна ситуація, як вже зазначалося у цьому дослідженні, потребує посилення керівних впливів економічного характеру, що забезпечують застосування матеріальних і моральних стимулів.

Про хід цього процесу керівний орган отримує інформацію каналом зворотного зв'язку. Цими каналами керівному органу надаються суб'єктом управління отримані ним результати безпосередніх спостережень і контролю: статистична й бухгалтерська звітність, результати аналізу процесу забезпечення митної безпеки, матеріали контролю, доповіді, письмові звіти, різні види повідомлень за результатами спостережень тощо.

Характерною ознакою митної системи є обов'язковість правових форм співробітництва держав у митних питаннях і обмеження митного простору національно-правовими й міжнародно-правовими нормами (.

Жорсткий контроль за проведенням митних операцій, розподілом і використанням бюджетних коштів дає можливість домагатися значної концентрації ресурсів на вирішальних ділянках діяльності, забезпечувати динамічний поступальний розвиток митної справи. При цьому переваги державного управління митною системою досягаються автоматично. Тому необхідно проводити наполегливу та цілеспрямовану роботу із забезпечення ефективного державного управління організаційно-економічними аспектами митної безпеки й оцінювати ефективність діяльності митної служби за таким критерієм, як стан митної безпекоспроможності.

Розвиток системи державного управління митною безпекою повинен забезпечувати:

- 1) стабільність і незалежність національної економіки;
- 2) створення надійної системи попередження загроз як внутрішнього, так і зовнішнього характеру та протидії їм;
- 3) створення системи митної безпеки, яка відтворюється та самовдосконалюється;
- 4) єдність дій митної системи, спрямованих на досягнення кінцевої мети, й чітке визначення завдань і робіт (їх змісту, функціонального рівня, обсягів, часу виконання, простору здійснення) всієї системи в цілому та окремих її підрозділів;
- 5) усеосяжне інформаційне забезпечення всіх управлінських дій державною системою.

Ефективність реалізації державної стратегії митної безпеки оцінюватиметься спроможністю управління митною безпекою, тобто здатністю підтримувати її на належному рівні.

Основним у розгортанні об'єктивних тенденцій і дій з управління митною системою є результат свідомого вибору організаційних заходів з урахуванням економічних інтересів держави. У процесі пошуку засобів забезпечення митної безпеки та їх ефективності автор вважає за необхідне обґрунтувати об'єктивність саме економічного підходу до управління митною системою, щоб досягти граничної адресності, спрямованості й раціональності під час вирішення завдань митної безпеки.

Концептуальні засади побудови системи управління забезпеченням митної безпеки ґрунтуються на накопиченій культурно-господарській спадщині. Ця система повинна функціонувати як цілісна динамічна система – складова економіки країни. Така модель забезпечення митної безпеки може бути реалістичною й довговічною, якщо буде побудована без нехтування взаємозв'язком минулого, сучасного та майбутнього в конкретних національних формах функціонування, з урахуванням світового господарсько-організаційного досвіду.

Подолання економічної ізоляції України, входження її в міжнародний суспільний розподіл праці, створення відкритої ринкової національної економіки визначають глибоку взаємодію загального й особливого, загальнолюдського та національного. Це є сьогодні однією з принципів рис формування й проведення митної політики. Завдання полягає в тому, щоб урахувати тенденції та закономірності світового суспільно-економічного прогресу й реалізувати їх стосовно до специфіки соціально-економічного розвитку країни. Щоб стати повноцінним членом світового суспільства, посісти в ньому достойне місце, потрібно переозброїти виробництво та його сферу забезпечення, у тому числі митну, на основі наукоємних технологій і нових способів діяльності. Лише в цьому разі будуть створені умови для гармонійного розвитку внутрішньої та зовніш-

ньої сфер національної економіки й «стикових» структур забезпечення митної безпеки.

Від характеру виробничих відносин залежить напрям оптимізації структури економіки з найефективнішим використанням внутрішніх ресурсів відповідно до інтересів суспільства й оточуючого міжнародного середовища.

Важливіше значення для дослідження аспектів управління й вибору спрямованості структури мають внутрішні чинники, роль яких виражається в усуненні застарілих організаційно-економічних структур, які гальмують процес управління розвитком конкретних суб'єктів господарювання та економіки в цілому. Найважливішою ознакою домінуючої ролі внутрішніх чинників є чітке виділення галузей, які активізують прогрес міжнародних відносин.

Національні економічні інтереси [344] визначають зміст, конфігурацію й напрям системи забезпечення національної безпеки, у тому числі митної. Між тим, в Україні досі не сформувалась економічно обґрунтована, цілісна система митної безпеки, що можна віднести до недоопрацювання державного управління. Його суб'єкти діють без чіткого розуміння економічних інтересів, рівнів ризиків, їм бракує обґрунтованої системи усунення й попередження митних небезпек.

Формування й проведення відповідної економічної політики в системі забезпечення митної безпеки та впровадження механізмів блокування й усунення чинників, що підривають стабільність митної системи, є актуальною проблемою державної митної політики. Реалізація системи управління забезпеченням митної безпеки повинна ґрунтуватися на таких основних вимогах економічної спрямованості:

- функціонування й розвиток системи забезпечення митної безпеки повинні втягувати в цю роботу всі складові елементи системи та передбачати їх взаємну відповідальність;
- економічно-правове управління об'єктами й суб'єктами повинно забезпечувати дотримання норм міжнародних і державних нормативно-правових актів;

- стабільність системи управління повинна повніше забезпечувати застосування наукових підходів і методів моделювання ситуацій;
- підхід до управління економікою митної системи повинен бути системним у досягненні цілей;
- повинно забезпечуватися ресурсозбереження (у тому числі збереження людського ресурсу – як фахового, так і часового) під час використання нових технологій виконання митних операцій;
- доцільно забезпечити організованість управлінських процесів митниці;
- повинні раціонально й адекватно поєднуватися форми та методи управління залежно від особливостей об'єкта управління.

Формування й обґрунтування принципів побудови системи управління забезпеченням митної безпеки є необхідними для економічної зумовленості її дії. У практиці кількість застосовуваних принципів управління залежить від складності об'єктів, цілей і можливостей поєднання міжнародних та національних правових вимог.

Зміст процесу управління передбачає, як зазначалося раніше, виконання певного комплексу взаємопов'язаних дій, які забезпечують досягнення цілей. При цьому дії, методів, засобів і ресурсів повинно бути достатньо – не надміру («про всяк випадок») – для досягнення цілей раціональним і ефективним шляхом. Цим застереженням підкреслюється цілеспрямованість процесу управління. Такий підхід здійснення планування, організації робіт, мотивації людей в організації, контролю й координації процесів об'єктивно необхідний для забезпечення митної безпеки.

Постановка цілей управління в цьому дослідженні здійснена з установленням гарантованого (ідеального) рівня митної безпекоспроможності, визначенням запасу внутрішніх можливостей митних структур, обиранням методів і способів раціонального забезпечення митної безпеки. Це дає можливість визначити стан системи управління та установити очікуваний рівень параметра керованого об'єкта – митної безпеки.

При цьому безпекоспроможність розуміється як потенціал можливостей митних органів із задоволення вимог митної безпеки, а митна усталеність – як своєчасна й достатня реакція митної системи на зовнішні та внутрішні загрози й виклики [361].

Головна мета забезпечення митної безпекоспроможності – досягти необхідного рівня надійності митної системи як її властивості зберігати в часі й установлених межах значення всіх показників, які характеризують здатність митних органів і митної системи в цілому виконувати потрібні функції цілодобово за існуючих економічних умов, кадрового потенціалу, матеріального й технічного забезпечення.

Теоретичний зміст критерію оцінки митної безпекоспроможності полягає в множині організаційно-економічних показників діяльності митної служби у вигляді якісних характеристик та кількісних індикаторів, які оцінюють можливість здійснення митної справи на визначеному рівні надійності. Не викликає сумніву, що у множині зазначених показників важливу роль для митної системи відіграють ефективність її роботи на шляху досягнення цілей, витрати та їх структура. Під митною ефективністю в цьому дослідженні розуміється ступінь досягнення митною службою мети, який характеризує здатність системи виконувати задані функції в найекономічніший спосіб.

Вирішення завдання ефективного управління забезпеченням митної безпеки потребує розроблення методів визначення на всіх стадіях митного процесу витрат, пов'язаних з цими стадіями. Обґрунтоване управління ресурсами ставить завдання забезпечити мінімальне відхилення фактичних показників від заданого значення. Такі погляди представлено в роботах багатьох авторів [53, 170, 220, 229, 269, 291, 306, 472, 505].

На думку автора витрати на забезпечення митної безпеки в митному процесі складаються з двох частин: з витрат на забезпечення процесу ресурсами для досягнення потрібного рівня митної безпеки та з додаткових витрат на забезпечення зменшення неузгодженості між фактични-

ми й очікуваними показниками. Однак, якщо митна система працює в ідеальному режимі або режимі, близькому до ідеального, додаткові витрати на забезпечення митної безпекоспроможності відсутні або мінімальні. Отже, додаткові витрати на забезпечення очікуваного рівня митної безпекоспроможності не є неминучими щорічними витратами митниці, оскільки її операційний, фінансовий, людський потенціали налаштовано на певний рівень митної безпеки й вони забезпечуються ресурсами в заданому ритмі діяльності. У разі зміни технічного рівня митних органів і професійних вимог до працівників витрати на забезпечення митної безпеки зростають, що висуває проблему оцінювання витрат з метою управління ними й дальшого стратегічного управління забезпеченням митної безпеки.

Вхід до теорії системного управління забезпеченням митної безпеки неможливий без урахування впливу цілої низки чинників, зумовлених діяльністю митниць. Чинники організаційного й економічного характеру на всіх стадіях митного процесу справляють дієвий і витратний вплив і, як правило, потребують додаткових витрат. Забезпечення митної безпеки при реалізації митної справи в період її адаптації до умов зовнішнього середовища має великі резерви організаційного й економічного характеру на напрямі здійснення митних процедур.

Митна безпекоспроможність залежить як від особливих характеристик процесів митної справи, так і від витрат на створення цих особливостей, тобто на забезпечення митної безпеки на етапі проведення митних процедур (назвемо їх операційними витратами).

З'ясування поняття митної безпеки як економічної категорії з її зв'язками й місцем у системі інших категорій національної безпеки дає можливість розглядати витрати на її забезпечення як суспільно необхідні витрати на забезпечення національної безпеки.

Важливим аспектом економічної сторони митної безпекоспроможності системи забезпечення митної безпеки є зв'язок між рівнем митної безпеки й відповідними витратами. Теоретичне вивчення цього зв'язку може да-

ти практиці цінні рекомендації. При використанні системних методів забезпечення митної безпеки врахування цього зв'язку сприятиме виявленню взаємозв'язку між рівнем митної безпеки й суспільно необхідними витратами на його досягнення та підтримання.

Дослідження економічних аспектів у сфері забезпечення митної безпеки повинно торкатися низки питань:

- аналізу складу й структури робіт митних органів із забезпечення митної безпеки;
- аналізу витрат на забезпечення митної безпеки різних рівнів митної системи під час виконання сукупності митних операцій;
- оцінки можливостей управління витратами на забезпечення митної безпеки.

Особливістю діяльності митної служби є те, що зниження або збільшення обсягу витрат на забезпечення митної безпеки не завжди приводить до зростання розміру доходів у бюджет держави. Інтереси України полягають у збільшенні обсягів фінансування діяльності її митної служби, спрямованої на попередження порушень. При цьому чимала частка коштів повинна йти на мотивацію й підготовку кадрів. Отже, формування схеми визначення витрат, необхідних для забезпечення митної безпекоспроможності, а також аналіз цих витрат повинні бути під постійним контролем системи управління забезпеченням митної безпекоспроможності.

При цьому економічні питання забезпечення митної безпеки повинні вирішуватися як в рамках окремих митниць, так і на стику їх повноважень, тобто і в митних структурах в регіонах, і в державному масштабі.

Вирішення цих проблем є складним завданням з огляду на численність учасників, потребу їх взаємодії та узгодженості діяльності в умовах різноманітності й відмінностей в організації та способах здійснення робіт.

Сьогодні нагальність організаційно-економічної перебудови управління викликана потребою вжиття спрямованого комплексу заходів із забезпечення митної безпеки. При цьому результатом функціонування адаптаційної

управлінської системи повинно бути досягнення заданого (бажано гарантованого) рівня митної безпекоспроможності, а сам процес функціонування повинен ґрунтуватися на регулюванні цього рівня в разі його коливання.

У комплексному показнику митної безпекоспроможності системи забезпечення митної безпеки відображається, як у дзеркалі, стан робіт із забезпечення митної безпеки та стан самої системи в цілому. Вплив різних чинників на показник призводить до дестабілізації його рівня й зумовлює потребу в реагуванні системи для відновлення колишнього рівня митної безпекоспроможності.

Показниками, які можуть бути визначені на базі доступної інформації і які практично характеризують митну безпекоспроможність, є такі:

- кількість підприємств, що постійно здійснюють зовнішньоекономічну діяльність;
- обсяги й тенденції імпортно-експортних операцій [100];
- привабливість транзиту та показники цієї діяльності;
- кількість митних правопорушень, як тих, що здійснюються суб'єктами ЗЕД, перевізниками, фізичними особами (умовно можуть бути названі зовнішніми правопорушеннями), так і тих, які здійснюються працівниками митної служби (умовно можуть бути названі внутрішніми правопорушеннями) [97];
- тривалість митних операцій [123, 485];
- рівень технічного забезпечення процесу здійснення операцій митного контролю;
- величина ризиків втрати надходжень до бюджету тощо.

Викладені підходи до проблеми забезпечення митної безпеки дають змогу визначити основні роботи із забезпечення цієї безпеки (рис. 4.6).

Слід звернути увагу на те, що діяльність з виявлення контрабанди й порушень митних правил не повинна бути домінуючою, у структурі робіт за обсягом і вартістю повинні превалювати роботи з попередження порушень. У структурі цієї групи робіт потрібно виділити роботи з під-

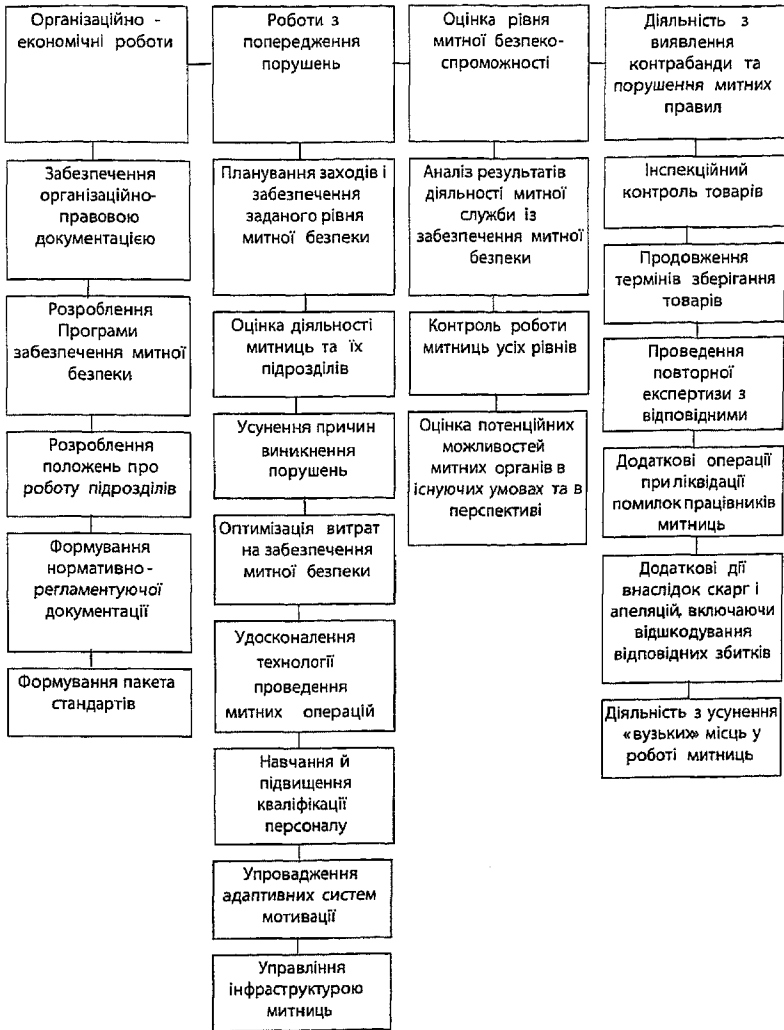

Рис. 4.6. Класифікація робіт із забезпечення митної безпеки в умовах діючої митної системи

готовки й мотивації персоналу та вдосконалення технології проведення митних операцій.

Виділення групи організаційно-економічних робіт із урахуванням відповідних витрат на їх проведення є еко-

номічно необхідним та одночасно важливим для вирішення питань митної безпеки, а отже й національної безпеки України.

Під час розгляду організаційно-економічних питань забезпечення митної безпеки принциповий погляд на митну безпекоспроможність, як на характеристику, що показує корисність потенціалу митниці, дає можливість розглядати як рівень задоволення потреб суспільства результати практичного вирішення зазначених питань. При цьому не слід забувати, що суспільству не байдуже щодо обсягу витрат на забезпечення цієї корисності. А підвищення рівня митної безпеки, безумовно, обов'язково приводить до збільшення витрат на всі операції з її забезпечення. Отже, ці два аспекти забезпечення митної безпеки можуть перебувати в суперечності, оскільки додаткові витрати виникають у разі зниження надійності здійснення митної справи, яка є складовою державної зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності, а також організаційно-управлінської діяльності Уряду й керівництва митної служби.

Якщо врахувати вищезазначене, то критерієм управління забезпеченням митної безпеки може бути мінімум неузгодженості фактичного й очікуваного рівнів митної безпекоспроможності. Зменшення неузгодженості є метою системи управління забезпеченням митної безпеки.

Реально управління роботами із забезпечення митної безпеки й витратами на них полягає в тому, щоб забезпечити підтримання належного рівня митної безпекоспроможності шляхом виконання необхідних робіт або проведення витрат на їх виконання. Установлення оптимальних пропорцій між витратами (як коштів, так і часу) на забезпечення митної безпеки та її рівнем є основним завданням управління.

Процес забезпечення митної безпеки напряму залежить від організаційних, технологічних, економічних, трудових якостей митної служби. Належне «настроювання» цієї служби, як фактора забезпечення митної безпеки, дає можливість досягти й підтримувати заданий рівень мит-

ної безпекоспроможності. Процес такого «настроювання» залежить лише від гнучкості й адаптивності системи забезпечення митної безпеки. Зміна рівня митної безпекоспроможності, доведення його до ідеального значення або до рівня розвинутих країн [123, 485] пов'язані з технічним або організаційним процесом, що потребує капіталовкладень і окупається за рахунок додаткового ефекту у вигляді прямих додаткових надходжень до бюджету від митних податків, а також додаткового ефекту від реалізації заходів заборонного характеру.

Хід розвитку митної безпекоспроможності та взаємну залежність рівня митної безпекоспроможності й витрат можна представити в графічному вигляді (рис. 4.7).

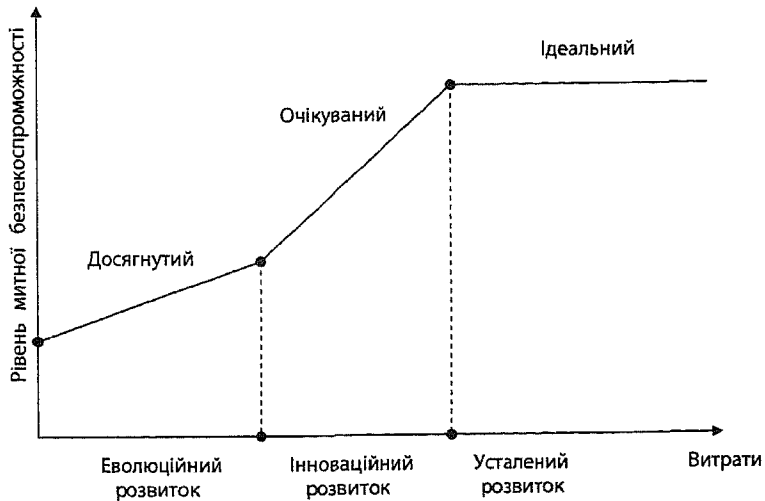

Рис. 4.7. Контур рівня забезпечення митної безпеки

Визнання об'єктивного характеру залежності стану системи митної безпеки від рівня різного роду витрат дає змогу розглядати управління забезпеченням митної безпеки з точки зору оцінки втрат та успішності їх попередження.

Попереджені втрати від порушень митних правил виступають у вигляді кількісно визначеного резерву забезпечення очікуваного рівня митної безпекоспроможності, і

чим менший показник цих попереджених втрат, тим організованіше й ритмічніше працюють усі підрозділи митниці.

Значення незбалансованого показника митної безпекоспроможності (ΔMS) може бути обчислено за формулою:

(4.1)

$$\Delta MS = MS_o - MS_q,$$

де MS_o – очікуваний гарантований рівень митної безпекоспроможності;

MS_q – фактично досягнутий рівень митної безпекоспроможності:

(4.2)

$$MS_q = MS_o * \left(1 - \frac{a}{100}\right),$$

де a – характеристика відхилень у загальній кількості коефіцієнтів, що характеризують забезпечення рівня безпекоспроможності митних органів.

Про переваги запропонованої системи управління можуть свідчити такі аргументи:

1. Підхід до управління на основі оцінки незбалансованості витрат адекватно відображає процес їх формування, тому що при збільшенні неузгодженості відносно досягнутого рівня витрати збільшуються, і навпаки.

2. Показник, що кількісно визначає відхилення реальних витрат від номінальних, характеризує область можливих змін усієї митної системи. Зменшення значення цього показника зрештою-решт однозначно веде до економії коштів. Оскільки як надто велике зниження витрат, так і їх збільшення веде до втрат, зменшення відхилення показника запобігає збитковій всій системі.

3. Стабільність установленого показника критичного рівня незбалансованості витрат, у тому числі витрат митної системи, витрат забезпечення й управління, свідчить про критичний фінансовий стан системи або підрозділу та вказує на конкретний напрям дій (залежно від рівня ланки мит-

ної системи: національний, регіональний, місцевий) або на низький рівень організації управління митною безпекою.

Модель управління з використанням параметра неузгодженості витрат може бути математично виражена у вигляді функції типу:

$$\Delta MC = f(\Delta B),$$

де ΔMC – ефект функціонування системи забезпечення митної безпеки;

ΔB – величина неузгодженості витрат.

Оскільки вивчення процесу управління митною безпекою лише на базі показника витрат і динаміки його незбалансованості не дає змоги повною мірою забезпечити адекватність реальності запропонованої моделі управління, потрібно сформулювати заходи з ефективного здійснення витрат на досягнення ефективності дії організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки.

Під ефективністю дії організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки у цьому дослідженні розуміється ступінь досягнення митною системою мети, який характеризує здатність системи виконувати задані функції найекономічнішим шляхом.

Специфічність підходу до вивчення вартісних характеристик забезпечення митної безпеки пояснюється потребою кожного організаційно-економічного процесу відновити свій ресурс.

Для створення інформаційної основи управління митною безпекою потрібно описати функції кожного підрозділу митного органу, здійснювані під час виконання митних операцій, скласти перелік основних митних порушень і провести оцінювання вагомості цих показників. Коефіцієнти цієї вагомості визначаються експертним шляхом конкретно для кожного підрозділу митного органу.

Теоретично важко передбачити усі типові порушення під час здійснення митних операцій, проте нижче наведено перелік деяких основних типових порушень під час виконання функцій із забезпечення митної безпеки:

1. Порушення встановленого порядку митного контролю та митного оформлення.
 2. Неоперативне вжиття заходів попередження митних правопорушень.
 3. Невиконання заходів і доручень.
 4. Невиконання строків виконання робіт.
 5. Неоперативне організаційне забезпечення процедур митного контролю та митного оформлення.
 6. Незадовільне проведення митного огляду та контролю під час перетинання митного кордону громадянами й транспортними засобами.
 7. Незадовільне проведення митного огляду та контролю через низький рівень технічного забезпечення операцій митного контролю.
 8. Помилки в роботі через недбалість працівників митниць або прийняття ними самовільних рішень.
 9. Помилки декларантів та несвоєчасне подання документації.
 10. Наявність виправлень, що вносяться до митної документації.
 11. Несвоєчасне внесення виправлень до митної документації.
 12. Неправильне зберігання товарів.
 13. Некваліфіковане проведення операцій з митного огляду та перетинання кордону (у нестандартних ситуаціях).
 14. Пропуск товарів через кордон без здійснення митного контролю.
 15. Некоректне ставлення до осіб, що оформлюють, супроводжують вантаж і перетинають кордон.
 16. Невиконання очікуваних показників перерахувань до Державного бюджету тощо.
- Запровадження адаптивного організаційно-економічного механізму й удосконалення всієї системи управління митними операціями пов'язано зі створенням програми дій із забезпечення митної безпеки та визначення й надання відповідного інноваційно-інвестиційного забезпечення.

Для виведення системи на гарантований (100%) рівень митної безпеки потрібно вирішити досить складне завдання – через інноваційні процеси, підвищення рівня кваліфікації всіх без винятку працівників митної служби відповідно до міжнародних вимог, економічну мотивацію та раціональну організацію митних процесів досягнути бажаного результату.

Перелік напрямів витрат на забезпечення досягнення потрібного рівня митної безпекоспроможності та його стабілізації, рекомендований автором, представлено в табл. 4.2.

Сформульовані у цій роботі напрями вкладення коштів можуть бути використані для визначення вартості робіт у часі по підрозділах і в цілому по митній системі. Оскільки ці питання в організаційному й економічному аспектах забезпечення митної безпеки теоретично та практично не розроблено, є мало вихідних даних для застосування експертного й розрахункового методів. Рекомендований порядок визначення витрат інвестиційних вкладень за переліком робіт може носити укрупнений характер з деталізацією по об'єктах управління.

Таблиця 4.2

Основні напрями витрат на забезпечення очікуваного рівня митної безпекоспроможності

Найменування напрямів витрат	Організаційно-адміністративні роботи	Роботи з попередження порушень (інноваційний аспект)	Створення мотиваційного клімату	Оцінка потенційних можливостей митної системи	Діяльність з виявлення контрабанди та порушень митних правил
1. Проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт	+	+	+	+	+
2. Дослідження міжнародного досвіду проведення митних операцій	+	+	+	+	+

Таблиця 4.2 (продовження)

Найменування напрямів витрат	Організаційно-адміністративні роботи	Роботи з попередження порушень (інноваційний аспект)	Створення мотиваційного клімату	Оцінка потенційних можливостей митної системи	Діяльність з виявлення контрабанди та порушень митних правил
3. Розроблення, модернізація, придбання та супроводження інформаційних програм	+	+	-	+	+
4. Навчання й підвищення професійного рівня працівників митних органів	+	+	+	+	+
5. Придбання технічних засобів митного контролю і обладнання для митних лабораторій	+	+	-	-	+
6. Придбання ЕОМ і організація системи зв'язку	+	+	-	+	+
7. Оперативно-розшукова діяльність і робота з протидії корупції та службовим зловживанням	+	+	+	+	+
8. Модернізація технічних засобів митного контролю	-	+	-	-	+
9. Вкладення у заходи із забезпечення збільшення обсягу митної інформації та у налагодження її отримання	+	+	-	+	+
10. Розроблення правової та нормативної документації	+	+	+	+	+
11. Розбудова та реконструкція митних об'єктів	+	+	+	+	+
12. Обмін митною інформацією	+	+	-	+	+
13. Накладні витрати	+	+	-	-	+

Оцінювання результативності заходів з ефективного здійснення витрат потрібне для вдосконалення систе-

ми забезпечення митної безпеки. Процедура визначення організаційно-економічного рівня робіт можна спростити, якщо характеризувати цей рівень за допомогою складного коефіцієнта:

$$K^{орг-ек} = \frac{1}{n} \sum_{k=1}^n K^i q^i, \quad (4.3)$$

де K^i – коефіцієнти забезпечення рівня безпекоспроможності митних органів (наприклад, коефіцієнти оперативності робіт митних підрозділів, загального організаційного рівня митної структури, безперервності митного процесу, технологічної озброєності операцій із забезпечення митної безпеки, технічної озброєності праці, ритмічності митних операцій, ретельності та якості виконання функцій митними підрозділами, відповідності кадрів профілю роботи та інші), значення яких можливість здійснювати за характеристикою робіт організаційно-економічного характеру, використовуючи набір відомих економічних показників і методики розрахунку [220] та є самостійним науковим завданням;

n – кількість коефіцієнтів, що враховують ступінь удосконалення системи в результаті її інноваційних перетворень;

q^i – вагомість коефіцієнтів, що визначається експертним шляхом [332, 318].

Апріорі зрозуміло, складний коефіцієнт $K^{орг-ек}$ однозначно характеризує роботи з усунення порушень з наведеного вище переліку оскільки кожна складова цього коефіцієнта характеризує окремо кожну роботу спрямовану на вдосконалення процесів митної безпеки й на створення в перспективі гарантованого усталеного стану митної безпеки кордону. Використання кореляційного аналізу взаємозв'язків дасть змогу оцінити якість робіт і спрямувати зазначену діяльність кожного підрозділу митної системи окремо.

Розглянемо деякі особливості розрахунку показників управління митною системою, її організації та спеціаліза-

ції, які слід застосовувати творчо й спрямовано залежно від мети управлінського рішення.

Ступінь поліпшення організаційно-адміністративних позицій митної системи може бути оцінений шляхом порівняння показників – до здійснення витрат на забезпечення належного рівня митної безпекоспроможності й після вжиття заходів.

Коефіцієнт оперативності робіт митних підрозділів (Ком) може відображати своєчасність виконання митними органами дій з митною документацією, ступінь виконання постанов, наказів та інших нормативних документів:

$$K_{om} = \frac{(D_1-d_1)*K_1 + (D_2-d_2)*K_2 + \dots + (D_n-d_n)*K_n}{D_1*K_1 + D_2*K_2 + \dots + D_n*K_n} \quad (4.4)$$

де D_1, D_2, \dots, D_n – установлений нормативний термін виконання документів відповідного виду, год

d_1, d_2, \dots, d_n – відставання від нормативного терміну виконання документів відповідного виду, год. (при достроковому виконанні d_1, d_2, \dots, d_n приймається рівним 0);

K_1, K_2, \dots, K_n – коефіцієнти, що умовно характеризують різні види документації за ступенем важливості.

Загальний організаційний рівень митної структури K_y є узагальнюючим (інтегральним) показником і визначається як середньозважена величина за формулою:

$$K_y = \frac{Y_{om}*P_1 + Y_{ou}*P_2}{P_1 + P_2} \quad (4.5)$$

де Y_{om}, Y_{ou} – показники рівня організації праці й управління в митниці;

P_1 – чисельність працівників, осіб;

P_2 – чисельність апарату управління в митниці, осіб.

Дії з попередження порушень пов'язано з підвищенням технічних характеристик митного об'єкта. Для оцінки цих заходів можна запропонувати такі показники.

Коефіцієнт безперервності процесу митного контролю та митного оформлення K_H характеризує питому вагу операційного часу в середньому митному циклі:

$$K_H = \sum_{i=1}^n t_i / \sum_{i=1}^n t_{ци} \quad (4.6)$$

де i – кількість митних операцій, що беруться до уваги;
 t_i – тривалість циклу i -ї операції;
 $t_{ци}$ – тривалість митного циклу i -ї операції.

Коефіцієнт технологічної оснащеності операцій із забезпечення митної безпеки (K_i) визначається по кожному підрозділу відношенням кількості операцій (K_m), проведених із застосуванням технічних засобів митного контролю або лабораторного обладнання, до загальної кількості операцій (K_o):

$$K_i = K_m / K_o, \quad (4.7)$$

Коефіцієнт ритмічності митних операцій (K_p) визначається відношенням суми операцій, фактично проведених в окремі відрізки аналізованого періоду (годину,

добу, декаду тощо) (ΣV_f), до загального заданого обсягу операцій, проведених протягом усього заданого періоду (ΣV_n):

$$K_p = \Sigma V_f / \Sigma V_n, \quad (4.8)$$

Коефіцієнт ретельності виконання робіт ($K_{вик}$) характеризує ступінь ретельності виконання наказів, команд, розпоряджень, запланованих заходів тощо:

$$K_{вик} = E_u / E_{ни}, \quad (4.9)$$

де E_u – кількість фактично виконаних на цей період наказів, команд, розпоряджень, запланованих заходів та ін.;

E_{ni} – кількість наказів, команд, розпоряджень, запланованих заходів, що підлягають виконанню протягом звітного періоду (ураховуючи невиконані команди за попередній період).

Показником створення мотиваційного клімату ($Пп$) можна прийняти завантаженість митного персоналу, що розраховується за окремою методикою [332].

Коефіцієнт відповідності персоналу профілеві роботи $K_{ск}$ може бути визначений за формулою:

(4.10)

$$K_H = 1 - \frac{\sum_{i=1}^k \chi_i - \chi_{ci}}{\sum_{i=1}^k \chi_i},$$

де χ_i – необхідна кількість робітників і-спеціальності, осіб;

χ_{ci} – спискова кількість робітників і-спеціальності, осіб.

Оцінка потенційних можливостей митної системи з виявлення й ліквідації загроз може бути представлена також низкою коефіцієнтів.

Коефіцієнт використання календарного фонду часу (K_{ϕ}) визначається відношенням ефективного фонду часу роботи митного підрозділу Φ_e до загального календарного часу за розрахунковий період Φ_k :

(4.11)

$$K_{\phi} = \Phi_e / \Phi_k$$

Порівняння значень інтегрального коефіцієнта $K^{орз-ек}$ – того, якого може досягти митна система, і фактично досягнутого, – дає уявлення про розміри впливу організаційно-економічних заходів на рівень надійності митної системи і, як наслідок, на підвищення рівня митної безпеки.

спроможності та може бути спонукальним мотивом підвищити ефективність діяльності митного органу й митної системи в цілому.

Можна запропонувати наведені нижче деякі показники забезпечення рівня безпекоспроможності митних органів України [361] за окремими напрямками роботи митної служби:

справляння податків і зборів:

- виконання регіональними митницями й митницями завдання щодо справляння податків і зборів в обсязі загальної суми очікуваних надходжень;
- динаміки надходження до бюджету митних платежів;
- рівня податкового навантаження за митом на 1 грн. імпорту, обкладеного митом;
- рівня податкового навантаження за акцизним збором на 1 грн. імпорту, обкладеного акцизним збором;
- рівня податкового навантаження за ПДВ на 1 грн. імпорту, обкладеного ПДВ;
- рівня податкового навантаження на одиницю ваги загального імпорту;
- ефективності роботи митниці з контролю за вексельними розрахунками за ПДВ;
- питомої ваги податкового боргу в обсязі надходжень митних платежів;

організації митного контролю:

- ефективності застосування митним органом процедури митного огляду товарів;
- застосування митних технологій;
- дотримання часових нормативів на здійснення митних процедур;
- ефективності роботи митних посередників;
- ефективності роботи пунктів пропуску через митний кордон;
- організації та контролю діяльності підприємств, що надають митні послуги;

забезпечення виконання порядку застосування митних режимів:

- дотримання порядків заповнення митних декларацій;

- дотримання порядків заповнення окремих граф митних декларацій;
- впливу на стан застосування заходів нетарифного регулювання;

контролю за здійсненням заходів щодо захисту інтересів споживачів і за дотриманням суб'єктами ЗЕД встановлених державою вимог до товарів під час їх митного оформлення:

- стану відповідності зовнішньоекономічних операцій передбаченим законодавством кількісним і якісним обмеженням, а також відповідності товарів, що переміщуються через митний кордон, положенням дозвільних документів, які, відповідно до законодавчих актів, видаються уповноваженими органами державної влади для здійснення митного контролю та митного оформлення, та верифікація таких документів, зокрема, дозволів уповноважених органів державної влади на переміщення через митний кордон України товарів, щодо яких встановлено обмеження, ліцензій на експорт/імпорт товарів, карток реєстрації договорів (контрактів), документів щодо здійснення санітарно-епідеміологічного, ветеринарного, фітосанітарного, екологічного контролю та контролю за переміщенням культурних цінностей, а також сертифікатів відповідності та якості;
- стану відповідності товарів, які переміщуються через митний кордон України, документам що видаються контрольними органами та адміністраціями митних служб суміжних країн, та верифікація таких документів;

контролю за переміщенням вантажів:

- кількості оформлених документів контролю за доставкою;
- кількості опрацьованих і знятих з обліку документів контролю за доставкою;
- кількості поставлених на контроль відправлень на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП;

- кількості книжок МДП, інформацію про завершення переміщення (часткового або остаточного) за якими внесено до бази даних ЄАІС Держмитслужби України;
- кількості виявлених випадків порушень митного законодавства;
- кількості виданих свідоцтв про допущення транспортних засобів до міжнародних перевезень вантажів під митним забезпеченням;
- кількості розглянутих звернень суб'єктів ЗЕД на виконання Порядку підтвердження відомостей про фактичне вивезення товарів за межі митної території України;
- кількості опрацьованих листів митних органів і звернень суб'єктів підприємницької діяльності з питань контролю за переміщенням товарів та гарантування їх доставки в митниці призначення;
- визначення (кількісні показники) критеріїв ризику щодо перевізників, які здійснюють переміщення товарів під митним контролем;

митно-тарифного регулювання:

- стану вирішення спірних питань визначення країни походження товарів;
- кількості документів щодо визнання країни походження товару невідомою;
- кількості випадків визнання преференційного сертифіката недійсним;
- кількості випадків відновлення режиму найбільшого сприяння або преференційного режиму згідно з чинним законодавством;
- кількості переглядів під контролем підрозділів визначення країни походження товарів рішень, раніше прийнятих на основі недостовірної інформації;

забезпечення заходів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил:

- результати (кількісні та вартісні) проведених заходів щодо протидії контрабанді та порушенням митного законодавства;
- кількості проведених за визначений період попереджувальних дій та наданої інформації;

- кількості оформлених протоколів про порушення митних правил і протоколів, реалізованих у судах;
- обсягу перерахування додаткових коштів до бюджету;
забезпечення попередження правопорушень з боку працівників митних органів:
- стану додержання законності в митних органах;
- стану додержання законності у сфері службової діяльності;
- стану додержання антикорупційного законодавства;
забезпечення організації фінансово-економічної роботи в митній службі:
- ефективності використання коштів, що виділяються з Державного бюджету для забезпечення виконання митними органами покладених на них функцій;
- своєчасності подання та достовірності статистичної звітності, що надається Держмитслужбі України згідно з Табелем форм статистичної звітності;
проведення лабораторних досліджень, експертиз, прийняття рішень про класифікацію товарів згідно з УКТЗЕД:
- кількості вантажних митних декларацій, оформлених у митних режимах ІМ-40, ЕК-10;
- кількості посадових осіб, що здійснюють класифікацію товарів;
- кількості прийнятих класифікаційних рішень щодо правильності визначення коду товару;
- збільшення обсягу митних платежів у звітному періоді, грн.;
- збільшення обсягу митних платежів за аналогічний період минулого року, грн.;
- обсягу імпорту, що обкладається митом у грошовому виразі;
організації електронних процедур:
- стану технологічної підтримки безперервного двостороннього потоку електронної інформації від органів державної влади, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, митних адміністрацій інших держав до мит-

ної адміністрації України й навпаки, накопичення та обробки такої інформації;

- упровадження новітніх процедур автоматизації процесів митного контролю й митного оформлення та супроводження таких процедур;
- стану створення та технічної підтримки організаційно-технічних систем для забезпечення функціонування всеохоплюючих автоматизованих процедур оцінки якості виконання митної справи;
- стану інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності, контролю за переміщенням товарів, а також інших функцій, покладених на митні органи;

ведення кадрової роботи:

- кількості скарг громадян на неправомірні дії працівників митниці;
- виконання річного плану підвищення кваліфікації працівників митниці;
- рівня професійної підготовки персоналу митних органів;
- стану трудової та службової дисципліни в митних органах;
- виконання плану працевлаштування випускників Академії митної служби України;
- стану підготовки та перепідготовки кадрів;
- стану дисциплінарної та виховної роботи;

документального забезпечення:

- стану організації та ведення діловодства;
- стану виконавської дисципліни;
- стану організації роботи зі зверненнями громадян;
- стану організації роботи з документами в архіві митного органу;
- роботи з проведення знищення документів;

юридичного забезпечення:

- завантаженості працівників юридичної служби митного органу;
- стану договірної-претензійної роботи митного органу;
- ефективності ведення судових справ митним органом;

ресурсного забезпечення, капітального будівництва та експлуатації об'єктів митної інфраструктури:

- стану планування видатків на утримання;
- використання призначень загального фонду Державного бюджету на утримання;
- стану розрахунків за комунальні послуги та енергоносії;
- стану надання оперативної звітності про стан розрахунків за комунальні послуги та енергоносії протягом звітного періоду;
- стану планування матеріально-технічного забезпечення;
- стану надання звітності;
- стану розбудови кордону;
- стану енергозбереження;
- стану охорони праці;

режимно-секретної роботи:

- повноти виконання функцій і завдань, передбачених Законом України «Про державну таємницю»;
- стану охорони державної таємниці в митному органі;
- стану охорони державної таємниці в митному органі (підсумкова оцінка);

забезпечення організації роботи автогранспортних підрозділів митних органів:

- використання ліміту пробігу транспортних засобів митних органів;
- рівня технічного стану техніки.

Головним результатом проведення заходів з визначення ступеня безпекоспроможності повинно стати виявлення існуючих суперечностей, які впливають на стан митної справи, аналіз митних загроз та ступенів їх небезпечності, опрацювання механізмів нейтралізації цих загроз.

Для цього потрібно вносити корективи до системи управління митною справою. Така система повинна ґрунтуватися на інформаційній базі, що містить дані про результати відстеження стану досягнення мінімуму неузгодженості фактичного й очікуваного рівнів митної безпекоспроможності.

Важливим є визначення показників забезпечення рівня безпекоспроможності митних органів України.

4.2. Концепція базової стратегії забезпечення митної безпеки

В Україні завершується процес формування основних атрибутів національної економіки – грошової, фінансової, платіжної, податкової, митної, банківської та інших систем, які сукупно становлять економічну систему держави. Одночасно з цим завершується побудова системи та підсистем державного регулювання економіки. Головним завданням завершального етапу є досягнення узгодженості регуляторів та відповідності їх умовам і потребам розвитку економічної системи, інтересам держави та народу.

Державне регулювання, як зазначає І.Галиця, є продуктом еволюції ринкової системи [72], а сучасна ринкова система являє собою симбіоз державного та ринкового способів регулювання економіки.

Сьогодні країна продовжує перебувати на етапі системного державного регулювання економіки. На цьому етапі таке регулювання перетворилося на постійно діючу підсистему ринкової економіки, без якої жодна розвинута ринкова економіка не може функціонувати. Державне регулювання відіграє в ринковій економіці переважно коригуючу (стабілізуючу) роль, тобто долає суперечності, що виникають у процесі розвитку ринку. Однак є функції, які держава повинна виконувати за будь-яких обставин, в умовах будь-якої економічної системи. Це функції, що стосуються забезпечення державності й незалежності, зокрема державної безпеки. На думку автора, це насамперед стосується захисних функцій держави, як-от захисту економічного кордону.

Як пише І.Галиця, у розвинутій ринковій економіці держава відіграє одну з провідних ролей, і її вплив на економічну систему постійно посилюється, але не є статичним. Роль держави змінюється з плином часу: на кожному етапі розвитку країни вплив держави має певну сукупність специфічних особливостей, іманентно притаманну тільки цьому етапові. Це, безумовно, стосується й митного управління, адже зміна внутрішніх і зовнішніх соціально-

економічних та політичних умов неминуче веде до потреби коригування державної політики в митній сфері.

Отже, можна визначити чинники, що впливають на розвиток митної політики. Наведені нижче чинники впливають із загальних чинників державного регулювання економіки.

До ендогенних (внутрішніх) чинників можна насамперед віднести:

- рівень розвитку економічної системи (продуктивних сил, виробничих відносин)
- просторову організацію економіки;
- рівень розвитку та ефективність дії ринкових механізмів;
- ефективність державного управління й державного регулювання;
- фінансові можливості держави;
- внутрішньополітичні чинники;
- соціальні, історичні та інші чинники.

До екзогенних (зовнішніх) чинників можна віднести ті, що діють за межами національної економічної системи, але впливають на державну митну політику:

- зовнішньополітичні: зовнішньополітичну конкуренцію держав, міжнародні зобов'язання держави, участь у діяльності міжнародних організацій тощо;
- зовнішньоекономічні: міжнародну інтеграцію та регіоналізацію, конкуренцію й конкурентоспроможність національної економіки.

Процеси глобалізації, що відбуваються сьогодні ведуть до загострення міжнаціональної, міждержавної, міжрегіональної (маються на увазі макрорегіони) конкуренції у світовій господарській системі. За таких умов держава повинна здійснити все необхідне для підвищення конкурентоспроможності національної економіки, зберегти та підвищити рівень національної економічної, зокрема митної, безпеки в глобальному середовищі.

Державна митна політика формується під впливом комплексу ендогенних та екзогенних чинників у їх взаємодії, тому державна політика є складним результатом реакції на вплив змінних чинників. З огляду на це держав-

на митна політика мала б перебувати в процесі постійних змін, у постійному русі, що напевне завадило б ефективній реалізації її цілей та негативно вплинуло б на рівень митної безпеки.

Тому, на переконання автора, державна митна політика повинна спиратися насамперед на певний «стрижень» – стали пріоритетну тенденцію, тобто на провідну перспективну мету, яка базується на домінуючій стійкій тенденції розвитку. Зрозуміло, що це можливо лише за умови використання інструментарію стратегічного планування.

М.Чечетов та І.Жадан [516], розглядаючи особливості макроекономічного трансформування економіки, указують, що успіх у побудові ефективної макроекономічної системи країни залежить від ідеології трансформаційних перетворень. Тобто, перетворення повинні спиратися на стратегічне бачення майбутнього системи.

Як уже зазначалося, незважаючи на ринкову орієнтацію економічної системи, значну роль у регулюванні економіки продовжують і продовжуватимуть відігравати державні інституції, до яких слід віднести й митну систему. Створення передумов ефективного включення країни в глобальні економічні структури й процеси потребує зміни основ діяльності державних інституцій. Під впливом викликів часу митна система також повинна трансформуватися, і метою цих трансформацій повинно стати насамперед підвищення її спроможності захистити економічні інтереси, тобто забезпечити економічну (у т.ч. митну) безпеку держави.

Інституціональні зміни визначають шлях, «яким суспільство змінюється в часі» [516, 280].

Як уважають М.Чечетов та І.Жадан, вітчизняний досвід показав, що революційні зміни є не найкращим шляхом досягнення цивілізаційного прогресу [516]. Утім, на думку автора, реалії сьогодення вказують на неможливість еволюційного перетворення інституцій, швидкість, з якою Україна інтегрує в міжнародну економічну систему, потребує революційних змін. Однак революційні зміни є надто ризикованими, оскільки повинні докорінно змінити

соціально-економічний стан країни, а отже, підґрунтям таких змін мусить стати ретельно розроблена стратегія.

Системою забезпечення розвитку економічних систем, широко поширеною в практиці, є стратегічний менеджмент, який є інструментом забезпечення формування довгострокового плану дій для перемоги в конкуренції [20].

Проблемам стратегічного планування розвитку підприємств, організацій, економічної системи країни в цілому та її окремих складових присвячено численні роботи відомих вітчизняних і зарубіжних учених [290, 460, 185, 106, 288].

Під стратегією сьогодні розуміють складну систему цілей, напрямів, завдань, інструментів і заходів, які в цілісному поєднанні спроможні втілити в практичних діях бажання керівництва; це комплекс заходів, спрямованих на визначення цілей функціонування системи, формування й використання планів, а також сукупності механізмів здійснення місії організації та досягнення поставлених цілей [288, 132].

А.Шубін визначає стратегію як програму, план, напрям, дію або як засіб [523].

Як відомо, стратегічні плани базуються на прогнозуванні (передбаченні) і програмуванні майбутнього стану об'єкта та його оточуючого середовища. Призначенням стратегічних планів є мобілізація ресурсів і координація діяльності в напрямі досягнення встановлених перспективних (довгострокових) цілей.

Перевагами застосування стратегічного планування є перспективне мислення, готовність до змін, чіткіше визначені завдання й політика розвитку, ефективніша координація зусиль і кращий вибір індикаторів для контролю за досягненням цілей.

Незважаючи на досить глибоке опрацювання та багатий накопичений досвід стратегічного планування, реалії сьогодення потребують розроблення нових підходів до формування стратегій розвитку, що відповідають умовам конкретних систем.

Особливості стратегічного планування забезпечення митної безпеки, на думку автора, полягають у тому, що, на відміну від стратегічного планування розвитку інших соціально-економічних систем, де суб'єкт і об'єкт планування є обмеженими рамками системи, тут ми маємо справу з чітко визначеним суб'єктом управління й постійно змінним під впливом численних зовнішніх та внутрішніх чинників об'єктом, не обмеженим у просторі й часі. Суб'єктом у цьому разі виступають державні інституції, зокрема митна служба, а об'єктом – складова національної безпеки – митна безпека, яка формується як у зовнішньому, так і у внутрішньому економічному середовищі країни. При цьому місія системи (у цьому разі – держави) є жорстко визначеною в Основному законі. Стратегія повинна через спрямування діяльності митних органів розвивати переваги економічної системи держави відносно її попереднього стану та зовнішнього середовища.

Тому стратегічне планування в частині митної безпеки являє собою складну багаторівневу систему цілей забезпечення митної безпеки, конкретних завдань (планів), визначених у часі, дієвих механізмів, які спроможні забезпечити реалізацію національних інтересів, а також запобігання впливові негативних чинників, виникненню загроз та зниженню об'єктивно існуючих ризиків.

З точки зору забезпечення митної безпеки, стратегія є концепцією, яка в процесі її реалізації може привести через конкретні дії до досягнення такого усталеного в часі стану митної системи, який дасть можливість на найвищому рівні забезпечити виконання основних її функцій, і головне – забезпечити митну безпеку.

Найприйнятнішою видається схема формування стратегії, визначена Ф.Котлером, відповідно до якої стратегічне планування включає в себе такі етапи: визначення цілей; аналізу можливостей і зовнішніх загроз; аналізу сильних та слабких сторін організації; постановки завдань; безпосередньо формування стратегії; розроблення програм підтримки; реалізації програм; установа зворотного зв'язку; контролю [191, С. 86].

Проблема формування стратегії забезпечення митної безпеки збільшується нестійкістю економічної системи, недоліками інформаційного забезпечення щодо реального стану загроз митній безпеці.

Ще однією особливістю стратегії забезпечення митної безпеки є те, що вона навіпрямки залежить від законодавчої бази, і тому повинна ґрунтуватися насамперед на дієздатному, ефективному законодавстві. Перший крок у цьому напрямі вже зроблено [339], про що зазначалося в попередніх розділах роботи; триває процес удосконалення норм і правил, у вітчизняне законодавство імплементуються міжнародні норми. Отже, в Україні прийнято низку законів, які створюють номінальні можливості для включення економіки у світове господарство й для забезпечення при цьому економічних інтересів держави.

Діяльність митних органів із забезпечення митної безпеки буде успішною лише в тому разі, якщо процес трансформування митної системи буде не тільки добре продуманим, усебічно обґрунтованим, але й орієнтованим на досягнення довгострокових цілей.

Таким чином, виважену державну митну політику належить проводити, виходячи з базових довгострокових цілей, забезпечуючи соціально-економічне зростання в країні та регіонах на основі прийнятних для всіх громадян країни норм і стандартів рівня та умов життя.

Можна виділити такі основні елементи стратегії забезпечення митної безпеки:

- забезпечення ефективного експорту товарів і послуг;
- оптимальне поєднання лібералізації та регулювання імпорту й експорту товарів, капіталів і робочої сили;
- формування ефективної системи організації митної системи та управління останньою;
- матеріальне й кадрове забезпечення митної служби.

Отже, можна сказати, що головне завдання стратегії забезпечення митної безпеки полягає в тому, щоб правильно визначити етапи, форми й засоби міжнародного співробітництва, і навіть часткової інтеграції митних органів.

У цей час у рамках державної політики існують потреба й можливість розпочати створення стійких інституційних та інфраструктурних фундаментів забезпечення митної безпеки. Без виваженого й ефективного використання своїх переваг і можливостей Україна не зможе досягти високого рівня безпекоспроможності та розбудови інформаційного середовища.

Як складова загальнонаціональної стратегії соціально-економічного розвитку України стратегія розвитку митної безпеки має на меті створення умов для динамічного збалансованого розвитку митної служби та її структурних елементів, для усунення основних загроз і для подолання ризиків. Політика забезпечення митної безпеки повинна бути спрямована на активізацію всього ресурсного потенціалу митних органів.

У стратегії забезпечення митної безпеки повинні визначатися пріоритетні завдання розвитку митної служби, скоординовані дії адміністрації митної служби і місцевих митних органів, спрямовані на реалізацію завдань забезпечення митної безпеки, критерії їх вирішення з урахуванням загальнодержавних пріоритетів, переваг, обмежень, загроз і проблем розвитку.

В основу вирішення завдань розвитку повинні бути покладені конкретні заходи радикального підвищення рівня митної безпеки, ефективності використання всього потенціалу економіки, а також удосконалення роботи митних та інших органів державної влади.

Обґрунтування положень стратегії здійснюється на основі результатів аналітичних досліджень і прогнозних розрахунків, чинних законодавчих і нормативних актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Державної митної служби України з урахуванням міжнародних правових актів і міжнародних угод.

Концептуальну основу розроблення стратегії митної безпеки становлять ідеї сталого просування у напрямі нормалізації процесів забезпечення митної безпеки з переходом на якісно нову інноваційно-інвестиційну модель діяльності митних органів та максимально можливою мобіліза-

цією внутрішніх і зовнішніх резервів митної служби. Така траєкторія розвитку передбачає розширення сфери дії та системи роботи на основі аналізу ризиків; активне розгортання інноваційно-інвестиційної діяльності як основи розвитку митних органів; розвиток нових прогресивних форм структурної та територіальної організації митних органів.

Вихідні засади стратегії базуються на комплексній оцінці безпекоспроможності митних органів на фоні інституціональних перетворень в економічній та соціальній сферах.

Стратегія забезпечення митної безпеки повинна бути спрямована насамперед на вирішення таких проблем:

- 1) оптимізації принципів і структури управління митними органами;
- 2) створення сучасної технічної бази митниць і митної інфраструктури;
- 3) розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності, впровадження нових митних технологій;
- 4) залучення фінансових ресурсів для розвитку митної служби;
- 5) удосконалення митно-тарифної політики та методик використання заходів нетарифного регулювання;
- 6) удосконалення системи організації митної справи;
- 7) підвищення ефективності функціонування митних органів, зокрема збільшення обсягів надходження коштів від діяльності митних органів на основі вдосконалення методів визначення бази митного оподаткування; збільшення обсягів пропуску вантажів і пасажирів; розширення асортименту послуг.

Виходячи з викладених вище передумов формування стратегії забезпечення митної безпеки, автор вважає, що ця стратегія повинна бути складною й багаторівневою, оскільки покликана сприяти вирішенню складної системи завдань, які стосуються державних інституцій усіх рівнів, економічних суб'єктів господарювання, громадян, територіальних утворень тощо.

В цій роботі пропонується така часова й просторова структура стратегії забезпечення митної безпеки (табл. 4.3).

Таблиця 4.3
Структура стратегії забезпечення митної безпеки

Етапи стратегії	Рівень забезпечення митної безпеки	Зміст заходів
Перший етап	Державний	Забезпечення митної безпеки на рівні держави; досягнення максимально можливого рівня безпеки при збереженні й підвищенні ефективності зовнішньоекономічної діяльності
Другий етап	Міжнародний	Забезпечення митної безпеки на міжнародному рівні в рамках міжнародних митних угод; запровадження міжнародних норм і правил; спільні дії із зарубіжними митними органами щодо забезпечення безпеки
Третій етап	Глобальний	Створення передумов безпеки; дії з попередження виникнення загроз, виключення можливості їх виникнення

Слід зауважити, що запропонований підхід до формування стратегії передбачає реалізацію її етапів протягом досить тривалого часу; це стосується насамперед третього етапу, який сьогодні вбачається в далекій перспективі. Найближчим часом реалізовуватимуться перший та другий етапи, які тісно пов'язані між собою й переплетені в часі.

Нижче наведено основні завдання та заходи, яких потрібно вжити для поліпшення стану забезпечення митної безпеки за етапами реалізації стратегії.

На I етапі «Забезпечення безпеки на рівні країни» пріоритетними завданнями є: зміцнення експортного потенціалу країни й підвищення рівня митної безпеки шляхом прискорення темпів реформування та системної модернізації митної служби; сприяння збереженню позицій українських виробників на традиційних ринках збуту; просування українських виробників на нові перспективні ринки; сприяння раціоналізації структури експорту; використання переваг міжнародної спеціалізації та кооперації; розвиток туристично-рекреаційного комплексу. Реалізація цих завдань передбачає виконання таких груп заходів:

- сприяння адаптації митного законодавства до стандартів СОТ; імплементацію рамкових стандартів ВМО; інформаційне забезпечення митних органів щодо вимог міжнародних норм і нормативів через інформаційно-консультативні установи тощо; упровадження міжнародних стандартів у практику митних органів;
- збереження експортного потенціалу країни шляхом тарифної підтримки найчутливіших виробництв (насамперед агропромислового комплексу, харчової промисловості);
- надання митній службі цільової організаційно-фінансової підтримки; спрямування інвестиційних потоків на техніко-технологічне оновлення митної інфраструктури;
- упровадження практики європейських країн у частині надання митно-тарифної підтримки експортерам, страхування зовнішньоекономічних і митних ризиків тощо;
- створення багатофункціональної комплексної інформаційної системи в митній сфері «Електронна митниця» [313, 314, 451]; розроблення комплексу заходів щодо інформаційної підтримки підприємств у питаннях митного оформлення вантажів;
- надання інформаційно-аналітичної та консультативної підтримки вантажовласникам і перевізникам.

II етап «Забезпечення митної безпеки на міжнародному рівні» передбачає даліше поглиблення міжнародного співробітництва в митній сфері, посилення співпраці з митними органами країн ЄС шляхом повноцінного використання переваг, що можуть виникнути в разі створення Україною з ЄС єдиної митної зони, а також активне співробітництво з митними органами інших країн світу, зокрема Азії та Америки.

Основними заходами цього етапу є:

- створення ефективної системи митних органів, яка дасть можливість досягти максимального рівня митної безпеки на основі впровадження стратегії глобального

моніторингу загроз і забезпечення безпеки, а також реалізації міжнародних митних проєктів;

- створення митних комплексів на основі поєднання науково-технічних, інжинірингових, освітніх, інформаційних та інших заходів, які повною мірою забезпечать митну безпеку на міжнародному рівні;
- проведення переговорного процесу та підписання з іншими країнами (на рівні міжрегіонального співробітництва) низки угод з питань митної справи, обміну митною інформацією, зовнішньої торгівлі, транскордонного співробітництва тощо;
- залучення суб'єктів господарської діяльності до участі в митних програмах з іншими країнами;
- заохочення підключення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до міжнародних інформаційних мереж;
- підвищення ефективності митної справи шляхом введення в дію нових митних технологій і модернізації існуючих.

Реалізація стратегічних цілей передбачає активну співпрацю митних органів України із зарубіжними митними органами з питань підвищення митної безпеки, розширення масштабів співробітництва.

III етап «Забезпечення митної безпеки на глобальному рівні» передбачає побудову глобальної системи безпеки, зокрема участь митних органів України в глобальних інформаційних проєктах, спрямованих на боротьбу з криміналом, загрозами економічній стабільності на рівні макрорегіонів і на світовому рівні. Глобальна система безпеки передбачає взаємодію митних органів усіх заінтересованих країн, спрямовану на запобігання появі чинників загрози.

Наука управління пройшла довгий шлях від вирішення тактичних завдань, що формують механізм управління внутрішнім станом систем, до стратегічного адаптивного планування й активної ринкової стратегії, спрямованої на зміну умов зовнішнього середовища. Отже, остаточна по-

будова глобальної системи безпеки є ще далекою, але все-таки реальною перспективою.

Механізм формування стратегії забезпечення митної безпеки можна представити у вигляді схеми, наведеної на рис. 4.8.

При виробленні стратегії особливу увагу варто приділити формуванню потенціалу системи й оцінюванню його впливу на результати діяльності. Однак вирішення цих завдань викликає низку проблем [93], серед них наступні:

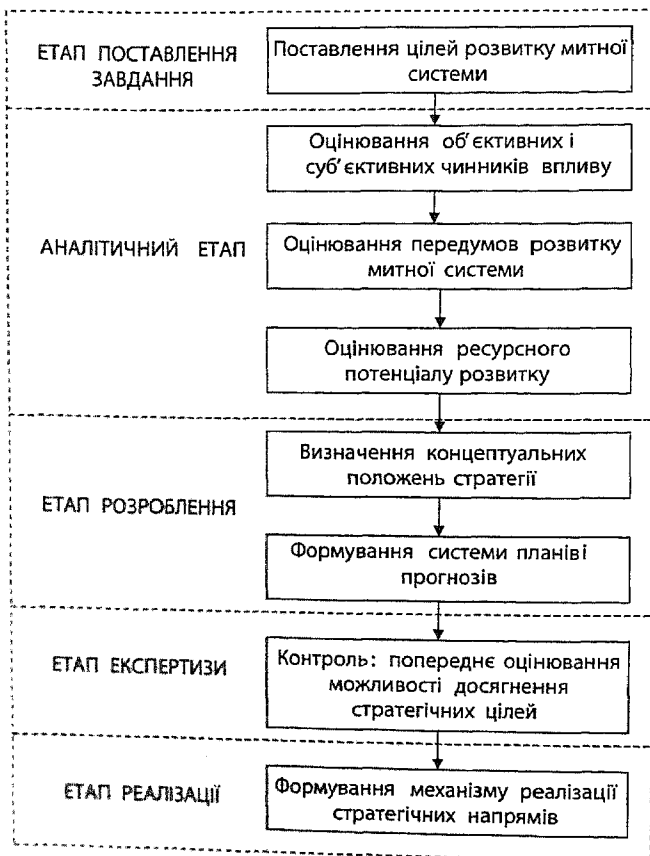

Рис. 4.8. Схема стратегічного планування забезпечення митної безпеки

1) потребу визначення головного стратегічного напрямку розвитку системи з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх чинників;

2) необхідність вироблення концепції головного спрямування й стратегії розвитку, тобто визначення можливих шляхів розвитку митної системи, оцінювання її потенціалу, умов, послідовності реалізації, а також результатів діяльності.

Формуючи стратегію розвитку складної системи, слід насамперед сформувати концептуальний підхід: визначити ідею, теоретичне підґрунтя, засади практичної реалізації. Концепція розвитку повинна вирішувати два основні завдання:

- вироблення підходів до побудови цілісної системи стратегічного планування, зокрема, до побудови цієї системи; вибору методичних підходів до планування; технічної підготовки розроблення стратегічного плану заходів із розвитку вищезазначеної складної системи;
- розроблення концепції соціально-економічного розвитку, яка формулюється перед початком роботи над стратегічним планом: підготовки концепції розвитку системи; технічної, методичної та кадрової підготовки розроблення плану; формування політики; конкретизації цілей і пріоритетів розвитку; визначення засобів реалізації цілей [305].

3) потребу вибору методичних підходів до планування та прогнозування, які відповідають станові системи.

Виходячи з вимог щодо стратегічного планування забезпечення митної безпеки [370, 470], обґрунтованих автором, найважливішим етапом побудови стратегії є визначення її концептуальних положень. З огляду на зазначене у цьому дослідженні пропонується проект Концепції реформування та модернізації Державної митної служби, як базової стратегії забезпечення митної безпеки. України із реалізації такого напрямку забезпечення митної безпеки. У проекті визначено головну мету і стратегічні цілі Концепції, а також очікувані результати від її реалізації, котра є обов'язковим кроком на шляху формування митної політики держави (рис. 4.9).

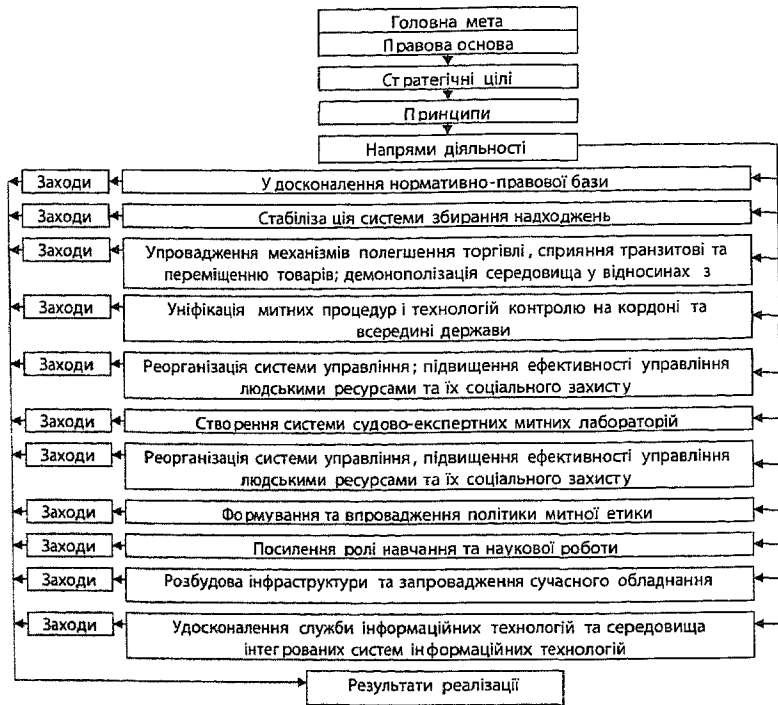

Рис. 4.9. Структура Концепції реформування та модернізації Державної митної служби України

Головна мета Концепції – забезпечення максимально можливого рівня митної безпеки шляхом створення оптимальної системи організації митної служби України – системи, спрямованої на підвищення ефективності діяльності служби; визначення основних напрямів діяльності з реформування й модернізації митної системи; окреслення орієнтирів і засобів досягнення стратегічних цілей та очікуваних результатів [370, 371].

Правову основу Концепції становлять Конституція України, Закони України, Укази й розпорядження Президента України, Декрети, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України, накази Міністерства фінансів України та Державної митної служби України.

Стратегічними цілями Концепції є впровадження та розвиток міжнародних митних і торговельних інструментів; упровадження в митну справу міжнародних процедур; формування митного електронного середовища; створення системи збирання й узагальнення інформації з питань комерційної омани, контрабанди та порушення митних правил, реалізація самої Концепції; підвищення ефективності системи управління митною службою; підвищення соціального захисту працівників митної служби.

Очікувані результати реалізації Концепції:

- удосконалена нормативно-правова база;
- стабілізована система збирання надходжень;
- упроваджені механізми полегшення торгівлі, сприяння транзитові та переміщенню товарів; демонополізоване середовище у відносинах із митницею;
- уніфіковані митні процедури та технології контролю на кордоні та всередині держави;
- реорганізована структура виявлення, відвернення та попередження митного шахрайства;
- створена система судово-експертних митних лабораторій;
- реорганізована система управління; підвищена ефективність управління людськими ресурсами та їх соціального захисту;
- сформована та введена політика митної етики;
- уведена система навчання всіх категорій працівників і контролю за результатами;
- уведена система відомчої науково-дослідної роботи;
- розбудована інфраструктура та запроваджене сучасне обладнання;
- створена комплексна система інформаційних технологій і середовище інтегрованих систем інформаційних технологій «Електронна митниця».

Принципами створення Концепції є провадження діяльності митної служби виключно з метою захисту економічних, зокрема митних, інтересів України; додержання прав та охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб; досягнення простоти й гнучкості структур

митної служби, єдності роботи митних органів; першочергове забезпечення діяльності низових ланок митної служби як її основи; доступність для населення інформації про діяльність митних органів; наступництво, плановість, послідовність, поетапність, гласність і максимальна економічність у здійсненні всіх перетворень [159, 377,].

Надалі наводяться основні напрями діяльності по реформуванню та модернізації Державної митної служби України та забезпечення митної безпеки.

1. Удосконалення нормативно-правової бази з метою забезпечення однакового застосування митного законодавства в митних органах України, зміцнення владних повноважень працівників митниць, установлення та уточнення конкретних прав і обов'язків митників, операторів економічної діяльності та окремих органів державної влади.

Законодавча основа митної справи в Україні повинна відповідати міжнародним принципам, підтримувати розвиток прозорої митної адміністрації, забезпечувати її звітність і відповідальність, передбачати незалежний аудит як самої митної служби, так і аудит митною службою суб'єктів господарювання з питань здійснення зовнішньоторговельних операцій, підтримувати співробітництво з митними адміністраціями інших країн, сприяти розбудові взаємозв'язків митних та правоохоронних органів.

Для того щоб створити таку основу, потрібно:

- перевірити узгодженість митного законодавства України з митним законодавством країн світу [495];
- визначити та подати Кабінету Міністрів України аргументовані пропозиції щодо змін у митному законодавстві [490];
- імплементувати до законодавства України вимоги Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киото, 1973 р.), Конвенції про спільну транзитну процедуру (Женева, 1987 р.), Європейської угоди про найважливіші лінії міжнародних комбінованих перевезень (Женева, 1991 р.) та здійсни-

- ти необхідні процедури, що впливають із міжнародних угод і договорів України;
- надати підрозділам митних органів право здійснювати внутрішні перевірки, внутрішній і зовнішній аудит, розслідування та провадження;
 - розробити проект і прийняти Закон України «Про Державну митну службу України»;
 - здійснити заходи щодо розмежування функцій контрольних органів під час проведення митного, прикордонного, екологічного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарного та інших видів контролю на державному кордоні відповідно до міжнародних стандартів [233, 491];
 - створити митну міліцію;
 - надати митним лабораторіям статус судово-експертних;
 - надати право працівникам юридичних служб та інспекторам митниць, які порушили справу, що стала предметом судового розгляду, здійснювати правове супроводження цих судових справ, у тому числі в апеляційній і касаційній інстанціях, та забезпечити цим особам представництво в судових засіданнях;
 - чітко визначити умови, за яких працівники митниць здійснюють свої повноваження;
 - визначити права та обов'язки працівників митниць, процедуру подання апеляції з обмеженим терміном; видати книгу інструкцій, якими зможе користуватися весь персонал митниць, і опублікувати її в джерелах, доступних операторам зовнішньоекономічної діяльності, суб'єктам господарювання, звичайним громадянам;
 - передбачити в митному законодавстві санкції проти осіб, що зловживають владою;
 - створити законодавчу базу з питань обміну інформацією, зазначеною в угодах про взаємодопомогу;
 - запровадити кодифікацію законодавчих і нормативних актів, що регламентують здійснення митної справи в Україні, із застосуванням сучасних інформаційних систем;
 - надати митній службі України право створити спеціалізоване підприємство для утримання власних митних

терміналів, ліцензійних складів, для надання брокерських послуг тощо з метою одержання додаткових коштів на фінансування розбудови пунктів пропуску на державному кордоні та розвитку інших об'єктів митної інфраструктури.

2. Стабілізація системи збирання надходжень, яка забезпечить максимальні ефективність і прозорість нарахування та збирання платежів, формування звітності з цього питання, проведення аудиту, а також управління шляхом удосконалення та впровадження порівнянних зі світовими стандартами та таких, що відповідають вимогам останніх, відповідних політики, систем, процедур, технологій і інструментів збирання та підрахунку платежів.

Для цього потрібно:

- установити механізм проведення аудиту процедур і рахунків уповноваженими органами;
- використовувати методи оплати, включаючи відстрочення платежу, та надання гарантій для митних цілей, порівнянні зі світовими;
- запровадити систему проведення регулярного внутрішнього аудиту митних органів (у частині збирання податків, обліку та звітності), заснованого на принципах оцінки ризику, і ведення детальних записів результатів цього аудиту;
- поновити дію механізму доступу операторів зовнішньоекономічної діяльності до інформації щодо їх податкових та інших митних зобов'язань, щодо процедур оцінювання та декларування товарів, а також щодо сплати податкових митних зобов'язань суб'єктами ЗЕД;
- запровадити комплекс адміністративних заходів реагування на зловживання системою відстрочки платежів, в тому числі, на затримки сплати податків і зборів та на їх несплату, який передбачатиме, зокрема, відкликання або припинення дії дозвільних документів;
- установити на всіх рівнях відповідальність працівників підрозділів митних платежів за нарахування відповід-

но до законодавства та забезпечення належної сплати податків та зборів;

- розробити навчальні програми для розвитку вмінь, навичок і підвищення рівня знань працівників митниць;
- установити управлінський контроль за діяльністю працівників митної служби з метою забезпечення їх законслухняності, а також недоторканності податків.

3. Упровадження механізмів полегшення торгівлі, сприяння транзитові та переміщенню товарів; демократизація відносин зовнішнього оточення з митницею під час реалізації нею митної політики; створення ефективних і дієвих механізмів для мінімізації витрат операторів зовнішньоекономічної діяльності на митні процедури з урахуванням законних потреб торговельної спільноти; формування політики та розроблення процедур, які створюють і зміцнюють зв'язки між митницею та торгівлею, між митницею й іншими урядовими органами, відповідальними за торгівлю [324, 325].

Для цього потрібно:

- у процесі підготовки нового митного законодавства та адміністративних інструкцій брати до уваги точку зору торговельної спільноти;
- установити спрощені митні процедури й надати право митним органам заохочувати їх використання, де це доцільно;
- у процесі митного контролю (а також проведення аудиту суб'єктів ЗЕД після закінчення митного оформлення й випуску товарів у вільний обіг) максимально використовувати комерційні документацію, записи, комп'ютерні дані;
- установити години роботи митної адміністрації та місця прийому нею громадян і суб'єктів ЗЕД достатньо гнучкими для того, щоб відповідати прийнятним вимогам торговельної спільноти;
- прийняти меморандум про взаєморозуміння між митною адміністрацією та діловими колами України;

- створити Митний консультативний комітет, залучити до роботи в ньому представників від національних торговельних організацій та від їх об'єднань, а також від заінтересованих державних органів, на регулярній основі проводити зустрічі учасників цього Комітету;
- установити однакове застосування всіх митних процедур у всіх регіонах діяльності;
- проводити митне «очищення» з мінімальними затримками та встановити систему для відстеження й поступового зменшення часу очікувань;
- регулярно надавати торговельним колам оновлені серії брошур (інтернет-інформації), у яких роз'яснюється зміст митних процедур і вимог у спосіб, зрозумілий для торгівців;
- дати можливість торговельним колам надавати шляхом особистого контакту або телефонної розмови пропозиції з питань, що стосуються митних процедур;
- проводити навчання та консультації для торговельних кіл з питань застосування нових митних процедур;
- для сприяння транзитові та переміщенню товарів упровадити заходи, що базуються на правилах Спільної конвенції по транзит, яка підтримує ефективний митний контроль, сприяє законній торгівлі та законному переміщенню товарів, використовує сучасні технології;
- запровадити сучасну систему електронного обміну інформацією для передання зібраних і оброблених даних про транзит;
- підписати меморандуми про взаєморозуміння з головними економічними операторами та асоціаціями, що використовують транзитну систему;
- створити систему аналізу й оцінювання ризиків та забезпечити її використання під час митного контролю для сприяння законним торгівлі й переміщенню товарів;
- сформувавши загальну політику діяльності митної служби з питань транзиту, довести її до всього особового складу митної системи, який має справу з транзитом, і забезпечити контроль з боку керівництва за її реалізацією.

4. Уніфікація митних процедур і технологій контролю на кордоні й усередині держави з метою спрощення та підвищення ефективності операцій митного контролю, які базуються на аналізі ризиків і технологіях вибіркового контролю, та операцій митного оформлення потоку легальних пасажирів і товарів; забезпечення водночас збирання податків, а також соціального захисту громадян України та іноземних громадян [234, 346]. Механізм контролю повинен передбачати проведення митного аудиту після митного «очищення».

Для реалізації цього напряму потрібно:

- ввести послідовні й уніфіковані митні процедури та технології, які будуть базуватися на інформаційних технологіях з аналізом ризикових ситуацій та використанням електронних повідомлень, та забезпечити однакове їх застосування в усіх регіонах діяльності. Ці процедури й технології повинні забезпечувати митний контроль, який: гарантує дотримання обмежень і заборон; базується на Митному тарифі; передбачає визначення характеру, походження та вартості товару та основі перевірки документів та отриманої інформації; включає опитування суб'єктів, фізичний огляд і взяття зразків товарів, аналіз і перевірку документів, комерційних систем та записів, отриманої інформації; передбачає відстрочення платежів та застосування режимів звільнення від оплати, якщо це не призводить до ризику неправомірного використання таких заходів для ухилення від сплати платежів; уживає адміністративних і процесуальних заходів, передбачених законодавством; гнучко використовує належні митниці ресурси; проводиться на трьох основних рівнях (до митного оформлення товарів, під час митного оформлення та після нього), при цьому результат кожної перевірки, узгоджений з аналізом ризику, визначає глибину наступної перевірки; проводиться на основі системи «вільна смуга» для пасажирів; включає відбір, опитування і огляд фізичних осіб та їх багажу; може бути операційним, систематизованим і проводитися ви-

бірково, підлягає постійному вдосконаленню на основі безперервно поновлюваної інформації, отриманої за результатами раніше проведеного контролю та оперативно-розшукової діяльності; урахуває положення відповідних міжнародних конвенцій та митних і торговельних угод;

- удосконалити інформаційну систему, використовувати та регулярно переглядати її дані для забезпечення роботи підрозділів митного контролю;
- визначити, забезпечити використання при митному контролі та регулярно переглядати критерії ризику, які враховують економічну ситуацію в кожному регіоні, та особливості здійснення зовнішньоторговельних операцій характерні для кожного конкретного місця проведення митного контролю;
- базувати вибірковість митного контролю на результатах належно проведеного аналізу ризику;
- піддавати митному контролю речі легальних пасажирів і товари операторів зовнішньоекономічної діяльності, дотримуючись необхідного балансу між потребою забезпечення свободи пересування товарів і фізичних осіб та прискорення міжнародної торгівлі, а також потребою ефективної боротьби з шахрайством [359];
- чітко визначити функції кожного відомства, що проводить прикордонний або внутрішній контроль, виключивши дублювання їх діяльності й передбачивши можливість проведення спільного скоординованого контролю, де це можливо;
- укласти міждержавні, міжурядові або міжвідомчі угоди, згідно з якими впровадити з обох боків кордону координоване управління дорожнім рухом і «відкритими годинами»; запровадити гармонізовану робочу практику та спільне навчання; розробити план спільних дій на випадок непередбачених обставин і незвичайних ситуацій (наприклад, з радіоактивними матеріалами, живими тваринами, небезпечними хімікатами тощо);
- досягти домовленостей з операторами зовнішньоекономічної діяльності про доступ до торговельної інфор-

мації з метою оцінювання ризику (із забезпеченням, якщо це можливо, електронного зв'язку з зазначеними операторами);

- регулярно проводити заходи для поліпшення сприйняття громадськістю ролі митниці в захисті суспільства (кампанії проти контрабанди наркотиків, порнографічної продукції, зброї тощо);
- установити та використовувати спрощені схеми отримання від громадськості відповідної інформації (за гарячими лініями, шляхом конфіденційного листування та ін.);
- установити високоякісне обладнання та прилади контролю, які дають можливість належним чином виділяти потоки автомашин і пішоходів, створювати дружнє, сприятливе робоче оточення під час проведення перевірок, заснованих на аналізі ризиків;
- упровадити радіо- й телекомунікації, які підтримують і підвищують оперативну ефективність;
- використовувати нові прилади й обладнання, які дають змогу проводити огляд транспортних засобів і вантажів на вищому рівні, спеціальне обладнання для виявлення прихованих нелегальних товарів [103, 259, 353, 404, 465, 501, 537, 541];
- перевести на інформаційні технології процедури та системи митного контролю.

5. Реорганізація структури виявлення, відвернення та попередження митного шахрайства в ефективну митну структуру, яка буде здатна виконувати ці функції та готувати справи для слухання в суді, буде достатньо гнучкою для того, щоб відповідати вимогам стратегії, заснованої на методах цілеспрямованого аналізу ризиків, і забезпечувати захист суспільства та сплату митних платежів [320, 330, 369, 373, 403, 453].

Для цього потрібно:

- створити митну міліцію, надавши їй згідно із законодавством усі повноваження щодо осіб, товарів та інших предметів, документів і комерційних архівів;
- підвищити відповідальність керівників митних органів за результати роботи з боротьби з контрабандою та

- порушеннями митних правил, одночасно розширивши коло їх прав і обов'язків;
- переглянути показники роботи підрозділів боротьби з митним шахрайством з метою підвищення відповідальності цих підрозділів та їх працівників за ефективність такої роботи [366];
 - розробити та впровадити інформаційно-пошукову систему для надання підтримки підрозділам боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил;
 - створити аналітичні підрозділи, до обов'язків яких входить збирання й аналіз інформації, надання оновленої інформації та даних про тенденції підрозділам боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил;
 - удосконалити структуру кінологічної служби, що забезпечить її ефективне залучення до процесу митного контролю, керованість і мобільність у вирішенні оперативних завдань з припинення й профілактики контрабанди наркотичних засобів, психотропних і вибухових речовин, зброї та боєприпасів;
 - забезпечити поліпшення співпраці з митними службами суміжних країн, з іншими державними органами цих країн, а також України шляхом укладення угод і протоколів про взаємодопомогу у митних справах;
 - налагодити тісні робочі взаємозв'язки зі слідчими органами, судами, іншими правоохоронними органами України;
 - здійснювати регулярний обмін інформацією з правоохоронними органами України та міжнародними органами;
 - сформувати загальну політику боротьби з митним шахрайством, забезпечити реалізацію її працівниками підрозділів і контроль з боку керівництва за дотриманням її принципів.

6. Створення системи судово-експертних митних лабораторій, покликаних підтримувати загальну стратегію митниці шляхом визначення характеру, тарифної класифікації, походження та вартості товару й таким чином

максимізувати збирання податків і забезпечувати попередження нелегальної торгівлі.

Для цього потрібно:

- створити відповідну законодавчу базу;
- сформувати політику управління лабораторіями та їх робочих методів, узгоджену з кращою світовою практикою;
- налагодити співробітництво митних лабораторій з іншими компетентними аналітичними інституціями в країні й за її межами;
- розробити навчальні програми, провести навчання персоналу лабораторій і таким чином максимізувати ефективність дій останніх;
- визначити обов'язковою підготовку аналітичних звітів митних лабораторій, та забезпечити доведення цих звітів до персоналу митниць і операторів зовнішньоекономічної діяльності;
- забезпечити кожен митну лабораторію всім необхідним аналітичним обладнанням, реагентами й іншим хімікатами, яких вона потребує для виконання повного спектра своєї діяльності, а також науковою, аналітичною та технічною літературою [62];
- налагодити співробітництво (шляхом підписання меморандуму про взаєморозуміння або ін.) з іншими митними лабораторіями й компетентними аналітичними інституціями в Україні та за її межами для вирішення специфічних проблем за напрямками експертизи і розподілу діяльності з питань експертизи товарів;
- організувати пересувні експертні митні лабораторії та створити на митному кордоні експертні пости;
- забезпечити лабораторії кваліфікованим персоналом для вирішення специфічних проблем їх діяльності;
- переглянути програми навчання працівників митниць, які відбирають зразки товару, відборі проб, маркування, пакуванню й транспортуванню зразків, вимогам здоров'я та безпеки;
- у компетентних державних інституціях з нормування схвалити методики, за якими працюють митні лабора-

торії, і до відома громадськості опублікувати ці методики у відповідних інструкціях;

- для персоналу лабораторій і митниць видати письмовий посібник з питань: проведення лабораторного аналізу; безпечного для навколишнього середовища використання зразків; повернення неушкоджених зразків споживачам; утримання подвійних зразків; підтримання безпеки та гігієни робочого оточення.

7. Реорганізація системи управління митною службою, підвищення ефективності управління людськими ресурсами та їх соціального захисту шляхом вдосконалення системи практичного управління діяльністю та ресурсами митної служби [326], а також систем комунікації, планування і контролю з цих питань з метою забезпечення досягнення цілей митної адміністрації, яка дотримується принципу, що найціннішим ресурсом митної служби є люди, які в ній працюють.

Для цього потрібно:

- розробити та впровадити довгострокову стратегію митної адміністрації, спрямовану на підтримання Державного бюджету й економічної політики;
- реформувати структуру управління митною службою, при цьому управлінську ефективність визначити ключовим чинником в отриманні практичних результатів, а значні інвестиції робити в підвищення рівня знань і вдосконалення навичок управлінців усіх рівнів;
- забезпечити перегляд, уточнення й чітко визначення функцій та компетенції центральної адміністрації митної служби і регіональних підрозділів цієї служби, налагодити механізми зв'язку між ними; розробити та впровадити внутрішню комунікаційну систему, яка забезпечить однакове застосування в усій митній службі митного законодавства та внутрішніх правил, поширення практичної стратегії, політики, систем і процедур;
- ввести функціональні «вертикальні» структури, чітко визначивши їх керівництво, функції, права, обов'язки й відповідальність;

- надати більше повноважень регіональним митним органам, одночасно їх укрупнивши та скоротивши їх кількість;
- забезпечити збіг зон діяльності митних структур із зонами діяльності регіональних органів України;
- ввести систему категоріювання митних органів, посад, окладів тощо;
- надати митним постам статус митного органу без створення юридичної особи; визначити їх кількість і місця розташування;
- розробити й упровадити зовнішню комунікаційну систему для забезпечення суспільної та політичної підтримки митної адміністрації;
- створити підрозділи для забезпечення впровадження в митних органах практичної стратегії діяльності митної служби та її перегляду й адаптації до змін зовнішнього та внутрішнього середовищ, а також для координації дій і комунікації з питань реалізації цієї стратегії, моніторингу результатів роботи з цього питання та підготовки відповідних звітів;
- створити систему електронного планування та контролю, яка надасть можливість деталізації запланованих заходів та відомостей про їх виконання до рівня конкретного виконавця, забезпечити можливість перегляду інформації, яку містить ця система, кожному працівнику митної служби;
- створити систему призначення працівників на керівні посади регіонального рівня з урахуванням досвіду й позитивних результатів роботи в різних митних органах і центральному апараті Держмитслужби;
- створити систему призначення кандидатів на управлінські посади з урахуванням відповідності навичок і вмінь кандидатів вимогам, які пред'являють роботи, що передбачаються цими посадами;
- запровадити програму розвитку системи управління, програма має забезпечити врахування усіх ключових управлінських навичок та вмінь, визначених адміністрацією, а також впровадження в митній службі такої системи внутрішніх комунікацій, яка дозволить

- та заохочуватиме комунікативні потоки «зверху вниз», «знизу догори» і міжфункціональних комунікацій;
- розширити мережу неформальних засобів інформації (газет і журналів Держмитслужби, бюлетенів тощо) з метою ознайомлення громадськості з інформацією про поточні події в межах митної служби та ті події, що впливають будуть впливати на діяльність служби;
 - удосконалити систему управління трудовими ресурсами, яка заохочує мотивацію всіх працівників митної системи та намагається забезпечити їх комфорт, безпеку й задоволення потреб;
 - запровадити систему відомчих заохочень і нагород [1 - 3, 6 - 13];
 - створити систему визначення кваліфікації працівників митної служби з конкретизацією кваліфікаційних рівнів, які відзначаються відповідними відомчими кваліфікаційними відзнаками;
 - переглянути та доповнити кваліфікаційні характеристики посад у межах митної служби, згідно з якими встановлюють необхідний рівень знань, умінь та навичок, потрібних для успішної діяльності;
 - внести зміни до Дисциплінарного статуту митної служби в частині визначення повноважень прямих керівників;
 - удосконалити систему управління діяльністю митної служби в частині забезпечення можливості адміністрації збирати й аналізувати дані про діяльність працівників, використовувати ці дані під час розв'язання питань прийняття на роботу та звільнення з роботи, розвитку персоналу й просування по службі;
 - ввести систему жорсткого контролю за прийняттям на роботу та звільненням працівників усіх рівнів;
 - посилити відповідальність керівників усіх рівнів за управління діяльністю їх підлеглих;
 - ввести систему оцінювання діяльності митних органів та їх керівників [352];
 - переглянути систему безпеки працівників митних органів, спрямувавши її на захист життєдіяльності й праці працівників;

- установити систему соціального захисту працівників митної служби та підтримки їх участі в місцевому самоврядуванні [209, 252, 283];
- установити систему медичного забезпечення працівників митної служби;
- створити систему роботи з родинами митників;
- забезпечити робочі місця митників сучасними офісними можливостями, зручностями та обладнанням;
- регулярно з'ясовувати ступінь задоволеності працівників митної служби своїми умовами роботи, матеріального, соціального забезпечення за допомогою письмового опитування, результати якого використовувати як керівництво для поліпшення роботи з персоналом.

8. Формування на принципах Арушської декларації та реалізація політики митної етики, яка ґрунтується на принципі важливості підходу, орієнтованого на споживача, спрямована на забезпечення дотримання всіма працівниками митної служби закону, виконання своїх функцій чесно, справедливо, неупереджено, надійно, люб'язно й професійно [214].

Для цього потрібно:

- сформувати й реалізувати політику етики митної адміністрації, покликану визначити професійну та особисту поведінку, необхідні стандарти служби всіх працівників;
- ознайомити працівників з політикою етики та при потребі проводити навчання кожного співробітника;
- розробити й запровадити управлінську контрольну систему з метою забезпечення ефективної реалізації політики етики на практиці;
- доповнити систему найму персоналу положеннями щодо прийняття на роботу нових працівників, які відповідають етичним нормам митної організації, що забезпечить перевірку відповідності кожного кандидата на посаду критеріям, які встановлюють етичні стандарти;
- забезпечити захист працівників митної служби відповідно до норм закону й демократії;

- забезпечити перегляд особових кримінальних справ кандидатів на посаду при наймі персоналу;
- не допускати до роботи в митній службі кандидатів, які мають судимості через скоєні шахрайство, насильство, тероризм або інші кримінально карані дії;
- розробити й запровадити систему внутрішніх санкцій щодо працівників, які порушують етичні критерії;
- опрацювати й опублікувати Кодекс етики, довести до всіх працівників, що його дотримання є обов'язковою умовою несення служби;
- запровадити як складову Кодексу етики Дисциплінарний статут і установити в ньому, що саме є проступком та які при цьому застосовуються санкції [52];
- передбачити в Дисциплінарному статуті механізми проведення внутрішнього розслідування в разі підозри в скоєнні правопорушення будь-яким керівником чи працівником; застосування ряду внутрішніх санкцій – включаючи звільнення – залежно від характеру та серйозності правопорушення, а в разі скоєння кримінальних злочинів – повідомлення відповідних правоохоронних відомств; обов'язкового повідомлення кожним працівником, звинуваченим у карному злочині, про цей факт свого керівника; здійснення процедури апеляції в усіх випадках сумнівних правопорушень [126];
- забезпечити кожного працівника митних органів примірником Кодексу етики та провести навчання з питань, як відповідати стандартам поведінки, одягу, практичної та політичної діяльності, роботи з громадськістю тощо, а також наслідків помилок [25];
- запровадити навчання новоприйнятих працівників головним елементам політики етики в термін, що не перевищує 3 місяці з початку роботи в митній службі;
- установити систему обов'язкового регулярного контролю, у тому числі вибіркового, з боку керівників усіх рівнів для забезпечення виконання їх підлеглими своїх обов'язків згідно з Кодексом етики;
- переглянути митні технології та процедури з метою мінімізації можливості шахрайства;

- установити систему внутрішнього аудиту, удосконалити практику внутрішніх службових розслідувань, передбачивши надання відповідних повноважень виконавцям таких перевірок;
- установити систему попередження керівників про ризик, який пов'язаний з персоналом (його особистими якостями, можливістю скоєння ним правопорушень тощо), виявлений системою аудиту та внутрішніх службових розслідувань;
- установити систему взаємного обміну інформацією між судами, прокуратурою, іншими правоохоронними відомствами та митною адміністрацією стосовно працівників митниць, підозрюваних або звинувачених у карних злочинах;
- розширити систему надання митній адміністрації громадськістю інформації про шахрайство та злочини, скоєні митниками;
- періодично, але по закінченні процесу апеляцій, доводити до всіх керівників та/або працівників інформацію про випадки серйозних правопорушень і застосованих санкцій, дотримуючи анонімності осіб.

9. Посилення ролі навчання й наукової роботи, які забезпечують повне та автономне підтримання практичної стратегії митної адміністрації в цілому, роблять свій внесок у поліпшення практичної діяльності митників шляхом їх навчання й розвитку, ведуть науково-дослідні роботи, залучаючи до наукової діяльності досвідчених фахівців митних та інших органів.

Для реалізації цих завдань потрібно:

- запровадити й поширити дистанційне навчання, використовуючи базу навчальних закладів Держмитслужби;
- установити, що політика та програми навчання базуються на результатах усебічного аналізу потреб митної служби в навчанні її дійсних і особливо майбутніх працівників з урахуванням пріоритетів щодо напрямів навчальної діяльності, орієнтованих на майбутнє;
- сформувати навчальні програми таким чином, щоб забезпечити кожному працівникові оволодіння знання-

ми й навичками, потрібними для виконання ним своїх функцій на високому рівні;

- переглянути загальну вступну навчальну програму для новоприйнятих працівників і наступні навчальні програми з метою врахування специфічних вимог конкретної роботи/особи;
- уточнити навчальні програми, які мають враховувати реальні потреби митної служби, а також специфіку конкретних посад, рівні освіченості претендентів на посади; і надавати працівникам можливість подальшого навчання, як за програмами системи професійної освіти митної служби, так і за іншими зовнішніми програмами професійного розвитку;
- запровадити систему щотижневого навчання працівників у підрозділах митної служби;
- залучати до проведення навчання тільки спеціально підготовлених фахівців [356];
- започаткувати для керівників усіх рівнів курси підвищення кваліфікації за методологією та практикою навчання [358];
- керівникам визначати потреби своїх підлеглих у навчанні та повідомляти про це підрозділи, відповідальні за організацію навчання;
- викладачам, зайнятим повний день, підтримувати належний рівень своїх знань і досвід з предмета, що вони викладають;
- запровадити систему реєстрації результатів навчання та успіхів кожного слухача, а також запису проведених під час навчальної програми заходів, ужитих для задоволення майбутніх вимог робіт, які виконуватиме слухач як працівник митної служби.; ці записи враховувати прийняті рішення щодо просування працівників по службі, їх заохочення чи застосування до них стягнень;
- аналізувати результати проведення навчання працівників митної служби, внутрішнього чи зовнішнього, для визначення вартісної ефективності навчальної діяльності та внесення до неї необхідних змін;

- удосконалити діяльність наукової ради й спеціального підрозділу, який займається організацією та координацією наукової діяльності в митній системі;
- наукові дослідження проводити на базі науково-дослідного інституту, а також шляхом залучення до наукової діяльності досвідчених фахівців митних та інших органів;
- для проведення наукових досліджень утворювати на конкурсних засадах тимчасові творчі (наукові) колективи (у тому числі на контрактній основі), до роботи в яких залучати науковців і найдосвідченіших працівників митних органів;
- регулярно переглядати стратегію навчання та наукової роботи, політику, системи та процедури з цього питання для забезпечення їх відповідності вимогам митної служби.

10. Розбудова інфраструктури митної служби й забезпечення останньої сучасним обладнанням, що дає можливість реалізовувати практичну стратегію митної адміністрації в цілому, а також сприяє поліпшенню здійснення митними органами своїх функцій завдяки впровадженню сучасних технологій завдяки загальним довгостроковим інвестиціям і забезпеченню фінансових джерел підтримки інвестиційного плану.

Для цього потрібно:

- сформувати й оприлюднити інвестиційну політику митної служби на напрямі розбудови інфраструктури та її обладнання, що визначить пріоритети діяльності на цьому напрямі та її стандарти (включаючи узагальнені технічні специфікації, стандарти і гарантії якості та безпеки, процедури прийняття збудованих об'єктів) і відповідатиме практичній стратегії;
- здійснювати фінансування розвитку митної служби за рахунок бюджетних і позабюджетних коштів, зокрема коштів міжнародної технічної допомоги, із залученням інших не заборонених законодавством джерел;

- підготувати коротко-, середньо- і довгострокові фінансові плани підтримання інвестиційної діяльності митної служби, що містять чіткі технічні пояснення;
- сформувати внутрішній механізм перегляду інвестиційної політики й адаптації її до середовища, що змінюється;
- економічно обґрунтувати параметри існуючої інфраструктури та обладнання для максимізації використання наявних ресурсів (людських, інфраструктурних, навчальних, обладнання тощо) [36];
- створити в митних органах систему власних і орендованих складських приміщень, призначених для зберігання товарів, що перебувають під митним контролем;
- створити спеціалізоване підприємство для утримання власних митних терміналів і ліцензійних складів, надання брокерських та інформаційних послуг тощо з метою забезпечення отримання додаткових коштів на фінансування розвитку пунктів пропуску на державному кордоні й інших об'єктів митної інфраструктури;
- підготувати план реструктуризації митної системи на перехідний період, протягом якого статус митних органів і пунктів митного «очищення» буде змінений і проведена реорганізація митної служби;
- переглянути згідно з інвестиційною політикою функції спеціальної структури в митній службі, покликаної оцінювати запити про інвестування в інфраструктуру й обладнання, і визначити механізм регулярних переглядів та оцінки меж ефективності роботи сучасних і рентабельних обладнання та інфраструктури;
- підготувати й опублікувати інструкції з безпечної і належного експлуатації митної інфраструктури й використання обладнання та встановити системи забезпечення захисту інфраструктури й обладнання від пошкодження, неправильного використання, крадіжки, втрати тощо;
- забезпечити втілення енергозберігаючих технологій в пунктах пропуску [273, 375, 421, 457];

- забезпечити всім працівникам митниць безпечні та зручні умови праці;
- запровадити спеціальне навчання персоналу, відповідального за постачання, інвестиційне планування, підготовку користувачьких вимог, наймання будівельних робітників, підготовку технічних специфікацій, укладання контрактів, управління якістю.

11. Удосконалення структури і діяльності служби інформаційних технологій та розвиток середовища інтегрованих систем інформаційних технологій, які повністю підтримують практичну стратегію митної служби, відповідають вимогам користувачів, торгівлі, урядових органів і світовому досвідові, використовують сучасні технології, полегшують торгівлю, забезпечують ведення митної справи на найвищому рівні ефективності. Вибір технічних рішень стосовно інформаційних технологій митної служби (у тому числі щодо архітектури комп'ютерів і комп'ютерних систем, операційних систем, прикладного програмного забезпечення, засобів комунікації та систем управління базами даних) повинен відбуватися на основі принципу забезпечення відповідності цих технологій та середовища їх інтегрованих систем документованій політиці у сфері інформаційних технологій.

Для цього потрібно:

- створити в митній службі багатофункціональну комплексну інформаційну систему «Електронна митниця»;
- розробити, опублікувати й регулярно переглядати стратегії інформаційних технологій і політику інформаційних технологій та людських ресурсів [376];
- визначити пріоритети розвитку систем;
- оновити методології управління проектами;
- визначити політику закупівель інформаційних технологій; політику безпеки, надзвичайних обставин, усунення помилок, політику ремонту обладнання; політику телекомунікацій в інформаційних технологіях, створивши відповідну інформаційно-технологічну інфраструктуру підтримки;

- запровадити систему відомчого електронного цифрового підпису;
- уточнити навчальні вимоги до користувачів і експертів з інформаційних технологій;
- удосконалити та застосувати процедури контролю за функціонуванням існуючих систем;
- розробляти для кожної нової прикладної системи методологію гарантування якості;
- реорганізувати й оновлювати інформаційно-технологічні системи з метою забезпечення їх здатності працювати з повідомленнями електронного обміну даними та виконувати такий обмін з торговельними колами; забезпечувати узгоджену роботу з митними адміністраціями країн світу; використовувати міжнародні системи й стандарти передання даних;
- підтримувати та розвивати інформаційні технології, які порівнянні зі світовими стандартами, включають в себе комп'ютеризовані системи оброблення митних декларацій, системи збирання й обліку митних платежів, системи контролю транзиту, пов'язані із системами оброблення митних декларацій, а також з механізмами аналізу даних, отриманих під час митного контролю, які забезпечують можливість статистичної вибірки цих даних, використання міжнародних кодів елементів торгівлі, кодів Гармонізованої системи опису та кодування товарів, застосування стандартів повідомлень системи взаємного обміну електронними даними у сфері управління, торгівлі та транспорту, прийнятих у світі кодів елементів митних даних,;
- запровадити політику свободи інформації, захисту даних, здоров'я та безпеки;
- застосовувати в інформаційно-технологічній операційній політиці процедури тестування користувачів під час упровадження нових систем; визначення й документування права власності на нові системи та відповідальності за них; передбачити можливість контролю інформаційних систем з боку митної адміністрації та вповноважених правоохоронних органів.

Утілення в життя запропонованої Концепції базової стратегії забезпечення митної безпеки та її реалізація, на думку автора, дадуть можливість досягти необхідного ступеня забезпечення митної безпеки як на рівні конкретної держави, так і на міжнародному рівні. Виконання передбачених Концепцією заходів сприятиме дальшому розвитку митної справи, підвищенню ефективності діяльності митних органів і, врешті-решт, ефективності національної економічної системи.

РОЗДІЛ 5.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

5.1. Вдосконалення механізму забезпечення митної безпеки

Для кращої реалізації стратегічних завдань на шляху розвитку митної безпеки, який повинні подолати українські законодавці та виконавчі органи у сфері забезпечення національної, зокрема митної, безпеки, слід сформулювати уявлення про перспективи вдосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки.

Розвиток теорії організаційно-економічних механізмів пов'язано з еволюцією ринкового простору й умовами його функціонування. Поява нових якісних і об'єктивно гнучких швидконалаштованих господарських систем потребує розроблення нових теоретичних положень щодо перетворення ресурсів, вивчення процесів, оброблення інформації під час управління найважливішими для національної безпеки митними операційними системами. Розвиток митної справи діалектично пов'язано з вивченням закономірностей еволюції теорії організаційно-економічних

механізмів. Цей напрям можна визначити як «економічну механіку», тому що динаміка механізмів визначає працездатність системи й шляхи її збільшення. На думку автора, у цьому разі основний принцип «економічної механіки» реалізується таким чином, що робота організаційно-економічного механізму проявляється у вигляді ефекту – митної безпеки, яка досягається за рахунок використання потенційних ресурсів системи й ресурсів гарантованої безпеки, тобто шляхом недопущення ризиків та їх наслідків для держави.

Теорія механізмів свідчить, що, незважаючи на різницю у функціональному призначенні механізмів, важливою ознакою їх функціонування є характер руху складових цих механізмів [148, С. 5].

Вивчення основ побудови механізмів базується на принципі структурної класифікації, який полягає в тому, що механізм представляють у вигляді структурних схем із зазначенням окремих частин та їх з'єднань. Поєднання в певній системі й комбінації зв'язків сприяє створенню складних механізмів. З позиції структурної класифікації, важливо знати не кількість складових частин, а кількість сукупностей, які об'єднують частини, що мають однаковий характер руху, що визначається поняттям «ланка механізму». Механізми функціонують через взаємодію ланок, що потребує наявності управлінської ланки.

Організаційно-економічні механізми за своєю структурою й рухом ланок належать до просторових механізмів, ланки яких діють у площинах, що перетинаються. У таких механізмах для виконання певних функцій кількість ланок зводиться до мінімуму. При цьому слід відзначити, що в просторових механізмах відсутні обмеження щодо відносного розташування вхідних і вихідних ланок, а можливість вибору для ланцюга ланок необхідної взаємодії зумовлює створення нових типів механізмів.

Структурну модель організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки представлено на рис. 5.1.

Рис. 5.1. Основні функціональні ланки організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки

Брак уваги науковців до здійснення аналізу системи управління митною безпекою, що склалася в Україні, унеможливило реалізацію повною мірою поставлених завдань митної безпеки. Слід зазначити, що й самі завдання часом визначаються без урахування структурних можливостей української митної служби, без проведення аналізу ризиків і пріоритетів. У результаті українське законодавство в митній сфері є віддзеркаленням суперечок про суть і перспективи митної безпеки, тобто вхід у систему, вихід, внутрішні процеси та очікуваний результат не збігаються за низкою параметрів, що призводить до часткового колапсу й неможливості не тільки швидко та ефективно реагувати на загрози, але й забезпечувати суспільство й органи влади потрібною інформацією.

Безпека, тобто стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави, гарантується Конституцією України та досягається проведенням єдиної державної політики в галузі її забезпечення, розробленням і своєчасним проведенням як превентивних, так і відновлювальних заходів, адекватних загрозам відповідним інтересам [171]. До них належать заходи політичного, економічного, організаційного, юридичного та іншого харак-

теру. Виходячи з цього, у забезпеченні митної безпеки беруть участь органи законодавчої, виконавчої, судової влади [171]. Таким чином, держава є основним суб'єктом забезпечення митної безпеки. Найважливіша роль у вирішенні питань забезпечення митної безпеки відводиться митним органам, Прикордонній службі, СБУ, Міністерству економіки, Міністерству фінансів та Державній податковій адміністрації.

Як уже зазначалося у цьому дослідженні, Україна є державою, яка розвивається й прагне активніше включитися до суспільно-економічних процесів сучасного світу, інтегруватися в Європейське Співтовариство. Така спрямованість розвитку потребує з боку митних органів нових підходів до використання економічного, людського та ресурсного потенціалів для досягнення якісно нового рівня забезпечення економічної, зокрема митної, безпеки, ефективності й конкурентоспроможності економіки.

Інтеграція у світове співтовариство, євроінтеграція, вступ до Світової організації торгівлі передбачають досягнення державою відповідності стандартам і вимогам міжнародних організацій, середовища, до якого інтегрує Україна.

Формування системи адекватних умов для збалансованого динамічного розвитку економіки є однією з основних управлінських функцій державної митної політики.

Важливим чинником ефективної реалізації такого розвитку, з позицій зовнішньоекономічної діяльності, є оптимізація діяльності митних органів на засадах активізації раціонального використання наявного ресурсного потенціалу та шансів геополітичного положення країни.

Досягнення завдань стратегії забезпечення митної безпеки потребує оцінювання підсумків діяльності кожного митного органу та митної служби в цілому, визначення перспектив дальшої роботи, зокрема: визначення потенціалу для підвищення ефективності прийняття управлін-

ських рішень керівниками митниці; окреслення кола питань, які потребують першочергового розв'язання; удосконалення комплексу організації митної роботи; реорганізації діяльності митних органів відповідно до світових стандартів [89].

Концептуальну схему інституційного механізму забезпечення митної безпеки представлено на рис. 5.2.

Як стратегічні напрями діяльності у сфері митної служби у 2008 р. були визнані такі пріоритети й заходи Державної митної служби України:

- утвердження України як сучасної європейської держави, що приводить до зростання актуальності роботи з розроблення та впровадження митного законодавства, що відповідає міжнародним стандартам і стандартам ЄС; визначення завдань та повноважень центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом;
- досягнення реальних зрушень у соціальній і економічній сферах України, усебічний, гармонійний розвиток людини як носія знань та інтелектуального капіталу, трудового й підприємницького потенціалу нації, чому сприяє забезпечення митною службою виконання завдань з наповнення Державного бюджету України у 2008 р., з максимального спрямування визначених законодавством платежів до державної скарбниці;
- захист економічної безпеки й економічних інтересів держави на митному кордоні України, зокрема шляхом реальної протидії порушенням митних правил та контрабанді, що повинно забезпечити надання Держмитслужбі належних прав і повноважень на проведення цієї роботи;
- забезпечення реалізації твердого наміру Президента й Уряду України здійснити масштабні зрушення в справі проведення судово-правової реформи та викорінення корупції, зокрема через удосконалення системи виявлення, попередження й недопущення правопорушень з боку працівників митних органів.

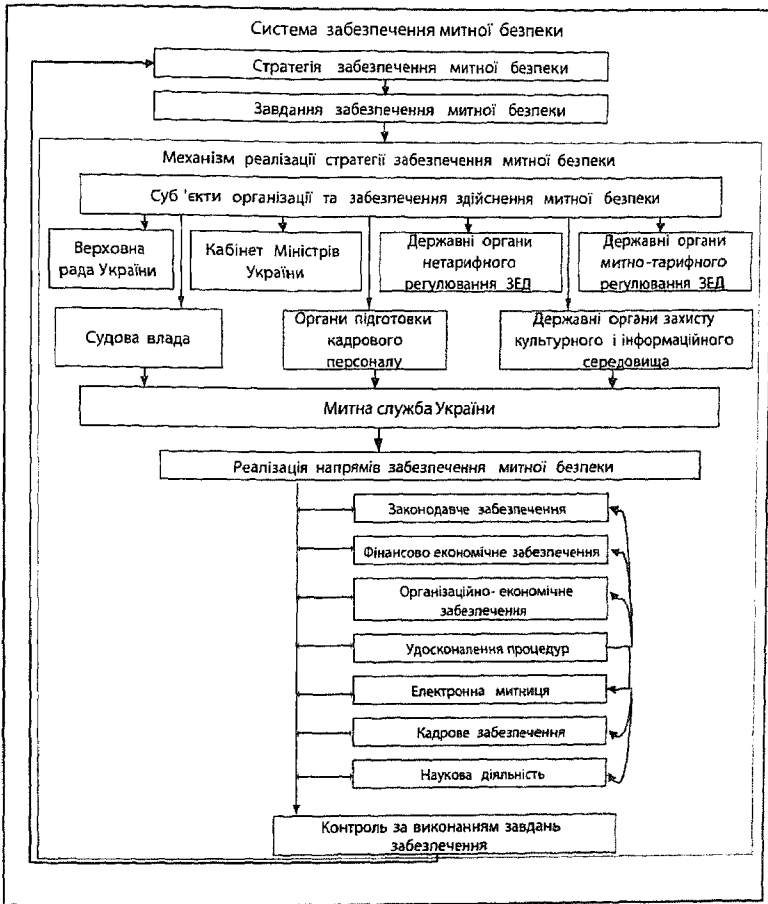

Рис. 5.2. Концептуальна схема інституційного механізму забезпечення митної безпеки

Першочергова увага керівництва й колективу митної служби повинна спрямовуватися на забезпечення збереження цілісності економічного кордону держави та трансформацію української митної служби в потужну спеціалізовану структуру з європейським рівнем роботи, а також на правове, матеріально-технічне й високопрофесійне кадрове забезпечення митних органів, активізацію їх роботи

в напрямі суттєвого посилення протидії корупції, контрабанді, порушенням митних правил.

Забезпечення надійності економічного кордону країни передбачає єдиний підхід до питань справляння митних платежів на всій території держави, реальну протидію контрабандному переміщенню товарів, адекватність митної вартості товарів їх дійсній вартості на міжнародних ринках [449].

З цього випливають пріоритети діяльності митної служби. Пріоритетними напрямами її діяльності у 2008 р. були встановлені такі:

- безумовне виконання завдань, визначених Державним бюджетом України;
- приведення діяльності митної служби, пов'язаної зі здійсненням процедур митного контролю, митного оформлення, з відверненням, виявленням, розкриттям і попередженням порушень законодавства з питань митної справи, до визнаних Україною міжнародних стандартів;
- створення системи заходів щодо визначення/контролю за правильністю визначення реальної митної вартості товарів, що імпортуються на митну територію України, а також 100%-ї ідентифікації кількісного та якісного складу імпортних і експортних товарів;
- боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил;
- забезпечення кадрової спроможності митної служби якісно виконувати поставлені завдання в умовах упровадження міжнародних стандартів діяльності;
- дальший розвиток взаємодії митної служби з правоохоронними й контрольними органами України, митними органами інших держав;
- створення організаційно-правових передумов розгортання системної та результативної наукової діяльності в митній службі.

У 2009 р. Держмитслужба визнала такі напрями своєї діяльності пріоритетними:

- удосконалення механізму реалізації фіскальної складової діяльності Держмитслужби з метою безумовно-

го виконання показників перерахувань до Державного бюджету;

- реалізацію дієвих заходів щодо сприяння зовнішньо-економічній діяльності, спрямованих на спрощення митних процедур, підвищення ефективності технологій митного контролю, використання інформаційних технологій і вдосконалення механізму обміну інформацією;
- забезпечення системного підходу до вирішення проблем у сфері боротьби з контрабандою та порушенням митних правил;
- продовження побудови ефективного механізму управління діяльністю Держмитслужби та підвищення якості управлінських рішень шляхом удосконалення інформаційного забезпечення керівництва, підвищення професійного рівня персоналу Держмитслужби, ефективної протидії проявам корупції, хабарництва, іншим службовим зловживанням;
- поглиблення взаємодії митної служби з правоохоронними й контрольними органами України, митними органами інших держав з метою формування основи для прийняття узгоджених рішень, реалізації взаємовигідних і найефективніших шляхів довгострокової співпраці;
- облаштування митного кордону та його технічне оснащення відповідно до міжнародних стандартів, приведення інфраструктури пунктів пропуску у відповідність до європейських норм, дальший розвиток інфраструктури митної служби України.

Установлені пріоритети потребують дій з удосконалення діяльності митої служби. Стратегічними напрямками такого вдосконалення є:

- підвищення ефективності контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон, що є одним з елементів захисту соціально-економічних інтересів держави;
- скорочення часу здійснення митних процедур і їх спрощення, що є одним з проявів спрямованості держави

на досягнення у своїй діяльності кращих світових стандартів.

З огляду на встановлені стратегічні напрями можна виділити такі основні заходи, спрямовані на реалізацію пріоритетів діяльності Державної митної служби:

I. Законодавче забезпечення. Важливою передумовою реалізації стратегії забезпечення митної безпеки є втілення в життя законодавчих ініціатив митної служби, які уможливають створення дієвого механізму контролю за виконанням митної політики держави, а також вирішення складних завдань, що стоять перед митною службою України.

У сфері нормотворчої діяльності потрібно забезпечити:

1) завершення розроблення проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, потребу прийняття яких зумовлено приєднанням України до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотської конвенції);

2) підготовку проекту Закону України «Про митну службу України»;

3) поновлення роботи з внесення змін до законодавства України в частині надання митним органам України права на проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового слідства в справах про контрабанду;

4) систематизацію роботи з аналізу правозастосовної діяльності митної служби України.

II. Фінансово-економічна політика. У фінансово-економічній сфері діяльності митної служби можна виділити два основні напрями: забезпечення надходжень до Державного бюджету в установленому обсязі та вдосконалення механізму фінансово-економічного управління.

1. Виконання завдань, визначених Державним бюджетом України.

З метою безумовного виконання планових показників надходжень митних платежів до бюджету робота митних органів повинна бути зосереджена на дальшому вжитті організаційних заходів, спрямованих на пошук і використання наявних резервів у напрямках:

- обмеження застосування вексельних розрахунків за ПДВ;
- посилення контролю за правильністю визначення митної вартості, країни походження й класифікації товару, за правильністю надання податкових пільг під час митного оформлення товарів і транспортних засобів.

Для реалізації завдань бюджету потрібно:

1) керівникам митних органів ужити дієвих заходів до виконання планових показників перерахувань до Державного бюджету;

2) забезпечити виконання вимоги щодо прийняття в сплату ПДВ податкових векселів виключно при імпорті товарів виробничого призначення та посилити заходи контролю за здійсненням митного оформлення таких товарів;

3) начальникам митних органів (митниць, регіональних митниць) провести інвентаризацію судових рішень, унаслідок яких дохідна частина бюджету втрачає кошти від надходження митних платежів, і за результатами інвентаризації вжити заходів до оскарження таких рішень, у тому числі із залученням органів прокуратури. У разі виявлення фактів порушення терміну оскарження рішення суду забезпечити притягнення до відповідальності винних посадових осіб, якими недбало виконано службові обов'язки;

4) начальникам митних органів активізувати роботу з перевірки автентичності поданих до митного оформлення документів з метою підтвердження заявленої митної вартості товарів та забезпечити проведення перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності після завершення митного оформлення товарів з метою донарахування належних до сплати сум митних платежів [444].

2. Вдосконалення механізму фінансово-економічного управління

За роки незалежності в Україні визначилася потреба формування єдиної державної фінансово-економічної політики, яка об'єднувала б фінансову, податкову, митну й бюджетну політики держави разом.

Зараз в Україні спостерігається правовий казус, який потребує законодавчого врегулювання, а саме: на Міністерство фінансів України покладено функції проведення єдиної державної фінансової, бюджетної та податкової політики, спрямованої на реалізацію визначених завдань економічного й соціального розвитку України та на здійснення координації діяльності в цій сфері інших центральних органів виконавчої влади. При цьому орган виконавчої влади, на який покладено відповідальність за формування митної політики держави, законодавчо не визначено, хоча фактично ця функція повинна виконуватися й частково виконується Мінфіном.

У багатьох країнах світу питання податкової, митної політик і формування бюджету координуються єдиним органом державної влади, як правило, Міністерством фінансів.

До складу міністерств фінансів таких країн світу, як США, Нідерланди, Франція, Фінляндія, Японія, Корея, Словенія, Російська Федерація та інші, входять відповідні підрозділи, що займаються, тою чи іншою мірою, розробленням і проведенням митної політики держави, а організацію митної справи покладено безпосередньо на митні органи. Такий розподіл нормотворчих і контрольних функцій між органами виконавчої влади сприяє підвищенню ефективності роботи митних органів та значною мірою унеможливорює зловживання владою.

На думку автора, найвдалішим шляхом вирішення цього питання може стати спрямування та координування діяльності Державної митної служби України через Міністра фінансів. При цьому потрібно надати Міністерству фінансів право координувати діяльність зазначеного органу виконавчої влади з метою формування єдиної митної політики держави та здійснення контролю за її реалізаці-

єю. Міністерство фінансів повинно стати органом, відповідальним за забезпечення скоординованого розроблення стратегічних напрямів митної політики держави як складової внутрішньої та зовнішньої політик [371].

Реалізують митну політику держави різні міністерства й відомства, а в частині організації митної справи – митні органи. Важливий напрям цієї діяльності митних органів – це контроль за переміщенням товарів від кордону до кінцевого споживача. Наразі такий контроль є фрагментарним і виконується різними відомствами – митною та податковою службами. Таким чином, Міністерство фінансів повинно, серед іншого, виконувати роль організатора й керівника такого контролю, взаємодіючи з Державною податковою адміністрацією та Держмитслужбою.

У разі покладення на Міністерство фінансів функцій координації роботи Держмитслужби та ДПА може бути впорядкований розподіл функцій між цими відомствами: функції, що зараз дублюються, будуть покладені на одну із зазначених структур.

Таке об'єднання державних органів у єдиний функціональний блок зменшить витрати держави на адміністрування податків (як внутрішніх, так і тих, що справляються під час здійснення зовнішньоекономічних операцій), на боротьбу з порушенням правил оподаткування та митних правил, прискорить приєднання України до Кіотської конвенції без потреби додаткового фінансування.

Для організації спільної роботи митної та податкової служб і Міністерства фінансів України пропонуються такі заходи:

1) законодавче закріплення права митних органів здійснювати оперативно-розшукову й аудиторську діяльність. Ще у жовтні 2006 року відповідно до Закону України № 227-V Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотської конвенції, 1973 р.), якою передбачається надання державою митним органам права здійснювати оперативно-розшукову й аудиторську діяльність.

Надання митній службі України права провадити оперативно-розшукову діяльність дало би змогу митникам не лише викривати й фіксувати порушення митних правил суб'єктами ЗЕД і громадянами, але й доводити справи щодо викритих порушень до суду, забезпечуючи цим самим притягнення до відповідальності порушників чинного законодавства. Крім того, таке право стало би потужним чинником у профілактиці службових правопорушень [409];

2) створення Фінансової міліції (наприклад, на основі податкової міліції та підрозділів боротьби з контрабандою й порушенням митних правил Державної митної служби) у структурі Міністерства фінансів або як окремої структури з функціями:

- здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- проведення слідчих дій з питань виявлення та припинення контрабанди товарів та з питань, віднесених до компетенції податкової міліції;
- проведення дізнання;
- збирання й використання інформації про порушення законодавства під час виконання платниками податків своїх податкових зобов'язань, під час переміщення товарів через митний кордон України, у тому числі під час здійснення транзиту через митну територію України, а також інформації про операції з наркотичними засобами, культурними цінностями тощо.

Створення Фінансової міліції як окремої незалежної структури, не підпорядкованої безпосередньо ні Держмитслужбі, ні Державній податковій адміністрації, сприятиме кращому виконанню Фінансовою міліцією своїх правоохоронних функцій і підвищенню показників її діяльності. У нині діючій системі показників існує суперечність, зумовлена тим, що кількість виявлених правопорушень (збільшення якої є позитивним показником роботи правоохоронних органів) є одночасно й кількістю порушень трудової дисципліни працівниками оперативних підрозділів (що є негативним показником роботи керівництва).

3) створення єдиної Центральної бази даних, яка адмініструється Мінфіном і за допомогою якої формуються об'єктивні дані для розрахунку обґрунтованих прогнозних показників Державного бюджету та контролю за станом виконання встановлених показників Державного бюджету, проводиться контроль за переміщенням товарів від кордону до кінцевого покупця. Надання єдиної інформації відповідальним державним структурами, що здійснюють зазначені види контролю та адмініструють податки: ДПА, ДМСУ, Фінансовій міліції;

4) об'єднання підрозділів статистики Мінфіну, Держмитслужби, Державної податкової адміністрації в єдиний структурний підрозділ Мінфіну. Розроблення методик прогнозного оцінювання дохідної частини бюджету на базі єдиної ЦБД і реорганізація підрозділів Мінфіну, відповідальних за формування прогнозу Держбюджету;

5) покладення на податкових інспекторів функцій митного аудиту та контролю за надходженням податків до цільових фондів, що приведе до збільшення кількості інспекторів-контролерів внаслідок об'єднання вищезазначених державних структур;

6) створення єдиної супутникової системи зв'язку (на базі системи зв'язку ДМСУ) для використання всіма структурами, що координуються Міністерством фінансів;

7) створення єдиної електронної рубрикованої (інкорпорованої, кодифікованої та консолідованої) системи нормативних документів з податкових, митних, фінансових питань (тобто, аналога комп'ютерної правової системи «Ліга» з включенням до бази даних наказів, листів та інших документів, які не підлягають реєстрації в Міністерстві юстиції) й надання інспекторам податкової та митної служб, фінансової міліції, суб'єктам господарювання можливості її використовувати;

8) створення на всій території України єдиної інформаційної служби (з використанням єдиної Центральної бази даних) з метою надання суб'єктам ЗЕД і громадянам як безкоштовних, так і платних інформаційних послуг з питань оподаткування й митного оформлення.

9) створення єдиної системи навчальних закладів з єдиним навчальним планом для підготовки фахівців за напрямками: фінанси, аудит, податки, митний контроль і митне оформлення, – що дасть можливість проводити ротацию кадрів структур, діяльність яких координується Мінфіном, в рамках як самих цих структур, так і їх об'єднаного під координацією Мінфіну блоку. Це зробить можливим читання лекцій фахівцями з різних напрямів фінансової діяльності в усіх навчальних закладах, сприятиме збільшенню кількості наукових і спеціалізованих рад, наукових кадрів, використанню єдиної матеріальної бази у вищих навчальних закладах;

10) створення єдиної науково-дослідної системи. Запровадження єдиного аналітичного центру, відповідального за розроблення податкової і митної політик та забезпечення їх модифікація відповідно до економічних й зовнішньополітичних потреб держави; створення методик здійснення контролю за визначеними критеріями ризику та супроводження цих методик; забезпечення керівництва держави прогнозними оцінками й оперативною інформацією; підготовка аналітичних оглядів тощо.

Перехід на новий рівень управління дасть можливість створити механізм, який працюватиме на наповнення бюджету України.

З метою реалізації вищевикладеного потрібно виконати ряд дій на різних рівнях влади [328]. Ця процедура реалізовуватиметься у 2 етапи.

На першому етапі можна рішеннями Президента й Уряду України зобов'язати Міністерство фінансів координувати розроблення принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі, тобто відповідати за розроблення митної політики, а Міністра фінансів України – пропонувати Прем'єр-міністрові кандидатури для призначення на посади перших заступників і заступників Голови Держмитслужби, вводити в дію наказом Мінфіну рішення колегії Держмитслужби, признача-

ти її членів та секретаря, погоджувати призначення окремих посадових осіб Держмитслужби, які відповідають за реалізацію митної справи.

Прийняття запропонованих змін дасть можливість провести чіткий розподіл функцій між зазначеними органами виконавчої влади, який полягає в закріпленні за Міністерством функцій розроблення митної політики й митного законодавства, а також контролю за станом митної безпеки держави як станом реалізації митної справи, а за Держмитслужбою – функції реалізації митної справи [328].

III. Організаційно-економічне забезпечення передбачає проведення певних заходів у сфері організаційно-управлінської діяльності із забезпечення митної безпеки, а також поглиблення взаємодії митної служби з іншими органами влади, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності й митними службами інших країн.

1. Заходи у сфері організаційно-управлінської діяльності:

- завершення розпочатого у 2006–2007 рр. розмежування оперативних і управлінських функцій між Держмитслужбою та митними органами (зокрема, функцій із застосування законодавства з питань митної справи та контролю за його дотриманням під час переміщення товарів і транспортних засобів) з метою підвищення якості рішень Держмитслужби, що мають стратегічний характер;
- оптимізація внутрішньої структури митних органів і структури їх географічного розташування з урахуванням результатів функціонування в митних органах уніфікованих митних технологій і з метою забезпечення раціонального використання кадрового потенціалу й матеріально-фінансових ресурсів.

2. Заходи у сфері взаємодії митної служби з іншими органами влади, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митними службами інших країн:

1) спрямування взаємодії з іншими контрольними органами, задіяними в процесах митного контролю й митного оформлення, на створення єдиного інформаційного простору як основи для прийняття узгоджених рішень щодо переміщуваних товарів і транспортних засобів з метою визначення місця та ролі кожного контрольного органу в майбутніх і діючих митних технологіях;

2) спрямування взаємодії з учасниками ЗЕД на досягнення вичерпності їх обов'язків у рамках проведення митних процедур з метою формування максимально безконфліктних уніфікованих технологій митного контролю та митного оформлення; визначення реальної можливості переходу учасників ЗЕД на інформаційні технології з метою створення умов для завчасного планування ними витрат, пов'язаних з їх майбутнім переходом на такі технології;

3) спрямування міжнародної взаємодії митної служби на забезпечення несуперечливості інформаційного простору митної служби міжнародним стандартам, на пошук та реалізацію взаємовигідних і найефективніших шляхів довгострокової співпраці в оперативній діяльності з метою безпроблемного входження митної служби України до міжнародного інформаційного простору.

IV. Удосконалення митних процедур передбачає вжиття заходів до спрощення процедур митного контролю й митного оформлення та запровадження новітніх технічних засобів.

1. У частині спрощення процедур митного контролю та митного оформлення потрібно:

- забезпечення дальшого впровадження в митних органах уніфікованих технологій митного контролю та митного оформлення, які безперервно охоплюють усю послідовність руху товарів і транспортних засобів під час перебування їх під митним контролем, з метою створення умов для поступової адаптації митних технологій до роботи у повному обсязі з інформацією про товари й транспортні засоби;

- розроблення та впровадження в практичну діяльність митних органів методики вимірювання тривалості процедур митного контролю й митного оформлення товарів і транспортних засобів з метою створення основи для оцінювання дієвості заходів Держмитслужби зі спрощення таких процедур;
- розроблення та впровадження в практичну діяльність митних органів системи аналізу ризиків і управління ними, її автоматизація; удосконалення інформаційного наповнення цієї системи з метою забезпечення обґрунтованості проведення вибіркового оглядів, підвищення їх результативності;
- досягнення уніфікованості й вичерпності вимог, що пред'являються до інформації та документів, які подаються або утворюються під час проходження митного контролю й митного оформлення товарів, з метою прискорення реалізації в повному обсязі започаткованої Держмитслужбою процедури електронного декларування.

2. Упровадження системи «Електронна митниця» потребує забезпечення виконання розпорядження Кабінету Міністрів України щодо реалізації проекту створення в Державній митній службі України багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» [451]. Розроблення проекту визначено пунктом 6 Указу Президента України «Про заходи щодо активізації євроінтеграційного прикордонного співробітництва» від 19.12.07 №1236/2007 [438].

V. Кадрове забезпечення передбачає:

- 1) належну професійну підготовку персоналу всіх рівнів з метою здобуття навичок ефективного здійснення митної справи з використанням сучасних інформаційних технологій;
- 2) удосконалення системи виявлення, попередження та недопущення правопорушень працівниками митних органів.

VI. У сфері наукової діяльності потрібно здійснити такі заходи:

1) забезпечити дальший розвиток організаційно-правової основи для становлення митної науки шляхом: активізації діяльності Наукової ради; розширення систематизованої бази вітчизняних і зарубіжних наукових знань з митної справи; удосконалення процесів замовлення та виконання наукових робіт;

2) розробити сучасні теоретичні основи для моделювання реальних процесів в оперативній та управлінській діяльності митної служби в умовах відповідності самої митної служби та її діяльності Рамковим стандартам спрощення та безпеки міжнародної торгівлі ВМО.

Реалізація перелічених заходів дасть можливість забезпечити виконання завдань митної політики через удосконалений інституційний механізм управління митною безпекою.

Вирішення проблеми безперервного забезпечення митної безпеки потребує передбачення ймовірності виникнення дестабілізуючих процесів, пов'язаних як з внутрішнім, так і з зовнішнім середовищем. Таке передбачення базується на запровадженні заходів з випереджаючого виявлення негативних явищ.

Для передбачення змін митної системи потрібно застосовувати прогностичні моделі, які ґрунтуються на стратегічних показниках діяльності митної служби. Щоб вирішувати, яким буде стан митної системи в найближчій перспективі та в майбутньому, важливо встановити показники й механізми, які для цієї системи можуть швидко налагоджуватися та чітко діяти.

Прогнозування динаміки трансформації митної системи є необхідним, але не достатнім елементом управління забезпеченням митної безпеки. На думку автора цього дослідження, в митній справі для подолання небезпеки життєво важливим інтересам держави необхіднішою є

наявність системи виявлення важелів очікуваних дій, яка в оперативному режимі ідентифікує проблеми, що можуть призвести до загроз економічній безпеці країни. Відповідно, у довгострокових програмах слід розробляти та обґрунтовувати, у першу чергу, попереджувальні рекомендації та заходи, які потрібно реалізовувати на всіх рівнях системи забезпечення митної безпеки, і використовувати визначені критерії для попередження можливих небезпечних наслідків.

На переконання автора, організаційно-економічні прогностичні заходи складаються з таких компонентів:

- 1) прогнозування як інструмента моніторингу ходу реалізації державних та локальних планів і програм із забезпечення митної безпеки;
- 2) реалізації стратегії та управління змінами функціонування системи забезпечення митної безпеки;
- 3) пропозицій митної політики щодо вирішення проблем, виявлених за допомогою перших двох компонентів.

Схему реалізації дій з управління забезпеченням митної безпеки представлено на рис. 5.3.

Управління як соціальне явище являє собою єдину цілісну систему взаємодіючих між собою елементів, які мають організаційний (правовий), економічний, соціально-психологічний та інформаційний характер [521, С. 484]. Кожну з цих складових потрібно розглядати як самостійну, виходячи зі специфіки змісту, форм і методів; з іншого ж боку, результативність стратегічних перетворень може бути досягнута тільки за допомогою свідомого формування зазначеної системної цілісності [98, 173, 186, 205].

З.Шершньова вважає, що система забезпечення стратегічного управління потребує об'єднання таких елементів, що взаємно доповнюють один одного, як організаційне забезпечення, фінансово-економічне забезпечення, соціально-психологічне забезпечення та інформаційно-аналітичне забезпечення [521, С. 484]

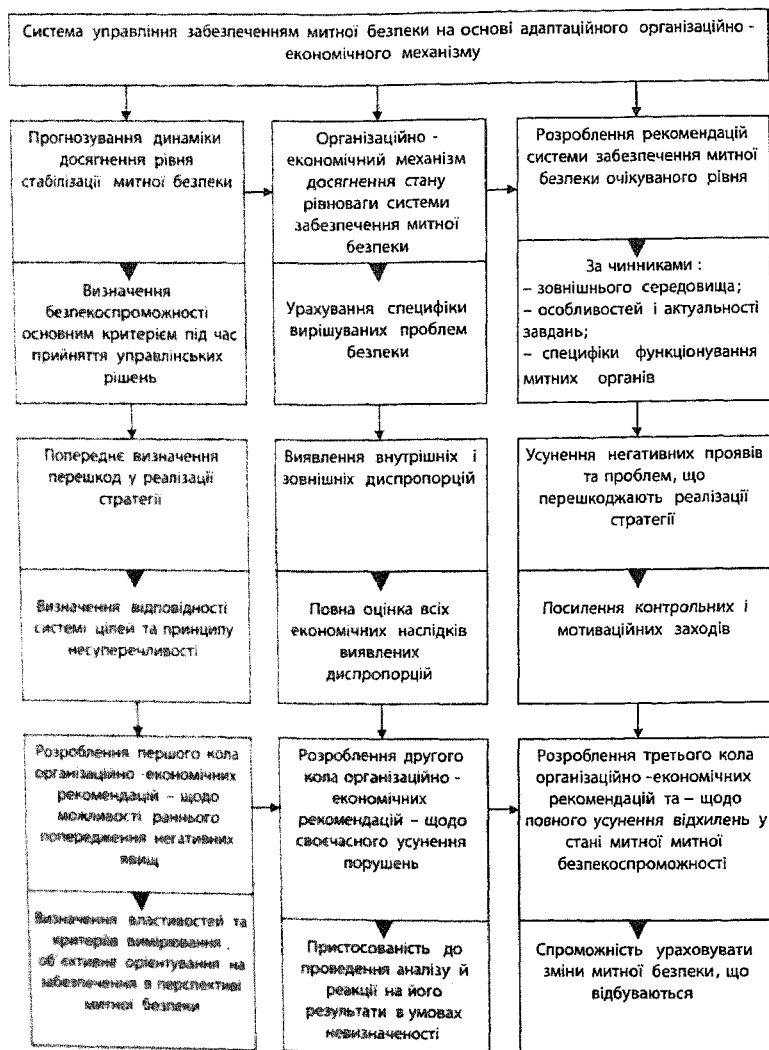

Рис. 5.3. Головні адаптаційні функції системи управління забезпеченням митної безпеки та їх властивості

Реалізація концепції стратегічного управління забезпеченням митної безпеки торкається всіх аспектів діяльності митниці, і створити умови для ефективного використання

розроблених програм можна лише за умови об'єднання й докладного вивчення елементів процесу досягнення стратегічних цілей. Стратегічні програми виконуються в певній послідовності та з установленою періодичністю. Це передбачає застосування певного порядку робіт та засобів аналізу, а також забезпечення розроблення та реалізації коригуючих рішень.

Для прогнозування можуть бути використані різні економіко-математичні моделі. В цьому дослідженні пропонується модель прогнозування забезпечення митної безпеки на основі аналізу змін таких основних показників стану забезпечення митної безпеки:

- обсягів імпорту товарів;
- обсягів експорту товарів;
- обсягів коштів з оподаткування імпорту;
- обсягів коштів з оподаткування експорту;
- обсягів витрат на забезпечення митної безпеки;
- рівня безпекоспроможності;
- кількості фактів порушення митних правил і проявів контрабанди;
- рівня корупції в митних органах.

Зміни сукупних обсягів імпорту й експорту товарів і обсягів коштів з їх оподаткування характеризується динамікою митної вартості товарів, вивезених і ввезених юридичними особами й громадянами.

Обсяги витрат на забезпечення митної безпеки слід визначати за наведеною раніше в цьому дослідженні методикою оцінювання робіт, виконуваних за цим напрямом, або використовувати спрощений варіант розрахунку за показником зміни розміру премій працівникам підрозділів забезпечення митної безпеки.

Прогнозні розрахунки дають можливість оцінити розвиток потенціалу забезпечення митної безпеки.

Організаційно-економічний механізм використовується для виявлення негативних змін у забезпеченні митної безпеки і вжиття заходів з ліквідації ризиків, що мають чи можуть мати вплив на митну безпеку держави та на саму митну службу і їх діяльність (рис. 5.4).

Дії організаційно-економічного механізму полягають в тому, що відстежуються рівень митної безпекоспроможності, в разі його зниження, або рівень витрат на митну безпекоспроможність, який суттєво підвищується, та визначаються локальні й загальні загрози порушень і їх наслідки. При цьому такі дії організаційно-економічного механізму повинні випереджати можливе зниження рівня митної безпекоспроможності до критичного значення.

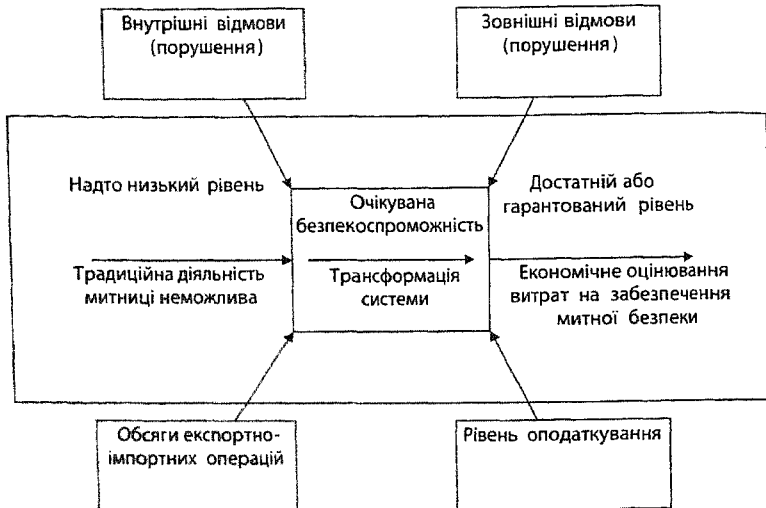

Рис. 5.4. Критерії прийняття рішень про рівень очікуваної митної безпекоспроможності

Сформовані рішення можуть приймати форму перспективних або формалізованих планів, моделей поведінки, політичних дій (інтриг), вибору позиції країни на міжнародній арені. Усе це повинно визначатися контекстом конкретної ситуації, причому сам контекст змінюється за економічними законами відповідно до зміни стану внутрішнього та зовнішнього середовищ.

Програмованість управління досягається завдяки тому, що воно здійснюється за схемою «цілі – шляхи – засоби», тобто на основі цілей устанавлюються шляхи й способи їх

досягнення, а самі шляхи узгоджуються з необхідними заходами, витратами економічних ресурсів, включаючи час [462, С. 509]. Відповідно до ідей програмно-цільового управління та шляхів їх реалізації виходитимемо з позиції, що формування цільової довгострокової програми забезпечення митної безпеки являє собою сукупність орієнтованих у просторі й у часі, узгоджених за змістом, термінами, виконавцями, забезпечених ресурсами заходів організаційного, економічного, правового та інформаційного характеру, визначених програмами національної безпеки.

Особливістю програмно-цільового управління будь-яким об'єктом є об'єднання процесів управління розробленням і управління реалізацією програм. Кількісні показники стану забезпечення митної безпеки потрібно розробляти для всіх рівнів митної організації з метою підвищення відповідальності виконавців на кожному з цих рівнів за реалізацію запрограмованих дій і забезпечення досягнення загального очікуваного результату – відповідності митної системи вимогам забезпечення митної безпеки (таблиці 5.1, 5.2).

Таблиця 5.1

Визначення впливу на стан забезпечення митної безпеки змін основних показників цього стану

Основний показник стану забезпечення митної безпеки	Зміна показника	Економічна суть зміни основного показника та вплив цих змін на стан забезпечення митної безпеки
1. Обсяги імпорту товарів	Випередження або відставання порівняно з відповідним періодом попереднього року	Особливість показника – безпосередній вплив на динаміку ВВП; зростання показника має позитивний політичний характер у міжнародних зв'язках
2. Обсяги експорту товарів	Випередження або відставання порівняно з відповідним періодом попереднього року	Особливість показника – безпосередній вплив на ВВП; зростання показника є позитивним діагнозом функціонування економіки країни, відіграє важливу роль у міжнародних відносинах

Таблиця 5.1 (продовження)

Визначення впливу на стан забезпечення митної безпеки змін основних показників цього стану

Основний показник стан забезпечення митної безпеки	Зміна показника	Економічна суть зміни основного показника та вплив цих змін на стан забезпечення митної безпеки
3. Обсяги коштів з оподаткування імпорту	Випередження або відставання порівняно з відповідним періодом попереднього року	Показник дає уявлення про поточні тенденції змін стану забезпечення митної безпеки
4. Обсяги коштів з оподаткування експорту	Випередження або відставання порівняно з відповідним періодом попереднього року	Показник характеризує перш за все стан економіки країни та його коливання відносно зовнішнього середовища
5. Обсяги витрат на забезпечення митної безпеки	Економія або перевитрати порівняно з відповідним періодом попереднього року	Показник оцінює демонструє витрати на забезпечення митної безпеки, унаочнює стан адаптації митної системи до міжнародного середовища в частині забезпечення митної безпеки

Таблиця 5.2

Стратегічне бачення зміни основних показників стану забезпечення митної безпеки

Показник	Напрямок (характер) зміни показника	Значення показника	
		на близьку перспективу	граничне (стратегічне)
1. Обсяги імпорту товарів	Обмежене зростання	Дотримання існуючих темпів зростання	Економічно обґрунтований рівень показника. Обмеженням виступають інтереси вітчизняних виробників товарів
2. Обсяги експорту товарів	Зростання	Дотримання або збільшення існуючих темпів зростання	Максимально можливий рівень показника. Визначається рівнем розвитку економіки країни

Показник	Напря́м (характер) зміни по- казника	Значення показника	
		на близьку перспективу	граничне (стратегічне)
3. Обсяги коштів з оподаткування імпорту	Обмежене зростання	Дотримання існуючих темпів зростання	Залежить від економічно обґрунтованих обсягів імпорту
4. Обсяги коштів з оподаткування експорту	Обмежене зростання	Дотримання або збільшення існуючих темпів зростання	Максимально можливий рівень показника. Обмеженням виступають міжнародні угоди України та економічні інтереси експортерів
5. Обсяги витрат на забезпечення митної безпеки	Залежить від напрямку зміни рівня митної безпеки	Дотримання існуючого рівня	Нижній обґрунтований рівень витрат визначається мінімально необхідними витратами на підтримання встановленого рівня безпеки. Перевитрати є недопустимими за встановлених умов
6. Рівень митної безпекоспроможності	Поетапне зростання	Досягнення рівня розвинених європейських країн	Максимально можливий рівень показника. Визначається рівнем розвитку економіки країни та умовами відносин зі світовою економічною системою

Одним з найважливіших показників стану митної безпеки є обсяг виконання очікуваних показників наповнення Державного бюджету. Для прогнозування цього показника потрібно визначити параметри бази оподаткування, якою в частині митних податків є митна вартість товарів, що підлягають оподаткуванню під час митного оформлення [151, 152]. Визначення усереднених і очікуваних показників митних вартостей проводиться в такому порядку. На основі статистичних даних про імпорт товарів потрібно знайти емпіричний розподіл величини митної вартості для кожного виду імпортного товару (з визначенням 10-значного коду товарів згідно з УКТЗЕД, додатково його деталізацією до 14 значного коду товару згідно з Класифікатором додаткової митної інформації, внесенням додаткових відомостей щодо товару, передбачених графою

з 1 ВМД, визначенням країни походження товару та виду транспорту, яким цей товар переміщується). Знайдений розподіл, як правило, є близьким до нормального розподілу Гаусса (закон розподілу вірогідностей Гаусса).

За усереднену розрахункову митну вартість кожного товару приймається математичне сподівання величини митної вартості товару – середній розрахунковий показник митної вартості сумарних обсягів імпорту (μ). Такий підхід ураховує середні митні вартості товару під час пільгового оподаткування та під час застосування вексельної форми сплати ПДВ, коли суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності немає сенсу занижувати митну вартість, а тому вищезазначені показники є найбільш об'єктивними.

За дисперсію розподілу величини митної вартості (σ) можна робити висновки щодо ймовірності заниження митної вартості цього товару або встановлення нерівних конкурентних умов для його імпортерів (рис. 5.5).

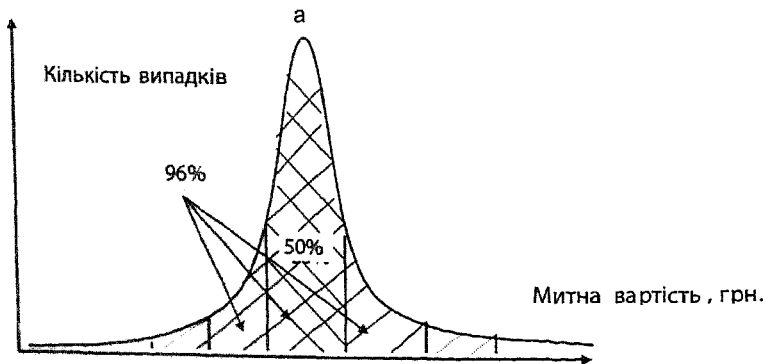

Рис. 5.5. Розподіл величини митної вартості під час митного оформлення товару за розширеною додатковою деталізацією згідно з УКТЗЕД і графами ВМД

Маючи функцію щільності розподілу величини митної вартості, можна обчислити ймовірність попадання заявленої митної вартості в деякий інтервал.

У разі нормального розподілу Гаусса ймовірність попадання в інтервал $[a - \sigma, a + \sigma]$ дорівнює $\approx 50\%$, у $[a - 2\sigma, a +$

2σ] – $\approx 82\%$, у $[a - 3\sigma, a + 3\sigma]$ – $\approx 96\%$ [60, 510]. Тобто, майже всі митні вартості повинні попадати в останній інтервал. Якщо під час митного оформлення товару його митна вартість не попадає в цей інтервал, то майже зі стовідсотковою впевненістю можна сказати, що вона суттєво занижена.

Однак це ствердження є реальним для товарів, які мають однакові фізико-хімічні характеристики. Для встановлення об'єктивного значення митної вартості товару недостатньо провести аналіз його характеристик лише за 10 значним кодом встановленим за УКТЗЕД. Наприклад, під час оформлення крафт-паперу виникають 2 середні значення вартості товару – 464 \$/т і 852 \$/т/ (рис. 5.5). Ці значення залежать від якості картону, яку неможливо визначити без додаткової деталізації товару шляхом або додаткового розширення класифікації в графі 33 ВМД (що запроваджено Держмитслужбою у 2007 р.) [414]), або використання додаткової інформації про товар, яка вноситься до графи 31 ВМД, або використання електронного інвойсу, у якому зазначаються додаткові характеристики товару.

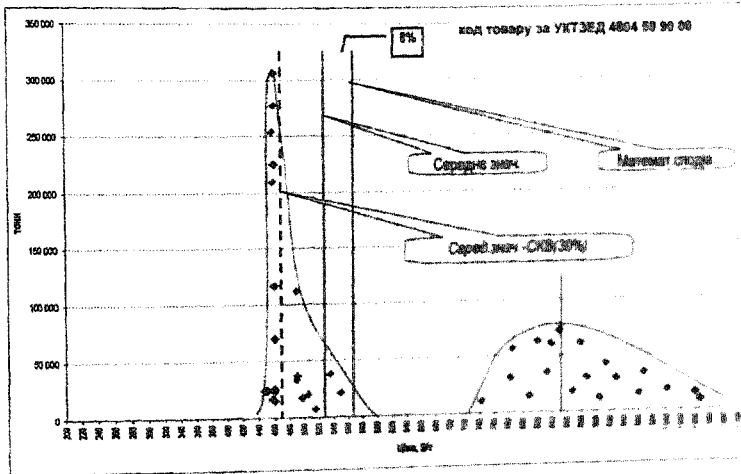

Рис. 5.6. Митне оформлення крафт-паперу у 2005 році.

Усереднену розрахункову митну вартість k -го товару, що імпортується в Україну в певний період часу t з i -ої країни j -им видом транспорту, можна розрахувати за спрощеною формулою як середнє значення:

(5.1)

$$C_{ij}^k(t) = \frac{\sum_{n=1}^m Q_{ij}^{nk}(t) MV_{ij}^{nk}(t)}{\sum_{n=1}^m Q_{ij}^{nk}(t)},$$

де $Q_{ij}^{nk}(t)$ – обсяги імпорту k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту через n -ту митницю протягом часу t ;

$MV_{ij}^{nk}(t)$ – митна вартість одиниці k -го товару в n -ій митниці при імпорті з i -ої країни j -им видом транспорту протягом часу t ;

Очікувана митна вартість одиниці k -го товару з прогнозованого імпорту, що ввозитиметься з i -ої країни j -им видом транспорту через n -у митницю за період часу T , і фактична митна вартість k -го товару з фактичного імпорту, ввезеного з i -ої країни j -им видом транспорту через n -у митницю за період часу T , визначаються за формулами:

(5.2)

$$MV_{ij}^{nk}(T) = MV_{ij}^{nk}(T-L) \times \frac{\sum_{r=1}^{12} MV_{ij}^{nk}(T-r)}{\sum_{r=1}^{12} MV_{ij}^{nk}(T-r-L)};$$

$$MVF_{ij}^{nk}(T) = MVF_{ij}^{nk}(T-L) \times \frac{\sum_{r=1}^{12} MVF_{ij}^{nk}(T-r)}{\sum_{r=1}^{12} MVF_{ij}^{nk}(T-r-L)},$$

де MVF_{ij}^{nk} – митна вартість у n -ій митниці k -го товару з оподаткованого імпорту, фактично ввезеного в Україну з i -ої країни j -им видом транспорту;

$L = 12$ – кількість періодів сезонного коливання імпорту товарів в Україну (місяців).

На основі розрахованих показників усереднених митних вартостей, які мали місце в попередні періоди, обчислюємо прогнозні показники усереднених митних вартостей, які можуть мати місце в наступні періоди [351].

При цьому, крім статистичних показників, що використовуються при обчисленні очікуваних показників усереднених митних вартостей за вищенаведеними формулами, при проведенні цих розрахунків обов'язково потрібно враховувати також вплив окремих чинників неекономічного характеру (сезоні коливання, контрольні заходи, що здійснює Держмитслужба).

Очікувані величини усереднених митних вартостей у наступні періоди часу використовуються під час розрахунків очікуваних обсягів податків і зборів.

Середню очікувану митну вартість імпорту k -го товару, що буде ввозитися на митну територію України в наступний період часу T , можна обчислити за формулою:

(5.3)

$$C_{ij}^k(T) = C_{ij}^k(T - L) \times \frac{\sum_{r=1}^{12} C_{ij}^k(T - r)}{\sum_{r=1}^{12} C_{ij}^k(T - r - L)}$$

Перші множники у формулах (5.2), (5.3) – митні вартості товару в аналогічний період попереднього року (для врахування сезонних коливань). Другі множники відображають тенденцію збільшення або зменшення митних вартостей порівняно з попереднім роком.

Реальний розподіл величин заявленої митної вартості окремих товарів представлено на рис. 5.7 – 5.11.

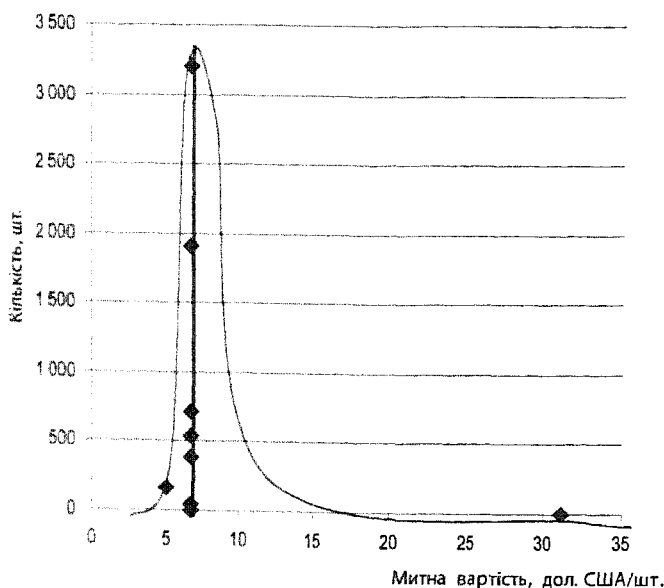

Рис. 5.7. Розподіл величини митної вартості комплектів дамських із бавовни

Аналогічно ці показники визначаються під час експорту й імпорту товарів громадянами (не враховується лише країна походження та замість обсягів імпорту товарів суб'єктами ЗЕД беруться обсяги ввезення громадянами товарів, які обкладаються ПДВ).

Прогнозування обсягів експортно-імпортних операцій і обсягів ввезення товарів громадянами можна здійснювати в розрізі митниць та в цілому по митній системі.

В.Науменко [265] визначає, що до 2006 року митні органи під час здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості використовували положення ст. 16 Закону України «Про Єдиний митний тариф» [425], якою, крім іншого, було встановлено, що «при явній невідповідності заявленої митної вартості товарів та інших предметів вартості, що визначається відповідно до положень цієї статті, або у разі неможливості перевірки її обчислення митні органи України визначають митну вартість послідовно на основі ціни на ідентичні товари та інші предмети,

ціни на подібні товари та інші предмети, що діють у провідних країнах - експортерах зазначених товарів та інших предметів». Застосування положень цієї статті в практичній роботі декларантів до її відміни Законом України від 22.12.05 № 3269-IV викликало низку проблем.

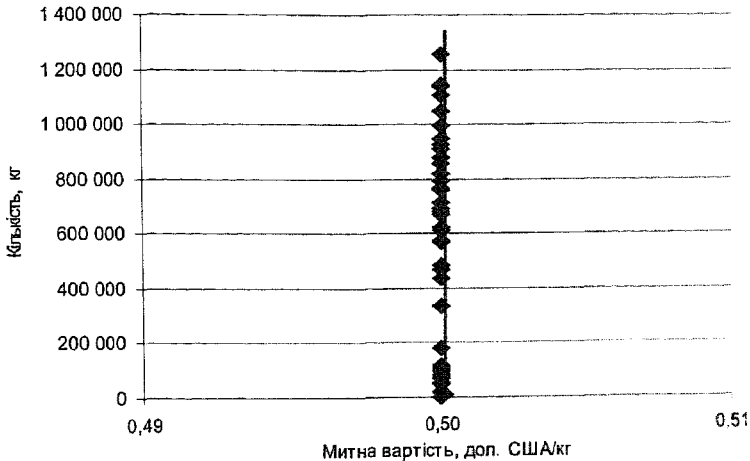

Рис. 5.8. Розподіл величини митної вартості бананів

Перша й головна проблема декларантів – є встановлення державою обов'язкових для виконання митними органами очікуваних обсягів надходжень податків і зборів до Державного бюджету, а також тенденція збільшення державою щороку цього показника.

Другою проблемою декларантів до відміни ст. 16 Закону України «Про Єдиний митний тариф» було те, що за умов чинності вимоги про обов'язкові дії митних органів «при явній невідповідності заявленої митної вартості товарів та інших предметів», не було не конкретизовано, якій саме вартості повинна відповідати заявлена декларантом митна вартість.

Третьою проблемою було те, що жодним законодавчим актом України чітко не визначалася категорія «явна невідповідність» митної вартості.

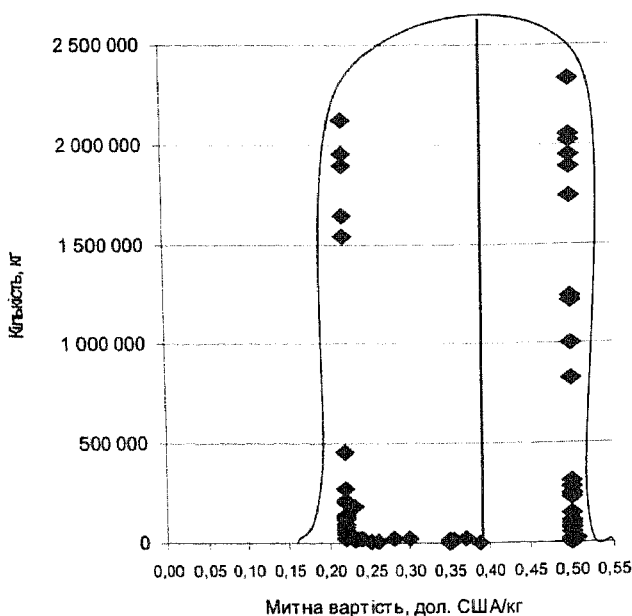

Рис. 5.9. Розподіл величини митної вартості апельсинів

Четверта проблема була пов'язана з тим, що до вилучення ст. 16 із Закону України «Про Єдиний митний тариф», де зазначалося про «явну невідповідність» заявленої митної вартості товарів, функцію визначення цієї невідповідності було покладено виключно на митні органи, котрі у зв'язку з встановленням їм державою обов'язкових для виконання очікуваних обсягів надходжень податків і зборів до Державного бюджету прямо заінтересовані у підвищенні бази оподаткування, що забезпечує збільшення обсягу надходжень платежів до Держбюджету.

Скасування у грудні 2005 року вищезазначеної статті 16 Закону України «Про Єдиний митний тариф» та нормативно-правове визначення значною мірою сприяло зменшенню зазначених проблем

П'ята проблема, що й надалі залишається актуальною для декларантів, є те, що законодавство України з питань визначення митної вартості залишає останнє слово за мит-

ним органом, тобто декларант практично не може впливати на рішення митного органу в цих питаннях.

Шоста проблема: митний орган не має права давати попередні висновки за зверненнями учасників ЗЕД з питань погодження митної вартості товарів або контрактних цін. Тобто декларант, навіть за відсутності у нього чітких даних про ціну товарів і розмір витрат на їх доставку, у будь-якому разі повинен подавати ВМД до оформлення, заздалегідь очікуючи на відмову в митному оформленні.

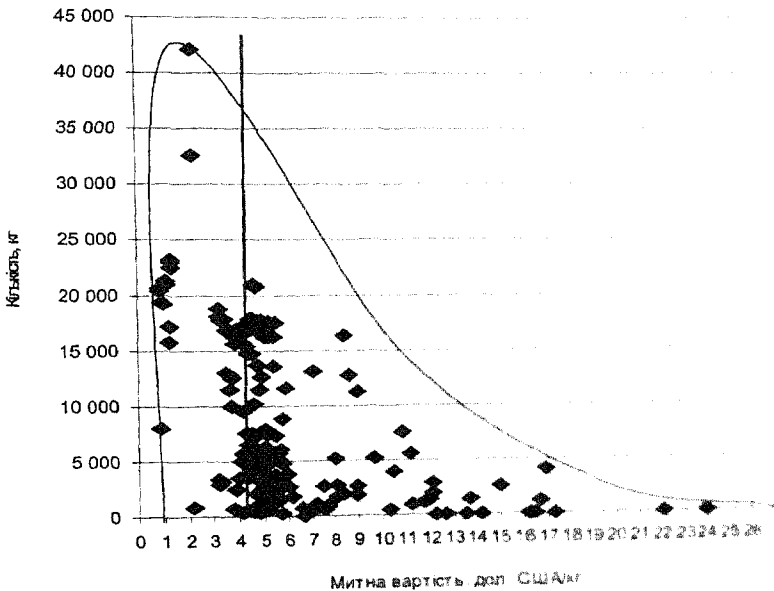

Рис. 5.10. Розподіл величини митної вартості кави

Детальніше питання визначення митної вартості висвітлюється в постанові Уряду від 05.10.98 №1598 «Про затвердження Порядку визначення митної вартості товарів та інших предметів у разі переміщення їх через митний кордон України». Порядок передбачає порівняння заявленої декларантом митної вартості з митною вартістю таких товарів, що міститься в базі даних цінової інформації Держмитслужби України. Порядком також передбаче-

но, що інформація про ціни на ідентичні й подібні товари в провідних країнах-експортерах міститься в базі даних цінової інформації Держмитслужби України, яка формується на основі даних митних документів, відомостей з прайс-листів, каталогів торговельних фірм та інших довідників.

Визначення митної вартості товарів у разі виникнення спірних питань (і в інших установлених випадках) покладено на підрозділи тарифів та митної вартості митниць [319, 357]. Крім цього, на ці підрозділи покладено й виконання таких функцій:

- контролю за ефективним застосуванням у практичній роботі механізму визначення митної вартості товарів і предметів, установленого законодавством [374];
- організації роботи зі збирання, аналізу та оброблення даних цінової інформації;

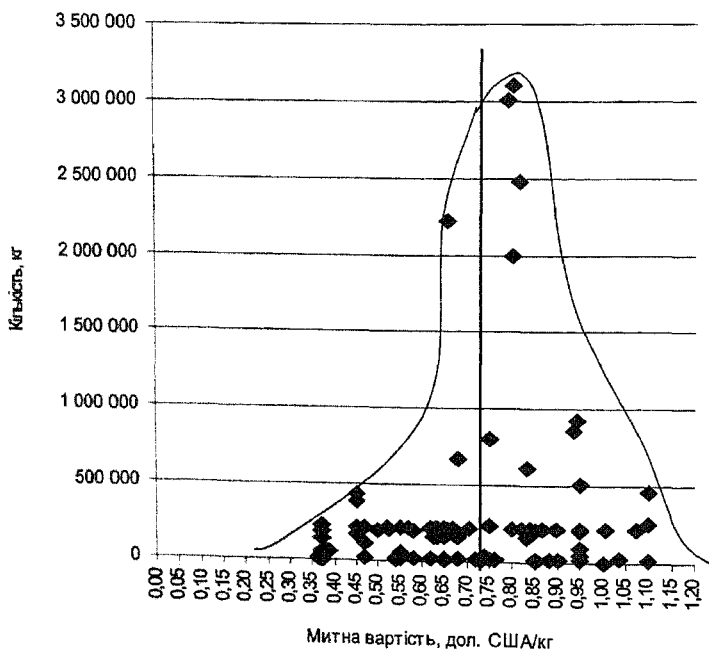

Рис. 5.11. Розподіл величини митної вартості риби

- накопичення, аналізу й узагальнення для цілей визначення митної вартості даних про тарифи на перевезення зовнішньоторговельних вантажів різними видами транспорту та страхування цих вантажів;
- аналізу динаміки цін за угодами з метою визначення митної вартості ідентичних і подібних товарів.

Сьогодні, відповідно до статті 262 Митного кодексу України, митна вартість товарів і метод її визначення за-являються (декларуються) митному органу декларантом під час переміщення товарів через митний кордон України шляхом подання декларації митної вартості.

Порядок та умови декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, встановлюються Кабінетом Міністрів України, а порядок заповнення декларацій митної вартості - спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи.

Пунктами 7 – 11 Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для її підтвердження, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.06 № 1766, визначено перелік документів, які подаються декларантом для підтвердження заявлених відомостей про митну вартість товарів. Заявлена декларантом митна вартість товарів і подані ним відомості про її визначення повинні базуватися на об'єктивних, документально підтверджених даних, що піддаються обчисленню (стаття 264 Митного кодексу України).

При цьому, згідно зі статтею 88 Митного кодексу України, декларант виконує всі обов'язки і несе у повному обсязі відповідальність, передбачену цим Кодексом, незалежно від того, чи він є власником товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, митним брокером чи іншою уповноваженою особою.

Порядок здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів затверджено постановою

Кабінету Міністрів України від 09.04.08 № 339 (далі - Порядок).

Пунктом 2 Порядку визначено, що контроль за правильністю визначення митної вартості товарів під час проведення операцій їх митного контролю і митного оформлення здійснюється митним органом відповідно до статті 41 Митного кодексу України шляхом:

- 1) проведення:
 - перевірки документів, поданих для підтвердження заявленої митної вартості товарів, і відомостей, що необхідні для здійснення митного контролю, згідно з Порядком декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для її підтвердження, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1766 (Офіційний вісник України, 2006 р., № 51, ст. 3417);
 - усного опитування посадових осіб підприємств і громадян, а також консультацій з декларантом з метою обміну інформацією, що стосується певної зовнішньоекономічної операції та впливає на вартість товарів;
 - митного огляду товарів для визначення характеристик, які впливають на рівень їх митної вартості;
- 2) порівняння рівня заявленої митної вартості товарів з:
 - рівнем митної вартості ідентичних або подібних (аналогічних) товарів, митне оформлення яких вже здійснено;
 - наявною у митного органу інформацією про рівень цін на такі товари або вартість прямих витрат на їх виробництво, у тому числі сировини, матеріалів та/або комплектувальних виробів, які входять до складу товарів;
- 3) застосування інших передбачених Митним кодексом України та законами з питань митної справи форм контролю.

Під час проведення митного контролю митні органи самостійно визначають форму та обсяг контролю, достатні для забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи та міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку, контроль за дотриманням яких покладено на митні органи (стаття 42 Митного кодексу України).

Статтею 265 Митного кодексу України передбачено, що митний орган має право упевнитися в достовірності або точності будь-якої заяви, документа чи декларації, поданої для цілей визначення митної вартості.

Статтею 17 Угоди про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року визначено, що «ніщо в настоящем Соглашении не истолковывается как ограничивающее или ставящее под сомнение права таможенных администраций убеждаться в правдивости или точности любого заявления, документа или декларации, представленных для целей таможенной оценки».

Відповідно до статті 264 Митного кодексу України, у разі потреби у підтвердженні заявленої митної вартості товарів декларант зобов'язаний подати митному органу необхідні для цього відомості та забезпечити можливість їх перевірки відповідно до порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.

З метою виключення затримань в оформленні товарів, які ввозяться на митну територію України, можливо здійснення митного оформлення товарів відповідно до Порядку випуску товарів у вільний обіг під гарантійні зобов'язання при ввезенні їх на митну територію України, затвердженого наказом Держмитслужби від 17.03.08 № 230, яким визначено механізм реалізації права декларанта, що заявляє митну вартість, згідно з положеннями статті 264 Митного кодексу України і пункту 15 Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для її підтвердження, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.06 № 1766.

На практиці основним джерелом цінової інформації митних органів для визначення митної вартості товару є дані ВМД, оформлених цими ж органами. Показники митної вартості товарів обчислюються шляхом статистичного оброблення накопичених даних про характеристики товарів. У загальному плані чинниками, що повинні враховуватися митним органом для формування об'єктивної бази цінової інформації, є такі:

- код товару згідно з УКТЗЕД;
- найменування товару, його комерційна назва;
- метод здійснення зовнішньоекономічної операції (прямий або через посередників);
- наявність (відсутність) знижок під час купівлі-продажу товару, вид знижки (за наявності);
- умови поставки товару, вид (види) транспорту, що використовується для його переміщення;
- країна походження товару;
- виробник товару;
- функції, які виконує товар, і сфера його застосування;
- специфічні характеристики товару: фізичні параметри, комплектація товару (для складених виробів), якісні показники, дизайн, матеріали, з яких товар виготовлено, тощо;
- товарний знак на товарі, престижність товару, його новизна, репутація на ринку тощо;
- технологія виготовлення товару;
- інші чинники.

Слід зазначити, що більшість цих даних відсутня в зовнішньоекономічних договорах (контрактах), товаротранспортних і товаросупровідних документах, отже цілком зрозуміло, що існуюча в митних органах база даних щодо митних вартостей (товарів носить суто умовний або наближений до бажаного результату характер.

Для підтвердження цього висновку можна навести простий приклад. На ринку України сьогодні налічується понад 25 торгових марок імпортованих пральних порошків, які виготовляються в різних країнах різними виробни-

ками й мають різне призначення (наприклад, для пральних машин типу «автомат» тощо). Наведені вище чинники, які впливають на ціну товару, можна стовідсотково застосувати й для диференціації пральних порошоків і в результаті отримати як мінімум близько 100 категорій товару, згрупованого за різними ознаками. Якщо враховувати, що УКТЗЕД налічує понад 11 000 кодів товарів, то можна тільки уявити собі, яка повинна бути цінова база даних Держмитслужби та митних органів України. З іншого боку, неврахування чинників, що впливають на формування бази даних щодо митної вартості товарів, є головним ризиком суб'єктів ЗЕД під час переміщення товарів через митний кордон України, зокрема під час їх імпорту.

Структурну схему заходів контролю за правильністю визначення митної вартості й використання при цьому системи аналізу ризиків та управління ними на базі підсистеми «Інспектор-2006» багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» представлено на рис. 5.12.

Прогнозні показники обсягів імпорту окремих видів товарів можуть бути розраховані, виходячи з попиту на ці товари на внутрішньому ринку України та з пропозиції їх з боку іноземних компаній або імпортерів [393].

Якщо вважати, що кон'юнктура світового ринку залишається незмінною протягом короткострокового періоду (3–5 років), то пропозиція імпортованих товарів залежить від сезонних чинників, внутрішніх цін в Україні, величини ставок податків, що справляються при митному оформленні товарів, умов обкладення ПДВ, наявності податкових пільг і преференційних режимів, кількості імпортерів [529].

Оскільки макроекономічні показники є єдиними для всієї митної території України, то прогнозні показники обсягів імпорту, які підлягатимуть митному оформленню в окремо взятому митному органі, можна розрахувати шляхом оцінювання чинників, які впливають на перерозподіл товаропотоків між митними органами [350].

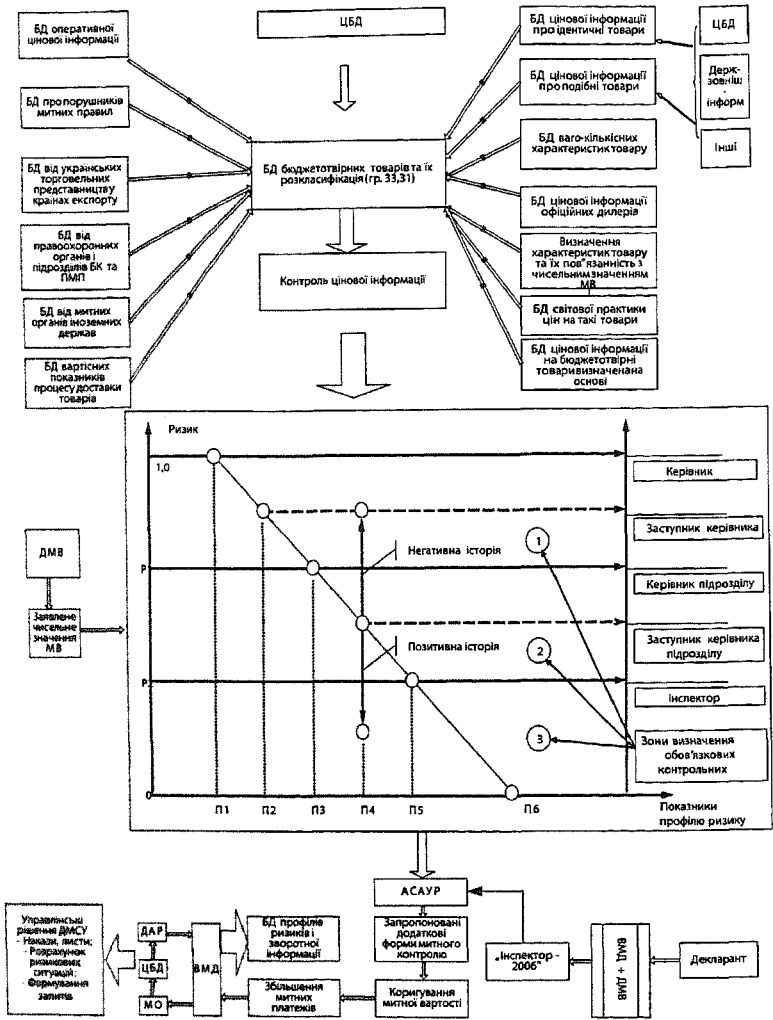

Рис 5.12. Заходи з формування профілів ризику щодо митної вартості товарів

Такий перерозподіл залежить від:
 — пропозиції конкретного імпортного товару та попиту на нього на внутрішньому ринку адміністративно-територіальної одиниці, де розташовано митний орган;

- роздрібною вартості конкретного імпортного товару (з урахуванням сплачених митному органу податків і зборів, наявних податкових пільг та преференційних режимів), за якою цей товар реалізовуватиметься на внутрішньому ринку адміністративно-територіальної одиниці;
- середньої роздрібною вартості всього обсягу імпортованого в Україну конкретного товару (з урахуванням сплачених митному органу податків і зборів, наявних податкових пільг та преференційних режимів), за якою цей товар реалізовуватиметься на внутрішньому ринку України.

Обсяги імпорту ($Q_{ij}^{nk}(t)$) k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту в n -у митницю в час t (порядковий номер місяця) запишемо у вигляді такої функціональної залежності:

(5.4)

$$Q_{ij}^{nk}(t) = F_{ij}^{nk}(Q_{ij}^{nk}(tL), Q_{ij}^{nk}(t-2L), P_{ij}^{nk}(t), P_{ij}^k(t), K_{ij}^{nk}(t))$$

де $Q_{ij}^{nk}(t-L)$, $Q_{ij}^{nk}(t-2L)$ – обсяги імпорту k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту в n -у митницю за відповідний період двох попередніх років ($L = 12$ місяців);

P_{ij}^{nk} – середня митна вартість одиниці k -го товару після сплати митних платежів у n -ій митниці при імпорті з i -ої країни j -им видом транспорту:

(5.5)

$$P_{ij}^{nk}(t) = MV_{ij}^{nk}(t) + MV_{ij}^{nk}(t)(LA_{ij}^{nk}(t) + LID_{ij}^{nk}(t) + LE_{ij}^{nk}(t))$$

де P_{ij}^k – середня по митній системі митна вартість одиниці k -го товару після сплати митних платежів при імпорті з i -ої країни j -им видом транспорту:

(5.6)

$$P_{ij}^k(t) = C_{ij}^k(t) + \frac{\sum_{n=1}^m MV_{ij}^{nk}(t)Q_{ij}^{nk}(t)(LA_{ij}^{nk}(t) + LID_{ij}^{nk}(t) + LE_{ij}^{nk}(t))}{\sum_{n=1}^m Q_{ij}^{nk}(t)}$$

де K_{ij}^{nk} – кількість імпортерів k -го товару в n -ій митниці при імпорті з i -ої країни j -им видом транспорту;

MV_{ij}^{nk} – митна вартість в n -ій митниці одиниці k -го товару при імпорті з i -ої країни j -им видом транспорту;

C_{ij}^k – середня по митній системі митна вартість одиниці k -го товару при імпорті з i -ої країни j -им видом транспорту;

LID_{ij}^{nk} – рівень фактичного обкладення (податкового навантаження) ввізним митом у n -ій митниці при імпорті k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту;

LE_{ij}^{nk} – рівень фактичного обкладення (податкового навантаження) акцизним збором у n -ій митниці при імпорті k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту;

LA_{ij}^{nk} – рівень фактичного обкладення (податкового навантаження) ПДВ у n -ій митниці при імпорті k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту.

Таким чином, вважаємо, що обсяги імпорту товару в кожній митниці залежать в основному від загальних тенденцій та сезонних коливань, середньої – у митниці та по митній системі – вартості товару після сплати митних податків і зборів, а також від кількості конкурентів-імпортерів.

Очікувана кількість імпортерів k -го товару в n -ій митниці при імпорті з i -ої країни j -им видом транспорту розраховується із застосуванням методів математичної статистики або за спрощеною формулою:

(5.7)

$$K_{ij}^{nk}(T) = K_{ij}^{nk}(T-L) \times \frac{\sum_{r=1}^{12} K_{ij}^{nk}(T-r)}{\sum_{r=1}^{12} K_{ij}^{nk}(T-r-L)}$$

Тепер можна розрахувати прогнози кількісні (у кг, шт., л тощо) показники обсягів імпорту в n -ій митниці k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту в час T за такими формулами:

(5.8)

$$\begin{cases} Q_{ij}^{nk}(T) = F_{ij}^{nk}(Q_{ij}^{nk}(T-L), Q_{ij}^{nk}(T-2L), P_{ij}^{nk}(T), P_{ij}^{nk}(T), K_{ij}^{nk}(T)); \\ P_{ij}^{nk}(T) = MV_{ij}^{nk}(T) + MV_{ij}^{nk}(T)(LA_{ij}^{nk}(T) + LID_{ij}^{nk}(T) + LE_{ij}^{nk}(T)); \\ P_{ij}^{nk}(T) = C_{ij}^{nk}(T) + \sum_{n=1}^m Q_{ij}^{nk}(T)MV_{ij}^{nk}(T)(LA_{ij}^{nk}(T) + LID_{ij}^{nk}(T) + LE_{ij}^{nk}(T)) / \sum_{n=1}^m Q_{ij}^{nk}(T) \end{cases}$$

Кількісні прогнози обсяги імпорту k -го товару в час T дорівнюватимуть у n -ій митниці та по митній системі:

(5.9)

$$Q^{nk}(T) = \sum_{i=1}^p \sum_{j=1}^4 Q_{ij}^{nk}(T);$$

(5.10)

$$Q^k(T) = \sum_{n=1}^m Q^{nk}(T).$$

Вартісні показники обсягів імпорту дорівнюють кількісним показникам обсягів імпорту, помноженим на митну вартість.

За аналогією визначаються кількісні обсяги експорту ($Q_{ij}^{nk}(t)$) k -го товару в i -у країну j -им видом транспорту з n -ої митниці в час t :

(5.11)

$$Q_{ij}^{nk}(t) = G_{ij}^{nk}(Q_{ij}^{nk}(t-L), Q_{ij}^{nk}(t-2L), P_{ij}^{nk}(t), P_{ij}^k(t), K_{ij}^{nk}(t)),$$

де $Q_{ij}^{nk}(t-L)$, $Q_{ij}^{nk}(t-2L)$ – обсяги експорту k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту з n -ої митниці за відповідний період попередніх двох років ($L = 12$ місяців);

P_{ij}^{nk} – вартість одиниці k -го товару після сплати митних платежів у n -ій митниці при експорті в i -у країну j -им видом транспорту:

(5.12)

$$P_{ij}^{nk}(t) = MV_{ij}^{nk}(t) + MV_{ij}^{nk}(t)LED_{ij}^{nk}(t),$$

де P_{ij}^k – середня вартість по митній системі одиниці k -го товару після сплати митних платежів при експорті в i -у країну j -им видом транспорту:

(5.13)

$$P_{ij}^k(t) = C_{ij}^k(t) + \frac{\sum_{n=1}^m Q_{ij}^{nk}(t)MV_{ij}^{nk}(t)LED_{ij}^{nk}(t)}{\sum_{n=1}^m Q_{ij}^{nk}(t)}.$$

де K_{ij}^{nk} – кількість експортерів k -го товару в n -ій митниці при експорті в i -у країну j -им видом транспорту;

MV_{ij}^{nk} – митна вартість у n -ій митниці одиниці k -го товару при експорті в i -у країну j -им видом транспорту;

C_{ij}^k – середня митна вартість по митній системі одиниці k -го товару при експорті в i -у країну j -им видом транспорту;

LED_{ij}^{nk} – рівень фактичного обкладення (податково-го навантаження) вивізним митом у n -ій митниці при експорті k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту.

Прогнозні показники обсягів експорту k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту в n -ій митниці в час T дорівнюють:

$$(5.14)$$

$$\begin{cases} Q_{ij}^{nk}(T) = G_{ij}^{nk}(Q_{ij}^{nk}(T-L), Q_{ij}^{nk}(T-2L), P_{ij}^{nk}(T), P_{ij}^k(T), K_{ij}^{nk}(T)); \\ P_{ij}^{nk}(T) = MV_{ij}^{nk}(T) + MV_{ij}^{nk}(T)LED_{ij}^{nk}(T); \\ P_{ij}^k(T) = C_{ij}^k(T) + \sum_{n=1}^m Q_{ij}^{nk}(T)MV_{ij}^{nk}(T)LED_{ij}^{nk}(T) / \sum_{n=1}^m Q_{ij}^{nk}(T). \end{cases}$$

Обсяги ввезення громадянами ($Q_j^{nk}(t)$) k -го товару j -им видом транспорту в n -у митницю в період часу t дорівнюють:

$$(5.15)$$

$$Q_j^{nk}(t) = H_j^{nk}(Q_j^{nk}(t-L), Q_j^{nk}(t-2L), P_j^{nk}(t), P_j^k(t)),$$

де $Q_j^{nk}(t-L)$, $Q_j^{nk}(t-2L)$ – обсяги ввезення громадянами k -го товару j -им видом транспорту в n -у митницю за відповідний період двох попередніх років ($L = 12$ місяців);

P_j^{nk} – вартість одиниці k -го товару після сплати митних платежів у n -ій митниці при ввезенні j -им видом транспорту:

$$(5.16)$$

$$P_j^{nk}(t) = MV_j^{nk}(t) + MV_j^{nk}(t)(LA_j^{nk}(t) + LID_j^{nk}(t) + LE_j^{nk}(t)).$$

P_j^k – середня вартість по митній системі одиниці k -го товару після сплати митних платежів при ввезенні j -им видом транспорту:

(5.17)

$$P_j^k(t) = C_j^k(t) + \frac{\sum_{n=1}^m MV_j^{nk}(t) Q_j^{nk}(t) (LA_j^{nk}(t) + LID_j^{nk}(t) + LE_j^{nk}(t))}{\sum_{n=1}^m Q_j^{nk}(t)}$$

де MV_j^{nk} – митна вартість одиниці k -го товару в n -ій митниці при ввезенні громадянами j -им видом транспорту;

C_j^k – середня митна вартість по митній системі одиниці k -го товару при ввезенні j -им видом транспорту;

LID_j^{nk} – рівень фактичного обкладення (податкового навантаження) ввізним митом у n -ій митниці при ввезенні k -го товару j -им видом транспорту;

LE_j^{nk} – рівень фактичного обкладення (податкового навантаження) акцизним збором у n -ій митниці при ввезенні k -го товару j -им видом транспорту;

LA_j^{nk} – рівень фактичного обкладення (податкового навантаження) ПДВ у n -ій митниці при ввезенні k -го товару j -им видом транспорту.

Прогнозні показники обсягів ввезення громадянами k -го товару в n -ій митниці j -им видом транспорту в час T розраховуються за такими формулами:

(5.18)

$$Q_j^{nk}(T) = H_j^{nk}(Q_j^{nk}(T), P_j^{nk}(T), P_j^k(T));$$

$$P_j^{nk}(T) = MV_j^{nk}(T) + MV_j^{nk}(T)(LA_j^{nk}(T) + LID_j^{nk}(T) + LE_j^{nk}(T));$$

$$P_j^k(T) = C_j^k(T) + \sum_{n=1}^m Q_j^{nk}(T) MV_j^{nk}(T) (LA_j^{nk}(T) + LID_j^{nk}(T) + LE_j^{nk}(T)) / \sum_{n=1}^m Q_j^{nk}(T).$$

Обсяги вивезення громадянами ($Q_j^{nk}(t)$) k -го товару j -им видом транспорту з n -ої митниці в час t дорівнюють:

$$Q_j^{nk}(t) = I_j^{nk}(Q_j^{nk}(t-L), Q_j^{nk}(t-2L), P_j^{nk}(t), P_j^k(t)), \quad (5.19)$$

де $Q_j^{nk}(t-L)$, $Q_j^{nk}(t-2L)$ – обсяги вивезення громадянами k -го товару j -им видом транспорту з n -ої митниці за відповідний період двох попередніх років ($L = 12$ місяців);

P_j^{nk} – вартість одиниці k -го товару після сплати вивізного мита в n -ій митниці при вивезенні j -им видом транспорту:

$$P_j^{nk}(t) = MV_j^{nk}(t) + MV_j^{nk}(t)LED_j^{nk}(t) \quad (5.20)$$

P_j^k – середня вартість по митній системі одиниці k -го товару після сплати вивізного мита при вивезенні j -им видом транспорту:

$$P_j^k(t) = C_j^k(t) + \frac{\sum_{n=1}^m MV_j^{nk}(t)Q_j^{nk}(t)LED_j^{nk}(t)}{\sum_{n=1}^m Q_j^{nk}(t)}, \quad (5.21)$$

де MV_j^{nk} – митна вартість одиниці k -го товару в n -ій митниці при вивезенні громадянами j -им видом транспорту;

C_j^k – середня митна вартість по митній системі одиниці k -го товару при вивезенні j -им видом транспорту;

LED_j^{nk} – рівень фактичного обкладення (податкового навантаження) вивізним митом у n -ій митниці при вивезенні k -го товару j -им видом транспорту.

Прогнозні показники обсягів вивезення громадянами k -го товару з n -ої митниці j -им видом транспорту в час T розраховуються за такими формулами:

(5.22)

$$\begin{cases} Q_j^{nk}(T) = I_j^{nk}(Q_i^{nk}(T-L), Q_i^{nk}(T-2L), P_j^{nk}(T), P_j^k(T)); \\ P_j^{nk}(T) = MV_j^{nk}(T) + MV_j^{nk}(T)LED_j^{nk}(T); \\ P_j^k(T) = C_j^k(T) + \sum_{n=1}^m Q_j^{nk}(T)MV_j^{nk}(T)LED_j^{nk}(T) / \sum_{n=1}^m Q_j^{nk}(T) . \end{cases}$$

Метою прогнозування обсягів очікуваних надходжень митних платежів до Держбюджету є підготовка матеріалів з обґрунтованою позицією Держмитслужби, які подаються до Міністерства фінансів України для формування проекту дохідної частини Держбюджету.

Базою оподаткування для таких розрахунків є загальні прогнозні обсяги експортно-імпорتنних операцій з товарами, у т.ч. ті, які є об'єктами обкладення ПДВ, ввізним (вивізним) митом, акцизним збором у грошовій та вексельній формах, а також ті, на які поширюється дія пільг.

Об'єктивні завдання в розрізі митниць визначаються з використанням прогнозних обсягів експортно-імпорتنних операцій по митницях, поправок на усереднені по митній системі митні вартості (для імпорту), очікуваних податкових навантажень та інших чинників.

Позначимо km_{ij}^{nk} – коефіцієнт похибки при визначенні митної вартості k -го товару n -ою митницею при імпорті останнього з i -ої країни (при експорті в i -у країну) j -им видом транспорту:

(5.23)

$$km_{ij}^{nk}(T) = \max\left(\frac{MV_{ij}^{nk}(T)}{C_{ij}^k(T)}, 1\right) ,$$

якщо $MV_{ij}^{nk} > C_{ij}^k$ (митна вартість, визначена в митниці, перевищує середню по митній системі), то $C_{ij}^k km_{ij}^{nk} = MV_{ij}^{nk}$;

якщо ж $MV_{ij}^{nk} < C_{ij}^k$ (митна вартість, визначена в митниці, менша за середню по митній системі), то $C_{ij}^k km_{ij}^{nk} = C_{ij}^k$.

Такий підхід спрямовано на збільшення суми податків і зборів, що справляються митницями, за рахунок ви-

значення митної вартості, не нижчої за середню по митній системі.

Рівні фактичного обкладення (податкового навантаження) акцизним збором, ввізним (вивізним) митом і ПДВ при імпорті та експорті в час t (за минулі періоди) визначаються за формулами:

$$LE_{ij}^{nk}(t) = \frac{STE_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)MV_{ij}^{nk}(t)} = \frac{QEF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} \frac{e^k(t)}{MV_{ij}^{nk}(t)} ; \quad (5.24)$$

$$LA_{ij}^{nk}(t) = \frac{STA_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)MV_{ij}^{nk}(t)} = \frac{QAF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} \times \frac{MVF_{ij}^{nk}(t)}{MV_{ij}^{nk}(t)} + LID_{ij}^{nk}(t) + LE_{ij}^{nk}(t) \times a(t) , \quad (5.25)$$

$$LID_{ij}^{nk}(t) = \frac{STID_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)MV_{ij}^{nk}(t)} = \frac{QDF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} \times \frac{ds_i^k(t)}{MV_{ij}^{nk}(t)} ; \quad (5.26)$$

$$\frac{QDF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} \times \frac{MVF_{ij}^{nk}(t)}{MV_{ij}^{nk}(t)} \times da_i^k(t)$$

$$\frac{QDF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} \times \max(da_i^k(t) \frac{MVF_{ij}^{nk}(t)}{MV_{ij}^{nk}(t)}, \frac{ds_i^k(t)}{MV_{ij}^{nk}(t)}) ;$$

$$LED_{ij}^{nk}(t) = \frac{STED_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)MV_{ij}^{nk}(t)} = \frac{QDF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} \times \frac{de_s^k(t)}{MV_{ij}^{nk}(t)} ; \quad (5.27)$$

$$\frac{QDF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} \times \frac{MVF_{ij}^{nk}(t)}{MV_{ij}^{nk}(t)} \times de_a^k(t)$$

$$\frac{QDF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} \times \max(de_a^k(t) \frac{MVF_{ij}^{nk}(t)}{MV_{ij}^{nk}(t)}, \frac{de_s^k(t)}{MV_{ij}^{nk}(t)}) ;$$

де Q^{nk}_{ij} – обсяги імпорту (експорту) k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту в n -ій митниці;

QDF^{nk}_{ij} – обсяги імпорту (експорту) k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту в n -ій митниці, що фактично обкладаються ввізним (вивізним) митом;

QEF^{nk}_{ij} – обсяги імпорту k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту в n -ій митниці, що фактично обкладаються акцизним збором;

QAF^{nk}_{ij} – обсяги імпорту k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту в n -ій митниці, що фактично обкладаються ПДВ;

MV^{nk}_{ij} – митна вартість одиниці k -го товару в n -ій митниці при сумарному імпорті з i -ої країни j -им видом транспорту;

MVF^{nk}_{ij} – митна вартість одиниці k -го товару в n -ій митниці при фактично обкладеному ПДВ, ввізним митом та акцизним збором імпорту з i -ої країни j -им видом транспорту;

$STID^{nk}_{ij}$ – сума фактично сплаченого ввізного мита в n -ій митниці в торговому обігу при імпорті k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту;

$STED^{nk}_{ij}$ – сума фактично сплаченого вивізнього мита в n -ій митниці в торговому обігу при експорті k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту;

STE^{nk}_{ij} – сума фактично сплаченого акцизного збору в n -ій митниці в торговому обігу при імпорті k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту;

STA^{nk}_{ij} – сума фактично сплаченого ПДВ у n -ій митниці в торговому обігу при імпорті k -го товару з i -ої країни j -им видом транспорту;

a – розмір ПДВ (у цей час $20\% / 100\% = 0,2$);

da^k_i – розмір адвалерної ставки ввізного мита при імпорті k -го товару з i -ої країни (у відсотках митної вартості $x\% / 100\% = da^k_i$);

ds^k_i – розмір специфічної ставки ввізного мита при імпорті k -го товару з i -ої країни (в євро за одиницю товару);

(для комбінованої ставки ввізного мита береться максимум від da^k_i та ds^k_i);

de_a^k – розмір адвалерної ставки вивізного мита при експорті k -го товару з i -ої країни;

de_s^k – розмір специфічної ставки вивізного мита при експорті k -го товару з i -ої країни;

(для комбінованої ставки вивізного мита береться максимум від de_a^k та de_s^k);

e^k – розмір акцизного збору при імпорті k -го товару (в євро за одиницю товару).

Рівні фактичного обкладення (податкового навантаження) акцизним збором, ввізним митом і ПДВ при ввезенні (вивезенні) товарів громадянами в час t (за минулі періоди) визначаються за формулами:

(5.28)

$$LE_j^{nk}(t) = \frac{SNE_j^{nk}(t)}{Q_j^{nk}(t)MV_j^{nk}(t)} = \frac{e^k(t)}{MV_j^{nk}(t)} ;$$

(5.29)

$$LID_j^{nk}(t) = \frac{SNID_j^{nk}(t)}{Q_j^{nk}(t)MV_j^{nk}(t)} = \frac{da^k(t)}{ds^k(t)/MV_j^{nk}(t)} ;$$

$$\max(da^k(t), ds^k(t)/MV_j^{nk}(t)) ;$$

(5.30)

$$LED_j^{nk}(t) = \frac{SNED_j^{nk}(t)}{Q_j^{nk}(t)MV_j^{nk}(t)} = \frac{de_a^k(t)}{de_s^k(t)/MV_j^{nk}(t)} ;$$

$$\max(de_a^k(t), de_s^k(t)/MV_j^{nk}(t)) ;$$

(5.31)

$$LA_j^{nk}(t) = \frac{SNA_j^{nk}(t)}{Q_j^{nk}(t)MV_j^{nk}(t)} = 1 \left(+ LID_j^{nk}(t) + LE_j^{nk}(t) \right) \times a(t) ,$$

де Q_j^{nk} – обсяги ввезення (вивезення) громадянами k -го товару j -им видом транспорту в n -ій митниці;

SNE_j^{nk} – сума сплаченого акцизного збору в n -ій митниці за МД-1 при ввезенні громадянами k -го товару j -им видом транспорту;

$SNID_j^{nk}$ – сума сплаченого ввізного мита в n -ій митниці за МД-1 при ввезенні громадянами k -го товару j -им видом транспорту;

$SNED_j^{nk}$ – сума сплаченого вивізного мита в n -ій митниці за МД-1 при вивезенні громадянами k -го товару j -им видом транспорту;

SNA_j^{nk} – сума фактично сплаченого ПДВ за МД-1 в n -ій митниці при ввезенні громадянами k -го товару j -им видом транспорту;

e^k – розмір акцизного збору (в євро за одиницю товару) при ввезенні

da^k, ds^k – розміри адвалерної та специфічної ставок ввізного мита (повні, однакові для всіх країн), яке справляється з k -го товару, що ввозяться на митну територію України (для комбінованої ставки мита береться більша з величин da^k чи ds^k);

de_a^k, de_s^k – розміри адвалерної та специфічної ставок вивізного мита (повні, однакові для всіх країн), яке справляється з k -го товару, що ввозяться на митну територію України (для комбінованої ставки мита береться більша з величин de_a^k чи de_s^k);

a – розмір ПДВ (у цей час $20\% / 100\% = 0,2$).

Оскільки такий показник, як рівень податкового навантаження може змінюватися внаслідок коливання попиту та пропозиції на внутрішньому ринку, потрібно розрахувати на прогностичний період рівні фактичного обкладення акцизним збором, ввізним (вивізним) митом і ПДВ при імпорті та експорті. Як видно з формул (5.24 – 5.27), на податкові навантаження при імпорті та експорті впливають розміри ставок податків і зборів, відношення фактично оподаткованих обсягів експортно-імпортних операцій до загальних обсягів (у т.ч. із застосуванням векселів і пільг), а також величини митних вартостей.

Слід зазначити, що при збільшенні митних вартостей зменшується податкове навантаження за специфічними

ставками мита й акцизного збору, при цьому сума податків і зборів на одиницю товарів залишається тією ж.

Таким чином, для розрахунку очікуваних податкових навантажень використовуються діючі або очікувані ставки податків і зборів (у вигляді ставок у проектах Законів України), ураховуються зміни в митному законодавстві в частині застосування пільг при імпорті та експорті товарів, податкових векселів, прогнозні показники обсягів імпорту, експорту, ввезення товарів громадянами, очікувані показники митних вартостей.

Позначимо відношення фактично обкладених ПДВ, акцизним збором, ввізним і вивізним митами обсягів експортно-імпортних операцій до загальних обсягів відповідно re_{ij}^{nk} , rid_{ij}^{nk} , red_{ij}^{nk} , ra_{ij}^{nk} :

(5.32)

$$re_{ij}^{nk}(t) = \frac{QEF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} ;$$

(5.33)

$$ra_{ij}^{nk}(t) = \frac{QAF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} ;$$

(5.34)

$$rid_{ij}^{nk}(t) = \frac{QDF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} ;$$

(5.35)

$$red_{ij}^{nk}(t) = \frac{QDF_{ij}^{nk}(t)}{Q_{ij}^{nk}(t)} ;$$

(для rid_{ij}^{nk} : QDF_{ij}^{nk} – обсяги імпорту, що обкладалися ввізним митом; для red_{ij}^{nk} : QDF_{ij}^{nk} – обсяги експорту, що обкладалися вивізним митом).

Відношення фактично оподаткованих обсягів експортно-імпортних операцій до їх загальних обсягів на

прогнозний період залишаються без змін, якщо не змінюється законодавство.

Очікувані рівні фактичного обкладення (податкового навантаження) акцизним збором, ввізним (вивізним) митом і ПДВ при імпорті та експорті на прогнозний період T знаходимо за формулами:

$$LE_{ij}^{nk}(T) = re_{ij}^{nk}(T) \times \frac{e^k(T)}{MV_{ij}^{nk}(T)} ; \quad (5.36)$$

$$LID_{ij}^{nk}(T) = rid_{ij}^{nk}(T) \times \frac{ds_i^k(T)}{MV_{ij}^{nk}(T)} ; \quad (5.37)$$

$$rid_{ij}^{nk}(T) \times \max(da_i^k(T), ds_i^k(T)/MV_{ij}^{nk}(T)) ;$$

$$LED_{ij}^{nk}(T) = \begin{cases} red_{ij}^{nk}(T) \times de_a^k(T) \\ red_{ij}^{nk}(T) \times \frac{de_s^k(T)}{MV_{ij}^{nk}(T)} \\ red_{ij}^{nk}(T) \times \max(de_a^k(T), de_s^k(T)/MV_{ij}^{nk}(T)) ; \end{cases} \quad (5.38)$$

$$LA_{ij}^{nk}(T) = (ra_{ij}^{nk}(T) + LID_{ij}^{nk}(T) + LE_{ij}^{nk}(T)) \times a(T) . \quad (5.39)$$

Податкові навантаження при ввезенні (вивезенні) товарів громадянами залежать лише від ставок податків і зборів та від митних вартостей товарів. Отже, для знаходження прогнозних показників рівня цих податкових навантажень достатньо підставити у формули (5.28 – 5.31) очікувані показники обсягів податків, зборів, а також митних вартостей.

Прогнозні суми податків і зборів у час T при імпорті k -го товару в n -ій митниці в торговому обігу знаходимо за формулами:

$$(5.40) \quad \left\{ \begin{array}{l} STA^{nk}(T) = \sum_{i=1}^P \sum_{j=1}^4 Q_{ij}^{nk}(T) C_{ij}^k(T) km_{ij}^{nk}(T) LA_{ij}^{nk}(T) ; \\ STID^{nk}(T) = \sum_{i=1}^P \sum_{j=1}^4 Q_{ij}^{nk}(T) C_{ij}^k(T) km_{ij}^{nk}(T) LID_{ij}^{nk}(T) ; \\ STE^{nk}(T) = \sum_{i=1}^P \sum_{j=1}^4 Q_{ij}^{nk}(T) C_{ij}^k(T) km_{ij}^{nk}(T) LE_{ij}^{nk}(T) . \end{array} \right.$$

Прогнозна сума вивізного мита в час T при експорті k -го товару в n -ій митниці дорівнюватиме:

$$(5.41) \quad STED^{nk}(T) = \sum_{i=1}^P \sum_{j=1}^4 Q_{ij}^{nk}(T) C_j^k(T) km_j^{nk}(T) LED_{ij}^{nk}(T) .$$

Прогнозні суми податків і зборів у час T при ввезенні (вивезенні) громадянами k -го товару в n -ій митниці знаходимо за формулами:

$$(5.42) \quad \left\{ \begin{array}{l} SNA^{nk}(T) = \sum_{j=1}^4 Q_j^{nk}(T) C_j^k(T) km_j^{nk}(T) LA_j^{nk}(T) ; \\ SNID^{nk}(T) = \sum_{j=1}^4 Q_j^{nk}(T) C_j^k(T) km_j^{nk}(T) LID_j^{nk}(T) ; \\ SNED^{nk}(T) = \sum_{j=1}^4 Q_j^{nk}(T) C_j^k(T) km_j^{nk}(T) LED_j^{nk}(T) ; \\ SNE^{nk}(T) = \sum_{j=1}^4 Q_j^{nk}(T) C_j^k(T) km_j^{nk}(T) LE_j^{nk}(T) . \end{array} \right.$$

Загальні прогнозні суми за видами податків і зборів у n -ій митниці в час T :

$$\begin{aligned}
 SA^n(T) &= \sum_{k=1}^l (STA^{nk}(T) + SNA^{nk}(T)); & SE^n(T) &= \sum_{k=1}^l (STE^{nk}(T) + SNE^{nk}(T)); \\
 SID^n(T) &= \sum_{k=1}^l (STID^{nk}(T) + SNID^{nk}(T)); & SED^n(T) &= \sum_{k=1}^l (STED^{nk}(T) + SNED^{nk}(T)).
 \end{aligned}
 \tag{5.43}$$

де l – кількість усіх товарів, які забезпечують найбільші надходження податків і зборів та для яких здійснюються розрахунки.

Таким чином, об'єктивні завдання для n -ої митниці (з ПДВ, мита, акцизного збору) дорівнюватимуть:

$$SP^n(T) = SA^n(T) + SID^n(T) + SED^n(T) + SE^n(T).
 \tag{5.44}$$

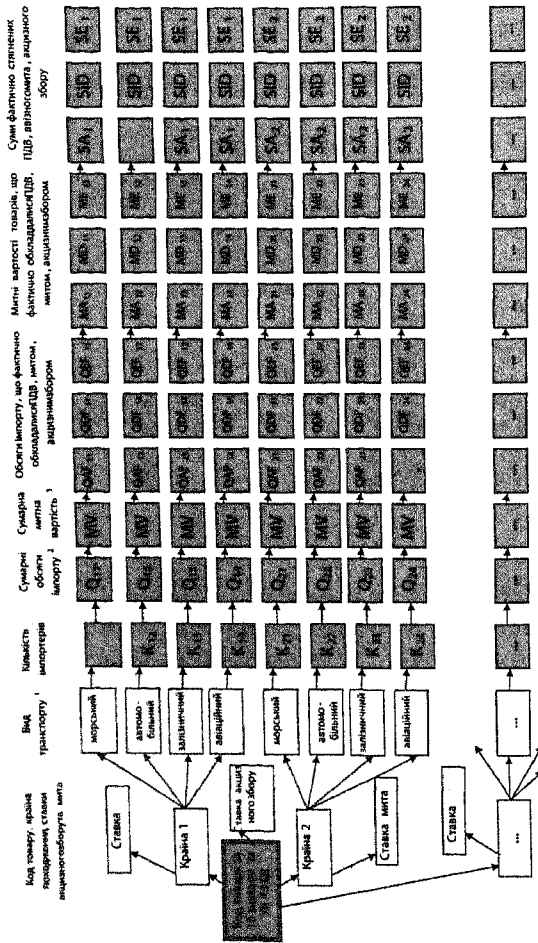
Усього по митній системі очікувані показники обсягів податків і зборів (ПДВ, мита, акцизного збору) у час T становитимуть:

$$SP(T) = \sum_{n=1}^m (SA^n(T) + SID^n(T) + SED^n(T) + SE^n(T)).
 \tag{5.45}$$

Для постійно діючої системи прогнозування очікуваних обсягів податків і зборів потрібно впроваджувати систему моніторингу, аналізу та прогнозування чинників, які впливають на обсяги податкові надходження.

Чинники, які впливають на обсяги податкові надходження, можна поділити на три групи:

- макроекономічні (сезонні зміни у обсягах та структурі експортно-імпортних операцій; ставки ввізного та вивізного мита в Україні; зміни в митному законодавстві в частині обкладення ПДВ і акцизним збором; скасування або впровадження пільгових режимів оподаткування; обсяги виробництва окремих товарів в Україні; ціни на внутрішньому ринку; обсяги контрабанди);
- зовнішні (ставки ввізного та вивізного мита в інших країнах; ціни на світовому ринку);

- 1 – вид транспорту визначається за кодом митниці на кордоні (пункту пропуску);
- 2 – сумарні обсяги імпорту (ті, що оподатковувалися фактично, із застосуванням пільг, вексельної форми розрахунків) – у кг або в іншій одиниці виміру, яка використовується при нарахуванні ввізного мита та акцизного збору в полі «основа нарахування» графи 47 ВМД (для товарів, на які встановлено спеціальні ставки);
- 3 – зазначається середня митна вартість одиниці сумарних обсягів імпорту в митниці з урахуванням країни походження товару та виду транспорту

Рис. 5.13. Спрощена структура бази даних щодо стягнення податків і зборів при імпорті (декларації ІМ40)

- внутрішні (розрахункові середні митні вартості по митній системі, як база оподаткування; класифікація товарів за УКТЗЕД; перерозподіл товарних потоків у розрізі митниць; обсяги товарів, недоставлених у митниці призначення; обсяги вилучених контрабандних товарів).

З вищенаведених слід вибрати ті основні чинники, які мають найбільший вплив на обсяг податкових надходжень та за якими нескладно отримувати повну об'єктивну інформацію.

Таким чином накопичуватиметься відповідна щомісячна інформація в розрізі митниць у базі даних про справляння податків та зборів. База даних повинна вестися окремо по імпорту й експорту (оформлення суб'єктів ЗЕД), а також по митному оформленню товарів громадян (формується за результатами оформлення МД-1) (рис. 5.13 – 5.15).

Для використання інформації з цієї бази даних потрібно сформуванню програмно-інформаційний комплекс, що забезпечить можливість формування та оброблення запитів, проведення аналізу залежностей між даними, прогнозування.

З метою спрощення розрахунків з усіх товарів вибираються за 10 знаками за УКТЗЕД ті, що забезпечують 90–95% податкових надходжень по кожній митниці – окремо за ПДВ, митом і акцизним збором. Решту товарів, які забезпечують 5–10% податкових надходжень, можна розглядати як окрему групу товарів з усередненими ставками мита та акцизного збору.

Країни, що розвиваються, традиційно покладаються на оподаткування зовнішньої торгівлі, сеньйораж і фінансові санкції (штрафи). Спільною рисою цих податків є те, що їм притаманна порівняно невелика вартість операцій збирання: імпортні мита стягуються централізовано в портах (пунктах перетину кордону), а сеньйораж і штрафи діють як непрямі податки. Подальша зовнішньоторговельна інтеграція зумовлює істотне зменшення надходжень від імпортного мита, а успішні програми макроекономічної стабілізації та фінансова лібералізація – скорочення доходу від сеньйоражу та штрафів [478]. На думку автора, ці тенденції зде-

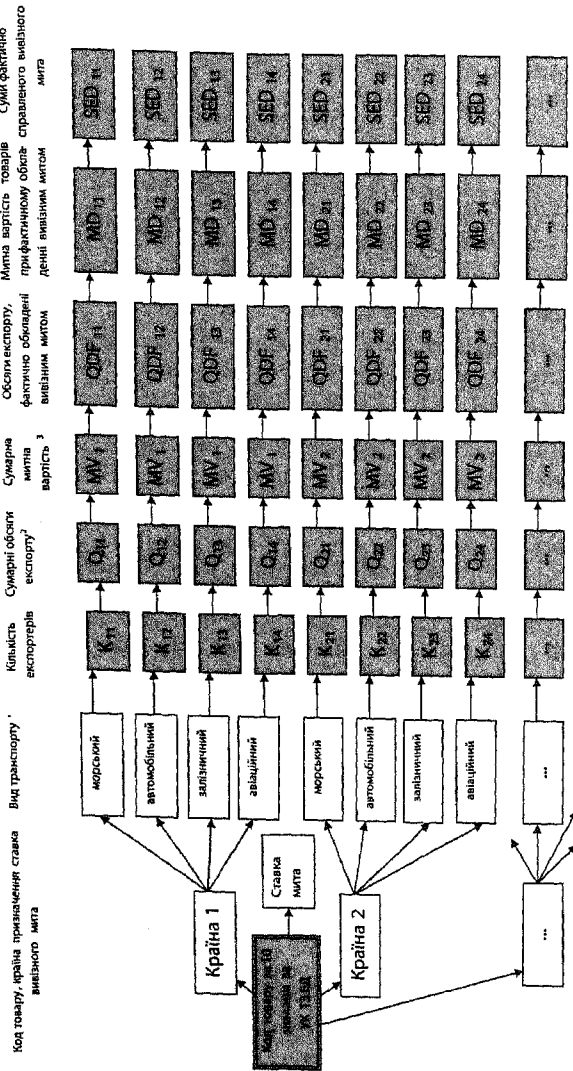
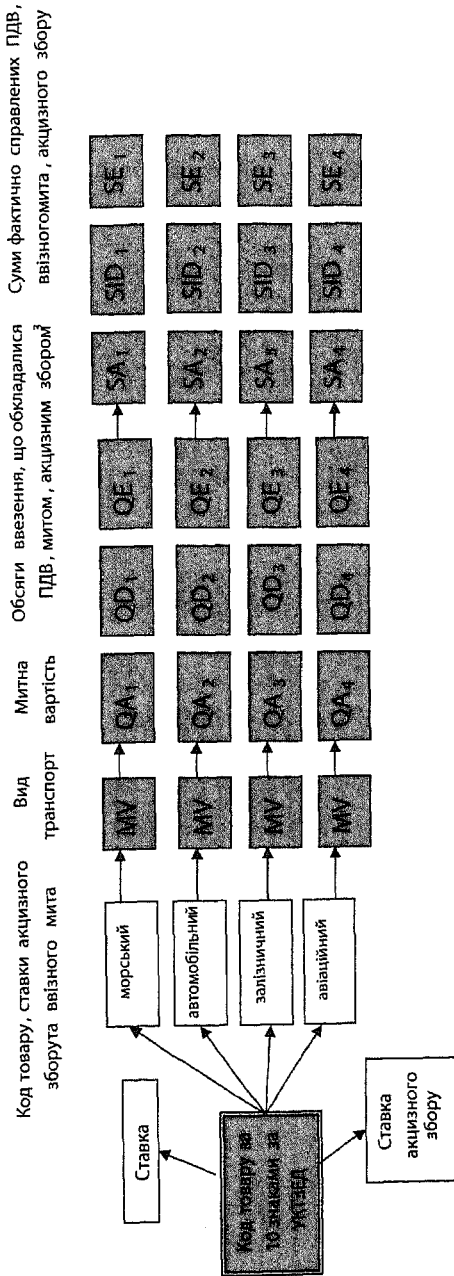

Рис. 5.14. Спрощена структура бази даних щодо стягнення ввізного мита при експорті (декларації)

1 – вид транспорту визначається за кодом митного підрозділу, у якому здійснюється оформлення МД-1;
 2 – зазначається середня митна вартість одиниці сумарних обсягів ввезення товарів у митниці з урахуванням виду транспорту;
 3 – обсяги ввезення за основою – у кг – або за іншою одиницею виміру, яка використовується при нарахуванні ввізного мита та акцизного збору в полі «основа нарахування» МД-1 (для товарів, на які встановлено специфічні ставки)

Рис. 5.15. Спрощена структура бази даних про стягнення податків і зборів при ввезенні товарів громадянами (квитанції МД-1)

більшого сприяють оптимальному розподілові ресурсів і поліпшують економічну ефективність на макрорівні.

Водночас країни, що розвиваються, постають перед необхідністю пошуку механізмів розширення зовнішньоекономічних відносин з метою збільшення доходів від митної діяльності та зменшення втрат від порушень митних правил.

Запропанована методика удосконалює методичний інструментарій розрахунку очікуваних (прогнозних) обсягів податкових надходжень від імпорту товарів, в якому серед чинників, які впливають на обсяги податкові надходження, врахований показник розрахункової середньої митної вартості по митній системі як база оподаткування. Методика дає можливість визначити науково обґрунтовані об'єктивні завдання з податкових надходжень для окремих митниць та всієї митної системи й визначити показник митної безпекоспроможності в фіскальному напрямку.

Організаційно-методичні й економічні основи створення механізму забезпечення митної безпеки, як правило, повинні передбачати шляхи трансформації митної системи, визначати роль механізму забезпечення митної безпеки та його мотиваційний елемент, включати в себе питання щодо: забезпечення митної системи інформаційними потоками та їх аналізу; розвитку митної служби у контексті економічної безпеки; інституційного забезпечення митної служби, впровадження інституцій та ефективності їх діяльності.

З метою визначення митної безпекоспроможності регіональних митних органів для прийняття виважених управлінських рішень розроблено Методику визначення узагальненого рейтингу показників роботи митних органів, яка була затверджена наказом Держмитслужби від 28.11.06р. №1062 [429]. Ця Методика дає можливість порівнювати результати діяльності митних органів і виявляти потенційні можливості й резерви підвищення митної безпекоспроможності в рамках діяльності окремого митного органу.

Аналіз діяльності митних органів проводиться із застосуванням статистичних порівняльних методів аналізу: ста-

тистичного зведення, групування, порівняння з контрольним завданням, з показниками діяльності за попередній період, а також індексного методу, використання відносних показників.

Структурні підрозділи Держмитслужби згідно з напрямками своєї діяльності здійснюють оцінювання роботи митних органів за такою системою: 5 балів – «відмінно», 3 бали – «добре», 1 бал – «погано».

Узагальнений рейтинг показників роботи митних органів обчислюється з урахуванням вагомості кожного напрямку діяльності в роботі митного органу в цілому (за допомогою «вагових» коефіцієнтів, що визначаються робочою групою Держмитслужби на підставі експертної оцінки й характеризують «вагу» рейтингу показників роботи митного органу за окремим напрямком роботи в узагальненому рейтингу) за формулою:

$$R_i = \frac{\sum_{j=1}^m (S_{ij} K_j)}{m}, \quad (5.46)$$

де R_i – узагальнений рейтинг показників роботи митного органу;

S_{ij} – оцінка (у балах) роботи митного органу за певним напрямком його діяльності, визначена структурним підрозділом Держмитслужби;

K_j – «ваговий» коефіцієнт рейтингу показників роботи митниці за окремим напрямком її роботи;

m – кількість ненульових балів, розрахованих структурними підрозділами Держмитслужби ($s_{ij} \neq 0$).

Після визначення узагальненого рейтингу проводиться ранжирування митниць у порядку зниження показників цього рейтингу та формуються 3 зони: Лідерів, Середняків і Аутсайдерів. Попадання митниці в ту чи іншу зону залежатиме від її показників в узагальненому рейтингові. Зона Лідерів відповідає верхній (першій) чверті показ-

ників узагальненого рейтингу, зона Аутсайдерів – нижній (останній) чверті (рис. 5.16).

Митниці, що отримали оцінку «добре», попадають до зони Лідерів; ті, що отримали оцінку «задовільно», – до зони Середняків; а ті, що отримали оцінку «незадовільно», – до зони Аутсайдерів.

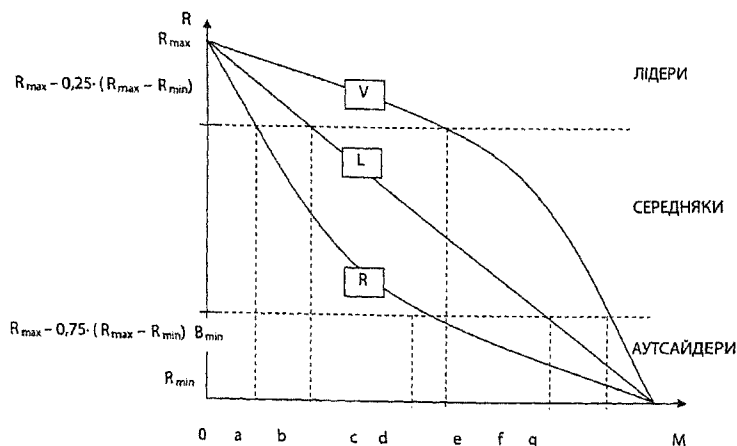

Рис. 5.16. Теоретичні приклади визначення Лідерів, Середняків і Аутсайдерів відповідно до характеру залежності значення рейтингу:

L – пряmolінійна залежність; *V*, *R* – криволінійна залежність;

Лідери: *V*: [0, *d*], *L*: [0, *b*], *R*: [0, *a*];

Середняки: *V*: [*d*, *f*], *L*: [*b*, *e*], *R*: [*a*, *c*];

Аутсайдери: *V*: [*f*, *g*], *L*: [*e*, *g*], *R*: [*c*, *g*].

Після визначення узагальненого рейтингу, проводиться ранжирування митниць у порядку зниження показників цього рейтингу та формується 3 зони: Лідерів, Середняків і Аутсайдерів. Попадання митниці в ту чи іншу зону залежатиме від її показників в узагальненому рейтингові. Зона Лідерів відповідає верхній (першій) чверті показників узагальненого рейтингу, зона Аутсайдерів – нижній (останній) чверті (рис. 5.16).

Митниці, що отримали оцінку «добре», попадають до зони Лідерів; ті, що отримали оцінку «задовільно», – до зони Середняків; а ті, що отримали оцінку «незадовільно», – до зони Аутсайдерів.

Нижче наведені методики оцінки показників діяльності (розрахунку рейтингів) митних органів за окремими напрямками їх роботи, а також визначені показники, за якими визначається стан цієї роботи.

«Організація митного контролю»

Під час визначення показників роботи митних органів України з питань організації митного контролю використовуються дві оцінки (наказ ДМСУ від 05.03.07 № 182 (зі змінами та доповненнями від 18.05.07 № 416, від 11.10.07 № 849):

- оцінка ефективності застосування митним органом митного огляду товарів (K_j);
- оцінка діяльності митного органу в напрямі організації та контролю діяльності підприємств, що надають митні послуги (K_p).

Оцінювання ефективності застосування митним органом митного огляду товарів (K_j) проводиться таким чином:

$$K_j = \begin{cases} 1 \text{ бал при } E\phi_{\text{ср.}} - (0\% - 33,33\%); \\ 3 \text{ бали при } E\phi_{\text{ср.}} - (33,34\% - 66,66\%); \\ 5 \text{ балів при } E\phi_{\text{ср.}} - (66,67\% - 100\%), \end{cases}$$

де $E\phi_{\text{ср.}}$ – середня ефективність застосування митного огляду. За 100% приймається найбільша величина середньої ефективності ($E\phi_{\text{ср.}}$).

Середня ефективність застосування митного огляду розраховується за формулою:

$$E\phi_{\text{ср.}} = (E\phi_{\text{ср. К.т.}} + E\phi_{\text{ср. К.л.}} + E\phi_{\text{ср. М.в.}}) / 3 \quad (5.47)$$

де $E\phi_{\text{ср. К.т.}}$ – середня ефективність застосування митного огляду з коригування коду товару згідно з УКТЗЕД;

$E\phi_{\text{ср. К.л.}}$ – середня ефективність застосування митного огляду з коригування даних про країну походження товару;

$E\phi_{\text{ср. М.в.}}$ – середня ефективність застосування митного огляду з коригування митної вартості товару.

Середня ефективність застосування митного огляду з коригування коду товару згідно з УКТЗЕД розраховується за формулою:

$$E\phi_{\text{ср. К.т.}} = (E\phi_{\text{к.т. I}} + E\phi_{\text{к.т. E}} + E\phi_{\text{к.т. T}}) / 3 \quad (5.48)$$

де $E\phi_{\text{к.т.}}$ – ефективність застосування митного огляду у відповідному режимі з коригування коду товару згідно з УКТЗЕД; розраховується за формулою:

$$E\phi_{\text{ср. К.т.}} = K_{\text{кор к.т.}} / K_{\text{огл}} \quad (5.49)$$

де $K_{\text{кор к.т.}}$ – кількість випадків коригування коду товару за УКТЗЕД за результатами огляду;

$K_{\text{огл}}$ – кількість митних оглядів, проведених у відповідному режимі (ІМ40, ТР80).

Середня ефективність застосування митного огляду з метою коригування даних про країну походження товару розраховується за формулою:

$$E\phi_{\text{ср. К.п.}} = (E\phi_{\text{к.п. I}} + E\phi_{\text{к.п. E}} + E\phi_{\text{к.п. T}}) / 3 \quad (5.50)$$

де $E\phi_{\text{к.п.}}$ – ефективність застосування митного огляду у відповідному режимі з коригування даних про країну походження товару розраховується за формулою:

$$E\phi_{\text{ср. К.п.}} = K_{\text{кор к.п.}} / K_{\text{огл}} \quad (5.51)$$

де $K_{\text{кор к.п.}}$ – кількість випадків коригування даних про країну походження товару за результатами огляду;

$K_{\text{огл}}$ – кількість проведених митних оглядів у відповідному режимі (ІМ40, , ТР80).

Середня ефективність застосування митного огляду з коригування митної вартості товару розраховується за формулою:

(5.52)

$$E\phi_{\text{ср. М.в.}} = (E\phi_{\text{М.в. I}} + E\phi_{\text{М.в. E}} + E\phi_{\text{М.в. T}}) / 3$$

де $E\phi_{\text{М.в.}}$ – ефективність застосування митного огляду у відповідному режимі з коригування митної вартості товару розраховується за формулою:

(5.53)

$$E\phi_{\text{ср. М.в.}} = K_{\text{кор М.в.}} / K_{\text{озл}}$$

де $K_{\text{кор М.в.}}$ – кількість випадків коригування даних про країну походження товарів за результатами огляду;

$K_{\text{озл}}$ – кількість проведених митних оглядів у відповідному режимі (IM40, TP80).

Ефективність застосування митного огляду розраховується тільки при кількості проведених митних оглядів $\neq 0$.

«Забезпечення виконання порядку застосування митних режимів і порядку заповнення митних декларацій»

Митному органу на початку періоду, за який оцінюється його робота (далі – оцінюваний період), установлюється оцінка 5 балів («відмінно») (наказ ДМСУ від 22.08.07 № 707 (зі змінами від 27.10.08 № 1197) .

У разі встановлення фактів порушення в оцінюваний період працівниками митного органу порядку застосування митних режимів і порядку заповнення митних декларацій [397] приймається рішення про зниження оцінки митному органу: за незначні порушення – до оцінки 3 – «добре», за значне порушення – до оцінки 1 – «погано».

За наявності чотирьох і більше незначних порушень оцінка митному органу знижується до 1 – «погано».

Порушення, виявлені в оцінюваному періоді, але допущені в минулих періодах, ураховуються під час оцінювання роботи митного органу протягом оцінюваного періоду.

Після оцінювання показників роботи та виставлення відповідних оцінок директор відповідного департаменту Держмитслужби збирає робочу нараду керівників струк-

турних підрозділів департаменту, на якій приймається рішення щодо загальної оцінки роботи митного органу.

Загальна оцінка 5 («відмінно») виставляється митному органу, якщо середньоарифметичне значення оцінок за відповідними напрямками оцінювання перевищує 4:

$$(4 < \text{«відмінно»} \leq 5).$$

Загальна оцінка 3 («добре») виставляється митному органу, якщо середньоарифметичне значення оцінок за відповідними напрямками оцінювання становить більше 2 і менше або дорівнює 4:

$$(2 < \text{«добре»} \leq 4).$$

Загальна оцінка 1 («погано») виставляється митному органу, якщо середньоарифметичне значення оцінок за відповідними напрямками оцінювання менше або дорівнює 2:

$$(1 \leq \text{«погано»} \leq 2).$$

«Контроль за здійсненням заходів щодо захисту інтересів споживачів, за дотриманням суб'єктами ЗЕД стандартів товарів під час митного оформлення останніх і за сприянням захистові прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України»

Оцінювання діяльності митних органів за показниками роботи з контролю за здійсненням заходів щодо захисту інтересів споживачів і дотриманням суб'єктами ЗЕД стандартів товарів під час їх митного оформлення здійснюється таким чином (наказ ДМСУ від 25.04.07 № 357).

Рейтинг митного органу за цим напрямом (показником) розраховується за формулою:

$$r = p - kp \tag{5.54}$$

де r – рейтинг митного органу;

p – рейтинговий бал – показник рівня ефективності контрольних заходів митного органу;

kp – коефіцієнт коригування рейтингу – коефіцієнт підвищення (зниження) рейтингу митного органу.

Рейтинговий бал p розраховується за формулою:

(5-55)

$$p = 0,1 \times e\phi,$$

де $e\phi$ – показник рівня ефективності (у %) проведених митним органом перевірок відповідності встановленим нормативно-правовими актами вимогам та достовірності поданих для митного оформлення товарів таких документів: дозволів уповноважених органів державної влади на переміщення через митний кордон України товарів, щодо яких встановлено обмеження; ліцензій на експорт/імпорту товарів; карток реєстрації договорів (контрактів); документів про здійснення санітарно-епідеміологічного, ветеринарного, фітосанітарного, екологічного контролю й контролю за переміщенням культурних цінностей; сертифікатів відповідності та якості.

$e\phi$ розраховується за формулою:

(5-56)

$$e\phi = (p_{вп} / p_{ін}) \times 100\%,$$

де $p_{вп}$ – показник кількості виявлених порушень, який представляє собою сумарну кількість виявлених порушень (випадків невідповідності встановленим нормативно-правовими актами вимогам або недостовірності документів); формується шляхом складання кількості виявлених невідповідних або недостовірних документів, зазначених у описі показника $e\phi$;

$p_{ін}$ – показник кількості ініційованих митним органом перевірок. Показник представляє собою сумарну кількість проведених митним органом за відповідний період перевірок відповідності встановленим нормативно-правовими актами вимогам та достовірності поданих для митного оформлення товарів документів, зазначених у описі показника $e\phi$.

Коефіцієнт коригування рейтингу k_p розраховується за формулою:

(5-57)

$$k_p = k_{вп} / k_{мо}$$

де *kвп* – кількість порушень – сумарна кількість виявлених порушень (кількість виявлених суміжними контрольними органами та вищими митними органами випадків невідповідності встановленим нормативно-правовими актами вимогам або недостовірності документів, зазначених у описі показника *еф*);

кмо – загальна кількість митних оформлень із застосуванням заходів нетарифного регулювання та інших обмежень – кількість ВМД на товари, під час митного оформленні яких повинні бути подані відповідно до законодавства) документи, зазначені у описі показника *еф*.

«Організація контролю за переміщенням товарів»

Для визначення рейтингу показників роботи митного органу за цим напрямом діяльності використовуються такі статистичні показники роботи відділів контролю за переміщенням товарів [238- 242] (наказ ДМСУ від 08.02.07 № 105):

- кількість оформлених документів контролю за доставкою товарів;
- кількість опрацьованих і знятих з обліку документів контролю за доставкою;
- кількість поставлених на контроль відправлень на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП;
- кількість книжок МДП, інформацію про завершення переміщення (часткове або остаточне) за якими занесено до ЄАІС Держмитслужби України;
- кількість виявлених випадків порушень митного законодавства;
- кількість виданих свідоцтв про допущення транспортних засобів до міжнародних перевезень вантажів під митним забезпеченням;
- кількість розглянутих звернень суб'єктів ЗЕД на виконання спільного наказу Держмитслужби України та Державної податкової адміністрації України від 21.03.02 №163/121 «Про затвердження Порядку підтвердження відомостей про фактичне вивезення товарів за межі митної території України»;

- кількість опрацьованих листів митних органів і звернень суб'єктів підприємницької діяльності з питань контролю за переміщенням товарів та гарантування їх доставки в митниці призначення;
- кількісні показники визначення критеріїв ризику щодо перевізників, які здійснюють переміщення товарів під митним контролем.

Аналіз діяльності митних органів за напрямком контролю за переміщенням товарів і забезпечення їх доставки в митниці призначення здійснюється за цими показниками із застосуванням статистичних порівняльних методів аналізу, статистичного зведення, угруповання, порівняння з контрольним завданням, із показниками діяльності за попередній період. За результатами аналізу Управління контролю за переміщенням вантажів Державної митної служби України оцінює роботу митних органів за п'ятибальною системою: 5 балів – «відмінно», 3 бали – «добре», 1 бал – «погано».

«Повнота справляння податків і зборів»

Для узагальненої оцінки ефективності роботи митних органів зі справляння податків і зборів розраховуються такі показники (наказ ДМСУ від 29.01.07№ 68 (зі змінами від 12.11.07 № 951):

- 1) виконання регіональними митницями і митницями показника сукупного обсягу очікуваних надходжень податків і зборів;
- 2) динаміки надходження до бюджету митних платежів;
- 3) зміни рівня податкового навантаження за митом на 1 грн. імпорту, що обкладається митом;
- 4) зміни рівня податкового навантаження за акцизним збором на 1 грн. імпорту, що обкладається акцизним збором;
- 5) зміни рівня податкового навантаження за ПДВ на 1 грн. імпорту, що обкладається ПДВ;
- 6) зміни рівня податкового навантаження на одиницю ваги загального імпорту;

7) ефективності роботи митниці з контролю за вексельними розрахунками за ПДВ;

8) питомої ваги податкового боргу в сукупному обсязі надходжень митних платежів.

За результатами розрахунку кожного із зазначених показників митному органу присвоюється рейтинг (оцінка) кожного показника. Найкращий рейтинг показників від другого до восьмого дорівнює 1. Якщо в окремих митних органах числові значення показників збігаються, їм присвоюється однаковий рейтинг.

1. Показник виконання регіональними митницями і митницями показника сукупного обсягу очікуваних надходжень податків і зборів дорівнює відсоткові, який становить сукупний обсяг податків та зборів, фактично стягнутих конкретним митним органом до Держбюджету, відносно очікуваного обсягу цих коштів, який визначається щокварталу відповідними наказами Держмитслужби.

За результатами аналізу зазначеного показника за п'ятибальною системою визначається рейтинг (O₁) наступним чином. Оцінка «1» присвоюється митниці, яка не виконала завдання з очікуваних надходжень податків і зборів у повному обсязі (фактичний обсяг податків та зборів, стягнутих до Держбюджету митними органом, менше 100 % встановленої очікуваної суми надходжень), оцінка «3», – якщо митниця виконала завдання з очікуваних надходжень податків і зборів у межах від 100% до 101%, та найвища оцінка «5» – митниці, яка виконала завдання з очікуваних надходжень податків і зборів більше ніж на 101%.

2. Показник динаміки надходження до бюджету митних платежів.

Динаміка надходжень митних платежів до Держбюджету визначається за формулою:

$$K_{змп} = C_{мп}(n) / C_{мп}(n-1) \quad (5.58)$$

де $K_{змп}$ – коефіцієнт, що характеризує динаміку надходжень сум митних платежів до Держбюджету;

$C_{мп} (n)$ – сума надходжень митних платежів до Держбюджету у звітний період;

$C_{мп} (n - 1)$ – сума надходжень митних платежів до Держбюджету в аналогічний період минулого року.

За результатами оцінки цього показника кожному митному органу присвоюється свій рейтинг (R_p) наступним чином:: найвищий рейтинг, що дорівнює 1, встановлюється митному органу, у якого темп зростання обсягів митних платежів, що стягуються до Держбюджету України, є найбільшим по митній системі. Іншим митницям рейтинги присвоюються відповідно нижче одиниці у порядку зменшення показника $K_{змп}$ – чим менше цей показник, тим нижче рейтинг.

3. Показник зміни рівня податкового навантаження за митом на 1 грн. імпорту, що обкладається митом.

Цей показник визначається за формулою:

$$K_{пнм} = K_{пнм} (n) / K_{пнм} (n - 1) \quad (5.59)$$

де $K_{пнм} (n)$ – коефіцієнт податкового навантаження за митом у звітний період;

$K_{пнм} (n - 1)$ – коефіцієнт податкового навантаження за митом в аналогічний період минулого року.

Коефіцієнт податкового навантаження за митом у звітний період:

$$K_{пнм} (n) = C_m (n) / O_{iom} (n) \quad (5.60)$$

де $C_m (n)$ – сума сплаченого мита за ВМД у звітний період, тис. грн.;

$O_{iom} (n)$ – обсяг імпорту, що обкладається митом, у звітний період, тис. грн.

Коефіцієнт податкового навантаження за митом в аналогічний період минулого року:

$$K_{пнм} (n - 1) = C_m (n - 1) / O_{iom} (n - 1) \quad (5.61)$$

де $K_{пнм} (n - 1)$ – коефіцієнт податкового навантаження за митом в аналогічний період минулого року;

$См (n - 1)$ – сума сплаченого мита за ВМД в аналогічний період минулого року, тис. грн.;

$O_{іом} (n - 1)$ – обсяг імпорту, що обкладається митом, в аналогічний період минулого року, тис. грн.

За результатами оцінки показника $K_{пнм}$ кожному митному органу присвоюється свій рейтинг (R_3) наступним чином: найвищий рейтинг, що дорівнює 1, встановлюється митному органу, у якого є найбільшим по митній системі показник зміни рівня податкового навантаження за митом на 1 грн. імпорту, що обкладається митом. Іншим митницям рейтинги присвоюються відповідно нижче одиниці у порядку зменшення показника $K_{пнм}$ – чим менше цей показник, тим нижче рейтинг.

4. Показник зміни рівня податкового навантаження за акцизним збором на 1 грн. імпорту, що обкладається акцизним збором.

Цей показник визначається за формулою:

$$K_{пна} = K_{пна} (n) / K_{пна} (n - 1) \quad (5.62)$$

де $K_{пна} (n)$ – коефіцієнт податкового навантаження за акцизним збором у звітний період;

$K_{пна} (n - 1)$ – коефіцієнт податкового навантаження за акцизним збором в аналогічний період минулого року.

Коефіцієнт податкового навантаження за акцизним збором у звітний період:

$$K_{пна} (n) = Ca (n) / O_{іоа} (n) \quad (5.63)$$

де $Ca (n)$ – сума сплаченого акцизного збору за ВМД у звітний період, тис. грн.;

$O_{іоа} (n)$ – обсяг імпорту, що обкладається акцизним збором, у звітний період, тис. грн.

Коефіцієнт податкового навантаження за акцизним збором в аналогічний період минулого року:

(5.64)

$$K_{пна} (n - 1) = C_a (n - 1) / O_{іоа} (n - 1)$$

де $K_{пна} (n - 1)$ – коефіцієнт податкового навантаження за акцизним збором в аналогічний період минулого року;

$C_a (n - 1)$ – сума сплаченого акцизного збору за ВМД в аналогічний період минулого року, тис. грн.;

$O_{іоа} (n - 1)$ – обсяг імпорту, що обкладається акцизним збором, в аналогічний період минулого року, тис. грн.

За результатами оцінки показника $K_{пна}$ кожному митному органу присвоюється свій рейтинг ($R_{\text{ч}}$) наступним чином:: найвищий рейтинг, що дорівнює 1, встановлюється митному органу, у якого є найбільшим по митній системі показник зміни рівня податкового навантаження за акцизним збором на 1 грн. імпорту, що обкладається акцизним збором. Іншим митницям рейтинги присвоюються відповідно нижче одиниці у порядку зменшення показника $K_{пна}$ – чим менше цей показник, тим нижче рейтинг.

5. Показник зміни рівня податкового навантаження за ПДВ на 1 грн. імпорту, що обкладається ПДВ.

Цей показник визначається за формулою:

(5.65)

$$K_{пнп} = K_{пнп} (n) / K_{пнп} (n - 1)$$

де $K_{пнп} (n)$ – коефіцієнт податкового навантаження за ПДВ у звітний період;

$K_{пнп} (n - 1)$ – коефіцієнт податкового навантаження за ПДВ в аналогічний період минулого року.

Коефіцієнт податкового навантаження за ПДВ у звітний період:

(5.66)

$$K_{пнп} (n) = C_n (n) / O_{іон} (n)$$

де $C_n (n)$ – сума сплаченого ПДВ за ВМД у звітний період, тис. грн.;

$O_{іон} (n)$ – обсяг імпорту, що обкладається ПДВ, у звітний період, тис. грн.

Коефіцієнт податкового навантаження за ПДВ в аналогічний період минулого року:

$$K_{пнп} (n - 1) = C_n (n - 1) / O_{іоп} (n - 1) \quad (5.67)$$

де $K_{пнп} (n - 1)$ – коефіцієнт податкового навантаження за ПДВ в аналогічний період минулого року;

$C_n (n - 1)$ – сума сплаченого ПДВ за ВМД в аналогічний період минулого року, тис. грн.;

$O_{іоп} (n - 1)$ – обсяг імпорту, що обкладається ПДВ, в аналогічний період минулого року, тис. грн.

За результатами оцінки показника $K_{пнп}$ кожному митному органу присвоюється свій рейтинг ($R_{\frac{p}{y}}$) наступним чином: найвищий рейтинг, що дорівнює 1, встановлюється митному органу, у якого є найбільшим по митній системі показник зміни рівня податкового навантаження за ПДВ на 1 грн. імпорту, що обкладається ПДВ. Іншим митницям рейтинги присвоюються відповідно нижче одиниці у порядку зменшення показника $K_{пнп}$ – чим менше цей показник, тим нижче рейтинг.

6. Показник зміни рівня податкового навантаження на одиницю ваги загального імпорту.

Цей показник визначається за формулою:

$$K_{пнов} = K_{пнов} (n) / K_{пнов} (n - 1) \quad (5.68)$$

де $K_{пнов} (n)$ – коефіцієнт податкового навантаження на одиницю ваги загального імпорту у звітний період;

$K_{пнов} (n - 1)$ – коефіцієнт податкового навантаження на одиницю ваги загального імпорту в аналогічний період минулого року.

Коефіцієнт податкового навантаження на одиницю ваги загального імпорту у звітний період:

$$K_{пнов} (n) = C_{пз} (n) / B (n) \quad (5.69)$$

$C_{пз}(n)$ – сума митних платежів (ввізного мита, акцизного збору та ПДВ), сплачена за ВМД у звітний період, тис. грн.;

$B(n)$ – вага загального імпорту за ВДМ у звітний період, т.

Коефіцієнт податкового навантаження на одиницю ваги загального імпорту в аналогічний період минулого року:

(5.70)

$$K_{пнов}(n-1) = C_{пз}(n-1) / B(n-1)$$

де $C_{пз}(n-1)$ – сума митних платежів (ввізного мита, акцизного збору та ПДВ), сплачена за ВМД в аналогічний період минулого року, тис. грн.;

$B(n-1)$ – вага загального імпорту за ВДМ в аналогічний період минулого року, т.

За результатами оцінки показника $K_{пнов}$ кожному митному органу присвоюється свій рейтинг (R_6) наступним чином: найвищий рейтинг, що дорівнює 1, встановлюється митному органу, у якого є найбільшим по митній системі показник зміни рівня податкового навантаження на одиницю ваги загального імпорту. Іншим митницям рейтинги присвоюються відповідно нижче одиниці у порядку зменшення показника $K_{пнов}$ – чим менше цей показник, тим нижче рейтинг.

7. Показник рівня ефективності роботи митниці з контролю за вексельними розрахунками за ПДВ.

Цей показник визначається за формулою:

(5.71)

$$K_{ефект}_{векс} = K_{векс1} / K_{векс0}$$

де $K_{ефект}_{векс}$ – коефіцієнт ефективності роботи митного органу з контролю за вексельними формами розрахунків за ПДВ;

$K_{векс1}$ – коефіцієнт вексельних розрахунків у звітний період;

$K_{векс0}$ – коефіцієнт вексельних розрахунків в аналогічний період минулого року.

(5.72)

$$K_{векс} = Пдв_{векс} / (C_{пдв} + Пдв_{векс})$$

де $K_{\text{векс}}$ – коефіцієнт застосування вексельних форм розрахунків за ПДВ;

$\text{Пдв}_{\text{векс}}$ – сума коштів за ПДВ, сплачених податковими векселями (крім податкових векселів, наданих за рішеннями судових органів), тис. грн.;

Спдв – сума коштів за ПДВ, сплачених у грошовій формі, тис. грн.

За результатами оцінки показника $\text{Кефект}_{\text{векс}}$ кожному митному органу присвоюється свій рейтинг (R_r) наступним чином:: найвищий рейтинг, що дорівнює 1, встановлюється митному органу, у якого є найменшим по митній системі показник рівня ефективності роботи митниці з контролю за вексельними розрахунками за ПДВ (там, де коефіцієнт застосування вексельних форм розрахунків за ПДВ у звітний період менший, ніж минулого року). Іншим митницям рейтинги присвоюються відповідно нижче одиниці у порядку зростання показника $\text{Кефект}_{\text{векс}}$ – чим вище цей показник, тим нижче рейтинг.

8. Показник питомої ваги податкового боргу в сумі надходжень митних платежів.

Цей показник визначається за формулою:

(5.73)

$$\text{Пвпз} = \text{Спз} / \text{Ссмп}$$

де Спз – сума податкового боргу за станом на перше число місяця, наступного за звітним, тис. грн.;

Ссмп – сума надходжень митних платежів за ВМД за станом на перше число місяця, наступного за звітним, тис. грн.

За результатами оцінки показника Пвпз кожному митному органу присвоюється свій рейтинг (R_g) наступним чином:: найвищий рейтинг, що дорівнює 1, встановлюється митному органу, у якого є найменшим по митній системі показник питомої ваги податкового боргу в сумі надходжень митних платежів за ВМД (з урахуванням форсмажорних обставин, що виникли у зв'язку зі специфікою митного оформлення певних товарів). Іншим митницям рейтинги присвоюються відповідно нижче одиниці у по-

ряду зростання показника *Левз* – чим вище цей показник, тим нижче рейтинг.

Після визначення рейтингів митного органу за кожним з показників 1–8 визначається узагальнена оцінки ефективності його митниці з повноти справляння податків і зборів.

Задля цього за визначеними рейтингами кожного з показників від другого до восьмого розраховується їх середній рейтинг, який дорівнює:

$$R_{C(2-8)} = \left(\sum_{j=1}^m R_j \right) / n, \quad (5.74)$$

де $R_{C(2-8)}$ – середній рейтинг;

R_j – рейтинг j -ого показника, де j змінюється від 2 до 8;

n – кількість показників (дорівнює 7, оскільки R_C розраховується для показників від другого до восьмого).

На підставі визначеного $R_{C(2-8)}$ оцінюється ефективність роботи митних органів зі справляння податків і зборів та визначається оцінка $O_{(2-8)}$ наступним чином:

5 балів, якщо середній рейтинг митниці

$$R_{C(2-8)} \leq R_{\min} + 0,25 \cdot (R_{\max} - R_{\min});$$

3 бали, якщо

$$R_{\min} + 0,25 \cdot (R_{\max} - R_{\min}) < R_{C(2-8)} \leq R_{\min} + 0,75 \cdot (R_{\max} - R_{\min});$$

1 бал, якщо

$$R_{C(2-8)} > R_{\min} + 0,75 \cdot (R_{\max} - R_{\min}).$$

При цьому R_{\min} – це найменший з рейтингів за показниками 2 - 8, а R_{\max} найбільший з таких рейтингів.

Після визначення оцінки $O_{(2-8)}$ визначається узагальнена оцінка ефективності роботи митних органів з повноти справляння податків і зборів

1) оцінка «відмінно» (5 балів) присвоюється митниці, якщо

$$O_1 + O_{(2-8)} > 6,$$

де O_1 – оцінка за першим показником;

$O_{(2-8)}$ – оцінка за показниками 2 – 8;

2) оцінка «добре» (3 бали) присвоюється митниці, якщо

$$4 < O_1 + O_{(2-8)} \leq 6,$$

3) оцінка «погано» (1 бал) присвоюється митниці, якщо

$$O_1 + O_{(2-8)} \leq 4,$$

«Організація контролю з перевірки преференційних сертифікатів»

Розрахунок рівня ефективності рішень митних органів щодо країни походження товару здійснюється за такою формулою (наказ ДМСУ від 30.01.07№ 73):

(5.75)

$$C_{\text{еф}} = C_{\text{повм}} - C_{\text{пільм}}$$

де $C_{\text{еф}}$ – економічний ефект (сума коштів) від прийняття рішення про визнання країни походження невідомою;

$C_{\text{повм}}$ – сума сплачених за повною ставкою Митного тарифу України податків і зборів, одержана в разі заявлення декларантом країни походження товару невідомою;

$C_{\text{пільм}}$ – сума сплачених за пільговою ставкою Митного тарифу України податків і зборів в разі заявлення декларантом країни походження товару невідомою.

(5.76)

$$C_{\text{повм}} = M_{\text{пов}} + C_a + C_{\text{пдв}}$$

де C_a – сума акцизного збору;

$C_{\text{пдв}}$ – сума ПДВ (з урахуванням повної ставки мита);

$M_{\text{пов}}$ – сума ввізного мита за повною ставкою Митного тарифу.

(5.77)

$$C_{\text{пільм}} = M_{\text{п}} + C_a + C_{\text{пдв}}$$

де C_a – сума акцизного збору;

$C_{\text{пдв}}$ – сума ПДВ (з урахуванням пільгової ставки мита);

$M_{\text{п}}$ – сума ввізного мита за пільговою ставкою Митного тарифу.

У разі прийняття митним органом рішення про визнання преференційного сертифіката недійсним економічна ефективність обчислюється за такою формулою:

$$C_{\text{еф}} = C_{\text{пільм}} - C_{\text{ум}} \quad (5.78)$$

де $C_{\text{еф}}$ – економічний ефект (сума коштів) від прийняття рішення про визнання преференційного сертифіката недійсним;

$C_{\text{пільм}}$ – сума сплачених за пільговою ставкою Митного тарифу України податків і зборів, одержана в разі заявлення декларантом країни походження товару невідомою;

$C_{\text{ум}}$ – сума сплачених податків і зборів, при умовному нарахуванні ввізного мита з урахуванням міждержавних угод про вільну торгівлю (преференція “065”).

$$C_{\text{ум}} = C_a + C_{\text{пдв}} \quad (5.79)$$

де C_a – сума акцизного збору;

$C_{\text{пдв}}$ – сума податку на додану вартість.

Ефективності роботи митних органів з визначення країни походження товарів оцінюється за рейтингами за такими показниками роботи [243]:

кількість рішень, прийнятих митниціями з питань визначення країни походження товарів;

обсяг додаткових надходжень до бюджету внаслідок перевірки митниціями країни походження товарів, з них у режимі найбільшого сприяння та преференційному режимі;

кількість перевірених митниціями преференційних сертифікатів;

кількість преференційних сертифікатів, визнаних митниціями недійсними.

При цьому з урахуванням специфіки діяльності різних митних органів їх згруповано у 4 групи: «Внутрішні митниці»; «Прикордонні митниці ті, що орієнтовані

на митне оформлення суб'єктів ЗЕД»); «Прикордонні митниці»; «Морські митниці».

Рейтинг ефективності роботи митного органу в одній із вищезазначених груп (R_{cp}) з визначення країни походження товарів розраховується за такою формулою:

(5.80)

$$R_{cp} = (R_1 + R_2 + R_3 + R_4) / 4$$

де R_1 – оцінка роботи митного органу в групі за показником кількості рішень, прийнятих митницею з питань визначення країни походження товарів;

R_2 – оцінка роботи митного органу в групі за показником обсягу додаткових надходжень до бюджету внаслідок перевірки митницею країни походження товарів, з них у режимі найбільшого сприяння та преференційному режимі;

R_3 – оцінка роботи митного органу в групі за показником кількості перевірених митницею преференційних сертифікатів;

R_4 – оцінка роботи митного органу в групі за показником кількості преференційних сертифікатів, визнаних митницями недійсними.

«Забезпечення заходів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил»

Оцінювання показників роботи митних органів за напрямом забезпечення виконання заходів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил здійснюється керівниками структурних підрозділів Департаменту організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил Держмитслужби на підставі статистичної інформації, яка надається митними органами згідно з Табелем форм статистичної звітності Держмитслужби України, який затверджується наказом Держмитслужби на кожний рік (наказ ДМСУ від 29.01.07 № 62).

Визначення показників оцінки роботи з цього напрямку можливо проводити за показниками наведеним в розділі 3.2 цієї роботи в таблицях 3.9 – 3.12.

За результатами оцінювання показників роботи керівники структурних підрозділів Департаменту відповідно до своєї компетенції виставляють такі оцінки: 5 балів – «відмінно», 3 бали – «добре» та 1 бал – «погано».

«Забезпечення організації фінансово-економічної роботи в митниці»

1. Показниками стану фінансово-економічної роботи в митниці є (наказ ДМСУ від 31.01.07№ 83 (зі змінами від 16.01.08 № 18)):

- ефективність використання бюджетних коштів, що виділяються з Державного бюджету для забезпечення виконання митними органами покладених на них функцій;
- своєчасність подання та достовірність статистичної звітності, що надається Держмитслужбі України згідно із затвердженим Табелем форм статистичної звітності.

2. Оцінювання діяльності митного органу з організації фінансово-економічної роботи здійснюється за результатами роботи протягом кожного півріччя наступним чином:

2.1. митному органу виставляється оцінка (рейтинг) 5 балів («відмінно») – за умови:

- що залишки невикористаних коштів (без урахування видатків на оплату праці й нарахувань на неї) за підсумками роботи митного органу протягом півріччя не перевищують 10% асигнувань, виділених на господарське утримання;
- відсутності списань з рахунків митного органу коштів за результатами роботи за рік;
- своєчасного подання достовірної статистичної звітності.

2.2. Три (3) бали («добре») – за умови:

- що залишки коштів (без урахування видатків на оплату праці й нарахувань на неї), не використаних за підсумками роботи митного органу протягом півріччя, становлять не більше 20% асигнувань, виділених на господарське утримання;
- що сума списаних із рахунків митного органу наприкінці року коштів не перевищує 1% виділених асигнувань;
- своєчасного подання достовірної статистичної звітності.

2.3. Один (1) бал («погано») – у разі:

- якщо залишки коштів (без урахування видатків на оплату праці й нарахувань на неї), не використаних за підсумками роботи митного органу протягом півріччя бюджетного року, становлять понад 20% асигнувань, виділених на господарське утримання;
- якщо сума списаних із рахунків митних органів наприкінці року коштів перевищує 1% виділених асигнувань;
- якщо статистична звітність надавалася з порушеннями встановлених термінів або була недостовірною.

У разі недотримання митним органом однієї з вимог, зазначених вище у пп. 2.1–2.2, застосовується зниження оцінки на один ступінь (з «відмінно» на «добре»; з «добре» на «погано»).

Оцінювання результатів діяльності митного органу із забезпечення організації фінансово-економічної роботи здійснюється з урахуванням представлених митним органом результатів аналізу причин, які призвели до утворення залишків коштів, не використаних за підсумками роботи митного органу протягом півріччя (I-го чи II-го) або списаних з рахунків митного органу наприкінці року.

«Підбиття підсумків діяльності митного органу з кадрових питань»

Оцінювання діяльності митних органів з кадрових питань здійснюється за такими показниками (наказ ДМСУ від 29.01.07 № 69):

1) відсутності скарг громадян на неправомірні дії (неетичну поведінку) працівників митниці – 5 балів;

2) наявності скарг громадян на неправомірні з боку працівників митниці дії (неетичну поведінку), які знайшли підтвердження в результаті проведення додаткової перевірки:

1 скарга – 3 бали;

2 скарги й більше – 1 бал;

3) виконання річного плану підвищення кваліфікації працівників митниці (понад 20% чисельності особового складу) – 5 балів;

4) невиконання річного плану підвищення кваліфікації працівників митниці (менше 20% чисельності особового складу) – 1 бал;

5) рівня професійної підготовки персоналу митного органу. Цей показник визначається за кількістю працівників митниці, які склали залік з оцінками «відмінно», «добре»:

- якщо кількість працівників митниці, які склали залік з оцінками «відмінно», «добре», становить 95–100% чисельності особового складу митниці, – 5 балів;
- якщо кількість працівників митниці, які склали залік з оцінками «відмінно», «добре», становить 80–94% чисельності особового складу митниці, – 3 бали;
- якщо кількість працівників митниці, які склали залік з оцінками «відмінно», «добре» не перевищує 80% чисельності особового складу митниці, – 1 бал;

6) стану трудової та службової дисципліни в митному органі. Цей показник визначається за кількістю застосованих дисциплінарних стягнень:

- якщо працівники митниці не притягалися до дисциплінарної відповідальності, – 5 балів;
- якщо працівники митниці притягалися до дисциплінарної відповідальності (до 5% загальної кількості працівників), – 3 бали;
- якщо кількість працівників митниці, що притягалися до дисциплінарної відповідальності становить 5% загальної кількості працівників і більше, – 1 бал;

7) виконання плану працевлаштування випускників Академії митної служби України:

- при виконанні плану на 100% – 5 балів;
- при виконанні плану на 90% – 3 бали;
- при виконанні плану менше ніж на 90% – 1 бал;

Узагальнений рейтинг показників роботи митних органів з кадрових питань визначається таким чином:

- митним органам, які за двома й більше показниками цього напряму отримали 1 бал, виставляється оцінка «погано»;

- митним органам, які хоча б за одним показником отримали 1 бал, а за іншими показниками – не нижче 3 бали, виставляється оцінка «добре»;
- митним органам, які за більшістю показників отримали 5 балів, виставляється оцінка «відмінно».

Оцінювання діяльності митних органів з кадрових питань здійснюється раз на півріччя шляхом визначення узагальненого рейтингу показників цієї роботи за даними Табеля форм статистичної звітності Держмитслужби України, який затверджується наказами Держмитслужби щороку.

«Організація роботи з попередження правопорушень з боку працівників митних органів»

Показник, який характеризує стан роботи з попередження правопорушень з боку працівників митних органів містить дві складові та розраховується за формулою (наказ ДМСУ від 31.01.07 № 76, від 19.12.07 № 1081):

$$K = K_1 + K_2 \quad (5.81)$$

де K_1 – показник кількості порушень кримінального законодавства;

K_2 – показник кількості порушень антикорупційного законодавства.

Митні органи, які набрали найбільшу суму балів, розрахованих за вищенаведеною формулою, мають відповідно найвищу оцінку.

Показник K_1 відображає кількість кримінальних справ, порушених правоохоронними органами за ознаками злочину у сфері службової діяльності посадових осіб митного органу, з урахуванням кількості справ, порушених цими органами за матеріалами митного органу, а також закритих за відсутністю події або складу злочину.

Цей показник визначається залежно від коефіцієнта, який розраховується за формулою:

$$L = KR - MO - ZV + MO_{zv} \quad (5.82)$$

де KR – кількість порушених кримінальних справ;

MO – кількість кримінальних справ із загальної кількості (KR), порушених правоохоронними органами за матеріалами митного органу;

ZV – кількість кримінальних справ із загальної кількості (KR), закритих за відсутністю події або складу злочину;

MO_{ZV} – кількість кримінальних справ із загальної кількості (KR), порушених правоохоронними органами за матеріалами митного органу та закритих за відсутністю події або складу злочину.

Залежно від того, до якого інтервалу попадає коефіцієнт L , показник K_l визначається за такою системою:

- якщо $L = 0$, тоді $K_l = 5$;
- якщо $L = 1$, тоді $K_l = 3$;
- якщо $L = 2$, тоді $K_l = 1$;
- якщо $L = 3$, тоді $K_l = 0$;
- якщо $L \geq 4$, тоді $K_l = -1$.

Показник K_2 відображає кількість посадових осіб митного органу, притягнутих судами до адміністративної відповідальності згідно із Законом України «Про боротьбу з корупцією», з урахуванням осіб, притягнутих за справами заведеними правоохоронними органами за матеріалами митних органів (свого чи інших митних органів), за винятком справ, закритих на підставі рішень апеляційних судів.

Цей показник визначається залежно від коефіцієнта, який розраховується за формулою:

$$S = (AV - ZS) / ZAG \times 100, \quad (5.83)$$

де AV – кількість посадових осіб, притягнутих судами до адміністративної відповідальності згідно із Законом України «Про боротьбу з корупцією»;

ZS – кількість посадових осіб, притягнутих судами до адміністративної відповідальності в справах, заведених на підставі матеріалів митного органу;

ZAG – загальна кількість посадових осіб митного органу.

Залежно від того, до якого інтервалу попадає коефіцієнт S , показник K_2 визначається за такою системою:

- якщо $S = 0$, тоді $K_2 = 5$;
- якщо $0 < S \leq 0,3$, тоді $K_2 = 4$;
- якщо $0,3 < S \leq 0,5$, тоді $K_2 = 3$;
- якщо $0,5 < S \leq 1$, тоді $K_2 = 2$;
- якщо $1 < S$, тоді $K_2 = 1$.

Оцінювання стану додержання законності в митних органах відбувається за такою схемою: визначається загальний показник K і складається перелік митних органів у порядку зменшення цього показника.

В залежності від величини загального показника K митний орган зараховується до зони: Лідерів, Середняків чи Аутсайдерів.

До зони *Лідерів* входять митниці, для яких показник $K = 10$.

До зони *Середняків* – митниці зі значенням показника K , що перебуває в діапазоні $[5 \leq K \leq 9]$.

До зони *Аутсайдерів* потрапляють митниці з показником K , значення якого перебуває в діапазоні $[0 \leq K \leq 4]$.

Митниці, що попадають до зони *Лідерів*, отримують оцінку «добре»; ті, що попадають до зони *Середняків*, – «задовільно»; ті, що попадають до зони *Аутсайдерів*, – «погано».

«Організація режимно-секретної роботи в митних органах»

Оцінювання показників режимно-секретної роботи митних органів здійснюється за результатами опрацювання переліків показників для визначення рейтингів роботи митних органів за цим напрямом їх діяльності (наказ ДМСУ від 19.02.07№ 137).

При оцінюванні показників режимно-секретної роботи враховується також виконавська дисципліна в секретному діловодстві, результати внутрішніх та інших перевірок стану охорони державної таємниці, інші питання діяльності, пов'язаної з державною таємницею.

«Якість організації роботи з планування матеріально-технічного забезпечення та забезпе-

чення належної експлуатації об'єктів митної інфраструктури»

Рейтинг кожного митного органу визначається щоріччя за такою системою (наказ ДМСУ від 09.02.07 № 109):

1) найвища оцінка (рейтинг) показників роботи митного органу за зазначеним напрямом діяльності становить 5 балів;

2) показниками, за якими здійснюється оцінювання роботи митного органу на напрямі планування матеріально-технічного забезпечення та забезпечення належної експлуатації об'єктів митної інфраструктури є наступні:

- планування видатків на утримання за кодом 1160:

Рівень планування видатків на утримання за кодом 1160	Оцінка діяльності
Високий Пропозиції щодо коригування затверджених лімітів видатків не подавалися упродовж року	5 балів
Середній Пропозиції щодо коригування затверджених лімітів видатків подавалися митним органом упродовж року один раз, за одним підкодом і з об'єктивних обставин	3 бали
Низький Пропозиції щодо коригування затверджених лімітів видатків подавалися митним органом упродовж року: один раз, за одним підкодом, однак з причини понадлімітного енергоспоживання чи припущення грубих помилок; неодноразово за одним підкодом з об'єктивних обставин; неодноразово з об'єктивних обставин, але кожен раз за іншим підкодом	1 бал

- використання призначень загального фонду Державного бюджету на утримання за кодом 1160:

Рівень виконання Розпису видатків на утримання за кодом 1160	Оцінка діяльності
95 – 100 %	5 балів
більше 75 % але нижче 100 %	3 бали
нижче 74 %	1 бал

– стан розрахунків за комунальні послуги та енергоносії:

Рівень оплати комунальних послуг та енергоносіїв	Оцінка діяльності
Розрахунки з енергопостачальними організаціями проведено митним органом в повному обсязі	5 балів
За станом на 1 січня року, наступного за звітним, митний орган має кредиторську заборгованість по оплаті комунальних послуг та енергоносіїв, що від суми нарахувань за фактичне енергоспоживання звітного року становить: до 10%; понад 10%	3 бали 1 бал

– своєчасність подання оперативної звітності про стан розрахунків за комунальні послуги та енергоносії протягом звітного періоду:

Рівень виконавської дисципліни	Оцінка діяльності
Оперативну інформацію подано своєчасно та в належному вигляді	5 балів
Оперативну інформацію подано з незначними порушеннями терміну або вимог до оформлення	3 бали
Оперативну інформацію подано з такими порушеннями: подано несвоєчасно та/або в неналежному вигляді (без супровідного листа та реєстрації, без підпису керівників митного органу, з дублюванням звітності тощо). повторно відмічаються порушення у поданні інформації, за які у попередній період робота оцінювалася у 3 бали	1 бал

– планування матеріально-технічного забезпечення:

Якість планування	Оцінка діяльності
Високий Обсяги замовлених матеріальних цінностей відповідають обсягам фактично використаних матеріальних цінностей (коригування проводилося в межах 20%)	5 балів

Якість планування	Оцінка діяльності
Середній Обсяги замовлених матеріальних цінностей не відповідають обсягам (на 20% – 50%) фактично використаних матеріальних цінностей; пропозиції щодо збільшення обсягів замовлених матеріальних цінностей подавалися митним органом упродовж року один раз без надання ґрунтовних пояснень	3 бали
Низький Обсяги замовлених матеріальних цінностей не відповідають обсягам (більше ніж на 50%) фактично використаних матеріальних цінностей; пропозиції щодо збільшення обсягів замовлених матеріальних цінностей подавалися митним органом упродовж року неодноразово без надання ґрунтовних пояснень	1 бал

— надання звітності:

Рівень виконавської дисципліни	Оцінка діяльності
Звіти подано своєчасно та в належному вигляді	5 балів
Звіти подано своєчасно, але з помилками	3 бали
Звіти подано невчасно, з помилками	1 бал

— узагальнений рейтинг показників роботи митного органу визначається за формулою:

(5.84)

$$R_i = \frac{\sum S_n}{n},$$

де R_i – узагальнений рейтинг показників роботи митного органу;

$\sum S_n$ – сума балів за всіма показниками роботи митного органу;

n – кількість показників.

Оцінка 1: R_i – від 0 до 1,99;

оцінка 3: R_i – від 2 до 3,99;

оцінка 5: R_i – від 4 до 5.

Якщо до компетенції митного органу не входить вид діяльності, за яким проводиться оцінювання, то цей вид ді-

яльності оцінюють як «0», і при визначенні узагальненого рейтингу цей показник не враховується.

«Організація ведення центральної бази даних»

Рейтинг показників роботи митних органів за напрямом «Організація ведення центральної бази даних» визначається за такими критеріями (наказ ДМСУ від 27.01.07 № 58 (зі змінами від 12.04.07 № 303)):

- результатами забезпечення митним органом повноти передання інформації до центральної бази даних електронних копій ВМД Держмитслужби України (на підставі даних звірення бази даних електронних копій ВМД (далі – ЕК ВМД) митного органу й бази даних ЕК ВМД ЄАІС Держмитслужби (далі – ЦБД),
- станом дотримання термінів надсилання митницею електронних копій ВМД до ЦБД (на виконання наказу ДМСУ від 08.12.98 №771).

Рейтинг показників роботи митного органу за цим напрямом розраховується за такою формулою:

$$S_i = (K_s + K_t) / 2, \quad (5.85)$$

де S_i – рейтинг показників роботи митного органу;

K_s – коефіцієнт, що характеризує повноту баз даних митного органу та відповідність баз даних ЕК ВМД митного органу й ЦБД;

K_t – коефіцієнт, що характеризує стан дотримання термінів надсилання митним органом електронних копій ВМД до ЦБД.

Значення рейтингу показників роботи митного органу відповідатиме:

- при $S_i \leq 0,6\%$ – 5 балам («відмінно»);
- при $0,6\% < S_i \leq 2\%$ – 3 балам («добре»);
- при $2\% < S_i \leq 100\%$ – 1 балові («погано»).

Коефіцієнт, який визначається за результатами забезпечення митним органом повноти передання інформації до ЦБД, розраховується за такою формулою:

(5.86)

$$K_s = (V_r / V_z) \times 100\% ,$$

де K_s – коефіцієнт, який характеризує повноту баз даних митного органу і відповідність баз даних ЕК ВМД митного органу й ЦБД;

V_r – кількість ВМД, яка склала різницю щомісячних результатів на II етапі звірення баз даних ЕК ВМД митного органу й ЦБД;

V_z – загальна кількість ЕК ВМД митного органу, наявних у ЦБД.

Коефіцієнт, який характеризує стан дотримання термінів надсилання митним органом ЕК ВМД до ЦБД, розраховується за такою формулою:

(5.87)

$$K_t = (D_r / D_z) \times 100\% ,$$

де K_t – коефіцієнт, який характеризує дотримання термінів надсилання митним органом ЕК ВМД до ЦБД;

D_r – кількість ЕК ВМД, надісланих митним органом до ЦБД з порушенням термінів;

D_z – загальна кількість ЕК ВМД наявних у ЦБД ЕК ВМД митного органу.

«Проведення лабораторних досліджень, експертиз, прийняття рішень про класифікацію товарів згідно з УКТЗЕД»

Показники (наказ ДМСУ від 06.04.07 № 290 (зі змінами від 10.01.08 № 6):

- Д – кількість ВМД, оформлених у митних режимах ІМ40, ;
- Ф – кількість посадових осіб, що здійснюють класифікацію товарів;
- Р – кількість рішень про визначення коду (класифікації) товару;
- Π_1 – сума, на яку збільшено обсяг митних платежів у звітний період;

- Π_2 – сума, на яку збільшено обсяг митних платежів в аналогічний період минулого року;
- V – обсяг імпорту, що обкладається митом у грошовому виразі.

За цими показниками для всіх митних органів розраховуються такі рейтинги показників:

- S_1 – за відносним показником D / Φ ;
- S_2 – за відносним показником P / D ;
- S_3 – за відносним показником Π_1 / V ;
- S_4 – за показником різниці $\Pi_1 - \Pi_2$.

Для цього складаються списки митних органів у порядку зменшення значення кожного відносного показника або показника різниці.

Система розрахунку РП: найменше значення відносного показника або показника різниці відповідає найменшому рейтингові – 1, більше значення цього показника відповідає наступному рейтингові – 2, найбільше значення показника відповідає найбільшому рейтингові згідно з натуральним рядом чисел.

Рівні величини показників визначаються однаковим рейтингом.

Узагальнений рейтинг показників роботи митного органу розраховується за формулою:

$$R_i = \sum_{j=1}^m (S_j \times K_j), \quad (5.88)$$

де R_i – узагальнений рейтинг показників роботи митного органу;

S_j – рейтинг окремого показника роботи митного органу;

K_j – коефіцієнт рейтингу окремого показника роботи митного органу.

Установлюються такі коефіцієнти рейтингів показників:

- 0,8 – для рейтингу S_1 ;
- 0,9 – для рейтингу S_2 ;
- 1 – для рейтингу S_3 ;

— 0,7 — для рейтингу S_4 .

Підсумкова оцінка роботи митних органів визначається за такою схемою: визначається узагальнений рейтинг показників роботи кожного митного органу та складається список митних органів у порядку зменшення значення цього рейтингу.

За цим списком визначається найбільше значення узагальненого рейтингу R_{max} та його найменше значення R_{min} . Після цього визначається оцінка роботи кожного митного органу на напрямі «проведення лабораторних досліджень, експертиз, прийняття рішень про класифікацію товарів згідно з УКТЗЕД» [310, 398] за наступною схемою:

— 5 балів («відмінно») отримують митні органи, узагальнений рейтинг яких знаходиться в діапазоні

$$[R_{max} - 0,5(R_{max} - R_{min}); R_{max}];$$

— 3 бали («добре») отримують митні органи з рейтингом у діапазоні

$$(R_{max} - 0,7(R_{max} - R_{min}); (R_{max} - 0,5(R_{max} - R_{min})));$$

— 1 бал («погано») виставляється митним органам з рейтингом у діапазоні

$$[R_{min}; R_{max} - 0,7(R_{max} - R_{min})].$$

Результати оцінювання роботи мають вигляд, як у таблиці на наступній сторінці.

«Організація та контроль діяльності підприємств, що надають митні послуги»

Використовується така формула розрахунку рейтингу показників діяльності митного органу в напрямі організації та контролю діяльності підприємств, що надають митні послуги (наказ ДМСУ від 18.05.07N^о 416.):

(5.89)

$$K = Kp_1 \times 100 + Kp_2 \times 100,$$

№ з/п	Назва	Рейтинги за окремими показниками				Узагальнений рейтинг R_1	Оцінка
		Відношення кількості ВМД до кількості посадових осіб	Відношення кількості класифікованих товарів до кількості ВМД	Відношення величини збільшення обсягу митних платежів до обсягу імпорту, що обкладається митом у грошовому виразі	Різниця величини збільшення обсягу митних платежів у звітний період і в аналогічний період минулого року		
	Коефіцієнт (К)	0,8	0,9	1	0,7		
Код та назва митного органу							
1	Митниця					R_{max}	5
2	Митниця					R_2	5

j	Митниця					R_4	...
	3
N	Митниця					R_{min}	1

де Kp_1 — коефіцієнт, що відображає питому вагу показників роботи митного органу у аналогічному показнику роботи митної системи;

Kp_2 — коефіцієнт, що відображає стан розвитку ринку митних послуг у зоні діяльності митного органу.

$$Kp_1 = (k_1 + k_2 + k_3 + k_4 + k_5), \quad (5.90)$$

$$Kp_2 = (k_6 + k_7 + k_8 + k_9 + k_{10}), \quad (5.91)$$

$$k_1 = a / b; k_2 = a / r; k_3 = c / d; k_4 = c / r; k_5 = f / g; \quad (5.92)$$

$$k_6 = f / r; k_7 = v / h; k_8 = v / r; k_9 = n / m; k_{10} = n / r, \quad (5.93)$$

де a — кількість вантажних митних комплексів (ВМК), що діють у зоні діяльності митного органу;

b — загальна кількість ВМК у митній системі України;

c — кількість підприємств, що надають послуги у митній галузі (декларантів), зареєстрованих у митному органі;

d — кількість підприємств-декларантів, зареєстрованих по всій митній системі України;

f — кількість митних ліцензійних складів, що працюють у зоні діяльності митного органу;

g — кількість митних ліцензійних складів, зареєстрованих по всій митній системі України;

v — кількість складів тимчасового зберігання, відкритих у зоні діяльності митного органу;

h — загальна кількість складів тимчасового зберігання, зареєстрованих по всій митній системі України;

n — кількість підприємств, що користуються режимом сприяння, у зоні діяльності митного органу;

m — загальна кількість підприємств, що користуються режимом сприяння, у митній системі України;

r — кількість суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які перебувають на обліку в митному органі.

За результатами розрахунку рейтингу K показників діяльності митного органу на напрямі організації та контролю діяльності підприємств, що надають митні послуги, ді-

яльність митного органу на цьому напрямі діяльності оцінюється наступним чином:

5 балів встановлюється митному органу при значенні K понад 50;

3 бали – при значенні K від 10 до 50;

1 бал – при значенні K від 0 до 10.

«Організація роботи із забезпечення правильного застосування законодавства в системі митних органів»

Робота юридичних служб із забезпечення правильного застосування законодавства в системі митних органів України оцінюється за такими критеріями (наказ ДМСУ від 26.01.08 № 50):

- рівнем завантаженості працівників юридичної служби митного органу (R_{H_i});
- рівнем договірно-претензійної роботи митного органу (R_{D_i});
- рівнем ефективності ведення судових справ митним органом (R_{C_i}).

Оцінювання роботи юридичної служби за показником рівня завантаженості її працівників (R_{H_i}) проводиться за такою системою нерівностей:

$$R_{H_i} = \begin{cases} 5, \text{ якщо } ((F_{H_i} / F_{H_i \max}) \times 100) > 75\%; \\ 3, \text{ якщо } 75\% > ((F_{H_i} / F_{H_i \max}) \times 100) > 25\%; \\ 1, \text{ якщо } ((F_{H_i} / F_{H_i \max}) \end{cases} \quad (5.94)$$

де F_{H_i} – показник рівня завантаженості працівників юридичної служби i -го митного органу, який розраховується за формулою:

$$F_{H_i} = \frac{(K_{\text{док}} \times 0,30 + K_{\text{нак}} \times 0,30 + K_{\text{зас}} \times 0,40)}{\text{штатна чисельність юридичної служби митного органу}}, \quad (5.95)$$

де $K_{\text{док}}$ – кількість вхідних документів, опрацьованих працівниками юридичної служби;

$K_{нак}$ – кількість проектів наказів, опрацьованих працівниками юридичної служби;

$K_{зас}$ – кількість судових засідань, у яких працівниками юридичної служби забезпечено представництво інтересів митного органу.

$F_{н max}$ – зважений показник з найбільшим значенням по митній системі рівня завантаженості працівників юридичної служби.

Примітка. з метою встановлення більш рівномірного розподілу показників рівня завантаженості працівників юридичних служб митних органів та розподілу митних органів на 3 групи за показником рівня завантаженості працівників юридичної служби обмежуючі значення 25% та 75% у системі нерівностей (5.94) можуть коригуватися на $\pm 15\%$. Рішення щодо коригування значень 25% і 75% приймаються директором Юридичного департаменту Держмитслужби.

Оцінювання рівня договірно-претензійної роботи юридичної служби ($R_{\delta i}$) здійснюється за такою системою нерівностей:

$$R_{\delta i} = \begin{cases} 5, & \text{якщо } ((F_{\delta i} / F_{\delta i max}) \times 100) > 75 \% ; \\ 3, & \text{якщо } 75 \% > ((F_{\delta i} / F_{\delta i max}) \times 100) > 25 \% ; \\ 1, & \text{якщо } ((F_{\delta i} / F_{\delta i max}) \times 100) < 25 \% , \end{cases} \quad (5.96)$$

де $F_{\delta i}$ – зважений показник рівня договірної та претензійної роботи i -го митного органу, який розраховується за формулою:

$$F_{\delta i} = K_{прет} \times 0,25 + K_{дог} \times 0,75 , \quad (5.97)$$

де $K_{прет}$ – кількість поданих працівниками юридичної служби претензій до суб'єктів господарської діяльності щодо неналежного виконання останніми договірних зобов'язань;

$K_{дог}$ – кількість укладених митним органом договорів, опрацьованих працівниками юридичної служби.

$F_{ді\ max}$ – зважений показник з найбільшим значенням по митній системі рівня договірної та претензійної роботи.

Примітка. з метою встановлення більш рівномірного розподілу показників рівня договірно-претензійної роботи юридичних служб митних органів та розподілу митних органів на 3 групи за показником рівня договірної та претензійної роботи обмежуючі значення 25% та 75% у системі нерівностей (5.96) можуть коригуватися на $\pm 15\%$. Рішення щодо коригування значень 25% і 75% приймаються директором Юридичного департаменту Держмитслужби.

Оцінювання роботи юридичної служби митного органу за показником рівня ефективності ведення судових справ (R_{ci}) визначається за такою системою нерівностей:

$$R_{ci} = \begin{cases} 5, & \text{якщо } ((F_{ci} / F_{ci\ max}) \times 100) > 75 \% ; \\ 3, & \text{якщо } 75 \% \geq ((F_{ci} / F_{ci\ max}) \times 100) > 25 \% ; \\ 1, & \text{якщо } ((F_{ci} / F_{ci\ max}) \times 100) < 25 \% , \end{cases} \quad (5.98)$$

де F_{ci} – показник рівня ефективності ведення судових справ працівниками юридичної служби митного органу, який розраховується за формулою:

$$F_{ci} = K_{зед} \times 0,80 + K_{дог} \times 0,10 + K_{мп} \times 0,10 , \quad (5.99)$$

де $K_{зед}$ – показник рівня ефективності представлення юридичною службою інтересів митного органу в адміністративних, цивільних і господарських справах із суб'єктами ЗЕД, який розраховується за формулою (5.100):

(5.100)

$$K_{зед} = \frac{\text{Кількість адміністративних, цивільних та господарських справ, рішення в яких винесено на користь митного органу}}{\text{Загальна кількість адміністративних, цивільних та господарських справ по митному органу}} \times 100.$$

Якщо в митному органі відсутні судові справи, які розглядаються в порядку адміністративного, цивільного чи господарського судочинства, то показникові $K_{зед}$ присвоюється значення 100.

$K_{дог}$ – показник рівня ефективності представлення юридичною службою інтересів митного органу в господарських справах, що виникають у результаті неналежного виконання договірними сторонами своїх зобов'язань, який розраховується за формулою (5.101):

(5.101)

$$K_{дог} = \frac{\text{Кількість справ з питань господарської діяльності, рішення в яких винесено на користь митного органу}}{\text{Загальна кількість справ з питань господарської діяльності по митному органу}} \times 100.$$

Якщо в митному органі відсутні судові справи з питань господарської діяльності, то показникові $K_{дог}$ присвоюється значення 100.

$K_{тр}$ – показник рівня ефективності представлення юридичною службою інтересів митного органу в трудових справах, який розраховується за формулою (5.102):

(5.102)

$$K_{тр} = \frac{\text{Кількість трудових спорів, судові рішення в яких винесено на користь митного органу}}{\text{Загальна кількість трудових спорів по митному органу}} \times 100.$$

Якщо в митному органі відсутні судові справи щодо трудових правовідносин, то показникові $K_{тр}$ присвоюється значення 100.

$F_{с\ max}$ – показник (з найбільшим значенням по митній системі) рівня ефективності ведення судових справ працівниками юридичної служби митного органу.

Значення 25% і 75% у системі нерівностей (5.98) можуть коригуватися на $\pm 15\%$ з метою рівномірного розподілу показників рівня ефективності ведення судових справ (R_{ci}) у митних органах на 3 групи. Рішення щодо коригування цих значень приймається директором Юридичного департаменту Держмитслужби.

Розрахунок рейтингу показників роботи юридичних служб митного органу із забезпечення правильного застосування законодавства в системі митних органів ($R_{ю}$) здійснюється за системою нерівностей:

(5.103)

$$\left\{ \begin{array}{l} 5, \text{ якщо } R_{юi} > 4, \\ R_{юi} = 3, \text{ якщо } 4 > R_{юi} > 2; \\ 1, \text{ якщо } R_{юi} < 2, \end{array} \right.$$

де $R_{юi}$ – розрахунок рейтингу роботи юридичної служби із забезпечення правильного застосування законодавства в системі митних органів проводиться за формулою:

(5.104)

$$R_{юi} = (R_{ni} + R_{di} + R_{di}) / 3.$$

Розрахунок рейтингу роботи юридичної служби із забезпечення правильного застосування законодавства в системі митних органів здійснюється з використанням Таблиці розрахунку рейтингу роботи юридичних служб митних органів.

«Організація діловодства й архівної справи, роботи зі зверненнями громадян»

Оцінка роботи загальних відділів (секторів) митних органів визначається наступним чином (наказ ДМСУ від 29.01.07 № 67 (зі змінами від 19.12.07 № 1085):

(5.105)

$$K_{оцін} = \begin{cases} 5 \text{ («відмінно»), якщо } K_{заг} \geq 40 ; \\ 3 \text{ («добре»), якщо } 20 \leq K_{заг} \leq 39 ; \\ 1 \text{ («задовільно»), якщо } 19 \leq K_{заг}, \end{cases}$$

де $K_{заг}$ – загальна оцінка, що визначається за формулою:

(5.106)

$$K_{заг} = (K_{діл} + K_{дисц} + K_{гром} + K_{арх}),$$

де $K_{діл}$ – показник стану організації та ведення діловодства;

$K_{дисц}$ – показник стану виконавської дисципліни;

$K_{гром}$ – показник стану організації роботи зі зверненнями громадян;

$K_{арх}$ – показник стану організації роботи з документами в архіві митного органу.

Зазначені показники визначаються таким чином:

1. Показник ($K_{діл}$) стану організації та ведення діловодства

1.1. Використання електронного документообігу; збільшення кількості документів, опрацьованих засобами електронного зв'язку (порівняно з попереднім півріччям), – (+5) балів; зменшення електронного документообігу – (-1) бал.

1.2. Навантаження на одного працівника (визначається без урахування кількості проставлених гербових печаток митного органу):

- понад 100 документів на одного працівника – (+5) балів;
- від 50 до 100 документів на одного працівника – (+3) бали;
- до 50 документів на одного працівника – (+1) бал.

1.3. Застосування в роботі програмно-інформаційного комплексу «Канцелярія»:

- реєстрація всіх видів документів та здійснення контролю виконавської дисципліни (вхідна/вихідна докумен-

тація, накази з основної діяльності, накази про відрядження, розпорядження, звернення громадян) – (+5) балів;

- реєстрація тільки окремих видів документів – (+3) бали;
- не застосовується ПІК «Канцелярія» – (-5) балів.

1.4. Повнота викладення інформації в аналітичній довідці:

- підготовка довідки відповідно до вимог п. 2 рекомендацій із заповнення форми звітності УС-1 (з використанням статистичних даних, методів аналізу, порівняння) – (+5) балів;
- надання даних про виконану роботу загального відділу (без використання статистичних даних, методів аналізу, порівняння) – (-3) бали;
- відсутність аналітичної довідки – (-5) балів.

1.5. Проведення протягом звітного періоду перевірок стану діловодства, виконавської дисципліни та роботи зі зверненнями громадян у структурних підрозділах – (+5) балів. Копії довідок за півріччя та за рік за результатами перевірок надсилаються до Управління справами Держмитслужби як додаток до форми звітності УС-1. Непідтвердження інформації щодо стану діловодства, виконавської дисципліни та роботи зі зверненнями громадян копіями довідок – (-3) бали.

2. Показник ($K_{дисц}$) стану виконавської дисципліни

2.1. Кількість контрольних документів:

– якщо кількість контрольних документів становить 50% чи понад 50% загальної кількості документів, – (+5) балів;

– якщо кількість контрольних документів становить 30% – 49% загальної кількості документів, – (+3) бали;

– якщо кількість контрольних документів становить 15% – 29% загальної кількості документів, – (+1) бал;

– якщо кількість контрольних документів не перевищує 14% загальної кількості документів, – (-3) бали.

2.2. Відношення кількості документів, виконаних із порушенням термінів, до загальної кількості контрольних документів:

- у разі відсутності документів з порушенням термінів виконання – (+1) бал;
- якщо кількість документів з порушенням термінів виконання становить до 0,001% загальної кількості документів, – (-1) бал;
- якщо кількість документів з порушенням термінів виконання становить до 5% загальної кількості документів, – (-3) бали;
- якщо кількість документів з порушенням термінів виконання перевищує 5% загальної кількості документів, – (-5) балів.

3. Показник ($K_{\text{пром}}$) стану організації роботи зі зверненнями громадян

3.1. Надання до Управління справами Держмитслужби аналітичних довідок:

- повноцінні аналітичні довідки з порівняльною характеристикою показників роботи та статистичні дані без помилок – (+5) балів;
- відсутність у довідках порівняльних даних та аналізу причин збільшення/зменшення надходжень звернень громадян – (-2) бали.
- наявність помилок у статистичних даних – (-3) бали.

3.2. Дотримання термінів розгляду звернень громадян:

- розгляд звернень у термін до 15 днів – (+5) балів;
- розгляд звернень у термін до 30 днів – (+3) бали;
- розгляд звернень з порушенням термінів розгляду (у термін понад 45 днів) – (-5) балів.

3.3. Особистий прийом громадян керівництвом митного органу:

- начальником митниці з усім задоволенням 30% і більше звернень громадян – (+5) балів;
- заступниками начальника митниці з усім задоволенням всіх або частини звернень громадян – (+3) бали.

4. Показник ($K_{\text{арх}}$) стану організації роботи з документами в архіві митного органу

4.1. Прийнято до архіву справ (документів):

- 5000 і більше справ – (+5) балів;
- від 1000 до 5000 справ – (+3) бали;

- до 1000 справ – (+1) бал;
- не прийнято справи (через відсутність приміщення) – (–5) балів.

4.2. Проведено знищення справ (документів):

- 5000 і більше справ – (+5) балів;
- від 1000 до 5000 справ – (+3) бали;
- до 1000 справ – (+1) бал;
- не проведено знищення документів – (–5) балів.

4.3. Видача за запитами оригіналів та копій документів з архіву митного органу (у тому числі правоохоронним органам):

- 5000 і більше документів – (+5) балів;
- від 1000 до 5000 документів – (+3) бали;
- до 1000 документів – (+1) бал.

4.4. Упорядкування документів постійного терміну зберігання – (+5) балів.

5. У разі виявлення під час перевірки митного органу, загального відділу Держмитслужбою або іншими органами недоліків у роботі з діловодства й архівної справи, зі зверненнями громадян та порушень виконавської дисципліни – (–5) балів (інформація про результати комплексних, тематичних, службових перевірок, службових розслідувань надається в аналітичних довідках).

«Забезпечення організації роботи автотранспортного підрозділу митного органу»

Використання ліміту пробігу транспортних засобів митного органу оцінюється таким чином (наказ ДМСУ від 25.01.07№ 47):

- 81% – 100% – 5 балів;
- 61% – 80% – 3 бали;
- до 60% – 1 бал.

Важливим при визначенні митної безпекоспроможності митного органу є стан завантаженості працівників, тому що якість виконання робіт залежить від часу, який має працівник на їх виконання.

З метою розрахунку рівня завантаженості працівників митниць і визначення оптимального розподілу між митницями особового складу в межах граничної чисельності працівників митної служби, вирівнювання параметрів часу, потрібного на проведення митного контролю й митного оформлення громадян і товарів, запропоновано методика системного аналізу рівня завантаженості працівників митниць (далі – Методика). Оптимальним варіантом розподілу особового складу вважається такий розподіл, коли рівень завантаженості одного інспектора в кожній митниці наближено до середнього по митній системі. За результатами роботи митних органів формуються статистичні дані за основними показниками діяльності митниць і штатною чисельністю їх підрозділів.

Для здійснення розрахунків формується окрема база даних про штатну чисельність митниць і їх підрозділів та про основні показники діяльності.

Результати розрахунку рівня завантаженості працівників митних органів представляються в аналітичних таблицях.

Завдання Методики полягає в розрахунку комплексних показників рівня завантаженості працівників, визначення митниць, які мають найменші та найбільші обсяги робіт на одного працівника. У результаті визначається оптимальна штатна чисельність митниць через приведення величини завантаженості одного інспектора в кожній митниці у відповідність до середнього по митній системі (як через переорієнтування товарних потоків – зміну розташування місць митного оформлення, так і через перерозподіл штатної чисельності).

Базовим принципом, що використовується під час розрахунку, є розподіл особового складу митниць на групи залежно від специфіки роботи (далі – група) [332]: торговий/неторговий обіг, автомобільні, залізничні, морські, авіаційні пункти пропуску (1 - 6 групи); підрозділи боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил (7 група); управлінський персонал, підрозділи забезпечення роботи митниці (8 група) (рис. 5.17).

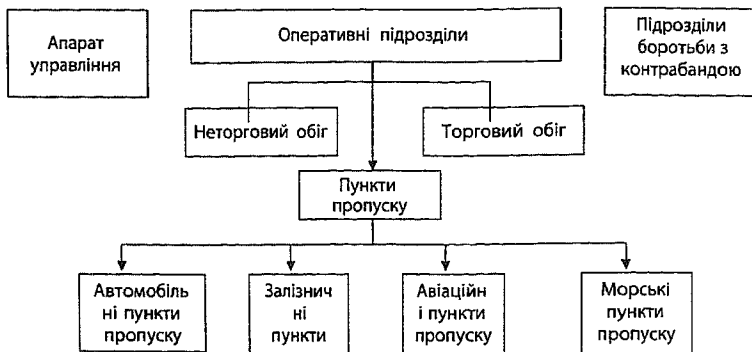

Рис. 5.17. Розподіл особового складу митниць на групи залежно від специфіки роботи

Для здійснення розрахунків формується окрема база даних про штатну чисельність митниць, їх підрозділів та про основні показники діяльності (рис. 5.18)

Загальний комплексний показник рівня завантаженості працівників оперативних підрозділів (групи 1–6) митниць (P) обчислюється за формулою (5.107):

$$P = \sum_{m=1}^6 P_m, \quad (5.107)$$

де P_m – показник завантаженості працівників митниці за групою m (показники завантаженості працівників оперативних підрозділів митних органів за підсумками роботи у 2008 р. наведені у табл. 5.4).

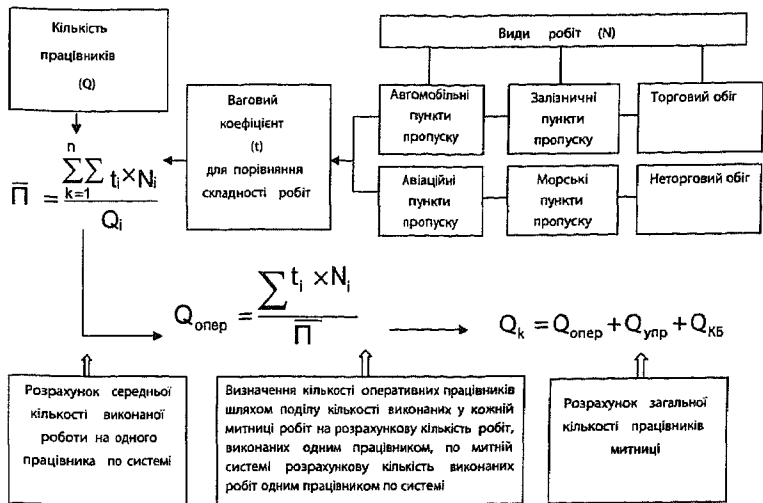

Рис. 5.18. Структура розрахунку загальної кількості працівників митниці

Показники завантаженості P_m обчислюються за системою формул (5.108):

(5.108)

$$P_1 = \frac{\sum_{i=1}^{15} t_i N_i}{Q_1} = \frac{R_1}{Q_1}, \quad P_2 = \frac{\sum_{i=16}^{22} t_i N_i}{Q_2} = \frac{R_2}{Q_2},$$

$$P_3 = \frac{\sum_{i=23}^{36} t_i N_i}{Q_3} = \frac{R_3}{Q_3}, \quad P_4 = \frac{\sum_{i=37}^{42} t_i N_i}{Q_4} = \frac{R_4}{Q_4},$$

$$P_5 = \frac{\sum_{i=43}^{54} t_i N_i}{Q_5} = \frac{R_5}{Q_5}, \quad P_6 = \frac{\sum_{i=55}^{67} t_i N_i}{Q_6} = \frac{R_6}{Q_6},$$

де Q_m – загальна штатна чисельність працівників митниці за групою m (табл. 5.3);

N_i – основні показники діяльності митниці (обсяг роботи i -го виду) (табл. 5.3);

t_i – вагові коефіцієнти, що відображають рівень навантаження на інспекторський склад митниці при здійсненні i -го виду роботи (табл. 5.3);

R_m – загальні показники діяльності митниці за групою m з урахуванням вагових коефіцієнтів t_i .

Значення основних показників діяльності N_i можна обчислити, виходячи як з фактичних обсягів роботи митниці в минулі періоди, так і з урахуванням прогнозованих обсягів зовнішньоторговельних операцій України та обсягів пасажиропотоків.

Основна увага при розв'язанні задачі приділяється оцінці показників діяльності митних органів N_i та розрахункові вагових коефіцієнтів t_i , що відображають рівень навантаження на працівників митниці в торговому обігу, неторговому обігу, в автомобільних, залізничних, морських, авіаційних пунктах пропуску під час здійснення i -го виду роботи.

Вагові коефіцієнти t_i отримують за результатами експертних оцінювань. Експертами виступають досвідчені працівники митниць з різною специфікою роботи.

У таблиці 5.3 наведено основні показники діяльності митниць і усереднені по митній системі вагові коефіцієнти t_i , визначені з урахуванням оцінок експертів регіональних митниць та митниць.

На першому етапі розрахунок оптимального розподілу між митницями чисельності працівників проводиться окремо за кожною групою залежно від показників рівня завантаженості P_m .

Гранична чисельність працівників у кожній групі може бути скоригована пропорційно середній завантаженості в групі з урахуванням мінімальної штатної чисельності в пунктах пропуску з цілодобовим режимом роботи.

Позначивши n – кількість усіх митниць, Q_m^s – граничну чисельність m -групи по всій митній системі, середню завантаженість у групах визначаємо за формулою:

(5.109)

$$P_m = \frac{\sum_{k=1}^n R_m^k}{Q_m^s} \quad m = 1, \dots, 6,$$

де індекс k позначає дані по k -ій митниці.

Оптимальна чисельність особового складу Q_m у групах митниці для виконання всіх видів робіт становить (формула 5.110):

(5.110)

$$Q_m = \frac{R_m}{P_m} \quad m = 1, \dots, 6 .$$

Залежно від статусу митниць та оптимальної чисельності працівників їх оперативних підрозділів митні органи можна поділити на 6 категорій. Для кожної категорії визначається типова структура й чисельність працівників підрозділів управління та забезпечення роботи митниці.

Чисельність працівників у такій групі, як підрозділи боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, визначається пропорційно кількості оперативних підрозділів, але у межах граничної чисельності особового складу підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил по митній системі. Чисельність працівників підрозділів митної варті в кожній митниці визначається з урахуванням типової структури митних органів, затвердженої наказом Держмитслужби, та залежно від протяжності кордону, кількості пунктів пропуску, оперативної обстановки в зоні діяльності митниці.

Позначимо Q_{oper} – граничну чисельність працівників оперативних підрозділів митниці (сумарну чисельність у 1 – 6 групах), $Q_{упр}$ – граничну чисельність працівників під-

Таблиця 5.3 (продовження)

Основні показники діяльності митниць і вагові коефіцієнти завантаженості працівників митних органів

Вид роботи (т _і)		Показник для розрахунку	Показник N _і	Коеф. (t _і)
Торговий обіг (група Е=1)				
m ₁	Оформлення декларацій ІМ40, ІМ72	$C + 0,5(S_5 - C)$, де C – кількість декларацій певного типу, оформлених митницею; S_5 – сумарна кількість товарів у гр. 5 усіх декларацій певного типу: за ЦБД	N ₁	1,7
m ₂	Оформлення декларацій, ІМ31, ІМ74, ЗС, ІМ40 ЗС		N ₂	1,0
m ₃	Оформлення декларацій ТР80, ТР80 ВН, ЕК З, ІМ З, ЕК КО, ІМ КО, ЕК ОП, ІМ П		N ₃	0,8
m ₄	Оформлення й закриття декларацій ІМ51, ІМ61,	$C + 0,3(S_5 - C)$, де C – кількість декларацій певного виду, оформлених митницею; S_5 – сумарна кількість товарів у гр. 5 усіх декларацій певного виду (у ЦБД)	N ₄	1,5
m ₅	Оформлення попередніх декларацій (ПД)		N ₅	0,5
m ₆	Оформлення попередніх повідомлень (ПП)	Кількість оформлених митницею ПП (у ЦБД)	N ₆	0,4
m ₇	Огляд товарів	Сумарна кількість годин, яка є основою нарахування за 03 видом митного збору, зазначена в 47 графі декларацій, оформлених митницею (у ЦБД)	N ₇	1,0
m ₈	Оформлення книжок МДП	Кількість оформлених митницею книжок МДП (за даними митниць)	N ₈	0,4
m ₉	Видача свідоцтв про допущення транспортно-го засобу до перевезення вантажів під митними печатками та пломбами	Кількість оформлених митницею свідоцтв про допущення транспортного засобу до перевезення вантажів під митними печатками та пломбами (за даними митниць)	N ₉	0,6

Вид роботи (m_i)		Показник для розрахунку	Показник N_i	Коеф. (t_i)
m_{10}	Оформлення та закриття декларацій АТЗ-31, ПС-31	Кількість декларацій АТЗ-31, ПС-31, оформлених митницею (у ЦБД)	N_{10}	1,0
m_{11}	Акредитація суб'єктів ЗЕД	Кількість оформлених митницею облікових карток суб'єктів ЗЕД (у ЦБД) (за даними митниць)	N_{11}	2,0
m_{12}	Оформлення листів-узгодження	Кількість листів-узгодження, оформлених митницею за місцем обліку суб'єктів ЗЕД (за даними митниць)	N_{12}	0,6
m_{13}	Передача товарів підприємствам на відповідальне зберігання під митним контролем	Кількість оформлених митницею актів прийняття-передачі товарів підприємствам на відповідальне зберігання під митним контролем (за даними митниць)	N_{13}	0,6
m_{14}	Оформлення МД-1	Кількість МД-1, оформлених у торговому обігу (за даними митниць)	N_{14}	0,4
m_{15}	Складання протоколів про ПМП	Кількість протоколів про ПМП у торговому обігу, складених посадовими особами, які безпосередньо виявили порушення (без урахування кількості протоколів, складених працівниками підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил) (за даними митниць)	N_{15}	2,5
Неторговий обіг, крім пунктів пропуску (група E=2)				
m_{16}	Оформлення та огляд несупроводжуваного багажу й міжнародних вантажних відправлень громадян	Кількість товаросупровідних документів, за якими митницею оформлено несупроводжуваний багаж і міжнародні вантажні відправлення громадян (за даними митниць)	N_{16}	1,5

Таблиця 5.3 (продовження)

Вид роботи (т)		Показник для розрахунку	Показник N	Коефі. (ε)
m ₁₇	Оформлення МД1	Кількість МД1, оформлених митницею в неторговому обігу, крім пунктів пропуску (за даними митниць)	N ₁₇	0,4
m ₁₈	Огляд та оформлення поштових і експрес-відправлень	Кількість оформлених митницею оглядових розписів за поштовими та експрес-відправленнями (за даними митниць)	N ₁₈	0,1
m ₁₉	Пропуск поштових та експрес-відправлень без митного оформлення	Кількість пропущених митницею поштових відправлень без митного оформлення (за даними митниць)	N ₁₉	0,02
m ₂₀	Видача посвідчень форми МД6 на транспортні засоби	Кількість посвідчень форми МД6, оформлених митницею (за даними митниць)	N ₂₀	1,6
m ₂₁	Оформлення МД7 на зворотнє вивезення транспортних засобів громадян	Кількість МД7, оформлених митницею в неторговому обігу, крім пунктів пропуску (за даними митниць)	N ₂₁	0,2
m ₂₂	Складання протоколів про ПМП	Кількість протоколів про ПМП у неторговому обігу (крім пунктів пропуску), складених посадовими особами, які безпосередньо виявили порушення (без урахування кількості протоколів, складених працівниками підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил) (за даними митниць)	N ₂₂	2,0
Автомобільні пункти пропуску (група Е=3)				
m ₂₃	Пропуск і вибірковий огляд вантажних автомобілів з транзитними та експортними товарами (виїзд з України)	Кількість експортних і транзитних декларацій (у ЦБД) із зазначенням у гр. 29 коду митниці на кордоні (у гр. 53 – при транзиті) (виїзд з України), а в гр. 25 – автомобільного виду транспорту на кордоні	N ₂₃	1,0

Вид роботи (m_i)		Показник для розрахунку	Показник N_i	Коефі. (t_i)
m_{24}	Контроль ПД, ПП і вибірковий огляд вантажних автомобілів з імпорними товарами	Кількість відміток у ПД та ПП у ЦБД із зазначенням автомобільного транспорту на кордоні. Ця кількість не повинна перевищувати кількості імпортих декларацій (у ЦБД) із зазначенням у гр. 29 коду митниці на кордоні (в'їзд в Україну), а в гр. 25 – автомобільного транспорту на кордоні	N_{24}	1,2
m_{25}	Пропуск та оформлення товарів, що переміщуються транзитом (в'їзд в Україну)	Кількість декларацій ТР80 (у ЦБД) із зазначенням коду митниці оформлення на кордоні (в'їзд в Україну) та автомобільного транспорту	N_{25}	1,3
m_{26}	Оформлення провізних відомостей при переміщенні товарів громадян	Кількість провізних відомостей, оформлених в автомобільних пунктах пропуску цієї митниці (за даними митниць)	N_{26}	0,2
m_{27}	Пропуск транспортних засобів за книжками МДП	Кількість транспортних засобів, пропущених за книжками МДП в автомобільних пунктах пропуску митниці (за даними митниць)	N_{27}	0,2
m_{28}	Оформлення МД-1	Кількість МД-1, оформлених в автомобільних пунктах пропуску митниці (за даними митниць)	N_{28}	0,5
m_{29}	Пропуск громадян	Кількість громадян, пропущених в автомобільних пунктах пропуску, у т.ч. із заповненням декларацій форми МД-4 (за даними митниць)	N_{29}	0,03
m_{30}	Пропуск автобусів	Кількість пропущених митницею автобусів (за даними митниць)	N_{30}	0,3
m_{31}	Пропуск легкових автомобілів	Кількість пропущених легкових автомобілів (за даними митниць)	N_{31}	0,1

Таблиця 5.3 (продовження)

Вид роботи (т)		Показник для розрахунку	Показник N_i	Коефі. (t)
m_{32}	Оформлення транс-портних засобів громадян	Кількість оформлених транспортних засобів громадян в автомобільних пунктах пропуску митниці. Ця кількість не повинна перевищувати кількості посвідчень форми МД-6 із зазначенням коду цієї митниці на кордоні (за даними митниць)	N_{32}	1,3
m_{33}	Оформлення транс-портних засобів, що ввозяться громадянами з метою транзиту	Кількість оформлених транспортних засобів (з внесенням грошової застави), що ввозяться громадянами з метою транзиту (за даними митниць)	N_{33}	1,0
m_{34}	Оформлення МД-7	Кількість МД-7, оформлених в автомобільних пунктах пропуску митниці (за даними митниць)	N_{34}	0,2
m_{35}	Оформлення декларацій ІМ40-Г на товари громадян	$C + 0,5(S_5 - C)$, де C – кількість декларацій ІМ40-Г із зазначенням коду митниці оформлення, а також автомобільного транспорту на кордоні; S_5 – сумарна кількість товарів у гр. 5 цих декларацій ІМ40-Г (у ЦБД)	N_{35}	1,0
m_{36}	Складання протоколів про ПМП	Кількість протоколів про ПМП, складених посадовими особами автомобільних пунктів пропуску митниці, які безпосередньо виявили порушення (без урахування кількості протоколів, складених працівниками підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил) (за даними митниць)	N_{36}	0,7

Вид роботи (т)	Показник для розрахунку	Показник N_i	Коефі. (t)	
Залізничні пункти пропуску (група Е=4)				
т ₃₇	Огляд пасажирських потягів (включає оформлення при потребі МД-4, МД-1 та огляд несупроводжуваного багажу)	Кількість усіх оглянутих пасажирських вагонів (за даними митниць)	N ₃₇	1,0
т ₃₈	Пропуск та оформлення товарів, що переміщуються транзитом (в'їзд в Україну)	Кількість декларацій ТР80 (у ЦБД) із зазначенням коду митниці оформлення, а також залізничного транспорту на кордоні (в'їзд в Україну)	N ₃₈	1,3
т ₃₉	Пропуск вантажних вагонів з імпортними товарами (включає роботу з документами контролю за доставкою товарів)	Кількість вантажних вагонів з імпортними товарами, пропущених в Україну (за даними митниць)	N ₃₉	0,2
т ₄₀	Пропуск вантажних вагонів з транзитними та експортними товарами (виїзд з України)	Кількість вантажних вагонів, пропущених за межі України (за даними митниць)	N ₄₀	0,1
т ₄₁	Оформлення декларацій ІМ40-Г на товари громадян	$C + 0,5(S_5 - C)$, де C – кількість декларацій ІМ40-Г із зазначенням коду митниці оформлення, а також залізничного транспорту на кордоні; S_5 – сумарна кількість товарів у гр. 5 усіх декларацій ІМ40-Г (у ЦБД)	N ₄₁	1,0

Таблиця 5.3 (продовження)

Вид роботи (m_i)		Показник для розрахунку	Показник N_i	Коеф. (t_i)
m_{42}	Складання протоколів про ПМП	Кількість протоколів про ПМП, складених посадовими особами залізничних пунктів пропуску, які безпосередньо виявили порушення (без урахування кількості протоколів, складених працівниками підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил (за даними митниць)	N_{42}	0,7
Морські пункти пропуску (група E=5)				
m_{43}	Оформлення та огляд суден закордонного плавання	Кількість пропущених суден (за даними митниць)	N_{43}	1,5
m_{44}	Контроль ПД, ПП і контроль за перевантаженням імпортованих товарів із суден на вантажні автомобілі (включає оформлення транспортних документів, нарядів, роботу із ЦБД, огляд)	Кількість відміток у ЦБД, зроблених у ПД, ПП із зазначенням морського транспорту на кордоні. Ця кількість не повинна перевищувати кількості імпортованих декларацій у ЦБД із зазначенням у гр. 29 ПД, ПП коду митниці на кордоні (в'їзд в Україну), а в гр. 21 – морського транспорту на кордоні	N_{44}	1,2
m_{45}	Оформлення провізних відомостей і контроль за перевантаженням імпортованих товарів із суден на вантажні автомобілі (для громадян) та в залізничні вагони (включає оформлення транспортних документів, нарядів, огляд)	Кількість провізних відомостей, оформлених у морських пунктах пропуску (за даними митниць)	N_{45}	0,7

Вид роботи (m _i)		Показник для розрахунку	Показник N _i	Коефі. (t _i)
m ₄₆	Пропуск та огляд транзитних і експортних товарів, що надійшли автомобільним та залізничним транспортом до морських портів для вивезення з України (включає оформлення вантажних доручень на завантаження суден, роботу із ЦБД, контроль за завантаженням суден)	Кількість експортних та транзитних декларацій у ЦБД із зазначенням у гр. 29 декларації коду митниці (у гр. 53 – при транзиті) на кордоні (виїзд з України), а в гр. 21 – морського транспорту на кордоні	N ₄₆	1,4
m ₄₇	Пропуск та оформлення товарів, що переміщуються транзитом (в'їзд в Україну)	Кількість декларацій ТР80 у ЦБД із зазначенням коду митниці оформлення та морського транспорту на кордоні (в'їзд в Україну)	N ₄₇	1,2
m ₄₈	Оформлення експорту запасів споживання (включає огляд)	Кількість декларацій ЗС, ЗС у ЦБД із зазначенням коду митниці оформлення та морського транспорту на кордоні	N ₄₈	1,0
m ₄₉	Пропуск пасажирів та членів судових команд, вибірковий огляд багажу	Кількість пропущених громадян у морських пунктах пропуску, у т.ч. із заповненням декларацій форми МД-4 (за даними митниць)	N ₄₉	0,05
m ₅₀	Оформлення МД-1	Кількість МД-1, оформлених у морських пунктах пропуску (за даними митниць)	N ₅₀	0,5
m ₅₁	Оформлення МД-7	Кількість МД-7, оформлених у морських пунктах пропуску (за даними митниць)	N ₅₁	0,2

Таблиця 5.3 (продовження)

Вид роботи (m_i)		Показник для розрахунку	Показник N_i	Коефі. (t_i)
m_{52}	Оформлення транспортних засобів громадян	Кількість оформлених транспортних засобів громадян у морських пунктах пропуску цієї митниці. Ця кількість не повинна перевищувати кількість посвідчень форми МД-6 із зазначенням цієї митниці на кордоні (за даними митниць)	N_{52}	1,3
m_{53}	Оформлення декларацій ІМ40-Г на товари громадян	$C + 0,5(S_5 - C)$, де C – кількість декларацій ІМ40-Г із зазначенням митниці оформлення та морського транспорту на кордоні; S_5 – сумарна кількість товарів у гр. 5 усіх декларацій ІМ40-Г у ЦБД	N_{53}	1,0
m_{54}	Складання протоколів ПМП	Кількість протоколів про ПМП, складених посадовими особами морських пунктів пропуску, які безпосередньо виявили порушення (без урахування кількості протоколів, складених працівниками підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил (за даними митниць)	N_{54}	0,7
Авіаційні пункти пропуску (група Е=6)				
m_{55}	Оформлення та огляд повітряних суден	Кількість пропущених літаків (за даними митниць)	N_{55}	2,0
m_{56}	Контроль ПД, ПП і за перевантаженням імпортованих товарів зі складу аеропорту на вантажні автомобілі	Кількість відміток (у ЦБД), зроблених у ПД, ПП, із зазначенням авіаційного транспорту на кордоні. Ця кількість не повинна перевищувати кількості імпортованих декларацій у ЦБД із зазначенням у гр. 29 коду митниці на кордоні (в'їзд в Україну), а в гр. 21 – авіаційного транспорту на кордоні	N_{56}	1,2

Вид роботи (т _і)		Показник для розрахунку	Показник N _і	Коефі. (t _і)
m ₅₇	Оформлення загальних декларацій	Кількість декларацій ЕК 3 у ЦБД із зазначенням цієї митниці оформлення	N ₅₇	0,9
m ₅₈	Оформлення провізних відомостей та контроль за перевантаженням імпортованих товарів зі складу аеропорту на вантажні автомобілі	Кількість імпортованих декларацій у ЦБД із зазначенням у гр. 29 коду митниці на кордоні, а в гр. 21 – авіаційного транспорту на кордоні	N ₅₈	0,6
m ₅₉	Контроль за переміщенням товарів з борту повітряного судна на склад аеропорту та у зворотному напрямку	Кількість імпортованих та експортних декларацій у ЦБД із зазначенням у гр. 29 коду митниці на кордоні, а в гр. 21 – авіаційного транспорту на кордоні	N ₅₉	0,1
m ₆₀	Оформлення декларацій, ІМ72	Кількість декларацій, ІМ72 у ЦБД із зазначенням митниці оформлення	N ₆₀	1,0
m ₆₁	Оформлення декларацій (митний режим 0072), контроль за продажем з магазинів безмитної торгівлі	Кількість декларацій із зазначенням митниці оформлення та у гр. 37 – митного режиму 0072	N ₆₁	10,0
m ₆₂	Оформлення ТР80 (в'їзд в Україну)	Кількість декларацій ТР80 у ЦБД із зазначенням цієї митниці оформлення (в'їзд в Україну)	N ₆₂	1,2
m ₆₃	Пропуск пасажирів через «червоний» коридор	Кількість пасажирів, пропущених через «червоний» коридор в авіаційних пунктах пропуску (за даними митниць)	N ₆₃	0,05
m ₆₄	Пропуск пасажирів через «зелений» коридор	Кількість пасажирів, пропущених через «зелений» коридор в авіаційних пунктах пропуску (за даними митниць)	N ₆₄	0,03

Таблиця 5.3 (продовження)

Вид роботи (m_i)		Показник для розрахунку	Показник N_i	Коефі. (t_i)
m_{65}	Оформлення МД-1	Кількість МД-1, оформлених в авіаційних пунктах пропуску (за даними митниць)	N_{65}	0,5
m_{66}	Оформлення декларацій ІМ40-Г на товари громадян	$C + 0,5(S_5 - C)$, де C – кількість декларацій ІМ40-Г із зазначенням цієї митниці оформлення та авіаційного транспорту на кордоні; S_5 – сумарна кількість товарів у гр. 5 усіх декларацій ІМ40-Г у ЦБД	N_{66}	1,0
m_{67}	Складання протоколів про ПМП	Кількість протоколів про ПМП, складених посадовими особами авіаційних пунктів пропуску, які безпосередньо виявили порушення (без урахування кількості протоколів, складених працівниками підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил (за даними митниць)	N_{67}	0,7

розділів управління та забезпечення, Q_{KB} – граничну чисельність працівників підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Тоді оптимальна штатна чисельність працівників митниці Q може бути обчислена за формулою (5.111):

(5.111)

$$Q = Q_{oper} + Q_{упр} + Q_{KB} ,$$

Розподіл чисельності працівників у групах 1 – 6 належить до компетенції начальника митниці, який залежно від завантаженості підрозділів перерозподіляє чисельність працівників у кожній групі. Чисельність працівників у групі 8 (у підрозділах управління та забезпечення роботи митниць) визначається згідно з типовими структурами

відповідних управлінських підрозділів, затвердженими Держмитслужбою. Центральний апарат Держмитслужби на підставі результатів визначення реальної завантаженості працівників митних органів щопівроку проводить коригування граничної чисельності працівників митниць.

Пропозиції щодо перерозподілу чисельності працівників митниць залежно від їх завантаженості готуються у вигляді таблиці.

Показник рівня завантаженості працівників митниці обчислюється з урахуванням штатної чисельності працівників митниці за групою та загальних основних показників діяльності цієї групи.

Під час проведення розрахунків застосовуються вагові коефіцієнти t_r , які визначаються шляхом здійснення експертного оцінювання основних показників діяльності за кожною групою працівників, яке проводиться для всіх митних органів і по всіх видах робіт.

На підставі розрахованих показників рівня завантаженості проводиться визначення для всіх митних органів оптимальної чисельності працівників кожної групи.

Гранична чисельність працівників у кожній групі залежить від середнього рівня завантаженості в групі з урахуванням мінімальної штатної чисельності працівників, потрібних для безперебійного виконання робіт у пунктах пропуску з цілодобовим режимом роботи, і можливого відхилення (у відсотках).

Загальна чисельність працівників оперативних підрозділів митниці визначається як сума кількостей працівників кожної групи, відкоригована на граничний відсоток коливань штатної чисельності працівників.

Чисельність працівників підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил визначається пропорційно чисельності працівників оперативних підрозділів у межах граничної чисельності особового складу підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил по митній системі.

Чисельність працівників апарату управління та підрозділів забезпечення діяльності митниць визначається згід-

Таблиця 5.4

Результати розрахунку рівня завантаженості працівників митних органів за підсумками їх роботи у 2008 р.

Код і назва митного органу		Об'їг		Пункти пропуску				Середнє меншове значення
		торговий	неторговий	автомобільні	залізничні	морські	авіаційні	
		Р1	Р2	Р3	Р4	Р5	Р6	
102	Чернігівська	4,0	1,3	14,6	3,4	0,0	0,0	17
100	Київська регіональна	18,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,5	12
101	Житомирська	5,4	1,9	4,2	19,1	0,0	0,0	9
122	Бориспільська	9,2	5,3	0,0	0,0	0,0	11,6	9
103	Новгород-Сіверська	3,6	0,2	10,6	0,0	0,0	0,0	8
305	Чопська	3,3	9,1	8,4	2,8	0,0	0,0	8
109	Київська центральна спеціалізована	32,5	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8
110	Дніпропетровська	13,4	1,3	0,0	0,0	0,0	3,3	8
111	Бердянська	3,1	0,6	0,0	0,0	1,3	0,0	7
123	Севастопольська	3,2	2,7	0,0	0,0	1,4	0,2	6
204	Рівненська	4,4	4,3	3,8	1,9	0,0	0,1	6
206	Івано-Франківська	5,7	4,7	0,0	0,0	0,0	4,3	6
209	Львівська	9,2	1,7	6,8	3,8	0,0	5,6	6
124	Енергетична регіональна	2,6	0,0	1,0	8,2	1,0	0,0	Б
125	Київська обласна	10,0	5,2	0,0	0,0	0,0	0,0	Б
112	Запорізька	8,3	1,3	0,0	0,0	0,0	2,3	5
113	Криворізька	4,1	2,2	0,0	0,0	0,0	0,5	5
201	Волинська	7,3	4,5	7,4	10,1	0,0	0,0	5
512	Дністровська	1,7	0,0	5,4	2,1	0,6	0,0	5
401	Вінницька	6,6	3,5	0,0	0,0	0,0	0,0	5
406	Дністрянська	1,6	1,3	3,7	2,9	0,0	0,0	5
205	Ягодинська	8,0	4,6	10,6	7,9	0,0	0,0	5
703	Маріупольська	2,9	0,5	4,2	0,0	2,7	0,5	5
302	Виноградівська	4,3	4,4	5,7	11,5	0,0	0,0	4
504	Миколаївська	5,1	1,0	0,0	0,0	8,0	2,3	4

Код і назва митного органу		Обіг		Пункти пропуску				Середнє щомісячне значення
		торговий	неторговий	автомобільні	залізничні	морські	авіаційні	
		Р1	Р2	Р3	Р4	Р5	Р6	
806	Полтавська	5,5	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	3
600	Кримська	2,7	1,1	0,5	1,4	1,5	2,1	3
701	Амвросіївська	1,1	0,5	3,1	3,5	0,0	0,0	3
407	Чернівецька	4,2	2,4	7,2	0,6	0,0	0,7	3
500	Одеська	16,8	0,8	0,0	0,0	6,9	5,7	3
400	Хмельницька	4,3	1,7	0,0	0,0	0,0	2,4	3
506	Ізмаїльська	3,0	3,9	3,1	2,3	4,3	0,7	3
403	Тернопільська	5,3	4,3	0,0	0,0	0,0	0,1	3
405	Кельменецька	1,2	1,1	8,3	1,2	0,0	0,0	3
300	Ужгородська	6,1	1,7	32,0	2,9	0,0	1,1	3
800	Харківська	8,1	1,2	6,7	9,2	0,0	1,9	3
510	Ягорлицька	0,8	1,7	1,9	17,0	0,0	0,0	3
700	Донецька	4,6	9,9	0,0	0,0	0,0	4,0	2
702	Луганська	3,9	0,7	5,3	50,8	0,0	1,6	2
805	Сумська	3,8	0,8	5,8	3,0	0,0	1,2	2
508	Херсонська	5,4	1,5	0,0	0,0	3,1	0,0	2
902	Черкаська	6,9	2,4	0,0	0,0	0,0	0,0	2
801	Глухівська	1,1	0,3	3,1	14,5	0,0	0,0	2
804	Куп'янська	3,3	0,4	3,7	5,4	0,0	0,0	2
901	Кіровоградська	2,9	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	2
704	Старобільська	3,7	0,5	2,7	3,9	0,0	0,0	2
Середній рівень завантаженості		6	2	7	8	3	2	5

Таблиця 5.5
Результати розрахунку чисельності працівників підрозділів митниці
за підсумками роботи митних органів у 2008 р.

Код і назва митниці	Чисельність працівників оперативних підрозділів (розрахована залежно від частки роботи, виконаної кожною митницею, у загальних обсягах по митній системі та в межах 30% відхилення від існуючої чисельності)			Чисельність працівників підрозділів боротьби з контрабандою та митної варті (розрахована як така, що становить 18% чисельності оперативних працівників)			Чисельність працівників апарату управління митниці (керівництво, бухгалтерія, інші) (розрахована залежно від чисельності працівників оперативних підрозділів без урахування відділу оперативних чергових та водіїв)		
	Існуюча	Скоригована (розрахункова)	(+) / (-) додати / скоротити	Існуюча	Скоригована (розрахункова)	(+) / (-) додати / скоротити	Існуюча	Скоригована (розрахункова)	(+) / (-) додати / скоротити
100 Київська регіональна	656	1216	+ 560	101	218	+ 117	228	379	+ 151
101 Житомирська	249	252	+ 3	35	45	+ 10	87	67	-20
102 Чернігівська	259	261	+ 2	43	47	+ 4	92	67	-25
103 Новгород-Сіверська	58	62	+ 4	19	11	- 8	34	26	- 8
109 Київська центральна спеціалізована	196	552	+ 356	10	99	+ 89	25	59	+ 34
110 Дніпропетровська	243	331	+ 88	39	59	+ 20	108	117	+ 9
111 Бердянська	42	14	- 28	18	2	- 16	38	10	- 28
112 Запорізька	157	143	- 14	23	25	+ 2	79	54	- 25
113 Криворізька	101	50	- 51	12	8	- 4	71	24	- 47
122 Бориспільська	298	501	+ 203	32	90	+ 58	153	218	+ 65
123 Севастопольська	99	33	- 66	35	5	- 30	64	17	- 47
124 Енергетична регіональна	237	86	- 151	16	15	- 1	116	34	- 82

Код і назва митниці	Чисельність працівників оперативних підрозділів (розрахована залежно від частки роботи, виконаної кожною митницею, у загальних обсягах по митній системі та в межах 30% відомлення від існуючої чисельності)			Чисельність працівників підрозділів боротьби з контрабандою та митної варті (розрахована як така, що становить 18% чисельності оперативних працівників)			Чисельність працівників апарату управління митниці (керівництво, бухгалтерія, інші) (розрахована залежно від чисельності працівників оперативних підрозділів без урахування відділу оперативних чергових та водіїв)		
	Існуюча	Скоригована (розрахунок хункова)	(+) / (-) додати / скоротити	Існуюча	Скоригована (розрахунок хункова)	(+) / (-) додати / скоротити	Існуюча	Скоригована (розрахунок хункова)	(+) / (-) додати / скоротити
125 Київська обласна	181	222	+ 41	45	39	- 6	124	115	- 9
201 Волинська	166	168	+ 2	34	30	- 4	75	59	- 16
204 Рівненська	195	111	- 84	39	19	- 20	76	37	- 39
205 Ягодинська	281	368	+ 87	42	66	+ 24	167	172	+ 5
206 Івано-Франківська	55	65	- 20	15	11	- 4	51	35	- 16
209 Львівська	697	668	- 29	120	120	0	339	260	- 79
300 Ужгородська	245	582	+ 337	40	104	+ 64	107	213	+ 106
302 Виноградівська	235	172	- 63	30	31	+ 1	113	71	- 42
305 Чортківська	316	241	- 75	46	43	- 3	137	81	- 56
400 Хмельницька	100:	56	- 44	32	10	- 22	78	33	- 45
401 Вінницька	83	74	- 9	20	13	- 7	64	45	- 19
403 Тернопільська	57	42	- 15	16	7	- 9	46	27	- 19
405 Кельменецька	197	128	- 69	42	22	- 20	97	49	- 48
406 Дністрянська	150	62	- 88	28	11	- 17	53	14	- 39
407 Чернівецька	226	130	- 96	49	23	- 26	92	46	- 46
500 Одеська	631	973	+ 342	107	175	+ 68	240	291	+ 51

Таблиця 5.5 (продовження)

Код митної митниці	Чисельність працівників оперативної міграції (розрахунок здійснює відділ систем роботи митниці) митниці, що створює 18% чисельності оперативних працівників			Чисельність працівників підприємств боротьби з контрабандою та митної митниці (розрахунок здійснює відділ систем роботи митниці) митниці, що створює 18% чисельності оперативних працівників			Чисельність працівників апарату управління митниці (керівники, бухгалтерів, інш) (розрахунок здійснює відділ чисельності працівників оперативних підрозділів без урахування відділу оперативних чергових та водіїв		
	Існуюча	Скоригована (розрахунок)	(+) / (-) додати / скоротити	Існуюча	Скоригована (розрахунок)	(+) / (-) додати / скоротити	Існуюча	Скоригована (розрахунок)	(+) / (-) додати / скоротити
504	134	117	-17	22	21	-1	67	43	-24
506	213	122	-91	47	22	-25	94	40	-54
508	103	68	-35	19	12	-7	54	27	-27
510	132	56	-76	34	10	-24	80	25	-55
512	209	109	-100	44	19	-25	60	17	-43
600	379	112	-267	69	20	-49	123	29	-94
700	291	207	-84	48	37	-11	127	72	-55
701	201	72	-129	41	12	-29	68	16	-52
702	252	334	+82	57	60	+3	98	98	0
703	226	99	-127	32	17	-15	48	16	-32
704	224	49	-175	30	8	-22	56	16	-40
800	510	488	-22	65	87	+22	146	112	-34
801	335	385	+50	51	69	+18	142	144	+2
804	203	122	-81	23	21	-2	83	39	-44
805	148	88	-60	34	15	-19	73	34	-39
806	127	84	-43	16	15	-1	70	36	-34
901	56	21	-35	10	3	-7	49	15	-34
902	92	78	-14	18	14	+4	61	41	-20
Всього по митницям	10 175	10 175	0	1 748	1 810	+62	4 453	3 440	-1 013

но з типовими структурами відповідних управлінських підрозділів, затвердженими Держмитслужбою.

Результат аналітичного дослідження комплексних показників рівня завантаженості працівників митниць є одним зі складових елементів інформаційної підтримки управлінських рішень і забезпечення застосування методів раціонального розподілу персоналу.

Розрахунки можна здійснювати не лише на підставі фактичних обсягів роботи митниці в минулі періоди, а й з урахуванням прогнозованих обсягів зовнішньоторговельних операцій України та обсягів пасажиропотоків.

Залежно від статусу митних органів та оптимальної чисельності працівників їх оперативних підрозділів (до 100, від 100 до 300 та понад 300 штатних одиниць) митниці можуть бути поділені на декілька категорій.

Для митниць кожної категорії визначається типова структура підрозділів управління та забезпечення роботи митниці й чисельність їх працівників. Загальна чисельність таких працівників в митниці не повинна перевищувати встановлені по митній системі співвідношення чисельності працівників зазначених підрозділів та чисельності працівників решти груп.

Вивільнення працівників митних органів від виконання технічних робіт буде здійснене за умови розроблення остаточного варіанту порядку розрахунку за вищенаведеною Методикою оптимальної чисельності особового складу митниць за групами з урахуванням забезпечення раціонального рівня завантаженості працівників (визначення кількості показників, послідовності робіт та їх переліку, періодичності здійснення розрахунків), а також автоматизації процесу розрахунку шляхом внесення вхідних даних до ЄССП.

Для формування остаточної редакції порядку проведення системного аналізу стану завантаженості працівників митниць потрібне постійне здійснення робіт за цією темою, проведення необхідних розрахунків та аналізу результатів різноманітних можливих варіантів оптимальної чисельності особового складу та оптимальних розподілів

цієї чисельності за групами в залежності від рівнів завантаженості працівників у цих групах.

Проведення розрахунків за результатами виконаної роботи ускладнюється практично постійною зміною структури Держмитслужби України та штатної чисельності працівників митних органів.

У таблиці 5.4 наведені результати розрахунку рівня завантаженості працівників митних органів за підсумками їх роботи у 2008 р.

Коефіцієнт середнього рівня завантаженості митниці можна використовувати під час розрахунків рейтингу ризикованості митних органів, під час розрахунку чисельності їх працівників (табл. 5.5), під час підбиття підсумків роботи митниць, в інших випадках.

5.2. Формування мотиваційного інструментарію організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки

Стадія реалізації стратегії забезпечення митної безпеки заслуговує на особливу увагу в процесі здійснення стратегічного управління митною системою, оскільки від реалізації цієї стратегії залежить швидкість залучення України до світової економічної системи. Важливою особливістю стадії виконання етапів стратегії є те, що вона потребує висококваліфікованого менеджменту. Невміння реалізувати найперспективніші стратегії може призвести до погіршення ситуації. Серед основних причин, які призводять до невдач, є:

- невідання проводити потрібні зміни через опір працюючих;
- невідання працівників із цілями, стратегіями й планами або нерозуміння завдань, поставлених перед організацією, і залучення їх при цьому до процесу реалізації стратегій;

- незабезпечення керівництвом своєчасного надходження всіх ресурсів, потрібних для реалізації стратегії;
- недосконалість системи контролю за результатами внесення змін;
- відсутність системи мотивації та відповідної атмосфери відповідальності;
- невідповідність організаційних структур змінам, запланованим стратегічним набором [272, С. 362–363].

Реалізувати розроблений курс на забезпечення митної безпеки неможливо без активізації людського чинника, перетворення самого працівника, озброєння його новою системою знань і навичок, підвищення творчого інтересу до роботи, а також зміцнення дисципліни [317, 354].

«У самому акті відтворення, – писав К.Маркс, – змінюються не лише об'єктивні умови... але змінюються й самі виробники, формуючи в собі нові якості, розвиваючи та перетворюючи самих себе завдяки виробництву, створюючи нові сили й нові уявлення, нові способи спілкування, нові потреби та нову мову» [226, С. 483-484].

Актуальність проблеми зміцнення системи митної безпеки полягає в значенні її роботи для забезпечення розвитку економіки держави, соціально-політичної та військово-політичної стабільності суспільства й збереження цілісності держави, успішного протистояння впливові внутрішніх і зовнішніх загроз. Функціональні складові системи митної безпеки, що втілюють у життя основні напрями дії цієї системи, представляють собою сукупність засобів реалізації принципів і позицій, на яких базується система митної безпеки. Тому для того, щоб митна система ефективно діяла, як складова системи митної безпеки, потрібне певне забезпечення: концептуальне, правове, ресурсне, фінансове, інституційне, кадрове, соціальне та інше. Причому ці забезпечення митної системи повинні мати цільове спрямування на задоволення потреб суспільства й бути адаптованими до цих потреб. У цілому, суттю існування митної системи є ідеалізація діяльності з безпеки.

А.Маслоу у створеній ним відомій ієрархії потреб відносить потреби самозбереження (безпеку, захищеність)

до потреб другого рівня, які стоять вище фізіологічних потреб (голоду, спраги) та передують соціальним потребам (почуттям духовної близькості, любові) [192, 540].

Запропонована А. Маслоу класифікація потреб суспільства, на думку автора цього дослідження, не є досконалою, оскільки до потреб першого рівня слід віднести ті, незадоволення яких унеможливило б підтримання процесу життєдіяльності всього суспільства. Тому це дослідження ґрунтується на переконанні, що в умовах активізації міжнародної інтеграції, глобалізації та невизначеності трансформаційних процесів світової економіки, катастроф і воєнних загроз пріоритетною потребою суспільства є безпека як багатостороннє явище самозбереження.

Інтенсифікація митних процесів і розвиток інновацій у митній справі ведуть до збільшення кількості видів праці, пов'язаних з виконанням контрольних і логічних функцій, прийняттям відповідальних рішень. Як відомо, у митній справі превалюють роботи (ручні та розумові), пов'язані з отриманням, обробленням та переданням інформації.

У руках працівників митниць з'являються значні важелі впливу на результати діяльності: збільшується залежність операційних процесів від інтелекту й нервової системи виконавців.

Митний підрозділ має специфічний розподіл праці, що поєднує організуючу та контрольну діяльність. Цей вид суспільного розподілу праці веде до розвитку нових форм колективної та індивідуальної праці на різних рівнях з використанням праці сторонніх організацій, зокрема інших контрольних, наукових і технічних колективів.

Одними з головних напрямів раціонального використання людського чинника в митній справі стають підвищення рівня освітньої та кваліфікаційної підготовки працівників, який відображає їх інтелектуальний потенціал, а також використання електронних технологій митного контролю, митного оформлення й управління митною справою, спрямованих на підвищення рівня митної безпеки.

Організаційно-економічні аспекти управління пов'язані з активізацією творчого ставлення до праці й насамперед підвищенням його ефективності.

Сьогодні науковцями розроблено досить різноманітний методологічний і методичний інструментарій мотивації праці. Проте творча інтелектуальна праця митників має свої особливості й потребує специфічних умов.

На ефективність праці митників із забезпечення митної безпеки впливають такі основні чинники: умови праці; кваліфікація; клімат творчої активності та атмосфера, спрямована на боротьбу з митним шахрайством; матеріальне й моральне стимулювання. Основні проблеми, з якими стикаються митники в роботі, пов'язані з невмінням самостійно вирішувати нетрадиційні завдання, стилем роботи кожної ланки (працівника), організованістю й дисципліною.

Головним показником рівня дисципліни є ефективність використання робочого часу. Такий підхід зумовлений двома аспектами дисципліни: організаційним і психологічним. Перший відображає об'єктивні умови праці, що включають утрати робочого часу й ефективність його використання, а другий – психологічну готовність людини до активної та свідомої праці.

Спільна праця працівників митниці потребує встановлення й дотримання порядку діяльності всіх учасників процесу, плановірності взаємодії працівників на всіх ланках контролю. Ці аспекти дисципліни праці забезпечуються плануванням, організацією робочих місць і самої праці.

Особливості спільної праці, узгодженість між індивідуальними роботами визначають об'єктивну необхідність дотримувати порядку, що витікає як з вимог митних технологій, так і з потреби об'єднати трудові зусилля людей для вирішення поставлених завдань.

Підвищення рівня дисципліни праці в будь-якому колективі пов'язано насамперед з характером організації робочого процесу, що визначається технологією робіт, його циклічністю, нормуванням і стимулюванням праці, плануванням процесу діяльності всього колективу й кожно-

го працівника. Невміння визначати внесок конкретного працівника до спільної справи, створювати напружений і безперервний ритм роботи призводить до «роздування» штатів, а існування необґрунтовано чисельного колективу породжує бездіяльність окремих працівників і створює умови для умисної бездіяльності.

Інший аспект зміцнення дисципліни праці – настрої працівника, усвідомлене підтримання порядку. Так, багато залежить від того, як побудовано роботу з людьми в колективі, як вона відображає їх реальні інтереси й націлена на організацію їх поведінкової культури. Головним є зміцнення професійної, вольової, емоційної готовності до праці.

Важливим для підвищення мотивації праці є планування кадрової кар'єри працівників митних органів [354], ужиття заходів стимулювання у вигляді заохочень, відомчих відзнак [1, 2, 3, 5 – 12], використання митних ритуалів, які повинні бути критерієм етичних цінностей і навчати вічно суцього в житті, хай навіть ці вічні істини будуть цілком буденними та скромними. Митний ритуал є засобом і середовищем контактування працівників митниці у своєму оточенні, що не тільки активізує та зміцнює це спілкування, але й, що надзвичайно важливо, установлює його межі, які не можна встановити жодними законодавчими нормами. Ці межі окреслюються у сформованому рівні можливого. Формування ритуалу важливий, а можливо, і головний спосіб подолання корупції та хабарництва в митному середовищі. Це той напрям організаторської діяльності Держмитслужби, який за 18 років її існування не визначено в пріоритетах діяльності.

Розвиток організаційних процесів у трудовій діяльності стимулюється активізацією участі працівників в управлінні митними операціями, процесами, організацією в цілому.

Це дослідження ґрунтується на переконанні, що організаційно-економічні зміни, які спричинюються впровадженням адаптаційного організаційно-економічного механізму, створять економічну основу самоорганізації ко-

лективів митниць і конкретно кожного працівника. Нові підходи до управління передбачають упровадження практики стимулювання працівників, що забезпечить усталені, рівноправні стосунки між ними під час досягнення цілі.

Сучасна мотивація трудової діяльності не заперечує можливості досягнення матеріального успіху, але розглядає його як передумову самовираження й реалізації вищих інтересів і потреб, безпосередньо не пов'язаних зі споживанням. Матеріальні стимули діють як каталізatori, що здатні значно посилити трудову активність. І в той же час мотивація праці набуває все комплекснішого характеру, у ній відбуваються значні структурні зміни. Формування мотивації на сучасному етапі відбувається при взаємодії низки складових як традиційних, так і нових. Одні з них пов'язані з гуманізацією трудових процесів, створенням умов праці згідно з вимогами до них працівників, інші – з формуваннями особистості працівника, його професійною підготовкою, культурним розвитком та змінами в ціннісних пріоритетах; треті – із залученням працівників до прийняття рішень і розвитку співробітництва [15, С. 15].

О.Кендюхов розкриває можливості застосування мотиваційної теорії до творчої інтелектуальної праці [156]. При цьому він виділяє три основні підходи до мотивації праці: диспозиційний, когнітивний і заохочувальної мотивації.

Теорії потреб, які лежать у площині диспозиційного підходу, дають можливість з'ясувати, які стимули люди вважають достатньою винагородою, заради якої варто докласти зусиль. Ці теорії ґрунтуються на припущенні, що рушійними мотивами поведінки є базові людські потреби.

З позиції когнітивного підходу, мотивація є свідомим вибором, зробленим на основі процесу ухвалення рішень, у ході якого порівнюються варіанти, зважуються витрати та вигоди, оцінюється ймовірність досягнення бажаних результатів. Тобто, у цьому підході головна роль відводиться процесам прийняття рішень і пов'язаним з ними чинникам, які впливають на рішення про те, варто чи не варто докласти зусиль до роботи.

Головними напрямками діяльності Державної митної служби є виконання фіскальної функції та організація боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил [174], що зумовлює примусовий характер діяльності щодо суб'єктів митного контролю та пов'язано з постійною участю працівників у вирішенні конфліктних ситуацій, а при державницькій позиції митників іноді призводить до виникнення певних ризиків для особистого життя. Отже, мотивація є дуже важливим елементом управлінського процесу.

Теорія заохочувальної мотивації залишає осторонь питання потреб і роздумів працівників та привертає увагу менеджменту до аналізу взаємозв'язків між поведінкою співробітників організації та її наслідками. Прихильники теорії досліджують проблеми зміни поведінки людей у процесі праці, адекватного використання негайних заохочень і покарань.

Теорія заохочувальної мотивації ґрунтується на принципі, що люди докладають зусиль до поведінки, яке заохочується (винагороджується), і в наслідках реалізації цього принципу, що мають відношення до мотивації, йдеться виключно про заохочення (в тому числі й винагороди).

Заохочення бажаної поведінки повинно впливати на загальний рівень трудової активності співробітників організації.

Розглянуті підходи на прикладному рівні управління інтелектуальною працею можна застосовувати для інтеграції наявних методів мотивації з поточними функціями організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом [156], але жоден з них не може бути повністю адекватним творчій праці. Тому пропонується використовувати як основу мотиваційної підсистеми організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки модель, що ґрунтується на теорії заохочувальної мотивації. Щоб підвищити творчу активність працівників митних органів, пропонується встановити такі критерії оцінки колективів підрозділів, за відповідності яким

розмір винагороди залежатиме від ступеня досягнення бажаних значень критеріальних показників.

Розумне поєднання різних видів мотивації визначає позитивні трудову поведінку людини й результат праці, що є важливим завданням системи управління організації.

Найгнучкішим елементом мотивації та достатньо відчутним важелем впливу на матеріальні інтереси є премія. Тому, на думку автора, серйозна увага повинна приділятися питанню вдосконалення преміювання в організаційно-економічному механізмі забезпечення митної безпеки що підвищить інтерес працівників до високих кінцевих показників митної безпеки.

У діяльності суб'єктів господарювання застосовується безліч положень про преміювання, які спрямовані на встановлення прямого зв'язку між результатами праці й розмірами винагороди за неї. Причому під результатами праці розуміється не звичайне виконання кожним працівником своїх службових або виробничих обов'язків, а забезпечення досягнення заздалегідь поставлених рубежів і цілей усім колективом.

Результати колективної праці, як відомо, набагато перевищують арифметичну суму зусиль окремих працівників [525, С. 43]. Тому нарахування премій структурним підрозділам здійснюється з переходом до індивідуального планування для кожного з них преміальних виплат. Ефект мотивації тим вище, чим жорсткіший зв'язок існує між розміром премій підрозділів і результатами їх праці.

Підвищення ролі митних підрозділів при впровадженні організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки можливе шляхом переорієнтації стимулів колективів на вищий рівень безпеки.

Мета змін – задіяння кожного працівника в процесі досягнення результату, його відповідальність за результати своєї праці та забезпечення відповідного заробітку. У новій структурі в кожного повинно бути чітке розуміння своїх обов'язків і межі відповідальності. Для цього запро-

ваджується система збалансованих показників роботи підрозділів митних органів.

Для цілі встановлення прямого зв'язку між результатом праці й розмірами винагороди за неї, на думку автора, найавторитетнішою й найдосконалішою буде порівняльна оцінка результатів роботи оперативних підрозділів митниці, підрозділів БК і ПМП, управлінських та інших підрозділів.

Реалізувати це можна шляхом диференціювання порівнюваних показників, оскільки специфіка роботи підрозділів митниці різна. Для запровадження порівняльного оцінювання роботи, а також розрахунку коефіцієнтів преміювання, підрозділи митниці рекомендується розподілити на групи з урахуванням економічного ефекту від їх діяльності та порівняльної можливості [407]:

- перша група – вантажні відділи, діяльність яких пов'язана тільки з торговим обігом;
- друга група – оперативні підрозділи, специфіка роботи яких пов'язана як з торговим, так і з неторговим обігом;
- третя група – підрозділи боротьби з контрабандою та порушенням митних правил;
- четверта група – підрозділи контролю та інформаційно-аналітичної роботи;
- п'ята група – підрозділи управління митницею;
- шоста група – невизначені вище підрозділи та окремі працівники митниці (по зв'язках із громадськістю, з режимно-секретної роботи та ін.).

Рекомендовані основні оцінювані показники діяльності підрозділів митниці та методику їх розрахунку представлено на прикладі роботи Харківської (раніше – Східної регіональної) митниці [408] в табл. 5.6.

Розрахунок показників діяльності підрозділів митних органів повинен проводитися на підставі звітів оперативних підрозділів; протоколів про порушення митних правил за статтями Митного кодексу України, які передбачають конфіскацію предметів правопорушень; протоколів комісій щодо прийняття заліків з професійної підготовки,

Таблиця 5.6
Основні показники діяльності підрозділів митниці

Показник за основним напрямом діяльності	Формула розрахунку показника	Розшифровка складових формули
<p>П1 – оформлено МД (у перерахунку на 1 працівника оперативного підрозділу)</p>	$P1 = \frac{[KN + K_{\text{пр}}(N_{\text{з}} + 0,5C) + KN_{\text{пр}} + KN] / K_{\text{пр}}}{K_i = \frac{N_i}{\sum_{j=1}^n N_j}}$	<p>$N_{\text{з}}$ – сумарна кількість оформлених МД-1; $N_{\text{з}}$ – сумарна кількість оформлених МД-2, МД-3; C – сумарні дані за гр. 5 усіх ВМД типу МД-2; $N_{\text{пр}}$ – сумарна кількість оформлених МД-4; $K_{\text{пр}}$ – сумарна кількість оформлених МД форми Cz/Срз; у ДАІ; $K_{\text{пр}}$ – кількість працівників оперативного підрозділу; $K_i, K_j, K_{\text{пр}}, K_{\text{ДП}}$ – вагові коефіцієнти для показників оформлення кожного з типів МД; N_i – кількість МД одного виду за попередні 6 місяців; $\sum N_j$ – кількість МД усіх перелічених видів за попередні 6 місяців</p>
<p>П2 – оформлено провізних документів (у перерахунку на 1 працівника оперативного підрозділу)</p>	$P2 = \frac{[K_{\text{ПВ(ЕТ)}} + K_{\text{МДП(ЕТ)}} + K_{\text{МДП(ЕТ)}} + K_{\text{МДП(ЕТ)}} + 1/2K_{\text{ДП}} + 1/3(K_{\text{ПВ(ЕТ)}} + K_{\text{МДП(ЕТ)}} + K_{\text{МДП(ЕТ)}} + K_{\text{МДП(ЕТ)})] / K_{\text{пр}}}{K_{\text{ПВ(ЕТ)}} – сумарна кількість оформлених провізних відомостей або документів контролю за доставкою вантажів (далі – ДКД) при експорті та транзиті товарів; K_{\text{МДП(ЕТ)}} – сумарна кількість книжок МДП, оформлених для перевезення вантажів за процедурою МДП при експорті і транзиті товарів; K_{\text{МДП(ВВЕЗ.)}} – сумарна кількість оформлених МД-7 на тимчасове вивезення транспортних засобів; K_{\text{ПВ(ЕТ)}} – кількість накладних форми Ф16 на експорт і транзит товарів; K_{\text{МДП(ЕТ)}} – сумарна кількість оформлених провізних відомостей або ДКД на імпорту товарів; K_{\text{МДП(Т)}} – сумарна кількість оформлених книжок МДП при імпорту товарів; K_{\text{МДП(В)}} – сумарна кількість оформлених МД-7 на імпорту товарів; $	

Таблиця 5.6 (продовження)

Позначки за класифікацією предметів збільшеності	Об'єкти розрахунку податків	Розшифровка складових формул
<p><i>ПЗ</i> – справлено митні збори за оформлення товарів та інших предметів у зоні митного контролю на території підприємства в робочий час чи поза робочим часом, встанов-леним для митних органів (у перерахунку на 1 оформлену ВМД)</p>	$ПЗ = \frac{Р_{вмд} + P13/н + P23/н}{K_{вмд} + K13/н + K23/н}$	<p><i>K_{мрго}</i> – кількість накладних форми Ф16 на імпорту товарів; <i>K_{вт}</i> – сумарна кількість оформлених порожніх автомобілів суб'єктів ЗЕД; <i>K_{сп}</i> – кількість працівників оперативного підрозділу</p> <p><i>Р_{вмд}</i> – сума митних зборів, справлених за всіма оформленими ВМД; <i>P13/н</i> – сума митних зборів, справлених згідно із заказ-нарядями в торговельно обігу; <i>P23/н</i> – сума митних зборів, справлених згідно із заказ-нарядями в неторговельно обігу; <i>K_{вмд}</i> – кількість оформлених ВМД типу МД-2, МД-3; <i>K13/н</i> – кількість оформлених заказ-нарядів у торговельно обігу; <i>K23/н</i> – кількість оформлених заказ-нарядів у неторговельно обігу</p>
<p><i>П4</i> – виявлено ПМП і заведено справи про ПМП</p>	<p>Визначається за кількісними даними й ураховує: кількість протоколів про ПМП, за якими порушено кримінальні справи, – з коефіцієнтом «3»; кількість протоколів про ПМП статтями Митного кодексу України, які передбачають конфіскацію товарів, предметів вправопорушення, – з коефіцієнтом «2»; кількість протоколів про ПМП за статтями МКУ, які передбачають накладення штрафу, – з коефіцієнтом «1»</p>	<p>Результат провадження справ про ПМП ураховує:</p> <ul style="list-style-type: none"> – кількість випадків припинення справи (за статтями Митного кодексу України, які передбачають штрафні санкції за ПМП) – з коефіцієнтом –1; – кількість випадків припинення справи (за статтями Митного кодексу України, які передбачають конфіскацію товарів, предметів вправопорушення) – з коефіцієнтом –2; – кількість випадків стягнення штрафу в розмірі < 5 тис з/п для граф 1, 2, 3, 4 – з коефіцієнтом 0,5, крім ВД і ВБПМП, де коефіцієнт 0,05; – кількість випадків стягнення штрафу в розмірі > 5 тис з/п (для граф 1, 2, 3, 4 – з коефіцієнтом 1, крім ВД і ВБПМП, де коефіцієнт 0,1); – кількість випадків конфіскації товару (для граф 1, 2, 3, 4 – з коефіцієнтом 2, крім ВД і ВБПМП, де коефіцієнт 0,2); – кількість випадків направлення справи до суду для конфіскації товару і відмовлення судом у конфіскації – з коефіцієнтом –2 для ВД і ВБПМП.

Показник за основним напрямком діяльності	Формула розрахунку показника	Розшифровка складових формули
П5 – нараховано й справлено платежі (у пере-рахунку на 1 оформлену МД)	$П5 = \frac{З + М + А + П + 0,5}{(ЗУ + МУ + АУ + ПУ) + N}$	ВОМК розраховує кількість набраних балів за протоколами про ПМП і результатами їх провадження у перерахунку на одного працівника підрозділу) З – справлені митні збори (усіх видів, крім 003); М – справлене мито; А – справлений акцизний збір; П – справлений ПДВ; ЗУ – нараховані умовно митні збори (усіх видів, крім 003); МУ – нараховане умовно мито; АУ – нарахований умовно акцизний збір; ПУ – нарахований умовно ПДВ; N ₂ – сумарна кількість оформлених МД-2, МД-3; N ₁ – сумарна кількість оформлених МД-1
П6 – порушено технологію митного оформлення	$П6 = Kф \times Kз / Kп$	Кф – кількість виявлених фактів порушень технології митного оформлення; Кп – кількість перевірок підрозділу просягом кварталу; Кз – коефіцієнт значності виявленого порушення; Кз = 1 / 10 і визначається відділом організації митного контролю за узгодженням з керівництвом митниці

Таблиця 5.6 (продовження)

Показник за основним напрямком діяльності	Формула розрахунку показника	Розшифровка складових формул
<p>П77 – розроблено й упроваджено програм, методик, методичних рекомендацій, положень, інструкцій, технологічних схем; підготовлено аналітичні матеріали, довідки й проекти наказів за результатами перевірок; кількість звітів, наданих до ДМСУ й інших державних організацій; підготовлено службові документи (накази), які ввійшли до бази даних НСІ Східної регіональної митниці, і службові документи, які мали контрольні терміни виконання</p>	<p>Визначається на підставі наданих підрозділами митниці звітів про виконану роботу за кількістю набраних балів (у перерахунку на 1 працівника підрозділу)</p>	<p>Показник ураховує: – кожну розроблену й упроваджену програму (20 балів), допрацьовану програму (10 балів); – кожну розроблену та впроваджену методику, методичну рекомендацію, положення, інструкцію, технологічну схему (за кожний аркуш формату А4 друкований шрифт-том 14, з одинарним міжрядковим інтервалом) (5,0 балів); – кожний підготовлений аналітичний матеріал, довідку та проект на-казу за результатами перевірок (за кожний друкований аркуш формату А4 – шрифт 14, міжрядковий інтервал одинарний) (3,0 бали); – підготовку та надання звітів до ДМСУ й інших державних органі-зацій (за кожний друкований аркуш формату А4 – шрифт 14, між-рядковий інтервал одинарний) (2,0 бали); – підготовку службових документів (наказів), які ввійшли до бази даних НСІ Східної регіональної митниці, і службових документів, які мали контрольні терміни ви-конання (за кожний друкований аркуш формату А4 – шрифт 14, міжрядковий інтервал одинарний) (1,0 бал); – інші управлінські рішення (довідні й службові записки, рапорти, накази) (за кожний друкований аркуш формату А4 – шрифт 14, між-рядковий інтервал одинарний) (0,1 бала)</p>

Показник за основним напрямком діяльності	Формула розрахунку показника	Розшифровка складових формули
<p><i>ЛВ</i> – проведено перевірки (узятю участь у перевірках), виконано оперативні завдання, проведено спеціальні операції, виїзди, супроводження вантажу</p>	<p>Визначається на підставі наданих ЗВ і ВОМК звітів про виконану роботу за кількістю набраних балів (у перерахунку на 1 працівника підрозділу)</p>	<p>Показник враховує:</p> <ul style="list-style-type: none"> – виконання оперативних завдань, спеціальних операцій, а також перевірки підрядкованих митниць, розташованих у Сумській області – з коефіцієнтом – 3; – виконання оперативних завдань, спеціальних операцій, перевірки підрядкованих митниць, підрозділів митниць, у т.ч. Східної регіональної митниці, розташованих у Харківській області (за межами м. Харкова) – з коефіцієнтом – 2; – виконання оперативних завдань, спеціальних операцій, виїзди для проведення митного контролю вантажів, які перебувають на відповідальному зберіганні, перевірки підрозділів підрядкованих митниць, Східної регіональної митниці, розташованих у межах м. Харкова – з коефіцієнтом – 1; Крім того, під час розрахунку показника <i>ЛВ</i> ураховується кількість днів, протягом яких працівники виконували поставлені завдання в ході оперативних заходів, спеціальних операцій, а також перевірок підрядкованих митниць, підрозділів митниць, у т.ч. Східної регіональної митниці (1 день: $K = 1$; 2–3 дні: $K = 2$; 4–7 днів: $K = 3$). Для підрозділів 1-ї та 2-ї груп вищезазначені коефіцієнти підвищуються в 1,5 рази

Таблиця 5.6 (продовження)

Показник за основним напрямом діяльності	Формула розрахунку показника	Розшифровка складових формули
<p>Л9 – рівень професійної підготовки</p>	<p>Визначається на підставі протоколів комісії з прийняття залізків як відношення кількості працівників, що склали залік, до загальної кількості працівників підрозділу. Підсумкові заліки приймаються в кожному підрозділі один раз на півріччя (у травні та грудні) комісією, яка призначається наказом митниці. Щомісяця начальником підрозділу проводяться письмові заліки, результати яких надаються до відділу по роботі з особовим складом для долучення до особової справи працівника. Показник уявляє нескладання заліку без поважних причин протягом 2-х тижнів з дати проведення заліку в підрозділі</p>	
<p>Л10 – порушення трудової та службової дисципліни</p>	$Л10 = (X1 + X2 + 2 \times X3 + 3 \times X4 + 4 \times X5 + 5 \times X6) / K_{пр}$	<p>X1 – кількість випадків запізнення на роботу; X2 – кількість випадків порушення форми одягу; X3 – кількість випадків позбавлення або зниження розміру премії (над-бавок); X4 – кількість випадків застосування заходів дисциплінарного впливу, стягнень; X5 – кількість прогулів; X6 – кількість випадків підтвердження скарг на брутальність поведінки працівників підрозділу; K_{пр} – кількість працівників у підрозділі</p>

Таблиця 5.6 (продовження)

Показник за основним напрямом діяльності	Формула розрахунку показника	Розшифровка складових формули
<p>П11 – виконавська дисципліна</p>	<p>$P11 = Y1/Y$</p>	<p>Y1 – кількість контрольних службових документів, звітів або заходів, терміни виконання яких порушено підрозділом; Y – загальна кількість контрольних службових документів, звітів або заходів у підрозділі протягом місяця</p>
<p>П12 – технічний стан ПЕОМ, засобів зв'язку, оргтехніки, технічних засобів митного контролю і транспортних засобів та стан забезпечення їх безперебійної експлуатації</p>	<p>Визначення показника для підрозділів митниці, крім відділів (дані - ТЗМК та ВІАРтаМС) проводиться на підставі оцінки працездатності технічних засобів (K_n), що перебувають у оцінюваних підрозділах</p> $K_n = \frac{P1T1 + P2T2 + \dots + PmTm}{m}$	<p>P1, P2, ... , Pm – коефіцієнти працездатності технічних засобів (при працездатності техзасобу $Pm = 1$, при неприцездатності $Pm = 0$), які визначаються начальниками ВТЗМК та ВІАРтаМС, T1, T2, ... , Tm – вагові коефіцієнти ефективності роботи окремих техзасобів. Визначено, що Tm для рентгенапаратів, ендоскопів, детекторів контрабанди, експрес-аналізаторів, засобів аудіовізуального контролю, засобів радіозв'язку, обчислювальних та копіювальних техніки, іншої складної техніки, ультрафіолетових і галогенових ліхтарів, метало-детекторів, детекторів дорожочинних металів і каменів, терезів, засобів телефонного зв'язку, електро- й радіовиміральної техніки та подібної техніки, детекторів валют, луп і мініскопів, флюорисцентних фло-майстерів, друкарських машинок, гучномовних систем та іншої техніки = 1.0.</p>
	<p>Показник для відділів ТЗМК та ІАРІМС визначається відділами організації митного контролю на підставі вищезазначених показників K_n</p> $P112 = \frac{K1 + K2 + \dots + Kn}{n}$ <p>Технічний стан транспортних засобів визначається їх справністю та надійністю (запасом ходу до наступного ремонту). Основним показником технічного стану автомобільної техніки є коефіцієнт технічної готовності ($Km2$),</p>	<p>m – загальна кількість технічних засобів в окремому підрозділі, що визначається на підставі реєстрів бухгалтерського обліку. K1, K2, ... , Kn – коефіцієнти рівня технічного стану техзасобів, закріплених за підрозділом митниці, у тому числі й за відділами ТЗМК та ІАРтаМС; n – загальна кількість підрозділів</p>

Таблиця 5.6 (продовження)

Показник за основним напрямком діяльності	Формула розрахунку показника	Розшифровка складових формули
	<p>який визначає ступінь готовності технічно справного рухомого складу до перевезень. Цей показник розраховується на одиницю рухомого складу і визначається як відношення кількості днів (Dm), у які одиниця рухомого складу була технічно справна до загальної кількості календарних днів (Dk) у звітний період:</p> $K_{mz} = Dm / Dk$	
П13 – охорона праці	$P13 = A1 \times (A2 + A3 + A4 + A5 + A6)$	<p>A1 – коефіцієнт травматизму, факт якого встановлено згідно з чинним законодавством після проведення службового розслідування комісією та складання акта за формою Н-1; A1 = 1 за відсутності в підрозділі випадків травматизму; A1 = 0 за наявності факту травматизму. A2 – коефіцієнт знання працівниками законодавства з питань охорони праці, який визначається шляхом перевірки знання Закону України «Про охорону праці», інструкції з охорони праці для кожного підрозділу, програми навчання з охорони праці, затвердженої начальником митниці; A2 = 10 балів, якщо залік складено всім особовим складом підрозділу; за кожну незадовільну відповідь віднімається 1 бал. . A3 – коефіцієнт дотримання вимог законодавства з питань охорони праці. Найвище значення A3 – 9 балів.</p>

Показник за основним напрямом діяльності	Формула розрахунку показника	Розшифровка складових формули
		<p>Бали знімаються, якщо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутні журнали (пронумеровані, пронумеровані) обліку інструктажів (-1 бал); - інструктажі проводилися несвоєчасно (-3 бали); - виявлено порушення інструкції з охорони праці при виїздах на огляди або супроводженні вантажів (-3 бали); - відсутні підписи працівників у журналі реєстрації проведення інструктажів з охорони праці (-2 бали). <p>A4 - коефіцієнт санітарно-побутового стану приміщень підрозділу. Найвище значення A4 - 13 балів.</p> <p>Бали знімаються, якщо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - у робочому приміщенні відсутні порядок (на столах, у шафах) і чистота (наявні сміття, пил, павутиння, брудні вікна) (-5 балів); - у побутовому приміщенні відсутні порядок і чистота (-2 бали); - відсутні електролампочки в побутових освітлювальних приладах (-1 бал); - відсутні медичні аптечки, їх комплектація не відповідає вимогам постанови МОЗ України від 03.06.97 №484 (перелік необхідних препаратів повинен бути в аптечці), а саме: <ul style="list-style-type: none"> відсутні засоби для перев'язування (бинт, джгут, перекис водню, йод) (-2 бали); відсутні серцеві препарати (-2 бали); відсутні обезболювальні препарати (-1 бал). <p>A5 - коефіцієнт дотримання правил електробезпеки. Найвище значення A5 - 10 балів.</p> <p>Бали знімаються, якщо:</p>

Таблиця 5.6 (продовження)

Показник за оцінювання шкідливості	Формула розрахунку показника	Розшифровка складових формули
<p>– участь у громадській роботі</p>	$PI4 = \frac{3 \times X6 + X7 + 2 \times X8}{K_{гпр}}$	<p>– допущено до роботи з електрообладнанням неатестованих працівників (–3 бали);</p> <p>– використовуються непаспортизовані електронагрівальні прилади (саморобні або спіральні обігрівачі, плитки, кип'ятильники) (–3 бали);</p> <p>– використовуються несправні або розбиті винайчики, розетки (–2 бали);</p> <p>– використовуються пошкоджені штепселі або електропровод з пошкодженою ізоляцією (–1 бал);</p> <p>– використовуються саморобні подовжувачі або перевищується номінальне навантаження на подовжувач (–1 бал).</p> <p><i>X6</i> – коефіцієнт протипожежної безпеки.</p> <p>Найвище значення <i>X6</i> – 9 балів.</p> <p>Бали знімаються, якщо:</p> <ul style="list-style-type: none"> – відсутні інструкції з протипожежної безпеки – 2 бали; – відсутня схема евакуації – 1 бал; – відсутні вогнегасники – 2 бали; – не визначено відповідальних за стан пожежної безпеки в оцінюваному підрозділі – 1 бал; <p>– особовий склад не знає своїх дій в екстремальних ситуаціях – 3 бали</p>
		<p><i>X6</i> – кількість працівників, які організували та провели культурно-масові заходи, спортивні змагання;</p> <p><i>X7</i> – кількість працівників, які брали участь у культурно-масових заходах (вечорах, роботі КВТак, художній самодіяльності, випуску стінгазет тощо), спортивних змаганнях;</p> <p><i>X8</i> – кількість працівників, які брали участь у роботі громадських товариств (спортивних клубів, профспілки, товариства мисливців та рибалок тощо)</p> <p><i>K_{гпр}</i> – кількість працівників у підрозділі.</p>

Показник за основним напрямом діяльності	Формула розрахунку показника	Розшифровка складових формули
Л15 – якість виконання поставлених завдань	$Л15 = \frac{\sum Bc - (Bc_{max} + Bc_{min})}{C}$	<p>Коефіцієнти при $X6 - X8$ – вагові коефіцієнти участі в громадській роботі</p>
		<p>Bc – бал, який виставляє кожний член комісії; Bc_{max} – найвищий бал, виставлений підрозділові; Bc_{min} – найнижчий бал, виставлений підрозділові (за винятком тих випадків, коли його виставляє заступник начальника Східної регіональної митниці, який курирує роботу підрозділу); C – кількість членів комісії з підбиття підсумків роботи підрозділів Східної регіональної митниці</p>

протоколів комісій з розгляду порушень трудової і службової дисципліни; актів перевірки технічного стану технічних засобів; даних про стан охорони праці відповідно до законодавства та ін. Рекомендується використовувати аналітичний, експертний методи, метод прямого рахунку та метод нарад для визначення узагальнених рівнів показників та їх оцінювання незалежними експертами.

Коефіцієнт преміювання для всіх підрозділів визначається комісією з підбиття підсумків роботи підрозділів Східної регіональної митниці залежно від місця, яке займає підрозділ.

В залежності від напрямків діяльності всі підрозділи митниці розподіляються на групи. Для підрозділів кожної групи визначаються показники (П), що характеризують їх роботу та за якими оцінюється їх діяльність. Такий розподіл наведено в табл. 5.7.

Таблиця 5.7
Розподіл підрозділів митниці по групах.
Показники оцінювання діяльності підрозділів.

№ групи	Підрозділи, що входять до групи	Показники оцінювання
1	Підрозділи митного оформлення, діяльність яких пов'язана тільки з торговим обігом	п1 - п14; п15
2	Підрозділи митного оформлення, діяльність яких пов'язана як з торговим так і з неторговим обігом	п1 - п14; п15
3	Підрозділи боротьби з контрабандою та порушенням митних правил	П4, п7, П8 - п14; п15
4	Підрозділи контролю та інформаційно-аналітичної роботи	п1 - п14; п15
5	Підрозділи управління митницею	п7 - п14; п15
6	Підрозділи, що не увійшли до 1 - 5 груп. Окремі працівники митниці (по мобілізаційній режимно-секретній роботі тощо.)	п15

Місце кожного підрозділу в групі (а можна і серед усіх інших підрозділів митниці) визначається шляхом порівняння (ранжирування) за зростанням середньозваженого сумарного показника роботи підрозділу за основними напрямками діяльності. Середньозважений сумарний показник для підрозділу L визначається за формулою:

(5.112)

$$P_{\Sigma L} = \frac{\sum_{i=1, j=1}^{14;6} M_{iL} \times K_{ij}}{m_j}$$

де

i – номер показника, за яким визначається місце підрозділу (від 1 до 14);

j – номер групи (від 1 до 6);

M_{iL} – місце підрозділу «L» за кожним показником «i», який характеризує його діяльність. Визначається шляхом ранжирування підрозділів всередині однієї групи по кожному показнику «i»;

m_j – кількість показників (наведених в третій колонці таблиці 5.7., крім П15), за якими оцінюється діяльність підрозділів групи номер «j»;

K_{ij} – ваговий коефіцієнт. В залежності, за яким саме показником «Pi» оцінюється підрозділ групи «j», коефіцієнту присвоюються значення 1 або 2 дбоз, які визначаються групами експертів (табл. 5.8, «0» стоїть на тих показниках, за якими не оцінюється підрозділи цієї групи).

Таблиця 5.8

Значення вагових коефіцієнтів (K) для оцінювання підрозділів груп (j) з 1 по 6 по показникам (Pi) з 1 по 14.

K _{ij}	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	P11	P12	P13	P14
гр.1	3	3	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1
гр.2	3	3	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1
гр.3	0	0	0	3	0	0	2	1	1	1	1	1	1	1
гр.4	3	3	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1
гр.5	3	3	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1
гр.6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

При оцінюванні підрозділів митниці за показниками $(P_{12j} \times P_{14j})$ значення коефіцієнтів K_{ij} можуть бути змінені комісією з підбиття підсумків роботи митниці.

Виходячи з розрахованих значень P_{Σ} для кожного підрозділу «L» всередині кожної з 1 по 5 групи шляхом ранжирування комісія з підбиття підсумків роботи митниці визначає місце підрозділу «L» – M_{Σ} .

Показник P_{15} , який суб'єктивно свідчить про якість здійснення підрозділом «L» своєї діяльності, визначається комісією шляхом обговорення, оцінюючи якість виконання кожним з підрозділів поставлених завдань.

Провівши ранжирування підрозділів за показником P_{15} , визначається місце кожного підрозділу в групі за цим показником (M_{15L}).

Після цього для кожного підрозділу розраховується загальний показник якості роботи підрозділу за формулою:

$$Q_{\Sigma} = 0,5 \times (M_{\Sigma} + M_{15L} \times K_{15}), \quad (5.113)$$

де

Q_{Σ} – загальний показник якості роботи підрозділу «L»;

M_{Σ} – місце підрозділу «L», визначене шляхом ранжирування показників P_{Σ}

M_{15} – місце підрозділу «L», визначене комісією з підбиття підсумків роботи митниці за показником P_{15} ;

$K_{15} = 0,5$ – ваговий коефіцієнт показника P_{15} ;

Відповідно до розрахованого для кожного підрозділу митниці значення Q_{Σ} знову визначається місце кожного підрозділу в своїй групі, а також серед усіх підрозділів митниці.

Враховуючи отримані результати та залежно від підсумків роботи митниці може бути збільшений коефіцієнт поточного преміювання підрозділу до значення 1,2. Рішення про це приймає начальник митниці з урахуванням пропозицій комісії з підбиття підсумків роботи підрозділів з виконання завдань із забезпечення митної безпеки.

Розрахунок критеріальних показників повинен проводитися на підставі наданих звітів оперативних підрозді-

лів; протоколів про порушення митних правил за статтями Митного кодексу України, які передбачають конфіскацію; протоколів комісій з прийняття заліків з рівня професійної підготовки, комісій з порушення трудової і службової дисципліни; актів про перевірку рівня технічного стану технічних засобів; даних про стан охорони праці відповідно до законодавства та ін. Рекомендується використовувати аналітичний, експертний методи, метод прямого рахунку та метод нарад для визначення узагальнених рівнів показників та їх порівняння незалежними експертами.

Специфіка роботи в митних органах потребує наявності високопрофесійного кадрового потенціалу. Персонал є одним з основних ресурсів митної служби, потрібних для забезпечення митної безпеки держави, яке визначає стан захищеності національних інтересів України, забезпечення та реалізацію яких покладено на Держмитслужбу [336]. Працівники – найважливіше надбання митної служби, яке треба зберігати, розвивати й використовувати для успішного виконання завдань, покладених на митні органи.

Важливим елементом розвитку персоналу в митній службі України є планування кар'єри посадових осіб митних органів, що передбачає врахування оцінки потенціалу, індивідуального вкладу й віку працівників, їх службового стажу, кваліфікації, а також наявності вакантних посад на кожному з етапів перебування цих осіб в полі зору митної служби та роботи в ній: при навчанні, прийнятті на роботу, професійному рості працівника, підтриманні та підтвердженні професійної здатності.

Працівник повинен знати не тільки свої перспективи на короткостроковий і довгостроковий періоди, а й те, яких показників він повинен досягнути, для того щоб розраховувати на просування по службі. Процес планування індивідуальної кар'єри працівника розпочинається з виявлення його потреб, інтересів, потенційних можливостей.

Одним із чинників, потрібних для забезпечення успішності кар'єри працівника, є рівень його професійної компетентності, який досягається шляхом систематичного підвищення кваліфікації протягом усього життя, що за-

кріплено в Болонській декларації, яку Україна підписала у 2005 р.

Для світового й загальноєвропейського освітянського простору характерною є тенденція багаторівневого безперервного навчання особи.

Для мотивації працівників митних органів до постійного вдосконалення професійної майстерності, підвищення рівня знань митного законодавства митна служба може запропонувати механізм класної кваліфікації своїх працівників, який дасть можливість визначати ступінь придатності, підготовленості працівника до виконання своїх посадових обов'язків або функціональних обов'язків на інших посадах.

Класна кваліфікація може присвоюватися працівникам митних органів залежно від рівнів досягнутої майстерності, професійної підготовленості, результатів роботи, рівня знань митної справи, а керівникам структурних підрозділів, митних органів – також і від рівня підготовки працівників та результатів роботи підпорядкованих їм підрозділів [354]. Це дасть змогу гнучко використовувати кадровий потенціал під час виконання планових завдань, ефективно проводити ротацию персоналу по горизонталі, позитивно впливатиме на формування кадрового резерву на керівні посади [329].

Автор пропонує виділити такі основні напрями роботи, за якими працівник – при готовності до виконання функціональних обов'язків у повному обсязі – може претендувати на отримання класної кваліфікації:

- митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів;
- митний контроль та митне оформлення пасажирів;
- нарахування та справляння митних платежів;
- організацію боротьби з контрабандою та порушенням митних правил;
- ведення митної статистики;
- ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності;
- ведення фінансів та бухгалтерії в митних органах;

- визначення митної вартість товарів;
- застосування заходів митно-тарифного регулювання;
- застосування заходів нетарифного регулювання;
- сприяння захистові інтелектуальної власності учасників ЗЕД;
- інші.

Працівники митних органів добровільно братимуть участь в атестації на присвоєння класної кваліфікації або на підтвердження відповідного її рівня. Однак це не свідчить про безсистемність роботи з кадрами і відсутність плановості в цій роботі.

Умовою успішного просування працівника по службі є постійне вдосконалення фахового рівня, підвищення кваліфікації для виконання на належному рівні посадових обов'язків, отримання більш високого рівня класності, високі результати трудової діяльності.

Відстеження показників, які характеризують якість діяльності конкретного працівника протягом усього часу перебування його на митній службі, здійснюється в Державній митній службі України за допомогою програми «Кадри», яка функціонує в рамках системи «Електронна митниця» [315].

Вивчення якостей персоналу за допомогою цієї програми дає можливість:

- урахувати особисті амбіції працівника щодо свого трудового майбутнього та його прагнення до самовираження через розширення навиків, здібностей, кваліфікаційних можливостей;
- виявляти та відбирати кращих працівників, які мають бажання й відповідний потенціал для кар'єрного росту, і планувати їх переміщення по службі.

Така модель мотивації праці, на переконання автора, є найадекватнішою в системі митної діяльності. Ця модель забезпечує створення чіткого механізму узгодження інтересів окремих працівників, колективів і держави, яка цілеспрямовано використовує кошти на забезпечення національної безпеки.

Вирішення кадрових питань завжди має на меті актуальну проблему – підвищення ефективності будь-якої економічної структури, у тому числі й митної служби.

Створення мотиваційного інструментарію забезпечення митної безпеки можливе тільки при усвідомленні складності цього процесу та тривалості терміну його вирішення [345].

Щоб досягти потрібного рівня забезпечення митної безпеки необхідно створити систему визначення підсумків професійної діяльності кожного працівника, яка базуватиметься на результатах безперервного навчання, отриманих знаннях і наслідках реалізації їх у практичних навиках. Визначення результатів роботи повинно стати складовою системи керування кадрами.

Питання пошуку й розроблення методів керування кадрами в митній службі, підвищення ефективності системи навчання фахівців з митної справи, наукової оцінки цих процесів розглядаються в роботах ряду вчених: Бережнюка І.Г. [37], Войцещука А.Д. [68], Данилишина Б.М. [271], Корха О.М. [189], Кунєва Ю.Д. [202], Літовченка Б.В. [217], Липовської Н.А. [212], Момомтенка В.Я. [256], Ніколаєнка С.М. [276], Новосада Б.М. [329], Павлова А.П. [303], Христенка С.Г. [317], Ченцова В.В. [512] та інших. У роботах цих авторів досліджуються проблеми формування системи організації підвищення рівня знань працівників митної служби, необхідність вирішувати ці проблеми в існуючій інституційній системі, яка, у свою чергу, потребує змін, і не тільки організаційних, а й ментальних, що є головним.

Характер функціонування будь-якої системи, у якій працює людина, задається структурою стимулів і обмежень, що діють у суспільстві та безпосередньо в самій системі. Ці обмеження структурують людські взаємовідносини та створюються самими людьми.

Серед них можна виділити:

- формальні обмеження (правила, закони);
- неформальні обмеження (норми поведінки, умовності, внутрішні принципи);

— механізми, які дають можливість контролювати дотримання цих обмежень.

Якщо стимули й обмеження – це правила гри, то організації всередині митної служби (групи людей, об'єднаних для досягнення певної мети: регулювальні органи митниці, профспілка, спортивні та інші спілки за інтересами, фірми-посередники, суб'єкти ЗЕД, навчальні й наукові заклади тощо) – це гравці.

Поява таких груп зумовлена інституціональною матрицею, яка діє в митній системі: якщо ця інституційна система заохочує корупцію та контрабанду, то виникає організована злочинність і гроші йдуть «у тінь»; якщо ж заохочуються процедури спрощення та прискорення митних процедур, то інтенсивнішим стає товаропотік і, як наслідок, зростає прибуткова частина бюджету.

Відомий економіст Д.Норт у своїй лекції при врученні Нобелівської премії у 1993р. зазначив, що основним джерелом змін в економіці, що діятиме протягом тривалого часу, є знання. Інтенсивність же процесу пізнання відображає ступінь конкурентної активності організації. Однак, чим вища монополізація, тим слабшими будуть стимули до пізнання [281].

Інститути та світоглядні системи, характерні для суспільств, «що застигли», є непридатними для вирішення нових і складних соціальних проблем.

Історія склалася таким чином, що із системи, яка розвивалася динамічно, митниця перетворилася на завмерлу у своєму розвитку організацію. Митна система існує на старій базі, де людина – митний інспектор – це безмовний виконавець покладених на нього завдань. А зведення ролі інспекторів до ролі безмовного механізму й плюс існуюча їх соціальна незахищеність призводять до створення надалі механізмів самозахисту. З чого, як наслідок, випливає самофінансування, а це побори, хабарі, корупція.

Адміністрація Держмитслужби не спроможна виставити обмежувальні бар'єри зверху. Це видно по різкому збільшенню кількості структур, які відповідно до своїх обов'язків контролюють процес митного оформлення,

проте без ефективної віддачі. Створення «спостерігачів над спостерігачами» (Ф.Дюрренматт) не поліпшило ситуацію. Зміни організаційних форм митниць, їх назв, зон діяльності, спрямовані на зміну керівництва митниць та на позбавлення митної служби від злісних порушників, також не дали жодного ефекту, а натомість викликали затяжні багаторічні кризові кадрові й організаційні проблеми [345].

Яким же чином можна підвищити ефективність роботи митної служби? Тільки шляхом зміни світогляду її працівників. Це важко зробити в межах одного державного органу в усій державі. Але «важко» не означає «неможливо».

Отже, головну перепону, яка унеможлиблює кардинальну зміну митної служби, закладено в самій природі державного органу й ще глибше – у світогляді його працівників [327]. Саме цим пояснюється те, що, наприклад, окремі митниці протягом ряду років свого існування схильні до чвар, розподілення внутрішнього ринку послуг, а інші, навпаки, спрямовані на роботу (хоча останнім часом ця схильність поступово «розмивається»): такою є світоглядна система працівників цих митниць.

І якщо формальні правила можна змінити в одну мить (наприклад, ліквідувати наказом митницю й створити нову), то зміни неформальних норм потребують значно більшого часу. Для того щоб змінилось «обличчя держави» (Л.Кучма), потрібно аби змінилися світоглядні основи працівників митниці.

Основні передумови, з яких потрібно виходити під час визначення завдань митним органам з формування нового світогляду, – це:

- митниця як система буде стійкою тільки за умови, що її підтримуватимуть організації (гравці) усередині самої системи;
- для вдалого здійснення реформ необхідно змінити механізми керування всією митною службою та створити методологію формування світоглядних основ її працівників;
- культивування нових поведінкових норм потребує тривалого часу й обов'язкового введення механізму підтрим-

ки процесу формування світогляду, а не контролю за поведінкою працівників митниць, що значно простіше, але не вирішує проблеми.

Якщо митна безпекоспроможність – це стан реалізації митної справи [355], то першочерговим у її досягненні стає мотиваційний інструментарій.

На цьому повинні ґрунтуватися підходи до створення системи формування моралі в митній службі та механізму підтримки.

У 1840 р. Н.Рожественський у книзі «Основи державного устрою» [468] писав, що неможливо повністю викоренити вади (хиби), які спонукають до виявлення зовнішні спокуси та внутрішні людські слабкості; наявні приклади аморальності мають у багатьох відношеннях шкідливий вплив на моральність громадян, і тому держава повинна протидіяти такій безпосередній споусі. Мало що, як бачимо, змінилися за 170 років проблеми, що існують в досягненні моральності. Тому потрібно опиратися на вже існуючий досвід.

У Положенні про товариські суди УРСР (1977 р.) [394] говориться, що їх завданням є виховання громадян шляхом переконання та суспільного впливу, створення обстановки неприйнятності й нетерпимості порушень трудової дисципліни, будь-яких антисуспільних учинків. Отже, не все вже так погано, що було в минулому, якщо використовувати з розумом і без «соціалістичної звітності».

Закладання основ нового світогляду повинно починатися в Академії митної служби України, продовжуватися в митницях і аналізуватися (з рекомендаціями по окремих конкретних митниках) у Хмельницькому центрі підвищення кваліфікації. Організацію всієї роботи в цьому напрямі повинен здійснювати центральний апарат Держмитслужби.

Назріла потреба введення не лише в Академії митної служби України посади проректора, відповідального за формування світогляду майбутніх митників, але й посад спеціалістів такого напрямку в митницях і центральному апараті.

Сьогодні митниця – це застигла монопольна структура, у якій відсутні стимули до пізнання. Стабільність системи є важливою складовою успіху під час проведення реформ, проте не достатньою для впровадження новацій, спрямованих на підвищення ефективності віддачі від митної справи. Для «розблокування» ситуації потрібно:

- сформувати систему безперервного реального навчання з перевіркою його результатів, які враховуватимуться під час підбиття підсумків роботи інспектора, а також відповідного його преміювання;
- обов'язково відстежувати кадрову кар'єру кожного працівника й керувати нею, зважаючи на результати безперервного навчання й підсумки роботи (рівень митних знань повинен відповідати рівню митних знань);
- створити систему реального захисту спеціалістів високої кваліфікації від свавілля реорганізацій і перевірок;
- ввести обов'язкові ритуали, які повинні стати традицією, що підтримується та культивується (у Китаї говорять, що ритуал – це засіб і середовище безумовного єднання людських сердець, яке уможливорює будь-яке згуртування, але й кладе йому межу [141]), тощо.

Було б доречним упровадити систему, що підтверджує рівень знань фахівців. Наприклад, це могло би бути присвоєння кваліфікаційних ступенів «спеціаліст» (1, 2 або 3 класу), «майстер-спеціаліст», «експерт-спеціаліст» комісіями за результатами тестових екзаменів та індивідуальних співбесід. Такі ступені потрібно регулярно підтверджувати, а рівень премій, нагород, просувань по службі повинен безпосередньо залежати від підтвердженого кваліфікаційного ступеня фахівця.

Поряд з відомчими нагородами [1 - 3, 5 - 12] слід ввести розпізнавальні знаки для фахівців і систему заохочень, пільг, суспільної пошани для найкращих фахівців у своїй справі без залежності від посади. Потрібно створити атмосферу пошани й поваги не до посади, а до спеціальних знань і навичок.

У Митній службі США майже в кожному приміщенні унаочнено головну місію Митної служби та ключові цінності її співробітників: «Ми служимо американській гро-

мадськості з пильністю, чесністю й професіоналізмом» [536]. А в митній службі України досі не визначено з чим служать митники українській громадськості.

Необхідно визначити підрозділ центрального апарату Держмитслужби України, який повинен організовувати цю роботу. У тій структурі, що існує на сьогодні, на думку автора, це має бути кадровий підрозділ. Сьогодні Департамент кадрової роботи правильніше було б називати Департаментом обліку кадрів, оскільки він не є організатором і керівником реалізації кадрової політики ані в справах, ані за функціями. І не тому, що не вміє або не хоче працювати, а через те, що не було такого замовлення від організаторів митної справи. Є кадрова робота, але немає кадрової політики.

Починати роботу по створенню мотиваційного інструментарію потрібно з центрального апарату Держмитслужби: спочатку сформувати організаційно-економічний механізм, запустити його в дію, а потім делегувати частину прав і відповідальності митницям, залишаючи за собою реалізацію механізмів управління та контролю.

Прийняття рішення щодо визначення механізмів закладання основ нового світогляду працівників митної служби, мотиваційного інструментарію їх забезпечення стане базою майбутнього розвитку митної служби України в напрямі забезпечення митної безпеки держави. Неприйняття запропонованих підходів не зруйнує митну систему, але й не переведе її зі стану стагнації в стан розвитку.

5.3. Удосконалення митних процедур шляхом запровадження новітніх інформаційно-телекомунікаційних систем

Удосконалення діяльності митних органів потребує реалізації заходів щодо модернізації самої митної адміністрації. Модернізація, за словами Д.Приймаченка, являє собою систему комплексних заходів, що визначають перетворення стратегічного характеру в діяльності митних ад-

міністрацій, а також механізмів управління перетвореннями та їх реалізацією для забезпечення ефективного функціонування митних адміністрацій в умовах високої динаміки внутрішнього й зовнішнього оточень [450]. Це означає, що митні адміністрації повинні вчасно й адекватно реагувати на зміни та виклики, джерелом яких є внутрішнє середовище (митна система) і зовнішнє оточення.

Загальні тенденції розвитку світової спільноти однозначно свідчать, що успіху досягають ті структури, які накопичують і вміло використовують наявну інформацію [125]. Збір і оброблення великих обсягів даних сьогодні можливі лише за умови застосування найсучасніших інформаційних технологій, які реалізуються шляхом створення комплексних систем. Не обминає це явище й митницю. Митні служби найрозвинутіших країн світу (Німеччини, Франції, Росії, Японії, Китаю, США, Канади та ін.) також активно переходять на сучасні електронні технології.

У зв'язку з цим, у цьому дослідженні розглянуті деякі приклади ефективного впровадження електронних митних технологій у різних країнах світу. Так, наприклад, у структурі митниці Франції діє Центр митної інформації (CID), серед завдань якого – створення та експлуатація програмного забезпечення, що застосовується в митних службах. Зокрема, у Франції діють глобальна база даних «Біатріс» і комп'ютерна мережа автоматичного оброблення митної інформації [219]. Слід зазначити, що ця база даних була створена ще в 1983 р. і спочатку містила статистичну інформацію про зовнішню торгівлю в континентальній частині Франції, але з 1990 р. у базі даних міститься вся інформація про всі види товарів, що пройшли імпортно-експортні митні операції. Митні органи мають прямий доступ до системи; можливий і доступ сторонніх осіб через спеціальні служби при регіональних митних управліннях.

Система автоматичного оброблення митної інформації SOFI в цей час об'єднує всі митні бюро Франції та пов'язана з відповідними системами країн ЄС у рамках програми CADDIA (кооперація в автоматизації оброблен-

ня даних і документації з імпорту/експорту сільськогосподарської продукції). Усі питання функціонування мережі носять конфіденційний характер.

Ще одним прикладом використання новітніх інформаційних технологій є досвід нідерландської митниці. Великий обсяг вантажопотоків через територію країни (лише в порту Роттердам щороку обробляється 300 млн. т вантажів та виконується понад 6 млн. операцій з контейнерами) унеможливорює фізичну перевірку всіх товарів, що ввозяться чи вивозяться. Тому голландська митниця широко застосовує в роботі аналіз ризиків за допомогою комп'ютерної системи, до якої закладається інформація, отримувана ще до прибуття товару в порт [169]. Збір і аналіз інформації здійснює Центр митної інформації. Збираючи якомога більше відомостей про клієнтів митниці, що здійснюють імпорт і експорт товарів, Центр формує картину руху вантажів, яка постійно аналізується його співробітниками.

Обробляючи отримані при митному оформленні дані про вантаж, наявну у митних органів інформацію про клієнта й перевіряючи їх на відповідність розробленим спеціалістами показникам ризику, комп'ютер ніби дає зелене, жовте або червоне світло. У першому випадку вантаж продовжує свій шлях, а адміністративний контроль здійснюється заднім числом. У другому випадку митники здійснюють у повному обсязі митний контроль та аналіз поданої документації. У третьому випадку переміщення товару зупиняється, він вивантажується, ретельно перевіряється його відповідність даним, наведеним у поданій декларації. Водночас застосовуються сканери для перевірки контейнерів без їх відкривання та апарат для перевірки дійсності документів.

Крім Центра митної інформації, у складі митниці є Центральний підрозділ управління, який відає всіма автоматизованими системами митниці й відповідає за фінансове адміністрування.

Аналогічні завдання під час втілення новітніх технологій у митну справу ставлять перед собою митні адміністра-

ції багатьох країн СНД, Азії та Америки [21, 134, 140, 210, 277, 284, 322, 474, 479, 504, 527].

В цьому дослідженні вже зазначалося, що Рамкові стандарти ВМО також передбачають створення в перспективі єдиної митної інформаційної системи, доступ до якої матимуть митні адміністрації всіх держав. Ця система повинна бути інтегрованою до більш загальної, глобальної торговельно-платіжної системи. Використання системи електронного декларування дасть можливість інформації щодо кожної торговельної угоди своєчасно надходити до митної інформаційної системи. Така інформація матиме статус електронної митної декларації, яку використовуватимуть митні адміністрації держав відправника, транзиту й отримання товару, у результаті чого ці адміністрації володітимуть попередньою інформацією про всі вантажі, їх характер та терміни відправлення (прибуття), що дасть змогу на ранньому етапі виявити вантажні групи підвищеного ризику.

За уніфікованими критеріями здійснюватиметься й автоматичний відбір вантажів, митний огляд яких повинен бути обов'язковим або поглибленим. До роботи з митною інформаційною системою (з окремими її комплексами та базами даних) планується допустити вповноважених економічних операторів – учасників ЗЕД [450].

Таким чином, одним з головних шляхів удосконалення діяльності митних органів та забезпечення митної безпеки держави, на думку автора цього дослідження, є створення в Державній митній службі України багатофункціональної комплексної системи (БФКС) «Електронна митниця» згідно з Указом Президента України «Про заходи щодо активізації євроінтеграційного прикордонного співробітництва» від 19.12.07 №1236/2007. Саму ж концепцію створення цієї системи схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.09.08 №1236-р [451, 431].

Митна служба України розпочала втілення новітніх технологій ще вісімнадцять років тому. У 2005 р. стартував новий етап цієї роботи – визначення принципів побудови системи «Електронна митниця» та її часткової реалізації.

Однак питання організації та проведення цих заходів потребують єдиного підходу та комплексного вирішення.

«Електронна митниця» – це багатофункціональна комплексна система митної служби, базова складова організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки, яка поєднує інформаційно-телекомунікаційні технології та сукупність механізмів їх застосування й дає можливість підвищити якість митної справи з метою забезпечення митної безпекоспроможності України шляхом:

- технологічного забезпечення накопичення та оброблення електронної інформації, безперервності її потоку між митними адміністраціями держав, органами державної влади України й суб'єктами ЗЕД;
- впровадження та супроводження новітніх інформаційних процедур митного контролю й митного оформлення;
- створення та технічного підтримання організаційно-технічних систем для забезпечення функціонування всеосяжних автоматизованих процедур оцінювання якості виконання митної справи;
- інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності, контролю за переміщенням товарів та інших функцій, які покладені державою на митну службу [253, 315, 347].

Держави – члени ЄС ухвалили рішення діяти в рамках структури «Електронна Європа» і затвердили Рішення Ради Європи щодо створення простого й «безпаперового» середовища для митниці та торгівлі. Відповідно до цього був розроблений План заходів з реалізації Концепції створення проекту «Електронна митниця», виконання якого дасть можливість:

- об'єднати існуючі системи контролю за експортом, імпортом і транзитом в єдину систему;
- запровадити систему єдиного обліку торгівців з реєстрацією кожного з них тільки в одній державі;
- надати суб'єктам ЗЕД можливість використовувати визначені місця електронного доступу для оформлення зовнішньоекономічних операцій;
- проводити всі фактичні перевірки товару в єдиний час в єдиному місці;

- забезпечити обмін електронною інформацією між усіма органами та суб'єктами, задіяними в зовнішньоекономічних операціях (у тому числі з третіми країнами). Митниця діятиме для цих органів і агентів як «єдине вікно»;
- проводити відбір товарів для митного огляду в прикордонних і внутрішніх пунктах митного оформлення (ПМО) на основі автоматизованого аналізу ризиків;
- здійснювати справляння, повернення платежів, звільнення від них уповноваженим суб'єктом в місці, де він зареєстрований та де перебувають його документи;
- створити «безпаперове» середовище для митниці та торгівлі; подавати митні декларації в електронному вигляді з місця розташування суб'єкта ЗЕД незалежно від країни відправлення або ввезення товарів;
- проводити електронний обмін інформацією між митними пунктами пропуску на всій території ЄС [282].

Цей План розраховано впровадити до 2013 р. (рис. 5.19). Для його реалізації передбачається внесення до Митного кодексу України відповідних змін, головна мета яких – використання інформаційних технологій замість паперових.

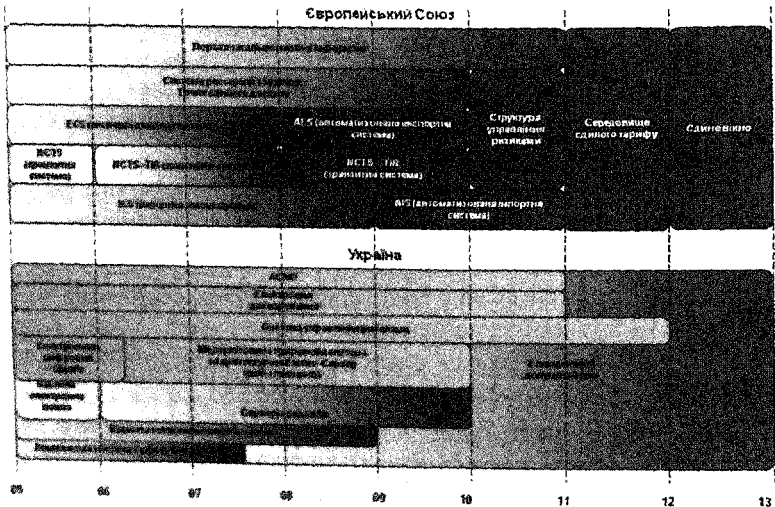

Рис. 5.19. План упровадження проекту «Електронна митниця» у Європейському Союзі та Україні

Наша держава також декларує необхідність створення системи «Електронний Уряд». Так, постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.03 №208 передбачає, що одним із пріоритетних завдань розвитку інформаційного суспільства є надання громадянам і юридичним особам інформаційних та інших послуг шляхом використання системи «Електронний Уряд», яка забезпечує інформаційну взаємодію органів виконавчої влади між собою, а також з громадянами та юридичними особами на основі сучасних інформаційних технологій. А Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» установлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу й використання електронних документів.

Разом із цим, одне з найважливіших завдань, яке необхідно вирішити митній службі України найближчим часом, – це впровадження в митну справу міжнародних норм і правил, що дасть можливість перейти до застосування єдиних стандартів у цій галузі. Також це допоможе вирішити питання, пов'язані з приєднанням України до таких міжнародних конвенцій як Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізації митних процедур (Кіотська конвенція, редакція 1999 р.; Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами, 1987 р.; Конвенції про спільну транзитну процедуру, 1987 р. Крім цього, стане можливим поетапно наблизити митне законодавство й митні процедури, які застосовуються в Україні, до нормативів країн Євросоюзу.

Усвідомлюючи все вищезазначене, усе-таки доводиться констатувати, що сьогодні митні органи України, у тому числі й Регіональна інформаційна митниця Держмитслужби, ще не готові організувати свою роботу цілком на рівні міжнародних стандартів. Причиною цього є те, що не вирішено низку ключових, системних проблем, що унеможливають підняття роботи митних органів на якісно новий рівень.

Україна поетапно створює власну інформаційну систему [285, 321, 323]. Для повнішого розуміння пробле-

джено відомчу електронну пошту й транспортну мережу супутникового зв'язку, розпочато побудову відомчої телекомунікаційної мережі та комплексної системи захисту інформації. Крім цього, формування електронних копій ВМД тепер здійснюється суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

IV етап – найважливіший: він передбачає створення сучасних механізмів реалізації інформаційних технологій митного оформлення та контролю за митною діяльністю (рис. 5.21).

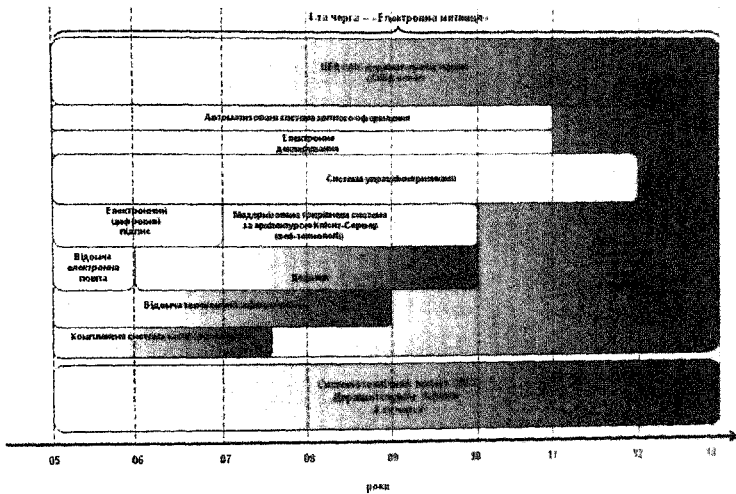

Рис. 5.21. IV етап упровадження інформаційних технологій у митній службі України

Основна концепція трансформації інформаційних систем полягає в тому, що фактично створення та організацію електронного інформаційного середовища в митній службі можна представити як перехід від електронного сховища даних до інформаційно-довідкової системи, яка, у свою чергу, потребує перетворення в автоматизова-

ну виконавчо-контрольну систему. На рис. 5.22 представлено пройдені етапи розвитку та організації електронного інформаційного середовища в митній службі України, зміни статусу структури, що відповідає за організацію електронного середовища, а також перспективи роботи на цьому напрямі.

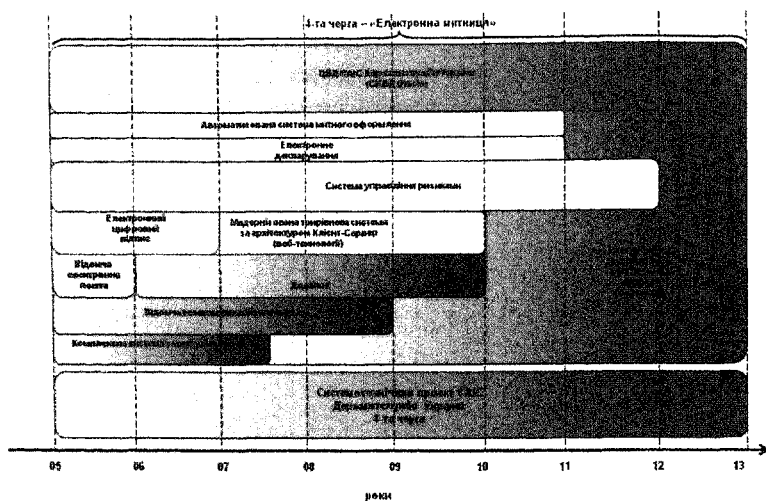

Рис. 5.22. Розвиток та організація електронного інформаційного середовища в митній службі України

Наріжним каменем вищенаведеної автоматизованої виконавчо-контрольної системи є багатофункціональна комплексна система «Електронна митниця», складовими елементами якої повинні стати такі підсистеми:

- електронного декларування;
- електронного документообігу;
- аналізу ризиків і керування ними;
- контролю за транзитом;
- єдиної міжвідомчої автоматизованої системи збирання, збереження й оброблення інформації (у тому числі від різних відомств);
- автоматизованого здійснення всіх видів державного контролю;

- уніфікованої бази нормативних і довідкових документів, які використовуються в митних цілях;
- інформаційного забезпечення пост-аудиту й правоохоронної діяльності.

Тобто, замість додатка, обслуговуючого потреби митних технологій, автоматизована виконавчо-контрольна система «Електронна митниця», повинні стати не тільки ядром, стрижнем митних технологій, але ще й інструментом керування митною діяльністю та контролю за її здійсненням, тобто головним механізмом забезпечення митної справи (рис. 5.23).

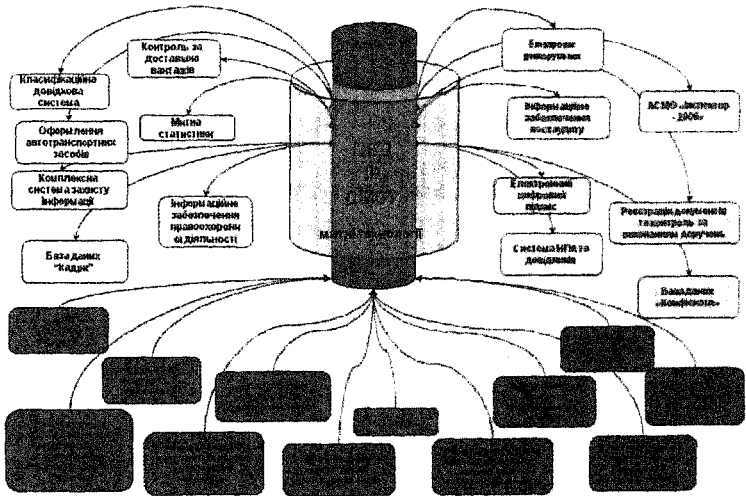

Рис. 5.23. Головний інформаційний механізм забезпечення митної справи

Отже, потрібно змінювати підходи до роботи центрального апарату Держмитслужби: усі нормативні документи, технології повинні базуватися та будуватися в межах визначеної інформаційної електронної стратегії, а не навпаки. Об'єднувальним стрижнем організаційних, операційних, економічних та інформаційних складових митної служби повинні стати саме інформаційні механізми. Це

буде запорукою підвищення надійності й авторитету, зміцнення могутності митниці.

Такий підхід потребує змін не лише на рівні спеціалізованого підрозділу митної служби, відповідального за забезпечення функціонування в митній службі електронного інформаційного середовища в митній службі України, розвиток та організацію цього середовища, а й в управлінській ланці центрального апарату Держмитслужби України. Автоматизована виконавчо-контрольна система митної служби, БФКС «Електронна митниця» повинні базуватися на основі нових інформаційних технологій і відповідно ґрунтуватися на сучасній матеріальній базі, яка дасть можливість побудувати модернізовану багаторівневу систему з відомчою телекомунікаційною мережею, забезпеченою комплексною системою захисту інформації, що потребує тривалого часу та значних капіталовкладень. Технологічні й технічні проблеми (канали зв'язку, формати даних, які передаються, програмні продукти, механізми надання та використання інформації) не дають сьогодні змоги розпочати широкомасштабне введення в дію подібних інформаційних технологій. А саме для вирішення цих проблем повинно бути забезпечене пріоритетне фінансування.

У рішеннях Євросоюзу «Електронна митниця» є базою для створення «єдиного вікна», яке зобов'язані використовувати й інші відомства, задіяні в митній справі. З огляду на це на митні органи України повинні бути покладені відповідними рішеннями Уряду додаткові обов'язки з координації дій міністерств і відомств у цьому напрямі. Задля цього потрібно розробити та забезпечити реалізацію не тільки на відомчому, а й на державному рівні розширеного детального плану переведення діяльності митної служби України на інформаційні технології, відмовитися від паперового документообігу, запровадити контрольну систему, що охоплюватиме всі сфери митної діяльності та стане базою для прийняття управлінських рішень.

Це потребує активного інституційного розвитку самої митної служби та зміни схеми спрямування управляючих

впливів та інформаційних потоків (рис. 5.24). Для забезпечення такого розвитку необхідно:

- підпорядкування окремої юридичної особи у вигляді «Регіональної інформаційної митниці» з підрозділів подвійного підпорядкування у митницях та усіх митних установах (частково це вже зроблено);
- створення в складі центрального апарату Держмитслужби України оперативного центру оброблення інформації та прийняття управлінських рішень;
- створення в складі центрального апарату окремого підрозділу (або визначення цих функцій існуючому підрозділу), який стане розробником інформаційної стратегії, замовником інформаційних технологій та незалежним контролером втілення їх у життя.

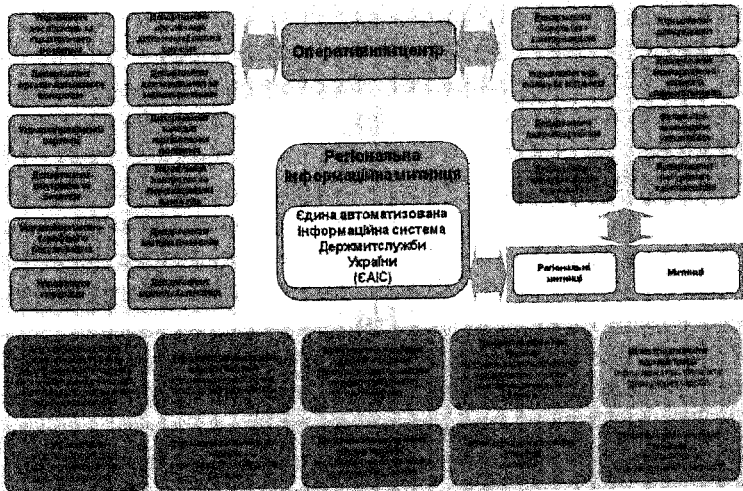

Рис. 5.24. Схема спрямування управляючих впливів та інформаційних потоків за інституційного розвитку митної служби України

Запропоновані нововведення потрібні для координування розвитку митних органів України за напрямками, які повинні бути основані на інформаційних технологіях і в основному відповідати принципам діяльності митних служб провідних країн світу й механізмам реалізації їх

функцій, базуватися на положеннях міжнародних конвенцій і рекомендацій, зокрема, Всесвітньої митної організації, Ради Європи, авторитетних міжнародних експертів, а також враховувати передовий досвід та стратегічні напрями розвитку митних служб розвинутих країн світу, заплановані ними до реалізації.

Крім усього іншого, це стане в пригоді на шляху втілення в життя міжнародних стандартів якості (на зразок серії ISO), які є загальносвітовим еталоном створення та оцінки систем якості, у тому числі якості організації митної справи, що, у свою чергу, є базою для оцінювання рівня митної безпеки України.

Митні органи у своїй діяльності стикаються з цілим рядом складних завдань. Головними залишаються забезпечення надходжень до Державного бюджету й економічний захист суспільства. Ці відповідальні завдання повинні реалізовуватися ефективно й дієво, одночасно забезпечуючи державну підтримку та сприяння легальному потоку товарів.

Останніми роками у світі акценти в митній справі зміщуються до застосування таких принципів, закріплених Рамковими стандартами Всесвітньої митної організації у 2005 р. [463]: завчасного електронного обміну даними; послідовного застосування управління ризиками; використання нових технологій неруйнівного контролю під час огляду товарів; тісного співробітництва митних органів між собою і з підприємствами. Таким чином, у світовій практиці все більшої ваги набуває організація митної справи, заснована на управлінні ризиками, що дає змогу оптимально використовувати ресурси митних органів, контролювати процес здійснення митного оформлення на ділянках, де існує найбільший ризик порушення митного законодавства, не перешкоджаючи при цьому основній масі товарів і фізичних осіб досить вільно переміщуватися через митний кордон.

Важливим елементом процесів контролю та управління ризикованими ситуаціями (тобто такими, коли існує ризик порушення законодавства, що стосується митних питань,) є використання програмно-інформаційних комп-

лексів у складі багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця», зокрема блока «Аналіз та управління ризиками».

Сфокусувавшись на певних областях можливого виникнення ризику, потрібно переходити до наступних кроків. Так, одним з найважливіших питань у роботі з митними ризиками є їх профілювання. Профілювання ризиків є засобом, за допомогою якого митні органи управляють ризиками на практиці. Ключовими при цьому є індикатори ризиків, які можна визначити як певні критерії, що разом служать як практичний інструмент для вибірки й виявлення переміщень, що містять потенційну можливість порушення вимог митного законодавства [471]. Власне, під профілем ризику прийнято розуміти визначений набір індикаторів ризику, відібраних на основі зібраної, проаналізованої й класифікованої інформації. Крім сукупності індикаторів ризику, профіль ризику характеризується також наявністю комплексу заходів мінімізації ризику.

Профіль ризику найчастіше є документом, що може бути побудований різними способами, використовуватися в документальному чи автоматизованому вигляді й повинен містити опис області виникнення ризиків (ризикованих ситуацій), оцінку ризику, перелік необхідних заходів протидії ризикові, терміни вжиття таких заходів. Під час розроблення профілів ризику слід ураховувати також особливості митних органів, визначити очікувані результати й критерії оцінювання ефективності вжитих заходів.

Розроблені профільні характеристики разом з іншою інформацією й оперативними даними стануть основою для цільового виявлення потенційних переміщень (з високим рівнем ризику) вантажів, транспортних засобів або фізичних осіб.

Дієва система управління ризиками здійснює циклічний процес, який передбачає аналіз ситуації щодо можливих ризиків, оцінювання ризику, формування профілю ризику, застосування профілю, моніторинг результатів застосування профілю.

Дуже важливим є етап застосування профілів ризику під час митного контролю та митного оформлення. Від якості його організації залежить як прискорення митних процедур, так і одночасне забезпечення ефективного контролю за додержанням митного законодавства. Обсяг механізмів контролю, застосовуваних митними органами для забезпечення дотримання законодавства, повинен бути пропорційний рівню оціненого ризику. Рівень ризику визначається в контексті пріоритетів митних органів (забезпечення своєчасності та повноти справляння податків і зборів; перевірки дотримання заборон і обмежень; іншої специфічної області).

Під час здійснення митної справи індикатори ризиків визначаються через конкретно виражені критерії вибірковості, а саме: конкретний код товару, країну походження товару, країну відправлення товару, вартість, торговельних суб'єктів, тип транспортного засобу, мету, з якою товар переміщується, тощо.

До найвагоміших індикаторів ризиків, що стосуються товарів, належать в основному заходи митно-тарифного регулювання, що застосовуються до конкретного товару (при цьому основна увага звертається на товари, які переміщуються в значних обсягах і забезпечують надходження найбільших сум митних платежів; товари, щодо яких застосовуються високі ставки ввізних та вивізних мит; товари групи «прикриття», щодо яких застосовуються низькі ставки мит і ставки, менші від тих, що застосовуються до товарів, класифікованих за тією ж товарною позицією, та/або які за своїми характеристиками й зовнішнім виглядом належать до них), країна походження товару (щодо товарів, задекларованих як такі, що походять з країн, з якими Україною укладено угоди про вільну торгівлю; товарів, щодо яких є інформація про відсутність виробництва; товарів, виробництво яких є нехарактерним для певної країни), вартість товару (якщо заявлена митна вартість товару значно відрізняється від ціни ідентичних чи подібних товарів під час їх ввезення на митну територію України чи

значно завищена під час їх вивезення за межі митної території України).

Що до індикаторів ризиків, які стосуються діяльності суб'єктів ЗЕД, то тут аналізуються особливості зовнішньоекономічної угоди (переміщення товарів за контрактами, відмінними від договорів купівлі-продажу; відсутні суттєві умови угоди; одна зі сторін угоди зареєстрована в офшорній зоні; учасники угоди мають ознаки фірм-одноденок [426]), ураховуються дані про попередні порушення митних правил суб'єктами ЗЕД, інформація про протиправну діяльність цих суб'єктів, їх засновників, фактичних власників тощо, отримана від правоохоронних, податкових або інших компетентних органів України та іноземних держав і міжнародних організацій.

У Держмитслужбі України застосування профілів ризику під час митного оформлення здійснюється за допомогою спеціального модуля автоматизованої системи аналізу та управління ризиками, імплементованого до автоматизованої системи митного оформлення вантажів. Основне завдання цього модуля – на підставі всіх введених до нього профілів ризику провести оцінювання ризику конкретної зовнішньоторговельної операції за ВМД, поданою для митного оформлення товару, і видати повідомлення з переліком заходів, що потрібно здійснити для перевірки законності зовнішньоекономічної операції посадовій особі, яка виконує митний контроль і митне оформлення (далі – інспектор).

Дані, які містяться в електронній копії ВМД та інших документах, що подаються разом із нею в електронному вигляді, перевіряються на відповідність індикаторам, що містяться в профілях ризику. Крім індикаторів, кожний профіль ризику обов'язково містить порядок обчислення ступеня ризику (під ступенем ризику тут розуміється числове значення у визначених межах, яке показує ймовірність порушення митного законодавства в конкретному випадку та відповідно передбачає здійснення адекватних цьому ризикові заходів) і перелік форм контролю, які слід

Таблиця 5.11

Профіль ризику «Неправильна класифікація товару «картопляні пластівці»

Дата розроблення ПР: _____		
Діє з: 02.09.08		
Діє до: _____		
Профіль ризику № _____		
Назва ПР: неправильна класифікація товару «картопляні пластівці»		
Сфери ризику:	001	Імпорт
	201	Неправильна класифікація товару
	301	Зменшення розміру ввізного мита
Індикатори ризику:	Назва індикатора 1: Тип ВМД (гр.1 ВМД)	Значення індикатора 1: Визначається Експертною комісією із застосування системи аналізу та управління ризиками
	Назва індикатора 2: Код товару (гр.33 ВМД)	Значення індикатора 2: 1105 10 00 00 1105 20 00 00
	Назва індикатора 3: Вага нетто товару (гр.38 ВМД)	Значення індикатора 3: ≥ значення, що визначається Експертною комісією із застосування системи аналізу та управління ризиками
	Назва індикатора 4: Додаткова сума мита в разі зміни коду товару на 2005 20 10 00 (Δ мито)	Значення індикатора 4: ≥ значення, що визначається Експертною комісією із застосування системи аналізу та управління ризиками
	Назва індикатора 5: Наявність прийнятого раніше митним органом рішення з питань класифікації товару (гр. 44 ВМД)	Значення індикатора 5: Визначається Експертною комісією із застосування системи аналізу та управління ризиками
	Назва індикатора 6: Умовне нарахування мита при імпорті (гр. 47 ВМД, колонки «Вид» і «Спосіб платежу»)	Значення індикатора 6: Визначається Експертною комісією із застосування системи аналізу та управління ризиками
	Назва індикатора 7: Пільги в обкладенні товару ввізним митом (гр. 36 ВМД)	Значення індикатора 7: Визначається Експертною комісією із застосування системи аналізу та управління ризиками

Оцінка ступеня ризику. Опис алгоритму обчислення
Профіль ризику спрацьовує при одночасному виявленні значень, які встановлені вище для індикаторів 1 – 4.

Профіль ризику не спрацьовує при виявленні хоч одного з значень, які встановлені вище для індикаторів 5 – 7.

Δ Мито розраховується таким чином:

Δ Мито = Мито «ризикау» – Мито «прикриття»,
де

Мито «прикриття» – мінімальна сума мита з товару, заявленого у ВМД (індикатор 2). При цьому враховуються дані графі 34 ВМД для визначення виду ставки мита (пільгова чи повна);

Мито «ризикау» – сума мита з товару товарної підкатегорії 2005 20 10 00 залежно від виду ставки мита (пільгова чи повна) для заявленого товару.

Алгоритм обчислення:

Повідомлення для інспектора: «Товар № _____. Можлива неправильна класифікація товару з метою зменшення розміру ввізного мита. Див. додатково...»

Форми контролю

Код митної процедури	Вид митної процедури	Поріг ступеня ризику
102	Перевірка документів та відомостей. Контроль за правильністю визначення коду товару згідно з УКТЗЕД із залученням фахівців відповідного спеціалізованого підрозділу митного органу	Обов'язкова
204	Митний огляд. Контроль за правильністю визначення коду товару згідно з УКТЗЕД із залученням фахівців відповідного спеціалізованого підрозділу митного органу	Обов'язкова
703	Перевірка правильності визначення коду товару згідно з УКТЗЕД із залученням фахівців з лабораторних досліджень та експертної роботи відповідних підрозділів митної служби	Обов'язкова

Максимальне значення негативної історії ПР:

Максимальне значення позитивної історії ПР:

Порушення, які враховуються при розрахунку негативної історії ПР		
Код порушення		Коефіцієнт значимості
302	Неправильна класифікація. Могла призвести до зменшення обсягу платежів	
502	Невідповідність опису товарів заявленому у ВМД. Могла призвести до зменшення обсягу платежів	
Організація – розробник профілю ризику Контактна особа: _____ Телефон: _____ Факс: _____ Особиста поштова скринька в системі електронної пошти Держмитслужби України: _____		

застосувати інспекторів для перевірки законності цієї зовнішньоекономічної операції.

Наприклад, під час проведення аналізу можливості неправильного декларування продуктів харчування, зокрема приготовленої картоплі (наприклад, картопляних пластівців, картопляного пюре), під найменуванням сушеної картоплі у вигляді борошна, крупи, пластівців до Директорату з питань тарифів та торгівлі Всесвітньої митної організації був надісланий Держмитслужбою запит щодо підходів до класифікації згідно з ГС картопляних пластівців з метою однозначної класифікації товарів відповідно до вимог Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності.

Директорат повідомив, що до товарної позиції 1105 включається сушена картопля у вигляді борошна, крупи, порошку, пластівців чи гранул. Борошно, крупа, порошок, пластівці чи гранули цієї товарної позиції можуть бути одержані шляхом варіння на парі свіжої картоплі та її розтирання, чи розтирання сирої картоплі, наступного сушіння одержаної маси й отримання борошна, порошку, гранул тощо.

Продукти цієї товарної позиції можуть бути поліпшені доданням дуже невеликих кількостей антиокислювачів, емульгаторів та вітамінів.

Перелік перелічених вище дозволених добавок є вичерпним. Це означає, що присутність певних інгредієнтів, не зазначених у цьому переліку, унеможлиблює класифікацію продукту за товарною позицією 1105.

Крім того, у Поясненнях до товарної позиції 1105 зазначається, що «до цієї товарної позиції не включаються продукти, які в результаті додання інших речовин набули властивостей готових картопляних продуктів».

Ураховуючи викладене, у товарній позиції 1105 згідно з УКТЗЕД класифікується лише борошно, крупа, порошок, пластівці, гранули з картоплі, сушені або одержані шляхом варіння на парі й розтирання свіжої картоплі та наступного сушіння одержаної маси з доданням дуже невеликих кількостей антиокислювачів, емульгаторів і вітамінів.

Класифікація в цій товарній позиції продуктів, до складу яких додано інші інгредієнти, у тому числі консерванти та стабілізатори, є неправильною.

Продукти, описані вище, з доданими інгредієнтами іншими, ніж зазначено в Поясненнях до товарної позиції 1105, класифікуються в товарній позиції 2005.

Для зменшення ризику класифікації товару не за своїм найменуванням потрібно визначити причини виникнення ризику:

1. На борошно, крупи та порошок з картоплі, що класифікуються за кодом УКТ ЗЕД 1105 10 00 00, та на пластівці, гранули з картоплі, що класифікуються за кодом УКТ ЗЕД 1105 20 00 00, Митним тарифом України, затвердженим Законом України «Про Митний тариф України» від 05.04.01 №2371-III, зі змінами (далі – Митний тариф України), до грудня 2008 р. були установлені ставки мита: пільгову – 0,1 євро за кг, повну – 0,1 євро за кг.

Разом з тим згідно із Законом України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» з середини травня 2008 р. вступила в дію пільгова ставка на ці товари – 20%. Дорученням Кабінету Міні-

стрів України від 07.05.08 №87 визначено під час митного оформлення товарів застосовувати ставки ввізного мита, що відповідають міжнародним зобов'язанням України, встановленим Законом України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10 квітня 2008 р. № 250-VI (додаток I до Протоколу). В разі, якщо на ці товари Законом України «Про Митний тариф України» встановлено нижчі ставки ввізного мита, ніж передбачено зазначеними міжнародними зобов'язаннями, застосовувати ставки ввізного мита, встановлені Законом України «Про Митний тариф України».

2. На товари, що класифікуються за кодом УКТ ЗЕД 2005 20 10 00 «Інші овочі, приготовлені або консервовані без додання оцту чи оцтової кислоти, неморожені, крім продуктів товарної позиції 2006: – картопля: – у вигляді борошна, круп або пластівців». Митним тарифом України до грудня 2008 року було встановлено ставки мита: пільгову – 17%, повну – 17%.

Разом з тим згідно із Законом України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» з середини травня 2008 р. вступила в дію пільгова ставка на ці товари – 12%. Дорученням Кабінету Міністрів України від 07.05.08 №87 визначено під час митного оформлення товарів застосовувати ставки ввізного мита, що відповідають міжнародним зобов'язанням України, встановленим Законом України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10 квітня 2008 р. N 250-VI (додаток I до Протоколу). В разі, якщо на ці товари Законом України «Про Митний тариф України» встановлено нижчі ставки ввізного мита, ніж передбачено зазначеними міжнародними зобов'язаннями, застосовувати ставки ввізного мита, встановлені Законом України «Про Митний тариф України».

Зважаючи на різницю в оподаткуванні товарів, листом Центрального митного управління лабораторних досліджень та експертної роботи Державної митної служби України від 14.09.06 №329/1-11/6324-ЕП було надано роз'яснення митним органам, що з достатнім ступенем

імовірності товари, які класифікуються за кодом 1105 10 00 00 і 1105 20 00 00 згідно з УКТ ЗЕД, можуть бути віднесені до товарів групи «прикриття» для товарів товарної підкатегорії УКТ ЗЕД 2005 20 10 00.

Для з'ясування ситуації щодо ввезення в Україну вищезазначених товарів, що класифікуються за кодами 1105 10 00 00, 1105 20 00 00 і 2005 20 10 00 згідно з УКТЗЕД, та оцінювання цієї ситуації проаналізовано дані митного оформлення таких товарів, що містяться в ЄАІС Держмитслужби. Узагальнену інформацію про митне оформлення зазначених вище товарів представлено в таблицях 5.9 і 5.10.

Таблиця 5.9

Оформлення товару за кодами 1105 10 00 00, 1105 20 00 00 та 2005 20 10 00 згідно з УКТЗЕД у 2007 р.

Код товару	1105 10 00 00 (ставка мита – 0,1 євро за кг)	1105 20 00 00 (ставка мита – 0,1 євро за кг)	2005 20 10 00 (ставка мита – 17 %)
Усього ВМД, шт.	8	189	156
Загальна кількість товару, кг	133 000,00	3 389 425,00	2 054 872,00
Загальна митна вартість, грн.	1 071 038,81	29 241 503,27	16 759 336,09
Середня по митній системі України митна вартість 1 кг товару, грн./кг	8,05	8,62	8,15
Загальна сума мита, грн.	103 740,00	2 643 751,50	2 849 087,14
Розрахунок мита за ставкою 17%	182 076,60	4 971 055,56	-
Розрахунок середньої додаткової суми мита за одним оформленням товару за ставкою 17%	9 792,07	12 313,78	-

Таблиця 5.10

Оформлення товару за кодами 1105 10 00 00, 1105 20 00 00 та 2005 20 10 00 згідно згідно з УКТЗЕД у першому півріччі 2008 р.

Код товару	1105 10 00 00 (ставка мита: а) до 15.05.08 – 0,1 євро за кг (повна/тільгова); б) із 16.05.08 – 20% або 0,1 євро за кг (повна/тільгова)	1105 20 00 00 (ставка мита: а) до 15.05.08 – 0,1 євро за кг (повна/тільгова); б) з 16.05.08 – 20% або 0,1 євро за кг повна/тільгова)	2005 20 10 00 (ставка мита: а) до 15.05.08 – 17% (повна/тіль- гова); б) з 16.05.08 – 12% (тільгова), 17% (повна))
Усього ВМД, шт.	13	72	92
Загальна кількість товару, кг	247 000,00	1 374 620,00	1 063 435,83
Загальна митна вартість, грн.	2 065 487,84	11 540 850,16	7 294 871,79
Середня по митній системі України митна вартість 1 кг товару, грн./кг	8,36	8,40	6,86

Таким чином, ураховуючи кількісні та вагові характеристики, за даними, наведеними в таблицях, можна зробити висновок, що у 2007 р. здійснено більше митних оформлень товарів за кодом 1105 20 00 00 згідно з УКТЗЕД (ставка мита – 0,1 євро/кг), ніж за кодом 2005 20 10 00 (ставка мита – 17%). Зважаючи на факти намагань юридичних (фізичних) осіб ухилитися від сплати в повному обсязі ввізного мита, з достатнім ступенем імовірності товари, що класифікуються за кодами УКТЗЕД 1105 10 00 00 і 1105 20 00 00, можуть бути віднесені до групи «прикриття» для товарів, що класифікуються за кодом УКТЗЕД 2005 20 10 00.

У 2008 р. спостерігається зниження середньої митної вартості 1 кг товару, який класифікується за кодом УКТЗЕД 2005 20 10 00 (з 8,15 до 6,86 грн./кг), що може сигналізувати про ризик заниження митної вартості товарів цієї товарної підкатегорії з метою компенсувати витрати, пов'язані з більшим розміром ставки мита.

Отже, наявність цієї проблеми може вплинути безпосередньо на зменшення обсягів надходжень до Держбюджету України.

З метою уникнення загрози запропоновано такі заходи мінімізації ризику: щодо товарів, заявлених уперше до митного оформлення за кодами 1105 10 00 00 і 1105 20 00 00 згідно з УКТЗЕД, обов'язково здійснювати перевірку даних про вагові, якісні, цінові характеристики товарів із залученням фахівців відділу номенклатури та класифікації товару; розглянути питання доцільності посилення контролю за правильністю визначення митної вартості товару за кодом 2005 20 10 00 згідно з УКТЗЕД.

Процес аналізу здійснюється у два основні етапи: спочатку оцінюється ризик за кожним профілем ризику (приклад наведено вище), потім визначається перелік форм контролю в цілому за ВМД.

На першому етапі для кожного профілю ризику спочатку встановлюється ступінь ризику. Це число визначається по-різному в кожному профілі ризику залежно від його особливостей. Зокрема, ступінь ризику залежить від комбінації індикаторів ризику, які спрацювали, та їх значень. У разі потреби під час оцінювання значень індикаторів застосовуються елементи нечіткої логіки.

Модуль аналізу ризиків повинен урахувати під час оцінювання ризику попередню поведінку суб'єкта ЗЕД. У базі даних митного органу (в окремих випадках – централізовано, наприклад у центральній базі даних) накопичується інформація за так званими позитивною та негативною історіями.

Як показник негативна історія суб'єкта ЗЕД за профілем ризику характеризує наявність у певний період минулого порушень цим суб'єктом митного законодавства, пов'язаних із ризиком, описаним у профілі ризику. Позитивна історія суб'єкта ЗЕД за профілем ризику характеризує наявність у певний період минулого фактів митного оформлення, які підтвердили відсутність порушень митного законодавства, пов'язаних із ризиком, описаним у профілі.

Іншими словами, якщо суб'єкт у минулому (наприклад, за останні 2 роки) порушував законодавство України з питань митної справи й ці факти зафіксовано відповідними документами та занесено в разі відмови в митному оформленні до відповідних баз даних, то значення негативної історії для такого суб'єкта перевищуватиме нуль і враховуватиметься під час визначення ступеня ризику. Значення негативної історії залежатиме від характеру зафіксованого порушення, адже для кожного профілю ризику певні порушення можуть бути вагомішими, а деякі – узагалі несуттєвими.

Однак наявність негативної історії ще не означає, що через колишні порушення суб'єкт ЗЕД постійно підпадатиме під певний профіль ризику й підлягатиме посиленому контролю. Ефект негативної історії за профілем ризику може перекритися значенням позитивної історії, якщо цей суб'єкт у минулий період уже проходив посилену перевірку під час митного контролю та митного оформлення (за результатами спрацювання цього профілю ризику) і порушень не було виявлено. Такі факти теж фіксуються у відповідних базах даних і враховуються під час визначення ступеня ризику за профілем.

Як уже зазначалося, кожний профіль ризику передбачає застосування специфічних для нього форм контролю. Наприклад, для профілю, спрямованого на виявлення ризику надання неправдивих відомостей про країну походження товару, доцільним є підтвердження відповідності дійсності заявлених даних про країну походження товарів. Для профілю ризику, розробленого для оцінювання ризику декларування певного товару не своїм найменуванням (наприклад, з метою мінімізації митних платежів чи обманання нетарифних обмежень), доцільно провести митний огляд з метою ідентифікації товарів. Таким чином, можна сказати, що мета певної форми контролю залежатиме від характеру можливого порушення, а власне форма контролю (перевірка документів і відомостей, митний огляд чи інші форми митного контролю) – від ступеня ризику.

Після перевірки всіх профілів ризику, визначення форм контролю за кожним профілем настає завершальний етап – формування загального переліку форм контролю за ВМД з відповідними коментарями для вказівки інспекторові, на що саме спрямована ця форма контролю.

У результаті інспектор отримує перелік форм контролю, які потрібно здійснити за цією ВМД, додаткову інформацію про особливості ризику чи мету форм контролю. Після виконання таких вказівок інспектор фіксує дані про результати їх виконання: ця інформація використовується згодом для оцінювання ефективності впроваджених профілів ризику та розроблення нових.

Ще одна особливість, про яку слід сказати, – випадковий вибір форми контролю.

У багатьох країнах, у тому числі в розвинутих державах зі значним обсягом міжнародного потоку товарів, існує практика так званого випадкового чи відсоткового огляду: митний огляд проводиться лише для певного відсотка вантажів, наприклад оглядається кожний сотий вантаж. Звичайно, такий підхід не гарантує ефективності контролю, особливо, якщо принцип відбору достатньо передбачуваний. Зараз світова практика схиляється до використання більш інтелектуальних методів відбору об'єктів перевірки, зокрема до застосування управління ризиками, однак присутній і випадковий вибір.

Модуль аналізу ризиків використовує своєрідний підхід до випадкового контролю. Основна особливість цього підходу – залежність від обчисленої ризикованості зовнішньоекономічної операції. Такий підхід видається достатньо гнучким і зваженим: чим надійніший суб'єкт ЗЕД (адже під час підрахунку ступеня ризику враховується його історія), тим менша ймовірність того, що його вантаж підпаде під випадкову форму контролю. Для інспектора такий підхід зручний тим, що обрана таким чином форма контролю, хоч і випадкова, але корельована з характером можливого порушення. А щоб передбачити такий випадок, коли під час аналізу конкретної ВМД не спрацювало жодного профілю ризику (така ситуація може бути, але вона

ще не означає, що ризик відсутній), потрібно ввести елемент випадкового вибору за відсутності профілів ризику, що спрацювали. У такому разі ймовірність того, що вантаж буде вибраний для митного огляду, зовсім мала.

Щоб підвищити інформативність роботи модуля аналізу ризиків, результат перевірки ВМД позначається відповідним кольором:

- зеленим – якщо за ВМД модулем аналізу ризиків не виявлено ризику. Зелений колір означає, що в модуля аналізу ризиків нема даних про ризикованість зовнішньоекономічної операції. Рішення про потребу проведення певних форм контролю за ВМД приймається інспектором самостійно;
- жовтим – якщо за ВМД модулем аналізу ризиків виявлено ризик і сформовано перелік форм контролю. Усі форми контролю передбачають проведення документальної перевірки та здійснення інших заходів, що не потребують огляду вантажу чи транспортних засобів;
- червоним – якщо за ВМД модулем аналізу ризиків виявлено ризик і сформовано перелік форм контролю, які передбачають здійснення заходів, що потребують огляду вантажу чи транспортних засобів.

Важливим завданням митної служби є гнучке та диференційоване визначення індикаторів ризику на підставі існуючого практичного досвіду й науково обґрунтованих розрахунків.

Що до числових індикаторів ризиків, то буває досить складно визначити їх оптимальні значення. Прикладом такого індикатора найкраще служить митна вартість товару.

Традиційний спосіб визначення ступеня ризику залежно від митної вартості товару (рис. 5.25) передбачає лінійну залежність між цими показниками з різким стрибкоподібним переходом ступеня ризику від 1 до 0 у точці, яка відповідає визначеному значенню митної вартості товару (на рис. 5.25 – 40 грн./кг).

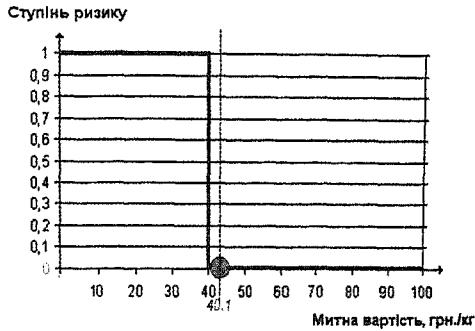

Рис.5.25. Графік залежності ступеня ризику від митної вартості

Таким чином, для всіх товарів, митна вартість яких не перевищує 40 грн./кг, ступінь ризику завжди буде 1, а для товарів, митна вартість яких становить понад 40 грн./кг, ступінь ризику завжди рівний 0. У результаті митне оформлення здійснюється для товарів із митною вартістю, близькою до критичної.

Для вирішення цієї проблеми застосовується нечітка логіка [304] (рис. 5.26).

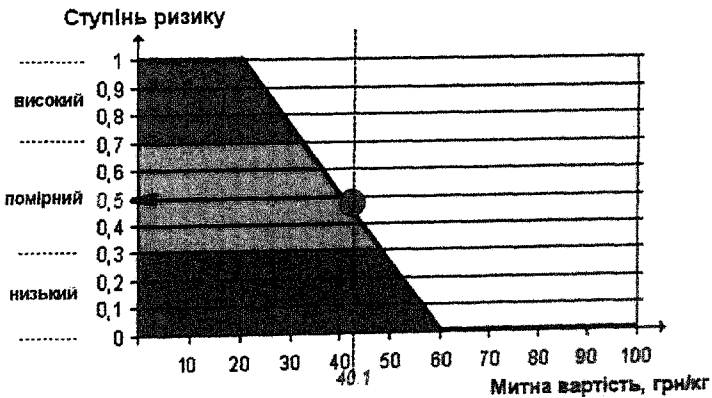

Рис. 5.26. Приклад застосування нечіткої логіки

При цьому назву лінгвістичної змінної визначимо як «Ступінь ризику», а базові терм-множини сформуємо з 3 нечітких змінних: «високий», «помірний» та «низький». Завдання створення профілю ризику – визначення функції належності для кожного лінгвістичного терму. Заміщаючи суворо детерміновану математичну модель об'єкта, нечіткий опис потребує лише мінімального набору закономірностей, не прагнучи до узгодженого опису системи (у термінах ефективності це означає насамперед кардинальне скорочення циклу розроблення–упровадження, і практично будь-який наперед обраний додаток виграє від вирішення на основі нечіткої логіки). Це дає можливість працювати з даними, отриманими системою протягом невеликого проміжку часу, – з так званими нечіткими числами. До формування правил і функцій належності залучаються експерти – фахівці з митної справи [436] Застосування нечіткої логіки під час визначення ступеня ризику дає змогу підвищити гнучкість його оцінювання із застосуванням додаткових параметрів – позитивної (Пі) та негативної (Ні) історій. Так, за наявності позитивної історії ступінь ризику зменшується (рис. 5.27).

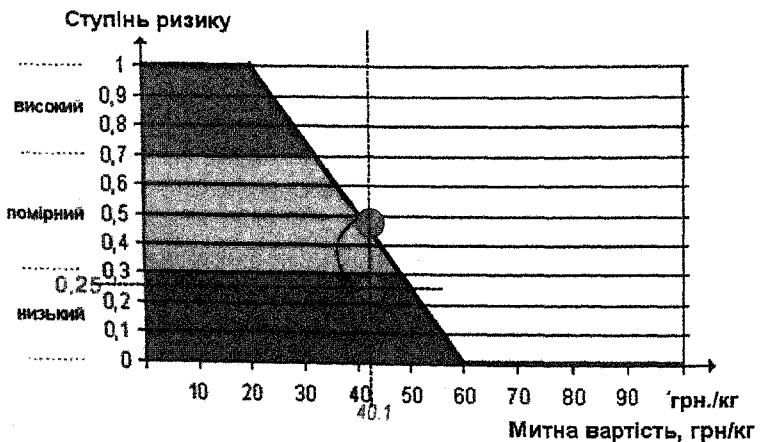

Рис. 5.27. Приклад впливу позитивної історії

У випадку, проілюстрованому на рис. 5.27, при позитивній історії $P_i = 0,25$ ступінь ризику зменшується до 0,25.

За наявності негативної історії ступінь ризику збільшується (рис. 5.28).

У випадку, проілюстрованому на рис. 5.28, при негативній історії $N_i = 0,25$ ступінь ризику збільшується до 0,75.

Застосування нечіткої логіки дуже зручне у випадках, коли потрібно визначити різні ступені посилення митного контролю залежно від значення певного числового індикатора ризику. На рис. 5.29 наведено загальну схему застосування числових індикаторів ризику для випадків, коли між ступенем ризику й числовим індикатором ризику є обернена залежність (що характерно, зокрема, для контролю за заниженням митної вартості товарів при імпорті). Точки $V_1 - V_n$ – числові індикатори; їх значення можуть установлюватися шляхом експертного визначення, використання даних митної статистики, інформації з інших джерел тощо. Залежно від того, яких значень набуває індикатор ризику, модуль аналізу ризиків формуватиме перелік відповідних митних процедур (від простіших до складніших форм митного контролю).

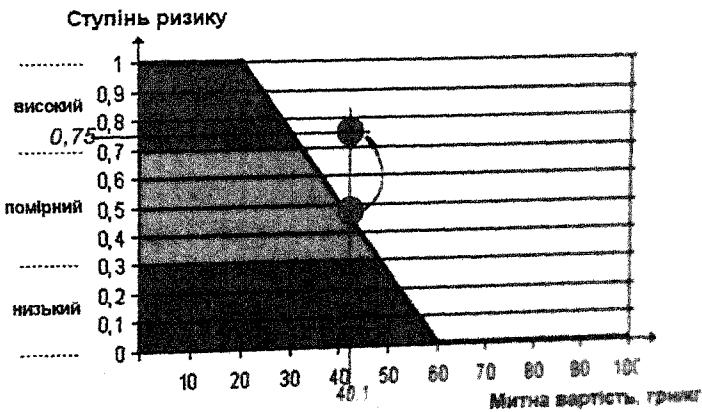

Рис. 5.28. Приклад впливу негативної історії

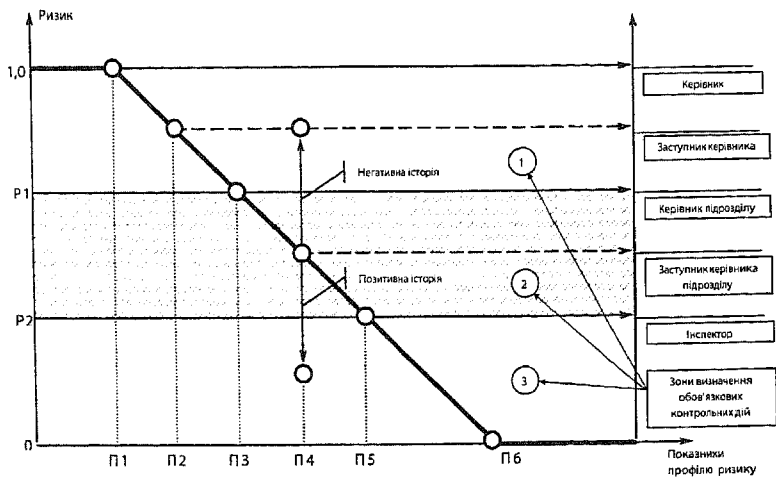

Рис. 5.29. Схема застосування числових індикаторів ризику

Таким чином, із застосуванням нечіткої логіки можна досягти бажаної гнучкості при врахуванні таких складних індикаторів, як митна вартість товару, чи інших числових індикаторів.

Приклад профілю ризику наведено в табл. 5.11.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що електронні системи прийняття управлінських рішень у галузі митної справи мають на меті підвищити ефективність роботи митних органів України, рівень застосування в митній справі методів аналізу ризиків та управління ними. З часом підходи до профілювання ризиків удосконалюватимуться, змінюватимуться, однак питання автоматизації цього процесу та застосування таких інструментів, як нечітка логіка, негативна й позитивна історії, очевидно, залишатимуться актуальними.

Усі ці заходи сприятимуть підвищенню основних показників роботи всієї митної служби, що, урешті решт, і є основною метою всіх перетворень.

Перелік умовних скорочень

АСАУР – автоматизована система автоматичного управління ризиками.

АРК – Автономна Республіка Крим.

БД – база даних.

БУМАД – програма міжнародної технічної допомоги Білорусі, Україні та Молдові в нерозповсюдженні наркотиків.

БФКС – багатофункціональна комплексна система.

ВВП – валовий внутрішній продукт.

ВД – відділ дізнання.

ВБПМП – відділ боротьби з порушеннями митних правил.

ВМД – вантажна митна декларація.

ВМК – вантажний митний комплекс.

ВМО – Всесвітня митна організація.

ВТЗМК – відділ технічних засобів митного контролю.

ВІАР та **МС** – відділ інформаційно-аналітичної роботи та митної статистики.

ГАТТ – Генеральна угода з тарифів і торгівлі.

ГС – Гармонізована система опису та кодування товарів.

ГУАМ – група держав Грузія-Україна-Азербайджан-Молдова.

ДАР – Департамент аналізу ризиків та аудиту.

ДПСУ – Державна прикордонна служба України.

ДМВ – декларація миитної вартості товарів.

ДМСУ – Державна митна служба України.

ДПАУ – Державна податкова адміністрація.

ЗВ – загальний відділ.

ВОМК – відділ організації митного контролю.

ЗЕД – зовнішньоекономічна діяльність.

ЕК ВМД – електронна копія ВМД.

ЕК, ІМ, ТР – позначення видів ВМД, що оформлюються відповідно при експорті, імпорті, транзиті товарів.

ЕМГ-НКТС – Електронна митна група - Нової комп'ютеризованої транзитної системи.

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі.

ЄАІС – Єдина автоматизована інформаційна система Державної митної служби України.

ЕК – Європейська Комісія.

ЄС – Європейський Союз.

ЄССП – єдина система статистичних показників.

КБ – контрабанда.

КМУ – Кабінет Міністрів України.

Книжка МДП – книжка міжнародних дорожніх перевезень.

МАПП – міжнародний автомобільний пункт пропуску на державному кордоні України.

МВС – Міністерство внутрішніх справ.

МВФ – Міжнародний валютний фонд.

МД – митна декларація.

МФУ – Міністерство фінансів України.

Місія ЕК – Місія Європейської Комісії з надання допомоги в питаннях кордону в Україні та Республіці Молдова (**EUBAM**).

МКУ – Митний кодекс України.

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я України

МНС – Міністерство надзвичайних ситуацій України.

Наркомат – Народний Комісаріат.

НАТО – Організація Північноатлантичного Договору.

ОБСЕ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

ОЕСП – Організація економічного співробітництва та розвитку.

ООН – Організація Об'єднаних Націй.

ОРД – оперативно-розшукова діяльність.

ОЧЕС – Організація Чорноморського Економічного Співробітництва.

ПДВ – податок на додану вартість.

ПМП – порушення митних правил.

п/п – пункт пропуску.

ПП, ПД – попереднє повідомлення, попередня декларація.

ПР – профіль ризику.

Раднарком – Рада Народних Комісарів.

- РРФСР** – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка.
- СБУ** – Служба безпеки України.
- СЕЗ** – спеціальні економічні зони.
- СКВ** – середньоквадратичне відхилення.
- СНД** – Співдружність Незалежних Держав.
- СОТ** – Світова організація торгівлі.
- СРМ** – Східна регіональна митниця.
- СРСР** – Союз Радянських Соціалістичних Республік.
- СТЗ** – склад тимчасового зберігання.
- ТПП** – торгово-промислова палата.
- УКТЗЕД** – Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності.
- УПС** – Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Союзом.
- УРСР** – Українська Радянська Соціалістична Республіка.
- ЦБД** – центральна база даних.
- ЮНКТАД** – Конференція ООН з питань торгівлі та розвитку.
- ВОММОЛУК-1** – Проект міжнародної технічної допомоги «Посилення прикордонного менеджменту на українсько-молдовському кордоні», що фінансується Європейським Союзом через програму розвитку ООН в Україні.
- EXBS** – Програма з установаження системи експортного контролю та безпеки кордонів.
- NCTS (New Customs Transit System)** – нова комп'ютеризована інформаційна митна транзитна система ЄС.
- TRIPS** – Угода з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності ГАТТ/СОТ.

Основні поняття

Національна безпека – стан і тенденції розвитку захищеності життєво важливих інтересів людини й громадянина, суспільства та держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення реальних і потенційних загроз національним інтересам, запобігання цим загрозам та їх нейтралізація.

Економічна безпека – стан економічного забезпечення національної безпеки держави, загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний, збалансований і стабільний розвиток економічної системи держави, забезпечення самодостатності та стійкості системи, що включає механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Митна політика – система цілей, принципів, функцій, напрямів, засобів і механізмів діяльності держави у сфері митних економічних відносин.

Цілі митної політики – забезпечення національних митних інтересів держави та їх безпеки.

Функції митної політики – призначення й сукупність обов'язків по відношенню до держави; до основних функцій належать:

- фіскальна;
- економіко-регуляторна;
- захисна;
- контрольно-організаційна;
- інформаційно-статистична;
- міжнародно-політична.

Митні інтереси – національні інтереси держави, забезпечення та реалізація яких досягаються провадженням митної справи.

Митні економічні відносини – система господарських, фінансових, технічних, наукових, кредитно-грошових, інформаційних зв'язків та відносин між митною службою, суб'єктами-посередниками, суб'єктами організації та забезпечення здійснення митної справи, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами в питаннях виробництва й перероблення, власності, переміщення, використання, зберігання, митного контролю й митного оформлення товарів і транспортних засобів, які пов'язані з переміщенням через митний кордон.

Оцінка стану задоволення митних інтересів – рівень митної безпеки.

Митна безпека – стан захищеності митних інтересів держави.

Забезпечення митної безпеки – упровадження в митній справі сукупності засобів, здатних протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам та викликам у сфері митних економічних відносин; забезпечити можливість досягнення необхідного рівня захищеності, надійності та усталеності митної служби шляхом створення ефективного регуляторного організаційно-економічного механізму.

Предмет митної безпеки – митні інтереси держави.

Об'єкт митної безпеки – діяльність митної служби із забезпечення митних інтересів держави.

Головний суб'єкт забезпечення митної безпеки – митна служба.

Митна справа – засіб реалізації митної політики шляхом організації та провадження митної діяльності.

Митна служба – орган виконавчої влади, який безпосередньо здійснює митну справу.

Митна діяльність – форма здійснення митної справи, яка включає в себе митне регулювання, митні правила, митні процедури, боротьбу з контрабандою та порушеннями митного законодавства, інші засоби забезпечення митної безпеки та досягнення цілей і виконання завдань, установлених державою для митної служби.

Організаційно-економічний механізм забезпечення митної безпеки – органічне поєднання структури, функцій, форм, методів та економічних відносин, які в сукупності є регулятором митної діяльності, з метою усталеного функціонування митної служби з визначеним ступенем надійності та ефективності.

Суб'єкти організації та забезпечення здійснення митної справи – органи державної влади, функціями яких є формування законодавчої та нормативної баз в митній сфері; організація забезпечення надходжень доходів до Державного бюджету; участь у зовнішньоекономічній діяльності та сприяння їй, її митно-тарифне та нетарифне регулювання; захист від митного й економічного шахрайства; підготовка кадрового персоналу; захист культурного й інформаційного середовищ держави.

Суб'єкти-посередники – суб'єкти, які беруть участь в організації митної діяльності та мають митні економічні відносини з митною службою.

Надійність митної служби – її властивість зберігати за часом у встановлених межах оптимальний рівень здійснення митної справи.

Митна усталеність – своєчасна й достатня реакція митної служби на зовнішні та внутрішні загрози й виклики.

Митна ефективність – ступінь досягнення митною службою мети, який характеризує здатність системи виконувати задані функції в найекономічнішим спосіб.

Митна безпекоспроможність – стан реалізації митної справи, який визначає здатність митної служби незалежно від будь-яких зовнішніх і внутрішніх загроз цілодобово забезпечувати ефективне досягнення встановлених державою цілей і завдань за наявних інфраструктури, кадрового, матеріального й технічного забезпечень.

Цільовий критерій управління митною справою – рівень митної безпекоспроможності.

Головна мета забезпечення митної безпекоспроможності – досягнення необхідного рівня надійності митної служби та забезпечення виконання нею своїх функцій.

Показник митної безпекоспроможності – множина організаційно-економічних показників результатів діяльності

митної служби у вигляді якісних характеристик та кількісних індикаторів, які оцінюють можливість здійснення митної справи на визначеному рівні надійності.

Оцінка митної безпекоспроможності – визначення множини організаційно-економічних показників діяльності митної служби у вигляді якісних характеристик та кількісних індикаторів, які оцінюють можливість здійснення митної справи на визначеному рівні надійності.

Митна небезпека – об'єктивно існуюча можливість негативного впливу на стан митної безпеки.

Джерело митної небезпеки – сукупність реальних або потенційних економічних, політичних, техногенних та природних умов і явищ, їх властивостей та протиріч, дій і намірів певних суб'єктів митних економічних відносин, яка містить у собі та створює (у різному поєднанні) ризикові ситуації, які сприяють виникненню намірів переміщення товарів і транспортних засобів на територію держави шляхом економічного й митного шахрайства, прояву деструктивних властивостей існуючого регуляторного інструменту організації та забезпечення митної діяльності, а також інших митних небезпек.

Митна загроза – конкретна чи безпосередня форма митної небезпеки на стадії переходу її з можливості в реальність як результат протиріч, що мають місце й формуються в самому суспільстві, у зовнішньоекономічних сферах, у політичних та економічних відносинах, у сфері організації та забезпечення митної діяльності, у техногенних, природних та інших явищах тощо, яка конкретизується відповідною формою прояву й способом впливу й наслідки якої можуть заподіяти будь-якої митної шкоди.

Джерело митної загрози – дії та вплив людських, соціально-економічних, техногенних та природних чинників.

Носій митної загрози – товари та транспортні засоби, що перетинають митний кордон; особи, пов'язані з митною діяльністю; природні й техногенні явища, які здатні зупинити або обмежити митну діяльність.

Митний виклик – критична точка прояву митної загрози, що потребує відповідного реагування митної служби з метою попередження або зниження можливої митної шкоди.

Митний ризик – кількісна величина митного виклику у вигляді визначеної оцінки чи ймовірності реалізації діючої або потенційної митної загрози з погляду усвідомленої можливості виникнення митної шкоди.

Митний вплив – залежність між величиною дії митного виклику на об'єкт, що розглядається, та митною шкодою, яка може виникнути внаслідок цієї дії.

Митна шкода – оцінені наслідки фактичних або можливих небажаних негативних економічних і соціальних утрат, що виникають внаслідок митних викликів та виражають вартість утрат, збитку, проведених заходів або робіт з ліквідації небажаних негативних наслідків, а також додаткових витрат на їх попередження тощо.

Управління ризиковими ситуаціями – метод систематичної ідентифікації та реалізації всіх заходів, необхідних для обмеження ймовірності появи митних загроз і викликів.

Електронна митниця – багатофункціональна комплексна система митної служби, базова складова організаційно-економічного механізму забезпечення митної безпеки, яка поєднує інформаційно-комунікативні технології та сукупність механізмів їх застосування.

Товари – будь-яке рухоме майно (у тому числі валютні цінності, дорогоцінне каміння, дорогоцінні метали, культурні цінності), електрична, теплова та інші види енергії, транспортні засоби (у тому числі транспортні засоби особистого користування), за винятком транспортних засобів комерційного призначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А.с. 16189 Ескіз заохочувальної відзнаки державної митної служби України «За сприяння митним органам». / Сопов О.М., Сопов А.О., Несінов А.В., Пашко П.В. – №16189 від 10.04.06.
2. А.с. 16190 Ескіз заохочувальної відзнаки державної митної служби України «За звитягу» / Сопов О.М., Сопов А.О., Носіна А.В., Пашко П.В. – №16190 від 10.04.06
3. А.с. 16191 Ескіз заохочувальної відзнаки Державної митної служби України «Відмінний митник». – №16191 від 10.04.06
4. А.с. 23643 Комп'ютерна програма «Автоматизована система митного оформлення товарів «Інспектор-2006» / Івашкович О.М., Скринник О.В., Дербаль І.В., Пузіков Р.В., Адамик Т.В. – №23643 від 01.02.2008.
5. А.с. 24810 Ескіз зображення значка Державної митної служби України «Почесна грамота Держмитслужби України» / Бузало В.Й., Пашко П.В., Тарасюк О.В., Шиян О.М., Сопов О.М. – №24810 від 23.06.2008.
6. А.с. 24992 Ескіз зображення заохочувальної відзнаки Державної митної служби України «За розвиток міжнародних зв'язків» / Бузало В.Й., Пашко П.В., Тарасюк О.В., Шиян О.М., Сопов О.М. – №24992 від 17.07.2008.
7. А.с. 24993 Ескіз зображення значка Державної митної служби України «Книга Пошани Держмитслужби України» / Бузало В.Й., Пашко П.В., Тарасюк О.В., Шиян О.М., Сопов О.М. – №24993 від 17.07.2008.
8. А.с. 24994 Ескіз зображення заохочувальної відзнаки Державної митної служби України - «За митну безпеку держави» I та II ступеню / Бузало В.Й., Пашко П.В., Тарасюк О.В., Шиян О.М., Сопов О.М. – №24994 від 17.07.2008.

9. А.с. 24995 Ескіз зображення заохочувальної відзнаки Державної митної служби України – рудного знаку «За боротьбу з контрабандою» / Бузало В.Й., Пашко П.В., Тарасюк О.В., Шиян О.М., Сопов О.М. – №24995 від 17.07.2008.

10. А.с. 24996 Ескіз зображення відомчої заохочувальної відзнаки Державної митної служби України «За сумлінну службу в митних органах України» 1-го, 2-го та 3-го ступеню / Бузало В.Й., Пашко П.В., Тарасюк О.В., Шиян О.М., Сопов О.М. – №24996 від 17.07.2008.

11. А.с. 24997 Ескіз зображення заохочувальної відзнаки Державної митної служби України – нагрудного знаку «За досягнення в митній справі» 1-го та 2-го ступеня / Бузало В.Й., Пашко П.В., Тарасюк О.В., Шиян О.М., Сопов О.М. – №24997 від 17.07.2008.

12. А.с. 24998 Ескіз зображення відомчої заохочувальної відзнаки Державної митної служби України - нагрудного знака «Золота зірка «За заслуги» / Бузало В.Й., Пашко П.В., Тарасюк О.В., Шиян О.М., Сопов О.М. – №24998 від 17.07.2008.

13. А.с. 27722 Чинники забезпечення митної безпекоспроможності / Пашко П.В. – №27722 від 07.02.2009.

14. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Абалкин Л. // Вопросы экономики. – 1994. – №12. – Стор. 5.

15. Абрамов В.М. Мотивація і стимулювання праці в умовах переходу до ринку / В.М. Абрамов, В.М. Данюк, А.М. Колот. – Одеса: ОКФА, 1995. – 96 стор.

16. Азаров М.Я. Завдання фінансової науки в умовах удосконалення управління державними фінансами / Азаров М.Я. // Наукові праці НДФІ. – 2003. – №3 (22). – Стор. 11-21.

17. Азаров М.Я. Науково-практичний коментар до бюджетного кодексу України / [Азаров М.Я., Копилов В.А., Воронова Л.К., Єфіменко Т.І., Мряковський А.І.], за заг.ред. Азарова М.Я. – К.: НДФІ. – 2006. – 632 стор.

18. Актуальні проблеми протидії тероризму та злочинності у контексті Європейської і євроатлантичної інтеграції : Вип.. 13 / за заг. ред. академіка НАН України д.т.н. В.П.Горбуліна. – К.: Національна академія СБ України, 2005. – 268 стор.

19. Алексеев А.В. СЭВ: экономическое сотрудничество / Алексеев А.В., Шукалин А.К. – М.: Знание, 1988. – Стр. 59-60.

20. Ансофф И. Стратегическое управление : [сокр. пер. с англ.] / науч. ред. и авт. предисл. Л.И. Евенко. – М.: Экономика, 1989. – 519 стор.

21. Апостолов М. Интегрированное управление потоков информации в международной торговле : (доклад на семинаре по упрощению процедур торговли, 2004) [Электронный ресурс] / Апостолов М. // Интернет издание, сайт United Nations Economic Commission for Europe. – электрон. текстовые дан. – Режим доступа: <http://wbln0018.worldbank.org/>.

22. Афонцев С. Национальная экономическая безопасность: на пути к экономическому консенсусу / Афонцев С. // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – №10. – Стр. 30-31.

23. Ачкасов А.Є. Стратегія регулювання зайнятості населення України. Теорія і практика / Ачкасов А.Є. – Житомир, 2002. – 512 стор.

24. Бакаева О.Ю. Таможенно-правовая политика Российской Федерации. Концептуальные подходы / Бакаева О.Ю. // Таможенное дело. – 2007. – №1. – Стр.2-4.

25. Бандурка А.А. Как уехать за границу / Бандурка А.А., Пашко П.В., Василько В.В. – Х.: ИАО фирмы «Эллада», 1999. – 64 стор.

26. Барабашук В.И. Планирование эксперимента в технике / Барабашук В.И., Креденцер Б.П., Мирошниченко В.И.. – К.: Техника, 1984. – 200 стор.

27. Барамзин С.В. Методологические аспекты управления таможенной политикой и комплексом таможенно-тарифных мер регулирования внешней торговли товарами и услугами / Барамзин С.В. // Вестник Российской таможенной академии. – 2007. – №1. – Стр.8-16.

28. Барамзин С.В. Управление качеством таможенной деятельности / Барамзин С.В. – М.: Книга и Бизнес, 2001. – 304 стор.

29. Бардаченко В.В. Регіональний розвиток та необхідність його інвестування / Бардаченко В.В. // Экономические инновации. – 2001. – Выпуск 11. – Стр. 32-35.

30. Бахметьева А.М. Понятие риска и его исследования в исследованиях безопасности / Бахметьева А.М. // Атомная энергия. – 2006. – Т.101, Вип.3. – Стор. 177-182.

31. Белов О.Ф. Економічна безпека в стратегії реформ [Електронний ресурс] / Белов О.Ф. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/book/belov/6.htm>

32. Белянський С. Международная экономическая взаимосвязь и взаимозависимость: проблемы, тенденции / Белянський С. // Экономика Украины. – 1994. – №9. – Стор. 78-83.

33. Бережна І.В. Національні пріоритети та регіональні детермінанти соціально-економічного зростання (на матеріалах АР Крим): автореф. дис., д-ра екон. наук:08.10.01 / Бережна І.В. // НАН України; Інститут регіональних досліджень. – Л., 2005. – 40 стор.

34. Бережнюк І.Г. Економічна ефективність митної справи: аналіз критеріїв оцінки / Бережнюк І.Г. // Фінанси України. – 2007 – №1. – Стор. 58-66.

35. Бережнюк І.Г. Митна безпека: визначення основних показників / Бережнюк І.Г. // Вісник Академії митної служби України. – 2006. – №4 (32). – Стор. 3-8.

36. Бережнюк І.Г. Організаційна структура митної служби та митного органу: шляхи оптимізації / Бережнюк І.Г., Войцещук А.Д. // Вісник Академії митної служби України. – 2008. – №4 (40). – Стор. 3-12

37. Бережнюк І.Г. Організаційно-управлінські системи розвитку персоналу зарубіжних митних органів / Бережнюк І.Г. // Вісник Академії митної служби України. – 2006. – № 4. – Стор. 115-119.

38. Бережнюк І.Г. Теоретичні основи та сутність митної справи / Бережнюк І.Г. // Вісник Академії митної служби України. – 2003. – №3. – Стор. 3-13.

39. Березний А.В. Проблеми забезпечення економічної безпеки / Березний А.В. // Україна-НАТО. – 2005. – №5 (9). – Стор. 5-13.

40. Бернар И. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, немецкая, испанская терминология : В 2 т. : [пер. с фр.] / Бернар И., Колли Ж.-К. // Международные отношения. – М., 1994. – Т.2 – 784 стор.

41. Беленький П. Дослідження проблем конкурентоспроможності / Беленький П.Ю. // Вісник НАН України. – 2007. – №5 – Стор. 3-13.

42. Бизнес: оксфордский толковый словарь: Англо-русский. Свыше 4000 понятий. – М.: Издательство «Прогресс-Академия» / Издательство РГГУ, 1995. – 752 стор.

43. Богданович В. Метод реагування на виклики небезпеки та загрози національній безпеці держави / Богданович В. // Вісник НАДУ при Президентові України. – 2006. – №2. – Стор. 22-27.

44. Бодрук О.С. Теоретичні засади створення міжнародних структур безпеки / Бодрук О.С. // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2002. – Вип.4. – Стор. 116-124

45. Бойко Є.І. Методи і моделі просторового розвитку територіально-виробничих систем / Бойко Є.І. // ІРД НАН України. – Львів, 2007. – 212 стор.

46. Большой экономический словарь / под ред. А.Н. Азриляна. – М.: Фонд «Правовая культура». – 1994. – 528 Стор.

47. Бондаренко С. Митна політика та її зв'язок з економічним становищем в Україні // Митна справа - 2000. - №5 - Стор. 3-9.

48. Боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил: підручник / [Іванюк М.М., Калетник І.Г., Пашко П.В. та ін.] за заг.ред. Войцещука А.Д. – Хмельницький: видавництво «НТРА-ДА», 2008. – 329 стор.

49. Брагин В. Совершенствование управления - основа повышения конкурентоспособности организации / Брагин В. // Стандарты и качество. – 2004. – №8. – Стор. 64-67.

50. Брайловский І.А. Державне регулювання зовнішньоекономічних процесів: інвестиційний аспект / Брайловський І.А., Коршунова Г.С. // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, сталі економічне зростання: праці Сьомої міжнародної наукової конференції студентів та молодих учених. – Донецьк: ДонДУ, 2006. – Частна 4. – Стор. 27-29.

51. Буланова Н.С. Про методику прогнозування ризиків у митній справі на базі експертних оцінок / Буланова Н.С., Мормуль М.Ф., Франко Н.В. // Проблеми вдосконалення професій-

ної підготовки фахівців з митної справи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Дн.: АМСУ. – 2006. – Стор. 50-51.

52. Булат В. Закон должен четко описывать весь процесс – права, ответственность и результат / Булат В., Пашко П. – Х.: Событие. – 1999. – №22.

53. Бычкова С.М. Новый подход к калькуляции себестоимости: опыт развитых стран / Бычкова С.М., Лебежева Н.В. // Бухгалтерский учет. – 1996. – №5. – Стор. 67-70.

54. Бякин Г.И. Современные проблемы таможенного администрирования России / Бякин Г.И. // Вестник Российской таможенной академии. – 2007. – №1. – Стор. 28-35.

55. Вакульчик О.М. Сутність та класифікація загроз економічній безпеці підприємства / Вакульчик О.М., Дубицький Д.П. // Вісник Академії митної служби України. – 2008. – №4 (40). – Стор. 3-12.

56. Ванин М. Российская таможня стремится к мировым стандартам / Ванин М. // Таможня. – 2001. – №20 (45).

57. Ванин М. Таможенная политика: проблемы и перспективы / Ванин М. // Таможня. – 2000. – №11.

58. Василик О.Д. Податкова система України / Василик О.Д. – К.: ВАТ «Поліграфкнига», 2004. – 478 стор.

59. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: ВТ «Перун», 2001. – 1440 стор.

60. Вентцель Е.С. Теория вероятности / Вентцель Е.С. – М.: Изд. Физ.-матлит., 1962. – 564 стор.

61. Ветушенко О. Контрабанда як фактор загрози національній безпеці України / Ветушенко О. // Митниця. – 2006. – №3 (16). – Стор. 6-11.

62. Визначення міцності в односпиртовому розчині / Пашко П.В., Співаков В.В., Долгих Т.Н., Гриб П.М. // Митна справа. – 1999. – № 6. – Стор. 30-35.

63. Використання сучасних технічних засобів при виявленні порушень митних правил в митних органах / Пашко П.В., Гончар С.Л., Гой О.М., Сушко В.Т. // Матеріали науково-практичної конференції, Національна Юридична Академія України ім. Я. Мудрого, м. Харків 19.11.97. – Харків: Право, 1998. – 228 стор. – Стор. 98-102.

64. Вірван Л. Сучасні проблеми зовнішньоекономічної політики України та перспективи її вирішення / Вірван Л. // Вісник Академії митної служби України. – 2003. – №2. – Стор.15-21.
65. Вітлінський В.В. Ризик у менеджменті / Вітлінський В.В., Наконечний С.І. – К.: ТОВ «Борисфен-М», 1996. – 326 стор.
66. Внешнеторговые сделки / составитель И.С. Гринько. – Сумы: Фирма «Реал», 1994. – 464 стор.
67. Войцещук А.Д. Митна політика: Фіскально-регулюючий аспект / Войцещук А.Д., Іващук І.О. – К.: В-во ТОВ ВД «Мануфактура», 2005. – 160 стор.
68. Войцещук А.Д. Підвищення кваліфікації працівників митних органів України – елемент системи управління освітньою діяльністю відомчого навчального закладу / Войцещук А.Д. // Вісник Академії митної служби України. – 2006. – № 4.
69. Войнаренко М.П. Проблеми розвитку фінансових установ за умов ринку: Монографія / М.П.Войнаренко, Л.М.Білорусець, В.С.Ченаш. – Хмельницький: ХНУ. – 2005. – 131 стор.
70. Воронкова А.Е. Стратегічне управління конкурентоспроможним потенціалом промислових підприємств: Дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.06.01 / Воронкова А.Е. – 2001.
71. Гаврилюк А.Н. Мариупольская таможня в действии / Гаврилюк А.Н. – Донецк: Каштан, 2004. – 464 стор.
72. Галиця І. Державне регулювання в умовах ринкових відносин / Галиця І. // Економіка України. – 2002. – №6. – Стор. 52-58.
73. Гармаш Є.В. Деякі аспекти зниження ступеню ризику адміністративних рішень щодо митного контролю в митній службі України / Гармаш Є.В. // Митна справа. – 2007. – №1 (49). – Стор. 11-14.
74. Гець В.М. Нестабільність та економічне зростання. – К.: Ін-т екон. прогноз., 2000. – 344 стор.
75. Глобалистика: международный междисциплинарный энциклопедический словарь / [гл. редакторы и составители И.И. Мазур, А.Н.Чумаков.]. – М. – С.Пб. – Нью-Йорк: Елима, Питер, 2006.

76. Гойчук О.І. Податкова безпека: Структура, рівні та критерії забезпечення / Гойчук О.І. // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №12 (30). – Стор. 119-129.
77. Голендеева Т.Н. Товары группы риска и особенности их администрирования / Т.Голендева, В.Дудкова // Таможня. – 2006. – №8 (151). – Стор. 7-11.
78. Голендеева Т. Задачи, сформированные концепцией / Голендеева Т., Дудкова В. // Таможня. – 2006. – №23/24. – Стор. 20-23.
79. Гончаренко О.М. Методологічні розробки нової редакції концепції національної безпеки України / Гончаренко О.М., Лисицин Е.М. – К.: НІСД, 2001. – (Серія «Національна безпека»). – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/Goncz/index.htm>.
80. Горбулін В.П. Пріоритетність національних інтересів у світлі стратегії національної безпеки України / Горбулін В.П., Качинський А.Б. // Стратегічна панорама. – 2005. – №3.
81. Горбулін В.П. Методологічні засади розробки стратегії національної безпеки / Горбулін В.П., Качинський А.Б. // Стратегічна панорама. – 2004. – №3. – Стор. 15-24.
82. Горняк О.В. Методологічні засади формування моделі розвитку підприємств у регіоні / Горняк О.В. // Экономические инновации. – 2001. – Выпуск 10. – Стор. 195-198.
83. Гостаможню назвали самой коррупционной // «ГлавРед». – Режим доступа: <http://glavred.info/archive/2007/06/18/133903-0.html>
84. Государський А.В. Митна служба як головний фактор захисту економічної незалежності України / Государський А.В. // Митна справа. – 2002. – №3. – Стор. 27-30.
85. Гошовська О.В. Стратегічне управління підприємством на синергічних засадах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. / Гошовська О.В. – Львів, 2002. – 19 стор.
86. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підручник / Гребельник О.П. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 696 стор.
87. Гречишников С. СУР: перевірка практикой / С.Гречишников, В. Дурова // «Таможня». – 2006. – №3 (146). – Стор. 16-21.

88. Григорянц С.А. Российский и зарубежный опыт борьбы с незаконным оборотом оружия : практический аспект / Григорянц С.А. // Актуальные проблемы правовых и гуманитарных наук. – Краснодар, 2001. – Стор. 74.

89. Гуд А.М. Митно-правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств як базовий інститут митної справи / Гуд А.М. // Митна справа. – 2006. – №3 (45). – Стор. 48-52.

90. Гутник А.Є. Правове забезпечення митного оформлення міжнародної технічної та гуманітарної допомоги / Гутник А.Є. // Науковий вісник НАДПСУ. – 2004. – №5. – Стор. 158-164.

91. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка (в 4-х томах) / Даль В.И. – М.:Изд-во «Русский язык», 2000.

92. Данілян О.Г. Національна безпека України: структура та напрями реалізації : навч. посібник / [Данілян О.Г., Дзьобань О.П., Панов Н.І.]; художній оформлювач С.І. Правдюк. – Х.: Філіо, 2002. – 285 стор.

93. Данько М. Проблемы прогнозирования инновационно-технологического развития региона / Данько М. // Экономика Украины. – 2000. – №5. – С.35-40.

94. Дарнопих Г.Ю. Економічна безпека держави в умовах трансформаційної економіки / Дарнопих Г.Ю. – Х.: ХДУ, 1999.

95. Дацків Р.М. Вплив глобалізації на зовнішньоекономічну безпеку України / Дацків Р.М. // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №12 (30). – Стор. 129-138.

96. Дербаль Т.Ю. Економічна безпека держави і роль митних органів з її забезпечення / Дербаль Т.Ю. // Актуальні проблеми економічної безпеки України в умовах її інтеграції до світового співробітництва : матеріали НПК, 31.03-01.04.2005. – Дн: АМСУ, 2005. – Стор. 11-13.

97. Державна митна служба України. – Офіційний ВЕБ-сайт. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua>

98. Державне управління і менеджмент : навч. посібник у таблицях і схемах / [Г.С. Одінцова, Г.І. Мостовий, О.Ю. Амосова та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г.С. Одінцової. – Х.: Хар-РІУДДУ, 2002. – 492 стор.

99. Державний комітет ветеринарної медицини. – Офіційний ВЕБ-сайт. – Режим доступу: <http://www.vet.gov.ua>

100. Державний комітет статистики. – Офіційний ВЕБ-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
101. Деркач Л.В. «О чем могу рассказать» / Деркач Л.В. – К.: Аванпост-Прим, 2008. – 466 стор. (илл.72.).
102. Деркач Л.В. Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра / Деркач Л.В. – К.: АТ «Книга», 1998. – 512 стор.
103. Детекторы для сканирующей радиографии типа скинтиллятор-фотодиод / [Рыжиков В.Д., Пашко П.В., Козин Д.Н. и др.] // Збірник наук праць. – Львів: НАНУ Физ.-мех. інст. ім. Г.В.Карпенка НАНУ, 2003. – Стор. 123-128. – (Фізичні методи та засоби контролю середовищ, матеріалів та виробів).
104. Деякі питання діяльності контролюючих органів. – Розпорядження Кабінету Міністрів України №88-р від 23.01.2008.
105. Деякі питання митного оформлення товарів, які переміщуються громадянами через митний кордон України (вдосконалення порядку митного оформлення та декларування товарів, які переміщуються громадянами через митний кордон України). – Постанова Кабінету Міністрів України № 1041 від 03.12.2008.
106. Дж. Голдстоун Теории революции: революции 1989-1991 годов и траектория развития «новой» России / Дж. Голдстоун // Вопросы экономики. – 2001. – №1. – Стор. 117-123.
107. Джеймс Е. Уолш Новая таможенная система / Джеймс Е. Уолш // Финансы & развитие. – 2006. – Т. 43. – №1. – Стор. 48-51.
108. Диніс О. Митна політика як інструмент захисту і реалізації національних інтересів держави / Диніс О. // Вісник Академії митної служби України. – 2006. – №2 (30). – Стор. 93-97.
109. Дмитрієв С.С. Виникнення і розвиток радянської митної системи / Дмитрієв С.С. // Соціалістичний митний контроль. – 1967. – №3-4.
110. Додин Е.В. Основы таможенного права европейского сообщества / Додин Е.В. // Митна справа. – 2002. – №2. – Стор. 3-19.
111. Додин Е.В. Функции и формы деятельности таможенных органов Украины / Додин Е.В. // Митна справа. – 2003. – №5. – Стор. 7-21.

112. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові перспективи / Долішній М.І. – К: Наукова думка, 2006. – 511 стор.

113. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навчальний посібник / Донець Л.І. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 стор.

114. Дорофєєва Л.М. Дізнання в митних органах України : монографія / Дорофєєва Л.М. – Харків: Видавець СПД ФО Вадярук Н.М., 2006. – 192 стор.

115. Дорофєєнко В.В. Операційний менеджмент: підручник для студ. вищих навч. закл. / Дорофєєнко В.В., Колосюк В.П. – Донецьк.: ВІК, 2006. – 418 стор. (рис., табл.)

116. Драганов В.Г. Глобальная реформа выбивает почву из под коррупции / Драганов В.Г. // Московская правда. – 30 января 2001г.

117. Дружинин А.Г. Регионализация – составляющая модернизации российской экономики / Дружинин А.Г., Ионов А.И. // Известия ВУЗов. Северо-Кавказский регион. Общественные науки. – 2001. – №4.

118. Дубініна А.А. Основи митної справи в Україні : навч. посібник / Дубініна А.А., Сорокіна С.В. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 360 стор.

119. Дьомін Ю.М. Поняття та місце митного контролю в системі функцій Української держави / Дьомін Ю.М. // Право України. – 2003. – №8.

120. Дьомін Ю.М. Таможенний контроль в Україні : монографія / Дьомін Ю.М. –К.: 2004. – 542 стор.

121. Егоров Ю.Н. Экспресс-метод оценки эффективности таможенного контроля / Егоров Ю.Н. // Вестник Российской таможенной академии. – 2007. – №1. – Стр. 115-119.

122. Економіка підприємства : підручник. – Вид. 2-ге перероб. та доп. / за ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2005. – 528 стор.

123. Експериментальне дослідження : звіт (проект) : підготовлено Робертом Олсоном. – Київ: 30 квітня 2007 року. – Стр. 37.

124. Ершов А.Д. Проблемы экономической безопасности и содействия торговле / Ершов А.Д. // Федеральная тамо-

женная служба на новом рубеже: наука и практика: проблемы и перспективы: сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции / под общ. ред. В.С. Чечеватова. – М.: РИО РТА, 2007. – 476 стр. – Стр. 301-303.

125. Ершов А.Д. Информационное обеспечение управления в таможенной системе : монография / Ершов А.Д., Копанева П.С. – СПб.: Знание, 2002. – 232 стор.

126. Егоров О.Б. Коментар Дисциплінарного статуту митної служби України / Егоров О.Б., Мельник М.В., Будаков А.Ю. – К.: Панорама, 2006. – 232 стор.

127. Егоров О.Б. Митна економіка (Україна-Сот-ЄС) : посібник / Егоров О.Б. – Одеса: ЗАТ ПЛАСКЕ, 2005. – 226 стор.

128. Егоров О.Б. Митна політика потребує системної основи / Егоров О.Б. // Урядовий кур'єр. – .2006. – №10.

129. Егоров О.Б. Соціальне партнерство митників – запорука успішного виконання державних завдань / Егоров О.Б. // Профспілковий вісник Державної митної служби України. – 2006. – №2. – Стор. 1-2.

130. Егоров О.Б. Функціональна система митно-тарифного регулювання на етапі інтеграції України до СОТ / Егоров О.Б. // Вісник Академії митної служби України. – 2004. – №1 (21). – Стор. 3-12.

131. Ермошенко М.Н. Основи засади підвищення фінансової безпеки держави / Ермошенко М.Н. // Стратегічна панорама. – 1998. – №1-2. – Стор. 99-114.

132. Жаліло Я. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика. / Жаліло Я. – Київ, 2003.

133. Жаліло Я.А. Проблеми визначення економічної безпеки в системі забезпечення національної безпеки України / Жаліло Я.А. // Проблеми забезпечення економічної безпеки : матеріали Міжнародн. науч.-практ. конф. (Донецьк, 23-24 листопада 2001 г.). – Донецьк: РІА ДонНТУ. – 2001. – Стор. 27-28.

134. Жерихов О.Э. Про состояние и задачи таможенных органов Российской Федерации на ближайшую перспективу с учетом их ресурсного обеспечения [Электронный ресурс] / Жерихов О.Э. – Доклад руководителя Федеральной таможенной службы России, 2006. – Интернет издание, сайт ФТС России. – Режим доступа: <http://www.customs.ru/>.

135. Жорін Ф.Л. Правові основи митної справи в Україні (Конспект курсу лекцій з програмних тем) : навч. посібник / Жорін Ф.Л. – К.: КНЕУ, 2001. – 248 стор.

136 Застосування методів аналізу та управління ризиками в Держмитслужбі України / [Пашко П.В., Пісної.П.Я., Демченко С.С., Булана В.В.] // Вітчизняний і зарубіжний досвід впровадження електронного урядування : збірник матеріалів науково-практичної конференції / за заг.ред. С.А.Чукот, О.В. Загвойської. – К.: Майкрософт, 2008. – Стор. 27 - 39.

137. Задоя А.А. Макроэкономика : учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. / Задоя А.А., Петруня Ю.Е. – К.: О-во «Знання», КОО, 2008. – 381 стр. – (Высшее образование XXI века).

138. Заява Голів митних адміністрацій країн-членів ОЧЕС щодо зміни тимчасової групи експертів по співробітництву в митній сфері на Робочу групу ОЧЕС з митних питань. – К.: Рада Міністрів закордонних справ країн-членів ОЧЕС. – 18.03.2008.

139. Измалков С. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.) / Измалков С., Сонин К., Юдкевич М. // Вопросы экономики. – 2008. – №1. – Стор. 4-26.

140. Ильин М. Электронная таможня. Прошлое. Настоящее. Будущее. /Ильин М. // Таможня. – 2006. – № 5 (148). – Стр. 29-31.

141. Искусство управления / Сост., пер., вступ. ст. и коммент. В.В.Малявина. – М.: «Издательство Астрель»; «Издательство АСТ», 2008 – 432 стр.

142. Івченко І.Ю. Економічні ризики : навчальний посібник / Івченко І.Ю. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. – 304 стор.

143. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навч. посібник / Івченко І.Ю. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344с.

144. Ілляшенко С.М. Економічний ризик : навчальний посібник. – 2-ге вид., доп. перераб. / Ілляшенко С.М. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 220 стор.

145. Ільчук Л.І. Соціальна безпека – безпека людини, суспільства і держави / Ільчук Л.І. // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №5 (323). – Стор. 65-67.

146. Інноваційна стратегія українських реформ / [Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семіноженко В.]. – К: Знання України, 2002. – 336 стор.

147. Історія митної справи в Україні / [Колесніков К.М., Морозов О.В., Віноградов Г.М., Пашко П.В. та ін.]; за ред. Пашка П.В., Ченцова В.В.. – К:Знання, 2006. – 606 стор. (Митна справа в Україні).

148. Заблонский К.И. Теорія механізмів та машин : підручник / Заблонский К.И., Белоконев И.М., Щекин Б.М. – К.: Вища школа, 1989. – 376 стор.

149. Кабінет Міністрів України. – Інтернет видання, офіційний ВЕБ-сайт. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.

150. Калашникова О. Удосконалення контролю за переміщенням культурних цінностей та економічна безпека держави / Калашникова О. // Вісник Академії митної служби України. – 2004. – № 3 (23). – Стор. 3-6.

151. Калашникова О.Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартості оцінки культурних цінностей : підручник / Калашникова О.Л. – К.: Знання, 2006. – 479 стор. – (Митна справа в Україні).

152. Каленський М.М. Митна вартість імпортованих товарів : моногр. / Каленський М.М., Войцещук А.Д., Бережнюк І.Г. – К.: 2005. – 224 стор.

153. Каленський М.М. Роль митного оподаткування в регулюванні економічних і соціальних процесів у державі. / Каленський М.М. // Фінанси України. – 2004. – №3.

154. Капустин А.Г. Западная граница самая проблемная / Капустин А.Г., Пашко П.В. // Без цензуры. – 2006. – №7 (152). – Стор. 7.

155. Карамбович І. Митна політика: методологічні засади дослідження / Карамбович І. // Вісник Академії митної служби України. – 2004. – №1 (21). – Стор. 12-18.

156. Кендюхов О. Мотивація творчої інтелектуальної праці: дослідження основних підходів / Кендюхов О. // Економіка України. – 2005. – №3. – Стор. 49-56.

157. Керівники митних установ Слобожанщини: 1660-1870-1992-2000. Державна митна служба України. Східна регіональна митниця / ред. рада: О.Н.Ярмиш, О.М.Головко, П.В.Пашко та

ін. – Х. : Каравела, 2000. – 208 стор. – (Сер. «Митна справа на Слобожанщині»). – Рос. та укр. мовами.

158. Кивалов С.В. Таможенная политика и таможенное право в Украине / Кивалов С.В. – Одеса: Юридична література, 2006. – 350 стор. (Сер. «Антологія правової думки. Одеська школа права»).

159. Кисловский Ю.Г. Стратегия таможенной службы: история и современность / Кисловский Ю.Г. // Вестник Российской таможенной академии. – 2007. – №1. – Стор.36-41.

160. Ківалов С. Митна справа та національна безпека / Ківалов С., Кормич Б. // Митна справа. – 2001. – №4. – Стор. 3-16.

161. Ківалов С.В. Митна політика України : підручник / Ківалов С.В., Кормич Б.А. – Одеса: Юридична література, 2001. – 256 стор.

162. Ківалов С.В. Митне законодавство зарубіжних країн / Ківалов С.В. // Митна справа. – 2002. – №5 (47). – Стор.17-19.

163. Классификация рисков [Электронный ресурс] / проект Эксперт А. – электрон текст. дан. – Режим доступа: <http://www.risk-manage.ru/likbez/classifikation/>

164. Ковальський В.К. Становлення та розвиток митної справи на Півдні України з давніх часів до 1917 року (на прикладі Миколаївської митниці) / Ковальський В.К. – Одеса: Юридична література, 2006. – 134 стор.

165. Ковальчук Т.Т. Економічна безпека і політика: із досвіду професійного аналітика / Ковальчук Т.Т. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2004. – Стор. 638.

166. Ковтун Е. Аспекти фінансової безпеки України / Ковтун Е. // Вісник Академії митної служби України. – 2006. – №3 (31). – Стор.16-20.

167. Коженювські Л. Управління безпекою / Коженювські Л. // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №1 (31). – Стор. 147-154.

168. Козоріз М.А. Обґрунтування напрямів підвищення капіталізації інноваційно активних підприємств України / Козоріз М.А., Бенювська Л.Я. // Львів:Регіональна економіка. – 2009.– №1 (51). – Стор. 106-113.

169. Колобов С.А. Инфраструктура защиты информационных ресурсов на основе Национальной системы конфиденциаль-

ной зв'язи. [Електронний ресурс] / Доклад на другій науково-практичній конференції «Безпека сучасних інформаційних і телекомунікаційних систем», 2005. – Інтернет видання, сайт Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем і захисту інформації Служби безпеки України – електрон. текстові дан. – Режим доступу: <http://www.dstszi.gov.ua/>.

170. Кололев С.В. Издержки производства в системе конкурентоспособности компании: Зарубежный опыт и российская практика / Кололев С.В. // Внешнеэкономический бюллетень. – 2003. – №6. – Стр. 53-59.

171. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / Колпаков В. К. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 736 стор.

172. Коляда С. Митна політика та національна безпека: Взаємовплив та взаємозалежність / Коляда С., Кравець Т. // Вісник Академії митної служби України. – 2002. – №3. – Стр. 14-19.

173. Коляда С.П. Економічна складова діяльності митних органів у системі забезпечення державних пріоритетів України : монографія / Коляда С.П. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2007. – 238 стор.

174. Коментар до Митного кодексу України / за ред. П.В.Пашка, М.М.Каленського. – К.: Юстиніан, 2004. – 736 стор. – (серія «Митна справа в Україні»).

175. Коментарий к Таможенному кодексу Российской Федерации / Общая редакция и вступительная статья Заместителя Председателя ГТК РФ В.А.Максимцева, д.ю.н., профессора Б.Н. Габричидзе. – М.: Изд. Группа ИНФРА, НОРМА, 1997. – 496 стор.

176. Конкуентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / [Я.А.Жаліло, Я.Б.Базиліюк, Я.В.Белінська та ін.]; за ред. Я.А.Жаліла. – К.: НІСД, 2005. – 388 стор.

177. Конституція України. – Закон України. – 28.06.96. – №254/96-ВР із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 08.12.04 № 2222-IV.

178. Концепція «єдиного окна». Рабочая группа РГПТМ СЕ-ФАКТ/ООН. – Printed at United Nations, Geneva – GE.03-30642. – April 2003. –500-ECE/TRADE/324.

179. Концепция развития таможенных органов Российской Федерации // Распоряжение Правительства Российской Федерации от 14 декабря 2005 г. № 2225.

180. Кормич Б. Митне право ЄС як основа європейської інтеграції / Кормич Б. // Митна справа. – 2006. – №5 (47). – Стор.11-17.

181. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : навч. посібник / Кормич Б.А. – К.: Кондор, 2004 – 384 стор.

182. Кормич Б.А. Національна безпека як правова категорія / Кормич Б.А. // Митна справа. – 2003. – №2. – Стор. 13-20.

183. Кормич Б.А. Правовий зміст поняття «національна безпека» / Кормич Б.А. // Митна справа. – 2003. – №1. – Стор. 116-123.

184. Корнева Т.В. Принципи митного контролю / Корнева Т.В. // Митна справа. – 2001. – №4. – Стор.73-81.

185. Коропецкий И.С. Перспективы экономического развития Украины в сравнении с Францией / Коропецкий И.С. // Экономика Украины. – 1993. – №6. – Стор.80-88.

186. Коросташова І.М. Контроль в митній службі України: критерії ефективності / Коросташова І.М. // Митна справа, 2005. – №6 – Стор. 39-43.

187. Коросташова І.М. Контрольна діяльність як основна складова компетенції митних органів / Коросташова І.М. // Митна справа. – 2003. – №1. – Стор.43-47.

188. Корупція в Україні. Національні дослідження стану корупції у сфері регуляторної політики: митні процедури // Базове дослідження. – Квітень 2008 р. – 34 стор.

189. Корх О.М. Підготовка кадрів для потреб Державної митної служби України: стан та перспективи / Корх О.М. // Вісник Академії митної служби України. – 2006. – № 1. – Стор. 109-110.

190. Костін М.І. Контрабанда. Доказування обставин вчинення злочину на досудовому слідстві : монографія / Костін М.І. – К.: «ДІЯ», 2003. – Стор. 172-185.

191. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент / Котлер Ф.; [пер. с англ.]. – СПб: Питер, 2001. – 752 стор.

192. Котлер Ф. Основы маркетинга [пер. с англ.] / общ. ред. и вступ. ст. Пеньковой Е.М. – М.: Прогресс, 1990. – 736 стор.

193. Коцан Н.Н. Територіальна організація митної діяльності України : монографія / Коцан Н.Н. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 384 стор.

194. Кочубей М.А. Безопасность в сфере таможенной деятельности: (Уголовно-правовой и криминологический аспект) / М.А. Кочубей. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2005. – 255 стр.

195. Кравців В.С. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія / Кравців В.С., Мікула Н.А. // Львів: Регіональна економіка – 2008. – №3 (49) – Стор. 221-224.

196. Кравчук О.Я. Планування та регулювання розвитку підприємницької діяльності (на прикладі сфери телекомунікацій) : автореф. дис на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Кравчук О.Я. – Львів: 2000. – 17 стор.

197. Крикун О.О. Держмитслужба посилює боротьбу з контрабандою і митними правопорушеннями / Крикун О.О.// Митна справа. – 1999. – №1.

198. Крисоватий А.І. Теоретичні домінанти і практика реалізації податкової політики в Україні / Крисоватий А.І. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 375 стор.

199. Кузьменко Л.М. Методологічні основи управління розвитком економіки регіону: дис. д-ра екон. наук: 08.02.03 / Кузьменко Л.М.// НАН України; Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2004. – 393 стор.: рис. – бібліогр.: стор. 362-386.

200. Кульман А. Экономические механизмы: [пер с фр.] / общ. ред. Н.И. Хрустальной. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Уемверс», 1993. – 192 стор.

201. Кунев Ю.Д. Безпека митної справи як складова безпеки держави / Кунев Ю.Д. // Митна справа. – 2007. – №2 (50). – Стор. 3-8.

202. Кунев Ю.Д. Основні функціональні моделі митної служби України / Кунев Ю.Д. // Митна справа. – 2006. – №6 (48). – Стор. 7-12.

203. Кунев Ю.Д. Поняття, зміст та основні шляхи удосконалення управління в митній службі / Кунев Ю.Д. // Митна справа. – 2006. – №4 (46). – Стор. 6 - 11.

204. Курасова Є. Теоретико методологічні підходи до визначення поняття «митна політика» / Курасова Є. // Вісник Академії митної служби України. – 2003. – №2. – Стор. 11-15.

205. Кухаренко В.Б. Управление модернизацией таможенной службы : монография / Кухаренко В.Б. – М.: ИЦ «Классика», 2000. – 352 стор.

206. Куценко В. Новые подходы к формированию и развитию территориальных общественных систем / Куценко В., Бережная И. // Экономика Украины. – 2004. – №12. – Стор.88-90.

207. Ладюк О.Д. Українсько-російські торговельні відносини як чинник економічної безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. : спец. 21.01.01. «економічна безпека держави» / Ладюк О.Д. – Київ: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2003. – 20 стор.

208. Лазебник Л.Л. Зовнішньоторговельні чинники розвитку України / Лазебник Л.Л. // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №6 (24). – Стор. 59-64.

209. Лактионов А.Н. О возможностях оптимизации социальных процессов в районном звене города / Лактионов А.Н., Пашко И.В., Пашко П.В. // Система местного самоуправления в городах Украины: организационные, финансовые и правовые основы : сборник докладов научно-практической конференции. – Харьков, 1995. – Стор. 17-18.

210. Ланг М. Обзор подходов Европейского Союза к вопросу построения инфраструктуры открытых ключей. [Электронный ресурс] / Ланг М. // Доклад на второй научно-практической конференции «Безопасность современных информационных и телекоммуникационных систем», 2005. – Интернет издание, сайт Департамента специальных телекоммуникационных систем и защиты информации Службы безопасности Украины – електрон. текстові дан. – Режим доступу: <http://www.dstszi.gov.ua>.

211. Левочкин С. Правительство Януковича начинает радикальные реформы / Левочкин С. // Комсомольская правда. – 12.04.2007.

212. Липовська Н.А. Соціально-психологічний потенціал митників: діагностика управління : монографія / Липовська Н.А. – Дн.: АМСУ, 2005. – 225 стор.

213. Ліманський А. Організаційно-економічні механізми підвищення ефективності промислових підприємств в умовах трансформації та євроінтеграції (на прикладі промислових підприємств Польщі та України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. економ. наук / Ліманський А. – Львів., 2003. – 39 стор.

214. Ліпенцев А.В. Моральні цінності формування організаційної культури державної установи / Ліпенцев А.В., Пісной П.Я., Пашко П.В. // Професійна етика управління державної податкової служби як складова етики державного службовця : науково-практична конференція, Ірпінь 15 грудня 2005 р. – Ірпінь: ДПАУ, НАДПСУ, 2005. – 11 стор.

215. Ліпкан В.А. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях / Ліпкан В.А., Ліпка О.С., Яковенко О.О. – К.: Текст, 2006. – 256 стор.

216. Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України / Ліпкан В.А. – К.:Текст, 2003. – 600 стор.

217. Літовченко Б.В. Людина в управлінні : навчальний посібник / Літовченко Б.В. – Дн.: АМСУ, 2004. – 99 стор.

218. Лупан Н. Економічні аспекти національної безпеки / Лупан Н. // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №1 (31). – Стор. 22-32.

219. Люннекер Ян. Нідерланды: работа на основе анализа рисков / Люннекер Ян. // Митна справа. – 2000. – №6. – Стор. 66-69.

220. Магомедов М.Д. Механизм распределения прибыли в интеграционных системах АПК / Магомедов М.Д., Рыбин А.В. // Пищевая промышленность. – 2003. – №1. – Стор. 8-9.

221. Мазараки А.А. Философия денег: монография / Анатолий Мазараки, Владимир Ильин / Киевский нац. торгово-экономический ун-т. – К.: Б. в., 2004. –718 стор. – (Библиогр.: стор. 706-709.)

222. Мазур А.В. Митне регулювання: Європейський вибір та новий міждержавний стандарт / Мазур А.В. // Митна справа. – 2006. – №5 (47). – Стор. 17-24.

223. Макаренко М.І. Бюджетно-монітарне регулювання цін у трансформаційній економіці: дисертація на здобуття наук. Сту-

пеня д-ра екон.наук: спец. 08.01.01 / Макаренко М.І. – Х.: Харківський НУ ім. В.Н.Каразіна, 2003.

224. Макогон Ю.В. Митна справа: навчальний посібник / Макогон Ю.В., Яценко А.Б. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 стор.

225. Малярчик К. Валерій Хорошковський: про теорію маленьких перемог / Малярчик К. // Дзеркало тижня. – 15-21 березня. – №10 (689).

226. Маркс К. Сочинения : 2-е изд. / Маркс К., Энгельс Ф. – Т.46. – Ч 1. – Стор. 483-484.

227. Международная торговля, экономическая безопасность и таможенные преступления : учебно-практическое пособие / Г.Г.Мокров, Р.И. Дротов. – М.: Юркнига, 2004. – 256 стор.

228. Мельник Т.І. Проблемні питання розвитку зовнішньої торгівлі та економічного зростання в Україні / Мельник Т.І. // Економіст. – 2007. – №4. – Стор. 46-52.

229. Мельников В.А. Подход к управлению себестоимостью / Мельников В.А. // Экономика и производство. – 2002. – №1. – Стор. 14-18.

230. Менеджмент трудової активності працівників підприємства : навчальний посібник / [І.І. Грузунов, М.А. Коваленко, В.Я. Проценко та ін.]. – Нова Каховка: КП «Новокаховська міська друкарня», 2005. – 288 стор.

231. Методи і моделі соціально-економічного прогнозування : підручник / [Геєць В.М., Клебанова Т.С., Чернюк О.І. та ін.]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 396 стор.

232. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / за редакцією академіка НАН України С.І.Пирожкова. – К., НІПМБ, 2003. – 42 стор.

233. Митне законодавство зарубіжних країн / за ред. З.О.Буричка. – Тернопіль: Астон, 2002. – 616 стор.

234. Митне оформлення автотранспортних засобів / за ред. П.В.Пашка. – К.: Знання, 2004. – 237 стор. – (Митна справа в Україні).

235. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження : науково-практичний посібник/ Мароха В., Олійник Н., Омельченко О., Полянський О., Ропотан О.; за

наук. редакцією А.В.Мазура. – К.: ТОВ «Ніка-Прінт», 2005. – 832 стор.

236. Митний кодекс України з поstateйними матеріалами: із практики митної справи / за редакцією С.К.Осіпова, Д.В.Пудріка, І.М.Хохлова; з передмовою Пашка П.В. – Донецьк: ВД «Кальміус», 2005. – 800 стор.

237. Митний кодекс України та нормативно-правові акти, що регулюють його застосування : зб. док. / упоряд.: П.В.Пашко, В.П.Науменко. – К.: Знання, 2004. – 1173 стор. – (Митна справа в Україні).

238. Митний контроль за переміщенням через митний кордон України енергоносіїв трубопровідним транспортом. Митний контроль та митне оформлення електроенергії / [В.Г.Деркач, П.В.Пашко, В.В.Ченцов]; ред. колегія: П.В.Пашко, П.П.Падун, В.В.Ченцов.: – Дн., АМСУ, 2002. – 45 стор.

239. Митний контроль за товарами, що переміщуються морським транспортом / [О.М.Ганжин, В.Г.Деркач, М.А.Марютенков, П.В.Пашко, В.В.Ченцов]; ред. колегія: П.В.Пашко, П.П.Падун, В.В.Ченцов. – Дн., АМСУ, 2002. – 34 стор.

240. Митний контроль на автомобільному транспорті / [В.А.Писарев, О.В.Рождественський, М.М.Чечель, П.В.Пашко]; за ред. М.М.Каленського, П.В.Пашка. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 189 стор. – (Митна справа в Україні).

241. Митний контроль на залізничному транспорті / [В.А.Писарев, О.В.Рождественський, П.В.Пашко]; за ред. П.В.Пашка. – К.: Знання, 2004. – 404 стор. – (Митна справа в Україні).

242. Митний контроль на повітряному транспорті / за ред. П.В.Пашка. – К.: Знання, 2004. – 334 стор. – (Митна справа в Україні).

243. Митний контроль та митне оформлення : навч. посібник / [П.В.Пашко, Л.С.Бакуменко, Ю.П.Битяк та ін.]; за ред. М.М.Каленського, П.В.Пашка. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 284 стор. – (Митна справа в Україні).

244. Митниці Слобожанщини : збірник архівних документів і матеріалів : 1660-1870-1992-2000 / ред. рада: П.В.Пашко, В.В.Резнікова, Л.Е.Поліщук та ін., упоряд.: Л.П.Добреля, Л.М.Момот та ін. // Державна митна служба України. Східна регі-

ональна митниця. – Х.: Каравела, 2000. – 496 стор. – (Сер. «Митна справа на Слобожанщині»). – Рос. та укр. мовами.

245. Митниця-2007. Європейська комісія. Генеральний директорат. Союз по податках і митницях // Митна політика, модернізація і контроль митниць. – Брюссель, 21 листопада 2002р. – Група робочих методичних документів TAXUD/629/2000-EN.

246. Митниця-2013. Рішення Європарламенту та Ради. – Брюссель, 29 березня 2007 р. – (OR.en), PE-CONS 3679/06.

247. Митниця України: кроки становлення і поступу / К.Є. Гальський, О.Б. Єгоров, С.Г. Дем'янчук, А.П.Павлов. – Одеса: Пласке, 2009. – 516 стор.

248. Михайлов О. Из истории российской таможи / Михайлов О. // Митна справа. – 2000. – №6. – Стор. 59-65.

249. Михайлов О. Митна тема у друкованих засобах масової інформації Росії / Михайлов О. // Митна справа. – 2000. – №5. – Стор. 26-31.

250. Миценко І.М. Організаційно-економічний механізм регулювання безпеки життєдіяльності : дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук / Миценко І.М. – Донецьк, 2004. – 455 стор.

251. Мікула Н.А. Конкурентоспроможність прикордонних територій / Мікула Н.А., Пастернак О.І. // Львів:Регіональна економіка. – 2009.– №2 (52). – Стор. 235-237.

252. Місцеве самоврядування: онтологія та перспективи / [Лактіонов О.М., Пашко І.В., Пашко П.В., Шумілкін В.А.] // Система місцевого самоуправління в городах України: организационные, финансовые и правовые основы : сборник докладов НПК. – Х.: 1995. – Стор. 20-24.

253. Многолетний стратегический план. TAXUD/477/2004-Версия 7-EN : рабочий документ // Европейская комиссия, генеральный директорат по налогообложению и таможене. – Брюссель, 24 мая 2006 г. – С1/ру D (2006).

254. Могильний О.М. Організаційно-економічний механізм державного регулювання аграрного виробництва у трансформаційний період : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук / Могильний О.М. – Київ: Інститут аграрної економіки України УААН, 2003. – 38 стор.

255. Молина Е.В. Инновационные технологии повышения социально-экономического потенциала региона в условиях открытой экономики / Молина Е.В. // Экономические инновации. – 2003. – Выпуск 14. – Стр. 24-31.

256. Момотенко В.Я. Підготовка та післядипломне навчання персоналу митних органів Туреччини / Момотенко В.Я., Бережнюк І.Г. // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – Стор. 22-25.

257. Морозов О.В. Історія митної справи та митної політики в Україні (V ст. до н.е. – 1991 р.) : навчальний посібник / Морозов О.В. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2005. – 314 стор.

258. Мочерний С. Національний та економічний суверенітет країни / Мочерний С. // Економіка України. – 2005. – №10. – Стор. 4-13

259. Мультиэнергетические детекторы для систем рентгеновского неразрушающего контроля / [Рыжиков В.Д., Козин Д.Н., Пашко П.В. и др.] // Эффективность реализации научного, ресурсного и промышленного потенциала в современных условиях : материалы II Промышленной международной НТК, п. Славское, Львовской обл., 25.02.02-01.03.02. – К., 2002. – Стор. 87.

260. Мунтян В.І. Економічна безпека України : монографія / Мунтян В.І. – К.: Вид. КВІЦ, 1999. – 440 стор.

261. Мунтян В.І. Проблеми національної безпеки в процесах державотворення / Мунтян В.І. // Збірник праць. Том 1. – К.: Видавництво «КВІЦ». – 756 стор.

262. Мусіна Л.А. Аналіз стану економічної безпеки України : частина 1 / Мусіна Л.А., Кваша Т.І. – Київ, 2003. – 114 стор. – (МЕ-ПЕІ, ДНДІМЕ).

263. На варті митних рубежів. Митна справа на Слобожанщині: 1660-1870-1992-2000. / редакційна рада: П.В. Пашко, О.Г. Даниленко, В.І. Коржик та ін. – Харків: Каравела, 2000. – 208 стор.

264. Настюк В.Я. Адміністративно-правові проблеми законодавчого регулювання митної справи в Україні : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / В.Я.Настюк. – Х.: НЮАУ ім. Я. Мудрого, 2005. – 36 стор.

265. Науменко В.П. Митна вартість товарів: теорія та практика : довід. посібник / Науменко В.П., Яворський М.М. – К.: ТОВ «Вайте», 2004. – 142 стор.

266. Науменко В.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / Науменко В.П., Пашко П.В., Руссков В.А. – К.: Знання, 2006. – 403 стор. – (Митна справа в Україні).

267. Науменко В.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні : 2-ге вид., перероб. і доп. / Науменко В.П., Пашко П.В., Руссков В.А. – К.: Знання, 2006. – 294 стор. – (Митна справа в Україні).

268. Науменко В.П. Мінімізація ризиків при митному оформленні : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів] / Науменко В.П. – К.: ЗАТ «Август», 2003, – 224 стор.

269. Наумов О.Б. Стратегія розвитку сировинної бази текстильної промисловості / Наумов О.Б. – Херсон: Олді-плюс, 2005. – 384 стор.

270. Національна безпека України. 1994-1996рр. [Електронний ресурс] / під. ред. Белова О.Ф., Бінька І.Ф., Пиріжкова С.І., Рубанця М.Л. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/otch/roz15.htm>.

271. Національний ринок праці та його молодіжний сегмент: методологія, практика, перспективи розвитку: моногр. / Т.А.Заяць, В.Л.Жаховська; за ред. Б.М.Данилишина. – К.: Феникс, 2008. – 312 стор.

272. Немцов В.Д. Стратегічний менеджмент / Немцов В.Д., Довгань Л.Є. – Київ: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2004. – 560 стор.

273. Несвитайло В.А. К вопросу о правильном теплосчетчике / Несвитайло В.А., Пашко П.В. – Х.: Энергосбережение, 1997. – Стор. 15-18.

274. Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / [В.Г.Деркач, П.В.Пашко, В.В.Ченцов]; ред. колегія: П.В.Пашко, П.П.Падун, В.В.Ченцов. – Дн., АМСУ, 2002. – 64 стор.

275. Нижник Н.Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): навчальний посібник / [Нижник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т.]; за заг. Ред. П.В. Мельника, Н.Р. Нижник. – Ірпінь, 2000. – 304 стор.

276. Ніколаєнко С.М. Стратегія розвитку освіти в Україні: початок ХХІ століття / Ніколаєнко С.М. – К.: Знання, 2006. – 253 стор.

277. Ніколайчук О.А. Електронне декларування, шляхи вирішення / Ніколайчук О.А. // Митниця. – 2006. – № 7 (21). – Стор. 13-15.

278. Новицький В. Імперативи інноваційного розвитку / Новицький В. // Економіка України. – 2007. – №2. – Стор. 45-52.

279. Новицький В.Є. Економічна безпека за умов відкритої економіки / Новицький В.Є. // Держава та регіони. – 2003. – №1. – (Економіка та підприємництво).

280. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Норт Д. – К.: вид-во «Основи», 2000.

281. Норт Д. Функционирование экономики во времени: лекция при вручении Нобелевской премии 9 декабря 1993 р.

282. О мероприятиях по созданию электронной информационной системы «Электронное Правительство» / Постановление КМ Украины №208 от 24.02.03.

283. О проекте Конституционного Закона Украины «О государственной власти и местном самоуправлении в Украине» / Пашко П.В., Лактионов А.Н., Кадыгроб С.В., Пашко И.В. // Районы в городе: проблемы самоуправления и развития : сборник докладов на Республиканском семинаре, Ялта, 13-14 февраля 1995 г. – Ялта, 1995. – Стор. 12-13.

284. Об упрощении процедур пограничного и таможенного контроля и облегчения торговли в рамках ШОС [Электронный ресурс] / Доклад на семинаре государств-членов ШОС «Через эффективный контроль и высокоэффективный сервис непрерывно повышать эффективность таможенного контроля», 2003. – Интернет издание, сайт Шанхайской Организации Сотрудничества. – Электрон. текстовые дан. – Режим доступа: <http://crc.mofcom.gov.cn/>.

285. Об электронных документах и электронном документообороте / Закон Украины від 22.05.03 № 851-IV.

286. Ожегов С. И. Словарь русского языка : ок. 57000 слов / под. ред. докт. филол. наук, проф. Н.Ю. Шведовой. – 14-е изд. стереотип. – М.: Рус. яз., 1983. – 816 стр.

287. Окружение президента крышует контрабанду // Газета «Коммунист». – 06. 08. 07.

288. Олейник Ю.Т. Анализ и моделирование стратегий корпоративного менеджмента / Олейник Ю.Т. // Экономические инновации. – Выпуск 15: Экономическое развитие регионов в контексте международной интеграции (конкуренентоспособность, реструктуризация и корпоративное управление хозяйственными системами) : сборник научных работ. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2003. – С.190-201.

289. Олійник О.М. Концептуальні засади воєнно-економічної безпеки України / Олійник О.М. // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №1 (31). – Стор.166-175.

290. Онищенко А. Аграрные преобразования в странах Центральной и Восточной Европы / Онищенко А., Остапенко Т. // Экономика Украины. – 1994. – №8. – Стор.3-12.

291. Орлов О. Планування собівартості продукції / Орлов О., Рясних Є., Ларіонова К. // Економіка України. – 1999. – №12. – Стор.39-48.

292. Основы методики розслідування контрабанди : навч. посібник / В.М. Шевчук. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. – 49 стор.

293. Основы митної справи : навч. посіб. : 2-ге вид., перероб. і допов. / [П.В. Пашко, В.А. Аргунов, В.П. Батіг та ін]; за ред. П.В. Пашко. – К.: т-во «Знання», КОО, 2002. – 318 стор. – (Митна справа в Україні).

294. Основы митної справи : навч. посібник / [П.В.Пашко, В.А.Аргунов, В.П.Батіг та ін.]; за заг. ред. Ю.П.Соловкова, П.В.Пашко. – Х.: вид група «РА - Каравела», 2000. – 320 стор.

295. Основы митної справи в Україні : навч. посіб./ за ред. П.В.Пашка. – К.: Знання, 2004. – 732 стор. – (Митна справа в Україні).

296. Основы митної справи в Україні : підручник / за ред. П.В.Пашка. – К.: Знання, 2008. – 651стор.

297. Основы таможенного дела : учебник / под общ. ред. В.Г. Драганова. – М.: ОАО «Издательство «Экономика», 1998. – 687стор. – (Рос. Тамож. Акад. ГТК РФ).

298. Основні напрями зовнішньої політики України : Інтернет видання. персональний Сайт Президента України. – Режим доступу: <http://www.yuschenko.com.ua/>.

299. Основы таможенного дела в Украине : учебн. пособие / [П.В.Пашко, В.А.Аргунов, И.Г.Бережнюк и др]; под. ред. Н.Н.Каленского, П.В.Пашко. – К.: О-во «Знання», КОО, 2003. – 493 стор. – (Митна справа в Україні).

300. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е.А. Олейника. – М.: ЗАО Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 стор.

301. Павлов А.П. Правові та історичні передумови організації митної справи в Україні / Павлов А.П. // Митна справа. – 2002. – №5. – Стор. 3-15.

302. Павлов А.П. Торгівельна і митна справа в Києві у ІХ-ХІХ ст. / Павлов А.П., Гальский К.Є. – К.: Вид. «ЛАТ&К», 2008. – 380 стор.

303. Павлов А.П. Українська митниця на шляху відродження та розвитку: правові та іст. аспекти / Павлов А.П. – К.: Акцент, 2002. – 417 стор.

304. Паклин М. Нечеткая логика – математические основы [Электронный ресурс] / Паклин М. – Режим доступа: <http://www.basegroup.ru/fuzzylogic/math.htm/>

305. Панасюк Б. Концептуальные основы экономического прогнозирования и планирования / Панасюк Б. // Экономика Украины. – 1996. – №5. – Стор.7-17.

306. Парнюк В. Про практику калькулювання собівартості продукції та протизатратний механізм / Парнюк В. // Економіка України. – 1997. – №3. – Стор. 28-33.

307. Паршев А.В. Почему Россия не Америка / Паршев А.В. – СПб: НТЦ «Форум», 2000.

308. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статистика процесу забезпечення : підручник/ Пастернак-Таранушенко Г., за ред. проф. Б.Кравченка. – К.: «Кондор», 2002. – 302 стор. – (<http://econbez.narod.ru>).

309. Пашко П. Головне завдання митної служби – це захист економічних інтересів держави / Пашко П., Серова І. // Юридичний журнал. – 2003. – №1 (7). – Стор. 8-9.

310. Пашко П. Заходи митно-тарифного регулювання як складова реалізації митної політики України / Пашко П., Демченко В., Павлюк В. // Вісник Академії митної служби України. – 2005. – №4 (28). – Стор. 3-7.
311. Пашко П. Ми працюємо на державу / Пашко П., Марченко Б. // Слобідський край. – 1997. – №71 (19332).
312. Пашко П. Українсько-польський кордон: проблеми сьогодення / Пашко П., Борець В. // Вісник податкової служби України. – Травень-червень, 2002. – Стор. 46-50.
313. Пашко П.В. «Электронная таможня» – главный механизм обеспечения таможенной безопасности государства / Пашко П.В., Шуляк В.П. // Федеральная таможенная служба на новом рубеже: наука и практика: проблемы и перспективы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции / под общ. ред. В.С. Чечеватова. – М.: РИО РТА, 2007. – Стр. 172-180.
314. Пашко П.В. «Електронна митниця» – головний механізм гарантування митної безпеки держави / Пашко П.В., Шуляк В.П. // Фінанси України. – 2006. – №12 – Стор. 51-60.
315. Пашко П.В. «Електронна митниця» – головний шлях до митної безпеки держави / Пашко П.В. // Транспорт и Логістика. – 2007. – №3. – Стор. 20-23.
316. Пашко П.В. Адаптація митного законодавства України до світових стандартів – шлях підвищення митної безпеки держави / Пашко П.В., Полонський О., Христенко О. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2005. – №3. – Стор. 100-104.
317. Пашко П.В. Окремі аспекти забезпечення спонукальних мотивів підвищення ефективності діяльності митної установи / Пашко П.В., Христенко С.Г., Винокуров А.С. // Матеріали науково-методичної конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців для митної служби на сучасному етапі» Державної митної служби України, Академії митної служби України. – Дніпропетровськ, 1998. – Ч. II – Стор. 100-104
318. Пашко П.В. Бальна система визначення рейтингу митних установ / Пашко П.В., Тонев І.М. // Вісник Академії митної служби України. – 2004. – № 2 (22). – Стор. 95-97.
319. Пашко П.В. Державне регулювання: проблеми класифікації та кодування товарів / Пашко П.В., Малярєвська О.Г., Дол-

гіх Т.М. // Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы: сборник научно-практических материалов (к 75-летию основания Харьковского НИИ судебных экспертиз им. Засл. проф. Н.С. Бокариуса). – Х.: Право, 1998. – 304. – Стр. 208-210.

320. Пашко П.В. Діяльність митних органів у боротьбі з контрабандою / Пашко П.В., Соколенко О.Л. // Проблеми права на зламі тисячоліть : матеріали міжнародної наукової конференції. Наукове видання. – Дніпропетровськ, видавництво ІМА – прес, 2001. – Стор. 448-450.

321. Пашко П.В. Діяльність митної служби щодо забезпечення митної безпеки: визначення основних напрямків / Пашко П.В. // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції-форуму випускників, курсантів, студентів та молодих науковців. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 28 березня 2008.

322. Пашко П.В. Електронна митниця як механізм забезпечення митної безпеки України / Пашко П.В. // Сучасні тенденції розвитку національних економік за умови посилення глобалізаційних процесів : круглий стіл. – К.: КНТЕУ, 30.03.07.

323. Пашко П.В. Застосування елементів електронного декларування: впровадження системи «Електронна митниця» / Пашко П.В., Шуляк В.П. // Вітчизняний і зарубіжний досвід впровадження електронного урядування : збірник матеріалів науково-практичної конференції / за заг. ред. С.А. Чукут, О.В. Загвойської. – К.: Майкрософт, 2008. – 136 стор.

324. Пашко П.В. Захист національного споживача від ввезення та територію України неякісних та небезпечних рослинних жирів та олій / Пашко П.В., Долгіх Т.М., Миргород В.М. // Вісник Академії митної служби України. – 1999. – № 1. – Стор. 37-40.

325. Пашко П.В. Защита внутреннего рынка Украины от недобросовестной конкуренции со стороны импортёров продовольственной продукции, как составляющая таможенных интересов государства / Пашко П.В. // Биотероризм – вызовы XXI века в сфере продовольственной безопасности : материалы конференции. – К.: КНТЕУ, 2007.

326. Пашко П.В. Зміни до схеми взаємодії центральних органів виконавчої влади / Пашко П.В. // Таможенная параллель. – 02.02.05. – № 06 (330).

327. Пашко П.В. Именно сегодня (о принципах валеологии) / Пашко П.В. // Время. – 22.05.97. – № 97 (14283).

328. Пашко П.В. Інституційний механізм реалізації митної політики / Пашко П.В. // Фінанси України. – 2004. – №11 (108). – Стор. 153-155.

329. Пашко П.В. Класна кваліфікація як елемент мотивації працівника митних органів до постійного самовдосконалення / Пашко П.В., Новосад Б.М. // Проблеми вдосконалення професійної підготовки фахівців з митної справи : матеріали Всеукраїнської НПК. – Дн.: АМСУ, 2006. – Стор. 11- 13.

330. Пашко П.В. Критерії виявлення можливих порушень / Пашко П.В., Батушан О.Ф., Літвінов В.М. // Актуальні проблеми підготовки фахівців з митної справи: матеріали науково-методичної конференції. – Дніпропетровськ, АМСУ, 2001. – Стор. 136-137.

331. Пашко П.В. Курс і горизонти митного контролю / Пашко П.В. // Таможенная параллель. – 09.02.2000. – №6 (74). – Стр. 1-2.

332. Пашко П.В. Методика системного аналізу завантаження митниць та раціоналізації розподілу особового складу в Державній митній службі України / Пашко П.В., Кравецький Е.Л., Лапоногова О.В. // Вісник Академії митної служби України. – 2001. – №4 (12). – Стор. 7-18.

333. Пашко П.В. Методологічні проблеми регулювання митної безпеки / Пашко П.В. // Митна політика та актуальні проблеми екологічної та митної безпеки України на сучасному етапі : матеріали міжнародної НПК. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2008. – Стор. 8-13.

334. Пашко П.В. Ми працюємо для блага людей / Пашко П.В. // Злочин та покарання. – 1997. – №19-20 (169-170).

335. Пашко П.В. Митна безпека у системі національної безпеки: визначення і взаємозв'язок категорій / Пашко П.В., Наумов О.Б // Культура народів Причорномор'я. – 2008. – №124. – 180 стор.

336. Пашко П.В. Митна безпека України / Пашко П.В., Пісной П.Я. // Вісник НАДУ при Президентові України. – 2006. – №2. – Стор.138-143.

337. Пашко П.В. Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави / Пашко П.В., Наумич Ю.С. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2005. – №3. – Стор. 3-7.

338. Пашко П.В. Митна політика та митна безпека як основні складові забезпечення зовнішньоекономічної діяльності держави / Пашко П.В., Пісной П.Я. // Економічна безпека держави в умовах інтеграції до світового співтовариства : матеріали Міжнародної НПК, 24-25.11.2005. – Дніпропетровськ: АМСУ. – Стор.114-115.

339. Пашко П.В. Митна політика України: зауваження та пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до митного кодексу України» / Пашко П.В. // Вісник Академії митної служби України. – 2008. – №3 (39). – Стор. 3-7.

340. Пашко П.В. Митна політика як складова політики національної безпеки України / Пашко П.В. // Стратегія реформування системи державного управління на засадах демократичного врядування : матеріали НПК за міжнар. участю, Київ, 31 травня 2007р., у 4 т. / за заг. ред. О.Ю. Оболонського, С.В. Сьоміна. – К. вид-во НАДУ, 2007. – Т.2. – Стор. 15-17.

341. Пашко П.В. Митна складова в системі економічної безпеки держави / Пашко П.В. // Регіональна економіка. – 2008. – №2. – Стор. 7-12.

342. Пашко П.В. Митні інтереси та митна безпека / Пашко П.В. // Митна справа. – 2007. – №3 (51). – Стор. 7-14.

343. Пашко П.В. Митні інтереси та митна безпека / Пашко П.В. // Митна Газета. – 2007. – №12 (281). – Стор. 1, 6-7.

344. Пашко П.В. Митні інтереси України / Пашко П.В. // Вісник Академії митної служби України. – 2007. – №4 (36). – Стор. 3-7.

345. Пашко П.В. Мотиваційний інструментарій забезпечення митної безпеки України // Вісник Академії митної служби України. Серія «Економіка». – 2009. – №2. – Стор.5-9.

346. Пашко П.В. Новий порядок митного оформлення товарів із застосуванням вантажної митної декларації / Пашко П.В.,

Науменко В.П. // Таможенная параллель. – 12.11.02. – №46 (217). – Стор. 1-7.

347. Пашко П.В. О проблемах внедрения электронной таможни / Пашко П.В. // Бизнес. – 2006. – № 41. – Стор. 28.

348. Пашко П.В. Організаційно-економічний механізм забезпечення митної безпеки / Пашко П.В. // Вісник Академії митної служби України. – 2008. – №4 (40). – Стор. 3-12.

349. Пашко П.В. Організація боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил як засіб забезпечення митної безпеки / Пашко П.В. // Вісник Державної митної служби України. – 2008. – №1 (37). – Стор. 163-169.

350. Пашко П.В. Оцінка митної безпеки держави / Пашко П.В., Скороход О.І. // Фінанси України. – 2005. – №2 (111). – Стор.101-105.

351. Пашко П.В. Оцінка результативності діяльності митних органів щодо контролю митної вартості / Пашко П.В., Тонев І.М. // Вісник Академії митної служби України. – 2004. – №3 (23). – Стор. 104-106.

352. Пашко П.В. Передумови та принципи побудови системи управління забезпеченням митної безпеки України / Пашко П.В. // Регіональна економіка. – 2009.

353. Пашко П.В. Підвищення ефективності використання технічних засобів при проведенні митного контролю / Пашко П.В., Гончар С.Л., Гой О.М. // Актуальні проблеми підготовки фахівців для митної служби на сучасному етапі : тези доповідей на НМК, 21-22.05.1998. – Дніпропетровськ, 1998.

354. Пашко П.В. Планування кадрової кар'єри працівників митних органів як елемент забезпечення митної безпеки України / Пашко П.В., Новосад Б.М. // Стратегія реформування системи державного управління на засадах демократичного врядування : матеріали науково-практичної конференції за міжнар. участю, Київ, 31 травня 2007р. : у 4 т. / за заг. ред. О.Ю. Оболенського, Сьоміна С.В. – К. вид-во НАДУ, 2007. – Т.1. – 280 стор.

355. Пашко П.В. Понятійний апарат системи забезпечення митної безпекоспроможності / Пашко П.В. // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №4.

356. Пашко П.В. Правові підстави визначення стажу науково-педагогічної діяльності кандидата на заміщення посади керів-

ника вищого навчального закладу / Пашко П.В., Новосад Б.М. // Вища школа. – 2006. – №1. – Стор. 20-26.

357. Пашко П.В. Практика та перспективи митно-тарифного регулювання / Пашко П.В., Маляревська О.Г. // Вісник Академії митної служби України. – 1999. – № 2. – Стор. 37-39.

358. Пашко П.В. Про гіперактивний спосіб індивідуального навчання керівників середньої ланки для митної служби / Пашко П.В. // Матеріали науково-методичної конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців для митної служби на сучасному етапі» Державної митної служби України, Академії митної служби України. – Дніпропетровськ: 1998. – Ч. I. – Стор. 60-62.

359. Пашко П.В. Проблеми функціонування безконтактної технології митного оформлення ВМД у Східній регіональній митниці / Пашко П.В., Філоненко О.А. // Вісник Академії митної служби України. – 1999. – № 4. – Стор. 3-13.

360. Пашко П.В. Реалізація завдань митної політики України в умовах глобалізації торгівлі. – Міжнародна науково-практична конференція «Товарознавство і торгівельне підприємництво: фахова професіоналізація, дослідження, іновація». – К.: МОНУ, КНТЕУ, УГПТ, 2009. – 15.16.2009. – 16 стор.

361. Пашко П.В. Системоутворювальні чинники митної безпеки / Пашко П.В. // Стратегічна панорама. – 2007. – №2. – Стор. 44-49.

362. Пашко П.В. Стратегічні підходи до управління митною безпекою / Пашко П.В. // Стратегічна панорама. – 2009.

363. Пашко П.В. Таможенная безопасность государства / Пашко П.В. // Федеральная таможенная служба России на новом рубеже: наука и практика, проблемы и перспективы : материалы ВНТК. – Люберцы, 2006.

364. Пашко П.В. Таможенная политика – политика защиты государства / Пашко П.В., Гордеева В.П. // Таможенная параллель. – 25.10.1998.

365. Пашко П.В. Таможня - зеркало экономики / Пашко П.В. // Вечерний Харьков. – 09.10.97.

366. Пашко П.В. Тенденції реалізації державної політики протидії контрабанді / Пашко П.В. // К.: Євроатлантикінформ. – 2006. – №1 (7). – Стор. 23-27.

367. Пашко П.В. Функції митної політики / Пашко П.В. // Вісник Академії митної служби України. – 2009.

368. Пашко П.В. Чинники забезпечення митної безпеко-спроможності / Пашко П.В. // Митна справа. – 2008. – №6 (60).

369. Пашко П.В. Щодо звітності про роботу підрозділів боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил / Пашко П.В., Батушан О.Ф., Літвінов В.М. // Актуальні проблеми підготовки фахівців з митної справи : матеріали науково-методичної конференції. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2001. – Стор. 19-29.

370. Пашко П.В. Щодо концепції реформування та модернізації Державної митної служби України як обов'язкового елементу на шляху формування митної політики держави / Пашко П.В. // Вісник Академії митної служби України. – 2004. – № 2 (22). – Стор. 18-29.

371. Пашко П.В. Щодо окремих питань формування інституційного механізму реалізації митної політики / Пашко П.В. // Таможенная паралель. – 09.02.05. – №07 (331)

372. Пашко П.В. Щодо організації правоохоронної діяльності митного органу в боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил / Пашко П.В., Батушан О.Ф., Літвінов В.М. // Актуальні проблеми підготовки фахівців з митної справи : матеріали науково-методичної конференції. – Дніпропетровськ, АМСУ, 2001. – Стор. 38-45.

373. Пашко П.В. Щодо перехресного аналізу оперативної обстановки / Пашко П.В., Батушан О.Ф., Літвінов В.М. // Актуальні проблеми підготовки фахівців з митної справи : матеріали науково-методичної конференції. – Дніпропетровськ, АМСУ, 2001. – Стор. 155-161.

374. Пашко П.В. Щодо розрахунку мінімальної митної вартості імпортованих товарів / Пашко П.В. // Таможенная паралель. – 16.02.05. – №08 (332).

375. Пашко П.В. Экономические системы отопления и вентиляции жилых и административных зданий на основе тепловых насосов / Пашко П.В., Филиппов Э.Б., Черепенников Г.Б. // Збірник наукових праць ХВУ. Міністерство оборони України. – Харків, 2001. – Вип. 4 (34). – Стор. 121-122.

376. Пашко П.В. Электронное декларирование мы начинаем осуществлять в этом году / Пашко П.В. // Бизнес. – 2006. – № 43. – Стор. 28-29.

377. Пашко П.В. Старым задачам – новаторские решения / Пашко П.В., Коротченко Н.М. // Деловой мир Днепропетровска. – 2000. – № 5 (11). – Стор. 17-19.

378. Пашко П.В. Митна політика та митна безпеки України / Пашко П.В., Пісной П.Я. // Фінанси України. – 2006. – №1. – Стор. 74-85.

379. Перепелкін С.М. Міжнародно-правові аспекти митного співробітництва європейських держав : монографія / Перепелкін С.М. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2008. – 141 стор.

380. Перепьолкін С.М. Міжнародне співробітництво України та Європейського союзу в галузі митної справи / Перепьолкін С.М. // Митна справа. – 2006. – №6 (48). – Стор.23-26.

381. Петров А.В. Правовые вопросы международного сотрудничества Украины и Республики Беларусь в сфере таможенного дела / Петров А.В. // Митна справа. – 2000. – №1. – Стор. 43-46.

382. Петруня Ю.Є. Непрофесійні суб'єкти ринку акцій України: дис. на здобуття наук. Ступеня докт. екон. наук.: спец. 08.01.01 / Петруня Ю.Є. – Д.: Національна гірнича академія України, 1999. – 395 стор. – (Бібліогр.:стор. 368-376.)

383. Пиджаков А.Ю. Опыт таможенного регулирования СНГ и ЕС в свете реформы таможенного законодательства России / Пиджаков А.Ю., Решецкий Ф.Н. // Ученые записки СПб филиала РТА. – 2001. – №4 (17). – Стор. 97-98.

384. Пирожков С.І. Пріоритети у сфері безпеки і оборони України: формування сучасних механізмів попередження загроз та викликів на початку ХХІ століття / Пирожков С.І. // Актуальні проблеми реформування сфери безпеки і оборони України : матеріали міжнародної конференції, Київ, 11-12 травня 2005 р. – К.: НІПМБ, DCAF, 2005. – Стор. 13-18.

385. Писаренко Т.М. Митна політика і митна справа як найважливіші складові суверенітету держави / Писаренко Т.М. // Актуальні проблеми економічної безпеки України в умовах її інтеграції до світового співробітництва : матеріали НПК, 31.03 - 1.04.2005. – Дн.:АМСУ, 2005. – Стор. 26-27.

386. Питання пропуску через державний кордон автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними / Постанова Кабінету Міністрів України № 1989 від 24.12.03.

387. Пісної П.Я. Ризики в зовнішньоекономічній діяльності / Пісної П.Я. // Митна політика та актуальні проблеми економічної та митної безпеки України на сучасному етапі : матеріали Міжнародної НПК. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2008. – Стор. 14-17.

388. Пісної П.Я. Управління митними ризиками як один із методів забезпечення митної безпеки держави / Пісної П.Я. // Вісник НАДУ. – 2008. – № 2. – Стор. 177-186.

389. Письмаченко Л. Державний механізм захисту економічної безпеки у процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності / Письмаченко Л. // Вісник НАДУ. – 2006. – №3. – Стор. 106-113.

390. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль: монографія / Письмаченко Л.М. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 366 стор.

391. План дій «Україна - Європейський Союз». Європейська політика сусідства. Дата схвалення Кабінетом Міністрів України: 12.02.2005. – Дата схвалення Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом: 21.02.2005. – Інтернет-видання, офіційний ВЕБ-сайт. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_693.

392. План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ. – Погоджено на IV засіданні Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 12.12.2001. – Київ. – Інтернет-видання, офіційний ВЕБ-сайт. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_494.

393. Податок на додану вартість та прогнозування його надходжень до бюджету : монографія / М.Я.Азаров, Ф.О.Ярошенко, П.В.Пашко та ін. – К.: НДФІ, 2004. – 344 стор.

394. Положення про товариські суди УРСР / Указ Президії Верховної Ради УРСР від 23.03.09.

395. Поплавська Ж.В. Основи економічної теорії: навч. посібник для студентів технічних спеціальностей / [Поплавська

Ж.В., Тивончук І.О., Козяк В.Д., Стецюк П.І., Вознюк І.П.]; за ред Ж.В.Поплавської. – Л.: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». – 2006. – 284 стор. – (Бібліогр.: стор. 281 – 283.)

396. Порядок ведення обліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у митних органах / Наказ Державного митного комітету України від 31.05.1996 № 237.

397. Порядок заповнення вантажної митної декларації / [П.В.Пашко, Л.В.Бохтоярова, Ю.В.Вакуленко та ін.], за ред. П.В.Пашка. – К.: Знання, 2005. – 399 стор. – (Митна справа в Україні).

398. Пояснення до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності : в 4 т. / [І.П.Рамусь, В.Г.Вечер, Ю.М. Писарчук та ін.]; за ред. В.І.Хорошковського, А.Є.Гутника, П.В.Пашка. – 2-ге вид. – К.: «Держзовнішінформ», 2008. – Т. 1 (розділи I-IV). – 532 стор.; Т. 2 (розділи VI-XI). – 480стор.; Т. 3 (розділи XII-XVI). – 448стор.; Т. 4 (розділи XVI-XXI). – 316 стор.

399. Предборський В.А. Економічна безпека держави : монографія / Предборський В.А. – К.: Кондор, 2005. – 391 стор.

400. Приймаченко Д.В. Митна політика держави та її реалізація митними органами : монографія / Приймаченко Д.В. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2006. – 332 стор.

401. Приймаченко Д.В. Міжнародний досвід реалізації митної політики: практика впровадження в Україні / Приймаченко Д.В. // Митна справа. – 2006. – № 5 (47). – Стор. 3-11.

402. Приймаченко Д.В. Місце митної політики в системі державної політики / Приймаченко Д.В. // Митна справа. – 2005. – №2. – Стор. 11-15.

403. Припинення спроби контрабандного ввозу підакцизних товарів / Пашко П.В., Долгіх Т.М., Миргород В.М., Малярєвська О.Г. // Актуальні проблеми підготовки фахівців для митної служби на сучасному етапі : матеріали науково-методичної конференції. – Державна митна служба України, Академії митної служби України. – Дніпропетровськ, 1998. – Ч. 1. – Стор. 56-58.

404. Пристрої на основі цифрової радіографії для митного контролю / [Рижиков В., Свищ В., Пашко П. та ін.] // Вісник Академії митної служби України. – 2000. – № 2 (6). – Стор. 14-19.

405. Притульская Н. Современные проблемы продовольственной безопасности Украины в условиях глобализации / Притульская Н. // Товары і ринки. – 2006. – №1. – Стр. 119-127.

406. Про затвердження Плану заходів із створення інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон / Розпорядження Кабінету Міністрів України №215-р від 19.04.2006.

407. Про введення в дію Методики зрівняльної оцінки роботи підрозділів митниці по основним показникам діяльності для встановлення коефіцієнта поточного преміювання. – Дніпропетровськ, Наказ Дніпропетровської регіональної митниці, №417 від 30.11.2000.

408. Про введення в дію Методики зрівняльної оцінки роботи підрозділів митниці по основним показникам діяльності для встановлення коефіцієнта поточного преміювання. – Харків, Наказ Східної регіональної митниці №815 від 18.12.1998.

409. Про введення в дію рішення колегії Держмитслужби від 27.12.07 / Додаток до наказу Державної митної служби України № 2 від 03.01.2008.

410. Про введення в дослідну та постійну експлуатацію програмно-інформаційного комплексу «Інспектор-2006» / Наказ Державної митної служби України №48 від 25.06.2007.

411. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань ввезення транспортних засобів на територію України / Постанова Кабінету Міністрів України №760 від 27.08.2008.

412. Про внесення змін до Митного кодексу України та інших актів законодавства України / проект Закону України від 16.07.08, реєстраційний номер 2778, Акт впровадження Комітету з питань податкової та митної політики Верховної Ради України №04-27/516 від 16.04.2009.

413. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України / Постанова Кабінету Міністрів України № 636 від 09.07.2008.

414. Про внесення змін до наказу Держмитслужби №953 від 09.07.1997 «Про затвердження інструкції про порядок запо-

внення вантажної митної декларації» / Наказ Державної митної служби України №933 від 07.11.2007.

415. Про внесення змін до Порядку спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади через відповідних міністрів / Постанова Кабінету Міністрів України №965 від 13.06.2000.

416. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 01.03.2002 № 243 / Постанова Кабінету Міністрів України №251 від 26.03.2008.

417. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18.18.01.2003 № 93 / Постанова Кабінету Міністрів України № 987 від 12.11.2008.

418. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 29.06.99 № 1159 «Про підготовку фахівців для роботи в сільській місцевості» / Постанова Кабінету Міністрів України № 685 від 30.07.2008.

419. Про внесення зміни до пункту 2 Порядку визначення місця здійснення митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються резидентами та нерезидентами через митний кордон України / Постанова Кабінету Міністрів України №399 від 23.04.2008.

420. Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України / Закон України №107-УІ від 28.12.2007.

421. Про деякі шляхи енергозбереження в системах опалення та вентиляції будівель / Богданович Л.С., Клепанда А.С., Пашко П.В., Філіппов Э.Б. // Енергетична ефективність та екологія. – 1997. – № 2. – Стор. 6-7.

422. Про доповнення порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України № 1807 від 20.11.2003 та № 86 від 28.01.2004 / Постанова Кабінету Міністрів України № 886 від 01.10.2008.

423. Про доповнення Порядку здійснення митного контролю автомобільних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними у пунктах пропуску через державний кордон / Постанова Кабінету Міністрів України № 715 від 20.08.2008.

424. Про економічну самостійність України / Закон УРСР №142-ХІІ від 03.08.1990.

425. Про Єдиний митний тариф / Закон України № 2097-ХІІ від 05.02.1992.

426. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом / Закон України №345-ІУ від 06.02.2003.

427. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України / Постанова Кабінету Міністрів України №1837 від 27.12.2006.

428. Про затвердження граничної чисельності працівників апарату центральних органів виконавчої влади і підпорядкованих їм територіальних органів та інших державних органів / Постанова Кабінету Міністрів України №464 від 13.05.2009.

429. Про затвердження Методики визначення узагальненого рейтингу показників роботи митних органів / Наказ Державної митної служби України №1062 від 28.11.2006.

430. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та обсягів квот у 2009 році / Постанова Кабінету Міністрів України №1123 від 27.12.2008.

431. Про затвердження плану закупівлі товарів, робіт і послуг для виконання у 2009 році заходів з реалізації Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» / – Розпорядження Кабінету Міністрів України №38-р від 21.01.2009.

432. Про затвердження Порядку здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів / Постанова Кабінету Міністрів України № 339 від 09.04.2008.

433. Про затвердження Порядку митного оформлення товарів, що ввозяться на митну територію України та підлягають обов'язковій сертифікації в Україні, і визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України / Постанова Кабінету Міністрів України №446 від 14.05.2008

434. Про затвердження Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для її підтвердження / Постанова Кабінету Міністрів України №1766 від 20.12.2006.

435. Про затвердження Порядку справляння єдиного збору у пунктах пропуску через державний кордон / Постанова Кабінету Міністрів України № 1569 від 24.10.2002.

436. Про затвердження Порядку розроблення профілів ризику, Порядку взаємодії структурних підрозділів Державної митної служби України, митних органів з Департаментом аналізу ризиків та аудиту при підготовці та опрацюванні пропозицій щодо розроблення профілів ризику та Положення про Експертну комісію із застосування системи аналізу та управління ризиками / Наказ Держмитслужби №694 від 16.08.2006.

437. Про затвердження розподілу основних функцій структурних підрозділів Державної митної служби України / Наказ Держмитслужби №1060 від 26.09.2008.

438. Про заходи щодо активізації євроінтеграційного прикордонного співробітництва / Указ Президента України №1236/2007 від 19.12.2007.

439. Про здійснення попереднього документального контролю товарів у пунктах пропуску через державний кордон України / Постанова Кабінету Міністрів України № 269 від 13.04.2005.

440. Про зовнішньоекономічну діяльність / Закон України №959-XII в ід 16.04.1991. –.

441. Про Кабінет Міністрів України / Закон України №514-V від 21.12.2006.

442. Про концепцію (основи державної політики) національної безпеки України / Постанова Верховної Ради України від 16 січня 1997 р. № 3/97-ВР // Голос України. – 1997. – 4 лютого. – Стор. 5.

443. Про митний тариф України / Закон України № 2371-III від 05.04.2001.

444. Про організацію роботи митних органів з наповнення Державного бюджету в січні та I кварталі 2008 року / Рішення колегії Державної митної служби України від 27.12.2007.

445. Про основи національної безпеки України / Закон України від 19.06.2003. – №964-IV.

446. Про підготовку та оприлюднення щорічної інформації Кабінету Міністрів України про здійснення державної регуляторної політики органами виконавчої влади / Розпорядження Кабінету Міністрів України №152-р від 19.03.2004.

447. Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур / Закон України №227-У від 05.10.2006.

448. Про Програму боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на 2008-2009 роки / Указ Президента України №195/2008 від 04.03.2008.

449. Про стратегічні напрями діяльності митної служби України, основні пріоритети діяльності та заходи щодо їх реалізації на 2008 рік / Рішення колегії Державної митної служби України від 27.12.2007.

450. Про стратегію національної безпеки України / Указ Президента України №105/2007 від 12.02.2007.

451. Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця / Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1236-р від 17.09. 2008.

452. Про утворення Державного науково-дослідного інституту митної справи / Постанова Кабінету Міністрів України №852 від 24.09.2008.

453. Пропозиції до порядку обліку та контролю товарів (предметів), валюти та цінностей, вилучених за протоколом про порушення митних правил / Пашко П., Остапчук В., Чанцев І., Мальцев І. // Вісник Академії митної служби України. – 2001. – №1 (9) – Стор. 57-60.

454. Протокол між Державною митною службою України і Державним митним комітетом Республіки Білорусь про обмін інформацією про товари і транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України і Республіки Білорусь. – 27.08.2004.

455. Протокол між Державною митною службою України і Федеральною митною службою Росії щодо організації обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон України і Російської Федерації. – 11.11.2008.

456. Протокол між Державною митною службою України та Митною службою Республіки Молдова про організації обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, переміщувані через державний кордон України та Республіки Молдова. – 21.11.2006.

457. Прохач Э.Е. Об использовании нетрадиционных источников тепла для уменьшения энергопотребления в системах теплоснабжения / Прохач Э.Е., Пашко П.В., Клепанда А.С. // Проблемы энергосбережения : тезисы докладов Всесоюзной научно-технической конференции 1-3 октября 1991. – К.: 1991. – Часть 1. – 128 стр.
458. Процес управління ризиками у Митній Адміністрації Турецької Республіки / Аліє Азтюрк // Тренінги з питань аналізу ризиків в рамках проекту технічної допомоги BOMMOLUK-1 Місії EUBAM.
459. Пудрик Д. Еще раз о внешнеэкономических договорах / Пудрик Д. – Донецк: ИД «Кальмиус», 2006. – 400 стор.
460. Радченко Е. Экономические реформы Бразилии и внешняя торговля с Украиной / Радченко Е., Сайфулин Ю., Сурков М. // Экономика Украины. – 1996. – №12. – Стор. 69-76.
461. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцев Є.Б. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 496 стор.
462. Райзберг Б.А. Управление экономикой : учебник / Райзберг Б.А., Фатхутдинов Р.А. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1999. – 784 стор.
463. Рамочные стандарты безопасности и облегчения мировой торговли. – Брюссель: ВТО, 2005. – Стр. 42.
464. Ревенко А. Проблемы формирования национальной экономической безопасности Украины / Ревенко А. // Экономика Украины. – 1993. – №11. – Стор. 15-21.
465. Рентгенографічна установка для контролю легкового, вантажного автотранспорту з поліпшеними радіаційними характеристиками / [Рижиков В., Пашко П., Пугачев Г. та ін] // Вісник Академії митної служби України. – 2000. – №4 (8). – Стор. 79-86.
466. Рисич Й.Л. Митна справа в історії українського конституціоналізму / Рисич Й.Л. // Митна справа. – 2000. – №1. – Стор. 15-19.
467. Риски в современном бизнесе / [П.Г. Грабовый, С.Н. Петрова, С.И. Полтавцев и др.]. – М: Издательство «Алакс», 1994. – 200 стор.

468. Рождественский Н. Основания государственного благоустройства с применением к российским законам / Рождественский Н. – Санкт-Петербург, 1840. – 488 стр.

469. Руднева Е.В. Целевые комплексные программы: организационно-экономический механизм / Руднева Е.В. – М.: Наука, 1989. – 216 стор.

470. Руководство по модернизации таможенной службы : пер.с англ. / под ред. Люка де Вульфа, Хосе Б. Сокола. – М.: Издательство «Весь Мир», 2007. – 328 стор.

471. Руководство по управлению рисками. – Брюссель: ВТО, 2003. – 34 стор.

472. Садеков А.А. Ефективність матеріального стимулювання праці в торгівлі / Садеков А.А., Корнілова О.В.// Донецький державний ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Баранівського. – Донецьк.: Видавництво ДонДУЕТ, 2003. – 172 стор. – (Бібліогр.: стор. 146-154.)

473. Сандоровский К.К. Международное таможенное право : учебник : 2-е изд., испр. / Сандоровский К.К. – К.: Знання, КОО, 2001. – 461 стор. – (Высшее образование XXI века).

474. Сапарбаев Б. Программа упрощения региональной торговли и таможенного сотрудничества [Электронный ресурс] / Доклад Главы таможенной службы Казахстана на третьем заседании Комитета таможенного сотрудничества, 2004. – Интернет издание, сайт Азиатского банка развития. – электрон. текстові дан. – Режим доступа: <http://www.adb.org>

475. Сборник систематизированного законодательства «Внешнеэкономическая деятельность». – Бухгалтерия. – 2002. – № 43/12 – 21 октября.

476. Сергеев Ю.В. Правовой статус Всемирной таможенной организации / Сергеев Ю.В. // Митна справа. – 2003. – №4. – Стор. 41-42.

477. Серова І. Головне завдання митної служби – це захист економічних інтересів держави / Серова І., Пашко П. // Юридичний журнал. – 2003. – №1 (17). – Стор. 8-9.

478. Сігалов А. Ефективне адміністрування ПДВ: проблеми і перспективи / Сігалов А. // Економіка України. – 2007. – №7. – Стор.24-31.

479. Слобожанов В.А. На пути к электронной таможене / Слобожанов В.А. // Таможня. – 2006. – №7 (150). – Стор. 8-11.
480. Словник сучасної економіки Макміллана / за ред. Девіда В. Пірса. – К.: Артек, 2000. – 640 стор.
481. Соколенко С.І. Сучасні світові ринки та Україна : [Наук. вид.] / Соколенко С.І. – К.: Демос, 1995. – Стор.9.
482. Соколовська А. Митна політика в Україні / Соколовська А. // Вісник НБУ. – 1998. – № 4. – Стор. 12.
483. Соловков Ю.П. Боротьба з контрабандою: проблеми, шляхи їх вирішення / Соловков Ю.П. // Митна справа. – 1999. – №1.
484. Социологический энциклопедический словарь : на русском, английском, немецком, французском и чешском языках / за ред. Г.В. Осипова. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – 488 стор.
485. Спрощення митних і адміністративних процедур. Програма сприяння розвитку торгівлі та транспорту в країнах Південно-східної Європи : посібник. – К.:ДМСУ, 2006. – 45 стор.
486. Столична митниця. Віхи історії. – К.: Вид. «ЛАТ & К», 2007. – 222 стор.
487. Струве П.Б. Торговая политика России / Струве П.Б. – Челябинск: Социум, 2007. – 282 стр. – (Сер. Русский тариф. Вып. 3).
488. Суворкін В.А. Україна – СОТ – ЄС: перепони до інтеграції / Суворкін В.А. // Митна справа. – 2006. – №2. – Стор. 43-49.
489. Таможенная безопасность государства / [Пашко П.В., Писной П.Я., Демченко С.С., Наумиц Ю.С.] // Федеральная таможенная служба на новом рубеже: наука и практика: проблемы и перспективы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции / под общ. ред. В.С. Чечеватова. – М.: РИО РТА, 2007. – Стор. 304-312.
490. Таможенное законодательство Украины (Сборник нормативных актов с изменениями и дополнениями по состоянию на 20 апреля 2000 года) / составители: Ю.П.Битяк, М.Г.Шульга, П.В.Пашко, В.М.Шевчук. – Х.: ООО "Одессей", 2000. – 608 стор.

491. Таможенное оформление морских грузов / О.М.Ганжин, В.Г.Деркач, П.В.Пашко; под ред. Н.Н.Каленского, П.В.Пашко. – К.: О-во «Знання» КОО, 2003. – 195 стор. – (Митна справа в Україні).

492. Таможенное право : учебное пособие / под ред. В.Г.Драганова, М.М.Рассолова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 639 стр. – (Серия «Dura lex, sed lex»).

493. Таможенный кодекс Российской Федерации с постанейными материалами Международной конвенции об упрощении и гармонизации таможенных процедур в редакции Протокола 1999 года / под. ред. и с предисл. первого Председателя Государственной таможенной службы России, д.с.н. Л.А. Лозбенко. – М.: Норма, 2004. – 656 стор.

494. Таможенный контроль : ученик / под общ. ред. В.А.Шамахова. – М.: Софтиздат, 2006. – 288 стр.

495. Таможенный контроль: на пути к международным стандартам : монография / [А.В.Полищук, П.В.Пашко, Е.Б.Самсонов и др.]. – Одесса: «Пласке» ЗАО, 2009. – 476 стор. – (Митна справа в Україні: основана в 2001 году).

496. Теорія надійності та живучості елементів і систем літальних комплексів : підручник / [Харченко В.С., Тимонькін Г.М., Сичов В.О., Лисенко І.В.]; за ред. В.С.Харченка. – Х.: МО України, 1997. – 403 стор.

497. Терещенко В.К. Логіка подальших економічних перетворень / Терещенко В.К. // Український інвестиційний журнал. – 2003. – №2. – Стор. 10-12.

498. Терещенко С.С. Основи митного законодавства України: Питання теорії і практики зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібник для студентів вищ. та сер. навч. закладів / Терещенко С.С. – К.: АТ «Август», 2001. – 422 стор. – (Бібліогр. стор. 406-421.)

499. Топіха В.І. Ринок продовольства в аспекті вступу до СОТ / Топіха В.І. – Миколаїв: МДАУ, 2006. – 294 стор.

500. Топіха В.І. Ефективність експортно-імпоротної діяльності ринку продуктів тваринництва в Україні / Топіха В.І. // Таврійський науковий вісник : Збірник наукових праць ХДАУ. – Вип. 33 – Херсон: Айлант, 2004. – Стор. 264-267.

501. Улучшенная рентгенографическая установка для контроля легкового и грузового автотранспорта / Рыжиков

В.Д., Пашко П.В., Пугачев Г.Д. та ін.] // Эффективность реализации низкого, ресурсного и промышленного потенциала в современных условиях : технологическая подборка и материалы первой промышленной международной конференции, Славское, 20-22.02.2001. – К., 2001. – Стор. 162-163.

502. Управление организацией : учебник – 2-е изд., перераб. и доп. / под. ред. А.Г. Поршнева, З.П. Румянцевой, Н.А. Саломатина. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 669 стор.

503. Управління в митній справі : підручник/ [Кунев Ю.Д., Коросташова І.М., Мазур А.В., Шапошник С.П.]; за заг. ред. Ю.Д.Кунева. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 408 стор.

504. Ухлинов Л.М. Электронная таможня. Перспективы развития. [Электронный ресурс] / Ухлинов Л.М. // Доклад на второй ежегодной конференции «Государство в XXI веке», 2004. – Интернет издание, сайт корпорации Микрософт. – Електрон. текстові дан. – Режим доступу: https://msdb.ru/Downloads/Docs/events/gov2004/008_3.ppt.

505. Филипков А. Размеры предприятий и себестоимости продукции / Филипков А. // Экономика Украины. – 2003. – №9. – Стор. 42-46.

506. Філіна Г.І. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук. : спец. 08.02.03 / Філіна Г.І. – Харків, 2003. – 19 стор.

507. Фролова О.І. Про деякі перспективи розвитку методичного забезпечення управління в митних органах / Фролова О.І. // Митна справа. – 2002. – №1. – Стор. 8-14.

508. Фрунзе І.А. Моделювання адаптивного управління мережевими об'єднаннями підприємств : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. / Фрунзе І.А. – Донецьк: Донецький національний університет, 2002. – 18 стор.

509. Халипов С.В. Таможенное право (Таможенное регулирование внешнеэкономической деятельности) / Халипов С.В. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2001. – 272 стор.

510. Хастингс Н. Справочник по статистическим распределениям : пер. с англ. А.К.Звонкина. / Хастингс Н., Пикок Дж. – М.: Статистика, 1980. – 95 стор. – (Б-чка иностр. Книг для экономистов и статистиков).

511. Хорошковський В.І. Усі схеми контрабанди, що устоялися, сьогодні перекрыті / Хорошковський В.І. // День. – 2008. – №128. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/204810>.

512. Ченцов В.В. Підвищення кваліфікації особового складу Державної митної служби України: стан та перспективи / Ченцов В.В. // Неперервна освіта і проблеми, рішення, перспективи : збірка матеріалів регіональної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ: Видавництво АМСУ, 2005. – Стор. 59-60.

513. Ченцов В.В. Митна служба на землях України від найдавніших до кінця ХХ століття (Щодо проекту відтворення історії митної справи) / Ченцов В.В., Архірейський Д.В. // Вісник АМСУ. – 2001. – №4. – Стор. 115-118.

514. Чесноков А.В. Зовнішньоекономічна безпека держави в умовах європейської інтеграції : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. / Чесноков А.В. – К.: 2006.

515. Чесноков А.В. Методи оцінки зовнішньоекономічної безпеки України / Чесноков А.В. // Вісн. Терноп. держ. екон. Ун-ту. – 2006. – №1. – Стор. 136-143.

516. Чечетов М. Особливості макроекономічного трансформування в умовах перехідної економіки / Чечетов М., Жадан І. // Економіка України. – 2002. – №6. – Стор.4-12.

517. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / Чугунов І.Я. – К.: НІОС, 2003. – 488 стор.

518. Швиданенко О.О. Регіональна кооперація і конкурентоспроможність регіону у глобальному просторі / Швиданенко О.О. // Наука молода. – 2004. – №2. – Стор. 12-15.

519. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: навч. посібник / Шевчук Л.Т. – К.: Знання, 2007. – 349 стор.

520. Шевчук Л.Т. Методико-соціальні основи використання трудового потенціалу в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук.: спец. 08.09.01 / Шевчук Л.Т. // – НАН України: Інститут регіональних досліджень. – Л.: 2005.

521. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : підручник. – 2-ге вид. перероб і доп. / Шершньова З.Є. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 стор.

522. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» у науковому та економічному середовищі / Шкарлет С.М. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №6 (73). – Стор. 6-12.

523. Шубин А. Стратегическое управление как основополагающая часть системы менеджмента предприятия / Шубин А. // Журнал европейской экономики. – 2003. – Том 2 (№4). – Стр. 505-510.

524. Щелкунов В.І. Стратегія підприємства: конспект лекцій / [Щелкунов В.І., Мухіна Л.Ф., Стасюк О.П., Кривицька Н.Ю.] // Національний авіаційний університет. – К.: НАУ. – 2006. – 79 стор.

525. Щербаков В.И. Производительный труд и его оплата: (Критерий – конечный результат) / Щербаков В.И. – М.: Знание, 1988. – 64 стор.

526. Щербань В.П. Економічні і соціально-економічні основи формування та розвитку продовольчої безпеки в Україні : автореф. дис. на здобуття нук. ступеня докт. екон. наук. / Щербань В.П. – Суми, 2004. – 36 стор.

527. Электронная автоматизированная система обработки данных Таможенной службы Монголии, 2004. – Интернет издание, сайт Азиатского банка развития. – Режим доступа: <http://www.adb.org/>.

528. Электронный порт Китая. – Центр данных электронного порта Китая. – Май. – 2007г.

529. Юрій С.І. Бюджетна система України. / Юрій С.І., Бескид Й.М. та інші. – К.: НІОС. – 2000. – 396 стор.

530. Ярошенко Ф.А. Управление изменениями в организации. Подходы и проблемы. / Ярошенко Ф.А., Козаченко С.В. // Вісник Академії економічних наук України – 2003. – №2.

531. Coker, Christopher and the New Security Agendana. "Chapter 3 in Globalization and Insecurity in the Twenty-First Century: NATO and the Management of Risk. Adelphi Paper 345. Oxford University Press. – 2002. – Pp. 33-56.

532. Czyzowicz W. Economic Analysis of Legal Regulations / W. Czyzowicz, L.Boberkiem. –W.: Economics & Business Administration Journal. -Warsaw, WSE, 2009. – №1. – Pp.42-47.

533. Electronic Customs and projects. TAXUD/477/2004 Rev/7/. – Brussels, 23 June 2006. – 44 p.

534. Evans, Graham and Jeffrey Newnham «Security» in Dictionary of International Relations. – London: Penguin Books, 1998. – Pp. 490-491.

535. Hurwitz L. Optimality and informational efficiency in resource allocation process // Mathematical Methods in the Social Sciences / K.I. Arrow, S. Karlin, P/Suppees (eds.). – Standard: Standard University Press, 1960.

536. CBP Mission Statement and Core Values, <http://www.cbp.gov/xp/cgov/abou/mission/guardens.xml>.

537. Instruments and detectors on the base of scintillator crystals ZnSe (Te), CWO, CsI (TI) for systems of security and customs inspection systems / [V.D.Ryzhikov, A.D.Opolonin, P.V.Pashko etc.]. – Nuclear Instruments and Methods in Physics Research. A537 (2005) – Pp. 424-430.

538. Kaldor, Mary. «The Politics of New Wars» Chapter 4 in New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era. Stanford, California: Stanford University Press. – 1999. – Pp. 69-86.

539. Maskin E. Nash equilibrium and welfare optimality / Maskin E. // Review of Economic Studies. – 1999. – Vol. 66. – №1. – Pp. 23-38.

540. Maslow Abraham H. Motivation and Personality / Maslow Abraham H. – N.Y.: «Harper&Row», 1954.

541. Studies of Sensitivity of the Transport Radiation Monitoring System to Gamma-Emitters / [Grynyov B.V., Ryzhikov V.D., Pashko P.V. etc.] // Telecommunications and Radio Engineering. – 2006. – Volume 65. – №4. – Pp. 319-326.

542. Terrf, Terry etal. «Non- Traditional Security Threats: Economics, Crime and Magration [Excerpt]». – Chapter 7 in Security Studies Today. – Cambridge: Polity Press, 1999. – Pp. 135-148.

Павло Володимирович Пашко

МИТНА БЕЗПЕКА

(теорія, методологія та практичні рекомендації)

Монографія

Автори малюнка:

Ніна Гарголь (Волинська обл., 10 років)

Дар'я Кравченко (Харків, 11 років)

Сергій Орлов (Київ, ДМСУ) — обробка

В оформленні обкладинки використано А.с. 24994

Ескіз зображення заохочувальної відзнаки Державної митної служби України - «За митну безпеку держави» I та II ступеню / Бузало В.Й., Пашко П.В., Тарасюк О.В., Шиян О.М., Сопов О.М. – №24994 від 17.07.2008».

Підписано до друку 4.06.2009. Формат 60x90^{1/16}.
Гарнітура Georgia. Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. . Тираж 1000 прим.

Замовлення №

ВИДАВНИЧА ОРГАНІЗАЦІЯ АТ «ПЛАСКЕ»

Вул. Академіка Заболотного, 12

Тел.: +38 (048) 7 385 385

E-mail: books@plaske.ua

Internet: www.plaske.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 2149 від 08.04.2005

Надруковано з оригінал-макету в типографії «Друк»

Одеса, вул. Канатна, 83.

Тел.: 8 (048) 728-37-50.